

GUSTAF III

ANTECKNINGAR

OM

VÄRMLANDS FLTJGARE

AF

AXEL KINDBERG

MAJOR

I. DELEN: ÅREN 1788—1814

CENTRALTRYCKERIET • STOCKHOLM 191

UTGIFXA PÅ UPPDRAG AF FORNA
MEDLEMMAR AF KUNGL. VÄRM-
LANDS FÄLTJÄGARE-REGEMENTES
:: OCH -KÅRS OFFICERSKÅR ::

ÅT MINNET AF
VÄRMLANDS
FÄLTJÄGARES
STRIDER FÖR
KONUNG OCH
FÄDERNESLAND
EGNAS DESSA ANTECKNINGAR

INNEHÅLL.

	Sid.
Förord.....	vn
Värmlands landtvärn	1
Värmlands fotjägare-bataljon och Värmlands fältjägare-bataljon:	
Uppsättning och organisation	27
Befälets anställande	31
Aflöning och underhåll samt pensionering	35
Beväpning	40
Beklädnad och utredning	42
Utredning, troféer och tross	50
Persedelvården	51
Fredstjänstgöring och vapenöfningar	52
Tjänsten mellan mötena	55
Krigshändelser 1801—1809:	
Neutralitetsvakten 1801	56
Fälttåget i Pommern 1807	61
Fälttåget mot Norge 1808—09	96
Värmländska fördelningens marsch till Stockholm 1809	181
På fortsatt gränsbevakning 1809	187
1810—1812.	
Under fredsförhållanden 1810—1812:	
1810	192
1811	192
1812 års politik	193
Värmlands fältjägare-regemente:	
Omorganisationen och 1812 års vapenöfningar	195
1812 års truppsammandragning	200
1813 och 1814 års fälttåg:	
I. Förberedelser	205
II. Truppernas uppbrott, öfverförande till Tyskland och förläggning därstädes samt krigshändelser till stille- ståndet	206
III. Stilleståndet	223
IV. Koncentreringen i trakten af Berlin	234
V. Gross-Beeren	237

	Sid.
VI. Mot Elbe-linjen.....	247
VII. Dennewitz.....	249
VIII. Wittenberg—Kosswig—Koslau—Dessau—Wörliiz . .	256
IX. Mot Leipzig	272
X. Leipzig	282
XI. Mot Danmark	310
På krigsberedskap mot Norge:	
I. 1813.....	332
II. 1814.....	337
Fälttåget i Norge 1814	340
Källor	381

PLANSCHER. Gustaf III. — Gustaf Mauritz
 Armfelt. — Gustaf IV Adolph. — Carl XIV Johan.

BILAGOR.
 1—10. Kartskisser.

FÖRORD.

*"Den dag kan gry, då allt vårt gnid ej räcker
att forma bilden af den svunna tid.»*

De anteckningar om Värmlands fältjägare, som härmed föreligga i tryck, hafva tillkommit så småningom under årens lopp och under senaste året ordnats och slutredigerats.

Förarbetet vidlådande, bristeranhållesom öfverseende, helst som jag ej haft några medarbetare. Stor tacksamhet är jag dock skyldig öfuersten m. m. Claes Bratt, på hvars initiativ anteckningarnas utgifvande tillkommit och som godhetsfällt genomläst och granskal större delen af desamma. Till alla de forna medlemmar af Värmlands fältjägars officerskår, hvilka i öfrigt med råd och dåd möjliggjort anteckningarnas utgifvande, har jag af ven att uttala min varmt kända tacksamhet, särskildt till kaptenerna m. m. B. A. de Verdier och Albert Danielson.

I denna I del har hufviidsakligen kårens historia 1788—1814 behandlats, med särskildt afseende å krigshistorien. En ledande princip har då varit att söka infoga den detalj, de gamla fältjägarne insats utgjort, i det stora hela, hvarigenom deras verksamhet kan komma i rätt belysning.

I II. delen, som snart nog torde följa, skola fredsåren 1815—1901 behandlas, hv ar jämte de personhistoriska uppgifterna samt porträtt och öfriga bilder m. m. komma att däri inflyta.

Stockholm i augusti 1918.

AXEL KINDBERG.

VÄRMLANDS LANDTVÄRN.

Sommaren 1788 var såsom bekant en för vårt fosterland af faror och oro uppfylld tid. Större delen af Sveriges här befann sig under konung Gustaf III:s befäl i Finland, där förhållandena utvecklats så att konung, här och rike bragts i en mer än farlig belägenhet.

Därtill kom, att under sommarens lopp från Danmark och Norge anländt sådana underrättelser, att konungen kunde äga skäl att tänka på tryggheten af sitt rikets södra och västra gränser. Och detta var mer än behöfligt.

I Sverige funnos nämligen, såsom antyds, blott ett fåtal trupper att ställa emot de danska, hvilka man — sedan Danmark förklarat sig vilja uppträda på sin bundsförvant Rysslands sida — väntade skola infalla i Skåne och på gränsen mot Norge. Icke nog härmed, förråden voro utblottade och fästningarna mer eller mindre förfallna.

Konungen misströstade likväl ej, att det skulle lyckas honom att rädda sig och sitt land ur den vådliga belägenheten. Främst satte han härvid sitt hopp till sitt folks själfständighetskänsla och svenskarnes gamla afvoghet mot Danmark. Från Kymmenegård, där han hade sitt högkvarter¹, utfärdade han också under augusti åtskilliga befallningar angående rikets försvar.

Till Skåne, där öfverbefälhafvaren, fältmarskalken Scheffer, skildrat tillståndet som ohållbart, afsändes generaladjutanten Toll att ordna försvaret, hvarjämte rådet i Stockholm befalldes att låta inkalla infanteriregementenas vargeringsmanskap. Därtill uttalade konungen sin önskan, att den rika skånska adeln skulle uppsätta ett par infanteriregementen, hvilket dock ej ledde till något resultat.

Hvad västra gränsen angår, hade landshöfdingen i Göteborg, gen.-maj. Du Rietz, flitigt inrapporterat nyheter från gränstrakterna samt redogjort för försvarsåtgärderna, hvilka redogörelser ej voro ägnade att stärka konungens tillförsikt. Redan i slutet af juni månad hade till högste befälhafvare öfver den s. k. västra armén förordnats generallöjtnanten m. m. frih. Carl Hierta, och utgjordes de honom tilldelade

¹ Ombord å den vid älfstranden liggande kungliga skonerten »Amphion».

1. *Värmlands fältjägare.*

trupperna, som konungen i händelse af behof ämnade sammandraga på rikets västra gräns, af omkring 3,500 man, nämligen Skaraborgs regemente (åtta komp:r), de hemmavarande sex kompanierna af Nerikes och Värmlands regemente, tillsammans omkring 900 man., Västgötadals regem:tes rekryter samt den militäriskt organiserade jägeristaten i gränslänen (några dussin skogvaktare och kronojägare), 100 man af Lifregementet till häst, Västgöta kavalleri-regemente (åtta skvadroner), 100 artillerikonstaplar och kuskar med 18 kanoner.

För tillgodoseendet af dessa truppers underhåll befalldes, att proviantmagasin skulle anläggas i Bohuslän, Dalsland och Värmland, hvarjämte öfverstelöjtnanten vd flottan Törning fick i uppdrag att ordna Bohusläns sjöförsvär.

General Hiertas trupper befunno sig emellertid i sina hemorter., och, en gång inkallade, voro de hufvudsakligen afsedda för de bohusdalska gränstrakternas och Göteborgs försvar, hvadan till Värmlandsgränsens tryggande endast en mindre del kunde beräknas. Den 23. augusti tillkännagaf därför konungen sitt beslut att på gränsen mot Norge låta i Värmland upprätta en jägarekår. Till detta ändamål lät han tillställa generallöjtnanten m. m. grefve Meijerfeldt följande skrifvelse:

»Gustaf etc. etc. etc.

Som Vi i Nåder beslutit att på gränsen emot Norge låta i Värmland upprätta en Jägare-kår, bestående af 600 man, samt uppdragit besörjandet däraf till Kaptenen vid Nerike och Värmlands reg:te Thomas Rappolt, som Vi framdeles till Chef för samma kår utse ämnat, så vele Vi Eder sådant härmed tillkäm gifva, samt därjämte underrätta, det Vi för att så mycket snarare få denna kår exerceerad i Nåder tillåtit icke allenast, att 12 man af de yngste och raskaste soldater vid hvarje kompani af de i Sverige varande bataljoner af Nerikes och Värmlands regemente måga uttagas och till en början i denna nya kår insättas, hvarifrån de likväl, sedermera, då de där icke längre tarfvas, böre till sina kompanier och rotar återgå, utan äfven att skickliga officerare utaf samma regemente efter skedd öfverenskommelse med Eder mage till Jägare-kårens vederbörliga inöfvande få kommenderas. Vi befalle etc.

Högkvarteret Kymmenegård d. 23. Aug. 1788.

GUSTAF»

Att, »uti Värmland Kongi. Maj:t såsom dess ombud tillhandagå uti allt hvad till den nya truppens uppsättande----- honom anbefaldt» blef, förordnades revisions-sekreteraren m. m. Herman af Låst-

bom och i det för honom utfärdade konstitutorialet, anbefalldes hvar och en af Kungl. Maj:ts befallningshaf vande i Värmland och of riga ämbetsmän att lämna honom allt det biträde, han af dem därvid fordra kunde.¹

Och i det för kapten Th. von Rappolt utfärdade konstitutorialet hette det, att han skulle »till Sverige återgå och därstädes jämte Kongl. Maj:ts nu tillförordnade ombud, revisionssekreteraren m. m. af Låstbom besörja om jägare-kårens upp*sättande till gränsens försvar mot Norge, enligt den föreskrift, Kungl. Maj:t bemälde dess revisionssekreterare och honom i nåder särskildt meddelade».

Såväl denna föreskrift, efter hvilken kapten v. Rappolt hade att rätta sig vid den honom gifna kommissionen, som den, revisionssekreteraren af Låstbom skulle följa, hafva emellertid ej, hvarken i riks- eller krigsarkivet, kunnat återfinnas, ens i koncept. Af en anteckning i den i riksarkivet förvarade »Registratur för krigsärenden 1788» framgår dock, att af Låstboms vippdrag af såg »en af handling med invånarna i Värmland ----- rörande uppsättandet och underhållet af en jägarekår», och af kapten v. Rappolts skrifvelse d. 10. sept. 1788 till befälhafvaren för Nerikes och Värmlands reg:tes hemmavarande del synes, att bemälde kaptens uppdrag gick ut på den eventuellt uppsatta kårens organisation och vapenöfvande.

Så godt som omedelbart efter att hafva utfärdat här anförda befallningar, — afsedda att förbereda de södra och västra gränstrakternas försvar mot ett väntadt anfall — erhöll konungen underrättelse om, att Danmark förklarar sin afsikt att med vapenmakt uppträda på Rysslands sida. Den 25. augusti lämnade konungen Kymmenegård, och den 28. erhöll han i Kumblinge prästgård i Ålands skärgård den officiella bekräftelsen på underrättelsen om Danmarks afsikter.

Konungens resa till Stockholm, hans öfverläggningar med rådet 2.—10. sept.) och hans därefter följande färd till Dalarna och sammanträden med Dala-allmogen äro allmänt kända, liksom att hans uppträdande i Dalarna hade till följd bildandet af en frikår därstädes. Några dagar efter det konungen afrest till Dalarna, hade hans förtrogne, öfversten frih. *G. M. Armfelt* på sin konungs befallning begifvit sig till Värmland för att där vidtaga erforderliga försvarsåtgärder.

Gen.-löjtnant Hierta hade emellertid först den 30. aug. erhållit Kungl. Maj:ts order om att samla de under hans befäl ställda trupperna, och kunde således ej förr än följande dag afsända uppbrottsorder. Medan denna order höll på att expedieras, ankom emellertid med extra post Kungl. Maj:ts befallning af d. 27. att, tills proviant och furage kunde vara å^amMngsplatserna att tillgå, uppskjuta uppbrottsorderns verkställande;

¹ Konstitutorial för revis.-sekret. af Låstbom på en förrättning i Värmland.

dock skulle de uppbådade regementena och kårerna tills vidare hålla sig marschartdiga. Af Nerikes och Värmlands regemente skulle då, när marschorder ankomme, 100 man afgå till Eda skans och 100 man till Åmål: återstoden af de hemmavarande sex kompanierna (af regementet var Lifbataljonen, de fyra Nerikes-kompanierna, i Finland) skulle afmarschera till Vänersborg. Den 6. sept. ansåg gen.-löjtnant Hierta sig emellertid böra utfärda order till trupperna om uppbrott; i enlighet med ordern af den 31. aug. fingo dock Nerikes och Värmlands regementes hemmavarande kompanier till större delen stanna hemma på rotarne. Den ändringen var likväl gjord i ordern af d. 31. aug., att nu befalldes, att kommenderingarna till Eda skans och Åmål skulle bestå, den förra af 172 och den senare af 171 man, hvarjämte 50 man. af Lifregementet till häst. beordrades afgå till hvardera af dessa kommenderingar.

Själ f anlände gen.-löjtnant Hierta den 18. sept till Vänersborg, som han utsett till sitt högkvarter, och där han förlade hufvudstyrkan af sin lilla »armé», hvars återstod i smärre detachementer spreds utefter gränsen.

Till åttlydnad af generallöjtnant Hiertas nyssnämnda order af den 6. sept. beordrades den 13. okt. af Nerikes och Värmlands regemente till Eda skans kapten Anders Geijer med 172 man och till Åmål kaptenen frih. J. W. v. Rajalin med 171 man¹. Den 19. sept. var Eda-kommenderingen på sin post och den 23. inryckte den till Åmål beordrade styrkan i denna stad.

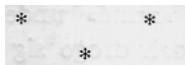
Den 24. sept. ankom till befälhafvaren för Nerikes och Värmlands regemente, major J. W. v. Heland, från gen.-löjtnant Hierta order, att regementet i anseende till de rörelser, som å norska sidan gjordes, skulle ofördröjligen uppbryta och afmarschera till Karlstad eller däromkring liggande byar samt där afvakta vidare order af öfverstelöjtnant Lagerhielm, som där skulle infinna sig. Om emellertid något anfall innan hans ankomst företogs (mot Eda eller andra ställen i orten), ägde major v. Heland att själf taga bäst lämpliga steg. På samma gång meddelades att det lilla kvantum ammunition, som af Vänersborgs-kåren kunde undvaras, skulle sändas med det artilleri (2 kanoner), som oförtöfvadt skulle afgå från "Vänersborg till Eda.

I anledning här af utgick samma dag order, att den på sina boställen och rotar samt annorstädes varande hemmavarande delen af Nerikes och Värmlands regemente — kommenderingarna vid Eda och i Åmål undantagna — skulle mangrant och ofördröjligen inställa sig i Karlstad.

Hvad kommenderingen vid Eda angår, fick den orubbad kvarstå; vid kommenderingen i Åmål skedde dock den förändringen, att den hemmavarande delen af Nordmarks kompani (1 fänrik och 72 man) 100 man af Nordmarks och 71 man af Näs komp.

beordrades ofördröjligen afmarschera till Åmål och där aflösa det af Näs kompani ditkommenderade manskapet, hvarefter Näs kompani genast skulle begifva sig till Karlstad.

Denna order ändrades emellertid sedermera, ty den 30. blef det vid Afvelsätters trossbod då samlade Näs kompani beordradt att där kvarblifva, sedan kapten v. Rajalin med den i Åmål kommenderade delen af Nordmarks kompani därifrån afmarscherat till Karlstad, kvarlämnande 66 man, som under fänrik Lilliebjörns befäl skulle samlas och den 2. okt. också voro samlade vid Ökne trossbod.

Den 24. sept. anlände konung Gustaf till Karlstad och sammanträf-fade där med frih. Armfelt. Omedelbart efter sin ankomst till staden förordnade konungen en utredningsdeputation, hvilken gemensamt med Armfelt och den förut till staden anlände revisionssekreteraren af Låst-bom skulle »fullkomna och till slut bringa, hvad Kongl. Majts nådigst vidtagna särskilda anstalter ej kunde medhinna till värmländska grän-sens försvarande emot fiendtligt anfall från norska sidan». Ordförande-skabet i deputationen uppdrogs åt Armfelt, och till ledamöter utsagos omkring 20 af provinsens mest framstående män (bland dem af Låst-bom) , hvilka kallades att den 2. oktober infinna sig i Karlstad. Samma dag eller den 24. sept. förordnades särskilda deputerade att i gränshära-dena hålla sammankomster rörande biträde till landets försvar genom landets eget folk. I afvaktan på, att utredningsdeputationen kunde hinna samlas, gjorde konungen i sällskap med Armfelt en utfärd till Eda skans och Morast, dit kapten Geijer med sin kommendering an-ländt den 19. sept. och börjat vidtaga åtgärder för befästningarnas för-sättande i försvarbart skick, härvid understödd af befolkningens själf-mant gjorda erbjudande att där utföra nödiga arbeten.

Återkommen från Eda den 29. september, utnämnde konungen frih. Armfelt till hrigadchef för den frikår, Dala-allmogen lofvat uppsätta, och uppdrog därjämte åt honom att besörja om rekognosceringen af Värmlandsgränsen samt föra befälet öfver där förlagda trupper och vidtaga sådana försvarsanstalter, hvartill omständigheterna kunde för-anleda, dock skulle han därom rapportera till kommenderande gene-rallöjtnanten m. m. frih. Hierta (som härom erhöll underrättelse genom en kunglig skrifvelse).

Sedan konungen i samråd med Armfelt vidtagit nämnda åtgärder för försvaret i Värmland, var det hans afsikt att från Karlstad öfver Dalsland begifva sig till Göteborg. Denna hans resplan omintetgjordes likväl genom de händelser, som timat vid Vänersborgs-kåren. Ett af gen.-löjtnant Hierta från Vänersborg mot Svinesund framsändt detachement under öfverste Tranefelts befäl blef, som bekant, af de danska trupperna (under prinsens af Hessen befäl) undanträngd! till Kvistrum, där detsamma kringrändes och efter en kort fäktning i Hiertas närvaro, den 24. sept. måste gifva sig på nåd och onåd. Häraf blef följden, att of riga trupper af Hiertas »armé» under öfverstelöjtnant de Lavals befäl utrymde Vänersborg och drogo sig till Göteborg, dit danskarnes anfallsrörelse nu gick. Underrättelsen om katastrofen vid Kvistrum nådde konungen den 29. sept., då han, återkommen från utfärden till Eda, var på väg att antråda resan till Göteborg. Han beslöt då återvända till Karlstad för att, när kortaste vägen till Göteborg var honom afskuren, öfver Mariestad resa till den hotade stadens undsättning. Och sedan han den 29. sept. lämnat Karlstad, hvilade ansvaret för Värmlandsgränsens försvar på frih. Armfelt, åt hvilken konungen — i ett den 2. okt. från Mariestad dateradt konstitutorial — uppdrog att konstituera och till nådig konfirmation anmäla de officerare, som kunde blifva nödvändiga att tillsättas vid de under hans befäl i Dalarne och Värmland ställda trupper.

Den 10. sept. hade emellertid till Nerikes och Värmlands regementes befälhafvare ankommit följande skrifvelse från kapten Th. v. Rappolt:

»I anledning af Kungl. Maj:ts mig lemnade nådiga föreskrift, hvaraf 8. punkten i vidimerad afskrift medföljer, till en jägare-kårs upprättande i Värmland täcktes herr Majoren och ridd. utfärda nödiga order till det befallta manskapets aflemnande.

Uti de rullor, kompanierna på dessa soldater uppräta, torde härad, socken, rotenamn och nummer icke allenast införas utan äfven säkraste adressen till livar karl genom nära boende embetsmän och stånds • personer.»

Den af kapten v. Rappolt återropade 8:de punkten lydde:

»Som de nu förevarande rörelser och tillrustningar på norska sidan gifva Kungl. Maj:t anledning, att tilläfvventyrs något fiendtligt därifrån befara; så finner Kungl. Maj:t så mycket angelägnare både för sig och värmländska invånarna själfva, att denna fot-j ägare-kår varder ju förr ju heldre upprättad och vederbörligen inöfvad; och som Kungl. Maj :t ingalunda tviflar, det ju denna delen af Kungl. Maj:ts alltid trogna och

tillgifna undersåtar, Kungl. Maj:t i en så nödig och nyttig inrättning tillmötesgå; så, på det deras Jägare-kår med det snaraste måtte varda inöfvad, och för dem och landet vid första tillfälle nyttigt blifva, tillåter Kungl. Maj:t, att 12 man af de yngste och raskaste soldater vid hvarje kompani af de hemmavarande bataljonerna utaf Nerikes och Värmlands regemente må få uttagas att såsom stam för denna nya trupp till dess exercerande och disciplinerande nyttjas, samt att till en början officerare efter öfverenskommelse med generallöjtnanten .... grefve Meyerfeldt från samma regemente till befälet för denna kår förordnas, hvilka likväl tills vidare vid deras nu egande löner och indelningar bibehållas; af ven som de på ofvannämnda sätt kommenderade soldater böra vid deras rotelöner qvarblifva; men då de vid Jägare-kåren icke vidare till dess öfvande behöfvas, till regementets tjenstgöring återgå.» Till följd däraf af gick den 11. sept. till samtliga hemmavarande kompanichefer vid Nerikes och Värmlands regemente en regementsorder att genast uppgifva 12 sådana soldater, som till början af jägare-kårens uppsättande voro anslagna. Den 30. sept. voro från kompanierna dessa uppgifter till regementsexpeditionen ingifna, och kan således från den dagen den i konungens bref den 23. aug. afsedda underbefälskadern anses befintlig.

Revisionssekreteraren af Låstboms förhandling med landets invånare synes ej hafva hunnit slutföras, innan de den 24. sept. i gränshäradena förordnade deputerade vid sina sammankomster med befolkningen rörande biträde till landets försvar af landets eget folk utverkat uppsättandet af ett *landtvärn* af omkring 800 man.

Då utredningsdeputationen den 2. okt. hade sitt första sammaträde i Karlstad, tillkännagaf nämligen ordföranden för de 14 ledamöter, som då infunnit sig, att ändamålet och ämnet för deputationens sammantrade vore i Kungl. Maj:ts konstitutorial utmärkt rörande biträde till ortens försvar genom landets eget folk», och hade Kungl. Maj:t »där-till tagit mått och steg genom det frivilliga landtvärn, gränshäradena tillbudit och äfven börjat uppsätta, hvarom tillförlitliga underrättelser i af seende på antalet ej kunde med visshet sägas, innan deputerade, som härmed haft att skaffa, sina berättelser afgifvit».

Hofjunkare Löwenhielm inlämnade då »den förrättning han och v. häradshöfding Lilliebjörn i *Gillberga* i detta ämne fullbordat», hvaraf framgick, att häradsborna åtagit sig utgöra ett landtvärn af tre hela hemman, däribland inräknade säterier, boställen och järnbruk, hvaraf en härd räknades lika med ett helt hemman m. m. bestigande sig till 59 man, hvarjämte brukspatron Juol¹ äfven ingaf en af *Gunnarskogs sockens* invånare gjord öfverenskommelse, hvaruti de utfäste sig att den 3. okt. prestera 60 man, provianterade på 14 dagars tid. Slutligen¹ eller Juel.

inlämnade brukspatron Widberg ett »extractum protocoll» från *Filipstads* magistrat om de tillbud, som från denna stad blifvit gjorda, att leverera 10 man för staden, hvarförutom några af stadens invånare enskildt åtagit sig utgöra 8 man. Och vid deputationens nästa sammanträde, den 6. okt., gaf lagmannen Sandelin vid handen, att han i anledning af Kungl. Maj:ts nåd. förordnande af den 24. sept. hållit sammankomster med hemmansbrukarne uti hela *Fryksdals härad* och *Eks-härads socken i Älf-dalen*, hvilka alla, utom Fryksände *sockens* /ordägare, som lofvat utgöra 1 man af 2:ne rotar, beslutit anskaffa en karl af hvarje rote, säterier och Sunne prästgård däri inberäknade, på sätt och med villkor, det vid sammankomsterna hållna protokoll utvisar. Därjämte hade, efter den kunskap lagman Sandelin erhållit från kapten Thomas von Rappolt, *Råda*, *Sunnemo*, *Ny* och *Dalby* socknar i *Älf-dalen* tagit ett lika beslut om manskaps anskaffande, som största delen af socknemännen uti Fryksdals härad, så att antalet af landtvärnsmän i dessa härader kunde med säkerhet beräknas blifva öfver 200 man.

Då *Jösse* härad efter ingångna berättelser utfäste sig att leverera 500 man på det sätt, att 250 man i sänder inställdes till tjänstgöring och exercis, antogs vid sammanträdet hela landtvärnsskåren, med tillägg af *Nordmarks härad*, komma att bestå af »800 man eller mindre». Också kunde deputationen i sitt den 10. okt. afgifna betänkande i underdånighet för konungen tillkännagifva, att densamma »utaf de säkra underättelser, som inkommit från - Filipstad, Nordmarks, Jösse, Gillbergs, Fryksdals och Elfdals härader, erfarit, att dessa orter redan anskaffat så mycket manskap, att 800 man med det allra första, efter öfverenskomme beklädde, på de ställen, vederbörande utse, kunde aflemnas», hvadan deputationens tillgörande i denna del. hvad manskapet beträffar, syntes »vara genom folkets egen drift och böjelse förekommit».

I den skrifvelse, hvarmed frih. Armfelt (i sin egenskap af deputationens ordförande) till konungen aflämnade betänkandet, heter det därjämte, att dessa 800 man voro alla icke allenast beklädda utan ock »för 14 dagar provianterade och under exercis». Därjämte tillägger han, att »Elf- och Fryksdalen hafva utmärkt sig med den starka och vackra rekrytering de utgjort, — torde hända, att deras nit för kung och fosterland fört dem öfver deras moijens •— men detta kan en rättvis och god regent på flere sätt till deras väl och förtjenta belöning godt göra». S* Genom gränshäradernas själfmant gjorda åtagande hade således *Värmlands landtvärn* kommit till stånd, och var deputationens åtgörande i det afseendet förekommet, redan innan dess sammanträden i Karlstad börjat. De öfverläggningar, som ägde rum rörde sig därför hufvudsakligen om »i hvad mån den of riga delen af orten skulle kunna komma dessa försvarssteg i en eller annan måtto understödja och till verksamhet be-

fordra». Och om än en och annan af deputationens ledamöter hyste betänkligheter mot att sätta vapen i hand på en oöfvad och odisciplinerad allmoge¹, och ehuru deputationens högst uppsatte man, öfverste G. Löwenhielm varnade för öfverdrifvet nit och okunnighet om rätta medlen samt åberopade § 45 i Reger.-formen (enligt hvilken § konungen ej ägde att pålägga »krigshjälper, gärder och utskrifningar» utan rikets ständers samtycke), lyckades det likväl för frih. Armfelt att besegra oppositionen, och ledamöterna täflade, att döma af deras anföranden, i patriotisk ifver. En del af deputationens ledamöter tillkännagåfvonämligen, att de, som för egen del biföllo att hjälpa och understödja det biträde, gränshäradena gjort, förmodade, att deras hemmavarande medborgare voro villiga att förskjuta medel till omkostnaderna vid landtvärnets födande och bevarande, hvadan deputationen i sitt betänkande föreslog konungen, att dessa bergslagers och häraders invånare skulle därom få höras, och deras tankar genom vederbörande infördras, huruvida de ville på det föreslagna ingå och i sådan händelse aflämna, hvad utaf dem beviljades, uti landträneriet i Karlstad för landtvärnskassans räkning, äfvensom att en taxa af Kungl. Maj:ts befallningshafvande utsattes på sådana persedlar, hvilka allmogen eller andra hade att i stället för penningar afleverera och landtvärnet behöfde.

Slutligen hemställde deputationen till konungens godtfinnande, »om icke den del af Värmlandsorten, som antingen folk, penningar eller proviant förskjutit, mån timer krigsoraligheternas slut, därför njuta någon emot förhållandena svarande ersättning eller lindring».

Den 13. okt. aflät konungen från Göteborg sitt svar å deputationens betänkande och förklarade däri sig »icke kunnat annat än med nådigt välbehag anse den beredvillighet, gränshäradena visat» och hoppades han, »att bergslagernas och of riga Värmlands invånare, uppeldade a! lika trohet för en så gemensam sak, icke skulle undandraga sig att uppå gifvandes anledning med samma beredvillighet däruti deltaga». Och i sådant afseende förordnade konungen majoren m. m. Stuart, landskamreraren Wester, bergmästaren Lindbom, häradshöfding Ferner och brukspatron Geijer att på i förordnandena utsatta orter öfver det af deputationen föreslagna sättet, — som konungen till alla delar antog, — inhemta vederbörandes yttrande; och skulle konungen med nådigt välbehag alltid påminna sig det biträde, hvarmed Värmlands inbyggare vid detta tillfälle konungen och hans nådiga afsigt tillhandagick.

¹ Major Stuarts yttrande i protokollet d. 6. okt.

- Nämligen bergslagerna, hvilkas hyttelag voro indelade uti 25 rotar, 33 Rdr 16 sk. för hvarje rote, hvarje stångjärnshärd 10 Rdr och hvarje helt hemman 3 Rdr specie, aningen i penningar eller i sådana persedlar, som kunde erfordras för krigsfolkets behof.

Frih. Armfelt afreste emellertid redan den 10. okt.¹ från Karlstad, sedan han, som förut nämnts, till konungen afsändt deputationens betänkande.

Den 7. okt. uppdrog dan åt öfverstelöjtnanten grefve Lejonstedt kom mandot öfver de i Värmland församlade trupper, reguljära och landt-värn. Själfbegaf han sig till Dalarne för att taga befälet öfver den därstädes bildade frikåren.

* * *

Under den tid, deputationens arbeten pågått, hade frih. Armfelt ej varit översksam att med redan till hands varande medel sörja för Värmlandsgränsens tryggande. Samtidigt med underrättelsen om katastrofen vid Kvistrum ankom den 29. sept. till Karlstad det, som det senare visade sig, förhastade meddelandet om att danskarne voro i anrykande »5 mil in i landet» genom Dalsland. Den till Karlstad beordrade delen af Nerikes och Värmlands regemente kunde enligt ingångna rapporter icke räknas vara samlad förr än den 2. okt., hvadan order gafs till det vid Busterud sedan den 26. sept. samlade sekundmajorens kompani (under kapten B. G. von Rappolts befäl) att afgå till Nysätersbron och till Näs kompani att från Afvelsåter marschera till Säffle. Då kapten v. Rappolt med sitt kompani framkom till Nysätersbron befunno sig där i närheten vid Ökne samlade 66 man af Nordmarks kompani under befäl af fänrik Lilliebjörn, och mottog kapten v. Rappolt nu befälet, äfven öfver denna styrka enligt order af frih. Armfelt, hvilken anlände under dagens lopp.

Enligt de vidare order frih. Armfelt nu gaf kapten v. Rappolt, skulle denne, så snart ammunition erhållits² och utdelats samt patroner förfärdigats, uppbryta till S. Ed³, där en redutt skulle anläggas. Därigenom, ansåg frih. Armfelt, betäcktes hela landet på denna sidan, och kunde ej fienden utom genom Nordmarks härad och Svanskog tränga sig fram från Åmål, då passet vid Säffle var ockuperadt och försvaradt. Terrängen framför den kapten v. Rappolt anvisade posten kunde, om kaptenen så för godt fann, ekläreras genom skogens nedhuggande. Vid Nysäter och vid korsvägen i Ökne samt vid Kila kyrka borde på höjderna lämnas små »corps de garder», på hvilka man i händelse af reträtt kunde repliera med säkerhet och »låta fienden dyrt köpa sina framsteg». Från Gillbergs härad skulle 60 man landtvärn infinna sig till kapten v. Rap-

¹ Enl. gen.-order, inf. i Ner.-Värml. regttes order-journal hade han »från orten afrest» redan den 7 okt.

² Sådan afsändes näml. d. 2 från Karlstad till såväl Nysäters- som Sefflekommanderingarna.

³ vid Harefjorden i Kila socken.

polts order, och kunde de »nyttjas i stället för lätta trupper, då de läras att ladda, skjuta, göra patroner och såsom soldater disciplineras». Afven kunde man vid Nysäter få 50 man af Nordmarks härads landt-värn och vid S. Ed fullt antal arbetsmanskaf af bönder.

Om kapten v. Rappolt blefve attackerad af så stor styrka och så mycket groft artilleri, att ett försvar icke blefve möjligt utan truppens förlust, skulle retireras steg för steg (»pas å pas») till Nysäters bro (som borde uppkastas¹) eller dit vägen till Ökne skiljer sig. »Och som landets konservation är vårt första ändamål», heter det i sammanhang härmed i ordern, »kapituleras med fienden, att i fall han utan kon-tributioner, gärder m. m. vill draga igenom landet, skall man öfver-gifva sin post och draga sig tillbaka — och då endast med broars uppkastande göra honom hinder».

I sammanhang härmed anbefalldes kapten v. Rappolt att låta rapport om saker af denna vikt genast afgå till Karlstad och att avertera pösteringen vid Säffle, på det han ej måtte blifva »couperad». Så snart attacken skedde från Åmål, skulle reträtten gå åt Karlstad; skedde åter anfallet från Väneren åt Säffle, skulle återtåget gå genom Gillbergs och Nordmarks härader, hvarest vidare order skulle fås.

För öfrigt lämnade frih. Armfelt till kapten v. Rappolts eget om-pröfvande, hvad efter omständigheterna kunde företagas antingen till fiendens af bräck, truppernas konservation eller landets försvar.

Till åtlydnad af erhållna order afmarscherade kapten v. Rappolt med den honom underlydande styrkan till S. Ed, där en redutt började anläggas, hvarjämte erforderliga bevakningsanordningar vidtogos, och truppen öfvades i exercis. Tyvärr hafva de journaler, som fördes vid Säfflebron och vid Eda, såväl som den i Karlstad förda regementsjournalen ej kunnat anträffas, hvadan det är svårt att erhålla en fullt tydlig öfversikt af försvarsanstalterna och truppernas förläggning. Af de anteckningar, som gjorts i den af kapten v. Rappolt förda journalen, jämförda med tryckta arbeten, framgår dock, att situationen den 6. okt. torde hafva varit följande:

Vid *Eda skans* befunno sig under major Bergenskölds befäl kapten Geijer med ett kompani (172 man) af Nerikes och Värmlands regemente, 50 man af Lifregementet till häst och ett under kapten Hierta ställt art,-detachment om 64 man² med 4 kanoner;

vid *S. Ed* förde kapten B. G. v. Rappolt befålet of ver omkring ett och ett hälft kompani (255 man) af Nerikes och Värmlands regemente (af

¹ På af kapt. v. R. gjord framställning, »att den för orten-oundgängliga och dyra Nysätersbron icke i en hast kunde rifvas under reträtt», svarade frih. Armf.: »I det fallet bör Ni barrikadera henne med fyra spanska ryttare.»

² Enl. redog. för från Göteborg och Karlstad ankomna skor och strumpor år 1788.

dessa voro dock 66 man tillsvidare kvarlämnade vid Nysäter under befäl af fänrik Lilliebjörn);

vid *Säffle* stod kapten Wennerstjerna med ett (Näs) kompani (164 man) af Nerikes och Värml. reg:te och 129 rekryter af Dalregementet under fänrik Baumans befäl samt 50 rekryter af Västmanlands regemente. Möjligen befunno sig äfven i Säffle de 50 man af Lifregementet till häst, hvilka tillhört kapten v. Rajalins kommendering i Åmål. I Karlstad befunno sig omkring 2 ^ kompanier af Ner. och Värml. reg:te.

* *
*

Landtvämet hade delvis redan samlats till öfning i hemorterna. Den 3. okt. förordnades t. ex. af den vid Morast dåvarande art.-kaptenen Hierta volontären Jacob Lill ja »att of ver se och underrätta i ladda och skjuta samt fälla bajonett de sockenbor, som till gränsernas bevarande af socknarna på sammankomsterna valda blifvit». Dessa socknebor utgjordes af Jösse härads landtvärn, som, 250 man starkt, tilldelats gevär och ammunition från vid Eda skans befintligt förråd och börjat exerceras. Efter den 8. okt. samlades äfven det öfriga landtvärnsmanskapet. Genom en regementsorder af den 8. okt. beordrades nämligen det för jägare-kåren afsedda från Ner:s och Värml:s reg. uttagna underbefälet att återgå till sina rotar, där de skulle afbida de vidare order, kapten Thomas v. Rappolt hade att meddela dem, och voro dessa 42 man afsedda att af honom användas till det under hans befäl ställda landt-värnets exercis.

Under den oroliga tid, som nu rådde, hade planen på den i Kungl. Maj:ts bref d. 23. aug. tillämnade jägare-kårens uppsättande måst skjutas åt sidan, och den af konungen tilltänkta jägare-kårchefen fick i stället öfvertaga befälet öfver det nyuppsatta landtvärnet.¹ Och detta landtvärn var, om än i mycket påminnande om den i Dalarna bildade frikåren, icke såsom denna åstadkommet genom allmogens frivilliga anteckning till krigstjänst utan, såsom i det föregående visats, på grund af jord-och bruksägarnes i gränshäraderna gjorda erbjudande att efter härads-eller socknevis gjord *indelning* tillhandagå Kungl. Maj:t och Kronan med af dem lejdts manskap, hvilket likväl, på grund af det med roten gjorda legoafålet, till stor del icke var skyldigt tjänstgöra längre tid, än kriget varade.²

Blef således den trupp, kapten Thomas v. Rappolt fick under sitt befäl endast af tillfällig organisation i motsats till hvad från början afsetts, blef ej heller det underbefäl, han fick till sitt biträde vid sin

¹ Hvilket för öfrigt var ställt under befälh:s för Ner. och Värml. reg:te kommando.

² Värml. Fältjäg. ark., 1790 års mönstr.-rulla, Kr.-ark.

trupps inöfvande sådant, som Kungl. Maj:t anbefallt. I regements-ordern den 8. okt. befalldes nämligen, att ifrågavarande manskap skulle »utväljas af de gamle och beskedlige karlar», hvilka för öfrigt borde vara »så fördelta, att intet mera än en man blir förlagd i hvarje socken efter gränslandet», och skulle en specifik förteckning på karlarnes namn, nummer och rote samt uppgift på, i hvilken socken och härad de funnos, insändas till kapten v. Rappolt, hvars adress då var Karlstad, Så som händelserna emellertid utvecklade sig, kom kapten v. Rappolt ej att ännu på någon tid få annat än medelbart med den honom underställda truppen att skaffa.

*   *
*

Vid Eda skans föreföll föga af vikt under den tid, krigsroligheterna pågingo. I stället syntes det under första hälften af oktober, som om vid gränsen mellan Dal och Värmland viktiga händelser skulle komma att tima. Man väntade såväl vid S. Ed som Säffle att fienden skulle anrycka öfver Åmål och var därför på sin vakt. Den kalla årstiden beredde härvid de med jämförelsevis dålig och knapphändig utredning försedda truppafdelningarna många obehag, nödsakade, som de voro, att kampera uti det fria, utan kappor och till stor del utan filter. På af S. Eds-detachementets befälhafvare gjord anmälan i detta ämne föranleddes t. f. brigadchefen grefve Leijonstedt att gifva order om truppens inkvartering i Eds by i lador, logar, bodar m. m. För att ej härigenom detachementets säkerhet skulle äfventyras, då byn låg ett stycke från redutten, kunde — yttrade t. f. brigadchefen i sin skrifvelse — en förvakt därstädes utsättas under en officer med 24 man, som i därvarande hus finge inrymmas. Det ansågs omöjligt att i ett så hastigt ögonblick blifva attackerad, att man ej förut hade minsta kunskap om fiendens ankomst. Underrättelse väntades nämligen från Åmål om fiendens minsta rörelse åt Karlstads-hället, och det den 8. okt. till S. Ed anlända kavalleriet (1 korpral och 12 man af Lifregementet till häst) ansågs nattetid samt emot dagningen genom sina patruller kunna gifva tidig »avertissement». Af ven ansågs, att landtvärnet kunde posteras flere fjärdingsväg åt Åmål och gränsen med uttryckligaste order att genast gifva rapport, om något det minsta fiendtligt förspordes, då truppen vid Ed inom en fjärdedels timme kunde vara på stället.

Lifvet i fält var emellertid rätt obehagligt för de vid gränsen kommanderade trupperna, ej allenast till följd af den oblida väderleken, utan äfven af andra orsaker. Underhållsväsendet var nämligen, oak-tadt de i augusti gifna befallningarna, i föga tillfredsställande skick, och många klagomål förspordes däröfver. I en skrifvelse af den 9. okt.

tillkännagaf likväl landshöfdingen frih. Uggla, att nödig proviant och furage in natura då fanns att tillgå för alla i länet varande posterar, och att furageringen och provianteringen för det i Karlstad posterade manskap, kunde taga sin början den 9. och 10., samt vid Säfflebron, S. Ed och Nysätersbron den 11. Proviant och furage ägde trupperna att rekvirera¹ enligt 1774 års fältstat, hvarjämte bestods en skilling per man och dag för gemenskapen.

* *
*

Som förut antydts, var det den 29. sept. till Karlstad anlända meddelandet om att danskarna voro på marsch upp genom Dalsland för-hastadt. Prinsen af Hessen besatte nämligen efter sin vid Kvistrum vunna framgång den 1. okt. Uddevalla, general Mansback den 3. s. m. Vänersborg samt general Dyring Bohus fästning och Älfsborg.

Konungens oförmodade ankomst till Göteborg en dag, innan staden genom en parlamentär uppfordrades att gifva sig, och de försvarsåtgärder, hvilka konungens närvaro framkallade, förmådde jämte engelska sändebudet sir Hugh Elliots energiska medling att hejda danskarnes framryckande och gjorde dem villiga att avsluta ett stillestånd på 8 dagar, räknadt från den 9. okt.

Bland villkoren för vapenhvilan var det stadgadt, att de danska trupperna under den tid, vapenvilan varade skulle få behålla Bohuslän till Göta älf, Vänersborg och Åmål; ön Hisingen skulle däremot anses som neutral.

Underrättelsen om vapenhvilan synes ej genast hafva meddelats Ne-rikes och Värmlands regemente, utan gått förbi Karlstad till den i Dalar-ne varande Armfelt. Den 13. okt. rapporterades nämligen från Åmål till S. Ed- och Säffle-detachementen, att danskarne följande dag väntades till Åmål.

Kapten v. Rappolt, som här af drog den slutsatsen, att det allt sedan den 30. sept. väntade anfallet nu skulle sättas i scen, afsände då en sergent som kurir till borgmästare Åberg i Åmål för att inhämta säkra underrättelser, och kavalleriet beordrades patrullera till Åfvelsäter. Den till Åmål sände kuriren återkom kl. 10 e. m. med det besked, att till staden väntades följande dag de danskes kvartermästare, som där skulle beställa proviant för 1,000 man. Till följd här af fick kavalleriet order att patrullera ända in i staden, och rapport afsändes till Karlstad.

För öfrigt beredde man sig på att hindra de objudna gästernas vidare framträngande. Fjärdingskarlen tillsades att låta »upphäfva» bron

¹ Kommenderingen i Karlstad från därvarande magasin, de öfriga kommendering-arna vid magasinet i Säffle.

söder om »sjön» (Skönsjön) och igenlåsa dammluckorna vid Bunäs. Hof-junkaren Löwenhielm anmodades att samla Gillberga landtvärn i Ökne »försedda med matsäckar». Då landtvärnet där samlats, skulle det från kapten B. G. v. Rappolts detachement få en underofficer med gevär och ammunition till sig för att lära sig skjuta och patrullera på Nordmarks-vägen.

I Karlstad, dit underrättelsen om fiendens marsch mot Åmål samma dag, eller den 13., framkom, blef man att börja med ganska orolig; man visste ju där ej af, att marschen mot Åmål företogs på grund af bestämmelserna i stilleståndsfördraget, utan trodde, att ett infall i Värmland nu stode för dörren. Landshöfdingen frih. Ugglå lät genast order utgå om landtvärnets samlande, hvarjämte allmogen i Näs och Gillbergs härader uppådades att »gå man ur huse» emot den väntade fienden.

T. f. brigadchefen sände order till S. Ed- och Säffle-detachementen med underrättelse, att fienden enligt från Äinål inkomna rapporter vore i anmarsch mot denna stad; styrkan vore dock oviss, emellan 800 och 1,000 man. T. f. brigadchefen antog, att de ärnade infalla i Värmland, men trodde ej, att de skulle draga sig åt Säffle och på vägen till Karlstad »för de många och svåra passen», »men antog, att de snarare skulle helsa på kapten v. Rappolt vid Ed». Kapten v Rappolt beordrades därför att taga sina mått och steg i enlighet därmed. *Gillbergs härads landtvärn måste genast uppådas¹, äfven borde folket gå man ur huse mot fienden, med liar på stänger, långa pikar samt »hvad gevär som helst*. Från Karlstad skulle t. f. brigadchefen af sända så många gevär, som kunde undvaras, att utdelas bland Gillbergs härads landtvärn, och kunde »åt villiga bönder äfven gifvas af andra gamla gevär med krut och 20 kulor på man». För öfrigt borde flitig rekognoscering äga rum, och genom säkra spioner underrättelse sökas om fiendens företag. De båda detachementen i S. Ed och Säffle borde hålla samband med hvar-andra och »sins emellan sekundera hvarandra för att få fienden i flank eller rygg», så vida han ej vore så öfverlägsen, att truppens konservation fordrade en hastigare reträtt. Denna borde i så fall gå åt Karlstad, dit all tross borde afsändas genast vid fiendens annalkande, för hvilket ändamål hästar finge tagas, hvar de kunde fås. Alla bönder borde gå undan fienden med hästar och proviant, emedan rapporterna intygat att han »ej hade mat med sig».

¹ Grefve Leijonstedt uppgaf, att det enligt baron Armfelts promemoria skulle uppgå till minst 109 man, en uppgift som dock strider mot hofjunkare Löwenhielms meddelande till utredn.-dep:n d. 2. okt., enligt hvilken uppgift det skulle utgöra 59 man, en numerär som det sedan ock visade sig äga, då det på grund af uppådet samlades.

Med den kavalleripatrull, kapten B. G. v. Rappolt den 13. afsändt till Åmål, anlände dagen därpå följande rapport från borgmästare Åberg:

»Näst före de 3 ryttarnes hitkomst, reste härifrån en norsk fänrik, som af danske öfverste Strickert var beordrad inkvartera 1,000 man infanteri och 200 hästar. De rastade i natt i Mellerud samt äro i morgon här.»

Denna rapport befordrades genom kurir till t. f. brigadchefen, hos hvilken anhölls att få kavalleri till patruller m. m., äfvenså afsändes en kurir till Gillbergs härad med anmodan om landtvärnets skyndsamma uppådande och afsändande till S. Ed, hvarjämte länsman, fjärdingsman och soldater kringsändes att uppåda allmogen, för hvars beväpning de af t. f. brigadchefen från Karlstad afsända gevären jämte ammunition under den 15. anlände.

Samma dag ankom till S. Ed kapten Georg Ugglå och uppvisade ett för honom af grefve Lejonstedt utfärdadt konstitutorial »att, som allmogen i *Näs härad* befunnits villig att till gränsens försvar gripa till vapen, antaga befäl öfver samma allmoge», och öfverläts till kapten Ugglå »egen nit och activité» att göra och låta, hvad han fann för godt.

Kapten v. Rappolt öfverlämnade till följd häraf »med nöje» till kapten Ugglå befälet öfver den enligt landshöfdingens maning och grefve Lejonstedts order uppådade allmogen, med hvilken kapten Ugglå — efter att hafva mottagit 66 gevär jämte ammunition — fattade posto vid Säfflebron.

Denna lilla »bondehär» — som den af kapten v. Rappolt kallades — synes ej hafva uppgått till mer än omkring 100 man, och hade nog i fall det blifvit allvar af, ej kunnat uträtta mycket, såsom det under följande dagar visade sig. En »friskara» i detta ords egentliga betydelse, erbjöd den allt för stora svårigheter för en befälhafvare att utan biträde af underbefäl disciplinera, i det fallet en motsats till landtvärnet, hvilket, om äri en och annan af underbefälet kunde klaga öfver »det dumma folket» likväl, tack vare att detsamma försågs med åtminstone något underbefäl, bibragtes så pass mycket både disciplin och militär utbildning, att detsamma ansågs kunna uppträda icke blott som reserv till utan vid sidan af och i vissa fall som ersättning för en reguljär trupp.

Gillberga härads landtvärn var den 16. okt. samladt vid det omkring halfvägs mellan S. Ed och Afvelsäter vid Skönsjöns sydöstra ände belägna Valnäs, där furir Svala beordrades taga befälet öfver detsamma. I enlighet med den inom häradet gjorda indelningen voro 59 man tillstädes, och fingo de af lägga följande ed:

»Jag lofvar och svär, vid Gud och hans heliga evangelium, att till

min Konungs och Rikets försvar hålla lif och blod osparda och lyda allt, hvad mig af förmän till fäderneslandets tjänst befallés; så sannt etc.»

Den lilla landtvärnsskaran försågs med gevär jämte bajonett, 2 fyllda patroner per man samt krut, kulor och papper att däraf förfärdiga flere patroner. För öfrigt indelades den i 2 korpralskap samt lärdes att »ladda och skjuta samt fördolda på sidorna långs efter vägen åt Åmål göra säkra skott» äfvensom att patrullera. En noggrann disciplin iaktogs, och en tredjedel af styrkan fick hålla vakt hvarje natt.

I händelse fienden »med allvar komme», borde landtvärnet »retirera skogledes, litet i sänder, ladda och skjuta bakom träden på nära håll» och slutligen stanna bakom redutten vid S. Ed, där vidare order skulle fås.

Den 15. meddelade t. f. brigadchefen posteringsbefälhafvarne, att fienden i Åmål enligt säker rapport uppgick till 500 man infanteri med 4 små nickor, »som bäras af karlarne», samt 25 dragoner, och ansåg grefve Lejonstedt, »att den vore ej svår att enlevera men stille-ståndet måste observeras¹, ty det räcker till i morgon afton». Han sade sig vara mycket böjd för en »conjunction» af båda kommendingarna, men i så fall framför deras då varande platser på något fördelaktigt ställe, hvarifrån fienden kunde med samlad styrka attackeras, om han sökte tränga sig fram. Därjämte lofvade han följande dag, d. v. s. den 16. till kapten v. Rappolts disposition af sända 4 små kanoner, om hvilka han skref, att »de skjuta intet så rasande».

I anledning häraf kommunicerade de båda posteringsbefälhafvarne (kapten B. G. v. Rappolt och Wennerstjerna) med hvarandra och re-kognoscerade en plats för konjunktion af båda kommendingarna såväl »en cas de besoin» som med tanke på ett ifrågasatt anfall mot Åmål samt öfverenskommo, att kapten Wennerstjerna skulle disponera kanonerna »såsom kännare däraf».

Kl. ¹/₂ 9 på aftonen den 16. anlände kapten Thomas von Rappolt till S. Ed som kurir från frih. Armfelt med viktiga order.

Efter att den 15. okt. i S. Tuna hafva mönstrat den till inemot 3,000 man uppgående Dala-frikåren hade nämligen frih. Armfelt skyndat att (den under Tersmeden marscherande frikåren i förväg) åter be-gifva sig till Värmland.

Där möttes han i Filipstad af konungens den 12. från Göteborg af-sända bref med befallning att innan vapenhvilans utgång besätta alla platser, som kunde vara af vikt emellan Åmål och Glafs fjorden (i Nordmarks och Gillberga härad); därjämte beredde konungen honom på att fientligheterna kunde blifva återupptagna.

Och det var till följd af denna order, som kapten Thomas v. Rappolt den 16. på aftonen såsom kurir från frih. Armfelt anlände till S. Ed,

¹ Den 16. hade man således i Karlstad kunskap om stilleståndet. 2. *Värmlands fältjägare.*

medförande den befallning till kapten B. G. v. Rappolt att, som rikets gräns emot Norge berodde på de punkter, som de svenska eller de fientliga posterna ockuperade kl. 12 samma natt, innan midnatt utsätta en postering i Svanskog 2 mil därifrån. Därjämte meddelade kapten Thomas v. Rappolt, att brigadchefen skulle själf följande dag infinna: sig med vidare order.

I anledning häraf kommenderades en officer (löjtnant Papke) att med en vice-korpral och 3 man 2 $\frac{1}{2}$ mil därifrån vid Svanskogs Edet utsätta en post och igenfälla vägarna, hvilket var verkställt innan kl. $\frac{1}{2}$ 12, enligt den rapport nyssnämnde officer vid sin återkomst följande morgon afgaf.

Sedan befälhafvaren för S. Ed-kommenderingen den 17. okt. kl. 9 f. m. fått kunskap om, att »bondechefen» kapten Ugglå ännu låg vid Säfflebron och icke intagit sin utsedda post vid Afvelsäter,¹ beordrade kapten B. G. von Rappolt furir Svala att med 24 man af Gillberga landt-värn uppbyta från Valnäs till Afvelsäter och där göra en liten förhugning, utsätta poster och framsända patruller.

En timme efter det denna order afsändts till Gillberga landtvärn, kom likväl en budbärare från kapten Wennerstjerna med muntligt framförd hälsning, att denne kl. 10 med 80 rotar marscherade till Afvelsäter, det utsedda konjunktionsstället och där inväntade kapten B. G. v. Rappolt.

Denne lät då slå larm och marscherade med »den styrka, som förrast var till hands», med det resultat, att han anlände en timme före Säffle-posteringen, som »dock hade $\frac{1}{4}$ mils kortare väg». Sedan båda kom-menderingarna emellertid samlats, fingo de där vänta till kl. 6 e. m., då frih. Armfelts förbud anlände med en biljett af innehåll, att han approberade den af de båda kommenderingsbefälhafvarne ofta gjorda föreställningen om Åmåls attackerande, och att han nu själf skulle komma.

Till sina vid S. Ed kvarlämnade vakter och rekryter afsände då kapten B. G. v. Rappolt en kurir med order att de skulle »flyga till Afvelsäter».

Kl. 8 på aftonen anlände så brigadchefen, åtföljd af befälhafvaren för Nerikes och Värmlands regemente, adjutanter och »flere ståndspersoner». De båda kommenderingarna visiterades först, hvarefter »konselj» hölls, och planen för anfall fastställdes, men som Alfdals kompani, (som fått order att uppbyta från Karlstad och medelst marche-forcée be-gifva sig till Afvelsäter) ej kunde väntas förr än påföljande dag,² så beslöts att till dess uppskjuta attacken.

¹ »och att han således oförsvarligt försummat utsätta poster vid Dal-rået» (anteckn. af kapt. B. G. v. R. i Journalen 1788. Kr. Ark.)

² Komp:t skulle nämligen ligga öfver natten vid Lillnor.

Då i Afvelsäter hvarkei mat eller kvarter kunde erhållas, fingo kom-menderingarna återgå till sina posteringsställen, dit den sedan 2 dagar uteblifna provianten samma kväll väntades.

Då uppbrott följande dag skulle ske, och de båda kommenderingarna vid 12-tiden på middagen stodo färdiga att marschera till Afvelsäter, kom emellertid order från reg:ts-befälhafvaren, att allt måste uppskjutas.

Från Göteborg hade nämligen stallmästare Stockenström anländt som kurir med tillkännagifvande från konungen till frih. Armfelt om, att ett nytt stillestånd slutits på 3 dagar.

För Värmlands-brigadchefen återstod då ej annat än att inställa anfalllet. Enligt de order, han före sin afresa från Afvelsäter utgaf, fick kapten Wennerstjerna afmarschera med sitt detachement till Säfflebron och där fatta posto, samt kapten B. G. v. Rappolt återgå till S. Ed. Vid Afvelsäter skulle en för båda kommenderingarna gemensam »avant-post» (om 1 sub.-off. och 30 man inf. samt 1 und.-off. och 12 ryttare) kvarlämnas, för att turvis hvar femte dag aflösas. Enligt brigadchefens order skulle det avant-posten tilldelade kavalleriet, liksom infanteristyrkan först tagas ur Säffle-detachementet, och till följd däraf skulle det vid Ed varande kavalleriet »rejoignera» den truppen af Lifregementet, som låg bakom Säffle.¹

Gillberga landtvärn drogs äfven tillbaka och inkvarterades som förut i Valnäs, där detsamma dagligen exercerades samt provianterades ur kronans magasin. *Näs härads* bondehär (eller uppbådade allmoge) upplöstes och de gevär, som till densamma utdelats, anbefalldes frih. Armfelt, skulle öfveiiämnas till kapten B. G. Rappolt för att af honom tillhandahållas kapten Thomas von Rappolt för det landtvärn (Nordmarks härads), som skulle fatta posto vid Svanskogspasset, hvilket brigadchefen ansåg nödvändigt att bevaka.²

För öfrigt anbefalldes brigadchefen kommenderingsbefälhafvarne att,

¹ På order af kapt. Wennerstjerna fick dock S. Ed-kavalleriet börja turen vid Afvelsäter, hvadan dess i Kallerud varande tross ditsändes.

³ Denna gevärsinlämning måtte emellertid ha varit egen i sitt slag, ty sedan kapten B. G. von Rappolt den 19. till furir Magnell, — som kommenderats afresa till Svanskog och taga befälet öfver Nordmarks härads landtvärn — öfverlämnat 65 gevär med bajonetter jämte ammunition (1 ctnr krut, 1 låda muskötikulor, 1 låda mindre med rännekulor, 130 flintor och 1 ris papper), inlevererade löjtnant Bauman (som med bibehållande t. v. af sin fänriksindelning vid Ner. och Värml. reg:te den 7. okt. konstituerats till löjtnant vid Gillberga landtvärn) under den 23. till S. Ed 40 gevär och 50 bajonetter och den 24. åtskillig ammunition (2 ctnr krut och 3 lådor rännekulor), som »genom löjtnant Bauman blifvit hopsamlade, sedan de af kapten Ugglas bönder blifvit kringspridda på öppna marken vid Säffle bro».

så länge stilleståndet varade, halva all omsorg om truppen, särskildt borde landtvärnet sparas med postande.

Efter att på här antydt sätt hafva ordnat bevakningen mot Åmåls-sidan lämnade brigadchefen Afvelsåter samt begaf sig jämte sin stab öfver S. Ed till Eda skans, där han gjorde blott ett kort besök. Därefter återvände han till Karlstad, dit Dala-frikåren under tiden an-ländt, och hvars fyra bataljoner förlades i södra och västra Värmland.

Den 19. på e. m. anlände till S. Ed från Åmål danske kavallerimajoreri Horneman jämte 1 trumslagare och annonserade, att en månads stille-stånd blifvit afslutadt, och blef han vederbörligen mottagen samt fick under beledsagande af en underofficer fortsätta till Eda för att träffa brigadchefen.

Vid Svanskog stod, såsom nämnts, sedan den 16. på natten en postering bestående af 1 v. korpral och 3 man.

Dessa skulle nu ersättas genom *Nordmarks härads landtvärn*.

Då furir Magnell med de för detsamma afsedda gevären den 20. ankom till Svanskog, hade emellertid blott 32 man infunnit sig, men flere väntades, hvarom furir Magnell sände rapport till kapten B. G. v. Rapport. På samma gång anhöll han, att om kapten Thomas von Rappolt snart komme till Ed, denne då måtte underrättas om, huru stor Magnells styrka var, på det att han kunde tillskrifva länsmannen Sundling i Nordmarken att genast ditsända resten af landtvärnet, »ty de äro ej hälften komna af det antal, som skall vara». Därjämte anhöll Magnell, att af den från Svanskog till Ed återbeordrade posteringen få behålla vice-korpralen och 2 af de 3 soldaterna »till hjälp att undervisa dessa dumma bönderna», hvilka i så fall kunde indelas i 3 korpralskap och »med all flit underrättas om det, som angeläget kunde vara».

Under den tid, som nu följde, tilldrog sig föga af vikt. Rapporter in-gingo allt emellanåt om af danskarne på Dalsland föröfvade våldsamheter och utpressningar, men stilleståndet hölls dock i helgd å båda sidor, ehuru såväl brigadchefen, som de honom underlydande trupperna, reguljära som landtvärn och frikårer, icke önskade högre än att få anledning att gå emot »den förhatlige juten». Särskildt voro dalkarlarne uppretade öfver stilleståndet och höllo på att göra myteri.

Dala-frikårens fyra bataljoner voro den 7. nov. inkvarterade: »Svenska krigslydnaden» i Karlstad, »Svenska krigsäran» (befh. major Knor-ring) vid Ugglesäter nära Säffle, »Själfständigheten» (major Trellman) vid Nysäter och »Redligheten» (major Tornander) vid Lillnor ocli Lillerud.

Den 1. nov. kom emellertid rapport till »avant-posten» vid Afvelsåter (där då fänrik Lilliebjörn förde befälet), att öfverste Strickert under natten fått order att under dagens lopp uppbryta från Åmål. Fänrik

Lilliebjörn sände denna rapport vidare till S. Ed samt begat' sig själt' med en kavalleripatrull söderut på rekognoscering. Kl. ⁷ på aftonen anlände från honom till S. Ed rapport om, att han »varit i Åmål vittne till borgerskapets rusiga glädje öfver sin befrielse från dessa oroliga eäster».

*   *

Fienden var således borta, och detta trots att det dagarna förut sett ut, som om fientligheterna när som helst kunnat börja. Konungen hade nämligen i Göteborg hållit krigskonseljer om planen att gå offensivt tillväga, och frih. Armfelts hotande ställning i Värmland hade föranlett prinsen af Hessen att af sända förstärkning till öfverste Strickert i Åmål; och ehuru prinsen, såsom nyss omtalats, den 1. nov. drog trupperna från Åmål till Kvistrum, förde han likväl vid sina underhandlingar en mycket hög ton. Därvid åberopade han sig bland annat på, att en dansk kår hölle på att samlas i Norge för att öfver Vinger inbryta i Värmland och gaf därigenom konung Gustaf anledning att den 6. nov. i bref anbefalla Armfelt att hålla sig beredd att den 13. börja fientligheterna.

Under tiden hade emellertid den danske öfverbefälhafvaren dragit äfven sina öfriga trupper tillbaka och utrymde under de följande veckorna Bohuslän samt var, då stilleståndet skulle ha utgått, den 13. nov. med hela sin styrka öfver gränsen.

Härtill voro nog Preussens och Englands hotelser mot Danmark samt prinsens af Hessen foglighet, som prof. Tegnér antyder, de förnämsta orsakerna, men bidragande till denna foglighet var nog äfven det imponerande i de, om ej betydande, dock aktningvärda stridskrafter, hvilka den 13. nov. stodo färdiga att från Göteborg och Värmland klämma de danske mellan sköldarna. Hade prinsen af Hessen den 24. september gått energiskt tillväga, kunde hans inbrott i Bohuslän hafva medfört stora vådor för vårt land. Genom stillestånden den 8. och 18. okt. bröts udden af hans förehafvande, och svenska folket fick tid att fylkas kring sin konung och, icke nog härmed, äfven tid att öfvas i för den tiden ganska aktiingsbjudande grad.

De omkring 8,000 man reguljära trupper, konungen så småningom samlat till Göteborg, jämte därvarande omkring 1,200 man borgarebe-väpning och frikårer samt de omkring 4,500 man,¹ öfver hvilka frih. Armfelt disponerade i Värmland, kunna mer än väl anses hafva varit tillräckligt imponerande på den ej mer än 12,000 man kommenderande befälhafvaren för den danska invasionsarmén.

*   %

*

¹ 900 man Ner. och Värml. reg:te, 6 a 800 man Värmlands landtvärn och 3,000 man Dalafrivillige.

Konungens bref af den 6. nov. nådde emellertid frih. Armfelt, då han var stadd på resa i Fryksdalen för att mönstra det frivilliga manskap, som anhållit att blifva organiseradt till en frikår¹ liknande dalkarlarnes. Därifrån begaf han sig till Eda och Mö rast. Till befälhaf våren för Nerikes och Värmlads regemente gaf han därunder muntlig order, att de vid Ed och Säffle varande kommenderingarna ur regementet skulle indragas, men att det vid S. Ed och däromkring varande landtvärnet skulle därstädes kvarblifva. Af de båda indragna kommenderingarna vid Säffle och Ed sändes Näs kompani samt kontingenterna ur Nordmarks kompani och Lifregementet till häst till Eda skans, dit äfven den i Karlstad varande delen af samma kompani samt öfverstelöjtnantens kompani beordrades. Befälhafvaren vid Eda, major Bergensköld, fick således under sitt befäl 4 kompanier Nerikes och Värmlands regemente (näml. öfverstelöjtnantens, 3. majorens, Näs och Nordmarks kompanier), 250 man *Jösse härads landtvärn*, — vid hvilket fänrik Nisbeth den 7. okt. konstituerats till löjtnant och befälhafvare under kapten Th. von Rappolt — och en artillerikommendering samt 100 man af Lifregementet till häst. Sekundmajorens kompani fick order att marschera till Karlstad, där Älfalds kompani fick stanna kvar, och där dalkarlarna kvarstodo enligt föregående disposition.

Dessa frih. Armfelts order började den 13. och följande dagar att verkställas, allt efter som de hunno fram till trupperna.

Vid S. Ed kvarlämnades således den 16. löjtnant Frisell såsom befälhafvare för *Gillberga* och vid Svanskog furir Magnell med *Nordmarks härads landtvärn*; och skulle landtvärnets befälhafvare exercera flitigt och med nit utsätta erforderliga poster. Vid By magasin ägde de att rekvirera proviant och penningar. Dessutom skulle de direkt till brigadchefen rapportera om allt, hvad nödvändigt var m. m.

Den 12. nov. hade emellertid konungen från Göteborg sändt frih. Armfelt underrättelse om det nya stillestånd, han afslutit, att från och med den 13. gälla under sex månader, hvilken underrättelse följande

¹ Angående denna frikår skref han några dagar senare: »I Fryksdalen har jag satt upp 1,500 man, det skönaste man vill se; ingen karl öfver 30 år och ingen under 11 kvarter 3 tum. Aldrig har mitt öga skådat vackrare soldater.»

Anm. Här gjorda redogörelse för dispositionen af trupperna är gjord på följande grund: Till Eda skans beordrades den 13. af grefve Lejonstedt, enl. frih. Armfelts muntl. order, den vid S. Ed varande delen af Nordmarks komp:i; till Karlstad beordrades sekundmajorens kompani, som där d. 22. jämte Älfalds kompani mönstrades af konungen. Under dagarna d. 19.—22. funnos i Karlstad endast Älfalds och sekundmajorens kompani. I order d. 22. nov. nämnas uttryckligen Älfalds och »Karlstads» (sekundmajorens) kompanier, såsom där förlagda, flere nämnas ej. Hvar voro då de öfriga? Hemförlöfvade voro de icke utan voro nog vid Eda skans.

dag den 13. synes halva framkommit till Karlstad, dar den bland trupper och allmoge väckte liflig förtrytelse.

Den 22. ankom konungen själf till staden, sedan han låtit besätta Bohuslän och Dalsland med trupper af den i Göteborg samlade styrkan.

De i Karlstad varande Nerikes och Värmlands regementes båda kompanier paraderade den 22. för konungen, som därefter utgaf order om, att »sedan numera inga fiendtligheter vore att befara från norska sidan, trupperna, reguliera som landtvärn och frikårer skulle hemförlofvas». (Artilleriet synes dock hafva fått kvarblifva någon tid vid Eda, äfvenså en mindre kommendering ur landtvärnet.)

* * *

Vid en återblick på här anförda tilldragelser finner man, att det landtvärn,, Värmlands gränshärader hösten 1788 uppsatte i stället för den af konungen äskade jägarekåren, stod under befäl af kapten Thomas von Rappolt, men trots de gifna löftena om en numerär af 800 man, ej i verkligheten kom att of verstiga 360 man och dessa fördelade: *Jösse härads landtvärn* 250 man vid Eda och Morast under löjtnant Nisbeth, *Gillberga härads landtvärn* 59 man vid S. Ed under löjtnant Frisell och *Nordmarks härads landtvärn* omkr. 50 man vid Svanskog under furir Magnell.

Näs härads frivilliga voro allmoge, som gått »man ur huse» liksom de 1,500 fryksdalingarne, frih. Armfelt omkring den 8. nov. mönstrade. Därjämte finner man, att under tiden 1. okt.—13. nov. följande personer konstituerats till *officerare* vid *Värmlands landtvärn* med bibehållande af sina löner vid regementet, nämligen: till *löjtnanter*: fänrikarne J. Chr. Gyllenspetz, Nisbeth och Bauman; samt till *fänrikar*: fältväblarne Frisell, Peter och Hellgren, sergeanterna Olof Bratt, Axel von Oldenskjöld, Didr. Adolf Sten och volontärerna Lannerstjerna och Wallencrona, samt (enl. Värml. fotjägare-bataljons gen.-mönsterrulla 1790) O. M. Gyllenspetz, Nils Fredr. von Lagerlöf och J. Magiell.

* * *

Planerna för jägare-kårens uppsättande voro dock ej öfvergifna. Genom frih. Armfelt ställdes nämligen mot slutet af året till provinsen en förfrågan, om densamma ville lämna det på gränsen boende landtvärnsmanskapet¹ till stam för en jägare-kår, som både i fredstider och under krig med Norge skulle underhållas m. m. enligt K. Maj:ts bref den 23. aug. 1788. Från landsbygden samlades deputerade i Karlstad,

¹ af Nordmarks, Jösse, Fryksdals och Älfvals härader.

hvarvid gränshäradernas kommitterade nog till större delen samtyckte till den framställda propositionen under vissa villkor.¹ Åtskilliga ville däremot ej gå in därpå men erbjödo sig att till den inrättade landt-värnskassan — i likhet med de öfriga häradena i länet — erlægga den för hvarje helt hemman frivilligt åtagna afgiften af 3 Rdr. 16 sk. specie, under det andra åter alldeles vägrade att på något sätt bidraga.

De deputerade valde därefter genast 3:ne direktörer med anmodan, att frih. Armfelt ville taga öfver-direktion och förse de valda deputerade med instruktion. Major Stuart anbefalldes uppgöra en sådan, hvilken med vissa ändringar blef utfärdad. Insamlingen af medel var dock svår, men hade direktionen all möda ospard.

Medan dessa underhandlingar pågingo, utfärdade Kungl. Maj:t den 27. april 1789 befallning om att i Bohuslän skulle sammandragas en armé under gen.-löjtnant Psilanderhjelm (omkr. 7,000 man) och på Dalsland en »corps d'armée» under öfverstelöjtnant v. Ehrenhielms anförande och friherre Armfelts öfverbefäl (omkring 1,900 man). Den 22. maj gafs dock order att skingra alla förråder på västra gränsen, och upplöstes Psilanderhjelm och Ehrenhielms trupper. Den 8. juni gafs order, att Nerikes och Värmlands regementes hemmavarande del den 25 skulle församlas å regementets vanliga mötesplats för att »kampera och sig i exercisen of va». Och i den med anledning därpå utgifna regementsordern tillades vidare en antydning om, att ett vidare uppbrott kunde komma att ske, — stilleståndet var ju afslutadt blott på sex månader, — hvarjämte det befalldes, att det till landtvärnet kommenderade öfver-och underbefälet af regementet skulle, tillika med manskapet, blifva sina kompanier följaktigt, tills vidare order därom meddelades. Från Krigskommissariats-departementet afsändes den 15. juni öfver Örebro till Karlstad en transport af munderingspersedlar för landtvärnets räkning och från det vid Eda föregående år samlade förrådet försågs detsamma med gevär af olika modeller (musköter).

Den 19. tillkännagafs, att öfverstelöjtnanten grefve Lejonstedt anländt till Karlstad och af brigadchefen, frih. Armfelt, förordnats att under den tid, denne vistades i Stockholm, föra befälet öfver »de i Värmland placerade regementen, trupper och landtvärn», hvarjämte befalldes, att Nerikes och Värmlands regementes hemmavarande sex kompanier skulle den 24. uppbyta från sina samlingsplatser till Eda skans för att där kampera, och skulle därvid sekundmajorens (Karlstads) kompani från Karlstad medtaga 4 st. S-Såga kanoner. Den 29. eller 30. juni voro

¹ Dessa villkor voro: att efter sammansättning af vissa hemmantal de, efter anskaffandet af det antagna manskapet, därefter skulle undgå all vidare tunga och besvär af denna således samlade kår.

samtliga sex kompanier¹ jämte landtvärnet samlade vid Eda, där då förut fanns en kommendering af 100 man artillerister samt en kontingent landtvärn. Om *landtvärnets styrka* och indelning hafva tyvärr inga säkra uppgifter kunnat erhållas, Af den omständigheten, att vid 1790 års gen.-mönstring noga genomgingos »alla de särskilda beklädnads- och remtygspersedlar, som landtvärnsskåren till nyttjande under garnisonstjenstgöring 1789 om sommaren mottagit», därvid dessa persedlar upptogs för en styrka af 172 man, kan man dock sluta, att hela landtvärnsstyrkan ej uppgick till högre numerär. Denna förlades nu vid Helgeboda, i Morast by (under befäl af löjtnant Gyllenspetz) och vid Kola (under befäl af löjtnant Nisbeth), hvarjämte af densamma ett de-tachement posterades vid Dalby och ett vid Töcksmark. Högkvarteret förlades till Nolby i närheten af Eda.

Från Dalby, Helgeboda, Vasa skans, Kola och Töcksmark framsändes mot gränsen smärre poster, hvilka samtliga iitgjordes af landtvärn.

Från Morast framsändes en fältvakt, 1 officer och 30 soldater, till Magnor bro och en förvakt, 1 und.-officer och 12 soldater, till Telle.

Vid Eda skans såväl som vid Morast fältverk förbättrades befästningsanordningarna af uppåddadt arbetsmanskaf från kringliggande landsbygd.

Tiden tillbragtes under de tre veckor, som därefter följde, hufvud-sakligast med exercis och vaktgöring såsom under vanligt möte, med det afbrott, som uppstod genom de olika kommenderingamas fram-och tillbakamarsch emellan Eda, Morast och Åmot. Den 15. juli ändrades bevakningsanordningarna och förläggningen så, att de från Morast fältverk detacherade fält- och förvakterna indrogos; i stället kommenderades 1 underofficer och 12 soldater samt 4 landtvärnsmän till Magnor bro och till Emterud 1 korpral, 3 soldater och 3 landtvärnsmän.

Dessa vakter skulle »ej utsätta vidlyftiga poster» utan voro »endast för underrättelse» men skulle med noggrannhet observeras, om något fientligt förspordes.

Det vid Morast by under löjtnant Gyllenspetz förlagda landtvärnet drogs tillbaka till den närmast fältverket belägna byn för att »med den i fältverket förlagda kommendering underhjälpa tjenstgöringen». Denna kommendering minskades till blott ett kompani, och den därigenom där öfverflödiga divisionen (52 man) fick återgå till sitt kompani vid Eda, dit ock såväl det vid Helgeboda som det vid Kola varande landtvärnet kommenderades.

Vid Kola kvarlämnades dock 1 underofficer och 18 man, hvaraf de-

¹ Af dessa förlades 1 komp. vid Åmot, $3\frac{2}{3}$ komp. i läger i närheten af Eda skans samt $1\frac{1}{2}$; komp. vid Morast fältverk.

tacherades 1 korpral och 3 man till Lässerud samt 1 korpral och 3 man till Torgilsrud.

Genom generalorder¹ af den 21. juli anbefalldes den vid Morastpasset varande kommenderingen af Nerikes och Värmlands regemente (1 komp.) att följande dag indraga alla vakter och återgå till Eda, och skulle tjänstgöringen och vakthållninge vid Morast fältverk bestridas af löjtnant Gyllenspetz och det under hans befäl varande landtvärn.

Under den 22. juli uppbröt därefter Näs kompani, den 25. sekundmajorens och Nordmarks kompanier samt under den 27. öfverstelöjtnantens bataljon från Eda för att afgå till Finland. Vid Eda kvarlämnades landtvärnet och artilleridetachmentet att bestrida gränsbevakningen. Till landtvärns-kommenderingarna vid Dalby, Vasaskans samt Töcksmark afsändes order att genast indraga alla detacherade poster till sina hufvudstationer och där afvakta vidare order.

¹ utfärdad af grefve Lejonstedt,

VÄRMLANDS FOTJÄGAREBATALJON OCH VÄRMLANDS FÄLTJÄGAREBATALJON.

Uppsättning och organisation.

Sedan frih. Armfelt under sommaren 1789 tagit del af, huru långt de med anledning af Kungl. Maj:ts bref den 23. aug. 1788 förda underhandlingarna med Värmlands invånare framskridit, konstituerade han den 22. juli s. ä. majoren *Fredrik Stuart* att den 1. aug. öfvertaga chefskapet öfver den jägare-kår, som på grund af det vid nyssnämnda underhandlingar uppnådda resultat skulle uppsättas¹. Därjämte befallde han den nye kår-chefen att häradsvis hålla en approbations- och kassations-mönstring på det landtvärnsmaiiskap, gränshäradena åtagit sig att af-lämna, och att till jägare-kårens stam antaga så många, som till Kungl. Maj:ts och kfbnans tjänst kunde godkännas.

De vid denna mönstring — till jägare — hösten 1789 approberade landtvärnsmännen uppgingo emellertid ej till högre numerär än 378 man, rivadan kår-chefen, efter att hafva insändt behöriga rullor och förslager, erhöll befallning att till en början indela de approberade på tre kompanier och föreslå till officersplatsernas erhållande sådana officerare hvilka förut erhållit fullmakter dels vid jägare-kåren, dels vid andra kårer, hvarjämte han skulle förse de tre kompanierna med underofficerare.

De åtgärder, major Stuart i anledning häraf vidtog, vunno frih. Armfelts bifall och stadfästes af honom den 16. mars 1790,² hvilken dag således »Värmlands Kongl. Fot-Jägare-Bataljon» kan anses vara uppsatt, om än åtskilligt fattades i att densamma var ett i allo fullt organiseradt och med utredning försedt truppförband.

*

&

¹ Den af konung Gustaf III till bataljonschef afsedde kaptenen vid Nerikes och Värmlands regemente Thomas von Rappolt hade nämligen 1789 kommenderats till Finland, där han sedermera dödligt sårades i striden vid Savitaipal och afled i den från ryssarne eröfrade ställningen den ⁴/_e 1790.

- Frih. Armfelt hade då återkommit till Värmland. I jan. 1790 hade näml. rykten om ett af danska trupper tillämnadt infall från Norge i Stockholm tillmätts den vikt, att ilbud afsändes med föreskrifter om västra gränsens försvar. Frih. Armfelt skyndade själf efter till norska gränsen samt begaf sig därefter till Karlstad, hvarifrån han i slutet af mars afreste till Finland. (E. Tegnér.)

Af de 12. officerare, hvilka den 16. mars 1790 kommo att tillhöra jägarebataljonen hade chefen, major *Fredrik Magnus Stuart*, förut varit major vid Nerikes och Värmlands regemente och adjutanten, A'. F. 0077 *Lagerlöf*, fänrik vid Värmlands landtvärn. De tre kompanicheferna, kaptenerna *J. Chr. Gyllenspetz*, *J. Fr. Nisbeth* och *O. M. Gyllenspetz* samt två af fänrikarne, *Cl. Fr. Hellgren* och *Jac. Magnell*, hade (som förut omtalats) under 1788 och 1789 tillhört Värmlands landtvärn. De öfriga fyra fänrikarne, *C. Friberg*, *Severin Ekman*, *L. Gust. Ahl-bom*, och *Jon. Poignant*, blefvo nämnda dag transporterade till Värmlands Fotjägare-bataljon från Dala-frikåren. Som chef för det vakanta 4. kompaniet uppfördes bland officerarne äfven en kapten *Lange*, hvilken dock aldrig kom att göra tjänst vid jägare-bataljonen. Samtliga 3 löjtnantsbeställningar, en vid hvarje af de tre effektiva kompanierna samt alla subalternbeställningarna vid 4:e kompaniet lämnades tills vidare obesatta.

Underofficersplatserna blefvo först under sommaren 1790 tillsatta, hvarvid dock 6 af samtliga 20 underofficersbeställningar lämnades vakanta, däraf 5 på 4:e kompaniet.

Af de 378 effektiva manskapsnumren, — hvilka uppsatts af lika många, på grund af sammansättning af vissa hemmantal, inom gräns-häraderna bildade rotar, — voro de 1:sta kompaniet tilldelade, 126 numren uppsatta dels inom Fryksdals härads nedre tingslag (56 n:r), dels inom Jösse härad (70 n:r). 2:a kompaniets 124 nummer utgjordes af manskap, som lämnats af Gillbergs (34 man), Nordmarks och Jösse härader (resp. 75 och 15 man). 3. kompaniets 128 nummer besattes med manskap från Fryksdals härads nedre tingslag (27 man från Lysviks och Sunne socknar), Fryksdals härads öfre tingslag (19 man), Älfdals härads öfre (30 man) och Älfdals härads nedre tingslag (42 man) samt 10 af Filipstads stad uppsatta nummer.

Af de civil-militära beställningarna tillsattes 1 regementsprästs-, 1 regementfältskärs- och 1 regementskommissarie-beställning samt 1 fält skärsgesälls- och 2 mönsterskrifvarebeställningar. Vakanta lämnades 1 regementstrumslagare-, 1 regementsprofoss-, 1 fältskärsgesälls- och 2¹ mönsterskrifvarebeställningar.

Den organisation, Värmlands Fotjägare-bataljon i enlighet härmed erhöll, framgår än ytterligare af »general-extraktet» ur mönsterrullorna vid den generalmönstring som den 24., 25., 28. och 29. september 1790 förrättades, då bataljonen hade följande sammansättning:

Däraf 1 för 4:de komp:t.

S t a b e n	Närvarande	Kommander. eller permitterade	Vakanta ¹	Summa ²	Kompani-staten	N ³	C ⁴	F ⁵	S ⁶	Summa ⁷
Major och chef	1			1	Kaptener			1		4
Regementskvart.-mäst.			1	1	Löjtnanter				4	4
Adjutant	1			1	Fänrikar			3	2	8
Regementspräst ..		1		1	Underofficerare			12	2	20
Regementsfältskär ...	1			1	Mönsterskrifvare ...			1	1	
Regementskommiss ...	1			1	.			5		8
Fältskärsgesäll	1		3	3	Trumslagare				3	4
Regementsstrumsl			1	1	Spel i nummer	M		10	23	588
Regementsprofoss			1		Korpraler och fot-				1	

Under den oroliga tid, som sammanföll med jägare-bataljonens uppsättning, blef denna, såsom nämnts, visserligen af friherre Armfelt på konungens befallning reglerad och stadfäst, men Kungl. Maj:ts bekräftelse på sin organisation erhöi bataljonen först senare, och dess befäl hade icke fullmakter på sina beställningar och löner. Officerarne hade nämligen endast frih. Armfelts, och underofficerarne bataljonschefens konstitutorial på sina innehafvande befattningar.

Sedan Kungl. Maj:t emellertid 1792 blifvit underrättad om de villkor, konung Gustaf III utfäst år 1788, därest invånarne i Värmland då ville åtaga sig att uppsätta en jägare-kår, som ock om den kostnad, provinsen haft till en sådan kårs uppsättning under kriget och dess underhållande medelst en särskild kassa (landtvärns-kassan), förklarade Kungl. Maj:t den 30. juni 1792, att, »ehuru provinsen icke kunnat till alla delar uppfylla de föreskrifna villkoren», Kungl. Maj:t dock ville, »i anseende till dess (provinsens) ådagalagda nit och trohet, fullkom-komligen och utan annat tillskott från provinsens inbyggare än den årliga inkomst, som af förenämnda redan insamlade kassa kan förväntas, uppfylla de förbindelser, kronan å dess sida sig åtagit, och ständigt från nästkommande års början på värmländska gränsen underhålla en jägare-kår», hvilken till en början endast skulle komma att bestå af 300 man.

I sammanhang härmed befallde Kungl. Maj:t, att det jägaremanskap, som provinsen under senaste kriget aflämnat och hvilket icke blifvit afskedadt, skulle utväljas till den nya kåren och fördelas på 3 kompanier, hvardera om 100 man, samt blifva en särskild bataljon under Nerikes och Värmlands regemente. Därjämte fann Kungl. Maj:t för godt, att kårens aflöning, rekrytering, beklädnad och underhåll ställdes

¹ Däraf: 5 döda, 3 rymda, 2 afgångna t. Ner. och Värml. reg:te samt 14 frånvarande, som »ej åtyldt order».

på passevolans i likhet med Savolaxska jägarekåren med den förändring, som af Kungl. Maj:t samtidigt fastställd stat blef bestämd.

Enligt denna nya stat kom *Värmlands Fotjägare-bataljon* att bestå af:

Staben: 1 major och

bataljonschef (med kaptens lön och kompani);

1 adjutant.

Kompanistaten.

2 kaptener;

1 stabskapten (med premier-löjtnants lön);

3 premier-löjtnanter (af dem 1 stabs-löjtnant med sek.-löjtnants lön);

3 sekund-löjtnanter;

3 fänrikar (af dem 1 stabs-fänrik med fältväbels lön):

4 fältväblar (af dem 1 stabs-fänrik, se ofvan):

3 sergeanter:

9 underbefäl (näml. 3 förare, 3 furirer och 3 rustmästare):

6 trumslagare;

12 premier-korpraler:

12 sekund-korpraler, och

276 jägare.

Civilstaten:

1 bataljonsfältskär (placerad å staben):

2 mönsterskrifvare (placerade å kompanistaten):

Samtidigt härmed utnämnde Kungl. Maj:t till major och bataljonschef: majoren m. m. Fr. Stuart, samt till kaptener med kompani: kaptenerna J. Chr. Gyllenspetz och O. M. Gyllenspetz och till stabskapten: kaptenen J. Fr. Nisbeth. Till premier-löjtnanter utnämnde Kungl. Maj:t den 10. aug. s. å. löjtnanterna vid Kajana bataljon Ad. v. Gerdten, vid Kungl. Maj:ts drabantkår C. Norrman och E. v. Echstedt; till sekund-löjtnanter befordrades fänrikarne C. Brandberg, L. Hedblad och Proschwitz, och till fänrikar utnämndes konstituerade fänrikarne L. G. Ahlbom, J. Poignant och C. Friberg. För öfriga fänrikar, hvilka under kriget varit konstituerade vid landtvärnskåren, nämligen v. Lagerlöf, S. Ekman och J. Magnell lät Kungl. Maj:t utfärda konfirmationsfullmakter vid den nu reglerade jägarebataljonen. Till adjutant ville Kungl. Maj:t framdeles utse någon af de i armén med extra löner placerade fänrikar², och till bataljonsfältskär utnämndes engelske fältskären Smith.

För öfrigt förordnade Kungl. Maj:t, att officerarne till vidare befordran icke skulle räkna tur inom Xerikes och Värmlands regemente utan endast inom jägarebataljonen.

¹ Den ²⁶/₁₀ 1792 transporterades till adjutant vid bataljonen fänriken vid Karelska jägare-bataljonen Har. Höke.

Den 1. jan. 1793 öfvertog chefen för Nerikes och Värmlands regemente öfversten m. m. grefve Leijonstedt befälet äfven öfver jägarekåren¹ och utfärdade i enlighet med af bataljonschefen ingifna förslag fullmakter för underofficerarne.

För kompaniernas nedbringande till anbefalld numerär af 100 man, premier- och sekund-korpraler inräknade, befalldes, att ej flere än nyssnämnda antal finge i kompaniernas rullor upptagas, och skulle därvid s>gamla och bräckliga» uteslutas, men vid den blifvande mönstringen närvara.

Här anförda organisation bibehöll bataljonen i det allra närmaste under den nu följande tiden intill början af år 1812.

Bataljonens namn växlade under dessa år så, att densamma skrefs än *Värmlands Fot jägare-bataljon* än *Värmlands Jägare-bataljon* och •»*Värmlands Jägare-kår*» för att 1807 och därefter benämnas både •»*Värmlands fältjägare-kår*» och »*Värmlands fältjägare-bataljon*».

1812 hade näml. Kungl. Maj:t befriat en del af bergslagerna i Nerike från extra roterings utgörande i manskap emot det, att nämnda bergslag erlade en viss årlig vakansafgift, för hvilken en ny fältjägare-bataljon af 300 man, fördelad i 3 kompanier, skulle uppsättas och inför-lifvas med den förutvarande Värmlands fältjägare-kår, hvilken således skulle komma att utgöra ett regemente om två bataljoner. Ett af tjänstgörande generaladjutanten frih. Adlercreutz uppgjordt förslag till organisation för det nya regementet blef ock af konungen gilladt samt den 14. febr. 1812 öfverlämnadt till krigs-kollegium, och redogöres härför längre fram.

Befälets anställande.

För att erhållan anställning som officer vid bataljonen var vid första uppsättningen det kompetensvillkor uppställt, att den föreslagne skulle förut hafva erhållit officersfullmakt vare sig vid kåren eller andra kårer. Sedermera gällde, hvad som för vinnande af officersgrad vid infanteriet i allmänhet brukade fordras, d. v. s. ingenting alls. Regements- eller bataljonschefen var nämligen berättigad att hos Kungl. Maj:t föreslå till officer hvilken yngling, han behagade.²

I vanligaste fall anställdes dock officersaspiranten som volontär eller underofficer vid bataljonen, innan han föreslogs till officer.

För vinnande af underofficersbeställning — hvartill förslag ingafs af kompanichefen till bataljonschefen, som sedan till- eller af styrkte förslaget hos chefen för Nerikes och Värmlands regemente — fordrades, att de föreslagna skulle vara »beskedlige och nyktre» och kompanichefen »fullkomligt öfvertygad om deras frejd och förmåga till tjänstens

¹ I enlighet med K. brefvet d. 3% 1792. ³
Gener.-stab. Sveriges krig 1808—09.

bestridande». Belysande i detta afseende är det förslag, som bataljonschefen (v. Morian) den 2. mars 1794 ingaf (till chefen för Nerikes och Värmlands regemente) och hvari det säges:

»Hos T. får jag den äran att föreslå till sergeant vid Värmlands Kungl. Jägare-bataljon och Kapten Gyllenspetz' kompani unga adelsman Crispin Löwenhielm, som därtill genom en god uppfostran vunnit den nödvändigaste skicklighet.»

Såväl officerare som underofficerare skulle dock, innan de fingo tjänstgöra som sådana, genomgå en gradpassering samt aflägga examen i exercis- och tjänstgöringsreglementen. Detta skedde, under den tid bataljonen bestred garnisonstjänst i Karlstad, därstädes samt därefter i regeln vid första möte, den nyutnämnde bevistade.

Krigsakademien å Karlbergs slott trädde, som bekant, 1792 i verksamhet i ändamål att utbilda »skickliga ämnen för rikets landtarmé och flottor» men först år 1801 anställdes vid bataljonen en därifrån utexaminerad kadett (frih. J. G. Cederström), som då utnämndes till fänrik. Därefter dröjde det ända till år 1812, innan någon ny, f. d. kadett kom att tillhöra Värmlands fältjägars officerskår. Då transporterades näml. frih. G. M. Armfelts son Maurice le Clair eller Clair-felt till major vid Vämlands fältjägare-regemente.

»Till skickliga underofficerares formerande» vid bataljonen inrättades år 1794 i Karlstad en »krigsskola», hvartill dåvarande öfverstelöjtnant v. Morian uppgjort planen, och synes denna skola, enligt general-mönsterherrarnes utlåtande hafva väl motsvarat det med densamma afsedda ändamålet under de år, dess verksamhet pågick. Den upphörde nämligen redan år 1797, samtidigt med garnisonstjänstens upphörande. Den 17. febr. 1797 bestämdes å bataljonsorder, att alla korpraler skulle väljas och föreslås af kompanicheferna men approberas af bataljonschefen, och att de sedan ej utan dess ompröfvande kunde flyttas öfver till jägare.

Sedan Kungl., Maj:t den 30. juni 1793 tillåtit fortfarandet inom armén af de år 1777 af Gustaf III upphäfdade tjänsteköpen samt förklarar afgående eller befordrade officerare berättigade att af deras efterträdare njuta ackord (enligt af Kungl. Maj:t fastställd! belopp), vunno dessa för armén både nedsättande och fördärflika affärstransaktioner in- -steg äfven vid jägarebataljonen. Och' ehuru chefen för Nerikes och Värmlands regemente, grefve Leijonstedt, förklarade sig obenägen därför, kommo ackorden dock redan 1794 i bruk äfven vid underofficersbeställningarnas tillsättande,¹ då förhållandet synes hafva varit, att den befordrade afstod 2 års lön åt afskedstagaren.

¹ Bataljonschefen, överstelöjtnant v. Morian. motiverade sitt förslag i ämnet med, att han hellre ville hafva »en välartad yngling» än en, som var »begifven på supan».

I sammanhang härmed torde böra omnämnas, att Kungl. Maj:t i febr. 1795 placerade på bataljonen 9 f. d. underofficerare vid Dal-vargeringen med bibehållande af sina innehafvande löner, och borde, de still tjänstgöring vid jägare-kåren kommenderas och vid påfallande ledigheter löner på ordinarie stat tilläggas». Trots kungörelser i allmänna tidningarna hade dock nio månader därefter blott 3 anmält sig till tjänstgöring, hvadan de öfriga 6 affördes ur rullorna.

Rekrytering.   Manskapets tjänstetid ni. m.

Sedan de vid den första uppsättningen bildade rotarne enligt sitt åtagande levererat karl till jägare, voro de befriade för vidare rekrytering. Denna ålåg därefter Kungl. Maj:t och kronan, som därför hade att disponera öfver inkomsten af den 1788 och 1789 bildade landt-värnskassan, hvilken utgjorde omkring 7,000 Rdr.

Den 30. juni 1792 öfverlämnade Kungl. Maj:t detta kronans åliggande till kompani-cheferna att af dem i fredstid fullgöras på passevolans mot 1 Rdr 16 sk. per man om året.

I det den 7. juni 1794 fastställda, förnyade passevolanskontraktet angåfvos närmare kompani-chefernas skyldigheter i detta afseende vara att mot 16 sk. kvartaliter för hvarje nummer i rekyterings- och re-kapitulations-passevolans vid hvarje mönstring uppvisa kompanierna i det stånd, att alla numren voro kompletta och manskapet öfver huf-vud taget hade 3 år igen af kapitulationen. Vid brist i detta afseende hade kompanicheferna att ersätta de felande åren med den anslagna rekapitulations-passevolansen.

Under krig upphörde passevolans-kontraktens giltighet, och skulle bataljonen då med dugligt folk komplett till kronan afmönstras samt alla kapitulationer med manskapet vara sia affattade, att för den tid, kriget varade, ingen afräkning skedde i manskapets tjänstetid. Om någon bevisligen skadades i tjänsten, erhöilo kompani-cheferna ersättning af kronan, som äfven lämnade sådan för anskaffande af ny karl, i händelse genom smittosamma sjukdomar afgången bland manskapet blef så stor, att 5 procent af numerären under 14 dagar afled.

Rekryterings- och rekapitulations-passevolansen utgjorde för hela styrkan, 306 man, årligen 408 Rdr, hvilket belopp utbetalades till kompanicheferna af direktörerna för jägare-kassan (såsom den forna landt-värnskassan nu benämndes) af denna kassas årliga afkastning. Genom ett Kungl. bref af den 24. april 1810 höjdes detta belopp till 510 Rdr eller 1 Rdr 32 sk. för hvarje nummer, hvaremot afkastningen af jägarekassan årligen skulle till statsverket inlevereras.

Huru länge såväl de f. d. landtvärnsmännen som det sedermera

genom kompanicheferna antagna manskapet skulle kvarstå som jägare, var till en början ej uttryckligen bestämdt. Vid 1789 års approbations-mönstring anmärkte också åtskilliga af de till jägare approve-rade laiidtvärnskarlarne, att de ej åtagit sig att tjäna längre, än kriget varade. Då bataljonen i september 1790 för första gången undergick generalmönstring, bestämde generamönsterherren därför, att »om någon af manskapet kunde dess rotehållare därom öfvertyga, det han vid legans anammande förbehållit sig att vid krigets slut blifva ifrån krigstjänsten entledigad», så skulle vederbörande rotehållare komma »att sitt åtagande med en annan karls tillsättande uppfylla». För öfrigt gjorde sig den uppfattningen gällande, att manskapet var skyldigt att kvarstå i tjänst så länge, det var tjänstedugligt. Den 28. okt. 1793 med-gaf Kungl. Maj:t emellertid på därom gjord framställning, att 6 års tid skulle vara manskapet vid bataljonen förelagd, efter hvilken de voro från tjänsten fria, i likhet med hvad som var fastställt för andra värfvade regementen.

Vid 1790 års generalmönstring hade samtliga af manskapet en tjänstetid af 2 år. Visserligen voro åtskilliga ett å två år äldre än hvad 1779 års generalmönstringsinstruktion föreskref, och hade dessa därför vid 1789 års approbationsmönstring af major Stuart approberats endast »underställningsvis». Som dessa karlar vid 1790 års generalmönstring be-funnos »lika ined allt det öfriga manskapet, vackra, starka och muntra», ansåg emellertid generalmönsterherren »så mycket mer betänkligt att dem af denna orsak improbera, som sådant bidragit till styrkans hufvud-sakliga förminskande, hvars återersättning af rotarne blefve mycken svårighet underkastadt, sedan sådana af dem anskaffade karlar blifvit antagne och i 2 års tjänstgöring nyttjade samt rotarne från rekryteringen befriade».

För kompanicheferna mötte det emellertid, trots bataljonens örn-reglering, ganska stor svårighet att värfva till jägare antagliga karlar af föreskrifven kroppslängd, hvadan Kungl. Maj:t den 10. nov. 1794 medgaf, att som längden icke var någon hufvudsaklig egenskap hos en jägare, längdmåttet vid Värmlands jägarebataljon finge minskas till 11 kvarter, då karlen i öfrigt befanns duktig och ägde god kroppsställning.

Att kompanicheferna sedermera måst taga i anspråk värfningsstad-gan af den 7. apr. 1802, synes ej omöjligt, ehuru tillgängliga handlingar ej omtala detta. Enligt denna stadga kunde nämligen värfvas eller voro, såsom det hette, »till krigstjänst förfallne» icke allenast lösdrivare och straffade personer (dock ej de till vanhederligt brott förvunne) utan äfven utländske handverksgesäller, som ej inom föreskrifven tid skaffat sig arbete, öfverlöpare, uttjänade soldater, som ej inom viss tid tagit ny tjänst, borgare, som ej kunde fullgöra sina utskylder, drängar, som å

förbjuden tid anträffades å utskänkingsställen eller ditlockats af värf-vare, gesäller som trenne gånger straffats för fylleri.¹

Till och med krigsfångar kunde antagas i tjänst.

Enligt Kungl. Maj:ts order af den 2. dec. 1808 skulle alla ryska deserterörer af sändas till Värmlands fältjägare-bataljon och i densamma inkorporeras, och i anledning häraf ankommo under febr. och mars månader 1 underofficer och 37 man. Af dessa rymde emellertid 4 man under marschen till Stockholm och föröfvade en del stölder, men ertappades och öfverlämnades till Konungens Befallningshafvande. Af de öfriga erhöilo 2 afsked, och rymde i dec. 1809 åter 4, medtagande en del persedlar. Vid bataljonen fingo de en tid utgöra en särskild afdelning, som ställdes under befäl af underlöjtnanten grefve Oxenstierna, tills de i sept. 1809 uppdelades på kompanierna, hvarefter de den 12. febr. 1810 entledigades från tjänstgöringen vid bataljonen och afsändes till Stockholm.

Aflöning och underhåll samt pensionering.

Enligt Kungl. brefvet af den 23. aug. 1788 tillades bataljonens *chef* en årlig lön af 400 Rdr, och genom frih. Armfelts reglering den 16. mars 1790 skulle af *kaptenerna* och *subalternofficerarne* de, hvilka under kriget gjort tjänst utan ordinarie lön, åtnjuta aflöning efter hvad vid andra värfvade regementen på stat bestods, men de som då ännu hade indelning vid landtregementen erhålla skillnaden emellan, hvad deras indelta lön med boställsränta utgjorde och hvad efter värfvad stat bestods.

Hvad *underofficerarnes* löner angick, bestämdes af frih. Armfelt, att sergeanterna skulle erhålla 40 Rdr samt förare, furirer och rustmästare 33V₃ Rdr i årlig lön. För *korpraler* och *jägare* samt *spelet* skulle en årlig lön af 2 Rdr anslås och utsättas antingen i spannmål eller penningar, »om de ej på annat sätt kunde joterats eller med torpställen förses».

Förutom denna årslön skulle gemenskapen erhålla lega vid antagandet samt skjuts och traktamente under färden till och från möten och kommenderingar, hvilket enligt 1788 års antaganden ålåg roten, men enligt frih. Armfelts löfte från och med 1790 skulle utgöras af kronan.

Något utbetalande af dessa aflöningar kunde emellertid ej ske, innan Kungl. Maj:ts stadfästelse därå gifvits, hvadan någon likvid ej skedde förrän 1793 (enl. Kungl. Maj:ts bref af den 5. dec. 1792), då emellertid rätt betydliga reduktioner i de utlofvade aflöningarna blefvo gjorda i enlighet med den af Kungl. Maj:t 1792 bestämda nya staten.

Chefen, major Stuart, tillerkändes visserligen 400 Rdr årligen från den tid, då han mottagit befälet och till 1792 års slut, men därefter skulle aflöningen utgå efter den nya staten. Officerarne med indelta löner medgäfvos icke den begärda »differensen», men för de officerare, som

¹ Här anförda personer kunde äfven insättas uti indelta armén.

förut icke hade löner på ordinarie stat äfvensom för underofficerarna fick frih. Armfelts på nådig befallning gjorda reglering tjäna till grund. Hvad gemenskapen angick, fann Kungl. Maj:t »2 Rdr om året per man vara för statsverket nog betungande, hvarföre, och som den för detta manskap nu utfallande aflöning dem för flere år på en gång tillgodo kom», Kungl. Maj:t ansåg dem böra vara belåtna, då de tillerkändes hälften af hvad som föreslagits eller 1 Rdr för hvarje år per man »såsom en uppmuntran att i tjänsten fortfara».

I den för bataljonen den 30. juni 1792 stadfästa nya staten voro löneförmånerna så bestämda, att bataljonens chef (som var major) skulle erhålla kompanichefs aflöning och adjutanten en årlig lön af 82 Rdr. Kompanicheferna (förutom chefen 2) erhöilo i lön 125 Rdr och i inkvartering 6 Rdr. Stabskaptenen (som skötte chefens kompani) åtnjöt i likhet med premierlöjtnanterna (2) lön 100 Rdr, och inkvartering 4 Rdr, och stabspremierlöjtnanten och sekundlöjtnanterna (2) i lön 82 Rdr och inkvartering 4 Rdr eller lika aflöning som fänrikarne (3), af hvilka en, stabsfänriken, dock endast fick fältväbels lön 50 Rdr och inkvartering 1 Rdr 16 sk.

Alla underofficerare erhöilo hvardera 1 Rdr 16 sk. i inkvarteringsersättning samt dessutom i lön: fältväblarne 50 Rdr, sergeanterna 40 Rdr, samt förare, furirer och rustmästare 33 Rdr 16 sk. Trumslagarne äfvensom premierkorpralerna aflönades hvar och en med 6 Rdr 26 sk. 8 rst, sekundkorpralerna med 4 Rdr 42 sk. 8 rst. samt jägarne med 4 Rdr 10 sk. 8 rst.

Till civilstaten hörande 1 bataljonsfältskär och 2 mönsterskrifvare erhöilo, den förre 100 Rdr årlig lön, de båda senare hvardera 80 Rdr lön och 1 Rdr 16 sk. inkvarteringsersättning.

Hela den ordinarie staten belöpte sig således till 3,469 Rdr Specie.

Denna stat synes sedermera, med smärre förändringar hafva blifvit af Kungl. Majrt fastställd för de följande åren och anföres som exempel härpå

»Kungl. Maj:ts stat
för-VÄRMLANDS
JÄGAREKÅR
år 1807.

Ordinarie staten. <i>Staben.</i>	Specie	
	250	32
1 major, som är bataljonschef	-	
1 adjutant med underofficers lön	66	
1 bataljonsfältskär		
316: 32		

<i>Kompanistaten.</i>		Specie	
2 kaptener å 133 Rdr 16 sk		266	3
1 stabskapten		100	2
1/2 premierlöjtnanter å 100 Rdr		200	1
1 stabslöjtnant		200	6
3 sekundlöjtnanter å 83 Rdr 16 sk		250	3
2 fänrikar å 83 Rdr 16 sk		166	2
1 stabsfänrik med öfverbefäls lön ...		150	1
3 fåltväblar å 50 Rdr		120	6
3 sergeanter å 40 Rdr		100	3
2 mönsterskrifvare å 40 Rdr		100	2
3 förare å 33 Rdr 16 sk		100	3
3 furirer å dito		100	39
3 rustmästare å dito		78	58
6 trumslagare å 6 Rdr 26 sk. 8 rst ...		1,165	1
12 premierkorpraler å dito			6
12 sekundkorpraler å 4 Rdr 42 sk. 8 rst			
276 jägare å 4 Rdr 10 sk. 8 rst		. 89	
Rekryterings- och passevolans betalar Direktion öfver Jägarekårens kassa å 1 1/3 Rdr för hvarje nummer, som för 306 man utgör 408 Rdr, livvilken passevolans dock kommer att utgå med 1 2/3 Rdr S., enär kassan kommer att förökas.		246	
3,108: 32.			1
Inkvarteringspenningar.			
1 major årligen	13:16		
1 fåltskär	4:		
2 kaptener å 6 Rdr	12:		
1 stabskapten	4:—		
6 löjtnanter å 4 Rdr	24:		6
2 fänrikar å dito	8:		
— 3,514: 32 —			
Extra ordinarie staten.			
<i>Årliga utgifter.</i>			
Till rustkammарhyra för de vid denna kår varande 3:ne kompanier består likmätigt Kungl. Maj:ts bref den 26. jan. 1794 och ibid. 4. maj 1804 å 12 Rdr S. hvardera, som utgör 36 Rdr eller i Banco... Likmätigt Kungl. Maj:ts bref den 15. jan. 1798 består denna kår med dikamentspenningar 1 sk. per man om året under exercistiden, som alltså uppföras för 306 man, korpraler, trumslagare och jägare belöpande till			
— 30: 18 —			

Specie	
Till indragning.	-----
Öfversten, Generaladjutanten och Inspektören samt Riddaren af Svärdsorden C. A. von Morian, hvilken såsom bataljonschef endast åtnju tit en kaptens lön, undfår enligt Kungl. Maj:ts bref den 10. juli 1797 full öfverstelöjtnantslön 333 Rdr S. 16 sk., däraf 250 Rdr S. äro på ordinarie staten uppförda och resten utföres härmed	83
16	
Extra ordinarie staten 113: 34.	
<i>Summa på denna stat.</i>	
3,628: 18	

Högkvarteret Frantzenburg den 10. juli 1807.

Enligt Kungl. Maj:ts eget höga beslut under H. K. Maj:ts, vår allernådigste Konungs och Herres frånvaro, dess tillförordnade Regering.»

Lone- och inkvarteringsmedlen utbetalades från och med den 15. april 1793 genom statskontorets föranstaltande af Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i Karlstad på af bataljonschefen gjord rekvisition.

Såsom förut nämnts hade manskapet fått löfte om att under fredstid erhålla skjuts och traktamente till och från möten och kommen-deringar, men oakadt såväl bataljons- och regementschefen som gene-ralmönsterherre m. fl. hos Kungl. Maj:t gjorde framställningar härom, äfvensom om att truppen under tjänstgöring måtte underhållas på kronans bekostnad, ville Kungl. Maj:t ej härtill lämna sitt bifall.

Jägarnes belägenhet blef till följd häraf ganska svår. Under de fyra första åren af sin tjänstetid hade de, som sagdt, förutom legan, erhållit endast 1 Rdr per man om året, och då härtill kom, att de ej, i likhet med den indelte soldaten, erhöllo matsäck samt skjuts och drickspenningar under marscher och möten, ägde de ej annan utväg än att under tjänstgöringen tillgripa den årliga lönen, som fr. o. m. 1793 utgjorde 4 Rdr 10 sk. och 8 rst. Denna summa var naturligtvis otillräcklig för

¹ Enl. Kungl. bref af den 24. april 1810 bestods årligen rekryterings- och rekapi-tulationspassevolans med 1 Rdr 32 sk. b:o för hvarje nummer, hvaremot inkomsten af jägarefondens kassa årligen skulle inlevereras till statsverket och i den 13. aug. fastställd stat höjdes aflöningen för manskapet så, att densamma skulle utgöra för trumslagare och förste korpraler 9 Rdr, för andre korpraler 7 Rdr och för jägare 5 Rdr specie.

behovvet såväl under mötestiden som under den ofta till mer än ett 20-tal mil uppgående marschen till och från tjänstgöringsplatsen.

Efter 1794 års möte skedde likväl en ändring härutinnan, i det Kungl. Maj:t då i sitt den 7. juni fastställda passevolanskontrakt bestämde, att 150 man af bataljonen skulle tjänstgöra under 11 månader samt hela styrkan under årets återstående månad¹, och i enlighet härmed befallde, att gage därefter skulle utgå med 1 Rdr 16 sk. per man till 300 man under 1 månad samt till 150 man of riga 11 månader efter samma beräkning.

Under tjänstgöringen erhöll truppen för öfrigt ej något särskildt traktamente, dock skulle Karlstads stad lämna det tjänstgörande manskapet inkvartering in natura. Därjämte skulle magistraten i samma stad anvisa plats för marketenteri och fastställa taxa för detta samt (på landshöfdingeämbetets förord) antaga marketentare.

Endast 3 år ägde dock denna ordning bestånd. Från och med den 1. aug. 1797 upphörde nämligen garnisonstjänstgöringen för en tid² och manskapet hemförlofvades, hvarefter gaget, 1 Rdr 16 sk., blott utgick under mötestiden, då hela styrkan var inkallad. Under exercistiden erhöll bataljonen dessutom fri läkarevård och medicin, hvartill enl. Kungl. bref af den 15. jan. 1798 bestods 1 sk. per man.

I *fält* sörjde kronan efter skedd afmönstring för truppens underhåll enligt gällande fältstatsreglemente, och manskapet erhöll då antingen underhåll i kontant eller en mindre del i kontant (tobaksskillingen) och återstoden in natura. Stundom utdelades endast brödet in natura och för det öfriga utgick då kontant ersättning. Då kronan bestod hela eller större delen af underhållet med kontant, ålåg det kvartervärdarne att mot betalning förse manskapet med föda till för hvarje gång särskildt bestämdt pris.

*   *
*

Vid den första uppsättningen ägde bataljonen ej delaktighet i arméns pensionskassa. Genom ett Kungl. bref af den 23. aug. 1792 förordnades med anledning häraf, att icke blott jägare-bataljonen utan »alla tid efter annan uppsatta och framgent till uppsättande anbefallda nya kårer, som af Kungl. Maj:t såsom stadigvarande blifva ansedda, bibehållna och auktoriserade», skulle äga skyldighet att deltaga i denna kassa mot åtnjutande af samma förmåner af kassan som den öfriga delen af armén.

¹ Jämf. sid. 53.

² Jämf. sid. 53.

Några gratialister redovisades likväl icke vid bataljonen, utan blefvo de alltid öfverflyttade till det regemente, inom hvars stånd den afske-dade hade sitt hemvist.

Beväpning.

Redan från början var det meningen, att jägarebataljonens såväl underofficerare som manskap skulle förses med studsare jämte därtill hörande persedlar samt huggare, men erhöles dessa beväringspersedlar ej förr än 1793.

Detta hindrade dock ej, att truppen 1790 var åtminstone försvarligt beväpnad. För hela styrkan fanns nämligen då musköter med tillhörande bajonetter. Af dessa musköter hade 131 under 1788 års krigshändelser mottagits i Karlstad af kapten Gyllenspetz för det dåvarande landtvärnets räkning, och voro dessa »af åtskilliga modeller, nästan alla försvarliga och brukbara»; de öfriga, hvarmed återstoden af truppen var beväpnad, utgjordes äfvenledes af musköter af diverse modeller, som låntagits af det vid Eda 1788 tillkomna förrådet, och som till större delen voro brukbara till exercis och målskjutning

Är 1793 erhöles emellertid, som sagdt är, de för bataljonen af sedda studsarna jämte huggare.

Först den 6. maj 1793 af sände K. Krigs-kollegium för bataljonens räkning till Karlstad 300 st. reparerade studsare med kulformar samt 10 nya och 213 reparerade huggare med mässingsfäste och läderbaljor. De felande huggarne skulle sedermera sändas. För underoffi-cerarnes räkning kunde emellertid då inga studsare beviljas, utan hänvisade kollegium till, att de nu sända huggarne kunde af underoffi-cerarne användas.

Denna beväpning bibehölls nu under hela perioden¹ 1793—1812 med undantag af omkring 1 månads tid under 1807 års fälttåg i Pommern, då endast 25 man per kompani, d. s. k. skarpskyttarne, voro beväpnade med studsare och huggare, medan de öfriga (75 man per kompani) fingo inlämna dessa på förrådet i Stralsund och i utbyte försågos med gevär och bajonett.²

¹ Enligt båt. o. ³% 1806 skulle visserligen »sablarna» (eller huggarne) för allt manskapet afläggas innan mötets slut och inlevereras, men synas sedan hafva åter kommit.

² Anledningen härtill synes hafva varit af tvåfaldig art. Bataljonsbefälhafvaren, major von Gerdtén, hade nämligen den ²/i 1806 h^{os} krigs-kollegium hemställt, att »som bataljonen vid ett förefallande krig endast med studsare omöjligen kan vippfylla dess bestämmelse, så är högst nödigt att största delen däraf blir med vanliga lätta infanteri-gevär och bajonetter försedd». Denna hemställan synes då, ej haft annan påföljd än

Till besparing af studsarne ansåg dock krigskollegium i okt. 1795 nödigt, att bataljonen försågs med 300 brukbara musköter af lika längd med studsarna samt *utan bajonetter* att begagnas vid exercis och mindre tjänstgöring i fred. Dessa musköter — de s. k. exercisgevären — voro slätborrade flintlåsgevär af 1747 års modell samt hade liksom alla den tidens infanterigevär i Sverige en kaliber af 20,04 mm.

Studsarna voro, då de utlämnades, ej nya utan reparerade af i Stockholm befintligt förråd. Antagligen voro de af den s. k. Sprengtportenska konstruktionen af 1776 års eller möjligen 1788 års modell. Låset var, liksom infanterigevärets, flintlås; loppet hade 8 ref f lör samt en kaliber af 19 mm. (6,4"). Vapnets hela längd var omkring 1,2 m. (2 aln. % v. t).

Ammunitionen utgjordes af kula och krutladdning, antingen förenade i en patron, s. k. »geschwindta skott», eller medförda hvar för sig, kulan insydd i en s. k. fettlapp och krutet förvaradt i krutflaskor eller kruthorn af järnbleck. Kulan var dels passkula, dels s. k. trångkula af sferisk form med en diameter, som var något större än loppets.

Antändningsmedlen voro den mellan hanens »läpp» och »mulen» fastskrufvade flintan, eldstålet och fängkrutet.

Såväl kulstöpningen som patrontillverkningen utfördes både i fred och i fält vid bataljonen, som för detta ändamål var försedd med erforderliga kulformar m. m. Till gevärssmåpersedlar hörde oljehorn och kratsar.

I fält medfördes ammunitionen å en särskild ammunitionsvagn, som stod under regements-kvartermästarens tillsyn och uppbörd. År 1810 den 28. mars beordrades kaptenen Carl Wilh. Ugglas att afresa till Stockholm för att därstädes afleverera och emottaga (nya) studsare för bataljonen, hvilken således nu fick ett välbehöfligt utbyte af nya vapen i stället för de gamla studsarne.

I januari 1812 afsändes från Stockholm för det bataljonen tilldelade förstärkningsmanskapets räkning 200 skarpskyttegevär af generalfält-

att den $\frac{14}{6}$ s. år en besiktning företogs å studsare, exercisgevär och huggare, sedan i maj 1807 ankommit krigskollegii bref med förordnande, huru besiktning borde göras öfver reparation af jägare-bataljonens studsare och excisgevär. Som tid därtill möjligen ej kunde stå till buds i anseende till bataljonens uppbrott till Stralsund, såg chefen för Ner. och Värml. reg:te, grefve Leijonstedt ej någon annan utväg härtill än, att major von Gerdtten finge anmäla detta vid framkomsten hos Högste Befälhafvaren. Major von Gerdtten lät emellertid i hast företaga en besiktning, och befunnos då alla bristfälligheter, som voro upptagna vid besiktningen den 14. juni 1806 fullkomligt reparerade af bataljonspistolsmeden Bergman. Det synes således, som hade major von Gerdtten för att få sin i januari 1806 uttalade önskan uppfylld hos vederbörande i Stralsund gjort den anmälan, han af grefve Leijonstedt blifvit anvisad att göra.

tygmästaren Helvigs konstruktion jämte lika många gevärsremmar, kratsar och huggare.

Beklädnad och utredning.

Under sommaren 1789 hade Kungl. Maj:t beslutit, att den nya jägarekåren skulle af Kungl. Maj:t och kronan undfå behörig beklädnad (beräknad för en numerär af 600 man och 20 underofficerare). Frih. Arm-felt beordrade på grund däraf i början af augusti s. å. kårens tillförordnade regements-kvartermästare löjtnanten, sedermera kaptenen Nisbeth att vidtaga därför erforderliga åtgärder.

De priser, K. krigsskollegium fastställt, voro emellertid för låga, till följd hvaraf kapten Nisbeth måste resa upp till Stockholm för att utverka ändring däri. Den 3. febr. 1790 träffade nu krigs-kollegium öfver-enskommelse med honom i ärendet och uppdrog åt honom att anskaffa den nya beklädnaden.

I september samma år var denna färdig och användes (enligt uppgift i 1790 års gen.-mönstr.-ber.) för första gången vid den i samma månad hållna generalmönstringen.¹

Den så godt som enda upplysning, som stått att vinna angående utseendet af denna Värmlands jägares första uniform är, att densamma var grå med gröna uppslag. Persedlarna, hvilka per man utgjordes af 1 jacka, 1 väst, 1 par byxor, 1 hatt, 1 halsduk, 2 skjortor, 1, par strumpor och 1 par stöflar samt 1 patronkök med gehäng, voro vid 1790 års generalmönstring »alla af ganska god och försvarlig egenskap, väl rymliga och i enlighet med modellerna gjorda».

Då bataljonen enligt Kungl. brefvet af den 30. juni 1792 omorganiserades, befalldes angående beklädnaden, att densamma till en början skulle besörjas af »det förråd, som under kriget för värmländska jägarekåren blifvit insamladt och ännu fanns i behåll», d. v. s. af 1790 års ofvan anförda beklädnadspersedlar. Sedermera skulle beklädnadens anskaffande överlämnas åt kompani-cheferna på »durchschnitt» efter samma grunder som vid Savolaxska fotjägare-regementet blifvit följda, men i enlighet med den modell, Kungl. Maj:t nu (den 30. juni 1792) fastställde till efterrättelse, så snart den första beklädnaden blifvit utsliten.

Krigs-kollegium, som på grund häraf fick nådig befallning att med vederbörande öfverenskomma om denna durchschnitt på det för dem och kronan billigaste sätt, infortrade dåS från bataljonen anbud i ärendet.

¹ I 1793 års generalmönstr.-berättelse uppgifves dock, att de nya uniformerna användes redan fr. o. m. den 12. sept. t. o. m. den 28. sept. 1790 af hela styrkan, en uppgift, som synes hafva fog för sig.

Bataljonschefen, major Stuart, ingaf då i nov. 1792 till K. krigskollegium å egna och öfriga kompanichefers vägnar anbud å beklädnadens anskaffning på durchschnitt för framtiden samt anmälde på samma gång, att af de munderingar, kåren mottagit (genom kapten Nisbeth), hade 300 under tjänstgöring såväl under kriget som sedermera uti garnisonerna (på Eda skans, i Karlstad m. fl. ställen) blifvit alldeles utslitna så, att blott 300 voro att anse »för gode och behållne», och skulle dessa 300 munderingar den 1. januari 1793 öfverlämnas till kompani-cheferna att räcka till den 1. januari 1796.

De till dessa uniformer hörande småpersedlarne hade emellertid måst utdelas till manskapet, hvadan major Stuart anhöll att nu på en gång utbekomma 300 st. skjortor, 300 st. halsdukar, 300 par ullstrumpor och penningar till 300 par nya förskor (efter 1 Rdr 24 sk. paret).

Den 24. april 1793 meddelade krigs-kollegium till svar härå, att K. kollegium hos Kungl. Maj:t föreslagit, att redovisningen för de munderingar, kåren utöfver sin styrka erhållit, skulle ske vid den samma år blifvande mönstringen, och kunde innan dess de 300 begärda småpersedlarna hvarken beviljas eller anskaffas. Hvad däremot beklädnadens mottagande på durchschnitt angick, hade kollegium — med ett mindre tillägg — antagit de af major Stuart ingifna anbudsvillkoren.

Häri genom blef det sålunda bestämdt, att kompanicheferna fr. o. m. den 1. januari 1796 skulle hålla sitt manskap beklädt *hvert 3:e år* med

1 hatt	för	—	28 sk.
—			
1 jacka af grönt kläde med svarta revärer och boj till foder, samt 1 väst af svart kläde med ärm ¹ samt väf till foder	aUt med knap- par Och ar]3ets- lön för		6 Rdr 12 gk
1 halsduk		—	8 sk.
—			
1 echarpe (skärp)		—	10 sk. 8 rst.
			tills. 7 Rdr. specie.
samt <i>hvarje år</i> med			
1 par byxor af kläde med allt tillbehör		förl	Rdr 24 sk.
1 par ullstrumpor		»	— 16 sk.
1 skjorta		»	— 24 sk.
1 par skor		»1	Rdr —
1 par stöfletter af halfkläde		»	— 24 sk.
sylön, knappar och tråd		»	— 8 sk.
			tills. 4 Rdr specie.

¹ Den $\frac{12}{x}$ 1795 medgaf kr.-koll. att komp.-cheferna flngo i stället för ärmarna i västen förse manskapet med 1 par långbyxor af buldan.

I enlighet med krigskollegii hos Kungl. Maj:t gjorda förslag företogs den 15. juni 1793 vid då förrättade generalmönstring besiktning af bataljonens munderingspersedlar, och på grund af hvad därvid upplystes och af generalmönsterherrn anmäldes, befallde Kungl. Maj:t, att de 300 munderingar, som voro brukbara skulle öfverlämnas till kompanicheferna, hvilka därefter skulle ansvara för 306 munderingar och deras goda och försvarliga tillstånd till den 1. januari 1796, mot det af krigskollegium antagna durchschnitt. Vidkommande öfriga 300 förslitna munderings- och beklädnadspersedlar medgafs, att de fingo utdelas på bataljonen, och med afseende på småpersedlarna bestämdes, att kompanicheferna skulle ansvara för sådana från och med mönstringsdagen till den 1. januari 1795, från hvilken dag ett-årig slitningstid skulle beräknas å dessa persedlar.

Som af hvad i det föregående anförts framgår, funnos inga kappor medtagna, hvarken bland de beklädnadspersedlar, som bataljonen 1790 erhöll eller bland dem, som kompanicheferna skulle anskaffa på passe-volans. Den 22. okt. 1794 af sändes fördenskull från Stockholm 393 V* alnar grönt kläde, $18\frac{3}{4}$ alnar foderväf, 75 par stora och 75 par små kappspännen samt $168\frac{3}{4}$ alnar ordinär svart boj till Karlstad för jägare-bataljonens räkning, afsedt till 75 kappor.

Först den 1. januari 1796 kunde således bataljonen i enlighet med Kungl. Maj:ts of van anförda beslut beklädas med den 1792 fastställda uniformen.

Officerare och underofficerare blefvo dock anbefallda att redan dessförrinnan anlägga densamma, nämligen vid inryckningen till befälsmötet i Karlstad den 6. maj 1793. Som likväl grönt kläde äfvensom hatt-tränsar ej kunnat till dess i erforderlig mängd anskaffas, hade flertalet af officerarne samt alla underofficerarne fortfarande 1789/90 års uniform.

Sedan major Stuart (den 13. januari 1794) undfått nådigt afsked och efterträds i befälet af generaladjutanten m. m. öfverstelöjtnant v. Morian, tog denne snart nog itu med uniformsfrågan.

För att erhålla en noggrann likhet med den af Kungl. Maj:t för bataljonen år 1792 fastställda uniformen befallde han den 10. febr. 1794 officerarne att anskaffa följande uniformspersedlar:

1 hatt med 7 ² tums hög kulle, af lika vidd i öfre och nedre delen, skygget 2 ¹/₂ tum bredt med den för uppfästningen och rosen vanliga utskärningen;

1 gul *plym*, 2 ¹/₂ tum högre än hattkullen;

1 gul ros af 5 ¹/₂ tums höjd och 5 tums bredd, lagd med dubbla bandrader;

1 uddig *hattgalon* af silfver, 1 ¹/₂ tum bred med rutig botten efter den

modell som för kåren var ingifven till gulddragaren Widman i Stockholm;

I i öglor flätad *silverträns*, som öfver rosen fästes på en uniformsknapp;

I röd *spännhalsduk* af oglansadt slätt etamine och till 1 tum öfver-fälld af en h vit kant;

I grön *uniformsjacka* med svart, 3 tum bred ståndkrage, svarta, upptill 3 $\frac{1}{2}$ tum, nedtill 2 $\frac{1}{2}$ tum breda revärer, hvilka skulle vara så långa, att skärpets bredd jämnt utfyllde rummet mellan revärerna och uppvikningarna. Jackan skulle vara fodrad med svart bomullslärf och gå så mycket ihop, att den kunde knäppas med häktor, så långt lif-vet räckte.

I revärerna skulle vara 7 och mellan dem 2 uniformsknappar.

Uppvikningarna och uppveckan skulle vara svarta, och börja där lifvet slutade samt fästas på en uniformsknapp, 9 tum åt sidan, i rät vinkel mot jackans kant.

Jackan skulle för öfrigt vara försedd med 2 $\frac{1}{2}$ tum långa samt väl uppstoppade s. k. puffertar eller tungor på axlarna och 3 tum breda svarta uppslag samt 3 uniformsknappar på ärmarna, hvilka skulle gå väl ned öfver handlofven.

Fickorna skulle på sidorna vara fastsydda, och i stället skulle begagnas fickor på fodret under de 9 tum långa skörten.

I ryggen, där skörten började, skulle fästas 2 små af grönt kläde öfverklädda knappar.

Krage, revärer, uppveck och uppslag skulle vara kantade med dubbelt hvitt kläde;

I svart *klädesväst* med en knappad af 15 smärre uniformsknappar, fodrad med hvitt lärf eller etamine.

I par gröna *långbyxor* af samma sorts kläde som jackan;

I grön *syrtut*, med grön, en tvärhand bred, ståndkrage, tungor som på jackan, hopsydda tvärfickor med 2 knappar i hvarje ficklock; för öfrigt skulle finnas 9 stora uniformsknappar på hvarje sida af syrtuten, hvilken skulle vara fodrad med svart lärf eller etamine, samt så lång, att skörten räckte öfver vaden. Kragen och slagen skulle vara fodrade med svart kläde;¹

Bröstrås af kammarduk med en fäll. För kråset fick ej mer än de 3 öfversta västknapparna lämnas oknäppta;

Sabel med en kunglig krona på plåten af fästet och öfre delen i form af ett lejonhufvud; förfärdigades hos svärdfejare Lind, Stora Nygatan, Stockholm;

¹ Enligt g.-o. den $\frac{6}{3}$ 1799 fingo syrtuterna ej vara längre än, att de räckte 1 $\frac{1}{2}$ t. nedom, där vaden var tjockast.

Porte-epée af skinn med guldfrens och buljoner;

1 svart blankpoleradt *gehiing* af den sort, som åt armén tillverkades af hr Tillman, boende på Djurgården i Stockholm.

I sammanhang härmed befalldes, att *hårpiskan* skulle vara »bunden 2 tum från hufvudet och sedan virad 6 tum samt ej vara längre än 1 tum nedom virningen».

Manschetter fingo ej nyttjas i, men väl utom tjänsten, då äfven en särskild »*konversationsjacka*»,¹ samt svarta, hvita eller gula byxor samt skor och strumpor finge användas efter behag.

Uniformsknapparna voro af hvit pläder, $\frac{2}{3}$ tum i diameter och slipade i kanterna. Västknapparna voro något mindre och syrtutknapparna något öfver 1 tum i diameter. Officerarne förbjödos att inom bataljonens stånd eller i Stockholm begagna civila kläder, utan skulle de under vistelse i dessa orter alltid bära uniform enligt i generalorder gifna föreskrifter.

Senast den 1. maj 1794 skulle officerarne hafva anlagt den enligt denna order anbefallda uniformen. Underofficerarne skulle äfven iakttaga, hvad för officerarne blifvit befalldt med bibehållande af de tecken och skilnader, deras grad tillhörde, såsom att skärpen skulle vara af kläde (blått och gult); ståndaren på hatten af hvit fjäder och hattgalon af särskild modell.

Den 30. januari samma år hade emellertid utgifvits en ny generalorder angående uniformsfrackar och civila kläders bärande, och denna åstadkom naturligtvis, då densamma den 3. mars meddelades inom bataljonen, åtskilliga förändringar i befälets klädsel.

För Värmlands jägare medgafs likväl genom g.-o. den 6. mars s. å. på af regementschefen, öfversten grefve Leijonstedt, gjord underd. framställning, att officerarne fingo begagna gröna uniformsfrackar af samma färg som lifmunderingen.

Dessa uniformsfrackar blefvo för öfrigt alldeles lika med jackan med afseende på krage, revärer och uppslag, hvilka blefvo svarta med hvit klädeskant; skörten blefvo dock längre och uppvecken å dessa utan den i jackans uppveck varande hvita klädeskanten.

Kort därefter förordnades, att knapparna skulle vara i enlighet med lämnad profknapp, af tre storlekar och med provinsens vapen, de största i syrtut och frack, mellansorten i jackan och den minsta sorten i västen.

Enligt af Kungl. Maj:t utfärdad förordning skulle emellertid allt silfver på uniformen afläggas, hvadan order på samma gång gafs, att man ej mer skulle anskaffa nytt sådant utan söka hjälpa sig med det

¹ Konversationsjackan var till alla delar lika med tjänstejackan med den skillnad, att den var väl nedskuren åt sidorna samt kunde knäppas med 2 häktor öfver bröstet.

gamla. Härunder inbegreps äfven porte-épée och hattgaloner samt skärp, hvilket allt skulle iakttagas och jämkas till en förut utgifven order (af den 10. febr.) om likhet i uniformen. Efter den 1. maj fick, som förut sagts, endast den nya uniformen bäras.

Den 12. nov. 1794 tillkännagaf krigs-kollegium, att Kungl. Maj:t i nåd. förordning mot yppighet utfärdad åtskilliga nya bestämmelser angående vissa uniformspersedlar. Så skulle epåletterna med vissa undantag inom hela armén vara af silke; de regementen, som haft epåletter af guld, skulle nu hafva dem af gult silke, och de som haft dem af silfver, skulle nu hafva dem af hvitt silke med epålettband i samma mönster som förut och med graderna utmärkta med kronor och stjärnor af förgylld eller försilfrad mässing, hvita för gula och gula för hvita epåletter. Hattbanden skulle i öfverensstämmelse med knapparna vara af förgylld eller försilfrad slätpolerad mässing i stället för af galon och af samma bredd som denna. I stället för hatt-tränsar skulle officerare och underofficerare begagna en förgylld eller försilfrad mässingskedja i öfverensstämmelse med knappar och hattband. Galonen på stöflarne ersattes för alla officerare med stöfvelmanschetter, synliga Va tum öfver stöfveln och för underofficerarne med hvita trådsnören. Därjämte skulle porte-épéen ej längre vara af guld utan af skinn, hvilket hvad jägarne angick skulle vara svart. Den 1. okt. 1797 ändrades dock detta ånyo, i det att officerarne då skulle anlägga guld-pore-épée af den modell, som fanns i generaladj.-exp:n i Stockholm. Den 10. febr. 1797 befalldes, att hädanefter *armkläden* skulle bäras »knutna i ros om armen».

Den 8. nov. 1798 fastställde Kungl. Maj:t en ny modell till hatt med prydnader för jägarebataljonen.

Hatten skulle nu vara af samma höjd som förut, men med rund kulle och utan uppveck samt med $1\frac{1}{2}$ tums breda bräm eller brätten med en spets framtill af $2\frac{1}{2}$ tums bredd. Prydnaderna skulle utgöras af en svart blankladerskordong i likhet med Svea lifgardes, men endast framtill upphöjd; en grön svanfjäder, som tvärs öfver skulle följa kullen; en vanlig gul ståndare och en läderträns öfver kompanimärket, enligt modell, som fanns i chefens rustkammare.

Officerarnes och underofficerarnes hattar skildes från manskapets endast genom deras särskilda kokarder. Enligt bat.-o. 16. mars 1799 ändrades denna order så, att officerare och underofficerare vid alla tillfällen, då de ej voro under gevär eller bat:n eller något kommando därpå var samladt, alltid skulle bära förut brukliga hattar med deras galoner och tillhörigheter.

Den 25. nov. 1801 befalldes officerarne att fr. o. m. den 1. jan. 1802 till den hatt, som användes utom tjänsten, anlägga en stor eller frack-knapp, en liten knuten kokard och en kedjeträns.

Från och med den 1. april 1802 anlades af officerarne (enl. g.-o. 28. dec. 1801) långa rockar, som räckte till knäna. Dessa rockar buros såväl i som utom tjänsten och voro förfärdigade i likhet med de igenknäppta frackarne med raka revärer, hvilka voro öppna samt bredare upptill än nedtill, samt med hophäktad krage. De voro utan den hvita klädeskanten å skörten och fickorna och hade öppna, s. k. svenska uppslag med en knapp under samt två knappar bakom uppslaget. Såväl rockar som syrtuter försågos med tvenne ficklock och 3 knappar samt kläde under bröstslagen. Modell fanns hos skraddareänkan Tingvall i Karlstad.

Den 1. april 1802 bortlades de s. k. tungorna å jackor; frackar, rockar och syrtuter äfvensom alla krås samt de röda halsdukarna, hvilka senare ersattes med svarta.

I sammanhang med att dessa förändringar kungjordes å order, befalldes äfven, att håret skulle bortkammast under pannan så, att det ej syntes under hatten, hvilken alltid skulle bäras väl nedtryckt öfver högra ögonbrynet.

Den 16. sept. s. å. gjordes härtill det tillägg, att alla såväl ryttare och dragoner som husarer, artillerister, grenadjärer, soldater, jägare och volontärer skulle anlägga s. k. »polisons», hvilka skulle sträcka råg från öfre delen af örat längs käkbenet och gå under halsduken så långt fram, att de kommo i lika höjd med yttre ögonvrån med en bredd upptill af en knapp tum och nedtill vid halsduken af $1\frac{1}{4}$ tum. Dessutom skulle samtliga anlägga sidoflätor »omlindade med ett slätt bly af $\frac{x}{2}$ tums höjd», som skulle taga sin början vid örsnibben. Nedanförl blyet skulle blifva en hårtofs af 1 tums längd.

Under år 1803 befalldes officerarne att bära uniformskäppar¹ och signalpipor samt att, när manskapet hade hvita byxor, äfven begagna sådana. Underofficerarne tillätos på samma gång att hafva likadana stöflar som officerarne samt gula sämskskinshandskar utan kragar och gula plymer eller ståndare, hvilka dock skulle vara 1 tum kortare än officerarnes.

År 1805 den 11. febr. utgafs order, att samtliga officerare och underofficerare vid bataljonen skulle fr. o. m. den 1. påföljande april anlägga gröna sultaner eller ståndare i stället för de gula, och skulle äfven manskapets ståndare från samma tid undergå liknande förändring. Den 4. april s. å. gjordes ett tillägg till denna bestämmelse, att officerare och

¹ Enl. bat.-o. ²³/i 1803 befalldes off. o. undoff. att bära unif.-käppar af den mod. som fanns hos svarfv. Söderlund i Karlstad. Vid vaktparaden skulle käppen bäras stödjande mot marken tätt utmed högra låret och benet, knappen af käppen tryckt mot handlofven och handlofven något inåtvänd mot låret.

underofficerare enl. Kungl. Maj:ts befallning skulle anlägga en liggare af svart tagel i stället för den gröna plymen, som låg of ver kullen.

Därjämte skulle gehängen ändras till likhet med infanteriets såväl i afseende på bredd som skärning samt fästas med en sölja framtill enligt den för infanteriet fastställda modellen.

Den 26. juni 1805 är i det afseendet ett anmärkningsvärd! datum i svenska uniformshistorien, att genom de då av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelserna angående hårklädseln stångpiskeperioden fick sitt slut.

Underofficerare och manskap skulle nu genast afklippa sina hårpiskor, medan officerarne däremot tillätos att efter behag afklippa eller behålla dem.

Då 1806 års möte afslöts, fick manskapet en särskild påminnelse om att till återkomsten följande år hafva icke allenast polisonger utan ock mustascher samt håret klippt enligt förut gifna order.

Samma år, den 14. juni, tillkännagafs, att Kungl. Maj:t den 2. s. m. befallt, att revärerna genast skulle bortläggas och officerarnes lifplagg i stället framtill förses med en rad hvita knappar samt underofficerarnes, spelets och manskapets jackor ändras i öfverensstämmelse härmed, dock med bibehållande af redan förut använda knappar.

Enligt bat.-ord. den 30. maj 1806 skulle sablarne för allt manskapet afläggas och innan mötets slut inlevereras.

Den 27. mars 1807 öfversände krigs-kolleg. modell till *regementsmärke* för Värml. fältjägare-bataljon.

Då bataljonen år 1807 deltog i kriget i Pommern, tillät Kungl. Maj:t den 17. juni, att officerarne dels skulle få anlägga »hängande sablar» dels under marscher och tåg och, då öfriga officerare tillätos bära ridbyxor, fingo begagna gröna klädeslångbyxor, fodrade med svart skinn och knäppta utanpå stöflarne.

Den 3. mars 1808 tillkännagafs, att Kungl. Maj:t fastställt nya *mössor* för bataljonen samt för officerarne galoner å kragarne och jägarehorn på rockarne. Samma år erhöill äfven bataljonen kapotter för hela styrkan. Af en den 14. april 1809 gjord rekvisition synes, att dessa galoner för underofficerarne, spelet och manskapet motsvarades af hvita bandknapphål.

Enligt bat.-ord. den 26. maj 1810 bortlades dä silfret å befälets syr-tutkragar.

Som i det föregående nämnts, upphörde vid krigsutbrott (eller i fält) det mellan kronan och kompanicheferna afslutade passevolanskontraktet att gälla. I enlighet härmed afmönstrades bataljonen såväl 1801 som 1808 till kronan, och synas kompanicheferna sedan ej hafva återtagit passevolansen förr än efter afmönstrmgarna 1801, resp. början af 1810. Visserligen infordrade krigsdepartementet i aug. 1808 anbud från kom-

4. *Värmlands fältjägare.*

pani-cheferna vid jägare-bataljonen angående beklädnadens underhållande på de villkor, Kungl. Maj:t i nåder fastställt, och ingaf bataljonschefen härå det svar, att kompanicheferna voro villiga att åtaga sig att underhålla beklädnaden i brukbart skick mot erhållande af de vanliga durchschnittsmedlen samt en tillökning i underhållskostnaden af 1 $\frac{1}{2}$ sk. banco per dag och man jämte ersättning för hvad, som af beklädnaden kunde förloras genom affärer, fångenskap och rymning. Som einellertid 1809 års revolution kom emellan, synes detta då ej förän-ledt någon åtgärd, förr än efter afmönstringen i början af år 1810.

Utredning, troféer och tross.

De utredningspersedlar, bataljonen 1790 erhöll, utgjordes af 1 patronkök med gehäng per man (efter en numerär beräkning till 600 man) samt 212 st. löpareskidor,¹ hvilka vid generalmönstringen ansågos vara »till sina ändmål tjenliga och försvarliga goda».

Dessutom hade anskaffats 8 st. nya mässingsstrummor samt 4 pipor. Någon fana tilldelades dock ej bataljonen hvarken vid uppsättningen eller under denna period.

För öfrigt fattades icke så litet i, att bataljonen år 1790 var lika utrustad som infanteri-truppförbanden. Förutom såväl ränslar som kopparflaskor och mattornistrar saknades äfven kommunions sakeir, trossfordon, tält och tältpersedlar samt kokkärl.

År 1794 biföll visserligen Kungl. krigs-kollegium, på därom gjord framställning, att bataljonen skulle i följande års stat få sig tilldelade medel till anskaffande af erforderlig tross, men detta ledde dock ej till någon påföljd.

Först år 1801 bekom bataljonen under kust- eller neutralitetsbevakningen i Göteborgstrakten till låns 100 skjutväskor, 16 flaskor och 50 ludna ränslar per kompani, hvilka persedlar därefter den 30. maj s. å. återlämnades till kommissariatet och förråderna. 1802 erhöll bataljonen dricksflaskor med remmar och kalfskinnsränslar för 100 man per kompani, och 1806 erhöles per kompani bl. a. 100 bandolärtaskor med remmar, patronkök med gehäng och lifgehäng.

Då bataljonen år 1807 gick i fält till Pommern, erhöll den från krigs-kollegium 306 ludna ränslar samt lika många kopparflaskor, och synas dessa persedlar därefter fått kvarstanna vid bataljonen. Först 1808 fick bataljonen 100 tornistrar af buldan per kompani.

Enligt 1796 års reglemente skulle visserligen vid infanteriet finnas

¹ Dessa löpareskidor aflämnades i aug. 1798 till Landshöfdingeämbetet i Värmland bestyr och omsorg samt uteslötos ur tross- och utredningsförslagen.

• rätt afsevärd tross¹, men jägare-bataljonen fick detta oaktadt ej några trossfordon sig tilldelade utan måste såväl i fred som i fält hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande rekvirera både fordon och hästar i enlighet med ofvan anförda reglemente. Detta upphäfdes 1807 af det då utfär-iade trossreglementet, i hvilket en bataljon anvisades till 11 fordon, an-spända med 19 hästar och 1 reservhäst; packhästarna afskaffades dock, och befälet förbjöds att begagna egna fordon.

Vid början af 1808 års fälttåg på norska gränsen bestämdes till en början, att en bataljon skulle äga en tross af 1 ammunitionsvagn, 2 proviantvagnar och 7 packkärror, hvilka jämte hästar fingo rekvireras genom krouobet j aningen. Till fortskaffande af proviant och furage från i härens rygg befintliga magasin anslogos sedermera ett visst antal hemman att skjutsa för hvarje bataljon med 8 anspända kärror.

Slutligen erhöll jägare-bataljonen — i likhet med öfriga trupper af den brigad, den tillhörde — genom krigs-kommissariatets försorg 12 st. trosshästar »med vagnar, kärror, selar och grimskaf» för att därmed afhämta sin proviant och sitt furage, hvarvid på det strängaste förbjöds att nyttja dessa hästar till annat än ofvannämnda ändamål äfvensom till trossens transporterande under marsch.

Den 5. juli 1809 rekvirerades hos krigs-kollegium kommuniontyg (1 kalk, 1 oblatask och 1 patén).

Persedelvården.

uppmärksammades med stor omsorg. Under möten och i fält tillhöils manskapet att noga akta de till dem utlämnade persedlarna, och om något förlorades eller skadades, anställdes förhör och krigsrätt, hvar-öfver utförliga protokoll fördes.

Då bataljonen ej var inkallad till tjänstgöring, förvarades kronans persedlar, dock ej gevären, till en början af hvar jägare på roten, sedermera efter 1794 å af kronan bestådda rustkammare i Karlstad, till hvilkas förhyrande kronan bestod 12 Rdr per kompani enligt Kungl. bref af den 26. juni 1794 och den 4. maj 1804.

Gevärsperedlarne förvarades i Karlstad i den s. k. Arsenalen.

¹ Nämligen vid en bataljon 12 fordon och 16 packhästar, fördelade kompanivis,

samt för befälet egna fordon för fortskaffande af dess bagage.

² Den $31/7$ 1797> då garnisonstjänsten i Karlstad den gången upphörde, befalldes kompanicheferna att upprätta rustkammare i Karlstad och gjordes ansvariga för att

munderingsperedlarne beständigt befunnos i brukbart och godt stånd, samt att ej

något af kronans persedlar bruste eller förkomme, då det af dem skulle ersättas.

Fredstjänstgöring och vapenöfningar.

Från och med den 22. juli 1789 till den 12. sept. 1790 voro af det till jägare lämnade laiidtvärnsmanskapet omkring 128 man kommenderade till garnisonstjänst dels i Eda, Morast och Vasa skansar, dels i Karlstad, under det att den öfriga styrkan, 230 man, var hemförlofvad.

Den 12. september 1790 samlades äfven dessa 230 jägare i Karlstad tiil ett 17 dagars möte. Den 24. s. m. började den första med Kungl. Värmlands Fotjägare-bataljon förrättade generalmönstringen, som pågick under flere dagar, och vid hvilken landshöfdingen frih. Ugglas tjänstgjorde som generalmönsterherre.

»Till utrönande af jägare-kårens framsteg uti densamma till efter-lefnad föreskrifne exercisreglemente» företogs vid detta tillfälle inför mönsterherrn rörelser och exercis både kompanivis och med två kompanier tillsammans. Därvid visade det sig, att »icke allenast hrr kompanichefer utan ock de öfriga officerarne noggrannt följt samma reglementes föreskrift, så att manskapet grundligen om deras skyldigheter voro vordne underviste» etc., äfvensom att, när två kompanier voro förenade och af major Stuart kommenderades, truppen »viste de prof af kunskap uti såväl exercisen som större och mindre rörelser, chargingingar och salvor», att generalmönsterherrn ansåg sig kunna lämna bataljonen det vitsord, att allt » förrättades med den precision, som af kunniga officerare och öfvadt manskap fordras kan».

Förutom exercis företogs vid mönstringstillfället äfven målskjutning på tafla, som »af de flesta jägare blef väl och riktigt verkställd».

Efter 1790 års generalmönstring hemförlofvades den 29. september omkring två tredjedelar af bataljonen, hvilken därefter ej förrän sommaren 1793 i sin helhet samlades.

Af den till *garnisonstjänstgöring* (den 29. sept. 1790) kvarhållna styrkan — 128 man — förlades 64 man i Karlstad, 39 man på Eda skans, 18 man på Morast redutt och 7 man på Vasa skans, allt med erforderlig befäl. Under 1791 voro 149 man inkommenderade till garnisonstjänst, däraf 24 man på tullposteringsar, 85 man vid Eda, Morast och Vasa skansar samt, till maj månads slut, 64 man i Karlstad. Följande år — 1792 — då fredligare förhållanden inträdt, var den ständigt tjänstgörande styrkan ej större än 65 man, nämligen 24 man på tullposteringsar och 41 man vid Eda skans. Och då 1793 ingick, voro blott 39 man förlagda i garnison, nämligen på Eda skans, där sedan december 1790 stabskaptenen vid Nerikes och Värmlands regemente P. R. Löfman¹ var kom-

¹ Var enl. Nordensvan, Värmlands regementes historia fänrik o. 1. adjutant 1789 samt först den 31. mars 1791 löjtnant o. 15. februari 1793 stabskapten.

mendaiit enligt frih. Armfelts för honom (den 6. nov. 1790) utfärdade konstitutorial.

1793 var bataljonen åter sammandragen till 17 dagars möte i Karlstad liksom 1794, efter hvilket mötes slut 150 man blefvo kvarkommenderade i Karlstad, på grund af Kungl. Maj:ts förut anförda beslut af den 7. juni s. å., enligt hvilket nämnda styrka skulle utgöra garnison i Karlstad under 11 månader och bataljonen i sin helhet tjänstgöra under 1 månad.

Som äfven förut omtalats, upphörde dock garnisonstjänstgöringen i Karlstad fr. o. m. den 1. augusti 1797 för att ej åter ifrågakomma förr än den 29. sept. 1809, då 100 man jämte erforderligt befäl beordrades kvarstanna i garnison i Karlstad. Denna styrka ökades enligt g.-o. den 30. nov. samma år tills vidare till 150 man. Enligt g;-o. 4. jan. 1810 skulle garnisonstjänstgöringen fortsättas, äfven nu tillsvidare, men styrkan minskas till 50 man jämte befäl. Efter mötets slut den 14. juni 1810 kvarkommenderades emellertid blott 1 officer, 1 underofficer, 3 korpraler och 21 man. År 1811, sista året af denna period, synes ej ens denna styrka hafva fått kvarstanna efter årets möte, enär enl. bataljonsorder den 14. juni 1811 hela bataljonen då hemförlofvades.

De årliga *vapenöfningarna* under denna period utgjordes af befälsmöte och bataljonsmöte, hvilka i allmänhet höllos, befälsmötet den 25.—31. maj och bataljonsmötet omedelbart därefter, den 1.—14. juni. Under åren 1793—1798 och 1802—1806 voro dessa möten förlagda till Karlstad. År 1799 och 1800 inställdes bataljonsmötet med anledning af den svåra missväxt, som då hemsökte landet. År 1801 var bataljonen den 14. mars—3. juni beordrad på neutralitetsvakt på västkusten men hemförlofvades vid återkomsten till hemorten. År 1807 hölls endast befälsmöte, emedan bataljonen omedelbart efter detsammats slut, den 3. juni uppbröt för att delta i fälttåget i Pommern, hvarifrån den hemkom den 15. okt. s. å. Äfven följande år, 1808, höllos inga möten, emedan bataljonen den 20. mars ånyo fick draga i fält, denna gång mot Norge. Från detta fälttåg fick bataljonen sedermera under 1809 delta i Värmländska fördelningens af frih. Adlersparre iscensatta revolutionsmarsch till Stockholm och därefter följande återmarsch till norska gränsen, hvarifrån bataljonen återkom till Karlstad den 2. augusti s. å. och därefter hemförlofvades.

Åren 1810 och 1811 höllos befälsmötena i Karlstad och bataljonsmötena å Varnäs mö, vid Lillerud.

Orderna under denna tid innehålla föga annat i fråga om fredstjänstgöringen än bestämmelser om dagordning, vaktgöring och öfningstimmar samt platserna, där exercisen skulle hållas.

De inleddes alltid för hvarje dag, trupp var samlad, med »Paroll» och = Lösen», och äro ibland rätt så belysande till läget för dagen, såsom då

1796 den 12. dec. parollen var »Lucia», lösen »Ottan», den 13. dec. parollen »Marknads», lösen »dag» och den 14. dec. parollen »Fulla», lösen »Bönder», en tidsskildring så god som mången annan. Då mötet slutade, finner man 1798 parollen vara »Farväl!» och lösen »Kamrater».

Utbildningsarbetet synes hafva omfattat exercis, fälttjänst, målskjutning och soldatundervisning.

I Karlstad ägde exercisen rum på Nya torget, Salttorget, Djäknefältet eller Brännerigården och omfattade under befälsmötena genomgång af exercisreglementet utan och med gevär — officerarne på en afdelning under bataljons-chefens eller äldste kompani-chefens befäl och underofficerarne på en afdelning under en kaptens befäl — samt öfningar i s. k. stångbataljon, hvarvid spelet eller garnisonsmanskapet tjänstgjorde som stångbärare. Under bataljonsmötena synes exercisen hafva bedrifvits kompanivis. Rekruterne voro dock för hela bataljonen sammanförda i en öfningsafdelning, som mot slutet af mötet »presenterades» för bataljonschefen för att af honom approberas och därefter ingå i sina kompanier.

Målskjutningen omfattade under bataljonsmötena endast afgifvande af 8 skott pr man¹ och utfördes under Karlstadstiden å Djäknefältet mot taflor, som kompanicheferna ägde att låta förfärdiga. Till dem, som träffade bäst, utdelades belöningar, åstadkomna genom sammanskott af officerarne. Kulstöpningen härför hade kompanierna själfva att utföra, medan patronernas tillverkning utfördes af mindre sjuka under uppsikt af den underofficer, som hade hand om bataljonens krutförråd, och hvilken det äfven ålåg att hafva inseende öfver de s. k. exercispatronernas ifyllande, hvarvid »all försiktighet på det nogaste» skulle iakttagas.

Fälttjänsten inlärdes dels genom officerarnes föredrag för truppen, dels praktiskt, hvarvid företrädesvis förposttjänsten ägnades största uppmärksamheten. Till grund för utbildningen låg fälttjänstreglementet, hvilket vid bataljonen den 23. april 1802 ersattes med den af »inspektören för alla jägare-trupper i Sverige», dåvarande chefen för bataljonen öfver-stelöjtnant v. Morian, utgifna handbok för fältjägare.

Öfningarna i fälttjänst företogs under Karlstadstiden i den s. k. Herrhagen efter förut af kompanierna skedd samling utanför skolhuset (Gamla läroverket).

Under fälttågen utvidgades handbokens föreskrifter genom omständliga, på order delgifna instruktioner, såväl af högre befälhafvare som af bataljonens befäl.

Soldatundervisningen bedrefs hufvudsakligen praktiskt och gick ut på att inlära soldatens skyldigheter på vakt och i kvarter, hvartill allt emel-

¹ Afstånd och målens beskaffenhet har ej kunnat utrönas.

lånat kommo sådana föreskrifter för snygghet och hälsovård, som senare återfinnas i »Undervisning för infanteristen».

Dagordningen växlade. Under befälsmötena gick revej vanligen vid 6-tiden på morgonen; öfningarna började kl. 8 fm. och 3 em. Under bataljonsmötena var man tidigare med revej kl. 4 fm. Kl. $\frac{1}{2}$ 12 gick förgaddring till vaktombytet, hvartill vaktparaden samlades utanför bataljons-chefens kvarter, därifrån den afmarscherade till Stora torget, där vaktombytet ägde rum, hvarvid alla officerare och underofficerare skulle närvara. Tapto gick vanligen kl. 9 em.¹

Bataljonsrapport omnämnes i ordena som en dagligen återkommande tjänstehandling, men om tiden därför, eller om hvad därvid förekom, gifves ingen upplysning annat än vid enstaka tillfällen, då den synes hafva ägt rum inför chefen någon timme efter revej, före utryckningen till exercis eller marsch.

Att tjänsten sköttes efter tidens sed på godt sätt. därom vittna såväl generalmönstringsberättelserna som en bataljonsorder af den 30. september 1803, däri det säges:

»Uppå brigadchefens befallning tillkännages, att Kungl. Maj:t förklarar kompani-cheferna sitt nådiga välbehag öfver deras vidtagrie anstalter till gevärens vård och manskapets öfning i tjänsten.»

Tjänsten mellan mötena.

De af bataljonens personal, som mellan mötestiderna icke voro kommanderade till garnisonstjänstgöring fingo vistas i sina hemorter. För officerarne uppgjordes semesterfördelning för månaderna januari—mars, juli—september och oktober—december. Under månaderna april—juni åtnjöt ingen semester.

Bataljons-chefen förde i regeln bataljons-expeditionen i Karlstad, allt som oftast med biträde af regements-kvartermästaren. Då kompani-chefen ej själf förde sin kompani-expedition, förestods densamma af någon af kompaniets officerare.

Manskapet erhöll att börja med vid hemförlofvandet från mötena äfven inom Värmland särskilda permissionssedlar, men enligt den 18. mars 1799 utgifven bataljonsorder upphörde detta, och manskapets kapitulationspass fingo tjäna till samma ändamål, men om någon korpral eller fältjägare åstundade att begifva sig utom provinsen eller bataljonens stånd, skulle han genom kompani-chefen anmälas hos bataljons-chefen för att erhålla ett »tryckt permissionsspass».

¹ Det manskap, som utan permission anträffades ute en half timme därefter, erhöll prygel.

KRIGSHÄNDELSER 1801—1809.

Neutralitetsvakten 1801.

Då år 1801 ingick, hade nyss förut det stora neutralitetsförbundet slutits mellan Sverige, Ryssland, Danmark och Preussen för häfdande bl. a. af 1780 års sjörättsliga principer, däribland särskildt det af England bestridda förbudet för visitation af handelsfartyg, som seglade under konvoj. I stället för att ge vika för de neutralas fordringar i detta hänseende beslöt engelska regeringen att med ett raskt slag krossa de nordiska makterna, innan deras flottor hunno förenas.

Sveriges konung utfärdade då den 21. januari 1801 ett kungl. bref, hvori sades:

»Då allmänna ställningen i Europa föranledt Oss att på det krafti gaste skydda och försvara vår neutralitet samt därunder att vara beredde ej mindre på sådana anstalter, som skola trygga våra undersåtar vid en laglig handel, än afvärja från rikets kuster och farvatten de våldsamheter, som i annat fall skulle kunna försökas, så hafve Wi i nåder beslutit, att därest utsigterna förblifva sådana, de sig för det närvarande visa, för nästa vår inrätta försvaret af Rikets västra och södra kuster på följande sätt, nämligen-----»

Det i detta kungl. bref anförda sättet för försvarets inrättande gick ut på, att en kordong af trupper, fördelade i två hufvudgrupper (fördelningar), skulle sammandragas och försvaret ordnas sålunda:

Västra fördelningen: Generalbefälhafvare: Generalmajoren m. m. frih. *Carpelan.*

Trupper: Skaraborgs, Västgötadals och Bohusläns regementen, en skvadron af Västgöta kav.-reg:te, Stedingkska art.-regementet och den del af Göta art.-reg:te, som redan var förlagd i de västra fästningarna.

Försvarsområde: från Karlstens fästning t. o. m. Varbergs fästning.

Uppgift: hela västra kustens försvar.

Södra fördelningen: Generalbefälhafvare: Generallöjtnanten m. m. frih. *Toll.*

Trupper: Konungens eget värfvade reg:te, Kronobergs, Jönköpings, Älfsborgs och Kalmar regementen, Norra och Södra Skånska kav.-reg:-

tena, Husarregementet och en skvadr. af Västgöta kav.-reg:te, Vendes art.-reg:te samt det i Jönköping förlagda kompaniet af Göta art.-reg:te.

Försvarsområde: från Varberg till Malmö.

Uppgift: södra kustens försvar.

Generalmajoren frih. Carpelan fick samtidigt uppdrag att ombesörja, att garnisonen i Karlstens fästning, så fort ske kunde, förstärktes med så stor del af Bohusläns regementes norra bataljon, som kunde behövas, samt »tilläts» att på sätt, han fann tjänligt, till besättning på den till utrustning anbefallda skärgårdseskadern i Göteborg samt till kusternas och fästningarnas bevakande fördela och stationera de honom underställda trupperna.

Dessutom meddelades i det kungl. brevet, att befallning gifvits om utrustning af en eskader af örlogsflottan för afsegling i slutet af nästkommande mars äfvensom af en annan eskader af arméns flotta i Stockholm för afgång i medlet af samma mars månad till de stationer, Kungl. Maj:t framdeles ville förordna.

För att utvidga och stärka västra fördelningens försvarsområde befallde Kungl. Maj:t därefter den 15. därpå följande febr., att i detsamma skulle inbegripas hela Halland intill skånska gränsen. Därjämte fann Kungl. Maj:t billigt att befria frih. Carpelan från generalbefälet och anmodade honom att jämte landshöfdingeämbetet såsom öfverkommen-dant i Göteborg sörja för anskaffande af hvad, som behöfdes för truppernas underhåll. I hans ställe förordnades öfverstekammarjunkaren, generalmajoren och generaladjutanten m. m. frih. Fabian Wrede till generalbefälhafvare.

Till Västra fördelningen lades i anledning häraf ytterligare följande trupper:

Älfsborgs regemente, två skvadr. af Västgöta kav.-reg:te, den i Halmstad förlagda husarskvadronen och det i Jönköping dittills förlagda kompaniet af Göta art.-reg:te.

Den 25. februari fick äfven Värmlands fältjägare-bataljon order att, så fort ske kunde, uppbyta för att afgå till Göteborg för att där sluta sig till Västra fördelningen.

Ofvannämnda order till Värmlands fältjägare meddelades bataljonen å bataljons-order den 3. mars, men först till den 13. kunde samlingen utsättas, och inryckte bataljonen i enlighet härmed nämnda dag i Karlstad.

Kl. 12 midd. och 6 em. sagda dag, uppställdes kompanierna, och upp-rop skedde med manskapet, för hvilket de »nödigaste paragrafer af krigsartiklarne» förelästes.

De anvärfda rekryterna approberades och fingo aflägga krigsmanna-eden, kompaniorderna utdelades, likvid skedde med manskapet, och be-

klädnaden öfversågs m. m. På ordena befalldes bl. a., att manskapets säckar eller ränslar och stabens samt befålets ekipager skulle vara påpackade och i ordning, innan förgaddringen gick.

Följande dag, den 14., slogs revelj af allt spelet kl. 4 fm. och kl. 5 blåstes bataljonens marsch, hvarefter förgaddring gick kl. 6, då kompanierna uppmarscherade på Stora torget, där bataljonen formerades.

Därefter skedde affärden medelst marche forcée, under hvilken kompanierna erhöilo såväl skjuts som proviant och aflöning enligt 1791 års tågordning för att efter framkomsten till dess station i trakten af Göteborg komma i åtnjutande af 1774 års fältstat.

Färden gick första dagen till Afvelsäter, där nattkvarter togs. För dagarna den 15.—17. mars finnes ingen bataljonsorder införd i journalen, men att döma af ordern den 18. synes marschen hafva blifvit fördröjd, ty parollen lydde då: *oväntadt* och lösen: *hinder*. Hvari hindret bestått, eller hvar bataljonen då befann sig, framgår dock ej, enär ordern ej innehåller uppgift om, hvarifrån den utfärdats. Kl. 5 fm. den 19. gick emellertid revelj och kl. 6 fm. förgaddring, då marschen fortsattes och synes bataljonen denna dag hafva framkommit på aftonen till de bestämda kvarteren i Askim. Där fingo kompanierna då efter slutadt tåg genast begifva sig till hvila.

Förläggningen blef:

Bataljonschefen och staben i Hylte,
chefens kompani i närheten af Askims kyrka med larmplats å åsen vid kyrkan,

major Nisbeths kompani med en division i Eklanda med larmplats å landsvägen utanför kvarteret och med den öfriga delen af kompaniet omkring Fässbergs kyrka med larmplats på berget vid nämnda kyrka; samt

kapten v. Gerdens kompani, i och intill Lilla Lunnegården med larmplats på höjderna »strax ofvanför» denna gård.

Sjukhus inrättades i Frölunda kyrkoby, och till bataljonens larmplats bestämdes Frölunda kyrka, hvarest »kompanierna, som de ankommo, hafva att postera sig bakom murarne och ofvanpå berget».

För bevakning afdelades tre fältvakter (hvardera om 1 korpr. och 9 man), hvilka skulle förhålla sig enligt reglementet och den af chefen gifna instruktionen. De voro underställda officerns af dagen order, då han var närvarande, men skulle i annat fall rapportera »genast till kapten vid hvarje kompani, h vad som förefölle».

Flagg- och larmstänger uppsattes genom dagofficeren på för hvarje komp. anvisade ställen.

Bataljonens förhållande för öfrigt »i händelse af affär skulle blifva enligt den af chefen meddelade instruktion och vidare order».

Manskapet tillsades att vara »alerte» i sina kvarter och färdiga att på minsta vink, så dag som natt, rycka ut.

Signaler till larm skulle vara, att larm slogs och appell blåstes kring kvarteren, att larmstänger brunno eller en röd flagga hissades på höjden ofvanför Hylte, äfvensom om flere skott om natten lossades inom någon postering eller om dagen vid fältvakten.

För den händelse bataljonen hastigt skulle behöfva rycka ut eller vid inträffande uppbrott bestämdes, att alla trumslagare och halfmånister skulle slå larm och blåsa apell omkring sina kvarter, så snart signal därtill gafs från chefens kvarter eller »på första order», och skulle manskapet för att ej vara hindrade af sin tross »hafva den hvarje afton hopbunden och aflämnad för att vara hos deras värd samt befälet sitt ekipage i den ordning, att det vid minsta vink» kunde skickas till Göteborg.

Dagordningen blef enligt bataljons-order den 20. mars: revelj alla dagar kl. 4 fm., rapport (i majorens kvarter) kl. 6 fm., exercis 7—9 fm. samt 4—6 em. de dagar, då väderleken så tillät, hvarvid skulle iakttagas, att hela kompaniet var samladt på ett ställe. Kl. 10 fm. gick förgaddring för vaktombytet och kl. 7 em. utgåfvos ordena (i majorens kvarter) hvarefter tapto gick kl. 9 em.

Utan chefens tillstånd fick ingen permitteras utom bataljonens kvarter. Tjänstgöringen förrättades i öfrigt enligt reglementets föreskrifter rörande tjänsten i garnison, ocb skulle officern af dagen en gång om dagen och en gång om natten visitera alla fältvakterna och deras poster, men för öfrigt vistas i chefens kvarter vid Hylte, tills han aflöstes vid samma tid som vakterna. Han skulle genast anmäla för chefen, om något passerade, samt äfven hafva tillsyn öfver kvartervakterna.

Den 22. mars voro bataljonens officerare befallda att kl. 11 fm. samlas i Göteborg »på värdshuset, som är beläget i ett hörn på Stora torget», för att presenteras för konungen.

Den 5. april indrogos fältvakterna tillsvidare, och för posteringarnas säkerhet fingo dels kvartervakterna dels patruller draga försorg.

Efter den 11. april exercerades ej på helgdagarne, men kompanierna samlades dock på vanlig tid på eftermiddagen, om väderleken så tillät, för att först få ett kapitel ur fälttjänstreglementet uppläst och »någon stund sedan till glada samtal, dans och lekar».

Den 21. april gafs order, att bataljonen följande dag skulle uppbryta för att intaga nya kvarter kring Klippan och på Hisingen.

I enlighet härmed slogs kl. 6 fm. den 22. april bataljonens marsch kring kvarteren och en halftimme därefter gick förgaddring vid Frölunda kyrka, hvarefter, sedan ställning slagits för bataljonens formering på larmplatsen, afmarschen ägde rum kl. 8 fm. till de nya kvarteren.

Dessa blefvo:

på södra sidan af älfven:

för chefens kompani, med samlingsställe vid korsvägen mellan Rep-slagarebanan och Ladugården, och

för hälften af kapten v. Gerdts kompani med samlingsställe vid kompani-chefens kvarter samt

på *norra sidan* af älfven:

för major Nisbeths kompani och för hälften af kapten v. Gerdts kompani med samlingsställe för båda på fältet mellan Lundby och salterierna.

Larmplatser blefvo: för vänstra flanken på höjderna utmed Ulf möns batteri och för högra flanken invid Rya Nabbe och Hane batteri, och restes larmstänger å de utsedda platserna.

Bataljons-chefen tog sitt kvarter på Klippan och major Nisbeth, som erhöll befäl öfver den på Hisingen förlagda delen af bataljonen, sitt på Hyllebo.

För hvardera flanken kommenderades en officer af dagen samt iit-sattes en fältvakt (om 1- und.-off., 1 korpr. o. 9 man).

Den 11. maj innehöllo bataljons-orderna bl. a.:

»Nästa torsdag kommer bataljonen att från dess nu innehafvande station afmarschera och intaga kvarter på Masthugget vid fästningen för att deltaga i vakthållning.» Till följd häraf slogs den 14. kl. 1 em. marsch på Hisingen, då därvarande del af bataljonen afsände sin tross och marscherade öfver till södra älfstranden. På Klippan slogs bataljonens marsch kl. 2 em., då kompanierna skulle vara färdiga till af-marsch. Kl. 3 gick så förgaddring, då bataljonen, klädd till parad, formerades, »där vägen går till Slottsskogen», och bataljonen af marscherade till de af regements-kvartermästaren anvisade nya kvarteren.

Länge dröjde det emellertid ej, innan äfven dessa fingo lämnas, men då för uppbrott till hemorten.

Den politiska ställningen hade nu antagit »ett fredligare utseende», och med anledning däraf befallde Kungl. Maj:t den 23. maj general major Carpelan att låta återinföra passevolansen vid Värmlands fältjägare-bataljon och majoren frih. Ridderstolpes skvadron af Husarregementet samt därefter genast hemförlofva dem.

Till följd häraf erhöll jägare-bataljonen den 29. maj order att uppbryta den 1. juni från Göteborg och vid Nya järnvågen embarkera på kanonslupar »för att vidare afmarschera till dess vanliga station i Värmland».

Innan af färden fick emellertid en kontingent af bataljonen den 31. maj vara med om en paradering, då tacksägelse hölls för H. M. Drottningens lyckliga förlossning och H. K. H. Prinsessan Sophia Vilhelmi

nas födelse. Alla bataljonens officerare samlades dagen förut kl. 8 fm. hos chefen för att vara honom följaktiga till generalmajor Carpelan och därefter bevista den tacksägelse, som då hölls i kyrkan.

Den 31. maj på em. inpackades därefter all trossen, som fördes ombord på en vid Nya järvågen liggande lastdragare och den 1. juni skedde bataljonens embarkering å fem kanonslupar med 1 officer, 2 å 3 underofficerare, 1 trumslagare och 51 å 52 man på hvarje. Det öfriga befälet fick färdas landsvägen till Lilla Edet, där debarkering af bataljonen ägde rum den 2. juni, och nattkvarter togs i nämnda och närgränsande byar.

Dagen därpå (den 3. juni) fortsattes marschen »i vanlig ordning», d. v. s. medelst marche forcée till Mellerud, och efter där tillbragt natt skedde uppbrott den 4. juni kl. 7 f m. till Afvelsäter, där bataljonen hvilade öfver natten för att påföljande dag — den 5. juni — kl. 3 fm. fortsätta till Karlstad. Där upplöstes bataljonen — som den 4. juni upphört att vara på fältstat —, och tjänstgöringen »hemma i landet» ordnades på vanligt sätt.

"

*

*

*

Samtidigt med att jägarebataljonen beredde sig till uppbrottet från Göteborg den 31 maj, fann Kungl. Maj:t sig ännu ytterligare kunna inskränka de iorsvarsanordningar, som till västra kustens fredande blifvit anbefallda. Dock skulle de af frih. Wrede inrättade signale-ringsanstalternti förblifva i det skick de voro. De vid västra fördelningen af gränsförsvaret kvarblifvande trupperna fann Kungl. Maj:t kunna så fördelas, att på Karlstens fästning förlades 200 man af Skaraborgs regemente med 100 man af artilleriet, på Varbergs fästning ett kompani af Skaraborgs regemente jämte den vanliga styrkan af Vendes artilleri-regemente, på Älfsborgs fästning 100 man af Skaraborgs regemente och 50 man artilleri samt å batterierna vid inloppet till Göteborg 200 man af Skaraborgs regemente och 50 man artilleri. Den öfriga delen af Skaraborgs regemente beordrades till arbeten å Nya varfvet, medan Jönköpings regemente och Göta artilleri-regemente (med tillökning från Stedingska regementet) tills vidare fingo stanna i Göteborg och svara för garnisonstjänsten därstädes och vara i beredskap att i händelse af påkommande behof jämte arbetsstyrkan af Skaraborgs regemente utgöra besättningen på kanonsluparne.

Fälttåget i Pommern 1807.

De under år 1805 af Englands och Rysslands härvarande sändebud förda underhandlingarna med svenska regeringen ledde, som bekant,

tack vare engelska kabinettets enträgenhet till det resultat, att Gustaf IV Adolf gaf efter och lät förmå sig till traktaten den 3. oktober samma år i Beckaskog, hvarigenom Sverige förbands att deltaga i kampen mot Napoleon med 10,000 man mot ersättning i subsidier af England och Ryssland.

Krigsplanen afsåg, att ryska, engelska och svenska trupper i förening under befäl af Sveriges konung skulle rycka in i Hannover, befria detta, den engelske konungens arfland och därpå infalla i Holland, medan de förbundna ryska och österrikiska trupperna i södra Tyskland utkämpade den egentliga striden mot Napoleons hufvudkrafter.

I början af oktober s. å. gick också en rysk, på Riigen och i svenska Pommern landsatt armé, omkr. 19,500 man in i Hannover, och den 19. november landstego vid Elbe-mynningen (i närheten af Stade) de för fälttåget afsedda engelska trupperna, omkr. M),000 man.

De svenska trupperna började i midten af oktober att öfverföras till Pommern, där Stralsunds befästningar förstärktes. Den 1. november . anlände Gustaf IV Adolf själf till Perd på Riigen för att taga ledningen samt etablerade sitt högkvarter i Stralsund. Det svenska avantgardet fick nu sätta sig i marsch mot den utsedda samlingsplatsen vid nedre Elbe, och den 12. november beordrades generaladjutanten öfverste v. Morian¹ afresa för att taga befälet däröfver, då konungen, som bekant, af misstro till Preussens af sikter ej blott kvarhöll hufvudstyrkan af sin armé utan ock afsade sig öfverbefälet. Bundsförvanterna lyckades emellertid lugna hans farhågor, och den 4. december satte han sin hufvudstyrka i marsch mot Hannover; Den »svenska armén i Pommern» var nu omkr. 10,000 man, indelad på fyra infanteribrigader (om tre bat:r inf., två skv. kav., ett batt. art.), en kavalleribrigad och en artilleribrigad, af hvilken styrka avantgardet (2 inf.-brigaden) under öfverste v. Morian då stod i trakten af Lauenburg, där v. Morian aflöstes i befälet af generallöjtnanten grefve Wachtmeister.

Den 16. december lämnade Gustaf Adolf själf Stralsund, och den 20. befann han sig i Lauenburg för att, som han trodde, nu börja operationerna.

Redan 14 dagar, innan han lämnade Stralsund, hade emellertid krigets öde afgjorts genom kejsarslaget vid Austerlitz, och koalitionen sprängdes. Öfvergifven af bundsförvanterna och kvarlämnande en mindre styrka under öfversten grefve Löwenhielm i Lauenburg, drog Gustaf Adolf sig nu med de svenska trupperna tillbaka till Pommern. Afsikten med den lilla svenska styrkans — omkr. 300 man — kvarlämnande i Lauenburg var att för engelske konungens räkning hålla detta hertigdöme, på hvilket Preussen gjorde anspråk, såsom hörande till

¹ Då äfven chef för Värml. fältjäg.-bat.

Hannover. Napoleon hade nämligen förmått Preussens konung, Fredrik Wilhelm, att taga Hannover och dess biland i besittning samt spärra alla tyska hamnar för engelsmännen. Till följd häraf blef öfverste Löwenhielms lilla styrka den 23. april 1806 utdrifven ur Lauenburg och drog sig till närheten af Stralsund, där konungen blef högeligen uppretad öfver detta beteende af Preussens konung, med hvilken krig nu hotade att utbryta. Dispositioner vidtogos af ven för att möta ett preussiskt infall i Pommern, och längs gränsen utsattes förpostkedja under öfverste von Morians befäl. Stralsunds befästningar fullständi-gades så godt sig göra lät, och ett landtvärn upprättades i Pommern. Men innan det gick till krig med Preussen, ändrades den politiska ställningen. Napoleons öfvermod mot Preussen förmådde Fredrik Wilhelm i aug. 1806 att sätta preussiska hären på krigsfot och försona sig med Gustaf Adolf. Denne fick nu sin 'vilja igenom med afseende på Lauenburg, hvarifrån de preussiska trupperna återkallades, då grefve Löwen-hielm den 17. augusti fick order att genast aftåga för att ånyo med sex skvadroner och två kanoner besätta det omtvistade lilla hertigdömet. Till dessas förstärkning afsändes dessutom öfversten grefve G. Mörner den 6. sept. med två bataljoner lifgrenadjärer och återstoden af det ridande batteriet (4 kanoner), till hvilka äfven ett par skvadroner an-slöto sig. Då grefve Löwenhielm som inspektör för kavalleriet behöfdes hemma i Sverige, fick generaladjutanten öfverste v. Morian den 10. september afresa för att taga befälet öfver den detacherade kåren, hvilken således nu bestod af två bataljoner lifgrenadjärer, fyra skvadr. Smålands husarer, två skvadr. Skånska husarer, två skvadr. Mörnerska husarer och ett ridande batt. Vendes art. En del af de svenska trupperna fick nu återvända från Pommern, där härens förposter indrogos, och gränspassens bevakning anordnades såsom under fredstid. Själaf af-reste Gustaf Adolf den 14. september till Sverige, efter att harva lämnat befälet öfver de kvarvarande trupperna i Pommern till generalguvernören frih. v. Essen med generallöjtnanten frih. Armfelt som närmaste man.

Men länge varade ej de nu inträdda fredliga förhållandena. Förspellet hade slutat, nu kom tragedien.

Sedan Napoleon vid Auerstädt och Jena den 14. okt. 1806 krossat Preussens militära makt, och så godt som hela Tyskland kommit i världshärskarens våld, blef ställningen kritisk för de nordiska staterna, och Sverige fick bereda sig att ensamt mot öfvermakten försvara Pommern, hvars läge i flanken på Napoleons operationslinje mot Ostpreus-sen ej kunde annat än utmana eröfraren till dess besättande.'

* * *

Men i första hand hotades dock den i Lauenburg stående detacherade kåren. Öfverste v. Morian beordrades då att, »om i anseende till franska arméns hastiga framträngande det möjligtvis kunde hända, att detacherade kåren blefve af skuren allt sammanhang med den of riga armén och svenska Pommern, så borde till undvikande af kringränning sökas reträtt till en af de på kusten belägna städer såsom Rostock, Lii-beck eller Wismar etc. — hvarest trupperna embarkeras på transportfartyg, hvilka med våld tagas, om de göra motstånd att frivilligt afsegla, och afgå trupperna så fort sig göra låter till Stralsund». Den 1. november fick v. Morian denna order, och samma dag fick han rapport, att preussiska trupper den 30. oktober slagits af fransmännen vid Plau och af dem förföljdes i riktning mot Wismar och Rostock, hvadan faran för kringränning var öfverhängande. Öfverste v. Morian uppbröt den 2. november till Ratzeburg, och som han från Wismar fick kunskap om, att där inga transportmedel funnos, fortsatte han den 3. till Liibeck, där han vid middagstiden anhöll om fritt iritåg. Under förebärande, att Liibeck vore neutralt, vägrade stadens senat såväl detta som v. Morians anhållan om fritt genomtåg till Travemiinde för in-skeppning därstädes. Han beredde sig nu på aftonen med våld inträde, och följande dag började han inskeppa hufvudstyrkan, som först den 5. på fm. var ombord, sedan en mindre styrka, som ej rymdes på de i Liibeck tagna fartygen, beordrats att tåga vidare och embarkera i Travemiinde.

Sedan fartygen kommit i väg, dröjde v. Morian själf till sent på eftermiddagen i Liibeck för de ekonomiska angelägenheternas ordnande och fick då veta, att preussiske generalen Blucher med sina af fransmännen slagna trupper anländt och besatte norra stranden af Trave. Von Morian uppsökte då Blucher, hvilken genast frågade, om svenskarne voro hans vänner och ville hjälpa honom. Härpå svarade v. Morian, att de endast voro på fredlig marsch till Stralsund. Kl. 5 följande morgon, den 6 nov., afreste v. Morian till Travemiinde för att gå ombord och invänta sina transportfartyg. Men dessa kommo ej. Alla ansträngningar till trots hade de under storm och motström den 5. på aftonen ej hunnit längre än halfvägs, då de hejdades af preussiska posteringar, och, innan de hunnit få Bliichers tillstånd till fri passage, bröt mörkret in, hindrande all framfart. Under natten till den 6. såg man från fartygen den ena vaktelden radas upp efter den andra å båda stränderna. En fransk härafdelriing under marskalk Bernadotte hade anländt till södra stranden, och, då dagen grydde, d. 6. på morgonen, befann sig den svenska trupptransporten i korselden mellan fransmännen på den södra och preussarne på den norra stranden, och till råga på olyckan fastnade fartygen på grund. I den oredda, som därefter upp-

GUSTAF IV ADOLPH

stod, då fransmännen med artilleri besköto såväl den af preussarne besatta stranden som fartygen, gåfvo sig de svenska trupperna å det ena fartyget efter det andra åt de franska officerare, som sändes fram att parlamentera, helst som gevären på v. Morians order voro oladdade och nedpackade under däck.

Utän kunskap om denna katastrof sände v. Morian under tiden, medan han i Travemunde väntade på trupptransportens ankomst, blott en order att »skynda sig». Ända till den 7. på morgonen fortfor v. Morian i sin väntan, då han händelsevis fick höra, att man sett svenska trupper stå uppställda på torget i Liibeck, en underrättelse, som kort därefter bekräftades med tillägg, att dessa trupper tillhörde hans kår och gjorts till fångar af fransmännen. Nu hade han ej annat val än att med de omkr. 400 man, han hade med sig i Travemunde, afsegla så fort som möjligt till Pommern, dit han framkom den 10. november.

Efter hemkomsten ställdes han inför krigsrätt och dömdes till tjänstens förlust, men gick till följd af konungens nåd endast miste om generaladjutantsvärdigheten (och fick t. o. m. längre fram föra generalsbefäl).

Den svenska styrka, som vid detta tillfälle vardt fången, utgjordes af sju kompanier lifgrenadjärer och två skvadroner Smålands dragoner, tillsammans 1,050 man, hvarjämte det ridande batteriets kanoner och anspann m. m. förlorades.

I sin rapport af den 12. nov. förklarade v. Morian sig vara fullkomligt öfvertygad om, att enhvar af hans tappra trupper »ur allt försvarsstånd satte och ett offer för krigets alla olyckor, gjort sin skyldighet», samt att han själf ^kanske visat någon verksamhet» men att »mod och dispositioner kommo tyvärr icke i fråga».¹

* *
*

Men, som ofvan sagts, det var svenska Pommern, som efter preussar-nes nederlag hotades, och underrättelser inlupo äfven från pommerska gränsen, tydande på franskt krigsföretag mot landet. Stralsund förklarades den 30. okt. i belägringstillstånd, och därvarande svenska trupper fingo uppbrottsorder för alt understödja förposterna, men redan den 7, november voro de — som det visade sig — fåtaliga franska strof-kårerna drifna tillbaka öfver gränsen, och Stralsunds-trupperna fingo åter rycka in.

Den 12. december intog emellertid franske marskalken Mortier med

¹ Denna tilldragelse, sorglig i åminnelse, hör strängt taget ju ej till jägarehistorien, men ofvamtående har medtagits, när en eljest bemärkt jägarechef varit delaktig däri under en tid, då han beklädde chefsbefattningen. : Värm/ands fältjägare.

sin armékår — omkr. 15,000 man — kvarter längs svenska Pommerns gräns, söder om Peene med högkvarter i Anklam.

De svenska stridskrafterna i Pommern utgjorde i början af januari 1807 omkr. 9,000 man, hvartill i slutet af månaden kommo ytterligare 1,109 man förutom 3,000 man pommerskt landtvärn.

Marskalk Mortiers trupper hade emellertid förhållit sig stilla, på grund af att Napoleon inledt underhandlingar för att vinna Sverige på sin sida. Då kejsaren emellertid ej uppnådde af honom önskad resultat därmed, fick marskalk Mortier i slutet af januari order att inrycka i svenska Pommern för att trygga den stora napoleonska arméns operationer mot Ostpreussen.

Öfver Anklam och passet vid Meijenkrebs (midst emot Demmin) inbröt nu Mortiers armékår på två kolonner och undandref de svenska förposterna till trakten af Elmenhorst och Teschenhagen.

Generalguvernören, frih. von Essen beslöt nu att endast göra »ett med svenska äran passande motstånd», och, sedan så skett, lät han de svenska trupperna den 29. januari åter inrycka inom Stralsund, som nu inneslöt af fransmännen, hvilka dock ej voro i det tillstånd, att de kunde försöka någon stormning af fästningen.

Inom denna var man under de första veckorna af inneslutningen endast beredd på rförsvaret. Efter några strider mellan bevakningstrupperna, och sedan några utfall gjorts i rekognosceringssyfte under februari och mars månader, samt sedan förstärkningar anländt från Sverige, föreslog den franske öfverbefälhafvaren den 20. mars en vapenhvila på villkor, att han fritt och obehindradt finge utrymma svenska Pommern. Frih. von Essen ansåg sig dock ej, i brist på förhållningsorder, kunna lyssna härtill. De franska trupperna drogo sig då delvis tillbaka, men kvarstodo dock framför västra och södra fronterna, då frih. v. Essen den 31. på aftonen gaf order om ett större utfall.

På två kolonner, den högra under frih. v. Essens egen ledning men kommenderad af öfverste v. Tawast, den vänstra under frih. Armfelts ledning, kommenderad af öfversten, frih. v. Vegesack, ryckte de svenska trupperna ut den 1. april på morgonen. Fransmännen höllo då på med att bryta upp (för att förstärka de napoleonska trupper, som vid denna tid belägrade Colberg), och blefvo nu lika oväntadt som obehagligt öfverraskade samt drogo sig efter en del arriärgardesstrider i Stralsunds omgifningar under dagens lopp med hufvudkrafterna till Greifs-wald, medan en mindre del jämte trängen gick öfver Grimmen till Demmin. Svenska trupperna stannade med sina hufvudkrafter, högra kolonnen i och kring Elmenhorst, den vänstra i linjen Arendsee—Brandshagen (med framsända förposter). Följande dag, den 2. april, fortsattes förföljandet, hvarvid högra kolonnen gick till trakten af Loitz, den

vänstra till Dersckow och Greifswald med ett detachment till Wolgast. Och den 3. april intog högra kolonnen Demmin och rensade trakten däromkring från inkräkterne, under det att den vänstra besatte Jarmen och Anklam, med hvars intagande fransmännen voro utdrifna nr svenska Pommern. De lämnade i svenskarnes händer omkring 1,000 fångar samt träng och förråder i värde uppgående till öfver 300,000 rdr banco. Svenskarnes förluster voro jämförelsevis små; vid frih. Armfelts kolonn 15 döde och 33 sårade; för frih. v. Essens kolonn saknas uppgifter.

Underrättelsen om den lyckliga utgången af Stralsunds-truppers anfallsrörelse och om deras framträngande till gränsen väckte, som naturligt var, stor hänförelse i Sverige.

Det dröjde emellertid ej länge, innan fransmännen återkommo. Redan den 12. april fick frih. Armfelt veta, att de upphävt belägringen af Colberg, och att Mortiers hela kår satt sig i marsch därifrån och i förening med en del af general Grandjeans från Magdeburg och Berlin förstärkta trupper anryckte mot svenska Pommern.

Frih. Armfelts kolonn, som då var delad i två grupper i framskjutna ställningar, den högra under v. Vegesack till trakten af Friedrichshagen mot Passewalk, den vänstra under öfverste Gardell till trakten af Ucker-miinde, anfölls, och som intet understöd lämnades från öfverste Tawast vid Demmin-kolonnen. nödgades frih. Armfelt den 15. och 16. april vika efter en del, rätt så heta strider, hvarunder öfverste Gardell med sin kolonn blef afskuren från de öfriga och endast med en del lyckades rädda sig öfver till Usedom.

Fransmännen förföljde emellertid ej långt utan nöjde sig med, att svenskarne gingo tillbaka innanför Peene-gränsen, och följande dag den 17. inledde frih. v. Essen underhandlingar om stillestånd, hvilket ock afslöts den 18. i Schlatkow med 10 dagars uppsägning.

De svenska trupperna gingo nu i kantonneringskvarter, medan gränsposteringarna l'ingo intaga sina vanliga ställen.

*   *

*

De politiska underhandlingarna mellan England och Sverige ledde vid denna tid till att Sverige lofvades ökade subsidier, om det ökade sina trupper i Pommern med 4,000 man. Därtill slöts den 20. april ett fördrag emellan Sverige och Preussen, som förband sig att genast sända 5,000 man till Riigen för att i förening med svenskarne och under konung Gustaf Adolfs öfverbefäl operera mot franska arméns förbindelser.

Till följd af dessa öfverenskommelser utgingo nu order till en del af de trupper, hvilka i Sverige skulle utrustas för att förstärka armén i

Pommern, dit konungen afreste. Den 12. maj 1807 anlände han ånyo till Stralsund, dit redan en del trupper kommit från Sverige.

Med extra post anlände till chefen för Nerikes och Värmlands regemente, öfversten grefve Leijonstedt den 22. maj följande befallning:

»GUSTAF ADOLF med

Guds nåde p: p: p:

Wår ynnest och nådiga benägenhet p: p:

Till Eder är härmed vår nådiga befallning, det I beordren den under Edert befäl stående Värmlands fältjägare-kår att vederbörligen utredda under majoren och ridd. von Gerdtens befäl så fort sig göra låter upp-bryta och till Ystad afmarschera för att vidare hit till Stralsund öfvergå; börande bemälte major med landshöfdingen i orten uppgöra den marschroute, som kommenderingen genaste vägen kan till bestämd ort afgå, af hvilken marschroute landshöfdingarne i de län, genom hvilka truppen kommer att marschera, böra erhålla del för att om dess fort-komst besörja.

Wi befalla Eder Gud allsmäktig nådeligen.

Högkvarteret, Stralsund den 15. maj 1807.

GUSTAF ADOLPH.

C. Hederstierna.»

Med bifogande af den kungl. ordern befallde grefve Leijonstedt samma dag, den 22. maj bataljons-befälhafvaren, major v. Gerdtén att skyndsamt och så fort sig göra lät sammankalla bataljonen, klädd i »fullgod mundering och beväring af bataljonens studsare och tillbehör samt utredning af ränslar, flaskor m. m.» Därjämte, tillade han, borde manskapet åtminstone medhafva 2:ne skjortor, 2 par strumpor och ett par halfsulor. Sedan han meddelat en del andra bestämmelser angående marschen, rekommenderade han »den nogasle disciplin och ordning under marschen som i kvarteren» samt anbefallde författningen om tåg och den s. k. tågordningen till nogaste efterlefnad.

Den 30. maj synes bataljonen hafva varit samlad i Karlstad, där då exercis företogs kompanivis.

Den 2. juni kl. 5 på morgonen utdelades på det s. k. Ekmanska torget officerarnes och stabens hästar af underlöjtnant v. Lagerlöf, som där-efter hade att rangera underofficcrarnes och manskapets hästar i tre delar.

Underofficerarne fingo ombesörja, att deras saker buros till östra tullen, där de bevakades af en man pr kompani på ett ställe, därifrån dessa karlar ej fingo vika.

Samma morgon slogs förgadring kl. 5 första gången, kl. 5,30 andra gången, och kl. 6 gick generalmarsch, då kompanierna voro utryckta på

Stora torget, klädda i parad, hvarefter bataljonen afmarscherade tili fordonen, och tågmarschen började,

Första nattkvarteret togs i Visnums socken, det andra i Sköfde, där-efter den 5. juni i Jönköping, den 6. i Småland Västre härad vid Ageryd, den 7. i Sörgården, den 8. i Skåne vid Nöbble¹, och den 9. inträffade bataljonen i Ystad, där densamma med undantag af kapten von Echstedts kompani gick ombord följande dag, den 10. på em. och redan dagen där-efter, en för den tiden lycklig och snabb öfverfart, var framme i Stralsund.

Före affärden från Ystad af lönades bataljonen, befälet efter tåg-ordningen och truppen med 2 marker mjukt bröd och 2 sk. banco pr man, hvarjämte provianterades för 6 dagar fr. o. m. den 11 t. o. m. den 16.

Kapten v. Echstedts kompani, som detacherades i Ystad, embarkerade där kl. 10 på eftermiddagen med löjtnant Ekman, 1 und.-off., 1 trumslagare och 25 man korpraler och fältjägare på postjakten »Fredrika» och med den öfriga delen af kompaniet under kapten v. Echstedts befäl på en skeppare Dahlboms fartyg. Kl. 10 på aftonen lyfte båda fartygen ankar för att afgå till Stralsund.

Den 11. juni kom skeppar Dahlboms fartyg ned mot tyska kusten men nödgades af motvind styra åt Perd, som man den 12. vid middags-tiden var 1 mil nära, då en storm uppkom, hvilken aflägsnade fartyget från kusten. Postjakten syntes då löpa in i farvattnet åt Pål mer-Ort, men skeppar Dahlboms fartyg nödgades under beständig storm hålla sjön och kryssa fram och tillbaka till den 13. på aftonen, då det ändt-ligen lyckades kryssa upp på Perd Kidd, hvarest man ankrade.

Den 14. fortfor stormen, som omöjliggjorde vidare segling den dagen, men, sedan man den 15. erhållit lots, lättade man kl. 6 fm. ankar, då stormen aftagit, ehuru motvinden fortfor, och kryssade sig fram åt Palmer-Ort, där man mot aftonen lade sig för ankar och erhöill friskt vat-ten, som saknats »mest hela dagen». Den 16. kl. ¹J₂ 3 på morgonen lyftes så ankaret, och i någorlunda god vind seglade fartyget nu fram till Stralsund och lade till vid fästningsbryggan, därdebarkeringägderum.

Fältjägare-bataljonen i öfrigt hade, som förut nämnts, den 11. juni redan hunnit fram till Stralsund, där densamma inkvarterades.

Att börja med blef ingen exercis; manskapet tillsades att kläda sig snyggt vid vistelse utomhus samt att »i allmänhet gå raka». Vidare befalldes på order, att offieerarne alltid skulle ha puder i håret liksom manskapet, då någon paradering ägde rum, äfvensom vaktparaden i städerna. Därjämte erinrades om, att ingen fältjägare fick aftaga hat-ten vid hälsning, när han var klädd i uniform med skärp utan endast

¹Nöbbelöf.

göra halt och front för högre officerare af främmande regementen samt för alla egna. Manskaptet erhöll äfven af befälet undervisning om myntsorternas i Pommern relativa värde till svenska myntet.

Den 12. juni kl. 2,30 em. mottogos samtliga till Stralsund ankomna officerare vid bataljonen, »klädda till presentation», hos konungen i kommandantshuset.

Bataljonen erhöll sin larmplats på Muhlenstrasse, midt emot rän-teriet i västra ändan af Heilige Geiststrasse, vid hvilken gata major von Gerdtten fick sitt kvarter »i huset mellan 33 och 35». Därjämte anvisades bataljonen att bevista gudstjänsten i S:t Jacobi kyrka och fick sin exercisplats utanför Frankenport åt höger, älven nu för tiden garnisonens exercisplats.

Den 13. juni anlände den å postjakten embarkerade delen af kapten v. Echstedts kompani och den 16., som förut anförts, kompaniets huf-vudstyrka å skeppar Dahlboms fartyg, hvarefter, då nu hela bataljonen var framkommen, debarkeringsmönstring förrättades den 17. af kommandanten, öfverste Peyron.

Därefter fick bataljonen den 20. juni, kl. 10 fm. paradera å Nya torget för konungen, och var manskaptet tillsagdt att vid konungens hälsning »ropa högt och skönt: Gud bevare vår kung!»

Bataljonen deltog för öfrigt med of riga trupper i vakthållningen vid Frankenstrand och retranchement, tills densamma den 22. aflöstes af v. Engelbrechtenska regementet.

Kungl. Maj:t hade nämligen den 21. befallt, att Värmlands fältjägarebataljon den 23. skulle uppbyta från Stralsund och intaga i ordern anbefallda kvarter vid gränsen.

Svenska' arméns i Pommern sammansättning

var vid denna tid ungefär följande:

III. infanteribrigaden: Chef: öfversten frih. von *Tawast*.

Trupper: Upplands, Jönköpings, Dalregementets, Västgötadals, Bohusläs och Västmanlands regimens fältbataljoner, tillsammans 6 $\frac{1}{2}$ bat.

IV. infanteribrigaden: Chef: öfversten, frih. von *Vegesack*.

Trupper: Skaraborgs, Södermanlands, Älfsborgs, Nerikes och Värmlands (två bat:r) regementens fältbataljoner samt Värmlands fältjägarebataljon, tillsammans 6 bataljoner.

Trupper: Drottningens lifregemente, von Engelbrechtens regemente, tillsammans 4 bataljoner.

Trupper: två skv. Lif-regiments husarer, tre skv. Smålands drago-Kavalleribrigaden: Chef: öfversten H. Mörner.

V. infanteribrigaden: Chef: öfversten von *Norrman*.

ner, tre skv. Skånska dragoner, tre skv. Skånska karbinjärer, Mörner-ska husar-regementet¹ (sex skv.), tillsammans 17 skv.

Artilleribrigaden: Chef: öfversten von *Gardell*.

Trupper: *Fältart.*: 1. fördeln.: tre åkande batt:r med sex 6 & kan:r. 2. fördeln.: ett ridande hatt. med fyra 6 <8 kan:r, två 8 <\$ haub., ett åkande batt. med fyra 6 & kan:r, två 8 <ffi haub., ett åkande batt. med fem 3 "ffi kan:r, en 8 & haub. *Fästningsartilleri* och *artillerireserv*.

Pommerska landtvärnet: sex bataljoner; samt af *Le régiment du Roi:* ett komp. om 44 man.¹

Sammanlagda styrkan kan ej exakt uppgifvas, enär några styrke-förslag från denna tid ej kunnat återfinnas. Möjligen har styrkan uppgått till 18,000 man med 36 fältkanoner och 2,000 hästar, dock antagas af Björnin knappt 14,000 man såsom fältdugliga (inräknadt 3,000 man landtvärn och horgerskap).

Sedan omkr. 4,000 man preussiska trupper under general Blichers befäl samlats å Riigen, afgingo de mellan den 14. och 18. juni till nejden af Stralsund för att börja operationena tillsammans med svenska armén. Men annorlunda uppträdde de engelska trupper, 6,000 man, som nyss förut landat å Riigen. Dessas befälhafvare ville ej föra sina trupper längre, emedan fördraget ej var i detalj affattadt om deras användning och om befälsförhållandena.

Konungen tog emellertid dem förutan sina åtgärder, sedan den preussiska styrkan, enligt fördraget, utanför Stralsund ställt sig under hans befäl.

Den 20. juni bildade han sin generalstab, och följande dag började ordena utgifvas för den förenade härens indelning och uppmarsch.

Under konungens höga befäl skulle svenska fältarmén förläggas till höger, de preussiska trupperna till vänster.

Af utgifna order att döma synes nu hafva rådt följande

Indelning af svensk-preussiska hären

(den 21. juni—3. juli 1807).

Högste befälhafvare: konung Gustaf IV Adolf.

Generalstab och högkvarter: två generaladjutanter (v. Tawast och Tibell), tre öfveradjutanter (2 svenska, 1 preussisk), tre adjutanter (2 svenska, 1 preussisk).

Svenska arméns förposter: Högra flygeln: Chef: öfverstelöjtnanten frih. Cederström.

Trupper: IV. brig:ns (indelade) jägare (utom Söderm. reg:tes jäg.), Mörnerska husar-regitet.

¹ Var under uppsättning å Rugen; blef aldrig mer än 100 man och kom ej utanför Riigen.

Vänstra flygeln: Chef: öfversten frih. Staél v. Holstein.

Trupper: Södermani. reg:tes jägare, Värmlands fältjäg.-bat., två skv. Lifeg:tsbrig:ns husarer, tre skv. Skånska dragoner.

Svenska styrkan utanför Stralsund: Chef: gen.-löjtnanten frih. Wredc.

Trupper IV. inf. brigaden (utom t. förposter af delade jäg.), kav.-brig:n (utom till förp. afdeJade). af art.-brig:ns fältartilleri: ett åkande och ett ridande batteri.

Svenska styrkan i Stralsund: Chef: öfverkommendanten.

Trupper: III. och V. inf.-brig:na, af art.-brig:n: f altart: t (utom 2 batt:r), fästn.-art:t och art.-reserven.

Preussiska kåren: Chef: generalJöjtnant von Bliicher.

Trupper: Infanteri: 2,777 man (från ett reg:te och fem bat:r). Jägare: 144 man (från tre kårer). Kavalleri: 970 man (från fyra förband) Artilleri: 136 man med 17 pjäser. S:a 4,027 man med 17 pjäser.

* *
*

Den 21. juni befalldes å generalorder, att Värmlands fältjägare-bataljon skulle uppbryta och af marschera från Stralsund den 23. kl. 6 fm. och intaga anbefallda kvarter vid gränsen för att jämte Södermanlands regementes fältbataljons jägare tillhöra svenska arméns vänstra flygels förposter under befäl af öfversten frih. Staél von Holstein, hvars kvarter förlades till Grimmen.

* *
*

Före uppbrottet vidtogs den 22. juni den förändring i bataljonens beväpning, att 25 af »de skickligaste skyttar och flinkaste jägare» pr kompani utvaldes och fingo bibehålla studsare, hvarjämte de från förrådet i Stralsund utfingo hvar sin huggare att »tillsvidare bäras i patronköket», medan det öfriga manskapets studsare, 75 pr kompani, jämte kruthorn, kulformar och patronbleckhylsor inlämnades på artilleriförrådet i utbyte mot lika inånga infanterigevär med bajonetter.

För marschen erhöil bataljonen därjämte i Stralsund 4 anspända vagnar, hvaraf 1 för stabens och bataljons-kansliets effekter samt för medicinalkistan, medan af de öfriga 1 vagn tilldelades hvarje kompani.

Den 23. kl. 6 fm. var därefter bataljonen uppställd å gamla torgel: (Al ter Märkt) och af marscherade till gränsen, tagande vägen förbi Grimmen, samt nådde under dagens lopp de nya kvarteren, där posteringarna utsattes enligt nedanstående

Förläggningslista för Kungl. Värmlands fältjägare-bataljon ^{23/e—8A} 1807

Poste- ring N:o	Kvarter i	Office- rare	Civil- militär	Under- officer.	Trum- slagare	Korpr. o. fält- jägare	Summa	Summa s:rum	Kompani	Anteckningar
1	Pög(ell)itz	1	—	1	1	37	40	100	Chefens	¹ 1 pistolsmed. ² Bat.-chef o. reg:tskv.-m. ³ 1 bataljons- präst o. 1 un- derläkare. ⁴ Däraf 1 adju- tant. ⁵ 1 reg:tskom- missarie.
2	Spliet(er)sdorff	—	1 ¹	1	—	10	12			
3	Vorland	1	1	—	—	18	20			
4	Grimersdorff	1	—	1	1	25	28			
5	Kirch Baggendorff	2	—	2	—	46	50	114	Major von Gerdrens	
6	Bassin	1	2 ³	1	—	35	39			
7	Lyerhof	2 ²	—	2 ⁴	2	19	25			
8	Borgstedt	1	1 ⁵	1	1	34	38	109	Kapten von Echstedts	
9	Dönnie	1	—	1	1	36	39			
10	Grischow	1	—	1	—	30	32			
	Summa	11	5	11	6	290	323			

Af ofvanstående framgår äfven bataljonens sammansättning denna tid.

Södermanlands regementes fältbataljons jägare förlades till vänster om Värmlands fältjägare-båt, med posteringen n:r 1 i Poggendorff och Boltenhagen, n:r 2 i Wustenej, n:r 3 i Candelin och n:r 4 i Wiisten-biilow.

Under de närmaste dagarna härefter öfvades manskapet i vaktgöring, så att hela styrkan utsattes längs gränsen till poster och patruller alldeles »såsom i fiendens åsyn»; för öfrigt anbefalldes exercis, så ofta tjänstgöringen medgaf.

Hvarje särskild kvarterbefälhafvare ålades att noga göra sig underättad om, huru långt afståndet var till sidoposteringarna, samt att undersöka trakten åt alla håll från egen postering äfvensom att känna vägarne »åt alla kanter» i den ställning, han innehade, jämte »hela belägenheten», hvilket han skulle anteckna i sin plånbok, af hvilken anteckning befälhafvarens närmaste man skulle hafva ett exemplar.

Som en hufvudsak borde iakttagas, att hvarje befälhafvare ägde den säkraste kunskap om de belägenheter, där jägaren oupptäckt och skyddad kunde agera.

Som större delen af jägarne nu hade fått gevär med bajonetter, fingo de lära sig, att då »Fäll bajonett!» kommenderades, skedde detta i två tempo från »gevär i arm». För öfrigt kallades nu de jägare, som hade studsare, för skarpskyttar och de, som hade infanterigevär, för jägare. Manskapet utspisades i kvarteren enligt utfärdad taxa, och, om något klagomål uppstod, ägde kompani-cheferna att genast anmäla det hos marschkommissarien von Mevius.

Under dessa dagar fingo kompanierna hvardera 2 dragoner sig tilldelade, hvilka skulle »nyttjas sparsamt och aflönas af skvadrons-chefen». En af dem af sändes dagligen kl. 8 fm. med orderjournaleii till bataljons-chefens kvarter, då ordena för dagen inskrefvos däri, och dess-mellan skickades de med angelägna bud och rapporter, hvarom kompani-cheferna undfingo instruktion. Dessa dragoner försågos med ett

grönt band tvärs öfver kokarden, och, om en sådan framkom äfven med muntliga order, skulle han genast åtlydas.

Som en generell instruktion för kvarters- eller de s. k. posterings-befälhafvarne utfärdade major von Gerden följande anvisningar:

»När bataljonen från något ställe angripes, drager sig kedjan åt det stället, där attacken sker, så snart rapporten framkommit, först i avancerande och, om det ej är möjligt att hålla fienden tillbaka, under h vad operation som helst, retireras i ordning under jämn och varsam charge till Grimm, och därunder iakttages, att vägar sysselsättas mest, att om bryggor, broar eller spänger öfvergåtts, nerrivas de prompt. Öfver slätker retireras i fullt språng, och vid förmånligt belägna diken placeras åter försvarsstånd samt iakttaget att, om kavalleri skulle attackera på slätten, några få man lämnas hellre till spillo under charge för att uppe hålla fienden och med mängden kunna undkomma. Tysthet hos manskapet, ordning och hastig lydnad är väsentligheten vid all krigsrörelse och handhafves strängeligen. Bleserade sauveras om möjligt är utan ny sacrifice. På hvarje postbefälhafvare ankommer att ställa sina rörelser på bästa sätt att hindra fiendens snara framkomst. -----Framför allt efterser befälhafvarne, att manskapet ej förskjuter sig, och att allt går i ordning och att, om möjligt är, intet skott lossas, som ej träffar. Repetition tillåtes i kedjan af manskapet, äfven när signal ej höres. -----Äfven under reträtt bör manskapet springa i bugter, så att fienden ej får något sigte på dem. När bataljonen stöter tillsammans eller koncentreras, så att befälhafvaren själf kan verkställa hvad som erfordras, upphöra kvarter-chefernas dispositioner, men, så länge kedjan är spridd, agera de allt efter omständigheterna i grund efter terräng och belägenheten -af det hela.»

På generalorder befalldes den 24. juni att, som gen.-löjtnanten m. m. frih. Wrede borde »vara underrättad om fiendens rörelser och företag för att därefter kunna göra sina anstalter till förposternas förstärkande och understödjande», så hade Kungl. Maj:t befallt, att han äfven skulle få rapport från gränsposterings-cheferna och befälhafvarne för förposterna, då något fientligt föreföll, eller sådana anstalter hos fienden förspordes, som förebådade dess intrång öfver gränsen.

Och om konungens tjänstgörande generaladjutant af dagen befunne sig på en annan del af gränsen, då fienden ginge öfver densamma, och således ur tillfälle att af gen.-löjtnanten frih. Wrede begära förstärkning, så ägde befälhafvarne för förposterna att vända sig direkt till be-mälte gen.-löjtnant och afvakta, hvad han enligt Kungl. Maj:ts honom nådigst meddelade instruktion kunde hafva att befalla till posteringsarnas försvar.

Förpostchefen å vänstra flygeln, öfverste Stael von Holstein, utgaf den 26. juni en förposlorder. hvilken här må anföras:

»1:o) Då fienden angriper från någon af flyglarne, blir af yttersta förposterna därom avertissement gifvet till den närmaste jägare-posten, hvilken senare genom de dragon-ordonnanser, som äro närvarande, gifver det till kända såväl till närmaste post som ock till dragon-befäl-hafvåren i Orellenberg (?), om angreppet är från Tribbesees och högra flygeln, och till dragon-befälhafvaren i Klevenor (Clewenor), om angreppet sker från Loitz och vänstra flygeln. Chefen för jägare-linjen får äfven ock avertissement om anfallet, hvilken mig därom averterar och såväl han som alla öfriga förpost-befälhafvarne ställa sig till rättelse, hvad förut genom generalorder är befalldt rörande rapporter.

2:o) Sedan angreppet är decideradt och jägare-linjen från sina kvarter satt sig i rörelse, afgå de nu nyttjade dragon-ordonanserna till sina skva-droner, emedan de till häst icke kunna följa i de marker, som jägarne gå och böra intaga.

3:o) Alla (Värmlands) jägare-posterna kännas under nummer, räk-nadt från högra flygeln åt Tribbesees-sidan n:r 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 och 11¹; Södermanlands jägare likaledes från högra flygeln n:r 1, 2, 3 o. 4, den i Boltenhagen är så liten, att den tillhör n:r 1.

4:o) Då någon dragon eller husar skulle med muntliga order ankomma, och han har en röd kokard på kask eller mössan, så åtlydes han, emedan han af mig med mina order till verkställighet är afsänd.

5:o) Som det är omöjligt att förutse, hvilka dispositioner, som i en de fensiv ställning böra äga företräde, då det beror helt och hållet af fiendens styrka och val af rörelse, så öfverlämnas det till hvarje kårs högste befälhafvare att själf i de förefallande tillfällen i kedjans sträckning befalla, hvad som lämpligast är till försvar och reträtt-----»

Denna förpost-chefens order kompletterades den 1. juli med föreskriften, att jägare-posteringarna vid fientligt anfall skulle sammandraga sig och ställas såsom repli-poster för Lifreg.-brig:is husarer vid Wendische Baggendorff, Oehlsdorff, Rakow och Baggendorff, samt att reträttvägen skulle tagas af alla trupper till Grimmen.

Med anledning häraf utgaf major von Gerdten en detaljerad order för fältjägare-bataljonens eventuella förhållande, afseende att postering efter postering skulle draga sig till i flygel-chefens order angifna ställen, livar-vid hvarje befälhafvare ägde att »agera efter omständigheterna», men som hufvudprincip skulle iakttagas, att, då kedja formerades, skulle den sprida sig från Wendische Baggendorff och Oehlsdorff inåt åt vänster samt från Poggendorff och Rakow inåt åt höger, hvarvid den skulle spridas så mycket som möjligt, på det att fienden ej kunde komma fram genom densamma. Och som bataljonens flyglar skulle blifva betäckta af kavalleri, samt reträtten eller ryggen likaså, skulle kedjan först agera

¹ N.T 11 synes ej hafva funnits.

på stället emot fienden och sedan i avancerande eller retirerande, efter omständigheterna, utan fara att på något sätt öfverflyglas eller couperas

Å generalorder befalldes den 1. juli, att svenska arméns förposter och den utanför Stralsund stående styrkan skulle den 3. juli uppbyta samt intaga nya kvarter, och den 2. juli, att af den i Stralsund varande styrkan III. infanteribrigaden (med undantag af den för fästningsarbete kvarkommenderade Dalregementets fältbataljon¹) och ett åkande batteri skulle uppbyta den 4. juli från Stralsund och intaga kvarter i närheten af gränsen.

Samtidigt meddelades, att de nu i Pommern förlagda svenska och preussiska trupperna fortfarande skulle stå under konungens eget höga befäl, samt att de svenska trupperna — nu indelade på två fördelningar — skulle, som förut, utgöra den högra och de preussiska trupperna den vänstra flygeln. I enlighet härmed blef nu

Förenade svensk-preussiska härens indelning den 3.[^]11. juli 1807:

Högkvarteret:

Högste befälhåfvare: Konungen.

Generalstab: Två generaladjutanter (v. Tawast och Tibell), tre öf-veradjutanter (2 svenska, 1 preussisk), tre adjutanter (2 svenska, 1 preussisk).

Högra flygeln.

Vänstra fördelningen.

Chef: generallöjtn. frih. Wrede.

Förposter: Chef: öfversten frih. *Stael von Holstein.* Trupper: IV. frih. *Cederström.* Trupper: III. inf.-inf.-brig:ns indelta jägare, Värm-brig:ns indelta jägare, Mörnerska lands fältjägare-bataljon, två skv.

Lifreg:tsbrigadens husarer, tre skv. *Hufvudstyrka:* Chef: öfversten Skånska dragoner. *von Norrman.* Trupper: III. inf.-

Hufvudstyrka: Chef: öfversten brig:n (utom Dalregits fältbat., men frih. *von Vegesack.* Trupper: IV. tillökad med en båt. sammansl. inf.-brigaden (utom indelta jägarne j af Drottningens lifreg:te och v.

och Värmlands fältjägare-båt.), två Engelbrechtsens reg:te), två åkande åkande batterier. ; batterier.

Kavalleri-brigaden (=reserven): Chef: öfversten frih. *von Plåten.*

Trupper: tre skv. Smålands dragoner, tre skv. Skånska karbinjärer, ett ridande batteri.

¹ Utom jägarne, som fingo följa med högra fördelningens förposter.

Vänstra flygeln.

Chef: generallöjtnanten *von Blucher*.

Trupper: Preussiska kåren:

Förposter: Chef: öfverste *von Bulen*.

Trupper: fyra komp:r infanteri, tre af delningar jägare, tolf skv. kavalleri.

Hufvudstyrka: kontingenter från ett regem:te och fem bataljoner infanteri samt 136 man artilleri med 17 pjäser.

Som *depå* tjänade Stralsunds fästning, där Pommerska landtvärnet (utom eii bataljon i garnison i Greifswald och en del å Riigen) jämte Dalregementets fältbataljon (utom jägarne), resterna af Drottningens lif-regemente och von Engelbrechtens regemente, återstoden af artilleriet samt pionjär-kåren utgjorde besättningen.

Till fullgörande af sina i fördrag med bundsförvanterna åtagna förpliktelser uppsade konungen den 3. juli stilleståndet med de i närheten af gränsen till svenska Pommern stående franska trupperna, i of ver hvilka nu marskalk Brune förde befålet), och iitgåfvos till följd däraf under dessa dagar (d. 1.—3.) erforderliga order för förposternas framdragande till gränsen och hufvudkrafternas gruppering där bakom.

Den förenade svensk-preussiska härens förläggning den 3.—11. juli

blef enligt dessa order ungefär följande:

Högkvarteret i

Franzburg.

Högra flygeln.

Högra fördelningen: Fördelnings-chefen i konungens högkvarter.

Hufvudstyrkan: infanteriet i Barth samt omkring Redebas och Vol-gast samt artilleriet med ett balt. i Redebas och ett batt. i Pappenhagen och Miiggenthal.

Förposterna: i linjen Damgarten—Trib (be) sees, med förpost-chefens kvarter i Schlemmin och fördelade i tre grupper:

1) Ett hälft komp. Upplands reg:tes jägare mellan Michaelsdorff och Sohl (Saal?) samt i reserv där bakom andra hälften af komp:t.

2) Två skv. Mörnerska husarer mellan Kiichenshagen och Paulitz Pandelitz?) samt i reserv där bakom ett komp. Dalregementets jägare och en skv. Mörnerska husarer

3) Två skvadr. Mörnerska husarer emellan Paulitz (Pandelitz?) och Trib (be) sees samt i reserv där bakom sammanslagna jägare-bataljonen af

Västgötadals, Bohusläns och Västmanlands reg:ens jägare samt en och en half skv. Mörnerska husarer.

Vänstra fördelningen: Fördelningschefen i konungens högkvarter.

Hufvudstyrkan: infanteriet i trakten af Grimmen och Rolofshagen samt artilleriet med ett hatt. i Grimmen och ett hatt. i Richtenberg.

Förposterna: i linjen Trib(be)sees—Trantow (långs Trebeln) med förpostchefens kvarter i Dönnie och i främsta linjen två skv. Lifreg:tsbrigadens husarer och innanför denna linje söder om Iwitz, jägare-posteringar, numrerade från Loitz med 1—7, hvilka utgjordes:

n:r 1 af Södermanlands reg:tes jägare-komp, mellan Schwingen och Poggendorff,

n:r 2 och 3 af Ner. o, Värml, reg:tes två kompanier mellan Wolt-hoff och Schwingen,

n:r 4 af kapten von Echstedts komp. af Värml. fältjäg.-bat. i Langen-feld, Glevitz, Zankendorff och Wolthoff,

n:r 5 af major von Gerdts komp. af Värml. fältjäg.-bat. i Zarnekow, Grammdorff, Deuffelsdorff (Deyelsdorff?) och Bauersdorff,

n:r 6 af chefens komp. af Värml. fältj.-bat. i Simersdorff, Völchen-damm, Streindorff och Pechlin,

n:r 7 af Skaraborgs och Älfsborgs reg:ens sammansl. jäg.-bat. (2 komp:r) i Reckentin.

Som *resen*) stodo af Skånska dragonerna en skvadron i Grippen (Grimmen?), en skvadron i Troijen och en skvadron i Poggendorff.

Kavalleri-brigaden (— reserven): i Richtenberg.

Vänstra flygeln.

Preussiska kåren: Högkvarteret i Greifswald.

Hufvudstyrkan: i och söder om Greifswald.

Förposterna: i linjen Görmin—Griinschwade (vid Peenes utlopp i Östersjön).

Som allmänt *förenings-* och *samlingsställe* bestämdes å g.-o. (den 7. juli) för högra fördelningen Starkow, för vänstra fördelningen Roloffs-hagen och för kavalleribrigadeii Richtenberg.

* *

*

Till åtlydnad af generalordern af den 1. juli samlades Värmlands fältjägare-bataljonen den 3. kompani vis, chefens kompani i Pög (ge) litz, major von Gerdts i Kirch Baggendorff och kapten von Echstedts i Dönnie och Grischow och afmarscherade kl. 9 fm. till den nya förpost-linjen söder om Iwitz. Bristen på kartor föranledde till användande af vägvisare, hvilka erhöles i Siemersdorff, Gransebiet och Bretvisch.

I de nya kvarteren befalldes befälhafvarne att iakttaga förut utfar-

dade order angående tjänstgöringen, vakter, patruller, visitation, rapporter, försvar och reträtt samt att skaffa sig »den nogaste kännedom af belägenheten i sin vidd».

För bataljonens högra flygel anvisades som närmaste och mest praktiska väg till Grimmen passagen öfver Völchendam och Tribbe-sees, för centern öfver Gransebiet damm och för vänstra flygeln öfver Wolthoff damm. Vid Jarnekow, som var tingsfärl. centrum af bataljonens kvarter, gafs äfven möjlighet att komma öfver Iwitz, likväl endast till fots öfver en liten spång.

Den 5., 6. och 7. begicks den heliga nattvarden kompanivis, hvarvid bataljons-predikanten Alsterlund officierade.

* *

*

Förpost-chefen vid högra flygelns vänstra fördelning, öfversten frih. Stael von Holstein utgaf den 8. juli »förhållningsorder» dels för förposterna i allmänhet, dels speciellt för hvarje truppförband.

I den förstnämnda ordern befalldes, att alla förposterna tillhörande trupper vid reträtt skulle taga vägen åt Grimmen, samt att därvid de vid Trebeln emellan Tribbesees och Treitow stående gränsposteringarna af Lifregiments husarer skulle iakttaga ständig uppmärksamhet och genom patruller utforska fienden. Under reträtt skulle husar-posteringarna på högra flygeln vid öfvergangen af Iwitz följa de jägare-posteringar, de voro närmast, och skydda deras reträtt i mellanrummen, då jägarne skulle springa från skog till skog, medan husar-posteringarna på vänstra flygeln skulle taga vägen öfver Schwingen för att öfver slätten åt Poggendorff på Grimmenvägen betäcka de jägare-posteringar, som skulle retirera öfver »släta fältet». Dessa jägare skulle betäcka kavalleriet vid Poggendorff-skogens genomgång, hvarefter kavalleriet skulle formera sig på andra sidan och betäcka jägarne till Barkow, och sålunda det ena vapnet skiftevis skydda det andras reträtt »allt efter terrängens passande beskaffenhet».

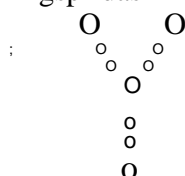
Vid fientligt anfall skulle de i Grippen (Grimmen) och Troven stå ende båda skvadronerna af Skånska dragonerna rycka fram för att understödja jägarne, och den tredje, i Poggendorff förlagda dragon-skvadronen skulle utsända patruller, hvilka hade till uppgift att »observera fienden, att den ej på längre eller närmare afstånd» kringginge Poggendorffers by och skog. Sedan jägarne »intagit byn», skulle skvadronen förena sig med det öfriga kavalleriet och indraga patrullerna. Från Grimmen skulle reträtten fortsättas till Roloffshagen, där förposterna skulle sammanstöta.

Den »förhållningsorder», som fältjägare-bataljonen erhöll, meddelas här ordagrant, typisk för sin tid.

»1:o) Den mest noggranna vaksamhet på fiendens företag iakttages af fältjägare-posteringarna, där de uti kvarter nu äro förlagda, samt genom ständiga patrulleringar och genom nödiga vakter gifva sina kvarter säkerhet.

2:o) För att med all möjlig skyndsamhet kunna få underrättelse om fiendtligt angrepp är det nödvändigt, att mellanståndsvedetter utsättas kvarteren emellan ner emot yttersta gräns-posteringarna vid Trebel, så att från den ena till den andra averlissemeit dels genom skott dels genom rapporter hastigt kringspidas

sålunda:

3:o) Då fienden angriper och inbryter, draga jägare-posteringarna sig tillbaka öfver Iwitz på de ställen, som äro tjenliga, nämligen Völcher-damm, Gransebiet-damm och Wolthoffs-damm.

4:o) Dessa från 3:ne ställningar öfvergångna jägare förblifva i 3:ne fördelningar och benämnas genom n:r, räknade från Loitz-sidan till Tribbesees och i följd däraf kännas under n:r 4, 5 och 6.

5:o) Till motstånd begagna de sig af den terräng, som för detta vapen är passande, och då de för en öfverlägsen styrka nödgas retirera, sker det åt Grimmen.

6:o) Angriper fienden från Loitz, draga jägare-fördelningarna sig åt den sidan, attacken är, på det sätt, att n:r 4 drar sig till det anfallna stället, n:r 5 drar sig bakom n:r 4, och n:r 6 bakom n:r 5, på det fienden skall möta i hvarje slag mera motstånd.

7:o) Husarerna betäcka jägarne under deras öfvergång på släta fältet, och dessa åter betäcka husarerna genom skogarne. Under ett jämnt ömsesidigt understödjande af dessa vapen sker reträtten till och genom Grimmen åt Roloffshagen, där förposterna förena sig med infanteri-brigaden.

8:o) I förväg skola de vägar och den trakt rekognosceras^ som kommer att genomgå för att med fördel kunna begagna sig af dem och för att ej gå vilse om natten eller i dimmigt väder.

Samtidigt härmed befalldes, att om förposterna för öfverlägsen fientlig styrka skulle blifva nödsakade att draga sig tillbaka, skulle högra flygelns förposters indelta jägare ställa sig under sin brigad-chef, medan Mörnerska husar-regementet skulle ställa sig under högra fördelningschefens befäl, och att Lifreg:tsbrig:ns husarer, Skånska dragonerna (nu två skvadr.) samt Värmlands fältjägare-bataljon jämte de öfriga jägarekåren vid IV. inf.-brigaden skulle träda under vänstra fördelningschefens befäl.

9:o) Sker attacken från Tribbesees, drar n:r 5 och 6 sig till det angräpnade stället, och n:r 4 understödjer desse.

10:o) Sker anfallet från Loitz och Tribbesees på en gång, drar n:r 4 sig till Loitzvägen och n:ris 5 och 6 till Tribbesees-vägen, och från båda ställena sker reträtten till och genom Grimmen.

11:o) Jag skall vid detta tillfälle, fienden attackerar, finnas på stora vägen emellan Loitz och Poggendorff; sker anfallet vid Tribbesees, så finnes jag vid stora vägen emellan Grimmen och Tribbesees; sker anfallet på båda ställena, är jag på den förstnämnda vägen.

12:o) Då det är omöjligt att förutse, hvilka dispositioner, som i en defensiv ställning böra ega företräde, då det beror helt och hållet af fiendens styrka och val af rörelse, så öfverlemnas det till hvarje befälhafvare att befälla vid förefallande tillfällen, hvad som lämpligast är för dess trupp vid försvar och under reträtt.

13:o) Befälhafvaren för fältjägare-bataljonen gör sig underrättad om larmstängernas beskaffenhet, att de äro så ställda, att de kunna synas den ena från den andra, och att de blifva antända, då fienden inbryter, hvarom han gifver nödig befallning.»

Den 8. juli meddelades å generalorder, att under konungens befäl nu trädde de till Rugeii ankomna engelska trupperna, bestående af lätt infanteri, lätt kavalleri och artilleri samt kommenderade af generalmajoren von Drechul, äfvensom att dessa trupper nu skulle blifva förenade med den svensk-preussiska hären. Men så godt som samtidigt kommo andra meddelanden, hvilka med ens förändrade hela situationen och framkallade nya och ändrade dispositioner.

Kejsar Napoleon hade förmått Preussen till fred och ingått förbund med Ryssland. En af följderna häraf blef nu, att den preussiska kåren måste lämna vapenförbundet med den svenska hären, och att bevakningen vid den del af gränsen, som preussarne tryggat, nu måste öfvertagas af svenska trupper.

Förposternas indelning ändrades då den 9. juli så, att förut till svenska arméns vänstra fördelning hörande förposter (med undantag af en skvadr. Skånska dragoner) underställdes befälhafvaren för högra fördelningens förposter, öfverstelöjtnanten frih. Cederström, och benämndes samtliga honom underställda förposter nu »*högra flygelns förposter*», medan öfversten frih. Stael von Holstein fick befälet öfver »*vänstra flygelns förposter*», hvilka numer skulle utgöras af tre skvadr. Smålands dragoner och en skvadr. Skånska dragoner (hvilken senare förut ingått i vänstra fördelningens förposters reserv i Poggendorff).

6. Värmtands fältjägare.

Under den 10. juli aflöstes nu den preussiska kårens förposter af den nya vänstra flygelns.

Samma dag utgåfvos emellertid nya generalorder, enligt hvilka den förra indelningsgrunden åter tillämpades, men med den skillnad, att benämningen nu blef *högra, mellersta och vänstra förpostkedjan*. Befälet öfver *mellersta förpostkedjan* uppdrogs åt majoren vid Lifregtts-brig:ns husarer frih. *Cronstedt*, och öfver *vänstra förpostkedjan* — däri nu inga preussiska trupper funnos — skulle det fortfarande föras af öfversten frih. Staél von Holstein.

Sedan Kungl. Maj:t uti generalorder den 9. juli äfven »dikterat», att jägare-bataljonerna, som voro förlagda emellan Trebel och Iwitz, hade för långt till de få dammar, som funnos på Iwitz, genom de omvägar, som kärrdragen emellan dessa vattendrag försakade, befalldes i generalorder af den 10. juli mellersta förpostchefen att göra en ny förläggning. Denne utgaf då häraf föranledda order till I V. brigadens indelta jägare¹ och Värmlands fältjägare-bataljon, hvilken senare befalldes att följande morgon uppbryta ur de då innehafda kvarteren samt intaga nya bakom (norr om) Iwitz, och skulle uppbrottet ske tyst, så att intet larm åstadkoms.

I enlighet härmed uppbrot Värmlands fältjägare-bataljon kl. 9 fm. den 12., utan att trummorna rördes, och förlades under dagens lopp enligt följande

- Förlägningslista den 12. juli 1807.

Kompani	Kvarter i	Antal				Summa	Summa s:m	Anteckningar
		Officerare	Civil-militärer	Under-officerare	Spelkorpr. o. fältjägare			
Chefens	Völchendam			1	10	11		¹ 1 major, 1 reg:tskv.-m.
	Zarentin	2		1	30	33		² 1 pistolsmed.
	Gransebiet ..	1	1 ²	1	31	34		³ 1 bat.-präst, 1 und.-läkare.
	Brönkow	1	2 ³	1	22	26	104	⁴ 1 auditör.
Major von Gerdens ...	Wendisch Baggendorff ..	2		1	41	44		⁵ Däraf 1 adjutant.
	Kirch Baggendorff	1		2	40	43		
	Lyeshof	2 ¹	1 ⁴	2 ⁵	21	26	113	
Kapten von Echsteds ..	Ternow	1		2	34	37		
	Strelow	1		1	34	36		
	Voigtsdorff	1		1	34	36	109	
	Summa	12	4	13	297	326	326	

¹ Af dessa förlades Nerikes och Värmlands reg:tes jägare med ett komp. i Buten-wich (Bretwisch?) och ett komp. i Duvier enl. major Cronstedts rapp. den 12. juli

I de nya kvarteren fick ingen postering utrycka till de anvisade dammarne, förr än afgjort och tydligt var, att fienden öfvergått gränsen, vare sig hvar som helst, och om underrättelse erhållits genom rapport eller genom tända larmstänger. Dessa fingo ej tändas, förrän det var säkert, att fienden gått öfver gränsen.

Den 11. juli »kl. 1 fm.» hade emellertid befälhafvaren för arméns mellersta förpostkedja insändt följande rapport:

»Enligt rapport från ryttmästare Wrangel har han fått underrättelse, att fienden ämnar öfvergå gränsen i natt eller i morgon natt vid Damgarten, Norserud(?) eller Marko w och Tribbesees. Kunskapare har sett vagnar, lastade med ämnesvirke.»

Och samma dag rapporterade befälhafvaren för högra förpostkedjan:

»Enligt ingångna underrättelser säges, att

1:o) general Molitor med stab är till Recknitz ankommen,

2:o) 11,000 man bayrare och spanjorer, största delen kavalleri, skola i morgon middag komma till Ribnitz. De skola redan hafva vagnar i beredskap, lastade med bjälkar och plankor till befordran af deras öfvergång vid Damgarten, där de enligt sägen skola öfvergå den 13. d:s kl. 2 fm.,

3:o) säges, att fienden skall ämna öfvergå vid Damgarten, Tribbesees, Meijkenrebs och Anklam på en och samma timme.

4:o) Långs nedre stranden vid Recknitz säges kavalleri i em. vara förlagdt.»

Härtill kom en af kornetten vid Lifreg:tsbrigadeiis husarer Holst samma dag af sänd rapport af följande innehåll:

»Den af major Winblad nedrifna bryggan vid Meijkenrebs iständsättes åter af fienden med yttersta skyndsamhet; stranden är full af fiender. En fransysk officer yttrade, att stilleståndet ansågs som tilländalupet.»

Det var således tydligt, att de franska trupperna vid stilleståndets utgång — den 13. juli — skulle infalla uti svenska Pommern.

I det svenska högkvarteret synes man också' den 11. juli hafva kommit till insikt örn omöjligheten af att med den jämförelsevis ringa svenska styrkan kunna bjuda något längre motstånd vid gränsen mot där nu stående, öfverlägsna fientliga krafter, helst som de engelska truppernas befälhafvare ej ville låta sina trupper lämna Riigen. Konungen var således lämnad i sticket af de båda förbundscontingenter, på hvilkas medverkan han räknat vid stilleståndets uppsägande.

De beslut, som nu fattades i svenska högkvarteret, gingo därför ut på att koncentrera armén närmare Stralsund.

För detta ändamål befalldes samma dag ny förläggning med följande *samlingsplatser* för:

Högra flygeln:

Högra fördelningen: Fördelningskvarteret: i Carmin; högra flygeln: i Redebas; vänstra flygeln: i Velgast.

Vänstra fördelningen: Fördelningskvarteret: i Steinhagen; högra flygeln: i Steinhagen; vänstra flygeln: i Elmenhorst.

kavalleri-reserven: i Piitte och

Vänstra flygeln:

i Brandshagen, hvarjämte

konungens högkvarter den 12. på aftonen förlades till Piitte och Zinkendorff.

På samma gång beordrades till högra förpostkedjans understöd Jönköpings regementes i Richtenberg förlagda fältbataljon, en skvadr. Skånska dragoner och tre kanoner samt till mellersta förpostkedjans understöd den i Grimmen förlagda Södermanlands regementes fältbataljon och två kanoner.

Därjämte befalldes, i generalorder den 12. juli, de till förposterna hörande jägare-truppförbanden att uti sina kvarter genast och skyndsamligen besörja, att nödigt antal anspända vagnar alltid där var tillfinnandes, på det att jägarne så mycket lättare skulle kunna åtfölja den kavalleri-trupp, som de skulle understödja, hvarvid 6 å 8 man skulle beräknas på en vagn. Kl. 2 fm. den 13. juli afsände kornetten vid Smålands dragoner Carl Liljenstolpe från Ziethen rapport, att fienden då gått öfver gränsen vid Anklam, hvilken rapport ankom till öfverste Staél von Holstein kl. 4 på morgonen och kl. 9,30 nådde befälhafvaren i Grimmen, öfverstelöjtnanten vid Södermanlands regemente frih. Posse.

Sedan larmstängerna tändts, slöto sig vänstra flygelns förposter tillsammans, och öfversten, frih. Staél von Holstein drog sig med dem enligt order till Petershagen, där han väntade förstärkning. Sådan fanns emellertid ej där, hvadan han beslöt att fortsätta återtåget mot norr, då han under vägen erhöll order att taga befälet öfver den pommerska landtvärnsbataljon, som från Greifswald beordrats till hans understöd, och att därefter taga ställning vid Brandshagen. Sedan bataljonen anländt, medhafvande två kanoner, fortsatte frih. Staél von Holstein med sin flygel till Brandshagen, där ställning kl. 2 em. intogs sydost om byn med front mot sydost. Under därpå följande nattens lopp anlände äfven Dalregementets fältbataljon från Stralsund till hans förstärkning. Fienden förföljde ej vidare, sedan han satt sig i besittning af Greifswald.

Något senare än mot vänstra flygeln började fienden sitt hufvud-anfall riktadt mot högra flygeln, hvilken kl. 2,45 fm. anfölls med öfverlägsna krafter vid Damgarten, där då larmstängerna tändes, med på-

följd, att inom kort den ena larmstången efter den andra flammade upp långa gränsen. Sedan den af posteringen vid Damgarten endast delvis förstörda bron därstädes så till vida af fienden återställts, att han kunde kasta lösa plankor öfver till den svenska delen af bron, där ännu brovandringen kvarlåg, framträngde franska jägare trots försvararnes eld och satte sig fast nordost om bron. Därvarande förpostgrupp — ett komp. Upplands reg:tes jägare — måste nu vika och drog sig till Behrenshagen, där öfverstelöjtnant v. Stockenström med högra förpostkedjans midtelgrupp — tre skv. Mörnerska husarer och ett komp. Dalreg:tets jägare — tillstötte och öfvertog befälet. Vid 7-tiden måste han emellertid fortsätta reträtten genom skogen till Wilpenhagen, medan jägarne sändes till skogen vid Martenshagen att där intaga en upptagsställning för kavalleriet.

Efter en kort rast vid Behrenshagen fortsatte det franska avantgardet nu på två kolonner, en mot D asko w och Alten willershagen samt en fram genom skogen öster om Behrenshagen, då Mörnerska husarerna drogo sig till Martenshagen utan att vidare förföljas. Den till Martenshagen retirerade delen af högra förpostkedjan stannade nu där (under bevakning) natten till den 14. Då larmstängerna tändts, utryckte äfven högra fördelningens högra flygel tillhörande trupper i Redebas samt gingo där i ställning, i hvilken de under natten bivackerade.

Äfven vänstra gruppen af högra förpostkedjan drog sig tillbaka, då larmstängerna tändes, och inryckte till Velgast, där högra fördelningens vänstra flygel samlades, och hvarest chefen för III. inf.-brig:n, öfverste v. Norrman därefter intog ställning framför skogsbrynet vid Bussin, med jägarne på flankerna, artilleriet på därvarande höjder och kavalleriet bakom i reserv. Äfven här tillbragtes natten till den 14. under bivackering.

Mellersta förpostkedjan synes denna dag, den 13., ej hafva oroats af fienden. Öfverstelöjtnanten vid Södermanlands regemente frih. Posse, hvars i Grimmen stående bataljon skulle understödja förpostkedjan, tog, (sedan han fått del af rapporten om fiendens infall vid Anklam) befälet äfven öfver förpostkedjan och anbefalldes genast uppbrott till Elmenhorst, såväl för denna som för Södermanlands-bataljonen, Grimmens landtvärnsbataljon och de 2:ne kanoner, öfver hvilka han disponerade.

*   *

För ett eventuellt uppbrott hade vid Värmlands fältjägare-bataljon den 13. på morgonen utgifvits order, hvarur må anföras:

»Enär bataljonen åkande uppbyter, skall alltid från hvarje kvarter den vagn köra först, som officerarnes och kompaniets saker äro

inlagda på; de sjuke och »retienter» samt civile personer färdas på dem.

I kön åka befälet och (i) midteln, om attacken sker från Tribbesees och i täten och midteln, om attacken sker från Loitz på Grimmen.

På vagnarne räknas redan förut efter, hvilka, som skola åka på hvar och en, och dessa manskap delas förut i vagnslag, så att där finnes öfver- och underrotmästare, och med ett ord den anstalt vidtages, att vagnarne numreras, att folket vet, medan dager är, hvar hvar och en skall åka, och att återformering kan fort exequeras, ifall den behöfs. ----- Om tiden medger i Grimmen, läggas alla befälets saker på en vagn, och den jämte alla sjuka afgår prompt förut bakom armén vid Stralsund, där den stannar och efter omständigheterna antingen återkommer eller ock framköres till Stralsund.

Alla, som emottaga muntliga rapporter, skola genast uppskrifva det, och, om det ej medhinner, böra vittnen tagas, hvad rapporten innehöll, hvarifrån och hvem den framfört.»

Kl. 11 fm. den 13. juli bröt nu bataljonen kompanivis upp enligt frih. Posses order och af gick på vagnar (14 per kompani) till Grimmen. Sedan bataljonen där trädte under öfverstelöjtnanten frih. Posses befäl, skedde afmarsch därifrån i bataljonsförband till Elmenhorst, där bataljonen på aftonen gick i bivack.

£ *

*

De franska trupper, hvilka den 13. juli inryckt i svenska Pommern, utgjordes — som förut anförts — af den reservkår, kejsar Napoleon under sitt fälttåg i Ostpreussen kvarlämnat till skydd för sina förbindelser. Denna reservkår bestod af omkring 50,000 å 60,000 man under befäl af marskalk Brune. Denne synes hafva dirigerat två divisioner (under generalerna Molitor och Baudet) mot svenska arméns högra flygel, en division (under general Loison) mot midten, där den 13. ej något motstånd röntes, och två divisioner (under generalerna Pino och Grandjean) mot vänstra flygeln.

Att mot denna sexfaldiga öfvermakt hålla stånd var ej gärna möjligt för den lilla svenska här, som nu på morgonen den 14. juli hade att mottaga det anfall, som marskalk Brune då igångsatte.

Inför trycket häraf nödgades de indelta jägarne och Mörnerska husarerna, som tillhört högra förpostkedjans högra och mellersta grupper, vika från Martenshagen till Redebas, där öfverstelöjtnanten frih. von Stockenström på fördelnings-chefens order då öfvertog befälet öfver därstädes nu samlade trupper af högra fördelningens högra flygel. Kl. 9,15 fm. anfölls nu denna flygel af öfverlägsna fientliga krafter och

tvangs efter liflig skottväxling att draga sig tillbaka genom passet vid Carmin, där kl. något öfver 10 fm. öfverste H. Mörner anlände med förstärkning från kavalleri-reserven och öfvertog befälet.

Kort därefter anlände order från högkvarteret, att högra fördelningen skulle retirera till och förbi passet vid Putte, enär vänstra fördelningens ställning vid Steinhagen starkt hotades.

Då fienden ej förföljde med vidare kraft, försiggick högra fördelningens återgång utan några vidare förluster till Putte, där allt nu blef lugnt till framemot sextiden.

Vänstra fördelningens vid Steinhagen samlade truppers bevakningsafdelningar hade redan tidigt på morgonen anfallits. Vid rapport härom lät fördelningschefen, generallöjtnanten frih. Wrede trupperna gå i ställning nordost om Steinhagen, söder om passet vid Seemihl med vänstra flygeln stödd mot sjön.

Kl. 8,45 fm. anfölls nu denna ställning, hvarom meddelande af gick till chefen för arméns vänstra flygel, frih. Stael von Holstein, som då öfver Teschenhagen drog sig till Vögdehagen (Voigtshagen) för att utgöra reserv för fördelningen. Kl. 9.30 fm. lät emellertid frih. Wrede slå till reträtt, enär franska jägare framträngt i sankmarken vid sjöstranden, hotande hans vänstra flank. Så godt som ostörd nådde han sedan med sin fördelnings hufvudkrafter passet bakom Negast, där han synes hafva fått förbindelse med öfverstelöjtnanten frih. Posse.

Denne hade nämligen kl. Va 9 på morgonen, utan att oroas af fienden och utan någon order, lämnat Elmenhorst¹ med de af honom dit kommanderade trupperna (förutvarande mellersta förpostkedjan, Södermanlands regementes fältbataljon, Grimmens landtvärnsbataljon och två kanoner) och dragit sig till Zarrendorf, hvarifrån han, fortfarande utan kännning med fienden och utan någon kunskap om läget vid fördelningens hufvudstyrka, vid middagstiden fortsatte till Vögdehagen. Sedan han här kommit i förbindelse med fördelningschefen och af denne fått veta, att ställningen vid Negast var bibehållen, fann han sig »hafva gjort orätt» och återvände med sin styrka kl. 2 em. till Zarrendorff för att betäcka fördelningens vänstra flank.

Sedan armén således efter »en hedrande reträtt mot en vida öfverlägsen fiende» på em. var koncentrerad med de båda fördelningarne i ställningen vid Putte och Negast, lät konungen generallöjtnanten frih. Wrede afsända en parlamentär till marskalk Brune med proposition om vapenstillstånd samt begaf sig därefter till Stralsund.

¹ Den 14. juli utgafs vid 'Värml. fältjäg.-bat. order, att när någon officer var kommanderad på förpostkedja, skulle han direkt till konungen (högkv.) rapportera, då något passerade, som tillkännagaf fientliga företag, samt att alla blesserade skulle skickas till Langendorff.

Innan den svenske parlamentären återkommit, anryckte emellertid en stark fransk kolonn mot passet vid Seemihl, samtidigt som en fransk, större kavalleristyrka sökte kringgå frih. Wredes vänstra flygel.

På konungens proposition om vapenstillstånd hade nämligen marskalk Brune svarat, att han var villig att ingå därpå endast under villkor, att han fick inlägga fransk garnison i Stralsund, och innan konungens svar härå ankommit, fortsatte han, som nämnts, anfallet.

Frih. Wrede gaf då order om att fortsätta återtåget till Liidershagen, hvilket föranledde general Toll att äfven med högra fördelningen draga sig närmare fästningen. När så de båda fördelningarne, — vid hvilkas reträtt fransmännens attack var »ganska bullersam men af ringa verkan», — kommit i jämnhöjd med hvarandra, öfverenskommo de båda fördelnings-cheferna att med sina trupper inrycka i fästningen, hvilket ock skedde vid 8-tiden på aftonen.

De båda dagarna — den 13. och 14. juli — hade för den svenska hären vållat en förlust af 32 man döda och 5 fångar, medan antalet sårade voro 12 officerare och 140 man. -

* *

*

Värmlands fältjägare-bataljon fick emellertid till följd af öfverstelöjtnanten frih. Posses order och åtgärder under dessa dagar ej deltaga i någon strid.

Den 14. på morgonen packades, för att lätta manskapet, alla kappor, ränslar och kopparflaskor jämte en del förut till Stralsund afsända sjukas persedlar på sju fyr-spända vagnar och sändes under eskort af 1 korpr. och några man jämte mindre sjuka till Stralsund, men vid ankomsten till Frankenfronten togs ej allenast den kommenderade eskorten utan äfven det öfriga, vagnarna åtföljande manskapet af jourhafvande officern därstädes till vallarnes besättande, hvarigenom vagnarne lämnades utan tillsyn till följande morgon, och en del persedlar förkommo.

Hvad bataljonens återtåg till Stralsund angår, utfördes detsamma så, att bataljonen kl. 8.30 fm. den 14. uppbröt från Elmenhorst samt marscherade »under fram- och tillbakars formerad kedja och kolonn». Då Zarrendorff för andra gången lämnades, rådde stor brådska, emedan fienden hotade afskära reträtten för hela frih. Posses styrka, som fick tillryggalägga större delen af vägen under språngmarsch.¹ Kl. 8 em. inryckte bataljonen i fästningen genom Knieperporten, hvarest densamma bivackerade till den 15. på eftermiddagen.

* *

*

Enligt Leijonhufvud, Södermanlands regementes historia.

I Stralsund utgåfvos den 14. på aftonen extra generalorder, i hvilka bl. a. befalldes, att befälet skulle föras

af öfversten von Norrman på Knieperfronten, „ „
frih. von Vegesack på Tribbeseesfronten och

frih. Stael von Holstein på Frankenfronten, och skulle samtliga frontbefälhafvare föra befälet öfver alla å resp. front då befintliga trupper af alla vapen.

Frontcheferna befalldes därjämte att följande morgon i daggryningen utsätta kavallerivedetter, så långt sig göra lät, samt rekognoscera fästningens omgifningar. För fortifikationsarbeten beordrades, med samling den 15. på morgonen å Neuer Märkt, 1 officer, 2 underoff., 1 trumsl. och 100 man af hvarje infanteri- och landtvärnsbataljon.

Trupperna erhöilo under kvällen extraförplägnad på konungens befallning, och höllos med anledning därpå magasinerna i Stralsund öppna under natten.

På generalorder den 15. meddelades konungens befallning, att H. exc. generalguvernören i Pommern, frih. von Essen skulle mottaga befälet öfver samtliga inom fästningen varande trupper, samt att generalen, frih. Toll skulle afgå till Riigen, men generallöjtnanten, frih. Wrede skulle förblifva uti fästningen.

Hela kavalleriet, med undantag af Lifreg:tsbrigadens husarer, beordrades afgå till Riigen och där taga kvarter.

De i Stralsund varande trupperna indelades ånyo i brigader, med öfversten, frih. von Tawast som chef för III. brig:n och öfversten, frih. von Vegesack som chef för IV. brig:n samt öfverste von Norrman som chef för V. brig:n (de båda tyska regementena).

Kommendants-orderna samma dag föreskrefvo bl. a., att V. brig:ns bataljoner skulle bevaka Knieperfronten, III. brig:ns bataljoner Tribbeseesfronten samt IV. brig:ns bataljoner Frankenfronten, medan de tre landtvärnsbataljonerna (Stralsunds, Grimms och Greifswalds) skulle utgöra reserv;

att Värmlands fältjägare-bataljon skulle fördelas, halfva bataljonen till Knieperfront och halfva bataljonen till Frankenfront, och skulle bataljonschefen tilldelas förstnämnda fronten;

att till hvarje front skulle tillsvidare kommenderas af den därtill hörande brigaden dagligen 500 man samt 50 man kavalleri af kav.-brig.-chefen; samt

att artilleri-brigadchefen skulle disponera och förse pjäserna med nödig servis på hvarje front, äfvensom på de linjer af hufvudfästningen, som beströko utanverken.

Den äldste regementsofficer!! vid hvarje front erhöill ansvaret för portarnes slutande och bryggornas hissande, och skulle portnyckeln förblifva under hans vård under portslutningen.

* * *

Till efterkommande af denna order afdelades vid Värmlands fältjägarebataljon hela chefens kompani med allt befäl samt hälften af kapten von Echstedts kompani (1 off., 2 und.-off. och 2 korpralskap, hvaribland 1 halfmånist, 12 skarpsk. och 1 trumsl.) att under kapten von Materns befäl kl. 3 fm. den 16. inställa sig vid Frankenfronten samt där anmälas för majoren vid Ner. o. Värml. reg:te- Wulff, medan den öfriga delen af bataljonen afdelades till Knieperfronten.

Vid dessa fronter fingo nu Värmlands-fältjägarna turvis med andra jägare utgöra förpostkedjan, för hvilket ändamål dagligen beordrades på vakt 1 off., 2 und.-off., 3 korpr. och 48 man — däraf 15 skarpskyttar. Denna vaktstyrka var klädd i grön mundering med damasker samt var befalld att utrycka utan packning »med väl skurade gevär och komplett ammunition». Redan första dagen, då denna förposttjänstgöring började, den 16. juli, kommo Värmlands-fältjägarna i strid med fransmännen.

Löjtnant Belfrage var den dagen kommenderad på fältvakt utanför Frankenfronten, då franska jägare sökte smyga sig fram genom de »halmrika sädesåkrarne» på denna sida. Under den strid, hvari fältvakten då invecklades, blef skottväxlingen rätt så liflig, och löjtnant Belfrage, som med sin trupp nu för första gången var i elden, fick sedermera mycket beröm för sin vid tillfället visade tapperhet.

Ammunitionsförbrukningen uppgick endast för kontingenten ur kapten von Echstedts kompani — 17 man — till 460 infanterigevärspatroner, 170 skarpskytte-geschwindta skott och 126 studsarkulor med tillhörande löst krut.

Af denna kontingent blef en fältjägare, n:r 80 Staf, blesserad. För kontingenten ur chefens kompani — 34 man — saknas uppgifter å ammunitionsförbrukning och blesserade, men antagligen voro de i proportion till ofvanstående.

Af ven den 17. skottväxlades det å Knieperfronten, liksom den 18. och natten till den 20. juli ånyo på Frankenfronten, och synas Värmlands fältjägare äfven då hafva varit i elden, enär af kapten von Echstedts halfva kompani då afskötos 476 skott.

Natten till den 26. juli anföllos ånyo fältvakterna framför Knieperfronten, hvarvid en af löjtnant Crispin Löwenhielm kommenderad »förvakt» o&i 34 man af kapten von Echstedts komp. attackerades och fick

en man, n:r 55 Fredrichs, blesserad. Anfallet synes hafva varit af kraftigare art, ty i fästningen slogs larm kl. 2 på natten, och Knieperfrontens besättning fick utrycka till vallarne och där kvarstanna till kl. 11 em.

För öfrigt inskränktes krigshändelserna till en del af kanonslupsdivisionerna företagna expeditioner.

Från och med den 19. kommenderades ur den till Knieperfronten afdelade styrkan ur bataljonen dagligen 50 man jämte befäl till vallarnes besättande, och från den 24. beordrades af den styrka, som af bataljonen af delats till Frankenfronten, erforderlig besättning till lunetternas försvar, medan återstoden skulle förblifva uti hornverken.

Efter vederbörlig besiktning utbyttes den 23. juli de utlämnade infanterigevären mot bataljonens nu reparerade studsare.

Kapten von Echstedt, som alltsedan affärden från Karlstad varit sjuklig, erhöll nu tre månaders tjänstledighet till hälsans vårdande och afreste den 23. juli till hemorten.

För manskapets bekvämlighet i kvarteren utdelades under dessa dagar 50 st. mattor pr komp. att användas i stället för halm att ligga på; de skulle hvarje morgon »hopvältas» i hvarje kvarter af mindre sjuka med iakttagande, att en »gångstig» lämnades mellan hvarje bädd. Därjämte föreskrefs, att sopning skulle ske alla dagar i kvarteren, samt att kompanierna 1 å 2 gånger i veckan skulle af marschera för att »löga och tvätta sig», hvarvid de skulle medhafva såpa för att då af ven tvätta linne m. m.

För öfrigt erinrades om, att bestämmelserna för hårklädseln skulle iakttagas, äfvensom att de menige skulle vara »rene och rakade och ha svärtade mustascher» när de gingo på vakt.

Manskapet förbjöds att meta i fästningsgrafvarne äfvensom att göra åverkan på potatislanden, och om någon af manskapet efter tapto befanns utan särskildt tillstånd borta ur sitt kvarter, skulle han straffas med 25 prygel första gången.

*   *

*

Fransmännen hade emellertid för fästningens inneslutning förlagts med tre divisioner, en artilleri- och en genikår i främre linjen, medan längre tillbaka två divisioner stodo som reserv.

De i främre linjen varande divisionernas förläggning var:

III. divisionen — Pino — kring Andershof och Liidershagen,

II. »   — Boudet — kring Liidershagen, och

I.   »   — Molitor — kring Gross Kätenhagen.

De i bakre linjen förlagda voro:

IV. divisionen — Grandjean — i trakten af Greifswald, samt

V.   »   — Loison — i trakten af Piitte och Steinhagen.

Den 4. augusti på morgonen gjordes af fransmännen en rekognoscering mot de svenska förposterna, och bortskötos då vid kapten von Echstedts kompani af fältvakten på Knieperfronten 500 skott.

Efter att under senaste delen af juli månad och de första dagarna af augusti förnämligast hafva inskränkt sig till åtgärder för egna truppers tryggande och spaningsföretag började den franske befälhafvaren den 6. augusti vidtaga kraftigare åtgärder för fästningens belägring, afseende i första hand de svenska förposternas undandrifvande inom fästningen.

Innan dager inträdt på morgonen den 6. augusti, anföllos på en gång — helt oförmodadt för försvararne — alla tre fronterna. Jägarne måste då samfällt med största skyndsamhet uttrycka från sina vaktställen för att, om möjligt, hindra fienden från dess vidare framträngande, men oaktadt allt motstånd måste likväl hela förpostkedjan vika inför de öfverlägsna krafter, hvarmed fienden verkställde attacken, helst som förpostkedjan var nära att blifva af skuren all reträtt, sedan fientligt kavalleri anryckt på flankerna. Vid denna franska kavalleriets attack dels nedslades några, dels blesserades flere af sabelhugg, hvarom efter striden buros vittnesbörd af såväl hugg i hattar, jackor och kapotter som af dödes och sårades antal enligt ingifna rapporter. Värmlands-fältjägerne, som dessförinnan bortskjutit nästan all sin ammunition, måste till sitt värjande för dubbelhuggen i brist af huggare och bajonetter använda studsarekolfvarne, hvarigenom en del studsare blefvo alldeles obrukbara.

Förpostkedjan nödgades således draga sig tillbaka under fästningens kanoner efter en långt ifrån obetydlig förlust. En officer och 20 man voro dödsskjutna samt 9 officerare och 195 man sårade.

Värmlands fältjägare-bataljons andel i dessa förluster har endast för ett kompani — kapten von Echstedts — kunnat konstateras, näml.:

dödskjutne: fältjägerne n:ris 9 Gran och 41 Gerdtberg samt

blesserade: 2. löjtnant Ekman och underlöjtnant Löwenborg samt fältjägerne 10 Seger, 16 Gös, 24 Skans, 31 Eld, 32 Hagfäldt, 34 Åsberg, 36 Hjärpe, 38 Lind, 50 Dalberg, 63 Lillja och 81 Rapp.

Dessutom nödgades jägarne lämna i sticket en del persedlar, såsom kapotter, krutflaskor, ränslar m. m.

Af de sårade på kapten von Echstedts kompani fördes fyra till sjukhuset i Stralsund, de öfriga vårdades i kvarteren, och utgjordes blessyrenna af hugg i hufvud och å armarna.

Vid kapten von Echstedts kompani bortskötos under affären 6,300 geschwindta studsarepatroner, 600 kulor med fettlappar och därtill hörande krut, samt förbrukades 200 st. flintor.

Inom fästningen slogs larm kl. 3 fm., då garnisonens öfriga trupper utryckte till fronternas besättning, och voro däribland äfven tre engelska

bataljoner, hvilka det lyckats konungen förmå den engelske befälhafvaren på Riigen att den 21. juli låta inrycka i Stralsund. Den 8. augusti fick den engelska kåren emellertid af sin regering order att af gå till Danmark — en följd af Tilsit-freden — och lämnade nu efter en förlust af 6 man blesserade (den 6. augusti) den bundsförvant, som för de engelska intressena lockats i strid mot Europas den tiden förnämsta militärmakt.

Förposterna voro nu tillbakadrifna inom fästningen men fingo, sedan ofverenskommelse ingåtts-med den franske förpost-chefen, att de franska belägringsarbetena ej skulle störas, ånyo utsättas hvarje morgon, för att på kvällen åter indragas. Sedan Stralsunds borgare, som redan den 28. juli anhållit, att konungen ville afvända krigsfaran från staden, förklarar, att de tilltrorde sig kunna med fienden ingå en öfverenskommelse, om staden utrymdes af de svenska trupperna, befallde konungen, att alla svenska trupper och förråd skulle öfverföras till Riigen, då ett fortsatt försvar af Stralsunds fästning var utan militärt ändamål, emedan rikets säkerhet för det närvarande ej tillät flere truppers öfversändande från Sverige.

Detta skedde natten mellan den 19. och 20. augusti med stor skyndsamt. Värmlands fältjägare-bataljon var det allra sista truppförband, som bestred vakterna vid Knieper- och Frankenfronterna, och lämnade ej staden förrän alla andra svenska trupper voro embarkerade på de därtill utsedda slupar och båtar och under öfvertransport till Riigen.

Bataljonen förlades den 20.—25. kring Altefähr på Riigen.

%   ^
*   *

Af under dessa dagar till Riigen anlända finska truppfdelningar hade bildats en VI. brigad, hvilken jämte en del landtvärn den 21. juli ställts under generalen, frih. Tolls befäl såsom en reservkår, och med denna tillökning räknade nu de svenska stridskrafterna på Riigen på papperet omkring 17,000 man, hvaraf dock endast omkring 10,000 voro stridsdugliga för ett försvar af ön, mot hvilken fransmännen nu riktade sina företag, sedan Stralsunds portar för dem öppnats af borgerskapet.

En af öfverstelöjtnanten, frih. Palmstierna kommenderad styrka ur III. infanteribrigaden hade fått till uppgift att hålla den för Riigens försvar betydelsefulla Dänholmen besatt men öfverrumplades under natten till den 25. augusti af fransmännen, som därvid tillfångatogo större delen af styrkan, näml. 13 officerare och 591 man.

Vid Altefähr — där Värmlands fältjägare-bataljon bestred strandbevakningen — synas de äfven hafva hälsat på, ty den 24. bortsnappade

de en man, fältjägaren n:r 99 Dahl, vid kapten von Echstedts kompani hvilken dock den 1. september återkom till kompaniet, efter att harva varit »tagen i förvar fången» i Stralsund.

Men äfven längre norrut på Riigens västkust synas fransmännen halt för afsikt att komma i land, ty den 26. augusti var fältjägare-bataljonen förlagd i närheten af stranden till Kubitzer Bodden vid Dönkwitz. Någc: allvarsamt företag från fransmännen synes då ej där hafva kommit till stånd, ty följande morgon kl. 6,30 kom order, att bataljonen skull-r uppbyta till Rambin. Under vägen dit anlände en ny order, att bataljonen skulle »rekognoscera ikring till väster på vänstra flanken», hvad hälften af kapten von Echstedts kompani under löjtnant Löwenborgs befäl afdelades till och förlades i Barnkewitz.

Före uppbrottet från Dönkwitz afsändes en del sjuke — däriblanö löjtnant Löwenhielm — samt en del af bataljonens tross till Bergen för att under fältväbel Magnells tillsyn afgå till Ystad.

Under dagarne den 28. augusti—9. september var bataljonen förlagd med hufvudstyrkan i Rambin och med posteringar i Barnkewitz, Poppel-vitz och Altefähr. På grund af sina i affären den 6. aug. erhållna bles-syrer fingo under denna tid löjtnanterna Löwenborg och Ekman afresa. den förre den 31. aug. till Bergen, den senare den 8 sept. till sjukhuset i Saggard, och öfvertog då löjtnant von Lagerlöf befälet öfver kapten von Echstedts kompani.

* * *

Konungen, som insjuknat till följd af de ansträngningar, han underkastats, lämnade den 6. september öfverbefälet öfver svenska härer-till generalen frih. Toll och afreste till Sverige. Det lyckades då general Toll att med marskalk Brune den 7. september ingå en konvention, enligt hvilken svenska armén skulle evakuera Riigen, -som därefter skull-r besättas af franska armén, och i anledning där af skulle alla fientligheter upphöra, till dess evakuationen var verkställd. Detta skulle tillgå så. att den 9. sept. skulle området väster om linjen Drammendorff—Gustow vara utrymdt; efter 8 dagar skulle svenska armén draga sig till Wittow och Jasmund samt området öster om linjen Dumsewitz—Putbus; efter 12 dagar skulle Wittow och Jasmund vara utrymda, och efter 20 dagar skulle svenska armén draga sig öster om linjen Dolgen (Dollahn) — Gabbin. Efter en månad skulle slutligen hela Riigen jämte öarne vara utrymda.

Under evakueringstiden var armén förlagd med III. brigaden å högrs flygeln och med IV. brigaden å vänstra flygeln samt med V. och VI. bri-brigaderna, kavalleriet, artilleriet och genikåren därbakom. Högkvarte-

ret var förlagdt i Posewald till och med efter den 25. sept, hvarefter det r.yttades till Philipshagen. Efter vanligheten var Värmlands fältjägare-bataljon förlagd närmast fienden med kvarter den 10.—14. sept. kring Lupath, den 15.—25. sept. kring Burtewitz ch den 27. sept. i Perd, dit bataljonen anlände kl. 10,30 fm.

För truppernas öfverförande till Sverige hade den 16. sept. anländt de första fartygen, i hvilka kavalleriet, större delen af artilleriet samt en del af högra flygelns infanteri den 24. och 25. embarkerade vid Lobbers brygga.

De öfriga trupperna embarkerade den 27. och 28. sept. enligt nedanstående:

Repartition för embarkeringen:

1. Båda tyska regementena på linjeskeppet Konung Adolf Fredrik.
2. Åbo läns, Björneborgs och Nylands bataljoner på linjeskeppen Manligheten och Gustaf III.
3. Upplands och Södermanlands regimens fältbataljoner på linjeskeppet Prins Fredrik Adolf.
4. Dal- och Västmanlands regimens fältbataljoner på linjeskeppet Försigtigheten.
5. Nerikes och Värmlands regimens fältbataljoner på linjeskeppet Wladislaw.
6. Värmlands fältjägare-bataljon, Lifgrenadjärerna, Pionjär-kåren och Fortifikationsstaben samt resten af artilleriet på linjeskeppet Dristigheten.
7. Skaraborgs och Älfsborgs regimens fältbataljoner på linjeskeppet Tapperheten.
8. Sjukskepp på linjeskeppet Fäderneslandet.

Före embarkeringen hade trupperna i kvarteren försetts med ett par dagars proviant för att lefva på, då de kommo till stranden, emedan man befarade, att storm kunde hindra truppernas ombordtagande.

Sedan alla öfriga trupper embarkerat, fick äfven Värmlands fältjägare-bataljon den 28. sept. kl. 8 fm. börja gå ombord på linjeskeppet Dristigheten». Kl. 5 em. var bataljonen embarkerad, det sista svenska truppförband, som nu lämnade Riigen.

Sex år senare kommo dock de Värmländska fältjägarna åter och fingo då vara med om den fiendes störtande, för hvars segrande vapen de svenska trupperna nu måste lämna Pommern och Riigen åt sitt öde.

* * *

Af linjeskeppen gingo »Konung Gustaf III» och »Manligheten» med de finska trupperna till Hangö, »Tapperheten» med Skaraborgs och

Älfsborgs regementens fältbataljoner till Karlshamn samt de öfriga jämte sjukskeppet »Fäderneslandet» till Karlskrona.

Efter att den 29. sept. hafva gått »ofver hafvet» ankrade »Dristigheten» den 30. kl. 10 fm. i Karlskronas hamn, där Värmlands fältjägarbataljon fick stanna kvar ombord å fartyget till den 7. oktober på morgonen, då debarkering ägde rum. Därefter afmarscherade bataljonen kl. 10 fm. från Karlskrona till Bagatång i Blekinge, där första nattkvarteret togs. Öfriga nattkvarter blefvo den 8.—9. Lenhugga (Len-höfde) gästg.-gård i Småland, 9.—10. i Björkevi i Jönköpings län, 10.—11. i Histers gästg.-gård i Linköpings län, 11.—12. i Kallmo gästg.-gård i Linköpings län, 12.—13. i Blacksta gästg.-gård i Nerike, 13.—14. Åtorp i Värmland, och den 14. på aftonen kom bataljonen fram till Karlstad.

Sedan persedelinlämning ägt rum, och manskapet likviderats under den 15. okt., hemförlofvades bataljonen; dock fingo officerare och underofficerare icke af resa till sina stationer förrän den 17. på em.

Bataljonens tross anlände ej förrän efter den 1. november från Ystad, då den emottogs och förvarades genom kompanichefernas försorg.

1807 års fälttåg var ändadt, och bataljonen fick åtnjuta en tids hvila i hemorten, innan den redan inom ett hälft år därefter ånyo kallades i fält.

Fälttåget mot Norge år 1808—09.

På grund af de från Sveriges minister i Ryssland den 2. och 5. februari 1808 ankomna underrättelserna föranleddes konung Gustaf IV Adolf att sätta svenska hären på krigsfot och utfärda order angående finska härens mobilisering. Den 2. mars anlände till Stockholm en kurir från Finland med underrättelse, att ryssarne utan minsta varsel den 21. februari infallit of ver gränsen, och snart därefter kommo budbärare söderifrån, meddelande danskarnes fredsbrott. Därpå var man emellertid i Sverige icke oförberedd¹, och då den danska krigsförklaringen den 14. mars officiellt meddelades konungen, hade redan, ehuru sent nog, åtgärder vidtagits att möta den från söder och väster hotande faran.

Den 2. mars — samma dag som underrättelsen om det ryska anfallet anlände — fann konungen nämligen för godt att förordna ett generalbefäl å hvardera af rikets södra och västra gränser samt ett gränsbefäl å norra gränsen.

Under *generalbefälet å södra gränsen* skulle höra: Kronobergs, Jönköpings och Kalmar regementen, Konungens eget värfvade regemente. Drottningens lifregemente och von Engelbrechtens regemente, Små-

¹ Danska regeringens krigsförklaring kungjordes i Köpenhamn den 29. februari.

GUST. MAURITZ ARMFELT

lands dragon-regemente, Skånska karhujär-regementet och Mörnerska h u sär-regementet samt Vendes artilleri-regemente.

Generalbefälhafvaren skulle sörja för bevakningen af kusterna från norra delen af Kalmar län till och med Halmstad samt föra befälet öfver alla vid denna gräns belägna fästningar och kastell. I hvad som rörde Karlskrona och dess skansar, skulle generalbefälhafvaren öfver-lägga med befälhafvande amiralen vid örlogsflottan, när försvaret så påfordrade.

De *generalbefälet å västra gränsen* tilldelade trupperna skulle utgöras af: Skaraborgs, Dal-, Älfsborgs, Västgötadals, Bohusläns samt Nerikes-och Värmlands regementen jämte Värmlands fältjägare-bataljon, Lifregementsbrigadens husar-kår och Västgöta dragon-regemente samt Göta artilleri - regemente.

Den dessa trupper kommenderande generalbefälhafvaren skulle draga försorg om bevakningen af kusten från Halmstad till norska gränsen och därifrån längs riksgränsen till länsskillnaden emellan Dalarne och Hvippdalen (Härjedalen) samt skulle därjämte äga befälet öfver alla å denna gräns belägna skansar och kastell.

Norra gränsbefälet tilldelades: Västerbottens regemente (hvaraf dock norra bataljonen i enlighet med förut utfärdade order vid skeende uppbrott skulle höra under generalbefälet i Finland) samt Jämtlands regemente och norra bataljonen af Hälsinge regemente (endast i fall af fientligt infall eller »andra omständigheter»), Jämtlands hästjägare-skvadron och ett batteri lätt fältartilleri.

Till generalbefälhafvare — hvilka därjämte fingo befälet öfver de å hvarje gräns förlagda eskadrar af arméns flotta — utnämndes fältmarskalken frih. Toll å södra och generalmajoren frih. v. Vegesack å västra gränsen; att föra norra gränsbefälet förordnades generaladjutanten och öfversten Bergensträhle.

Samma dag (den 2. mars) afgick till generalbefälet å västra gränsen order att sammandraga de under dess befäl stående trupperna, hvar-jämte på den till generaladjutant för armén utnämnde öfversten af Tibells förslag i en från Gripsholm den 6. mars utgifven order befallning gafs, att *en* reservarmé genast skulle under befäl af generalen frih. G. M. Armfelt sammandragas i neyden af Örebro med en detacherad brigad i Jönköping.

Denna **reservarmé** fick följande sammansättning och indelning:

1:a brigaden:

Chef: öfversten m. m. greffe v. Schwerin,

Trupper: Lifregementsbrigadens grenadjär-kår, Hälsinge regementes södra bataljon, Upplands regemente (två bataljoner).

7, Värmlands fältjägare.

2:a brigaden:

Chef: öfversten grefve O. Cronstedt.

Trupper: Södermanlands regemente (två bataljoner), Västmanlands regemente (två bataljoner).

Kavalleri-brigaden:

Chef: generaladjutanten m. m. frih. Äkerhielm.

Trupper: två skvadroner af Lifgardet till häst¹.

Artilleri-brigaden:

Chef: öfversten frih. Armfelt.

Trupper: tre 6-8:iga åkande batterier af Svea art.-reg:te.

Detacherade brigaden:

Chef: öfversten frih. Posse.

Trupper: Lifgren.-regementets rusthållsfördeln. (två bataljoner), Lifgren.-regementets rothållsfördeln. (två bataljoner), en skvadron af Västgöta dragonreg:te (detacherad från västra generalbefälet).

*   #
                 *

I enlighet med konungens ofvan anförda befallning af den 2. mars utfärdade generalmajor v. Vegesack den 9. mars från Borås uppbrots-order till västra generalbefälets trupper, hvilka indelades i två flyglar, af hvilka den högra, två brigader, bildades hufvudsakligen af trupperna norr om Vänern, samt den vänstra, två brigader, en kavalleri- och en artilleribrigad, sammansattes af generalbefälets öfriga trupper.

Högra flygeln fick till chef öfversten m. m. grefve Leijonstedt, och er-höllo dess båda brigader följande sammansättning:

1:a brigaden:

Chef: flygelchefen öfversten m. m. Leijonstedt.

Trupper: Nerikes och Värmlands regemente (tre bataljoner).

¹ Rseder uppgifver äfven 6 skvadr. af Lif-regt:s brigadens kyrassiärkår, hvilken dock enl. Generalst. »Sveriges krig 1808 och 1809» s. 129 denna tid endast hade 4 skvadr.

Ursprungligen voro nog äfven såväl denna kyrassiärkår som hela Lifgardet till häst bestämda till reservarmén, men ordern ändrades till att blott 2 skvadr. Lifgardet till häst tilldelades nämnda armé.

2:a brigaden:

Chef: öfversten frih. Cederström.

Trupper: Dalregementet (två bataljoner), Värmlands fältjägare-bataljon, Lifregementsbrigadens husar-kår, ett 3-@:igt batteri till fot af Göta art.-reg:te.

Från 2. brigaden detacherades en bataljon af Dalregementet att under öfverste Gahns befäl kvarblifva i Dalarne för att trygga, denna provins mot fientliga ströfpartier. Den öfriga delen af brigaden skulle besörja gränsbevakningen i Värmland och »vid frammarsch eller attacker utgöra avantgardet för högra flygeln eller som en flygande kår hasta till andras understöd».

I speciella order befalldes därför brigadchefen, öfverste Cederström att skyndsamt uppbyta med en bataljon af Dalregementet samt genom »marche forcée» begifva sig till Karlstad och där taga befålet of ver avantgardet. Detta skulle till Svealands skyddande mot fientligt infall öfver Kongsvinger och Töcksmark bevaka sträckningen från Töcksmarks kyrka förbi Eda åt Fryksände med förposterna — Värmlands fältjägare-bataljon — på någon ort inom Stafnäs socken, hvarifrån de efter behof lättast kunde begifva sig antingen till Eda skans eller Töcksmark, och med hufvudstyrkan på stora vägen från Kongsvinger till Karlstad, dit det brigaden tilldelade 3-9>:iga batteriet fortast möjligt skulle afsändas, medan kavalleriet ej, förrän årstiden tillät det att agera, skulle ankomma.

1:a brigaden beordrades att med en bataljon intaga kantonnerings-kvarter i Ämål, i ändamål att hålla förbindelsen öfver Dalsland fri och öppen till det i Vänersborg förlagda Västgötadals regemente, och med öfriga två bataljoner kantonnera i Karlstad.

För truppernas underhåll fogades den anstalt, att rust- och rotehåll-larne genom K. Maj:ts befallningshafvande förständigades att vid upprottet förse sina nummerkarlar med »kost- och drickspengar» som till regementsmöte. Jägare-bataljonens underhåll skulle tills vidare ske efter samma princip som vid dess möten. Därjämte anmodades K. Maj:ts befalln.-hafv. i Karlstad att, i af vaktan på K. Maj:ts befallning angående platser för magasins anläggande, vidtaga åtgärder för upprättande af ett provisoriskt proviant- och furagemagasin.

Den 14. mars anlände generalmajor v. Vegesacks order till chefen för högra flygeln, som i anledning däraf utgaf befallning till de under hans befäl ställda trupperna att den 20. i samma månad samlas för att intaga anbefallda kvarter.

Värmlands fältjägare-bataljons officerare och underofficerare hade

genom en redan den 7. mars utfärdad order¹ fått befallning att kvar-blifva på sina stationer och afvakta vidare order samt vara färdiga att genast inställa sig, då order till uppbrott ankomme. Genom en den 15. s. m. utgifven order befalldes nu bataljonen att den 20. samlas i Karlstad för att den 22. därifrån uppbryta och intaga af flygel-chefen anbefallda kantonneringskvarter uti och omkring Elga socken, en order, hvilken K. Maj:ts bef. i Karlstad anmodades att genom budkaflars utfärdande och kungörelsers uppläsande på predikstolarna bringa till manskapets kännedom.

*   *
*

Medan dessa order voro under verkställighet, anlände emellertid nya, hvilka inneburo icke så liten, för att ej säga en total, omgestaltning af de hittills vidtagna åtgärderna.

Konungen hade nämligen, som förut nämnts, den 14. mars erhållit Danmarks krigsförklaring och befallde i anledning däraf, att södra gränsbefällets trupper genast under namn af **södra armén** skulle sammandragas i Skåne, samt att alla de till västra gränsbefälet och reservarmén hörande trupper skulle under namn af **västra armén** ställas under generalen frih. Armfelts öfverbefäl.

Denna armé skulle indelas i två flyglar, den högra under general Armfelts eget kommando, den vänstra under generalmajor v. Vegesacks befäl.

Högra flygeln skulle bestå af reservarméns till Örebro sammandragna trupper jämte de trupper, som utgjort högra flygeln af västra generalbefälet;

vänstra flygeln skulle utgöras af västra generalbefällets vänstra flygel samt öfverste Posses detacherade brigad i Jönköping, hvilken beordrades intaga den ställning, generalmajor v. Vegesack fann för sina dispositioner lämplig.

Äfven det norra gränsbefällets trupper skulle genast sammandragas under namn af norra *fördelningen*.

Konungen förklarade tillika sitt beslut, att den danska krigsförklaringen skulle bemötas med ett anfall på Norge, och befallde därför, att både västra armén och norra fördelningen skulle skyndsamligen inrycka i detta land, där de svenska truppernas anfall skulle understödjas af en engelsk landstigning i Kristiania-viken.

¹ Samtidigt med att order den 2. mars gafs till västra generalbefälet om de under dess befäl ställda truppernas sammandragning, afgick en kungl. skrivelse till chefen för Nerikes och Värmlands regem:te med underrättelse därom.

I sammanhang härmed torde böra omnämnas, att (äfvenledes den 14. mars) en kungl. kungörelse utfärdades om ett landtvärns inrättande samt (den 20. s. m.) om de indelta regementenas vargerings-bataljoners sammandragning och krigsutbildning.

%   %
*

I Norge stodo de »*söndenfjelds*» varande danska trupperna under befäl af prins Christian August af Slesvig—Holstein—Sönderborg—Augustenborg.

Linje och landtvärn sammanräknade utgjorde den söndenfjeldska armén (i jan. 1808) omkring 16,000 man, af hvilka för infall i Sverige dock endast 7 å 8,000 man kunde påräknas som fälttrupper. Denna i medio af mars mot gränsen dirigerade armé indelades i tre brigader med ungefär följande dislokation:

På högra flygeln, vid fästningarna Frederiksstad och Frederikssteen: en brigad (fem inf.-bataljoner, några dragonkompanier och ett batteri) under öfverste v. Holst med uppgift att betäcka gränsen från Svinesund till Kraakfoss.

I centern, vid Kongsvinger: en brigad (tre inf.-bataljoner och ett batteri) under öfverste de Seue med uppgift att trygga gränsen från Kraakfoss till Grue i Solör.

På vänstra flygeln, i Elverum: en brigad (omkr. två inf.-bataljoner och några dragoner) under öfverste v. Staffeldt med uppdrag att bevaka gränsen längs Solör och Österdalen från Grue-Prasstegaard till gränsen emellan Kristiania och Trondhjems stift.

Till dessa tre brigaders understöd stodo i reserv: under öfverste v. Lowzow en inf.-bataljon med två amusetter bakom Wormen och Glöm-men, norr om sjön Öjeren, samt från niedio af april under öfverste-löjtnant v. Ohme bakom Glommen, söder om Öjeren, ett kommando af omkring 5 å 600 nian frivilliga och reguljära trupper.

De tre brigaderna befalldes att besätta gränsen med mindre posteringar men för öfrigt vara beredda att öfverfalla de svenska trupperna, hvar dessa mån timer visa sig.

»Nordenfjelds» kommenderade general v. Krogh de danska trupperna, af hvilka mot gränsen beordrades två brigader. Den ena af dessa besatte de vägar, som från Röraas föra öfver gränsen till Sverige, och den andra de vägar, som i Inherred nordost om Trondhjem i Stör- och Va3rdalarna leda till Sverige.

Långa riksgränsen stodo således på en sträcka af omkring 150 mil 5 danska brigader, hvilka tillsammans icke räknade mer ään 10,000 stridande.

*   *
*   *

Då konung Gustaf Adolf fattade sitt beslut att anfälla Norge, befann sig västra arméns chef, generalen, frih. Armfelt, i Stockholm, hvarifrån han den 15. mars afsände en af de hos honom anställda öfveradjutan-terna, major Bergenstråhle, som kurir till chefen för norra fördelningen för att delgifva denne planen för västra arméns blifvande operationer och öfverenskomma angående norra fördelningens samverkan därvid.

Hans beslut (hvilket konungen gillade) var att med första trupp, som han kunde samla, förekomma fienden och förlägga krigsskådeplatsen inom dennes eget land. Generalmajor v. Vegesack skulle då med västra arméns vänstra flygel öfver Svinesund söka framtränga förbi Frederiks-hald för att, i förening med den af general Armfelt kommenderade högra flygeln, till en början taga en mer koncentrerad ställning emellan Kristiania och Kongsvinger .

Norra fördelningen borde fördenskull göra en diversion mot fiendens vänstra flank och draga hans uppmärksamhet åt denna sida, hvarjämte öfverste Gahn med sitt detachement (en bataljon af Dalreg:t) skulle »genom dristiga partiers inskickande emot de vägar, som utgöra kommunikation emellan norra och södra delen af Norge, betaga fienden allt mojen att med säkerhet kontinueras sina relationer, kårerna emellan».

Major Bergenstråhle skulle därför på återresan från norra fördelningen taga vägen till Dalarna och meddela öfverste Gahn muntliga förhållningsorder samt upprätta förbindelse emellan norra fördelningen och Gahnska detachementet, äfvensom mellan detta och trakten af Eda i Värmland, dit general Armfelt, så fort möjligt var, ämnade förlägga sitt högkvarter.

För att på norska gränsen i Värmland få en förpostkedja utsatt och möjliga dispositioner vidtagna med de trupper, som närmast kunde vara att tillgå, afsände general Armfelt därjämte öfveradjutanten, kaptenen frih. Anckarsvärd till Karlstad, med order till högste befälhafvaren därstädes, öfversten grefve Leijonstedt.

*   *
*   *

Den 18. mars inträffade kapten Anckarsvärd i Karlstad, medförande general en chefs order, att chefen för Värmlands fältjägare-bataljon, major v. Echstedt genast skulle taga befälet öfver västra arméns högra fly-

gels förposter, hvilka skulle utgöras af fem kompanier af Nerikes och Värmlands regemente samt Värmlands fältjägare-bataljon.

Major v. Echstedt aflämnade i anledning häraf d. 18. befälet öfver fältjägare-bataljonen till kapten v. Matern och öfvertog följande dag befälet öfver förposterna, hvilka skulle förläggas:

ett komp. (öfverstelöjtnantens) af Nerikes och Värmlands reg:te i kvarter i och omkring Skinnaregården, hvarifrån skulle detacheras: dels 1 officer och 30 man till Gräsmark för att därifrån patrullera på vägen fram till Bogens tull samt på de åt gränsen från Fryksände genom Östmark gående vägarne; dels 1 officer och kompaniets jägare till Osc-bol¹ för att observera fiendens företag i Alf dalen och »ej alldeles försumma patrulleringen på vägarne från gränsen åt Osebol, Ugnäs och Dalby»;

ett komp. (3:e majorns) af d:o d:o i Eda (där kompaniet redan befann sig), för att patrullera trakten och vägarne från och mellan Helje-boda och Utgårdssjön på norra sidan till de sydligare, från Kola kyrka till gränsen, gående vägarne äfvensom trygga det i trakten varande magasinet mot danska ströfpartier;

två komp:r (Näs och Nordmarks) d:o d:o jämte bataljonsstaben i kvarter i Söttersbol och kringliggande byar, hvarifrån patrullering kunde ske på de uti Nordmarks härad till gränsen gående vägar och pass emellan Östvallskog och Silbodal, Ränkeforsen och Blomskog. Båda kompanierna skulle därjämte genast detachera sina jägare kortaste vägen till Elga, hvarifrån de skulle observera och patrullera vägarne öfver Järnskog till Skilingmark äfvensom alla emellan Bön och Dalens tull öfver gränsen förande vägar;

ett komp. (2:e majorns) af d:o d:o i kvarter uti Ökna, Kik och Ny-säter, med order att patrullera stora vägen öfver Silerud mot Blomskog och inrätta brefposteringar till Åmål (för upprätthållande af förbindelse med arméns vänstra flygel); samt

Värmlands fältjägare-bataljon i kantonneringskvarter i Arvika socken, där bataljonen genast vid framkomsten skulle aflösa regementets jägarepostering i Elga, hvilken därefter skulle återgå till sina kompanier.

»För att i någon mån ersätta bristen på kavalleri och otillräckligheten af det till observationslinjens behöriga besättande erforderliga infanteri» befalldes, att patrulleringen skulle ske genom åkande patruller, och skulle hästar såväl för dessa som för erforderliga brefposteringar anskaffas genom kronobetjämngens försorg.

Ändamålet med dessa så långt framför armén posterade trupper var,

¹ i Ny s:n.

att de i tid skulle kunna gifva tillkänna fiendens ankomst; och skulle de, i händelse af att fienden påträngde, »genom en väl anordnad och på kännedom af landet grundad reträtt stöta tillsammans, då de, förenade i någon god position, kanske skulle lyckas göra ett hedrande motstånd». Genom brefposteringar skulle befälhafvarne därför skyndsamt gifva hvarandra tillkänna, när de voro attackerade.

Hvarje posteringsbefälhafvare ålades därjämte att, så snart sig göra lät, insända rapport till major v. Echstedt i Karlstad samt att gå i författning om anordnande af larmstänger eller vårdkasar framför sin postering. Prästerskapet skulle för öfrigt tillsägas att, ifall fienden inryckte, foga anstalt, genast ringning i alla kyrkor verkställdes och under hölls »för att därigenom imponera fienden och få honom att befara en tillställd resning i massa inom landet».

Om fiendens allvarsamma framträngande förmärktes, skulle reträtten kombineras så, att posteringarna i Skinnaregården, Eda och Elga samt fältjägare-bataljonen (då den intagit sina anbefallda kvarter) sammanstötte och fattade posto i någon fördelaktig ställning framför Lerhol, där äldste officern skulle taga befälet, tills förpostchefen kunde hinna anlända. Som ställningen vid Lerhol var af mycken vikt — i anseende till den depå, som där skulle anläggas, — borde försvaret däraf göras så kraftigt, att densamma kunde hållas, till dess understöd anlände från Karlstad.

Posteringen i Skinnaregården skulle i händelse af öfverlägset anfall retirera stora vägen till Karlstad, och posteringen i Söttersbol skulle under samma förutsättning draga sig till Värmskog, samt posteringen i Ökna öfver Gillberga marschera till Borgvik för att antingen vid Värmskog förena sig med Söttersbol-posteringen eller öfver Malsjö gå till Karlstad.

De fem kompanierna af Nerikes och Värmlands regemente intogo omedelbart efter orderns emottagande anvisade posteringsställen. Värmlands fältjägare-bataljon inryckte (i enlighet med ordena af den 15. mars) först den 20. i Karlstad, dit då äfven Nerikes och Värmlands regementes Libataljon anlände.

Dagen efter inryckningen samlades jägare-kompanierna »väl klädda och putsade» vid kompani-chefernas kvarter, hvarefter studsarne uttogos hos pistolsmeden (hvarvid officerarne skulle tillse, att hvarje jägare fick den med hans nummer märkta studsaren). Medan ett kompanis vapen-uttagning pågick, utdelades vid de båda andra två dagars aflöning (efter 8 sk. b:o per man och dag).

Därjämte stöptes under pistolsmedens inseende kulor, hvilka jämte krut och 2 flintor per man den 22. på morgonen utdelades på kompanierna, för hvilka dessutom genom kompanichefernas försorg anskaffa-

des erforderligt lärft och talg till fettlappar jämte papper till patroner samt 8 kulformar per kompani.

Den 22. mars kl. ¹J₂ 10 f. m. utryckte kompanierna, klädda till parad, med full packning på Stora torget i Karlstad och afmarscherade till grän-scii. Samma dag ändrades ordena af den 19. angående förposterna och befalldes i sammanhang därmed, att Nerikes och Värmlands regemente skulle formera sina jägare-divisioner¹, hvilka ställdes under förpostchefens, major v. Echstedts befäl.

Effektiva styrkan af de i Värmland nu under öfversten grefve Leijon-stedts befäl stående trupperna var den 22. mars:

Nerikes och Värml. regte:	
tre bataljoner (tio komp:r) infanteri.....	1,034
man	
tre divisioner jägare	300
»	

Värmlands fältjägarbataljon:	
tre kompanier.....	260
»	

Tillsammans 1,594 man.

Denna styrka beordrades (den 22.) att intaga följande ställningar:

Förposterna: chef: major v. Echstedt, med kvarter i Adolfsfors i Kola socken.

Värmlands fältjägarbataljon: i linjen Bogen—Bön—Dalen i Töcks-mark med

ett kompani (chefens) i Morast och Heljeboda,
 ett » (kapten v. Materns) i och omkring Adolfsfors i Kola, och
 ett » (kapten v. Lagerlöfs) i och omkr. Järnskog.

*Nerikes och Värmlands regem:tes jägare*²: i linjen Dalen—Blomskog med

en division i Karlanda,
 en » i Silbodal
 och
 en » i Svensbyn.

Hufvudstyrkan: chef: öfversten gr. Leijonstedt.

¹ Enligt regementsorder den ⁷/₃ voro följande officerare kommenderade att tjänstgöra som jägare-officerare: vid Lifbataljonens jägare-division löjtnant Braun och fänriken frih. Cederström; vid öfverstelöjt:ns bataljons jäg.-div:n löjtnant Flach och fänr. Varberg samt vid majorens bataljons jäg.-div:n löjtnant Lagerlöf och fänriken grefve Hermansson.

² Med undantag af öfverstelöjtnantens bat:s jägare-div.

Nerikes och Värmlands regementes inf.-bataljoner med:

ett komp. framför Eda i Haga by,
ett komp. i Söttersbol, två komp. i
Ökna och Nysäter, fem komp. i
Arvika och

ett komp. detacherad till Skinnaregården med jägarne i Osebol och patrulleringsafdelningar i Gräsmark, Fryksände och Östmark.

De i Eda, Söttersbol, Ökna och Nysäter förlagda fyra kompanierna voro afsedda till framför varande jägarekompaniers första understöd i händelse af fientligt anfall.

Dessa ställningar intogos under den 23. och 24. mars i den mån, ordena hunno komma trupperna till del.

Hvad Värmlands fältjägare-bataljon vidkommer, uppbröt densamma, som förut nämndes, den 22. mars från Karlstad och stod — efter att hafva tillbragt natten mellan den 22. och 23. i trakten af Högboda (Boda socken) i Jösse härad — den 23. på aftonen vid gästgifvaregården Strand (i Ny socken), där kompanierna åtskildes och afgingo till anbefallda posteringsställen, hvarvid t. f. bataljons-chefen, kapten v. Matern, tog sitt kvarter i Lesserud i Kola.¹

Kompanicheferna erhöilo af kapten v. Matern order att genast anskaffa 60 par trygor eller skarbågar per kompani, hvarjämte alla posterings-chefer befalldes ständigt hålla sig färdiga att efter erhållen order bryta upp, hvarvid skulle iakttagas, att lämna det »gamla, exerceerade folket» kapotter, i den mån tillgången därpå medgaf, medan rekryterna tills vidare skulle få vara utan.

*   *
*   *

Medan här anförda åtgärder vidtoggs vid högra flygelns förposter, hade de i Örebro-trakten beordrade trupperna (mellan den 12. och 18. mars) med undantag af Hälsinge-bataljonen, kavalleriet och artilleriet samlats, och general en chef anländt till Örebro. Efter sin ankomst dit den 18. fann general Armfelt snart, att han mottagit »det mest penibla af alla befäl». Af trupperna var, som sagdt, endast infanteriet tillstädes men i saknad af så godt som allt, hvad som behöfves för att gå i fält. En stor del af manskapet var utan kappor, och åtskillig bataljoner hade uppbrutit utan såväl ammunition som erforderlig utredning och truppträng. För stora trängens och etappväsendets organisation voro inga förbere-

¹ Från och med den 24. aflönades truppen med 11 Va sk. R. G. om dagen, och ålåg det kvartervärdarne att mot 10 sk. R. G. per dag och man förse manskapet med mat.

delser gjorda, utan måste allt hvad därtill hörde — såväl anstalter för ammunitionersättningen som för sjukvårds- och förplägnadsväsendets tillgodoseende — med största skyndsamhet upprättas med tillhjälp af en visserligen talrik, men vid sådana ärendens handläggning ovan stabspersonal. Och medan man med all ifver arbetade på att afhjälpa de svåraste bristerna, anlände från konungen bref på bref med uppmaning att påskynda anfallet mot Norge.

Konungen hade nämligen från chefen för västra arméns vänstra flygel, generalmajor v. Vegesack (hvilken den 17. mars fått del af konungens order af den 14. s. m.), mottagit en den 18. mars daterad rapport, att alla de till denna flygel hörande trupper då voro sammandragna, med avantgardet bildande förpostkedja i sträckningen från Strömstad till V. Ed, äfvensom att han (v. Vegesack) »genom generalintendenten baron Lilliehorn's verksamma åtgärd», såg sig »i stånd att jämväl behörigen i likhet med fältstatsreglementet kunna underhålla trupperna så i kantonner- som posteringskvarter». Vidare sade generalmajor v. Vegesack sig på allt möjligt sätt hafva sökt afhjälpa alla brister, hvaribland i synnerhet kunde räknas krut och artilleri-anspann, samt uttalade den förhoppning, att han enligt sin uppgjorda plan skyndsammast skulle kunna komina i den författning, att han kunde »agera i öppet fält mot fienden».

Denna rapport var dock bifogad en annan skrifvelse¹, i hvilken en väsentlig modifikation gjordes i själfva rapporten, vid hvilken konungen likväl synes hafva fäst största afseendet.

Till efterkommande af konungens befallningar gaf general Armfelt — sedan åtgärder blifvit vidtagna för bristernas afhjälpan — den 23. mars order till greve v. Schwerins brigad att den 25. uppbryta och marschera till Värmland², dit äfven greve Cronstedts brigad enligt order af den 27. mars skulle uppbryta den 1. april³.

Af kavalleri-brigden hade Lifregementsbrigadens husarkår genom

¹ »Af min bilagda underdåniga rapport täcktes E. K. M:t nådigst finna, att västra arméns vänstra flygel skyndsammast blifvit sammandragen och intet blifvit försummadt eller skall eftersättas att sätta truppen på en verksam fot.

Aller nådigste Konung!

Jag ser aldrig svart — grufvar mig aldrig, fruktar intet utom Gud, älskar, vördar och lyder en Konung framför allt livad världen äger — men flerfaldiga behof af krut och ammunition tvinga mig alltid ännu att kvarstanna där jag är. Jag bedyrar E. M:t vid Gud, att jag med all köld och öfverläggning skall söka (och kanske finna min död) bland fiendens bajonetter, men kan för ett ögonblick ej undgå den reflexion, att jag hade önskat bättre kunna gagna; som skedt, om jag egt tjenliga medel att kraftigare verka. — — — —.»

² och där öfver Filipstad framrycka till trakten af Eda.

³ för att öfver Kristinehamn marschera till Åmåls-trakten.

order af den 19. mars befallts att den 30. vara samlad i Karlstad. Lifgardets till häst två skvadroner fingo d. 29. i anledning af foderbrist inom krigsorten, tillsvidare kvarblifva i sina kvarter i Örebro trakt en, och artilleribrigad-chefen befalldes att besörja om batteriernas iordning-sättande och marsch till Karlstad, så fort hästarnes tillstånd det medgaf. Sedan dessa och andra order blifvit utgifna, afreste general Armfelt till Karlstad, där han jämte högkvarteret inträffade den 31. mars.

*   *
*

Till Karlstad hade nu anländt ett 6- c :digt åkande samt ett 3- c :digt batteri¹ af Göta artilleri-regemente äfvensom Lifreg:tsbrigadens husarkår, och ställdes häraf tre skvadroner jämte två divisioner af det S- H iiga batteriet till förpost-chefens förfogande.

Vid skvadronernas förläggande skulle dock förpost-chefen iakttaga, att de alltid lågo bakom jägare-posteringarne (hvilka, om så behöfdes, finge framflyttas); de skulle nämligen tills vidare ej användas, hvarken till patrulleringar eller brefposteringar, och i händelse af fientligt anfall skulle dem meddelas nödiga order för reträtt, »då hvarken mark eller årstid tillåter dem att med fördel agera».

De tre skvadronerna förlades i enlighet härmed mellan den 3. och 5. april:

en skvadron i Heljeboda-byarna,
en   »   i trakten af Eda och
en   »   i   »   »   Kola kyrka.

Det S- H iiga batteriet förlades till Amot, där detsamma (4 kanoner) inträffade den 6. april.

*   *
*

Med biträde af sin stab och den, enligt samtidas enstämmiga vitsord, särdeles duglige öfverkrigskommissarien Billberg arbetade nu general Armfelt i Karlstad energiskt på att få sina trupper i fältdugligt skick, därvid på allt sätt understödd af landshöfdingen i Karlstad, greve Axel v. Rosen.

Därjämte befallde han (»dels för att lämpa trupperna efter krigsteatern, dels för att åt öfversten frih. Cederström formera en brigad») en ny ständig indelning för högra flygelns trupper, för hvilkas förläggning en ny dislokationsorder på samma gång utfärdades.

¹ Af hvilket dock 2 kanoner under vägen sönderkörts och först efter några dagar kunde komma efter.

Enligt den nya ständiga indelningen skulle högra flygeln utgöras af fyra infanteribrigader, en detacherad infanterikår (en bataljon af Dalregementet), en kavalleri- och en artilleri-reserv. Hvarje infanteribrigad erhöi hvar sin jägare-bataljon, bildad af de brigaden tillhörande bataljonernas jägare-divisioner. Dock erhöi 1:sta brigaden att börja med två jägare-bataljoner, nämligen Värmlands fältjägare-bataljon och en bataljon, bildad af Nerikes och Värmlands regementes I. och II. bataljoners jägare. Den 10. april ändrades likväl detta så, att 1:sta brigadens båda jägare-bataljoner förenades till en, hvilken nu kallades den *Sammanslagna jägare-bataljonen* under major v. Echstedts befäl.

Samma dag, som general Armfelt anlände till Karlstad, erhöi han emellertid en rapport, i hvilken chef en för arméns vänstra flygel, generalmajor v. Vegesack, anmälde sig hafva insjuknat och öfverlämnat flygelbefälet till äldste brigadchefen, öfverste Bunge.

I anledning häraf infordrade general Armfelt från denne en fullständig rapport öfver vänstra flygelns indelning och förläggning, och ankom denna, den 3. april daterade rapport den 5. till Karlstad.

Innan general Armfelt emellertid inhändigade ifrågavarande rapport, hade han från chefen för norra fördelningen den 3. april mottagit en den 26. mars afsänd rapport af föga hugnesamt innehåll.

Genom vägnés beskaffenhet omöjliggjordes nämligen norra fördelningens inmarsch enligt den ursprungliga planen, men skulle ett de-tachement (fyra kompanier af Jämtlands regemente under major Gyllenskepp) på bestämd dag forcera Röraas, »dock med iakttagande af säker reträtt». Då således ej var att räkna på norra fördelningens medverkan, måste en ny plan uppgöras för västra arméns operationer.

Den stora mängd snö, som under vintern hopats i fjällen, de smala och obanade vägar, som ledde öfver dessa, och svårigheten att på en punkt förena erforderliga transporter eller förråder för en stor samlad styrka föranledde då arméns öfverbefälhafvare att besluta sig för att på flere kolonner verkställa inbrottet i Norge, för att sedan å norska slätten, på andra sidan om fjällen, förena hela armén till vidare operationer. Dessa inbrott borde vara så beräknade, »att fienden ej kunde med samma trupp hinna agera mot de särskilda anfallspunkterna».

Detta sitt beslut jämte därpå föranledda instruktioner och operationsplan för vänstra flygelns medverkan meddelade general Armfelt samma dag, den 3. april, öfverste Bunge. Från denne anlände den 7. april på aftonen en kurir, medförande det oväntade svar, att öfverste Bunge visserligen var »lifvad af det vackraste nit att agera», men var »hindrad af magasinsanstalterna». Till bevis härpå anfördes vänstra flygelns generalkrigs-kommissariats officiella yttrande, utvisande att vänstra fly-

gelns trupper på gränsen endast kunde underhållas 14 dagar och detta först efter 8 dagars tid.

General Armfelt ansåg sig på grund häraf ej kunna göra mycken räkning på vänstra flygelns samverkan med den högra, en misräkning så mycket svårare, som generalintendenten Lilliehorn lofvat att från vänstra flygelns magasin bispringa högra flygelns. Han lät emellertid högra flygelns uppmarsch nära gränsen fortgå enligt de den 6. utgifna dislokationsorderna, i afvaktan på att omständigheterna sedermera skulle utstaka, hvad som vore att göra.

Därtill ansåg han sig böra rekommendera vänstra flygelns befälhavare att ej anse sig färdig, förrän icke allenast anbefallda magasinier voro upprättade, utan ock kommissariatet så inrättadt, att bakom varande tillgångar voro tagna i anspråk och forslingsanstalter vidtagna. Ja. han till och med befallde öfverste Bunge att ej företaga de operationer, som enligt förut gifna order voro tillämnade, förväntande af vänstra flygelns ingen annan medverkan i den offensiv, han själf till äfventyrs kunde företaga, än demonstrationer eller fiendens oroande.

Den 13. april tog han sitt högkvarter på Adolfsfors i Kola och hade nu fattat det beslut att på högra flygelns, där ej samma svårigheter till fullo mötte, »se hvad som vore att göra för att få en rätt kännedom af fiendens styrka och ställning m. m.» samt i synnerhet utforska, om alla medel till truppers underhåll i Norge verkligen vore honom betagna, såsom den allmänna uselheten syntes utvisa. Om ett par dagar, hopades han, skulle han »i dessa delar hafva en fullkomligare kännedom än nu».

*   *

*

Fientligheten! hade emellertid redan börjat så godt som utefter hela gränsen. Den 1. april hade det från norra fördelningen utsända rekognoscerings-detachementet under major Gyllenskepps befäl gått öfver gränsen mot Röraas, men snart dragit sig tillbaka. Från Dalarna hade öfverste Gahns detachement framträngt i riktning mot stora landsvägen mellan Elverum och Kongsvinger samt den 8. april uppnått Midskogen. hvarifrån rekognoscerings-detachement framsändts mot Flisenälven. men för öfverlägsna fientliga krafter nödgats vika tillbaka.

Vid Värmlands-gränsen hade förposterna börjat patrullera in på fientliga området, och blef under en den 2. april utförd rekognoscering underlöjtnanten vid Värmlands fältjägare-bataljon E. M. Belfrage jämtv 1 man tillfångatagen.

Från det i Morast och Heljeboda förlagda kompaniet af Värmlands fältjägare-bataljon hade nämligen underlöjtnant Belfrage med 17 man den 25. mars detacherats till Magnor-brotull, och då han med 2 man den 2. april gjorde en patrullering till det på norska sidan belägna torpet Lindalen, blef han öfverrumplad och jämte 1 man tillfångatagen af en fientlig trupp om 10 man, som dolt sig i nämnda torp. (Den 9. april fick han emellertid »på parole» återvända, hvadan han den 12. april hemreste.) Fältjägarna föresatte sig emellertid att hämnas, och under de följande dagarna togo deras patruller flere fångar, bland hvilka voro åtskilliga beväpnade bönder. Dessa senare lössläpptes likväl sedermera efter med dem hållet förhör med den tillsägelse, att »Kgl. Maj:ts trupper ej föra krig mot folket i landet».

Sedan fientligheterna nu börjat, befallde förpost-chefen, major v. Echstedt, att, då all försiktighet var af nöden, $\sim J_3$ af posteringarne hvarje natt skulle vara klädda med bandolären påtagna och med gevären genast åtkomliga samt samlade uti en å två stugor nära hvarandra för att genast kunna utrycka i händelse af fientligt anfall, då försvaret skulle ske »förtvifladt» för att vänja fienden af med försöken att öfver-rumpla.

Vid arméns vänstra flygel hade från Norge utsända rekognoscerings-detachement den 4. april anfällt förposterna, men tillbakavisats.

Danska truppernas på grund af krigsförklaringen väntade anfall hördes emellertid ej af. Såväl till följd af sin konungs befallning af den 26. mars som sin armés ringa styrka och många brister blef det nämligen för den danske öfverbefälhafvaren prins Christian omöjligt att företaga offensiva operationer, och de danska i Norge stående trupperna bibehöllo i det stora hela sina i det föregående omnämnda ställningar med högkvarteret i Möss.

Den svenske öfverbefälhafvaren beslöt då, såsom i det föregående nämnts, den 13. april att på sin högra flygel »se hvad som vore att göra för att få en rätt kännedom om fiendens styrka och ställning m. m.»

Den af honom kommenderade västra arméns högra flygel hade då följande indelning och organisation:

Högste befälhafvare: generalen frih. G. M. Armfelt.

Högkvarteret:

Tjänstgörande öfveradj. för expedr. öfverstelöjtui frih. B. Sparre, 5 öfveradjutanter, 3 stabsadjutanter, 2 fortifikationsofficerare, 2 fältmätningsofficerare, 1 fältsekreterare, 1 öfverauditör, 1 krigsfiskal, 1 förste fältläkare och 1 öfverkrigs-kommissarie¹, tillsammans 18 personer.

Härtill kommo sedermera: 1 kommandant, 1 vagnmästare och 1 fältpostmästare.

	Bataljoner	Skvadroner	Kanoner	Antal	
				man	hästar
<i>1.-a brigaden:</i>					
Chef; öfversten m. m. grefve Leijonstedt.					
Adjutant: löjtnanten vid Nerikes och Värmlands regemente Sundell.					
Brigadläkare: regementsläkaren d:r Pentz.					
Tr.: Sammanslagna jägarebataljonen					
	1	—	—	1,412	8
Nerikes och Värmlands regttes I. bataljon	1	—	—		
.....	1	—	—		
En skvadron af Lifregementsbrigadens husarkår...	—	1	—	71	70
Ett 6- $\frac{1}{2}$:igt åkande batteri af Göta artillerireg:te	—	—	6	111	93
Ett flyttande sjukhus	—	—	—	— ¹	—
Tillsamman					
	3	1	6	1,594	171
<i>2:dra brigaden .-</i>					
Chef: öfversten m. m. grefve v. Schwerin. 1					
brigadadjutant, 1 brigadläkare.					
Tr.: En bataljon, formerad af brigadens jägare					
	1	—	—	2,410	131
Lifregementsbrigadens grenadjärkår	1	—	—		
Upplands regemente	2	—	—		
Hälsinge regementes södra bataljon	1	—	—		
En skvadron af Lifregementsbrigadens husarkår	—	1	—	—	—
Ett 6- $\frac{1}{2}$:igt åkande batteri af Svea artillerireg:te	—	—	6	112	93
Ett flyttande sjukhus	—	—	—	—	—
Tillsamman					
	5	1	6	2,522	224
<i>3.-e brigaden:</i>					
Chef: öfversten frih. Th. Cederström. 1					
brigadadjutant, 1 brigadläkare. Tr.: En bataljon,					
formerad af brigadens jägare ...					
	1	—	—	1,647	119
Södermanlands regementes I. bataljon	1	—	—		
Dalregementets I. bataljon	1	—	—		
Nerikes och Värmlands regementes III. bataljon...	1	—	—		
Två skvadroner af Lifregementsbrigadens husarkår	—	1	—	—	—
Ett 6- $\frac{1}{2}$:igt åkande batteri af Svea artillerireg:te	—	—	6	112	93
Ett flyttande sjukhus	—	—	—	—	—
Tillsamman					
	4	1	6	1,759	212
<i>4.-e brigaden:</i>					
Chef: öfversten m. m. grefve O. Cronstedt. 1					
brigadadjutant, 1 brigadläkare.					
Tr.: En bataljon formerad af brigadens jägare					
	1	—	—	1,604	72
Södermanlands regementes II. bataljon	1	—	—		
Västmanlands regemente	2	—	—		
En skvadron af Lifregementsbrigadens husarkår...	—	1	—	—	—
Ett 6- $\frac{1}{2}$:igt åkande batteri af Svea artillerireg:te...	—	—	6	113	93
Ett flyttande sjukhus.....	—	—	—	—	—
Tillsamman					
	4	1	6	1,717	165
Transport					
	16	4	24	7,592	772

¹ Uppgift om vid sjukhusen kommanderad eller anställd personal har ej kunnat återfinnas.

Bataljoner	Skvadroner	Kanoner	Antal	
			man	hästar
16	4	24	7,592	772
1	—	—	656	—
1	—	—	656	—
—	2	—	347	329
—	4	—		
—	—	— ¹		
—	6	—	347	329
—	—	6	125	98
17	10	30	8,720 ²	1,199

Kavalleri-reserven:

Chef: generaladjutanten m. m. Aminoff. 1 adjutant.

Tr.: Två skvadroner af Lifgardet till häst .....

Fyra skvadroner af Lifregementsbrig:ns husar-kår

Ett hästlasarett .....

Tillsamman Artilleri-reserven

.-Chef: öfversten frih. Armfelt. 1 adjutant. Tr.: Ett

3-<B;igt batteri till fot af Göta art. reg:te ...

Allmänna frängen³

Ett krigskominissariat med fältkontor.⁴ Två nederlagsmagasin (under organisation).

Arméns furageringsväsende. Två

nederlagssjukhus (under organisation).

Etappväsendet:

Ett fast magasin. Ett utredningsförråd. En forvagnsinrättning. Arméns allmänna sjukhus.

Som häraf synes, hade general en chef till sitt förfogande en styrka af i rundt tal 8,600 man stridande jämte 30 kanoner och 1,200 hästar,

Uppgift om personalen ej anträffad.² Härifrån afgå 116 icke stridande (officersdrängar).

Allmän träng i detta ords nutida bemärkelse fanns icke, utan äro här under denna rubrik sammanförda de formationer, hvilka fullgjorde allmänna trängens funktioner.

Antagligen, ehuru ej särskildt omnämndt, fältkansli. S.

Varmlands fältjägare.

och trots de många brister och svårigheter, som vid krigets utbrott mött. voro trupperna nu något så när försedda med erforderlig utredning och truppträng samt med för deras underhåll och sjukvård nödvändiga formationer.

I enlighet med Kungl. Maj:ts befallning hade nämligen genom högkvarterens order den 29. mars bestämts, att hvarje infanteribataljons trupp-träng tills vidare skulle utgöras af: 1 bataljonsammunitionsvagn, 2 proviantvagnar och 7 pack-kärror. Till denna trängs fortskaffande ägde vederbörande bataljon i krigsorten rekvirera högst 25 hästar. (För den händelse bataljonen saknade det i stat bestämda antal fordon, eller dessa ej kunde framkomma å landets vägar, kunde äfven erforderligt antal fordon rekvirerats i byarne.) För ammunitionsbehovet var genom vid trupperna (dels vid gränsen, dels i Karlstad och i Örebro) skedd patronstillverkning i så måtto sörjdt, att infanteri-bataljonerna förfogade öfver 50 patroner per man, jägarne öfver 60. (Af dessa buros 30 af karlen i ledet, de öfriga fördes å bataljonens ammunitionsfordon.)

Reservammunitionen fortskaffades af artilleriet,¹ som på af truppförbanden gjord rekvisition utdelade densamma.

För truppernas underhåll sörjde krigskommissariatet i enlighet med den af general en chef fastställda provianterings- och furageringsstaten. De bataljoner, som i sina kvarter möjligen kunde erhålla sina sofvel-ar-tiklar, ägde dock rätt att uttaga endast brödet, beräknadt till 2 $\frac{1}{2}$ sk. banko, då skillnaden i portionspriset, erhöles med 5 $\frac{2}{8}$ sk. banko. Proviant- och furageartiklarna afhämtades genom truppförbandens egen försorg (å deras bagageträng) från nederlagsmagasinen eller vanligen direkt från det fasta magasinet i Arvika.

Detta erhöles sina förnödenheter dels genom af kommissariatet gjord upphandling inom provinsen, dels från i städerna mellan Karlstad och Örebro anordnade större eller mindre proviant- och furageupplag, från hvilka förnödenheterna genom den af general Armfelt organiserade for-vagnsinrättningen fortskaffades till Arvika magasin.

Sjukvården lämnade nog liksom underhållsväsendet ännu mycket öfrigt att önska; den var dock organiserad så godt förhållandena med-gåfvo. Under förste fältläkarens inspektion erhöles de sjuke, som ej vid vederbörande truppförband kunde vårdas — och sedermera de bles-serade — första vården vid brigadernas flyttande sjukhus. Från dessa sändes de svårare sjuke till nederlagssjukhusen i Lerhol eller Järnsko; samt från dessa till arméns allmänna sjukhus i Karlstad, hvarifrån de

¹ Först den 17. april kunde detta taga sin början och då blott från det vid Ed» stående, I:a brigaden tilldelade. 6-8:iga batteriet.

tillfrisknade återgingo till armén eller, om de voro odugliga till vidare krigstjänst, sändes till sina hemorter.

I enlighet med högkvarterens ordern af den 6. april angående allmän-indelning och förläggning hade högra flygeln den 13. april följande ställning:

Högkvarteret i Adolfsfors.

i:-a brigaden:

Brigadkvarteret i Eda prästgård.

Sammanlagda jägare-bataljonen: under marsch till anbefallda kvarter i Hofvelserud, Emterud och Morast-byarne, där kompanierna skulle inträffa den 14. april och den nya indelningen verkställas den 15.

Enligt de för denna (den 13.) utgifna ordena indelades bataljonen på 4 kompanier, hvartera bestående af 75 man fältjägare och 50 man af Nerikes och Värmlands regementes jägare. Hvarje kompani skulle således utgöras af 125 man. Som emellertid sjuke och vakanser måste afräknas, uppnådde kompanierna ej högre numerär än 100 å 115 man.

Nerikes och Värml. reg:tes I. bataljon: två komp:r i Bortan och två komp:r i Heljeboda; d:o d:o II. bataljon: två komp:r vid och omkring Eda; ett komp. i Strand (på särskild order af öfveradjutanten kapten Anckarsvärd).

Husarskvadronen i Norra och Södra By.

6-<8>iga batteriet på marsch från Karlstad till Eda.

Flyttande sjukhuset i Hulteberg vid Eda kyrka.

Larmplatser i Morast och Hofvelserud.

Bevakningslinje från Leer-sjöarna till högra flygeln, med patruller uppåt Fryksdalen.

2:a brigaden:

under formeriiig¹ enligt ordena af den 6. april med brigadkvarteret i Adolfsfors,

larmplatser i Skillingmark och Bemjeng, samt bevakningslinje från Leer-sjöarna till Rommenäs.

3:e brigaden:

under formering¹, och skulle enl. brigad-chefens rapport af d. 10 april mellan d. 11. och 14. inträffa i anbefallda kvarter med brigadkvarteret i Holmedal, larmplatser i Rommenäs och Töcksmark, samt bevakningslinje från Rommenäs till Trollön i Stora Lee-sjön.

¹ Det brigaden tilldelade 6-"S:iga batteriet hade dock ännu ej anländt.

4:e brigaden:

som reserv¹ i Silbodal och Blomskog med brigadkvarteret i Silbodal och en detacherad bataljon i och bakom Ränkeforsen, för bevakning af trakten från Trollön till Solhems tull, där patruller från vänstra flygeln skulle möta.

Detacherade Dal-kåren: på marsch mot Flisen-älven.

Kavalleri-reserven:

Brigadkvarteret i Karlstad.
fyra skvadroner af Lifreg:tsbrig:ns husarkår i Karlstad.
två skvadroner af Lifgardet till häst i Örebro.

Artilleri-reserven:

Brigadkvarter i Karlstad.
ett 3-~~ff~~:igt batteri till fot af Göta art.-reg:te i Ämot.
tre ö-Säga batterier af Svea art.-reg:te, tilldelade 2., 3. och 4. brigaderna, under marsch från Örebro till Värmland.

Denna högra flygelns förläggning grundade sig därpå, att centern af hvarje på gränsen stående brigad skulle kunna infalla på en af hufvud-vägarne, som leda in till Norge.

Den 13. april utgaf general Armfelt följande order att för soldaterna uppläsas:

»Då Kungl. Maj:ts trupper nu till någon del komma att rycka in öfver norska gränsen, förväntar jag, att de inom fiendens land förtjena den aktning och det loford, hvaraf de alltid gjort sig förtjenta, att de med skonsamhet och beskedlighet bemöta den fredliga inbyggaren och landt-brukaren och i honom känna endast människan — ej fienden. Hvad svenska truppers förhållande emot H. M:t Konungens af Danmark krigsfolk angår, så är jag alldeles öfvertygad, att de svenske veta att bibehålla det rykte af tapperhet och mandom, som de alltid förtjent, och att de aldrig förgäta, att deras förfäder alltid ansett I svensk mot 3 danskar vara lika styrka, hvilken beräkning af nationalstyrkan jag hoppas, att vi alltid skola bibehålla.»

2:a brigaden beordrades att med sin jägare-bataljon den 14. på morgonen öfvergå gränsen för att på vägen åt Haneborg och Blakier göra en rekognoscering, och till 3:e brigaden gafs befallning, att dess jägare-bataljon skulle i sammanhang härmed, understödd af så mycket infanteri, som brigad-chefen ansåg nödigt, den 15, på morgonen söka intaga

¹ Det B-Siiga batteriet äfvensom I bataljon af Västmanlands reg:te ännu ej anlända.

Dals- och Hånfjället samt »poussera» rekognosceringen framåt Basmo-och Momarks-vägen.

Hvad 1:a brigaden angår, erhöi dess chef den 14. följande, samma dag utgifna, order:

»T.-s brigad kommer att, så fort ske kan, verkställa en rekognoscering framåt Glommen och trakten af Kongsvinger, hvilken kommer att ske efter följande disposition:

1:o) Lifbataljonen af K. Nerikes och Värmlands regemente marscherar först, utgörande 1:a kolonnen, och får, om vägens beskaffenhet det tilllåter, en kanon med sig. Vägen tages öfver Fagernses och Masterud och därifrån emot Glommen vid Kongsvinger för att observera alla fiendens rörelser från denna fästning och tournera samt borttaga alla hans poster-ringar på den föreskrifna vägen.

Den 2:a kolonnen sättes på vägen åt Midskog på det sätt, att 2 :ne kompanier gå på stora vägen åt Midskog, under det att 1 kompani går öfver Leer-sjöarna förbi Magnor och ett annat detachement öfver Lindalen för att tournera Magnor. Med denna kolonn åtfölja 3:ne 3-<t£:iga kanoner och 30 beridna husarer.

De öfriga trupperna af brigaden användas till reserv och appuie i Fagernses och på Midskogs-vägen samt till kommunikationsposter emellan brigaderna.

2:ne kanoner samt det öfriga kavalleriet blifver som reserv i Magnor.

2:o. Ändamålet med denna rekognoscering är: 1:o att skaffa alla de lokala och andra underrättelser, som äro möjliga, för att därpå grunda sviten af operationerna; 2:o att på det nogaste examinera subsistance-tillgångarne för att se, huru man skulle kunna etablera sig i fiendens land, äfvensom den väg, på hvilken transporter härifrån äro möjliga, eller som kunde tagas till sådant ändamål för en långvarigare operation.

3:o. Härvid iakttages vidare, att all möjlig skonsamhet och beskedlighet mot invånarne iakttages, till dess de på ett eller annat sätt ej skulle göra sig förtjänta däraf.

4: o. Man bör alltid söka att öfverrumpla och tournera fienden och icke löpa på de hinder eller det fronterande motstånd, han kunde göra.

5:o. Till utförande af operation böra ibland jägarne utväljas de friskaste och dugligaste, och de öfriga antingen följa bagaget eller tjena till kommunikationsposter bakom den aktiva truppen.

6:0. Så länge ej för rygg och flank är att befara, hvilket endast af fiendens styrka, ställning och kontenance kan bestämmas, bör pousseras fram mot Glommen så långt som möjligt, med iakttagande af hvad försiktigheten i afseende på flanks och ryggs betäckning fordrar.

7:o. Min öfveradjutant, kaptenen baron Anckarsvärd, som fått alla nödiga order och instruktioner, medföljer denna brigad för att gifva nödiga upplysningar och meddelar den trupp, som från Midskog uttages att gå öfver Mangelfället, särskild instruktion.

G. M. Armfelt.

Adolfsfors etc.»

Till chefen för det vid Ämot stående, nu fulltaliga, 3-tliga batteriet till fot (af Göta art.-reg:te), kapten Ehrenström, afgick därjämte order att med batteriet genast ställa sig under 1. brigad-chefens befäl.

Dessa order kommo, såsom nämnts, chefen för 1. brigaden tillhanda samma dag, de utgåfvos, eller den 14.; och brigad-chefen af sände i anledning däraf kl. $\frac{1}{2}$ 9 på aftonen en beriden ordonnans till chefen för överstelöjtnantens kompani af Nerikes och Värml. regemente att genast marschera från Strand till Nolby vid Eda, dit äfven den brigaden tillhörande husarskvadronen beordrades. Chefen för Nerikes och Värmlands regementes I. (Lif) bataljon, majoren frih. Cederström, fick genom brigadorder d. $\frac{14}{4}$ befallning att genast låta de båda i Bortan varande kompanierna marschera till Heljeboda, hvarifrån hela bataljonen skulle uppbyta för att öfver Hofvelserud fortsätta marschen enligt högkvartersordern. Med artilleriet (1 kanon) skulle följande morgon afsändas torrföda, som borde kunna vara framme kl. mellan 8 och 9 f. m. (?), hvarefter kolonnen omedelbart skulle vara marschfärdig. I Hofvelserud skulle det där förlagda jägare-kompaniet (3:e komp:t) och 20 beridna husarer träda under major Cederströms befäl. Posteringen i Bogen skulle afgå direkt till Fagernses och där sammanstöta med kolonnen. 30 patroner skulle medtagas af hvarje man i ledet, resten af ammunitionen skulle medföras å ammunitionsvagnen. För fortskaf-fandet af såväl denna som provianten m. m. skulle hästar tagas i byarne.

Till major v. Echstedt, chefen för den sammanslagna jägare-bataljonen, meddelades högkvarters-ordern följande dag, den 15., hvarjämte han underrättades om, att det i Hofvelserud förlagda jägare-kompaniet, »till skyndsamt efterkommande af generalordern», ställts under befäl af major Cederström för att medfölja dennes kolonn. Dessutom fick major v. Echstedt order att dels tillstundande natt med bataljonens, hufvudstyrka under eget befäl inrycka öfver gränsen, så att han vid första dagningen kunde bemäktiga sig den fientliga posteringen i Mag-nor (hvilken, om möjligt, borde kringgås för att så mycket säkrare tagas), och dels beordra ett kompani (enl. ordalydelsen: 100 man) under kapten Lillieströms befäl att afgå öfver Finsrud samt framtränga i jämnhöjd med major Cederströms kolonn på vintervägen åt Hagerud.

/

Detta kompani skulle om möjligt kringgå nämnda byar för att be-mäktiga sig därvarande fientliga posteringar äfvensom, medtagande vägvisare och arbetsmanskaf med yxor och skoflar, söka hålla förbindelsen öppen mellan den högra och den å hufvudvägen marscherande vänstra kolonnen.

Om proviant och furage hade brigadkvarteret fogat anstalt, och skulle manskapet vid jägare-bataljonen (liksom vid major Cederströms kolonn) bära 30 patroner pr man, under det återstoden af ammunitionen medfördes å fordonen.

Emellertid uppstod brist på hästar, hvadan provianten ej anlände i tid, och därför kunde ej brigadens hufvudstyrka uppbryta före kl. 12 på natten emellan den 15. och 16. Order gafs därför till major Cederström att ej anträda sin marsch förr än den 15. kl. 11 på aftonen, hvar-jämte han underrättades om, att prinsen af Holstein sades vara anländ till Vinger med omkring 8,000 man, hvadan han under marschen borde iakttaga mycken försiktighet.

Samtidigt gafs befallning till major v. Echstedt att, tills vidare order anlände, inställa den honom anbefallda marschen, men jägare-bataljonen skulle dock hållas färdig att »på första vink» marschera, hvarom kapten Lillieström skulle underrättas.

När general Armfelt emellertid fick rapport om det hinder, som uppstått för 1:sta brigadens rekognoscering, tillställde han brigadchefen följande skrifvelse:

»I detta ögonblick inskickade rapporter från posteringarne genom deras spioner anser en chef kommenderande generalen böra så mycket mer skynda den expedition, som för 1:a brigaden är anbefalld.

Fienden skall för öfrigt väl hållas varm på södra sidan, så att ej hela lasten skall falla på Vinger-kolonnen.

Hvad hästar angår, anser generalen dem böra göra föga hinder, emedan, så mycket möjligt är, provianten bäres af soldaten, och det öfriga kan komma efter.

Högkvarteret Adolfsfors den 15. april 1808.

p. b.

B. Sparre.»

Chefen för 2:a brigaden fick därjämte order att genast till 1:a brigaden detachera den närmast Eda varande bataljonen (Upplands regementes II. bataljon), hvilken skulle ställas till 1:a brigadchefens disposition »att brukas som soutien vid den rörelse, han företager».

* * *

Den 14. april hade prins Christian August erhållit rapport om, att svenskarne utsatt poster vid Svinesund och hotade med ett infall i Marker. Till följd häraf äfvensom för att vara närmare krigsskådeplatsen flyttade han den 15. april sitt högkvarter från Möss till Rakke-stad prästgård. Knappast hade han anländt dit, innan han (på aftonen den 15.) fick rapport om, att svenskarne på sydostgränsen trängt de danska förposterna tillbaka och ryckt in i Marker. Brigaden Holst fick då order att koncentrera sig vid Skjeberg, dit det var prinsens afsikt att själf begifva sig. Strax efter midnatt fick han emellertid ännu en rapport, som omtalade, att svenskarne framträngt öfver Mangelfjället till Höland. Till öfverste de Seue, — hvilken, som förut omnämnts, stod med sin brigad i trakten af Kongsvinger, bevakande gränsen från Kraakfoss i Höland till Grue prästgård i Solör — afsände han då följande order:

»Fienden har infallit i Höland. Herr Öfverste! Tag edra mesures.
Rakkestad prestgård, den 16. april kl. 1 natt.

Christian Prins af
Schleswig-Holstein.»

Därefter reste han på morgonen till Skjeberg och satte sig i spetsen för brigaden Holst i marsch mot norr för att angripa svenskarne i Höland eller hvarhelst de kunde anträffas.

Af brigaden de Seue, som i medio af mars utgjorde tre bataljoner infanteri och ett S[^]rigt fotbatteri, hade efter kort tids förlopp detacherats en bataljon till Höland (under prinsens speciella kommando) och ett kompani till öfverste v. Staffeldts brigad, hvadan öfverste de Seue nu blott förfogade öfver grenadjär-bataljonen Muller och tre kompanier af den Norska lätta infanteri-bataljonen under befäl af major v. Kreutz samt det 3<18:iga batteriet, kommenderadt af löjtnant v. Meidell, hvartill kommo fyra amusetter, en styrka uppgående till omkring 1,200 man, för hvilka Kongsvingers till 900 man uppgående besättning utgjorde en beaktansvärd reserv.¹

Redan den 15. på aftonen drogo sig brigadens förposter tillbaka från gränsen, och den 16. var defilén mellan Malmerfjället och Aaklangsjö-arne besatt med en division och skarpskyttarne af grenadjär-bataljonen Muller samt fyra amusetter, medan den af Rån-berget och Vrangs-älfver. bildade defilén vid Aabogen hölls besatt med en division af samma bataljon och % batteri 3 <§ :iga kanoner.

De tre lätta kompanierna blefvo posterade vid Pramhus och på höjderna därinvid för att skydda vänstra flanken.

¹ Schnitler säger (s. 242), att »dessa kunde naturligtvis icke dragas utanför fästningen», en uppfattning, som kan vara omtvistad.

Återstoden, två divisioner af grieradjär-bataljonen och V₂ 3 ®:igt batteri, utgjorde under major v. Mullers befäl reserv och stod nedanför Kongsvingers fästning på högra Glommen-stranden. Där uppehöll sig äfveii brigad-chefen, öfverste de Seue.

För att ej åstadkomma rubbning i den för 1:a brigaden uppgjorda operationsplanen hade emellertid majoren frih Cederström, utan att afbida sin proviant, redan den 15. satt högra kolonnen i marsch i följande marschordning:

avantgardet: 3:e jägare-kompaniet under kapten v. Lagerlöfs befäl,

hufvudstyrkan: en division (kompani) infanteri, en kanon med servis, tre divisioner (komp:r) inf., kavalleriet (20 husarer),

truppträngen, under betäckning af ett arriärgarde (för hvars styrka dock uppgift saknas).

Avantgardet påmindes om att under marschen iakttaga all den försiktighet vid byars undersökande, som reglementet föreskref, äfven-som att så mycket som möjligt använda sidopatruller. Därtill borde helst utväljas de af jägarne, som hade skarbågar. Så snart avantgardets spets rekognoscerat någon by, skulle genast en del af avantgardet rycka igenom denna för att afskära all reträtt för den fientliga trupp, som möjligtvis kunde vara förstucken i byn. För öfrigt borde en by, i hvilken enligt berättelse någon beväpnad styrka funnes, helst kringgås, på det att reträtten för ifrågavarande styrka blefve afskuren.

På eftermiddagen den 15. april stod hufvudkolonnens avantgarde under major v. Echstedts befäl med två kompanier af Sammanslagna jägare-bataljonen, femton husarer och en S-fårig kanon vid Magnorbro och ett kompani af samma jäg.-bataljon (1:sta komp:t) under kapten Lillie-ströms befäl vd N:a Emterud. Sedan uppbrotts-order anländt, anträdde under natten marschen öfver gränsen, hvarvid kapten Lillieström med sitt kompani (1 sub.-officer och 100 man) marscherade öfver Lindalen och Finserud till K jelder hullet vid N. Billingen, dit kompaniet framkom den 16. på aftonen.

Efter att hafva detacherat löjtnanterna Braun och G. G. Ugglas¹ med 80 man att på särskilda vägar kringgå fiendens posteringar i Magnor och Nefvien (?), uppbröt major v. Echstedt från Magnorbro med den öfriga styrkan — 116 man jägare, 15 husarer och den 3 "B"iga kanonen — samt inryckte utan minsta motstånd öfver gränsen till Magnor, hvar-est löjtnanterna Brauns och Ugglas detachementer tillstötte utan att hafva mött andra fientligheter, än att en patrull lossat några skott mot

¹ Löjtnant C. W. Ugglas tillhörde kapten Lillieströms komp.

löjtnant Ugglas trupp. Fienden hade, som förut omtalats, redan på aftonen indragit sina posteringar. I Magnor afvaktade nu major v. Echstedt, enligt order, kolonnens hufvudstyrka, hvilken, efter att hafva uppbrutit från Eda d. 15. vid midnattstiden, (d. 16.) kl. 4 f. m. anlände till Magnor.

Häriifrån fortsattes marschen till Midskog, hvarest halt gjordes för att afvakta underrättelser från major Cederström.

Avantgardet framryckte till Midskogs kyrka och utsatte där framför bevakning (med avantgardets hufvudstyrka vid kyrkan).

Kolonnens hufvudstyrka inkvarterades i Midskog. Medan man nu väntade på underrättelser från major Cederström, anlände under öfver-stelöjtnant Drufvas befäl den brigaden tilldelade II. bataljonen af Upplands regemente, hvilken fick order att taga kvarter till höger om jagarna vid Midskogs kyrka.

Den 17. beordrades Upplands-bataljonen att af lösa jägarne, af hvilka 150 man beordrades afgå framemot Malmer by, där kapten v. Matern med 100 man detacherades att öfver Näse och Halle (i den af Hals-och Sigernes-sjöarna bildade dalgången) göra en rekognoscering framåt Lier och oroa fienden. Med öfriga 50 man (af de 150) fick löjtnant G. Belfrage order att öfver Grasmö och Langfos afgå till Pramhus för att söka förena sig med kapten Lillieström, där fatta posto och afvakta vidare order.

Den vid kyrkan stående, avantgardet tilldelade kanonen fick framrycka till den vid stora landsvägen utsatta fältvakten och den i Midskog varande Nerikes och Värmlands reg:tes II. bataljon beordrades jämte de 4 kanonerna att framrycka till kyrkan.

Då emellertid underrättelse inkom, att en kanonad hörts från trakten af Lier, väcktes däraf oro för den Cederströmska kolonnen, hvadan hufvudkolonnen på f. m. uppbröt från kvarteren.

Vid Malmer gjorde avantgardet, som fortfarande stod under major v. Echstedts befäl, halt för att söka förbindelse med kapten v. Matern.

Denne hade vid södra ändan af Sigernessjön stött på en fientlig kom-mending af 1 underofficer och 20 man, som retirerade, hvarvid 1 man togs tillfånga. Underrättad om att denna trupp haft sitt kvarter i torpet Hålet (Holen?), ditsände kapten v. Matern en mindre rekognosceringsaf-delning samt fortsatte sedan marschen öfver Sigernes-sjön till Strengels-rud, hvarifrån ett fientligt kompani afmarscherat $\frac{1}{2}$ timme, innan det Maternska detachementet anlände: I Strengelsrud togs nu en vägvisare, och marschen fortsattes genast vägen öfver bergen mot Lier. »600 alnar» från detta ställe blef detachementets avantgarde — som fördes af löjtnant G. G. Ugglå — attackeradt af ett kompani jägare, som framrusade ur sina i skogen gjorda rishyttor. Avantgardet förstärktes

nu (med 12 man) och en häftig jägare-eld började å båda sidor. Så småningom framdrog kapten v. Matern sin hufvudstyrka, då fienden retirerade uppåt Lier, sedan han förlorat 4 man dödsskjutna och 1 man fången.

Därefter återvände kapten v. Materns detachement till Strengelsrud, hvarest mötte en förstärkning af 1 korpral och 16 man af Upplands regemente, hvilka major v. Echstedt på eftermiddagen afsändt från Malmer. Sedan erforderlig bevakning utsatts, tog kapten v. Matern med sin hufvudstyrka kvarter i Strengelsrud.

Vid Malmer hade emellertid till hufvudkolonnen inkommit rapport från kapten Lillieström, att han vid Pramhus stött på fienden, som, efter att hafva fått några blesserade, retirerat.

Efter att hafva tillbragt natten vid Kjelderhullet, hade nämligen kapten Lillieström (sedan underrättelse ankommit från major Cederström) den 17. kl. 8 f. m. satt sig i marsch mot Pramhus, där, som förut omtalats, tre kompanier af Norska lätta inf.-bataljonen, omkring 400 man. fattat posto. Kl. 11 f. m. anlände det af löjtnant W. Uggla kommanderade avantgardet till Pramhus och fick genast eld på sig, då dess flankörer närmade sig byn. Denna eld besvarades genast, och sedan kedja blifvit formerad och börjat chargerera, gick kapten Lillieström med sitt raska kompani till anfall. Den vid Pramhus stående fientliga styrkan drog sig då hastigt tillbaka mot Aabogen¹.

Enligt order förföljde kapten Lillieström de tillbakavikande mot nyssnämnda ställe, där, som han nu fick veta, fienden skulle ligga »med en betydligare styrka tillika med kanoner en ordre de bataille».

Kedja formerades därför å nyo, och »lättjägarne» fingo sitta upp på bondhästar för att inbilla fienden, att det lilla detachementet var starkare och bestod af flere vapen.

De vid Aaklängen- och Aabogenpassen posterade danska trupperna ansågo sig nu hotade i sin rygg och utrymde sina ställningar samt drogo sig tillbaka till positionen vid Lier, sedan de, ehuru ofullständigt, upp-rifvit broarne efter sig.

Kapten Lillieström besatte nu Aabogen, där natten tillbragtes.

Hufvudkolonnen hade emellertid fortsatt sin framryckning och anlände, sedan fienden dragit sig tillbaka, till Aaklängen-positionen, hvilken, om den »i fronten skolat tagas, kostat mycket folk och troligen ej kunnat tagas».

¹ Schnitler (s. 245) såväl som Rseder (II s. 474) uppgift-er, att de vid Pramhus stående tre kompanierna angrepos af major Cederström och kapten Lillieströms förenade detachement. Major Cederströms kolonn befann sig dock omkring $\frac{1}{3}$ mil därifrån emellan Fagernass och Ptsut samt hade ej mött någon fiende, hvadan anfallet mot Pramhus utfördes endast af kapten Lillieströms kompani.

Trupperna fingo nu gå i kvarter och bevakning utsattes framemot Lier, hvarjämte 1 officer med 1 underofficer och 30 man af Ner. och Värml. reg:tes II. bataljon beordrades att genast marschera till Stafnäs och där fatta posto för att medelst en på vägen från Skevansjön (Skjer-vangen) till Valla torp detacherad postering (1 und.-off. och 6 man) vinna förbindelse med 2:a brigaden, som vid sistnämnda ställe skulle hafva en postering.

Löjtnant Belfrage hade, såsom förut nämnts, med 50 man af Sammanslagna jägare-bataljonens 2:a komp. af marscherat till Pramhus för att söka förena sig med kapten Lillieström. Då han framkom till Pramhus, hade emellertid kapten Lillieström redan från detta ställe undanträngt de danska trupperna, hvadan löjtnant Belfrage, som ej mött något fientligt, synes hafva marscherat till hufvudstyrkan.

Sedan Aaklangen-ställningen nu var besatt af 1:a brigaden, var in- tagandet af positionen vid Lier brigadens nästa uppgift. Därvid skulle major Cederströms kolonn hufvudsakligen medverka, men man saknade underrättelser om, hvar densamma befann sig. Då erbjöd sig frivilligt löjtnant Belfrage att uppsöka major Cederström och lyckades äfven efter mycken möda och stort besvär finna denne, så att han den 18. på morgonen kunde aflämna rapport, att major Cederström den 17. utan att hafva träffat någon fientlig styrka, uppnått Pusut samt rekognoscerat framåt Skansgården.

Den 17. på aftonen hade således 1:a brigaden följande ställning:
högra kolonnen: i Pusut,

hufvudkolonnen i Aaklangen-ställningen med bevakning framemot Lier och

ett kompani (kapten Lillieströms) af Sammanslagna jägare-bataljonen i Aabogen,

ett d:o d:o (och 16 man af Upplands regemente) i Strengelsrud under kapten v. Materns befäl, samt ett d:o d:o och

Upplands regementes II. bataljon, Nerikes och Värmlands regtes II. bataljon,¹

50 husarer och

5 kanoner i Aaklangen och Kongetorp.

*   *
*

¹ Möjligen stod af denna bataljon ett bevakningsdetachement under kapten Bratts befäl vid Pramhus, ty i brigadorder den 18. april omnämnes, att »kapten Bratt, posterad vid Pramhus s, inbegripes i denna order.

Positionen vid Lier är belägen 5 å 6 kilom. från Kongsvinger på höjderna framför och bredvid gården Lier, med en utsträckning af omkring 900 meter.

Vänstra flygeln, bildad af den odlade platån kring N. och S. Lier, af-slutas i öster af branta och djupa skogbevuxna sluttningar ned mot Tarven-sjön och mot dennas aflopp i Lilla Vinger-sjön. Västerut höjer sig öfver denna platå ett utsprång från det bakom ställningen belägna Storhus-berget, hvilket utsprång bildar ställningens högra flygel och sänker sig i 4—8 graders vinkel mot Fusker-sjön. Framför fronten finnes en (3 å 400 m.) bred, sank äng, som framför högra flygeln öfver-går till en opasserbar, delvis skogbevuxen mosse, och mot söder begränsas af det då med nästan ogenomtränglig, tät granskog klädda höjdpardiet emellan södra delarne af Fusker- och Tarven-sjöarne.

Denna genom sin natur ganska starka ställning var än ytterligare förstärkt genom en linje fältbefästingar mot söder och sydväst.

Omkring 150 m. framför denna linjes vänstra flank, emellan landsvägen och den branta backsluttningen, var anlagdt ett isoleradt, slutet verk för två kanoner, som långs efter kunde betryka den enda från Lierdalen genom skogen upp till platån gående vägen, å hvilken dessutom framför batteriet anordnats en förhuggning.

I denna ställning bivackerade nu från och med den 17. på eftermiddagen¹ den styrka, som af den svenska I:a brigaden undanträngts från defiléerna och förskansningarna vid Kongetorp, Aabogen och Pråm-hus, nämligen tre kompanier af den Norska lätta inf.-bataljonen, två grenadjär-divisioner, några landtvärns-afdelningar, */2 S-U.-igt batteri och 4 amusetter, tillsammans 8 å 900 man, under major v. Kreutz' befäl. Med återstoden af sina trupper, två grenadjär-divisioner och Va S-Sugt batteri, tillsammans omkring 350 man, stannade öfverste de Seue fortfarande kvar som reserv nedanför Kongsvingers fästning på högra Glommenstranden.

Major v. Kreutz disponerade sina trupper på följande sätt:

Ytterst till höger stod en grenadjär-division under kapten Sadolin, förstärkt med något landtvärn, därefter kom en grenadjär-division under kapten Griiner och till vänster därom de tre lätta inf.-kompanierna, likaledes förstärkta med en del landtvärn. Ungefär i midten af vänstra flygeln, midt framför byggnaderna vid S. Lier stod, i ett nedskuret batteri, löjtnant Meidell med det halfva S-^iiga fotbatteriet, och på vänstra flygeln stodo, likaledes i ett nedskuret batteri, två amusetter. De öfriga tvenne amusetterna voro placerade i det framför vänstra flygeln belägna

¹ Schnitler uppgifver »fr. aftonen den 16. april», men som striden vid Pramhus och Aaklangens utrymmande ägde rum först den 17. synes ett misstag föreligga.

slutna verket, som dessutom var besatt med 50 man af den lätta inf.-bataljonen.

*   *
*

Tidigt på morgonen den 18. afsände chefen tor hufvudkolonnens avantgarde, major v. Echstedt, 1 underofficer och 60 man af Nerikes och Värml. regemente till förstärkning af kapten v. Materns detachment vid Strengelsrud jämte order, att kapten v. Matern skulle långs med sjön marschera fram till Bsereielserud för att oroa fiendens högra flank.

Denna förstärkning framkom kl. 7 fm. till Strengelsrud, och hade kapten v. Matern nu under sitt befäl: 100 man jägare, 16 man af Upplands bataljon och 60 man af Nerikes och Väml. reg:tes II. bataljon, tillsammans 176 man.

Sedan man vid I:a brigaden på morgonen fått visshet om, hvar major Cederströms kolonn befann sig, beordrades löjtnant C. W. Ugglå att med 1 underofficer och 50 man af den sammanslagna jägare-bataljonens I:a kompani¹ afmarschera från Aabogen för att öfver Pramhus och Pusut upprätta förbindelse mellan brigadens hufvudstyrka och högra kolonnen. Därjämte skulle han »avertera» major Cederström om den af öfver-adjutanten, kaptenen, baron Anckarsvärd honom lämnade planen att anfalla och kringgå befästningarna vid Lier.

Med återstoden af 1 jägare-kom] unict (2 rnd.-off. och 45 man) beordrades kapten Lillieström att afmarschera från Aabogen på hufvudkolonnens högra flank för att från Tarvensjön attackera Lier. Majoren och kompani-chefen vid Upplands regemente Hård fick därjämte befallning att med sitt kompani, 122 man af Upplands reg:tes II. bataljon, jämte 28 man af Nerikes och Värmlands regemente afmarschera från Kongetorp för att förena sig med den Ve mil från Lier vid stora landsvägen stående fältvakten — 30 man af Nerikes och Värml. reg:te under löjtnant v. Heland — och där afvakta vidare order.

Sedan den förut omnämnda förstärkningen ankommit till Strengelsrud, hade emellertid kapten v. Matern, vid 8-tiden på fm. satt sig i marsch mot det ^a/s mil från Lier belägna Bsereielserud, efter att till höger om sig hafva detacherat 1 underofficer och 12 man att hålla förbindelse med löjtnant Ekman, som på order af major v. Echstedt med 1 under-

¹ Enligt ordalydelsen: »1 underofficer och 50 man af K. Nerikes och Värmlands regementes och fältjägare från Aarbogen»; som vid Aarbogen endast fanns *i* komp. (kapten Lillieströms), synes häraf framgå vid jämförelse med ordalydelsen, att de-tachmentet utgått från Sammanslagna jägarebataljonens I. kompani.

officer och 40 man (25 jägare af 2 komp.¹ och 15 man af Upplandsbataljonen) samtidigt uppbröt från Strengelsrud för att marschera mel-lersta vägen åt Lier eller samma väg, som det Maternska detachementet dagen förut framgått, och som mynnade ut på stora landsvägen vid den af fienden gjorda förhugningen. Kl. ungefär $\frac{9}{2}$ träffade löjtnant Ekman på den danska vedettkedjan, hvilken nödgades retirera och förföljdes till stora landsvägen. Då kapten v. Matern fick höra, att löjtnant Ekman råkat i strid, sände han rapport därom till major v. Ech-stedt samt framryckte genast och formerade kedja med jägarne till höger och infanteriet till vänster. När han hunnit till Fuser-sjön och infanteriet marscherat ut på denna, började fienden med 2 amusetter, den ena riktad mot jägarne, den andra mot infanteriet, beskjuta kedjan, hvilken dock avancerade mot en liten höjd på andra sidan om sjön.

Under denna marsch fick chefen för 4:de jägare-kompaniet, löjtnant Braun, en kontusion i hufvudet, och 1 jägare blesserades lindrigt i bröstet.

Jägare-elden började nu med häftighet på ungefär 125 m:s afstånd, kedjorna emellan. Som kapten v. Matern emellertid märkte, att hufvudkolonnen, som skulle komma stora landsvägen, ej ännu framkommit, drog han sig omkring 150 å 200 m. tillbaka till skogen under beständig eldgifning utan att af fienden förföljas. Till förstärkning åt löjtnant Ekman afsändes nu 1 underofficer och 12 man, hvilka dock först kl. Vz 6 e. m. framkommo till honom.

Sedan löjtnant Ekman förföljt de fientliga vedetterna till stora landsvägen, drog han sig omkring 200 m. tillbaka till skogen, där han ånyo formerade kedja och framsände patruller. Flere gånger sökte nu fienden drifva honom tillbaka, men han lyckades hålla sin ställning hela dagen, tills han på eftermiddagen erhöll generalens en chef order att draga sig åt vänster och sluta an till kapten v. Matern.

När major Hård fick veta, att kapten v. Matern avancerat så nära befästningarna, att hans högra flank behöfde betäckas, marscherade han fram till $\frac{7}{10}$ mil nära Lier, efter att hafva kvarlämnat 36 man bakom sig och detacherat en pluton på vintervägen till Lier till, skydd för sin högra (?) flank.

Af brigadens hufvudstyrka hade återstoden af Nerikes och Värmlands reg:tes II. bataljon på förmiddagen uppbrutit från Kongetorp mot Lier och stod vid middagstiden i kolonn på landsvägen, dold af

¹ Det synes ej med bestämdhet framgå, om den Ekmanska afdelningen utgått från kapten v. Materns eller varit ett från avantgardet utsändt nytt deffrment. Det senare synes troligast, ty eljest framställer sig den frågan, hvar återstoden af 2:a kompaniet befann sig den 18. då af detsamma löjtnant Belfrage jämte fänrik Varberg och 50 man ^:ro detacherade mot Lier-positionens vänstra flank. Löjtnant Ekman tillhörde för "rrigt 2:a jägare-kompaniet.

skogen samt färdig att gå till anfall. Upplands-bataljonens öfriga tre kompanier jämte artilleriet och kavalleriet kvarstodo vid Aaklangen.

General Armfelt, som den 17. flyttat högkvarteret till Morast, framkom nu till trupperna och öfversåg ställningen. Underrättelse anlände härunder från major Cederström, att han under sin marsch mött vatten, å hvilka isen var sågad, och hvilka han ej kunde öfverkomma. Generalen fruktade då, att den »eljest goda och väl beräknade planen skulle därigenom misslyckas» och gaf order om några förändringar i dispositionerna.

Löjtnant Belfrage fick med en stark patrull utgå för att rekognoscera fiendens vänstra flank samt, om möjligt vore, finna någon väg för att kunna vinna densamma och afmarscherade till följd häraf med 1 officer (fänrik Varberg) och 50 man af 2. jägare-kompaniet, men kunde ej anträffa någon väg, hvarom rapport afsändes till generalen. Därefter fortsatte löjtnant Belfrage markledes ned mot Tarvensjön samt synes därunder hafva delat sin styrka och afsändt fänrik Varberg med en mindre afdelning för vidare rekognoscering.

För öfrigt hade han all möda att taga sig fram i skogen för den djupa snön. Framkommen till sjön, ämnade han öfvergå densamma, men dels befanns isen för svag, dels rapporterade hans patruller, att en trupp dragit sig åt hans högra flank, hvadan han måste förvissa sig om, huru därmed förhöll sig.

Slutligen fick han emellertid veta, att denna trupp ej var annat än fänrik Varbergs afdelning, som nu fick återgå till den af löjtnant Belfrage själf kommenderade styrkan.

Medan truppen hvilade inne i skogen, rekognoscerade löjtnant Belfrage och varseblef då en fientlig jägare-trupp, som drog sig; långs med skogsbrynet på motsatta stranden, nedanför den s. k. Lier-backen. Han ryckte då genast fram i kedja med så många af de sina — omkring 30 inan —, »som kunde hastigt komma ur skogen», och började häftigt chargerera fienden, som genast drog sig tillbaka. En häftig drufhagelseld öppnades därefter från Lier-backen på den lilla jägare-skaran, af hvilken flere blesserades, bland dem löjtnant Belfrage själf, som då måste lämna befälet åt fänrik Varberg. Under tiden anlände till platsen kapten Lillieström med sin afdelning (45 man af 2:a kompt) och fattade postö till höger om den Belfrageska af delningen vid strömdraget, samt öppnade eld mot befästningarnas vänstra flygel. Därjämte afsände kapten Lillieström rapport till generalen, att han framkommit till strömdraget, hvilket han för det öppna vattnets skull ej kunde öfvergå. De båda jägare-afdelningarne fortforo emellertid att med sin eld oroa fienden.

Hufvudkolonnen hade hittills ej ingripit i striden, utan kvarstod ännu vid 3-tiden i sina förut angifna ställningar. Kl. inemot 3 anlände till avantgardet (major Hårds detachment) tre kanoner under löjtnant Ehrenbills befäl jämte en pluton af Nerikes och Värmlands reg:te som kanonbetäckning. General Armfelt hade under tiden jämte kapten Anckarsvärd och den franske ingenjörkaptenen Jean Bart rekognoscerat ställningen. Han synes därunder hafva bestämt sig för att låta artilleriet taga ställning på den midt emot ställningens front belägna höjdstäckningen, hvilken äfven skulle besättas af major Hårds detachment, som, sedan artillerielden gjort behörig verkan och kapten Lillieström med sina jägare tournerat vänstra flanken, skulle storma förskansnin-garna, understödt af den på vägen stående Nerikes och Värmlands regementes II. bataljon.

Efter att, som förut omnämnts, hafva gifvit löjtnant Ekman (som med sin j ägare-af delning kvarstod i skogsbrynet till vänster om landsvägen) order att draga sig mera åt vänster och ansluta sig till kapten v. Matern, befallde generalen därför vid 5-tiden, att major Hårds styrka skulle rycka fram och vika af från vägen uppför det höga berget för att, dold af skogen, komma så nära som möjligt intill befästningarna.

Af de tre kanonerna ställdes en (under löjtnant Virgins befäl) vid vägen, så att denna kunde beskutas långs efter; med de båda andra beordrades löjtnant Ehrenbill att på en af generalen själf visad väg upp-rycka på fjället till vänster om stora vägen, och skulle därvid major Hårds trupp vara behjälplig vid kanonernas framforslande och langning af ammunition.

Som naturligt var, mötte verkställigheten häraf ofantliga svårigheter; snö och skog, i förening med den branta och svårframkomliga terrängen, voro hinder, som det kostade ej ringa möda att öfvervinna, hvar-till kom, att en häftig drufhagelseld mötte ffån skansarne, då förehaf-vandet därifrån upptäcktes. Genom befälets och truppens villighet fick man emellertid de båda kanonerna i position. Sedan därefter skottlangning försiggått, lät major Hård sin styrka rycka fram i skogsbrynet på ömse sidor om kanonerna, och nu började en jämn eldgifning från såväl kanoner som handgevär.

Emellertid hade major v. Echstedt, sedan han på förmiddagen fått kapten v. Materns rapport, begifvit sig stora vägen framemot Lier för att taga befälet öfver den, som han antog, där sammanstötande förpostkedjan. Han fick då af general Armfelt order att öfver skogen begifva sig till kapten v. Materns detachment för att (i enlighet med de ändrade dispositionerna) taga befälet öfver detta. Framkommen dit, vid 4-tiden på eftermiddagen, beordrade han löjtnant G. Uggla att med 30 man

9. *Värmlands fältjägare.*

(gående den ene efter den andre) till höger i kedja sluta an till löjtnant Ekmans afdelning för att få förbindelse med denna.

När sedan artillerielden, som var signal till anfall, började, gaf han kapten v. Matern order att med sin öfriga styrka formera kedja samt framtränga emellan skansarne och den på höjden midt framför dem stående fienden.

Därefter tog han själf befälet öfver de till höger varande jägarne och framryckte mot högra flygeln af skansarne (v. S. Lier) för att storma dessa.

Knappt hade kapten v. Matern formerat sin kedja, innan en af löjtnant Ekman afsänd jägare anlände med order från generalen att framrycka. Som emellertid 1 å 1 Va alns djup snö täckte marken, kunde jägare-kedjorna, såväl kapten v. Materns som major v. Echstedts, endast helt långsamt arbeta sig fram.

Medan dessa händelser tilldrogo sig framför Lier, hade löjtnant C. W. Ugglå, som med sina 50 man af 1. jägare-kompaniet kl. 7 fm. afmarscherat från Aabogen, öfver Pramhus framkommit till Pusut, efter att hafva utsatt förbindelseposterar dessa byar emellan, därvid anammande så många hästar, han kunde komma öfver, till påskyndande af orders och rapporters fortskaffande.

Därefter af marscherade han från Pusut stora vägen åt Skansgaarden för att »taga major Cederströms kolonn i ögnasigte». Han synes nu hafva träffat major Cederström i Skansgaarden och averterat honom om den af kapten Anckarsvärd meddelade planen att anfälla och tour-nera Lier skans.

Emedan isen å Vingersjön ej bar, beslöt sig då major Cederström för att sända sina husarer, kanonen och trängen tillbaka till Pusut, medan han med infanteriet (3:e jägare-kompaniet samt Nerikes och Värmlands reg:tes 1:a bataljon) öfver bergen öster och söder om sjön sökte sig väg till Lier-ställningens rygg. Den djupa snön i förening med den svårframkomliga terrängen fördröjde emellertid hans marsch betydligt.¹

Sedan löjtnant Ugglå fullgjort sitt uppdrag och med major Cederström öfverenskommit om signal för högra kolonnens framkomst (»musköt- eller jägareskott»), skaffade han sig erforderliga upplysningar och en vägvisare samt anträdde kl. % 4 e. m. med sin afdelning marschen mot Lier för att enligt order anfälla i fiendens vänstra flank. Efter att hafva marscherat skogledes, framkom han till skogen på Tarvensjöns nordöstra strand och fattade posto framför »höjden, hvarest fienden hade artilleri och jägare förlagda». Med några man framryckte han därefter för att rekognoscera och hälsades då med några gevärsskott.

¹ Någon rapport från major Cederström liar ej kunnat återfinnas bland Krigsarkivets handlingar, hvadan här anförda uppgift tagits från andra rapporter.

hvilka dock blefvo utan verkan. Han befallde därför jägaren Hassel och halfmånisten Rapp, »såsom de snällaste skyttar på stället», af i framrycka och beskjuta fienden, som då fick två man blesserade. Därefter formerade han kedja och ryckte fram ur skogen till strömbrädden för att hindra de fientliga jägarne att framtränga vidare.

Vid 5-tiden på eftermiddagen stodo således de svenska trupperna i ungefär följande ställning:

Å vänstra flygeln, under major v. Echstedts befäl: kapten v. Materns detachment, 178 man, samt löjtnant Ekmans afdelning, 40 man.

I centern, under general Armfelts personliga ledning: å berget till vänster om stora landsvägen major Hårds detachment (180 man) och en pluton af Nerikes och Värmlands regemente (omkr. 50 man), tillsammans omkring 230 man med 2 kanoner; samt å stora landsvägen 1 kanon och återstoden af Nerikes och Värmlands reg:tes II. bataljon, omkr. 160 man.¹ Möjligen hade äfven den genom detacheringen till major Cederström m. fl. betydligt minskade husar-skvadronen framdrags från Aaklangen.

Å högra flygeln, vid Tarven-sjöns östra och nordöstra strand: kapten Lillieström, löjtnant Belfrage och löjtnant C. W. Uggla, med tillsammans omkr. 150 man jägare. I skogstrakten nordost om Lier arbetade sig den Cederströmska kolonnen, omkring 115 jägare under kapten v. Lagerlöf samt Nerikes och Värml. reg:tes Lifbataljon, omkring 600 man, tillsammans omkring 715 man, fram mot Lier.

Mot ställningens front och vänstra flank stodo således nu den 18. april kl. 5 em. på en sträckning af omkring 1,500 m. i rundt tal 750 man, med hvilka general Armfelt ämnade forcera den af 900 man försvarade, starka positionen.

Emellertid anlände rapport från kapten Lillieström, att vattendragen i fiendens vänstra flank ej kunde öfvergåås, hvadan generalen, som såg, att många af Kungl. Maj:ts trupper blesserades eller dödades, beslöt att draga sig tillbaka. Han gaf också order härom till major Hård äfvensom till artilleribefälhafvaren.²

Denne fick nämligen genom öfveradjutanten, kapten Anckarsvärd befallning att draga kanonerna tillbaka. Major Hård drog nu sin trupp in i skogen, och den längst upp på höjden stående kanonen fördes med infanteriets biträde ur ställningen, under det att den andra fortfor med eldgifningen.

¹ Bataljonen hade ej mer än 3 kompanier, med en sammanlagd numerär af högst 300 man, af hvilka 60 voro detacherade till kapten v. Matern, 30 (under löjtnant Heland) hos major Hård, och 50 utgjorde kanonbetäckning.

² Löjtnant Virgin, hvilken, sedan löjtnant Ehrenhill blesserats, fått order att taga befälet öfver kanonerna.

Då förändrades emellertid med ens situationen.

Den danske befälhafvaren, som af det v. Maternska detachementets afvaktande hållning drog den slutsats, att anfallet på den sidan blifvit uppgifvet, hade nämligen beordrat kapten Sadolin att med en del af sin styrka (ett grenadjär-kompani och något landtvärn) understödja ställningens, af Lillieströms, Belfrages och Ugglas afdelningar hotade, vänstra flank.

Missförstående ordern, drog kapten Sadolin hela sin afdelning tillbaka från högra flygeln samt ryckte hastigt genom hela ställningen och nedför slutningen mot vattendraget emellan Tarven- och Vinger-sjö-arne. Kommen ned till åbrädden, nödgades han emellertid af jägarnes eld att åter draga sig tillbaka uppför den branta och hala slutningen, med en förlust af of ver $\frac{1}{3}$ af sitt kompani.

Härtill kom för försvararne en ny olycka. Täten af major Ceder-ströms, hela dagen väntade kolonn syntes nu anlända, hvilket af öfver-adjutanten kapten Anckarsvärd och major Hård genast märktes, och då den senare därtill iakttog, att fiendens eld började sakta af, och att kanonen på dess högra flygel började sin reträtt, framkastade han två plutoner i småskogen till höger om vägen, hvilka jämte löjtnant v. Helands trupp (af Nerikes och Värml. reg:te) framkröpo i fiendens vänstra flank. Under hurrarop underhölls nu öfverallt en stark och jämn eld, och den på vägen stående kanonen framdrogs samt afgaf några drufhagelsskott, hvarefter kapten Anckarsvärd och major Hård beslöto att »med starkt anskri» storma den på fiendens vänstra flank varande, framskjutna skansen.

Denna utrymdes då, hvarvid det äfven lyckades besättningen att medföra de båda kanonerna tillbaka till ställningens front.

Major v. Echstedts och kapten v. Materns jägarekedor hade härunder arbetat sig fram öfver den snöfyllda mossen mot de af kapten Sadolin utrymda befästningarna på positionens högra flygel.

Anfallen i front och flank, därtill i saknad af artilleriammunition, såg major v. Kreutz sig nu tvungen att så fort som möjligt lämna sin position och draga sig tillbaka till Kongsvinger.

Då emellertid major v. Echstedt och kapten v. Matern framkommit och öppnat eld mot den vikande fienden, blef det för denne ej tal om någon ordnad reträtt, helst som de svenska trupperna nu samfällt stormade fram.

På vägen mellan S. och N. Lier tog kapten v. Materns trupp 17 fångar, hvilka kvarlämnades i batteriet vid S. Lier, hvarefter kapten v. Matern på major v. Echstedts order förenade sig med honom och ryckte vidare »landsvägen, längs med älven» efter de flyende, af hvilka en del fattade posto i skogen norr om Lier. Härifrån fördrefvos de dock snart af

jägarne. Kapten v. Matern förföljde då ytterligare, efter att hafva deta-cherat en del af sin trupp under löjtnanerna Braun och Ugglan ned åt sjön.

Vid framkomsten till det ställe, torpet Raastad, där vägen från läns-mansbostället förenade sig med stora landsvägen, fann han löjtnanerna Braun och Ugglan redan ditkomna, och som han såg en del af fienden ämna retirera längs med västra sjöstranden, lät han genast Braun och Ugglan formera kedja från landsvägen ända ned till sjön. Denna kedja »kammade» riu igenom skogen, där de funno en bleserad dansk löjtnant och »framkörde» flere af fienden, som gäfvos sig fångna.

Major v. Echstedt hade med 20 man marscherat efter på landsvägen och fick då se 50 å 60 man af fienden komma uppför backen från den bakom honom belägna Vinger-sjön.

Som de endast kunde gå man efter man i snön, lät han sina jägare under hurrarop göra front emot dem, hvarefter de den ene efter den andre af väpnades och tvungos att sätta sig ned, tills eskort anlände att bortföra dem.

Härunder hade major Hårds detachement inryckt i själfva positionen, mot hvilken äfven de vid Tarvensjön stående jägare-afdelningarna och major Cederströms kolonn funno väg öfver det lilla vattendraget och förenade sig »med de på höjden antågande svenska kamraterna».

Sedan positionen nu var i general Armfelts händer, lät han genast kavalleriet framrycka »i full karriére» på vägen åt Kongsvinger för att förfölja och taga fångar.

Klockan var likväl nu 7 på aftonen, och det började redan bli mörkt, hvadan förföljningen ej utsträcktes stort längre än till det af jägarne besatta Raastad-torpet.

De svenska trupperna hade sedan kl. 7 på morgonen varit i rörelse på svårframkomliga och snöfyllda vägar, och man kan därför föga undra öfver, att förföljningen ej fortsattes längre.

Oberäknadt landtvärnsmännen, eller (som de i förteckningarna å eröfrade fångar benämnas) beväpnade bönder, utgjordes de fångar, hvilka vid Lier föllo i svenskarnes händer af: 3 officerare och 92 under-officerare och soldater. Dessutom togs 1 metallkanon med lavett och kärra (jämte i denna befintliga 42 rundkuleskott, 12 drufhagelsskott, 4 karteschskott, 42 st. tomma bleckdosor och 2:ne skott löst krut samt 2 dussin brandrör), 104 gevär samt åtskilliga gevärs- och utrednings-persedlar. Trots brådskan vid reträtten hade således fienden lyckats återföra hela sitt artilleri med undantag af 1 kanon.

De svenska truppernas förluster under dagens lopp voro:

Jämte det att general Armfelt gjorde en hvar den rättvisa, att han i sin rapport till konungen anmälde, att alla uppfyllt sina skyldigheter, ansåg han sig böra anföra följande om de officerare, h vilka i synnerhet distingerat sig.

»Öfveradjutanten, kaptenen vid Lifgardet till fot baron Anckarsvärd och ingenjörkaptenen Jean Bart hafva med mycken skicklighet fört téten af 1:a brigaden under hela manövern, och bör jag ej förtiga, att den senare haft mycken del i operationerna, som lyckades så väl, att ända till skansarne vid Lier ej en man var blesserad. Baron Anckarsvärd. full af rådighet och mod, stormade redutten med major Hård, hvilken senares tapperhet och militära skicklighet redan är bekant. *Officerarnt af Värmlands fältjägare, som nästan alla haft särskilda kommissioner, hafva visat mycken nit och mycken skicklighet, men i synnerhet för-tjena kaptenerna v. Matern och Lillieström samt löjtnanterna Belfrage och Wilhelm Ugglä, underlöjtnant Egerström blifva nämnda som för-tjenta officerare.*

Af Upplands regemente förtjena löjtnanterna Anckarcrona och Poig-nant samt af Nerike och Värmlands regemente löjtnanterna Braun och Heland att på lika sätt för denna affär nämnas.»

Dessutom anföras åtskilliga underofficerare, hvilka hade i synnerhet gjort sig förtjänta af särskildt beröm, hvar jämte i rapporten säges, att ett betydligt antal soldater gjort sig förtjänta af heders- och förtjänst tecknet.

»Öfverstelöjtnant Drufva» — säger general Armfelt vidare — »som låg med en del af sin bataljon i Aaklangen skans, hörde ej förr affärens

¹ Däraf löjtnant Braun, chef för 4:de jägare-kompaniet (af Sammanslagna jägare bataljonen).

² Däraf flere tillhörande Sammanslagna jägare-bataljonen.

början än han personligen anmälde sig hos mig för att som adjutant vara mig behjälplig och deltaga i samma krigshändelser som alla de andra af min stab, hvilka voro i elden.»

Sedan, som sagts, mörkret avbrutit vidare förföljande af den flyende fienden, utsattes af de framryckta jägarne erforderliga fältvakter, hvar-efter återstoden af jägare-bataljonen samlades vid Lier, där trupperna under kvällens lopp gingo i kvarter.

Larmplatser för de till 1:a brigaden hörande trupperna blefvo nu:
 för Lif- och Överstelöjtnantens bataljoner af Nerikes och Värml. reg:te: på landsvägen vid skansen därstädes;
 för Jägare-bataljonen: framför högste befälhafvarens kvarter på högra flygeln;
 för husarskvadronen: på infanteri-bataljonernas vänstra flygel; samt för det S-^iiga batteriet: i skansen vid vägen.

Den till brigaden detacherade Upplands-bataljonen synes hafva fått kvarblifva vid Aaklangen.

De för kommunikationerna med Värmland af kavalleriet utsatta bref-posteringarne indrogos och ersattes med från infanteriet kommenderadt manskap (nämligen i Lier, Eidsbron, Midskog, Magnor, Morast och Haga, från hvilket sistnämnda ställe skulle skjutas till Adolfsfors).

Majoren m. m. Bergenstråhle beordrades tjänstgöra som öfveradju-tant af dagen, och skulle han i denna sin egenskap få del af alla rapporter och order samt reglera brigadens bevakning i anseende till styrka m. m.

Den 20. utgafs order, att löjtnant G. Ugglas vid Värmlandsfältjägar-bataljonen med ett detachment af 30 utvalda jägare och 2 husarer skulle infinna sig vid högkvarteret, manskapet provianteradt för 4 dagar.¹

Enligt af högste befälhafvaren gifna order utsatte löjtnant Ugglas där-efter poster från Bergelsrud öfver Berga [Bsereia?], Stormyren, Kurud, Digerud och Holt.

Vid framkomsten till den tillfrusna Glommenälven — å hvars motsatta strand fientliga fältvakter voro utsatta — hälsades det lilla detachementet med 4 kanonskott från fästningen, hvilka dock ej träffade någon.

För öfrigt ordnades brigadens bevakning på följande sätt:

Förpostchef: major v. Echstedt;

en fältvakt å stora landsvägen: 1 kapten, 2 subalternofficerare, 3 underofficerare, 4 korpraler och 100 man af infanteriet, 1 kanon och 5 husarer. (Af denna fältvakt skulle framför dess front detacheras: 1 officer, 1 korpral och 18 man till torpet Raastad, samt 1 underofficer och 10 man till »spången emellan båda sjöarna på högra fronten»);

¹ För proviantens medförande flngo de låna tornistrar af Nerikes och Värmlands regementes II. bataljon.

tre posteringar i Börjersrud (Bsereielsrud?), Fusker (Fösker) och Ho-lerud (Holer): ett kompani af Sammanslagna jägare-bataljonen; samt

en piket vid Lier: 1 kapten, 1 subalternofficer, 2 underofficerare, 5 korpraler och 60 man.

* *
*

Genom denna 1:a brigadens operation mot Kongsvinger och den ställning 2:a och 3:e brigaderna innehade — den förra med sitt avantgarde i Haneborg, den senare med sina förposter i Örje- och Opsal-passen — ansåg general Armfelt sig som herre öfver bergskedjan och hoppades kunna behålla denna ställning, tills Glommen gick upp, då han ämnade företaga vidare operationer.

Arméns vänstra flygel, öfver hvilken generalmajor v. Vegesack d. 19. april återtagit befälet, skulle den 20. ändtligen börja sina rörelser. General Armfelt hyste dock ej synnerligen stora förhoppningar om, att den skulle kunna komma fram, hvadan det var hans afsikt att vid behof låta 4:de brigaden täcka högra flygelns vänstra flank.

För öfrigt ämnade han ej annat än med täterna af kolonnerna gå utom de nu intagna positionerna. Men i samma stund Glommen gick upp, skulle högra flygel »utan fara stiga fram ur bergen och gifva vänstra flygel den största faveur vid dess inbrott».

Redan den 21. april på aftonen anfölls löjtnant Ugglas vid Kurud af 300 man och måste draga sig tillbaka till Berga (Baareia?), där han, då fienden ej längre förföljde, fattade posto. Kurud besattes emellertid af fienden med ett lätt infanteri-kompani.

Den 22. framsköt den svenska bevakningslinjen så, att förposterna intogo ställning i linjen från Bergen (Bsereia-sjön?) öfver Klefta (Kletten) och Bastå (Raastad?) tvärs öfver Vinger-sjön, hvarjämte order gafs, att det i BaBreielsrud, Holer och Fösker förlagda jägare-kompaniet skulle bevaka de vintervägar, hvilka på den sidan ledde till positionen vid Lier; dessutom skulle kompaniet genom patruller långs med Ba3reia-sjön hålla förbindelse med löjtnant G. Ugglas trupp, som låg i samma direktion.

Ställningen förstärktes genom förhuggningar på erforderliga platser, hvarjämte en fléche började uppföras vid skogsbrynet, som i söder begränsade den lilla slätten vid Raastad; denna fléche gafs ett sådant läge, att man från densamma kunde både bestryka landsvägen med eld och hafva ofversikt mot Råa och Hosen samt de till Kletten gående vägarne. Till högra flankens bevakande detacherades kapten v. Lagerlöf att med sitt kompani af jägare-bataljonen fatta posto i Overud med posteringar i Skansgaarden och Skinnarböl samt patruller å vägen till Pusut. Därjämte förlades i Pramhus 100 man af Upplands-bataljonen, hvilka, där

inkvarterade, skulle bevaka där i trakten varande vägar, utan att därför utsätta några fältvakter.

Vid Lier började man den 23. raserade befästningarna och till försvar mot fiendens väntade anfall uppföra nya, för hvilket ändamål man började tillverka skanskorgar och faskiner. Därvid sattes N:a Lier i försvarstillstånd af jägare-bataljonen på så sätt, att byns ingångar tillslötos och barrikaderades samt väggarna på husen »trainaillerades».

I syfte att »figurera styrka mot fästningen» marscherade för öfrigt den 23. under major Cederströms befäl Nerikes och Värmlands regementes I. bataljon till Overud för att från Skinnerböl, Skansgaarden och Mo-bæk visa sig i sikte af fästningen och, sedan det mörknat, åter marschera till Lier.

Från och med den 22. började 1:a och 2:a brigaderna att såväl provianteras som furageras från Eda magasin.

Som emellertid tillgången på proviant var beroende af den nybildade forvagnsinrättningens oafbrutna gång, hvilken hvar mycken förändring underkastad, gafs order, att trupperna skulle under någon tid vara beredda på någon förknappning. För sjukvårdens tillgodoseende voro nu nederlagssjukhusen i Eda och Edane (vid Lerhols gästgifvaregård) uti det stånd, att brigadernas sjuka där kunde mottagas.

*   %
#

Emellertid hade prins Christian genast efter underrättelsen om 2:a brigadens den 14. april började inmarsch, såsom förut nämnts, den 16. på morgonen med brigaden v[^] Holst satt sig i marsch mot Höland. Efter att hafva ryckt upp genom Rakkestad och Eidsberg, mottog han den 18. på morgonen på marsch till Trögstad rapport om, att hela den norska styrkan i Höland och Urskoug gått tillbaka öfver Glommen samt att svenskarne besatt Blakjaär skans och framskjutit trupper mot söder ända till förbi Hölands kyrka. Dessa trupper — hvilka utgjordes af den svenska 2:a brigadens avantgarde¹ — tvungos nu (efter för de svaga svenska detachementen hedrande, men olyckliga strider) under den 19. att draga sig tillbaka till Haneborg, hvarifrån de, hotade i front och flanker af brigaden v. Holst, den 20. på aftonen anträdde återtåget till Krogfos (Kraakfoss).

Det hade nu varit prinsens afsikt att vända om för att rikta sitt nästa anfall mot 3:e brigaden. Denna hade nämligen, i enlighet med sina order, den 15. april inryckt öfver gränsen, »pousserat fjället» och tagit ställning på östra stranden af Örjesjön och Böfjolen (emellan Opsal-och Örjepassen).

¹ 750 man under öfveradjutanten öfverstelöjtnanten Lagerbrings befäl.

Brigaden de Seues olycka, hvarom prins Christian den 20. erhöill rapport (medan han i Hölands prästgård var sysselsatt med dispositionerna för 3. brigadens undanträngande från Örjesjön), tvang emellertid prinsen att icke allenast uppgifva sin plan, xitan af ven att göra en ny indelning och gruppering af sina stridskrafter. Den 26. april inträffade han själf i Kongsvinger, dit lian dagen förut beordrat tre grenad-jär-divisioner (under major v. Ditten).

Då hade emellertid de danska vapnen genom norrmännens raskhet vunnit en ny framgång öfver de svenska.

Öfverste Gahn hade nämligen den 24. april kl. 11 på kvällen med omkring 480 man afmarscherat från Midskogen för att, enligt den honom gifna ordern, operera mot de vägar, som utgjorde förbindelsen emellan n:a och s:a delarna af Norge.

Där låg emellertid sedan början af april månad brigaden Staffeldt med sin hufvudstyrka emellan Aasnass kyrka och Sønsterud, med brigadkvarteret i Björneby.

Öfver af djup snö betäckt, svårframkomlig terräng framkom Gahn s detachement på morgonen den 25. till fiendens främsta posteringar, hvilka drefvos tillbaka, hvarefter marschen fortsattes »3 mil in uti landet». Där blef detachementet vid Trangen, efter en häftig 3 timmars strid, omringadt af brigaden Staffeldts hufvudstyrka och till större delen tillfångataget. Med 91 man lyckades det kapten v. Knorring och löjtnant v. Zweigbergk att rädda sig, och framkom denna skara efter en ansträngande marsch den 27. till Letafors bruk.

Då genom det Gahnska detachementets oskadliggörande ingen fara hotade för vidare anfall från Dalarne, kunde prins Christian därefter tillgodogöra sig brigaden Staffeldt för försvaret längre söderut. Under vistelsen i Kongsvinger blef det klart för honom, att man med den där disponibla styrkan ej kunde företaga något mot den vid Lier stående l:a svenska brigaden.

Öfverste Staffeldt beordrades därför med sin brigad ned till Kongsvinger, hvarest trupperna af brigaden de Seue äfven ställdes under hans kommando¹. De tre grenadjär-divisionerna (af batalj:n v. Ditten) sändes dock ned till Urskoug, hvarest brigaderna v. Holst och v. Lowzow förenades för att under prinsens eget befäl användas enligt den ursprungliga planen mot den ena eller den andra af svenska västarméns anfallsfronter.

Svenska l:a brigaden var emellertid i dess vid Lier intagna ställning genant nog för den danske ofverbefälhåfvåren, och brigaden Staffeldt •--• som efter den nya indelningen räknade omkring 3,000 man —

¹ Öfverste de Seue entledigades från sitt brigadbefäl, sökte och erhöill därefter af-sked med generalmajors rang.

sökte allt som oftast genom på östra Glommen-stranden utsända de-tachement oroa och undantränga I:a brigadens bevakning,

*   *
*   *

Den 26. april insjuknade chefen för I:a brigaden, öfversten m. m. grefve Leijonstedt, till följd hvaraf öfverstelöjtnanten vid Upplands regemente Druftva öfvertog brigadbefälet. Han befallde då major v. Echstedt att med 150 man jämte nödigt befäl af jägare-bataljonen under natten till den 27. göra en rekognoscering mot Kongsvinger.

Med anbefalld styrka uppbröt major v. Echstedt kl. 1 på natten från stora fältvakten vid landsvägen. Vid ankomsten till torpet Sten fattade han med hufvudstyrkan posten bakom därvarande höjd, för att ej vara blottställd för fästningens kanoner, samt afsände löjtnant G. G. Uggla att med 20 i kedja formerade jägare rekognoscera framåt Glöm-men. Af hufvudstyrkan framsändes därefter under kapten Axelsson (v. N:s och V:s reg:te) 50 jägare att, dolda i skogen framom Sten samt »något spridda», vara till hands att understödja kedjan, i den händelse fienden anföle.

Löjtnant Uggla rekognoscerade nu först hela skogstrakten samt framgick därefter själf »med vanlig djärfhet och försigtighet» till färjstället öfver Glömmen, därvid medtagande blott 2 man. Oaktadt rekognosceringen skedde i dagningen, stördes densamma ej på något vis af fienden, hvadan major v. Echstedt framflyttade vedetterna ända till Glöm-men. Denna befanns då vara fullt körbar of vanför färjstället uppåt prästgården; nedanför densamma var isen osäker och midt för Digerud och Kurud gick älven öppen, dock kunde densamma längre ned passeras äfven med hästar.

Sedan ändamålet med rekognosceringen var vunnet, lät major v. Echstedt sina framryckta afdelningar småningom draga sig tillbaka till hufvudstyrkan, hvarefter återmarschen kl. 6 f. m. anträdde till Lier.

Natten till den 30. april skulle äfven en rekognoscering ske åt Sesselrud och Spetalsgrufvan, men då underrättelse ingick, att fientliga trupper nedanför Kurud gått öfver älven och att ett anfall därifrån vore att vänta, ändrades de redan utgifna ordena om rekognoscering. Posteringen i Klätten förstärktes, och såväl emellan Klätten och Raastad som bakom Kurud på Bsereiasidan ställdes under förpostchefens befäl trupper i bakhåll för att öfverfalla fienden i flanker och rygg.

Sedan emellertid truppen hela natten stått under gevär och rapport ingått från framsända patruller, att fienden ej syntes till, återmarscherade major v. Echstedt i dagningen till Lier.

Från jägare-posteringen i Holer, hvilken framryckt till Stormyren och därifrån satt sig i marsch till Kurud, hade emellertid 11 man af-sändts att rekognoscera Sesselrud. Då af denna lilla afdelning 2 man framskickats för att efterse, huruvida fienden dolt sig i därvarande byggnader, framrusade från andra sidan 30 å 40 man, hvilka öfver-rumplade de båda jägarne, då de öfriga 9 drogo sig tillbaka åt Stormyren, hvarefter posteringen återtog sin förra ställning i Holer.

* * *

Den 29. april ankom till högkvarteret från generalmajor v. Vegesack rapport, att han dagen förut återtagit befälet öfver vänstra flygeln. Därjämte anmälde generalmajor v. Vegesack, att vänstra flygeln, till åtl-ydnad af konungens nu ankomna (upprepade) befallning att genast inbryta i Norge, skulle sätta sig i marsch. Från trakten af Nössemark skulle den 29. en kolonn marschera öfver Björkebäck till Skotsborg för att där, enligt den af general Armfelt uppgjorda planen, fatta posto. Den 1. maj skulle en annan kolonn — 1:a brigaden — framrycka öfver Enningdalen till Bärby samt »poussera sina förposter så långt intili och i sigte af fiendens, individuernas säkerhet tillåter».

Då vänstra flygeln således vid april månads utgång äntligen var marschfärdig, hade högra flygeln följande ställning:

Högkvarteret i Karlanda;

1:a brigaden vid Lier med förposter (en båt. af Ner. o. Värml. reg:te samt två komp:r af Sammansl. jäg.-båt.) i linjen Diger-sjön, Skansgaar-den, Raastad, Kletten, Bsereiesrud, med framskjuten postering i Bsereia. samt brigadkvarteret och hufvudstyrkan (två bataljoner Nerikes och Värmlands reg:te. två kompr af Sammansl. jägare-bataljonen, husar skvadronen och det 3-^{te} batteriet) i Lier, och af Upplands-bataljonen ett kompani (100 man) i Pramhus samt återstoden (tre komp:r) i Aaklangen;

2:a brigaden — som, sedan öfverste Gahns kår blifvit tillfångatagen, dragits närmare den 1:sta och för att skydda denna brigads flanker och rygg hade detachement i Fagerna^s och Masterud — emellan Kraakfo[^] och Midskog (i närheten af Eidskog) med brigadkvarteret i Stångens-

3:e brigaden i sin förut omtalade ställning mellan Opsal- och Örje passen, med sin vänstra flank skyddad af en till Strömfors-passet m: Aremarks kyrka detacherad kår (under öfverste Brändströms beffi! samt af

4:e brigaden, hvilken för öfrigt innehade sina förra kvarter i trakten»; af Silbodal och Blomskog.

* * *

För arméns ytterligare operationer fäste generalen en chef största vikt vid, att positionen vid Lier bibehölls och försvarades. Han ansåg densamma i fronten så stark, att han — under förutsättning att flankerna, i synnerhet den högra, uppmärksammades — ej befarade någon olycka på denna punkt.

Då, enligt hans åsikt, endast ringa sannolikhet fanns för, att 2. brigaden skulle anfallas, bemyndigade han 1:a brigadens t. f. chef att, om så fordrades, af 2:a brigadchefen begära förstärkning för sin högra flank.

Natten till 1. maj inkom emellertid till öfverste Leijonstedt (som nu återtagit brigadbefälet) rapport från jägare-posteringen på vänstra flygeln, att flere muskötskott lossats till vänster om posteringen, men något fientligt anfall hade ej förmärkts. Ett par timmar efter det denna rapport inkommit, eller kl. 5 på morgonen, anlände emellertid en ny rapport, denna gång från det detachement, som af 2:a brigaden kommanderats till Masterud till skydd för 1:a brigadens högra flank. Denna rapport var af mer oroväckande innehåll; den förmälde nämligen, att detachementet i Masterud — kapten Ström och 21 man af Hälsinge regemente — blifvit kringgånget och nödgats draga sig till Pusut.

Chefen för 1:a brigaden trodde, då han fick veta detta, att denna fiendens rörelse hade ett allvarsammare ändamål än att endast oro de svenska trupperna vid Lier.

Han af sände därför genast till chefen för 2:a brigaden begäran, att af den i Midskog förlagda styrkan (af 2:a brigaden) 200 man måtte genast beordras återtaga posteringen i Masterud och där kvarstanna tills vidare order. Därjämte sände han order till chefen för den i Midskog förlagda Lifreg:tsbrigadens grenadjär-kår, major Eneskiöld, att med en del af sin styrka rycka fram mot Fagernses och Masterud samt med en detacherad afdelning besätta passet vid Holmen, där en 20 alnar lång bro fanns.

Till den i Kongetorp och Pramhus förlagda II. bataljonen af Upplands regemente gafs order, att 200 man skulle under bataljonschefens befäl från Pramhus marschera framåt Pusut.

Kapten v. Lagerlöf, som med 3. jägare-kompaniet låg i trakten af Overud, beordrades att tillsvidare hålla sin ställning. Chefen för det den 1. maj till Morast väntade, 1:a brigaden tilldelade ö-^riga batteriet befalldes att laga någon god ställning vid Midskog¹.

Sedan dessa dispositioner vidtagits, ankom en ny rapport från kapten Ström, att han genom från Pusut till Masterud framsända patruller er-

¹ Batteriet skulle enligt högkvartersorder den 29. april uppbygga från Eda och afgå till 1:a brigadens område, hvarefter det S-Säga fotbatteriet skulle ställas under 2:a brigadchefens befäl.

farit, att fienden lämnat sistnämnda ställe, men med en styrka af fyra kompanier, skidlöpare och jägare, visat sig på sjön Mökeren emellan Fagernses och Masterud.

Öfverste Leijonstedt gjorde då den ändring i sina förra order, att han beordrade öfverstelöjtnant Drufva att af sina 200 upplänningar af-sända 100 man till förstärkning af major Eneskiölds grenadjär-detache-ment, hvarjämte till chefen för det 6-^{ta}:iga batteriet afsändes order alt från Midskog framsända 2 kanoner till Kongetorp, där den kvarvarande delen af Upplands-bataljonen skulle utgöra betäckning för dem.

Öfverstelöjtnant Drufva hade emellertid redan ankommit till Pusut, då han fick den nya ordern, som han då ansåg det vara för sent att efterkomma.

Senare på dagen fick han emellertid order från brigadchefen att med sina uppländingar och ett detachement af 125 man från Lier marschera från Pusut till Masterud och därvid kombinera sin marsch med den, som major Eneskiölds detachement samma dag fått order att företaga från Midskog, så att båda detachementen den 2. maj kunde inträffa i Masterud, där öfverstelöjtnant Drufva då skulle taga befälet öfver hela styrkan.

Vid framkomsten till Masterud fann öfverstelöjtnant Drufva ingen fiende; enligt befolkningens utsago hade den danska truppstyrkan dragit sig åt nordost, efter att hafva »figurerat» å östra sidan af sjön Mökeren. Till efterkommande af brigadchefens order att för grenadjär-detache-mentet utse en ställning, som kunde betäcka såväl 1:a brigadens flank som vägen öfver Bogen till Värmland, beordrade han därefter major Eneskiöld att med sina grenadjärer fatta posten vid det förut omnämnda. $\frac{1}{2}$ mil från Masterud belägna Holmen. Uppländingarne fingo återgå till sina förra kvarter kring Pramhus och Kongetorp. Kapten Ström jämte hans detachement (21 man ur Hälsinge regemente) förlades till Fredviken, där detsamma skulle söka föbindelse med kapten v. Lagerlöfs jägare-kompani, som bevakade linjen från Fredviken till Vingersjön.

Det var emellertid ej nog med att det från Kongsvinger natten till den 1. maj utsända ströfpartiet på detta sätt lyckats väcka oro hos 1:a brigadchefen; det hade af ven i förbifarten gjort en påhälsning hos jägarne i trakten af Overud.

Från 3. jägare-kompaniets postering i Overud var nämligen 1 korpral detacherad med 6 man till Kapen (Nytorp?) för att patrullera där-omkring. Under natten passerade nu en, som det sedan uppgafs, 50 å 60 man stark fientlig afdelning markledes genom skogen och kringgick Kapen, hvarest 3 jägare uppehöll sig, medan korpralen med de 3 öfriga patrullerade framåt Kongsvinger-sidan. De 3 i Kapen varande jägarne blefvo nu först tagna och därefter delade korpralen med sin

patrull samma öde, efter att hafva lossat flere skott, enligt hvad några bönder berättade för en från Skinnarböl utsänd patrull.

*   *
*

Som förut nämndes, ansåg brigad-chefen det danska ströfpartiets företag under natten till den 1. maj hafva ett allvarsammare ändamål än att endast oroa bevakningstrupperna. Därtill kom, att underrättelser in-gingo, att fienden börjat samla trupper emellan Diger- och Vinger-sjö-arne.

Kapten v. Lagerlöf beordrades därför att natten mellan den 4. och 5. maj med 60 man enligt de närmare order, major v. Echstedt ägde meddela, rekognoscera eller försöka borttaga någon af fiendens posteringar i Vingers prästgård eller Nor. För att bevakningen å högra flanken ej skulle behöfva åsidosättas, afsändes den 4. på aftonen 1 officer och 30 man till kapten v. Lagerlöfs förstärkning. Trots denna förstärkning kunde emellertid kapten v. Lagerlöf (sedan kommenderade till fältvakter och posteringar samt sjuka afgått) ej för rekognosceringen förfoga öfver mer än 1 officer, 3 underofficerare och 45 man, med hvilka han enligt ordena afmarscherade mot prästgården, sedan han gifvit order till posteringarna i Mobaeck, Skinnarböl, Skansgaarden och Overud att, medan rekognosceringen påginge, hela tiden stå under gevär och flitigt patrullera.

Vid ankomsten till Nordby kommenderade kapten v. Lagerlöf 1 underofficer att med 1 korpral och 10 man fatta posto vid den upprifna bron på vägen till Ö. Nor för att »till det yttersta försvara denna position, på det att fienden ej skulle kunna afskära reträtten för den öfriga delen af rekognoscerings-detachementet», som »genom kärr å i hast dit-lagda spänger» framryckte mot det vattendrag, som utgör St. Vinger-sjöns aflopp i Glommen. Sedan detta vattendrag med samma svårighet passerats, framsändes föraren Rickenberg att med 1 korpral och 15 man som marschbevakning framgå utefter åstranden mot prästgården. Framkommen till denna, skulle Rickenberg med sin afdelning undersöka därvarande byggnader, medan kapten v. Lagerlöf med hufvud styrkan — som nu ej utgjorde mer än 20 man — höll sig »embuscerad» omkring 80 alnar därifrån för att vid första vink framrycka till Rickenbergs hjälp och afskära den fiende, som där kunde vara, dess reträtt. Utan att märka något fientligt framgick Rickenberg till prästgården och gjorde med sin afdelning halt på därvarande gårdsplan, hvarefter han af sände rapport, att »byn var rekognoscerad utan att någon fiende synts till». Knappt hade han gjort detta, innan i hast en fientlig trupp, som varit förstucken bakom en laduvägg jämte en annan, som varit dold

i busksnåren nere vid ån, framrusade med högljudt anskri. Vid detta oförmodade anfall trodde Rickenberg sig kringränd och ville med det manskap, som kunde följa honom, försöka att förena sig med hufvudstyrkan. I brådskan tog han emellertid fel om vägen och retirerade norrut på slätten i den tanke, att kapten v. Lagerlöf måst draga sig undan för en öfverlägsen styrka. Kapten v. Lagerlöf tillropade honom då flere gånger »halt! halt!», hvilket dock ej kunde förmå honom att stanna, emedan han trodde det vara ett försök af fienden att narra honom. Af hans afdelning hade mellertid 2 man uppsökt hufvudstyrkan och berättat, att fienden var of ver 100 man stark och dessutom hade kavalleri med sig. Kapten v. Lagerlöf kommenderade då »Bataljon framåt-marsch!» m. fl. kommandoord, hvarvid »bataljon» alltid repeterades för att missleda fienden. Han stannade dock snart med sin lilla trupp, öfver-vägande, om han skulle framrycka till prästgården. Han fann likväl sin styrka alltför liten härför, hvadan han sakta drog sig tillbaka utan att därvid förföljas eller eljest märka någon fiende. Vid Nordby tillstötte Rickenberg med återstoden af sin afdelning, af hvilken 8 man saknades. Från Nordby fortsattes återmarschen mot Skansgaarden och Overud. Vid ankomsten till Skansgaarden befanns det, att ett fientligt, österifrån kommande detachement om 50 man infanteri lyckats öfver-raska och tillfångataga den där kvarlämnade posteringen, 1 korpral, 5 jägare och 1 husar.

Detta fientliga detachement hade nämligen efter en mot Digersjön utförd rekognoscering tagit återvägen till Kongsvinger förbi Skansgaarden och lyckades därunder, som sagts, öfverraska därvarande postering, hvarefter detachementet fortsatte västerut och upphann kapten v. Lagerlöfs rekognoscerings-afdelning med ofvan anfördt resultat. Det mot prästgården gjorda rekognoscerings-försöket hade således haft med sig en förlust af 1 korpral, 13 jägare och 1 husar.

Vid underrättelsen om denna utgång af rekognosceringen blef generalen en chef mycket missnöjd och gaf i skrifvelse till brigadchefen lifligt uttryck däråt.

Ja, han utgaf t. o. m. en särskild högkvartersorder i hvilken det hette:

»Kapten Lagerlöf vid K. Värmlands fältjägare-bataljon får ej föra något särskildt befäl, innan han på ett hedrande sätt reparerat sin omilitäriska conduite och sina elaka dispositioner vid rekognosceringen den 5. dennes på fiendens posteringar framom Skansgaard.

Holmedal etc.

G. M Armfelt¹.»

¹ Snart nog fick emellertid kapten v. Lagerlöf en lysande upprättelse för denna, för honom så nedsättande order.

Brigad-chefen ansåg sig emellertid böra än mer stärka sin förpostlinje och gaf därför order om, att bevakningen å högra flanken hädanefter skulle stå under major v. Echstedts befäl och utgöras af 250 man jägare¹, kaptan Ströms postering inräknad.

Om major v. Echstedt ansåge lämpligt att företaga några rekognosceringar, skulle på hans därom gjorda anmälan ytterligare 50 man jämte befäl ställas till hans disposition.

På den samma dag utgifna brigadordern befalldes därjämte angående bevakningen i fronten och vänstra flanken, att fältvakten vid spången emellan Stora och Lilla Vinger-sjöarne skulle indragas, hvar-emot en fältvakt af 1 officer och 20 man af jägare-bataljonen utsattes vid Vennersborg.

Förvakten i Raastad skulle, om den anfölles, draga sig tillbaka till vänster om den vid landsvägen stående stora fältvakten (1 officer och 75 man af Ner. och Värml. reg:te) och formera kedja i skogen på dennas vänstra flank, hvarefter den på detta sätt förstärkta stora fältvakten skulle »stå till sista man». Fältvakterna i Kletten (1 sub. off. och 20 man af Ner. och Värml. reg:te) och Baereia skulle äfven stå till sista man, sedan rapport afsändts; därjämte skulle de förstärkas, den i Kletten från jägare-posteringen i Fösker och den i Bsereia från jägare-posteringen i Holer.

För öfrigt befallde öfverste Leijonstedt, att följande punkt af brigadordern skulle uppläsas för kompanierna:

»Vid flere tillfällen inom denna brigad har det händt, att genom vårdslöshet och ett lamt eller, rättare sagdt, intet försvar fienden fått tillfälle att bortsnappa några patruller och små posteringar. Kamrater! Våra förfäder togos ej af fienden förr än de voro döde eller sårade, — deras söner måste ännu likna dem, — och jag anmodar Er i Konungens och Fäderneslandets namn att, hvarest Ni se fienden, ej räkna dess antal förrän Ni slagit honom.»

I anledning af hvad som passerat under jägare-bataljonens förpost-tjänstgöring anbefalldes major v. Echstedt livar och en af bataljonen att på det nogaste iakttaga, hvad i tjänstgörings- och förpostreglementena samt brigad-orderna af den 2. maj föreskrefs. Därtill ställde han till de äldre af befälet en uppmaning att hafva all möda ospard att bringa de yngre, som stodo under deras befäl, en närmare kännedom om fälttjänsten och hvad därtill hörde. I synnerhet borde de därvid noga undervisa underofficerarne och korpralerna om deras skyldigheter vid vakter, posteringar och patruller, på det att ej flere förluster, som härrörde af felande disciplin, måtte göras. I sammanhang här-

¹ Ursprungligen 260 man, ett antal som i anledning af de många sjuka måste minskas till 250. 10. *Värmlands fältjägare.*

med ålades kompani-cheferna att hålla föreläsningar för underoffice-rarne och korpralerna samt de till korpraler konstituerade jägarne.

Dessutom befallde han, att så snart någon af bataljonen förginge sig på något sätt i fälttjänsten, skulle denne genast arresteras. (I öfverens-stämmelse härmed ådömde han föraren Rickenberg 8 dagars arrest, för det denne under rekognosceringen till Vingers prästgård »så illa anförde den trupp han kommenderade».)

För öfrigt beordrade han hela 1:sta kompaniet samt 1 underofficer och 25 man af 2:a kompaniet till Overud och ordnade därefter bevakningen på högra flygeln enligt följande grunder:

Förpostchefens kvarter i Overud.

Postering N:o 1 vid Fredviken: kapten Ström och 21 man af Hals. regem:te samt 1 korpr. och 9 man af 3. jägare-kompaniet.

Postering N:o 2 vid Mobsek: fänrik Varberg med 2 underofficerare och 30 jägare (10 af 2:a och 20 af 3:e komp:t).

Postering N:o 3 vid Skinnarböl: löjtnant Flack med 1 underofficer och 30 jägare (20 af 2:a och 10 af 3:e komp:t).

Postering N:o 4 vid Skansgaarden: löjtnant Ugglan med 2 underofficerare och 40 jägare (29 af 3:e och 11 af 4:e komp:t).

Postering N:o 5 vid Overud (Övre Kabberud): löjtnant Ekman¹ med 1:sta jägare-komp:t (löjtnanterna Sabelfelt och Noréen, 2 underofficerare och 80 man).

Postering N:o 6 vid Kabberud: kapten v. Lagerlöf med 1 underofficer och 40 jägare (af 3:e komp:t, rekryter och de minst öfvade, för att exerceras i kedja och charge och undervisas i fälttjänsten).

Hvarje postering fick befallning att utsätta poster och utsända patruller äfvensom att, där förhållandena så niedgåfvo, anordna förhugningar och fältbefästningar. Hvarken fält- eller kvartervakter tillätos att nattetid vistas inomhus, och om dagen skulle blott hälften turvis få vara under tak. För patrullerna bestämdes, att de aldrig skulle få gå in på något bebyggt ställe, om ej för att rekognoscera, i hvilket fall blott 2 man skulle dit framsändas, medan de öfriga stannade utanför den bebyggda platsen, färdiga att understödja de framsända karlarne.

Förutom här i korthet återgifna, af förpost-chefen utfärdade bestämmelser meddelades å brigad-ordern den 7. maj en af högste befälhafvåren den 4. upprättad instruktion om posters och patrullers skyldigheter.

* *
&

Från Holmedal, dit högkvarteret förlagts den 3. maj, uttryckte general Armfelt för 1:a brigadchefen den 7. maj sin belåtenhet med de vid Lier

¹ Kapten Lillieström hade insjuknat den 1. maj, då löjtnant Ekman öfvertog befälet öfver kompaniet.

vidtagna säkerhetsåtgärderna. För den händelse man åter skulle gå offensivt tillväga, räknade generalen nu egentligen på 2:a brigaden, som då skulle framdragas till höger om den 1:a för att rensa vänstra (västra?) stranden af Glommen från fiender, under det att 1:a brigaden bibehöll sin position och efter omständigheterna kunde draga fördel af 2:a brigadens operationer. Detta kunde likväl ej ske, förr än Glommen blefve öppen och högra flygelns rörelser kunde kombineras med den vänstras. Den 2. brigaden vore därför nu att anse som en 2. linje till den 1. på så sätt, att den öfverflyglade dennas ställning med sin högra flygel i Holmen och den vänstra i Kraakfoss. Efter denna princip borde de båda brigad-cheferna genom gemensamma operationer trygga bibehållandet af positionen vid Lier.

I anledning af denna general Armfelts skrifvelse enades de båda brigad-cheferna om, att 2:a brigaden skulle bibehålla ett detachement i Holmen för att bevaka och försvara vägarne, som mellan Diger- och Möke-ren-sjöarne ledde ned mot Pramhus. Därjämte detacherades kapten Ströms hela detachement till 1:a brigaden »till positionens vid Lier enskilda defensiv mellan Vinger- och Diger-sjöarne».

På grund häraf beordrades kapten Ström att med sina vid Fredviken varande 21 man af Hälsinge reg:te intaga posteringen vid Mobaek, där 10 man af jägare-posteringen skulle aflämnas till honom och de öfriga 20 afgå till Kabberud. Dessutom kommenderades till Mobsek den öfriga delen af kapten Ströms Hälsinge-detachement, nämligen 1 underofficer och 20 man, som varit posterade vid Holmen, samt 1 underofficer och 10 man, som stått vid Finsrud, hvadan kapten Ström den 11. vid Mo-bask förfogade öfver 61 man jämte befäl.

* *
*

Den 11. insjuknade major v. Echstedt och afreste till Värmland, då i hans ställe kapten von Matern inträdde som t. f. chef för Sammanslagna jägare-bataljonen och majoren vid Nerikes och Värmlands regemente frih. Cederström beordrades öfvertaga befälet öfver förpostlinjen å högra flygeln mellan Diger- och Vinger-sjöarne.

Hvad bevakningen i fronten angår, vidtogs vid denna den 11. maj den förändring, att fältvakten i Kletten framflyttades till Holt nere vid Glommen, där densamma utsatte vedetter framför sig och en liten vakt på sin vänstra flank vid Digerud. Fältvakten vid Raastad skulle tjäna till replipunkt såväl för vakten vid Holt som för den vid Vennersborg¹,

¹ Båda dessa vaktens vedetter befunno sig inom skotthåll från fästningens kanoner, hvadan de till sitt skydd fingo gräfva gropar med ett litet bröstvärn framför. Dessa gropar hade dock den olägenhet, att de snart fylldes med vatten, hvaraf marken denna årstid mycket besvärades.

och skulle samtliga dessa vakter vid erforderlig reträtt draga sig tillbaka till flankerna af den stora fältvaken på landsvägen.

En från Holt utsänd jägare-patrull stötte den 15. på morgonen nära Kurud på en fientlig patrull om 4 man, som, sedan den beskjutits af jägare-patrullen och fått en man dödsskjuten, drog sig tillbaka till Kurud, där då flere fiender syntes. Då löjtnant v. Heland (v. N:s och V:s reg:te) den 8. förde befälet öfver fältvakten vid Vänersborg och med en patrull hade gjort en rekognoscering i trakten omkring posteringsstället och redan hunnit återkomma till fältvakten, aflossades från fästningen 6 kanonskott mot posteringsstället, hvarvid 1 man af Värmlands fältjägare fick ena armen afskjuten.

På eftermiddagen den 15. började fienden åter kasta granater mot Vennersborg äfvensom aflossa flere kanonskott mot därvarande jagar" vedetter, hvilka dock ej däraf ledo någon skada.

I:a brigadens hufvudstyrka stod fortfarande kvar vid Lier; för att bereda Nerikes och Värmlands regemente en lättnad i bevakningstjänstgöringen fick Upplands regementes II. bataljon den 12. aflösa förstnämnda regementes Lifbataljon, som då fick intaga uppläidingärnes kvarter i Pramhus och Kongetorp.

Då emellertid underrättelser inkommo, att fienden samlat allt flere trupper till närheten af Kongsvinger, gaf chefen för I:a brigaden order, att t. f. chefen för jägare-bataljonen, kapten v. Matern, natten mellan den 15. och 16. maj skulle med 70 man infanteri och jägare¹ göra en rekognoscering från Lier öfver Kurud åt Sesselrud och Spetalsgruben.

Under vägen skulle med detta detachement förena sig 50 man jägare, som under löjtnant Brauns befäl marscherade of ver Basreia och Stormyren.

Vid Kurud stötte kapten v. Materns marschbevakning (1 sub.-officer och 12 man) på en fientlig styrka, hvarom rapport genast afsändes till kapten v. Matern, som då lät sin trupp göra front mot fienden, hvar-jämte han gaf order till sitt avantgarde att, om fienden anfölle, draga sig till endera af hufvudstyrkans flyglar. Då fienden därefter under anskri rusade fram för att taga avantgardet, drog detta sig enligt ordena tillbaka. Genom en af hufvudstyrkan nu ledvis afgifven salfeld, tvangs fienden till reträtt och hann därvid ej ens omladda sina gevär efter den salfva, som utan verkan aflossats mot v. Materns trupp. Mörkret hindrade emellertid att förfölja de flyende vidare långt, och som kapten v. Matern i Kurud fick veta, att han varit i strid med ett helt kompani om 100 man, äfvensom att dessutom ett fientligt kompani befann sig i Sesselrud samt rätt mycket trupper funnos bakom dessa afdelningar i Stom-

¹ 1 sub.-officer samt 2 underofficerare, 3 korpraler och 30 man af Upplands regemente, 1 underofficer, 2 korpraler och 25 man af Nerikes och Värmlands regementes II. bataljon samt 1 sub.-officer (fänrik Varberg), 1 underofficer, 1 korpral och 15 jägare.

ner och Spetalsgruben, gjorde han halt och insände rapport till generalmajoren af dagen, major Bergenstråhle. Denne gaf honom då order att återmarschera till Lier och under vägen meddela löjtnant Braun order att återvända från Stormyren till Holer, där under hans bortovaro ett detachement från Lier bestridt bevakningen.

^ S
^

Under den 15. och 16. maj ingingo till l:a brigadkvarteret rapporter om, att fienden samlat båtar på andra sidan af Glommen för att, enligt uppgift af 'allmogen, föra dem till närheten af gästgifvaregården From-sagen, förmodligen för trupptransport öfver Glommen. Från 2
^brigaden inkom därjämte rapport, att en betydande truppstyrka, enligt kunskapares utsago, skulle finnas på Glommens vänstra strand i Nes' socken.

Den 16. beordrades därför ett detachement af 1 sub.-officer, 2 underofficerare och 50 man (2 korp. och 22 man af Ner:s och Värmlands egte samt 2 korp. och 24 man af Upplands-båt:n) att kl. 11 på aftonen afmarschera till Basreielsrud och där fatta posto till kl. 4 följande morgon, då detachementet fick återvända utan att, som det synes, hafva märkt något af vikt.

Den 17. på middagen utsändes emellertid åter två rekognosceringsaf-delningar. Den ena, som stod under befäl af fänrik Varberg och utgjordes af 1 und.-officer och 18 man af Nerikes och Värml:s reg:tes II. bataljon samt 8 fältjägare, gafs order att rekognoscera vägen från Holer till Spitsmark (Speismark?) och vid sistnämnda ställe göra sig underrättad om, huruvida någon fiende syntts där, samt om vägarne, som därifrån ledde öfver Glommen. voro trafikbla, Kommen till Norsat (Norset?) fick fänrik Varberg veta, att en fientlig patrull dagen förut varit där, kommande från Finhvet (omkr. 1,₆ nymil i sydv. från Lier, fågelvägen räknadt), där fienden skulle hafva en postering af omkring 40 man. Den andra rekognoscerings-afdelningen erhöll order att rekognoscera från Bsereielsrud till Stormyren samt afgick vid samma tid som den ofvan nämnda och utgjordes under fänrik v. Materns befäl af 1 underofficer och 18 man af Upplands-bataljonen samt 6 fältjägare. Denna afdelning återkom med rapport, dels att fientliga patruller varit framme så väl i Berga (Basreia) som Stormyren, vid hvilket sistnämnda ställe en fientlig officer med 20 man infunnit :sig tre gånger om dagen, dels att tre fientliga infanteri-kompanier funnos nedanför Spetalsgruben med en fältvakt om 30 man i grufvan.

Öfveradjutanten, öfverstelöjtnant Lagerbring hade emellertid gjort en närmare undersökning af den ställning, Lifregtsbrigadens grenadjär-kår innehade i Holmen. Därvid hade han funnit, att ställningen ej mot-

svarade ändamålet med kårens därvaro, på samma gång han ansåg, att densamma där vore för långt aflägsnad från öfriga trupper, hvadan den 16. order gafs, att bataljonen skulle uppbyta från Holmen samt taga kvarter med (100 man eller) 1 kompani i Pramhus och med återstoden 1 Kongetorp och Aabogen¹.

Sedan denna förflyttning den 17. blifvit verkställd, skulle Nerikes och Värmlands regementes Lifbataljon åter framrycka till Lier för att kuua vara närmare till hands i händelse af anfall.

För att åt 2:a brigaden, hvars högkvarter nu förlades till Midskog, gifva en mer koncentrerad förläggning beordrades brigadens jägarebataljons i Kraakfoss och Ramböl hittills förlagda två kompanier att den 18. marschera till Sneseböl och Fjeld; bataljonens 3:e kompani fick kvarstanna i Jerpset och Harstad. Brigadens öfriga båda bataljoner fingo äfvenledes kvarstanna, Upplands reg:tes I. bat:n i Fjeld och Rudsberg, Hälsinge reg:tes bataljon i Tolsbol (Tollefsböl?) och Sneseböl, dit äfven kapten Ström med sitt detachement ur reg:tet beordrades afgå från Mobseck, för hvilket ändamål han den 18. skulle aflösas af 1 sub.-officer, 2 und.-officerare och 30 man ur Nerikes och Värmlands reg:tes II. bataljon.

Genom en den 17. utgifven brigad-order kommenderades 1 kapten, 1 sub.-officer, 2 underofficerare och 80 man af Ner:s och Värml:s reg:tes II. bataljon att samma dag kl. 6 e. m. afgå till Bsereielsrud och. där fatta posto samt utsätta bevakning.

Af därvarande kommendering af jägarebataljonen skulle då 1 sub.-officer och 20 man kvarstanna samt återstoden afgå därifrån och förena sig med bataljonen.

Den 18. maj kl. Va 12 f. m. erhöi chefen för 1:a brigaden rapport om, att fältvakterna på vänstra flanken vid Holt och Digerud häftigt anfärlits af en betydlig fientlig styrka och blifvit föranlättna att draga sig tillbaka mot stora fältvakten², hvars förvakt vid Sten äfven nödgats gå tillbaka. Vid Lier ställdes trupperna under vapen, och order gafs, att 2 kanoner skulle framrycka till fältvakternas understöd. Major Bergen-strähle red därjämte fram för att iakttaga fienden och vidtaga för försvaret erforderliga dispositioner. Piketen³ anlände ungefär samtidigt med honom, hvarefter kedja formerades och marsch framåt anträdde. Framryckningen fortsattes nu framom den förra bevakningslinjen ända ned till Glommen, hvarefter allt på denna sida blef lugnt.

¹ Enligt högkvartersordern af den 16. maj skulle 1. komp. af Lifregementsbriga-

dens grenadjär-kår förläggas till Eda för att aflösa därvarande magasinshandräckning ur N:s och V:s regemente samt bevaka vägarne från Magnor till Hofvelsrud.

² 1 kapten och 94 man ur Upplands-bataljonen jämte 2 sub.-officerare af Nerikes och Värmlands regemente.

³ / kapten, 1 underofficer och 52 man af Nerikes och Värmlands regemente.

Strax därpå hördes likväl flere skott från högra flygelns bevakningslinje mellan Diger- och Vinger-sjöarne, och rapport anlände från förpostchefen därstädes, major Cederström, att äfven han blifvit anfallen. I samma stund hördes också eldgifningen börja ofver hela hans bevakningskedja.

Som det snart visade sig, var det ett försök att fördrifva de svenska förposterna från deras ställningar, som nu af de danska trupperna gjordes.

Den i trakten af Kongsvinger kommenderande brigadchefen, öfverste Staffeldt, hade nämligen gifvit order, att öfverstelöjtnant Raeder den 18. maj skulle med fyra grenadjär-divisioner, Lerdalska lätta inf.-komp:t och två skidlöparskompanier göra ett anfall mot svenskarnes ställning vid Skinnarböl-ån, samtidigt med att ett par kompanier lätt infanteri skulle från brigadens hufvudstyrka vid Kongsvinger kastas fram för att demonstrera i svenskarnes front och vänstra flank.

Till följd af den starka vårfloden var den eljest jämförelsevis obetydliga Skinnarböl-ån (eller som den ock kallas, Ausböl-ån) icke på något ställe vadbar. Den kunde blott passeras vid Overud-bron samt vid Mo-bsek., där en mindre, tillfällig bro eller spång slagits af svenskarne till lättnad för förbindelsen posteringarna emellan.

Som förut nämnts, hade emellertid ställningen emellan Diger- och Vinger-sjöarne förstärkts genom fältbefästningar. Dessa utgjordes vid Mobaek af en fléche eller »tete du pont» på norra stranden af Skinnarböl-ån, alldeles invid åstranden, äfvensom af på södra åstrandens slutningar uppförda jordbröstvärn; vid Skinnarböl af förhugningar och en »traverse» el. redutt mot vägen till Svin Tjern (eg. Kaper) samt vid Skansgaarden af en dylik befästning på vägen mot Nordby.

Den danska anfallsrörelsen var befalld att taga sin början kl. 11 fm.

Öfverstelöjtnant Reeders styrka delades i två kolonner. Den högra — två grenadjärkompanier samt två lätta infanterikompanier — gick vid Gjölstad och Rolstadsund öfver Glommen för att på några skogsvägar taga sig fram till norra ändan af Diger-sjön, där meningen var att kolonnen skulle söka sig väg öfver till Skinnarböl-åns södra strand för att taga de svenska bevakningstrupperna i ryggen. Den vänstra af Raaders båda kolonner — två grenadjär-divisioner och Lerdalska komp:t — skulle härunder framrycka på vägen från Prestgaarden mot Skansgaarden, hvarest ett grenadjärkompani skulle anfälla det där uppförda verket i fronten, medan de öfriga båda kompanierna anfölle detsamma i flanken.

Ungefär kl $\frac{1}{2}$ 12 på förmiddagen hade man vid Mobaek börjat det på brigadorderna anbefallda vaktombytet, då, som förut nämnts, en kommandering af 30 man jämte befäl skulle aflösa kapten Ströms detaché-

ment ur Hälsinge regemente. Innan detta ombyte hunnit verkställas, och medan kapten Ström inväntade en till Kapberget detacherad postering (1 korpr., 3 jägare och 3 Hälsinge-soldater), ankom rapport från denna, att fienden ryckte an. Samtidigt hördes också skottväxling från samma postering.

Kapten Ström beordrade då den af sergeant Dericker kommenderade, aflösta Mobaeks-vakten (af Hälsinge-bataljonen) samt en del af den nykomna kornmenderingen ur Nerikes och Värmlands reg:te under fanj. Schröders befäl att besätta fléchen. Den öfriga styrkan fördelades dels under fänrik Hästeskos befäl bakom bröstvärnen på södra åstranden, dels på högra flanken under fanjunkare Axlings befäl. Därjämte fick underofficerskorpralen Frost ined några få, säkra skyttar fatta posto på vänstra flygeln för att hålla förbindelse med förpostkedjans vänstra flygel.

Ställningen var således vid Mobsek besatt af följande styrka:

af Hälsinge regemente: 2 officerare, 1 underofficer, 1 underofficers-korpral, 1 trumslagare, 3 korpraler och 57 soldater; samt af Nerikes och Värmlands regemente: 2 underofficerare (däraf 1 tjänstgörande som officer), 2 korpraler och 30 man.

Själff hade kapten Ström tagit plats vid de mellersta bröstvärnen på en höjd, där han kunde öfverse såväl fiendens som sina egna afdelnin-gars åtgöranden.

I den svårframkomliga terräng, öfverstelöjtnant Rseders högra kolonn hade att passera, tog bemälde öfverstelöjtnant emellertid fel om vägen, så att han, vid den för anfallet bestämda tiden, befann sig i skogsbrynet strax norr om de svenska förskansningarna vid Mobaäk. Som anfallet redan på öfriga punkter begynt, ansåg öfverstelöjtnant Rseder sig ej hafva annat val än att genom ett frontalt anfall söka bemäktiga sig de svenska befästningarna.

Kl. % 12 gick han till anfall mot Mobsek-ställningen med omkr. 600 man, hvilka å flankerna voro formerade i kedja samt i centern (mot fléchen) i kolonn.

De mot fléchen anryckande försökte nu storma denna, ett försök som dock försvararne genom en god och säker eld lyckades afvisa.

Som detta mot Mobsek riktade anfall började synas allvarsamt, beordrades kapten v. Lagerlöf att från Kabberud framrycka till kapten Ströms understöd.

Kl. omkring 12 anlände till följd häraf kapten v. Lagerlöf med 30 jägare, formerade i kedja, samt beordrades af kapten Ström att be-gifva sig till fléchen och i kedja rycka ut därifrån för att drifva undan fienden. Under hurrarop ryckte den lilla jägare-skaran öfver ån in i fältverket samt gick därifrån, enligt order formerad i kedja, genast till

anfall. Fienden undanträngdes nu till skogen »of ver flere 100 alnar», därvid genom jägarnes väl underhållna eld förorsakad rätt stor förlust. Sedan emellertid kapten v. Lagerlöfs trupp bortskjutit all sin ammunition, måste den draga sig tillbaka till fältverket för att hämta ny. Fienderna kommo då tillbaka och försökte för andra gången storma fléchen. Kapten v. Lagerlöf, som då där tagit befälet, uppmunttrade genom ord och exempel sitt folk till tapperhet, så att de anryckande äfven nu mottogos med en lika säkert som förut afgifven eld, hvari-genom fienden ånyo tvangs att afstå från sitt uppsåt. För andra gången uttryckte då kapten v. Lagerlöf med sin jägare-kedja och förföljde de vikande genom den af dem antända byn Mobsek.

Vid detta misslyckade stormningsförsök gjorde fienden ett häftigt anfall mot ställningens högra flank och försökte där gå öfver ån, men måste för den kraftiga elden från fänrik Hästeskos och fanjunkare Ax-lings afdelningar draga sig tillbaka äfven därifrån. Mot vänstra flygeln var attacken denna gång mindre stark.

Kapten v. Lagerlöf hade under tiden måst återvända till fléchen för att åter hämta ny ammunition, hvarvid fienden följde tätt efter och för tredje gången försökte gå till storms mot fléchen på samma gång som mot vänstra flygeln, mot hvilken han plutonsvis framträngde till åbräd-den. Kapten Ström beordrade då dit fanjunkare Axling med en del af hans trupp samt fänrik Hästesko till fléchen. Tre särskilda gånger afslogs anfallet mot vänstra flygeln, och vid fléchen rönt fienden ett sådant mottagande, att han började undanföra rätt många döda och visa tecken till retrält.

Kapten v. Lagerlöf fick då order af kapten Ström att åter rycka ut och förföljde den på alla håll vikande fienden »omkring 2,000 alnar». Klockan var nu $\frac{3}{4}$ till 5. I samma ögonblick anlände löjtnant Löfman med 50 man af Ner. och Värml. regemente till Mobask och afsändes af befälhafvaren därstädes att understödja kapten v. Lagerlöf.

På högra flygeln f ramsändes fänrik Hästesko med en mindre af delning. Fienden hade emellertid nu öfver hela linjen tagit till reträtten i riktning mot Kaper, därvid medtagande de flesta af sina döde och blesserade.

Något egentligt förföljande kunde trupperna vid Overud ej företaga, emedan de dels voro uttröttade af striden mot en vida öfverlägsen fiende, dels hade bortskjutit så godt som all sin ammunition.

Angående händelserna vid Skinnarböl och Skansgaarden har ingen svensk rapport kunnat återfinnas. Att man äfven där varit i delo med hvarandra framgår dock af, att de där posterade afdelningarna af Jägare-bataljonen hade åtskilliga blesserade äfvensom ett par dödsjutna

Enligt hvad i ett norskt arbete¹ uppgifves, skall emellertid det anfall, öfverstelöjtnant Rceders högra kolonn gjorde mot verket vid Skans-gaarden, hafva krönts med framgång. Besättningen uppgifves hafva blifvit fördrifven och dragit sig tillbaka öfver bron vid Overud, hvilken upprifvits. Det ena af de fientliga grenadjär-kompanierna fattade då posto på norra åstranden för att observera svenskarne, medan det andra och Lerdölingarne gingo vidare i riktning mot Mobsek, dit de anlände just som öfverstelöjtnants Rseders tredje anfall afslagits. Något nytt anfall ansåg sig Raider emellertid trots förstärkningen ej böra göra, utan anträdde, som nämnts, återtåget. Dagens strid kostade de danska trupperna en förlust af 37 döde och sårade, däraf 3 officerare.

Sedan fullständiga rapporter hunnit inkomma om de svenska truppernas förluster under dagens affärer, befanns, att desamma utgjordes på vänstra flanken af: vid Upplands-bataljonen: 1 man blesserad, 2 man fångna; samt på högra flanken af: vid Hälsinge regemente: 1 und.-officer och 1 man dödsskjutna och 8 man blesserade; vid Nerikes och Värmlands regemente: 7 man blesserade; vid Sammansl. jägare-bataljonen 3 man dödsskjutna, 1 officer (löjtnant Uggla), 2 underofficerare och 15 man blesserade.

Af de danska anfallstrupperna tillfångatogs 6 man, alla blesserade, af hvilka 2 afled under nattens lopp.

»För den lyckliga utgången af denna affär» — heter det i den högkvartersorder, general Armfelt i anledning häraf utgaf — »anmäler brigadchefen, att vi isynnerhet hafva att tacka öfveradjutanten major Bergensträhles rådighet och outtröttliga nit jämte ryttmästaren Lillie-hööks vaksamhet såsom tjenstgörande generalmajor af dagen; och under affären major Cederströms med köld och tapperhet gjorda dispositioner, som lika hedra honom som dess uppförande den 18. april i affären vid Lier.» Vidare framhålles kaptenerna Ströms och v. Lagerlöfs tapperhet. »Den senare har», heter det särskildt, »afslagit 3:ne försökta stormningar på en fléche, han försvarade, hvarvid han ej allenast af-slog fienden utan hvarje gång förföljde 1 å 2,000 alnar.» Såsom haf-vande »distinguerat sig» omnämnas dessutom vid Hälsinge regemente: fänrik Hästesko, fanjunkare Axling och underofficerskorpralen Frost, samt vid Jägare-bataljonen löjtnant Uggla, fanjunkare Schröder, furir Lundvik samt rustmästarne Bratt och Bohnstedt. För öfrigt gafs det erkännande, att »alla trupperna uppfört sig på ett för de svenska vapnen hedrande sätt».

Slutligen heter det i ordern: »En chef kommenderande generalen gör sig icke allenast en plikt att återkalla generalordern af den 8. dennes utan tillkännagifver därjämte, att han med största glädje omfattar det

¹ Schnitler, sid. 255.

tillfälle, kapten Lagerlöfs goda och tappra förhållande lemnat honom att hos Kungl. Maj:t anmäla bemälda kaptens hedrande uppförande i denna affär.»

* * *

*

Som förut omtalats, hade det varit den danske befälhafvarens, prins Christians, af sikt att efter den Schwerinska brigadens undanträngande vända sig mot den Cederströmska., hvars trupper, enligt till prinsen ingångna underrättelser, stodo i en mycket utbredd ställning.

Brigaden de Seues motgång vid Lier tvang honom dock ej allenast att uppgifva sin plan, utan äfven att göra en ny indelning och disposition af sina trupper, hvarvid brigaden de Seue fördelades mellan brigaderna Staffeldt och Lowzow. Den förstnämnda af dessa blef stående kvar i trakten af Kongsvinger, där densamma, såsom i det föregående anförts, visserligen allt emellanåt oroade den 1:a svenska brigaden, men dock ej kunde utföra några vidare operationer. Brigaderna Lowzow och Holst koncentrerades i Urskog och Höland.

Vid ryktet om att en engelsk landstigningshär väntades till Göteborg, blef dock brigaden Holst en tid därefter dragen ned till Eidsberg.

Ehuru af händelsernas gång och förhållandena i öfrigt hindrad att företaga några större operationer, sökte dock prins Christian att genom en mängd smärre öfverfall mot de svenska bevakningstrupperna oroa såväl dessa som bakom dem varande afdelningar.

Förutom i det föregående anförda öfverfall mot 1:a och 2:a brigaderna, sattes liknande företag i scen äfven mot 3:e brigadens kanton-nementsområde.

Denna brigad stod i början af maj med sina förposter i linjen mellan Opsal- och Örjepassen, med sin vänstra flank skyddad af en under major Brändströms befäl från 4:e brigaden till trakten af Aremark framsänd kår.

Den 5. maj framsändes från den då i trakten af Urskog stående brigaden Holst ett detachement, bestående af Norske Jseger-corps samt Sön-denfeldska och Nordenfeldska regementenas skarpskyttar att under befäl af major Krebs oroa brigaden Cederströms ställning i dess högra flank.

Vid 6-tiden på f. m. gick detachementet till anfall mot 3. brigadens jägare-postering vid Opsal, som öfverflyglades och då måste vika till Krok, där ett kompani af Södermanlands reg:te var posteradt. Kringgången i flankerna, måste äfven detta vika till Joval, hvarest ytterligare ett komp. af Södermanlands regemente samt hälften af Nerikes och Värmlands reg:tes III. bataljons jägare sökte hejda anfallet. Sedan två stormningsförsök med fälld bajonett afvisats, men flankerna kring-

gåtts äfven här, måste svenskarne, hvilka delvis saknade ammunition, draga sig tillbaka till Slupstad, där Nerikes och Värmlands regem:tes III. bataljon upptog de vikande. Sedan nu försvarsdispositioner här vidtagits, gjorde de anfallande halt på 2. musköthålls af stånd och drogo sig därefter tillbaka¹.

Svenskar såväl som danskar utsatte bevakning för natten, hvarefter allt var lugnt. Två starka patruller, hvilka först på e. m. följande dag utsändes från svenska sidan, kommo därefter med rapport, att fienden dragit sig tillbaka förbi Degernes till Ullerud.

Sedan 3:e brigadens förposter på detta sätt visserligen »varit tvungna att, för öfverlägsenhet cedera någon terräng», men icke det pass, hvars hållande egentligen var hufvudändamålet med brigadens position, sökte fienden den 7. att forcera Örje-passet.

Med några kompanier af Nordenfjeldska inf.-reg:t, tillhörande brig:n Holst, anföll nämligen major Fischer nyssnämnda dag 3:e brigadens bevakningstrupper i Örje-passet. Efter 4 timmars strid lät den svenske förpostbefälhafvaren »rifva och bränna bron» samt tog, »för att ej utan ändamål spilla blod», då han ej hade öfverflöd af folk, ställning bakom vattendraget emellan Ömark- och Örje- (eller Rödenes-)sjöarne, bevakande de båda vaden i sin vänstra flank¹.

Fiendens försök att forcera Örjepasset misslyckades emellertid lik-som ett af ett större detachment ur Söndenfjeldska regementet en tid därefter (den 27. maj) försökt anfall mot den Brändströmska kåren, hvarvid det fientliga detachmentet tillbakadrefs och en metallmör-sare, ett proviantupplag samt några fångar föllo i svenskarnes händer.

Däremot hade fienden bättre lycka vid ett den 25. maj företaget öfverfall mot 2:a brigadens postering vid Jerpset.

Till betäckande af 2:a brigadens vänstra flank var nämligen ett indelt jägare-kompani posteradt i Harsta och Jerpset.

Några dagar efter det förut omtalade, af svenska 1:a brigaden till-bakaslagna, utfallet från Kongsvinger beordrade öfverste Staffeldt en kapten Jiirgensen att med sitt Lerdalska kompani samt en afdelning skidlöpare öfverfalla den svenska posteringen vid Jerpset. Den 23. maj uppbröt kapten Jiirgensen från Spetalskroken (vid Glommen) och marscherade på fjäll- och skogsstigar mot nämnda posteringsställe. Vid underrättelsen om, att fienden anryckte, beordrades då fänrik Wijnblad att med 25 man af nyss nämnda jägare-kompani göra en rekognoscering på vägen åt Ljöner.

¹ Svenskarnes förluster under den 5 timmar långa striden voro: 9 döda samt 1 underofficer och 18 man sårade.

² Till dessa vads vidare bevakning afsände brigad-chefen sedermera 1 bataljon.

Vid midnattstiden, natten mellan den 24. och 25. hade det emellertid lyckats kapten Jiirgensen att med sitt detachement framkomma till och omringa Jerpset-gården, som hölls besatt af befälhafvaren för jägare-komp: ^ löjtnant Ulfsparre, med 26 man. Då kapten Jiirgensen därefter gick till anfall, gjorde den lilla svenska posteringen ett det tappreste motstånd ute på gårdsplanen, som dock till sist stormades af de i antal vida öfverlägsna Lerdölingarne. Löjtnant Ulfsparre blef därvid tagen till fånga jämte flere af hans trupp, af hvilken dock de flesta lyckades sätta sig fast i gårdens byggnader, h varifrån de öppnade en välriktad eld mot sina fiender. Då nu löjtnant Ulfsparre ej ville efterkomma en dansk underofficers tillsägelse att befalla de svenska jägarne att inställa elden, rusade Lerdölerne på honom och mördade honom med bajonetterna.

Byggnaderna blefvo därefter stormade och deras tappra försvarare antingen dödade eller fångne, utan understöd, som de voro, från bakom varande afdelningar. Posteringen i Harstad t. o. m. retirerade till Ingels-rud för att ej blifva kringgången och omringad. Då framryckte ändt-ligen repliposteringarne i Stangenses, Paradis och Raastad under kapten Baumans befäl och »återtog» Jerpset, hvarifrån dock (enl. Schnitler) kapten Jiirgensen då redan anträdt återmarschen, sedan hans folk plundrat liken och bland annat bemäktigat sig löjtnant Ulf sparres ur, dyrbarheter och delvis kläder. Kapten Jiirgensen gjorde emellertid helt om marsch och gick till anfall mot kapten Bauman. Denne måste då vika tillbaka från Jerpset — därvid medförande Ulfsparres lik — och retirerade till Paradis, dit Hälsinge regttes beredskap framryckt. Jiirgensen fann sig då ej böra tränga vidare på, utan återvände samma väg han kommit.

Fänrik Wijnblad fann sig, då dessa händelser timade, afskuren, men tog ett raskt beslut och gick rakt öfver bergen inåt svenska gränsen och anlände efter 8 mils marsch, utan att hafva förlorat en enda man, den 26. maj kl. 11 e. m. till Ragnerud.

Hela förlusten i Jerpset-affären blef 1 officer och 5 man döde samt 1 underofficer, 1 trumslagare och 24 man saknade eller fångne.

*   *

Generalmajor v, Vegesack hade, som nämnts, den 28. april återtagit befälet öfver vänstra flygeln och den 3. maj uppbrutit samt på två kolonner inryckt i Norge, där han den 12. maj stod i linjen Aremark—Skogsberg (2:a brig:n)—Pfestebakke—Bärby (1:a brig:n), Krokenstrand längs Idefjorden—Svinesund.

För att med förenad styrka agera mot Norges kuster och förstöra norska sjöarmeringen hade generalmajor v. Vegesack därjämte sammandragit hela Göteborgs-eskadern af Arméns flotta — 12 kanonslupar, 12 kanonjollar, 1 dansk galär och 1 d:o kanonslup — till Strömstad, där densamma ställts under befäl af öfverstelöjtnant Gyllensköld¹.

Arméns öfverbefälhafvare, general Armfelt, fick emellertid från och med den 1. t. o. m. den 14. maj icke ett enda meddelande från sin — som det tycktes — mycket själfständige vänstra flygelchef. Först den 14. maj fick han en, den 12. från Enningdalen afsänd, rapport om vänstra flygelns uppbrott den 3. och två dagar senare eller den 16. fick han en, den 14. daterad, rapport, i hvilken generalmajor v. Vegesack till förklaring af detta sitt förhållande anförde bland annat:

»Allt sedan den 3. maj ända till i dag har mitt vistande varit i fjällen, än hos den ena, än hos den andra posteringen.

En chef kommenderande generalens order af den 1. maj med dess enskilda skrifvelse mottog jag den 8. och hvarpå mitt svar i går afgått öfver Skogsborg jämte rapport, som detaljerar min ställning, och har jag icke förr kunnat aflemna rapport, än jag inhemtat Arméns flottas tillstånd och uppgjort dess framdeles operationer.

Öfverstelöjtnant Gyllensköld har erhållit mina order att, så snart skärgården blifvit behörigen rekognoscerad, mig sådant genast rapportera för att enligt *min*² uppgjorda och honom meddelta plan då med samlad sjömakta falla på fienden, förstöra dess skärgårdsflotta under Frederikstad och ej af stå från företaget, förrän ändamålet är vunnet.»

I rapporten heter det vidare, att fregatten »Fröja» under tiden skulle gå till Frederiksvärn och hålla därvarande eskader i schack, så att efter väl förrättad operation mot Frederiksstad en dylik kunde företagas af ven mot Frederiksvärn.

Hade dessa båda kupper en gång lyckats, vore — ansåg v. Vegesack — Kristianiafjorden öppen, och utsikt fanns för alla möjliga företag på kusten.

I sammanhang härmed föreslog vänstra flygelchefen sin öfverbefälhafvare en längre operationsplan, enligt hvilken armén skulle debou-chera ur passen och samverka med flottan, hvarvid äfven engelska hjälpsändningen borde förmås att biträda.

Samma dag, som denna generalmajor v. Vegesacks skrifvelse anlände, eller den 16. maj, fick general Armfelt äfven en (den 15. daterad) rap-

¹ Denne hade nämligen anländt, sedan ordern om eskaderns samling utgifvits, och hade då uppvisat konungens egenhändiga order, att han i egenskap af konungens tjänstgörande öfveradjutant för flottan skulle taga befälet öfver alla örlogs- och skärgårdsfartyg i Bohusläns skärgård.

² Kurs. af förf.

port från öfverste • Posse, att han enligt konungens befallning öfverta-git befälet öfver västra arméns vänstra flygel efter generalmajor v. Vegesack, hvilken jämte öfverste Bunge uppkallats till Stockholm.

I sin den 18. maj till konungen afgifna rapport yttrade Armfelt bland annat följande angående högra flygelns företag:

»Primitiva ändamålet af inbrottet på dessa 3:ne vägar var att ockupera alla punkter af fiendens linie för att lätta of ver gången på dem alla; på andra sidan fjällen och vattendragen förena 2:a och 3:e brigaderna och sätta fienden, som förmodades emellan Glommen och fjällen, mellan dessa båda brigader och vänstra flygeln, som vid samma tid skulle inrycka öfver bergen mellan Ideslätten och Nössemarken. Det var nödvändigt att observera Kongsvinger, h varifrån den största vägen löper in åt Sverige öfver Eda.

Sedan vänstra flygeln ej var färdig att inrycka, förvandlades ändamålet af högra flygelns operation till en rekognoscering för att dock i någon mån uppfylla E:s Kungl. Maj:ts vilja, att arméen borde inbryta i Norge och för att därjämte lära känna landet och fienden.

Då likväl följden af denna rekognoscering blef, att fienden lemnade hela bergskedjan, som går från Mängen åt Nössemarken o. s. v. och som skiljer Tistedalsvattnen från dem, som falla i Väneren, syntes den fjällrygg — hvilken utgör den fysiska gränsen, och hvilken alldeles utan farbara vägar om sommaren ej utan stor öfverlägsenhet i lätta trupper och mycken blodsutgjutelse kan tagas — ej böra återgifvas åt fienden, så mycket mer som ingen annan ställning finns än denna och den, som kunde sökas bakom fjällen och svenska vattendragen, längs linien af Kola, Järnskogs och Karlanda socknar, utur hvilken man aldrig kunde debouchera, om fienden gjorde något motstånd, då man däremot i den nu innehafvande är mästare i att bereda bakom sig vägar, färjor och alla slags transportmoyens samt begagna det ögonblick, då fienden blef ve sysselsatt på annan sida----- »

Angående krigsläget i öfrigt yttrade han, att 1, och 2. brigaderna voro »att anse som en detacherad observations-kår mot Kongsvinger», samt att samband funnes mellan högra och vänstra flyglarne därigenom att — såsom förut anförts — ett detachment¹ (Brändströmska kåren) ur högra flygelns 4:e brigad besatt Strömfos-trakten i Aremark, hvar-ifrån förbindelse öppnats till det af vänstra flygeln besatta Skogsberg. Därjämte anmälde generalen, att af samma 4:e brigad ett detachment² af gått till Töcksmark, till 3:e brigadens understöd.

Med det ögonblick, »då fienden blefve sysselsatt på en annan sida» förstod general Armfelt utan tvifvel den tidpunkt, då den engelska

¹ Två bataljoner Västmanlands regemente och dess jägare.

² En bataljon af Södermanlands regemente.

hjälpkåren i förening med den svenska Göteborgs-eskadern af Arméns flotta skulle kunna samverka med armén.

För detta ändamål hade han genom öfveradjutanten kaptan C. H. Anckarsvärd satt sig i förbindelse med den engelske amiralen Saumarez och med denne träffat aftal angående ett gemensamt uppträdande mot norska kusterna.

Under tiden hade emellertid öfverstelöjtnant Gyllensköld, såsom förut omtalats, fått befälet öfver Göteborgs-eskadern och med denna börjat operera enligt generalmajor v. Vegesacks plan, utan att detta blef arméns öfverbefälhafvare meddeladt, för än i den förut anförda rapporten af den 14. maj.

Då härtill kom, att, såsom bekant, en olycklig meningsskiljaktighet uppstod mellan konungen och amiral Saumarez om den engelska hjälp-kårens användande och den engelska eskadern i 7 veckors tid låg överksam utanför Göteborg, blef följden den, att general Armfelts ofvan anförda plan gick om intet.

Generalmajor v. Vegesacks plan hade endast till resultat en misslyckad expedition till Hvalöarne den 22. maj, hvarefter äfven Gyllensköld återkallades till Stockholm, efterträdd i befälet af öfverstelöjtnant Rohman.

Den mellan konungen och amiral Saumarez uppkomna meningsskiljaktigheten var och blef af största betydelse för västra armén och dess operationer.

I medio af maj underrättad om den engelska hjälpkårens ankomst, beslöt nämligen konungen att operationerna mot Norge borde tillsvidare inställas, och i stället själfva Danmark anfallas med största möjliga antal svenska stridskrafter, understödda af de engelska hjälptrupperna, hvilka han ansågs kunna disponera efter behag. Intet förmådde ändra detta konungens beslut. I enlighet därmed afgick order till västra arméns öfverbefälhafvare, att armén skulle dragas tillbaka ur den ställning i Norge, densamma innehade, och intaga en annan inom Sverige.

Denna befallning anlände den 25. maj till general Armfelts högkvarter i Holmedalen, och fullkomligt oväntad, som den var, väckte den generalens lifliga förtrytelse.

Själf uppgifver frih. Armfelt, att den kungl. befallningen träffat honom »såsom ett åskslag». Emellertid insände han genast rapport till konungen örn, att dennes befallning skulle verkställas, för hvilket ändamål anstalter genast skulle träffas för arméns förläggning, underhåll, sjukvård och transportväsende enligt den af konungen angifna nya principen. Likväl kunde han ej underlåta att på samma gång, i enlighet med sin rapport af den 18. maj, göra underdåniga föreställningar emot

utrymmandet af det ockuperade området, därvid fästade konungens uppmärksamhet på det olämpliga i att utrymma positionen vid Lier, där man nu stod färdig att, så snart rekvireradt belägringsartilleri anländt, bombardera Kongsvinger.

I det svar, konungen på denna generalens rapport och framställning lämnade den 31. maj, medgafs visserligen, att arméns vänstra flygel finge genom offensiva rörelser i samband med skärgårdseskadern draga uppmärksamheten från högra flygeln, men denna skulle dock »taga den säkraste defensiva ställning till beläckande af eget land».

Innan denna order anlände, hade emellertid general Armfelt fått rapporter, att fienden började samla trupper mot 2:a brigadens vänstra flank, »tydligt i syfte att delegera denna brigad från den 1:a». Ehuru general Armfelt »ej ansåg, att danskarne på något vis voro öfverläsna» och därjämte var »förvissad att deras företag skulle blifva fruktlösa», fann han sig — då en strid i alla händelser nödvändigt skulle leda till blodsutgjutelse — nu böra åtlyda konungens befallning af den 19. maj.

Han gaf fördenskull högra flygelns 1:a och 2:a brigader order att utrymma sina ställningar och återgå till gränspassen vid Magnor bro. 3:e och 4:e brigaderna lät han likväl tills vidare kvarstå, emedan stora svårigheter mött, om de nu skolat rubbas ur sina innehafvande ställningar.

Icke till följd af lidna nederlag, utan till åtlydnad af konungens i nya krigsplaner grundade befallning skulle således nu Norge utrymmas, till en början af högra flygens 1. och 2. brigader.

Vid återmarschen skulle, enligt för densamma utgifna högkvarterens order, så tillgå, att den skedde långsamt, med ordning och utan all slags »precipitation». Först skulle artilleriet och allt öfverflödigt kavalleri samt all träng återsändas, därefter skulle linjetrupporna upp- bryta och sist jägarne. Marschen skulle för öfrigt utföras så, att 1:a brigaden skulle upp- bryta först och draga sig tillbaka till den 2:a, hvarefter de på detta sätt samlade trupperna successivt skulle marschera tillbaka.

Alla broar äfvensom alla båtar på invid marschvägen belägna vattendrag skulle förstöras och för öfrigt allt möjligt göras för att för fienden försvåra förföljandet. Så snart trupperna efter verkställd tillbakamarsch hunnit innanför svenska gränsen, skulle de från 2:a brigaden till den 1:a detacherade trupperna återgå till sin brigad, och då till följd häraf öfverstelöjtnant Drufva med sin Upplands-bataljon afgått från 1. brigaden, skulle majoren vid Nerikes och Värmlands regemente frih. Carl Cederström taga befälet öfver denna brigad.¹

¹ Öfversten grefve Leijonstedt var sedan den 27. maj sjukrapporterad.
11. *Värmlands fältjägare:*

Vid Lier hade sedan det^den 18. maj med framgång tillbakavisade utfallet föga af vikt inträffat.

Från och med den 20. maj hade bevakningen vid 1:a brigaden så ordnats, att densamma ombesörjdes af:

på högra flanken: 1 sub.-officer, 2 underofficerare, 4 korpraler och 70 man, beordrade turvis af samtliga bataljoner;

i fronten: 1 detacherad fältvakt vid Vennersborg, bestående af 1 officer, 1 und.-officer, 1 korpral och 20 man af Jägare-bataljonen, och 1 fältvakt å stora landsvägen, bestående af 1 kapten, 3 sub.-officerare, 2 und.-officerare, 6 korpraler och 114 man af inf.-bataljonerna;

på vänstra flanken: vid Bsereielserud: 1 kapten, 1 sub.-officer, 2 und.-officerare, 4 korpraler och 76 man infanteri, jämte 1 sub.-officer, 1 korpral och 20 man af Jägare-bataljonen, samt

på piket: t. v. 1 sub.-officer, 1 und.-officer, 2 korpraler och 50 man.

Därjämte var till Fösker kommenderad en vakt af 1 und.-officer, 1 korpral och 20 man.

Den 25. maj parlementerade öfveradjutanten Bergensträhle med kommandanten i Kongsvinger och aflämnade en not med förfrågan, huruvida de af engelsmännen uppbragta och i Sverige sig uppehållande norr-männen skulle blifva af det »Kungl. danska öfverbefälet i Norge» emot-tagna, i hvilket fall Kungl. Maj:t skulle låta återföra dem till Norge, men i motsatt fall skulle anse dem som krigsfångar.

Den 27. maj insjuknade 1:a brigadchefen, öfverste Leijonstedt, och brigadbefälet öfvertogs då af öfverstelöjtnant Drufva. Samtidigt af-löstes major Cederström af major Wulff såsom förpostchef på högra flygeln.

Till 1:a brigaden hade nu ankommit dels Nerikes och Värmlands regementes rekryter, dels en afdelning friskyttar från Dalarna.

Dessa senare hade under befäl af stabsadjutanten löjtnant Taube omkring den 22. ankommit till Eda, där de genom löjtnant Taubes försorg försågos med gevär och utredning från i Eda, Adolfsfors m. fl. ställen varande upplag af dylika, från de danska trupperna tagna persedlar. Därefter utvaldes de bästa och raskaste af dem och öfverlämnades till från 1. brigadens Sammanslagna jägare-bataljon ditbeordradt befäl för att med denna bataljon införlifvas. Dessa, Sammanslagna jägare-bataljonen tilldelade, friskyttar, hvilka synas hafva varit 20 man, skulle jämte ofvannämnda rekryter från och med den 28. maj flitigt exerceras.

Till efterkommande af Kungl. Maj:ts nådiga befallning af den 23. april 1808 till en chef kommenderande generalen för västra armén undergick Värmlands fältjägare-bataljon före uppbrottet från Lier mönstring inför brigadchefen, öfversten grefve Leijonstedt, enligt hvilkens

den 26. maj daterade berättelse däröfver inför mönsterbordet befunnits, att af bataljonens 321 man voro:

	Närvarande	S j u k e					I affärer gångne	Dödsskjutne	Vakante	Summa
		på stället	å brigadens sjukhus	å nederlags- sjukhus	på landet enligt attest					
Underofficerare	13	2	—	—	—	—	—	—	15	
Spel	4	2	—	—	—	—	—	—	6	
Korpraler och fältjägare	205	20	5	40	9	16	4	1	300	
Summa	222	24	5	40	9	16	4	1	321	

Ofvanstående siffror, utvisande en sjukprocent af omkr. 24,3 %, gifva en belysande, om ock sorglig bild af hälsotillståndet inom armén.

Sammanlagda jägare-bataljonen erhöll emellertid ett par dagar där- efter, den 28. maj, en förstärkning, i det då en division af Nerikes och Värml. reg:tes jägare anlände. Af divisionen, hvilken utgjordes af löjtnant Hård, kornett Roos, 1 und.- of f., 1 trumsl. och 100 man, fördelades 25 man till 1. komp:t, och 75 man till 2. komp:t, hvilket samtidigt fick af-lämna förut tilldelade regementets jägare med 25 man till 3. och 25 man till 4. komp:t, hvarigenom å hvarje kompani kommo 75 man af Ner. och Värml. reg:tes jägare.

Dal-friskyttarne aflämnades samma dag till en fanjunkare från Dal-regementet.

Den 30. inaj utgafs brigadorder, hvari bl. a. befalldes:

»1:o) Som 1:a brigaden torde om några dagar komma att här aflösas, besörjes, att allt är marschfärdigt till den 3. nästkommande juni.

Med de nu uppbådade hästar afsända bataljoner och kårer all tross, som ofelbart skall härifrån afgå före kl. 1 i middag, då alla härvarande sjuke medsändas; dessutom lemnas af hvardera infanteri-bataljon 1 på litlig korpral och 10 man under befäl af sergeant Brantenberg vid Ne rikes och Värmlands regemente. Här kvarlämnas 1 fullt brännvinsfat med nödiga målkärl, och beordrar majoren baron Cederström någon inom bat:n, som enligt rekvisition kommer att allt det dela och ansvara för -----

2:o) Jägarne skola hafva 60 och infanteriet 50 patroner pr man sig tilldelta, innan vagnarna afgå -----»

Följande dag, den 31. maj, kl. 9 f. m. blefvo de på flyttande sjukhusen i Aaklangen och Eidsbron varande sjuke bortförda, dels med proviantbåtarne, dels å bårar, burna af Dal-friskyttarne.

Sedan bevakningen indragits i fronten och kavalleripatruller ut-sändts att observera fiendens rörelser från Vinger, af marscherade 1:a brigaden, kl. Va 11 fm. den 31. maj från Lier.

Då brigaden framkom till Aabogen, hade där redan under befäl af major Eneskiöld en »avantcorps» formerats af: ett kompani Lifreg:ts-brigadens grenadjär-kår, 70 jägare och en division ö-^dgt artilleri.

Hufvudstyrkan formerades nu i följande marschordning.

en bataljon infanteri, två divisioner G-Siigt artilleri, husar-skvadronen och två bataljoner infanteri.

Arriär-gardet utgjordes under generalmajorens af dagen, major Cederströms befäl af:

70 man infanteri, Sammanslagna jägare-bataljonen (utom 70 man) och 20 Dal-friskyttar.

Kort efter det Skinnarböl utrymts, knyckte fienden därstädes, och när brigaden hunnit Midskogs kyrka, visade sig på höjderna norr där-om en stark fientlig patrull, som dock höll sig på vederbörligt afstand. Vid Midskogs kyrka lämnades trupperna ett par timmars rast (sorn äfven var nödig för artilleriets hästar), hvarefter marschen fortsattes, så att brigaden den 1. juni var i kvarter i Morast och Vestby (Väsby?), utan att någon gång hafva oroats af fienden. Enligt generalorder af den 29. maj afgick nu öfverstelöjtnant Drufva med Upplands regementets II. bat. till 2. brigaden, hvadan befälet öfver 1:a brigaden den 31 maj öfvertogs af majoren vid Ner:s och Värmlands regemente frih. Cederström.

1. brigaden var den 1. juni, som sagdt, förlagd i och kring Morast med brigad-kvarteret i denna by och med bevakning af:

fältvakt N:r 1 vid S:a Emterud: 2 off., 2 u:off., 3 korpr. och 68 jägare af Sammansl. jäg.-bat., N:r 2 vid Magnor Skans: 1 korpr. och 15 man af inf:t samt 4 husarer, N:r 3 vid Knällerud(?): 1 off., 1 u:off., 2 korpr. 40 man af inf:t samt 1 u:off., 1 korpr. och 21 man af inf:t och 2 husarer. N:r 4 vid ? : 1 off., 1 u:of., 2 korpr. och 30 man af inf:t.

2. brigaden (undantagandes Lifreg:tsbrigadens grenadjär-kår och

Upplands reg:tes II. bataljon, hvilka åtfölja 1. brigaden) uppbröt

ej förr än den 1. juni för att intaga kvarter med brigad-kvarteret i Rusgård (Rudsgården?) samt indelta jägare-bataljonen i Kola och Adolfs fors, Upplands regementets båda bataljoner i Önebol samt Östra och Västra Flogned, Hälsinge bataljon i Bålsta och Rusgård samt Lifreg:ts-brigadens grenadjär-kår och husar-skvadronen i byarne kring Eda.

Under de första dagarne af juni månad marscherade äfven öfriga brigader, tillhörande västra armén tillbaka till svenskt område med undantag af vänstra flygelns 1:a brigad, som ännu någon tid bibehöll sina posteringar i Enningdalen, vid Prsestebakke och Berby.

Vänstra arméns offensiva operationer voro nu på konungens befallning slut. Efter hand undergingo arméns organisation och förläggning därefter flere förändringar, och kriget inträdde i ett nytt skede. Under detta förlorade det så småningom karaktären af ett fälttåg och antog i stället prägeln af en gränsbevakning, under hvilken man ömsesidigt sökte oroa hvarandra.

* #

*

Som naturligt var, kunde de vid krigsutbrottet nydanade förplägnads- och underhållsinstitutionerna ännu ej funktionera fullt tillfredsställande, ja mången gång ledro trupperna verklig brist på förnödenheter. Så fick t. ex. Jägare-bataljonen den 11. maj blott Vs af provianten för den då började provianteringsterminen. Anstalt var dock fogad om bondhästars anskaffande för afhämtning af det felande. I allmänhet synes, som hade orsaken till oregelbundenheterna vid provianteringarna berott därpå, att brigadchefen väntade sig att få provianten framsänd till trupperna från magasinet, under det att man där flere gånger förgäfves väntade på att den skulle afhämtas. För trupperna var visserligen, som förut omnämmts, bestämdt, att de skulle äga att i krigsorten rekvirera hästar och, om så behöfdes, äfven fordon, men stora svårigheter synas hafva uppstått att i det utblottade landet tillämpa denna bestämmelse¹.

Till vinnande af ordning vid förefallande proviant- och furagehämtningar anslogos därför vissa hemman på Värmlandsgränsen att skjutsa för de till I:a brigaden hörande trupperna. Hvarje infanteribataljon äfvensom Sammanslagna jägare-bataljonen fick i enlighet härmed till sin disposition 8 erispända kärror. De skjutspliktiga skulle vid därom gjord kallelse inställa sig vid Magnors gästgifvaregård för att skjutsa till af vederbörande regementskvartermästare anvisade ställen. Vid strängaste ansvar förbjöds att rekvirera hästar på andra ställen, och skulle förnödenheterna genom vederbörande truppförbands egen proviantbetäckning² så tidigt uttagas vid magasinet i Eda, att desamma kunde på af regements-kvartermästaren utsatt tid inträffa i Magnor.

De af trupperna, som ej voro tagna i anspråk af post- och patrull-tjänsten, voro i allmänhet inkvarterade i på ort och ställe varande byggnader eller för tillfället uppförda kojor. Bivackering synes endast undantagsvis (t. ex. under marschen till Lier) hafva förekommit. Detta oakadt var hälsotillståndet ganska dåligt, såsom af I:a fältläkarens

¹ I brig.-order den 3. maj meddelades I:a brigadens trupper, att som aftal med norska allmogen till det närmaste blifvit träffadt om transporters bestridande, så ägde bataljon-scheferna att hos länsmanen i Lier 2 dagar i förväg lämna rekvisition på erforderligt antal hästar.

² i underofficer och 2 man per kompani.

rapporter framgår. De mest grasserande sjukdomarne bestodo till större delen af frossor af olika typ, af hvilka de flesta hade ådragits under föregående års fälttåg i Pommern. Öfriga sjukdomar bestodo dels uti »fluss», hetsiga och remitterande febrar. Härtill kommo äfven utvärtes skador, till större delen blesyrer af olika beskaffenhet. 1:a brigadens flyttande sjukhus var efter Liers intagande förlagdt dels vid Eidsbro gästgifvaregård, dels (i anseende till bristande utrymme på sistnämnda ställe) i Aaklangen skans uti ett där af danska trupper upp-fördt vakthus. Sedan sjukhuset etablerats, hade där, intill den 13. maj vårdats 146 sjuka, hvaraf 90 afpolletterats till nederlagssjukhusen, 14 tillfrisknat, 2 aflidit och 40 man voro kvarliggande. Af de 146 hade 91 varit invärtes sjuka och 55 — däraf 4 norrmän — utvärtes sjuka eller bleserade.

Den stora sjukprocenten gaf brigadchefen anledning att ytterligare hos befälet inskräpa vikten af att genom omtanke och omvårdnad om soldaternas hälsa söka förekomma sjukdomarne. Han befallde för den skull, att kojorna, där manskapet låg, dagligen skulle visiteras och därvarande granrisbäddar efterses och påfyllas. Därjämte borde befälet sörja för, att truppen fick kokad mat, samt att soldaternas kläder och strumpor blefvo torkade.

*   *

*

För att i enlighet med generalorder af den 19. maj 1808 emottaga det direkta befälet öfver västra arméns vänstra flygel afreste frih. Arm-felt den 1. juni från Holmedal till nämnda flygel, hvars brigader nu finga ändrad benämning: dess 1:a brigad blef nu den 5:e, dess 2:a brigad bef den 6:e, och dess 3:e brigad blef den 7:e.

Högkvarteret förlades till Strömstad.

Därjämte befallde general Armfelt den 4. juni, att då öfveradjutanterna, öfversten frih. Posse och majoren frih. Adlersparre enl. g. o. voro tjänstgörande som öfveradjutanter af dagen, ägde de i general Armfelts namn gifva order, undertecknade »på befallning», hvilka till alla delar skulle åtlydas, som vore general en chef själf närvarande.

Natten till den 9. juni försökte fienden, »40 man stark», att öfverrumpla och kringräna 1:a brigadens lilla »avertissementspost» vid Heljeboda — 1 vice korpr. och 6 man —, hvilket försök genom postbefälhafvarens, vice-korpral Sköns, mod och rådighet förfelades. Emellertid förstärktes posten med ett kompani af Sammansl. jägare-bataljonen, hvilket ombyttes hvar 6. dag.

Dessutom omnämnes ett jägare-kompani hafva blifvit förlagdt till Åslier (hvilket namn dock ej återfunnits på tillgängliga kartor: kanske Asebacken, dit en vinterväg leder från Morast?).

För att understödja Heljeboda-posteringen förlades den 19. juni två kompanier Lifreg:tsbrigadens grenadjär-kår till Ås, hvarjämte af samma kår ett kompani förlades till Kortlanda för bevakning af vägen till Telle och ett kompani till Nolby för att framrycka till understöd, hvar-est så påfordrades, samt att bestrida magasinsvakten vid Eda.

Till rekognoscering utsändes mindre detachment, t. ex. den 18. juni löjtnant Ekman med förare Nordström, 2 korp. och 28 jägare af Jä-gare-bat:n.

Bevakningen, som fr. o. m. den 19. juni minskats till tre fältvakter, bestreds fr. o. m. den 2. juli åter med fyra sålunda sammansatta:

fältv. n:r 1: 2 off., 2 und.-off., 2 korpr. och 35 man af Sammansl. jäg.-båt., 1 und.-off., 1 korpr., och 33 man af infanteriet;

N:r 2: 1 off., 1 und.-off., 2 korpr. och 25 man af infanteriet;

N:r 3: 1 off., 1 und.-off., 2 korpr. och 30 man af infanteriet;

N:r 4: 1 off., 1 und.-off., 2 korpr. och 41 man af Sammansl. jäg.-båt.

*

I generalorder af den 13. juni befallde Kungl. Maj:t följande nya

brigadindelning af västra armén:

1: brigaden: Chef: öfversten m. m. grefve Leijonstedt.

Trupper: Ner. och Värml. regemente (tre bat:r), Ner. och Värml. reg:tes vargerings-bataljon, Värmlands fältjägare-bataljon, Värmlands landtvärns-bataljon¹, en skvadr. Lifreg:tsbrig:ns husarer, ett G-S åkande batt. af Svea art. reg:te.

2:a brigaden: Chef: öfversten m. m. grefve v. Schwerin.

Trupper: Upplands regemente (två bat:r), Upplands reg:tes vargerings-bataljon, Hälsinge regemente (två bat:r), en skvadr. Lifreg:ts-brig:ns husarer, ett åkande batt. af Svea art.-reg:te.

3:e brigaden: Chef: öfversten m. m. frih. Cederström.

Trupper: I. båt. Dalregementet (förstärkt med, den öfverblifna delen af II. bat:n), Dalreg:tets vargerings-bat. (förstärkt med Friskyttarne), Västmanlands regemente (två bat:r), Västmanlands reg:tes vargerings-bat., en båt. Jämtlands regemente, en skvadr. Lifreg:tsbrig:ns husarer, ett 6-<S åkande batt.

4:e brigaden: Chef: öfversten m. m. grefve Cronstedt.

Trupper: Södermanlands reg:te (två bat:r), Södermanlands reg:tes, vargerings-bat., Västgötadals reg:te (två bat:r), Västgötadals reg:tes vargerings-bat., en båt. landtvärn af Älfsborgs-brigaden, en skvadr. Lifreg:ts brig:ns husarer, ett 6-<t6 åkande batt. af Göta art. reg:te.

¹ Då under sammandragning i Kristinehamn och efter slutad organisation beordrad afmarschera till armén.

5:e brigaden: Chef: öfversten m. m. Belfrage.

Trupper: Älfsborgs reg:te (två bat:r), Älfsborgs reg:tes vargeringsbat, en båt. landtvärn af Älfsborgsbrigaden, Bohusläns reg:te (två bat:r), en skvadr. Lifreg:tsbrig:ns husarer, ett 646 åkande batt. af Göta art. reg:te.

Reserv-brigaden: Chef: öfversten m. m. frih. Bunge.

Trupper: Skaraborgs regemente (två bat:r), Skaraborgs vargeringsbat., Skaraborgs landtvärns-bat.,¹ ett 6-<S åkande batt. af Göta art. reg:te, ett 8-<8 haubitz-batt. af Göta art.-reg:te.

Kavalleri-brigaden: Chef: öfversten m. m. Aminoff.

Trupper: Två skvadr. Lifgardet till häst, två skvadr. Lifreg:tsbrig:ns husarer, Västgöta dragon-regemente.

Artilleri-brigaden: Chef: öfversten m. m. frih. Armfelt.

Trupper: Ett sammansatt åkande batt. (om tre 8-® haub. och tre 6-<8> kanoner), ett batteri om fyra korta fälthaubitzer, två 3-ft? parti-kanonbatterier (det ena med de förut s. k. bergskanonerna) af Göta art. reg:te.

De trupper, som med anledning häraf borde förändra ställning, sattes i marsch, så att ej någon viktig post därigenom kunde blottas; 1:a ocfi 2:a brigaderna bibehöllo de positioner och bevakningslinjer, som de under samma benämning vid högra flygeln förut innehaft.

Högkvarteret förlades den 1. juli till Västra Ed.

För att under för handen varande omständigheter »äga en mer samlad styrka» blefvo 1:a brigadens posteringar vid Morast m. fl. ställen under den 7. och 8. juli dragna tillbaka, och brigaden sammandrogs vid Eda, där densamma ansågs ej allenast vara »i tillfälle att detachera till fiendens upptäckande och rekognoscerande, hvar han kunde vilja intränga», utan ock »närmare trupperna i Järnskog».

Vid Eda fördelades 1:a brigaden på två linjer sålunda:

1:a linjen: Lifreg:tsbrig:ns grenadjär-kår, Upplands reg:tes varger.-bat. Ner. och Värml. reg:tes varger.-bat., ett batt. (kapt.von Arbins), Majorens båt. af Ner. och Värml. reg:te.

2:a linjen: Jägare-bataljonen, två skvadr. Lifreg:tsbrig:ns husarer, ett batt. (kapt. Geetes) samt Lifbat. och Öfverstelöjtnantens båt. af Ner. och Värml. reg:te.

Dessa båda linjer förlades i läger med 1:a linjen till höger samt bakom skansen å ömse sidor af landsvägen och med 2:a linjen »bakom gärdet nedanföör skansen till höger om landsvägen».

Lägren anlades så, att manskapet hastigt skulle kunna blifva uppställt i händelse af attack, och skulle 2:a linjen vara »att anse som en flygande kår» och borde vid alla tillfällen vara färdig till expeditioners utförande».

Under organisation i Sköfde.

Till öfveradjutant af dagen vid högra flygeln hade dessförinnan kommenderats öfveradjutanten, major Adlersparre, hvilken jämte det i generalstabsreglementet föreskrifna åliggandet att inspektera arméns förpostkedja, erhållit frih. Armfelts särskilda instruktioner öfver de krigsrörelser, som där kunde förefalla, och därefter ägde att meddela samtliga trupperna en chef kommenderande generalens order.

Konungen hade, som bekant, vid denna tid begifvit sig till Åland och i generalorder af den 30. juni förordnat H. K. H. hertigen af Södermanland till befälhafvare under H. M:ts frånvaro öfver alla i Sverige varande trupper och fästningar samt de till armén hörande skärgårds-eskadrar och bevarade fartyg.

Samma dag som 1:a brigaden sammandrogs till Eda, inbröt fienden — den 7. juli — genom Skillingmark och framträngde med en styrka, som uppgafs till 800 å 1,000 man, åt Järnskogs-hållet, men drog sig sedan tillbaka.

Den 9: juli hade en dansk styrka, som uppgifvits till 450 man infanteri och ett jägare-kompani, under öfverstelöjtnant Möllers befäl framryckt till närheten af Eda. General Staffeldt var själf närvarande och hade från taket på Eda klockaretorp med kikare besett Eda-positionen, »hvilken han funnit ganska god».

1:a brigadens bevakning där bestreds då med fyra fältvakter, hvartill voro kommenderade:

till N:r 1 och 2 (i fronten): 1 kapi, 120 man af Ner. och Värml. reg:tes Lifbat. och 6 husarer, till N:r 3 (å vänstra flanken): 1 off., 1 korp. och 21 jägare af Sammansl. jäg.-bat. samt till N:r 4 (vid Ragnerud) 1 und.-off. och 15 jägare af Sammansl. jäg.-bat.

Med anledning af fiendens uppträdande beordrades då löjtnant Poig-nant, rustmästarne Bodstedt och Bratt samt 2 korpr. och 48 jägare af Sammansl. jäg.-bat. att genast utgå på rekognoscering, hvarjämte på extra brig.-order befalldes, att Ner. och Värml. reg:tes Lifbat. och Sammansl. jägare-bataljonen samt en sub.-off. (och 12 husarer) af Ö:a Nerikes skvadron¹ skulle kl. 3,45 em. hålla sig färdiga för en rekognoscering framåt Morast.

Då efter dessa orders utgifvande rapport under eftermiddagen anlände från fältvakten N:r 2, att en fientlig trupp, omkr. 300 man, syntes i skogen vid ett soldattorp ungefär 1,500 alnar från fältvakten, beordrade t. f. chefen för 1:a brigaden kl. 4 em. kaptenen vid Ner. och Värmlands regemente Ch. Mörner att med 200 man af Ner. och Värml. reg:tes Lifbataljon och 170 jägare af Sammansl. jägare-bataljonen samt

¹ af Lifreg:tsbrig:ns husarer.

en sub.-off. och 12 husarer af Ö. Ner. skvadr. att rekognoscera fiendens styrka och drifva honom tillbaka.

Så snart kapten Mörner hunnit utsända en afdelning åt Sandsborgs-sidan »för att hindra fienden coupera sig», ryckte han fram öfver bron till byn (Morast), där fienden å andra sidan fattat posto. Efter ett kort försvar drog den danska styrkan sig tillbaka, då den hörde, att jägarne under hurrarop avancerade till höger och infanteriet till vänster. Löjtnant Fredenheim framryckte då hastigt med husarerna för att hugga in på de vikande, hvarvid två fångar togos.

Som kapten Mörners styrka ej var så stor, att han kunde detachera någon afsevärd del på sina flanker vid frammarschen, sände t. f. brigadchefen ett komp. af Ner. och Värml. reg:te samt en off. och 16 husarer till Ås äfvensom ett komp. af nyssnämnda reg:te till Kortlanda på Telle-vägen för att hindra fienden att framrycka på dessa vägar och taga kapten Mörners detachment i ryggen eller flankerna. Det till Telle-vägen afdelade kompaniet stötte på en fientlig patrull, som sköt några skott och därpå genast drog sig tillbaka öfver Vrangs-älven. Kl. 1 på natten återkommo de utsända rekognosceringsafdelningarne till Eda.

Med anledning af hvad som passerat, förstärktes den 10. juli fältvakterna N:ris 1 och 3 med 20 man hvardera.

På grund af inkomna spionunderrättelser, att fienden »förstärkte sig ånyo» mot Skillingmark samt vid Magnor och Emterud beslöt öfveradjutanten major Georg Adlersparre att den 19. juli surprenera fienden på ljusa dagen (emedan hans vaksamhet om natten var väl känd) med ett anfall mot de fientliga posteringarne vid båda sistnämnda ställena. Stabsadjutanten, frih. Rudbeck fick därför den 19. juli kl. 6. fm. bryta upp från Ås med 100 jägare och 100 infanterister för att på skogsvägar leta sig fram till norra sidan af Emterud. En timme senare gick stabsadjutanten Aug. Ankarsvärd med 100 jägare, 100 infanterister och 16 husarer likaledes öfver Ås, där han vek af till vänster mot södra sidan af Emterud, följd på samma väg af en likadan styrka under befäl af öfveradjutanten, frih. Hemming Wrangel. Kl. 8 fm. afmarscherade därefter major Wulff (vid Ner. och Värml. reg:te) rakt på Magnor tull med 100 jägare, 200 infanterister, en skvadr. Lifreg:tsbrig:ns husarer och 2 kanoner. Samtliga dessa detachment skulle gå till anfall kl. 11 fm. Allt verkställdes mycket väl, och öfverraskningen på båda ställena blef fullkomlig, ehuru en nyss gjord upprifning af en damm mycket försvårade framryckningen till Emterud. Där togos 2 und.-officerare, 18 man och 1 fältläkare tillfånga, hvarjämte en betydande mängd »hus-hållsförråder» tillföllo de svenska trupperna, som voro »förundrade (öfver) att i en fältstation och i detta land finna de dyraste läcker-

heter». Vid Magnor hade fienden 1 död och 2 så svårt blesserade »att det varit en grymhet att släpa dem med sig».

Under återmarschen från Magnor möttes major Adlersparre af flere rapporter, att fienden vore i anmarsch ur Skillingmark mot Adolfsfors, och att skott redan växlades vid förposterna.

Han ställde då marschen däråt för att »uppsöka fienden».

Vägen togs af hufvudstyrkan öfver Torgilsrud och Lässerud förbi Olerud till Skillingsfors, medan löjtnanten vid Värmands fältjägare-bataljon Dan. Poignant gick en nordligare väg och slutligen tätt utmed riksgränsen till Hangestad med 170 jägare och 14 husarer.

Tidigt på morgonen den 21. juli var man framme vid nyssnämnda ställen, men då hade fienden redan dragit sig tillbaka.

Vid middagstiden lät major Adlersparre löjtnant Poignant draga sig tillbaka från Hangestad till Skillingsfors, i syfte att fienden skulle följa honom. När då löjtnant Poignants detachement var nära Skillingsfors, ryckte kapten Bauman med Upplands och Hälsinge regementens jägare samt löjtnant Belfrage med en afdelning af Sammansl. jägare-batrn fram mot riksgränsen, där de sent på aftonen inom svenska gränsen mötte danska trupper under anförande af kapten Hals. Dessa aflossade några skott och flydde därefter. De svenska jägare-detachementei ryckte då in i Norge ett stycke, men återvände sedan till Skillingsfors, därifrån major Adlersparre med hela sitt detachement återvände till Adolfsfors och Eda.

Genom generalorder af den 15. juli minskades västra armén så att 2:a brigaden, med undantag af Lifreg:tsbrig:ns grenadjär-kår och Uppl. regites varger.-bat. bortkommenderades, hvarigenom den 3:e brigaden ej kunde stå kvar i sin ställning, utan d. 2 aug. fick intaga ny sådan vid Järnskogsboda samt besätta de poster, som den 2:a innehafte vid Kola och Adolfsfors. Den fick äfven hädanefter namn af 2:a brigaden, liksom arméns hittillsvarande 4., 5. och reserv-brigaderna nu benämndes resp. 3., 4. och 5. brigaderna. Lifreg:tsbrigadens grenadjär-kår och Upplands reg:tes varger.-bat:n tilldelades 1:a brig:n, öfver hvilken öfversten frih. Bunge fick öfvertaga befälet med anledning af öfversten grefve Leijon-stedts sjukdom.

Den 28. juli utgaf major Adlersparre order, att tillsvidare alla offensiva operationer skulle inställas, emedan han af general en chef under rättats om, att negotiation om stillestånd förenades.

Västra arméns förläggning i början af augusti 1808 var sålunda ordnad:

Högkvarteret i V:a Ed.

i:a brigaden: framom och kring Eda med vänstra flygeln sträckande sig åt Kola och utsändande patruller och rekognoscerings-detachment

åt Magnor och Skillirigmark. Till brigaden voro detacherade Lifreg:ts-brigadens grenadjär-kår samt Upplands reg:tes vargerings-bataljon äfvensom af kavalleri-brigaden två skvadroner Lifreg:tsbrigadens husarer och af artilleri-brigaden ett 16-*ff*i:haubitzbatt., ett batt. 8-*i*:a haubitzer af Svea art.-reg:te; dessutom det 2:a brigaden förut tilldelade G-*^*ia batte riet af Göta art.-reg:te, hvarjämte under marsch till brigaden voro Värmlands landtvärn (från Kristinehamn¹) och Västgöta dragon-regementes vargerings-bataljon.

2:a brigaden: I. båt. Dalregementet och Dalregementets vargerings-bataljon, två skvadr. Lifreg:tsbrigadens husarer och ett 6-*^*: åk. batt. af Svea art.-reg:te i Järnskog, hållande kommunikation med 1:a brigaden och utsändande patruller och rekognosceringspartier såväl åt Ifvarsbyn och Romsbogen som åt Töcksmark och därframför varande vägar samt med posteringar i Traned och på östra stranden af Stora Leesjön.

Brigadens of riga trupper voro detacherade dels vid 1:a brigaden, dels vid vänstra flygeln, »hvarifrån man genom ständiga förändringar af trupper, aldrig kunnat draga Jämtlands bataljon».

Kommunikation hölls emellan högra och vänstra flyglarne med utsatt brefpostkedja, hvilken gick öfver Ränkeforsen och Thorskog till V:a Ed och täcktes af en med kanoner armerad pråm och båtar, bemannade med infanteri, hvilka som oftast utgingo från V:a Ed och »kryssade» i Stora Leesjön.

3:e brigaden: »framom Strand åt Räfmarken», sträckande sina patrulleringar och rekognosceringar åt Bodals-viken och Jakobsrud.

4:e brigaden (synes vid denna tid hafva afgått).

5:e brigaden »omkring och framom» Mön i Töftedalen, Såghuset, Loviseholm, Hagsäter och Vassbotten.

För *Kavalleri-brigaden* och

Artilleri-brigaden saknas uppgifter.

Den 5. aug. sammansattes en detacherad kår för att bibehålla förbindelsen emellan arméns flyglar och att med »partier» oroa fienden. Till denna kår, som ställdes under öfveradjutanten Anckarsvärds befäl, togos efter behof vid förefallande expeditioner trupper från 2:a brigaden.

Natten till den 12. augusti inbröt en omkr. 240 man stark fientlig styrka öfver Medskogen och marscherade till Vingängs tull i Älfdalen, där densamma stannade till den 14., då den återvände öfver gränsen utan att hafva föröfvat några våldsamheter.

Under dagarne den 11., 12. och 13. augusti inkommo till öfveradjutanten af dagen vid högra flygeln, major Adlersparre, underrättelser, att fienden var i rörelse och tillämnade något anfall. Äfven hade

¹ Ankom den 5. augusti till Eda.

prinsen af Augustenburg nyligen varit hos generalmajor Staffeldt på ett kort besök samt besett flere danska posteringar utmed värmländska gränsen.

För att hålla fienden kvar vid sin hufvudställning midt emot Eda beslöt då major Adlersparre att genom större och mindre detachement angripa och allardera alla hans vakter och posteringar emellan Helje-boda och Töcksmark, d. v. s. på en front af ungefär 8 mil.

Detta börjades natten till den 14. och fortsattes till den 17. aug. Fiendens patruller, vakter och posteringar flydde på alla de vägar, där de svenska trupperna framträngde, med sådan hastighet, att få af dem kunde upphinnas.

Den detacherade kår, som under öfveradjutanten frih. Ankarsvärds befäl rensade Töcksmark från alla de fiendliga detachement, som där inträngt, tog 7 danska grenadjärer tillfånga.

* * *

Emellertid hade konungen den 9. aug. befallt, att generalen frih. Armfelt skulle af lämna sitt befäl of ver västra armén till generallöjtnanten m. m. frih. Cederström samt begifva sig till sin egendom på landet för att där afvakta Kungl. Maj:ts vidare order. Ett af sked således i onåd, som det antages, på grund af konungens missnöje med det sätt, hvarpå frih. Armfelt underhandlat med prinsen af Augustenburg om stillestånd, en underhandling, som ej ledt till afsedt resultat.

Då frih. Armfelt den 17. aug. frånträdde befälet, tog han i följande ordalag af sked från armén:

»Till Kungl. Västra armén.

Då jag nu lemnar det viktiga kall att kommendera denna armé, är min sista plikt som befälhafvare att för alla dem, jag haft äran kommendera i alla grader, tolka den lifliga erkänsla, jag är dem skyldig för det nit, den oförtrutenhet, det mannamod, de visat vid alla tillfällen, då dessa egenskaper blifvit satta på prof, och för det personliga förtroende, jag njutit, då jag aldrig begärt bättre än dela mina krigskamraters öden. Måtte fosterlandets försvar och vapeiiära hädanefter som hittills finna i denna armé en ostörd säkerhet, måtte enighet, ordning och krigslydnad utmärka alla dess företag, och jag aldrig i den koja, hvarest jag hoppas få ostörd sluta mina dagar, störas af annat än det loford, som uppfyllandet af heliga plikter förtjäna, och således alltid anse mig innesluten i mina krigskamraters minne som om jag vistades midt ibland dem.

Höckvarteret, Vestra Ed den 17. augusti 1808

G. M. Armfelt.»

Den 26. augusti kl. 10,30 fm. voro alla trupperna i Eda uppställda utanför sina kvarter för att paradera för den nye armébefälhafvaren, och efter paraderingen samlades samtliga officerskårer utanför chefens för 1:a brigaden kvarter för att presenteras för den nu en chef kommanderande generalen.

Enligt generalorder af den 30. aug. hade konungen utnämnt till ridare af Svärds-orden kaptenen vid Värml. fältjägare-bataljon von Lagerlöf, samt tilldelat medaljen i guld för tapperhet i fält åt följande officerare vid Värml. fältjägare-bataljon: kaptenerna von Matern och Lillie-ström samt löjtnanterna Belfrage, Wilh. Uggla, Ekman, Egerström, Poignant och G. Uggla.

Den 1. september kl. 10 på aftonen förlades af jägare-bataljonen 1 kaptän och 200 man till fältverkan vid Morast, samtidigt med att en lika stor styrka, likaledes under 1 kaptens befäl, afmarscherade från Eda till samma ställe, där den uppdelades på flere mindre detachement. Genom generalordern af den 30. aug. anbefalldes åter en ny brigadindelning af västra armén, hvilken dock ej upphäufde eller ändrade det befäl öfver detacherade kåren i Värmland, som den 5. aug. blifvit uppdraget åt öfveradjutanten, kptenen frih. Ankarsvärd¹.

I den öfvertygelsen, att fiendens täta försök att öfverflygla och kringränna säkrast förekommes, om man genom offensiva demonstrationer bunde fienden vid hans hufvudställning och tvingade honom att återkalla sina detachement, utgick öfveradjutanten af dagen major Adlersparre den 2. september med ett detachement, närmast i syfte att oroa de fientliga posteringarne vid Kalldalen och Villsberg samt »vid riksgränsen åt sidan af Magnors gästgivaregård samt att därvid taga fångar och förskaffa sig underrättelser om fiendens företag och erhållna förstärkningar.

Detachementet marscherade stora vägen öfver Morast, där två »fördelningar» fältjägare under kaptenerna Lillieströms och v. Lagerlöfs befäl veko af till vänster för att öfver berg och skogsmarker rycka öfver riksgränsen vid Kalldalen och i mörkret smyga sig fram till fiendens posteringar i den trakten. Magnor bro besattes med infanteri och kanoner för att tjäna till replipost.

Fältjägarna smögo sig fram med den största skicklighet — heter det i major Adlersparres rapport — emellan fiendens patruller och i den svåraste mark. De angrepo med häftig jägare-eld fiendens postering vid Vräng-älven och Villsberg samt fördrefvo den i ögonblicket.

Så snart de första jägare-skotten hördes till Magnor bro, vadade ett detachement af Lifreg:tsbrig:ns husarer — 58 man under ryttmästare Lilliehööks befäl — öfver strömmen och ryckte med största häftighet

¹Jämf. sid. 172.

fram mot den vid riksgränsen, i skogen stående fiendtliga posteringen framför Magnors gästgifvaregård. Inom ett ögonblick var denna postering anfallen, kringränd och skingrad. Husarerna anträffade nu äfven på samma ställe, i öfverensstämmelse med hvad som förut beräknats, alla för jägare-detachementet flyende fiender, 1 officer, 1 und.-off. och 32 man togos tillfånga, de öfriga »förjagades och flydde åt Magnorsidan». Under det att posteringarne i fiendens front på detta sätt oroades, ruckte öfveradjutanten frih. Ankarsvärd från Skillingmark öfver Tallbråten in i Norge mot Ingersrud för att hota den fiendtliga hufvudstyr-kans flank och rygg. hvilket synes haft en viss verkan, ty då löjtnant Wilhelm Uggla den 3. september afgick som parlamentär till general Staffeldt för att till denne aflämna den fångne officerens rapport, fann han alla fiendens poster öfvergifna och dess trupper »med bagage och allt» i full reträtt. Flere graphögar voro ock af bönderna uppkastade i skogen, där affären stått.

* * *

Högkvarteret förlades den 7. sept. till Vänersborg, och västra armén minskades ytterligare. Efter dessa förändringar var förläggningen för

1:a brigaden: fortfarande i läger vid Eda skans med fältvakter i passet mellan By-sjön och Hugnsjön, nämligen vid Hammar, Nolby, Hålteberg, Kortlanda, Telle och Rangerud (Ragnildsrud?); fältvakterna på högra flanken patrullerade till As samt »V* mil till Morast»; från vänstra flanken patrullerades längs med Telle-ån, äfvenledes $\frac{1}{4}$ mil på vägen till Morast; samt för

2:a brigaden i trakten af Järnskogsboda med

- 1) ett kompani Dalreg:t, i kantonner.-kvarter
ett komp. Dalreg:ts vargermg, samt
ett komp. Västgöta dragon-reg:tes vargering

med beredskapen i vid Kola uppkastade mindre verk och förpostkedjan sträckande sig från Kola prästgård framför och förbi Adolfsfors bruk; samt

- 2) tre komp:r Dalreg:t och i läger mellan Järnskogsboda och
tre komp. Dalreg:ts varger. Sköneruds-byarne;
Dalreg:tets jägare och friskyttarne i kantonner.-kvarter i Skönerud,
en skvad. Lifreg:tsbrig:ns husarer i Bålstads by och
en skvad. Lifreg:tsbrig:ns husarer i Järnskogsboda
med bevakning af fältvakter utefter stora landsvägen och vattendraget
emellan Koppom och Rudsgården.

Sedan öfversten, grefve Leijonstedt tillfrisknat, återtog han den 6.

sept. befälet öfver 1:a brigaden,

Den 18. september befalldes på extra generalorder, att Lifreg:tsbrig:ns grenadjär-bataljon, Ner:s och Värmlands regemente (3:ne bat:r) samt »hela resten af Fältjägare-bataljonen», två skvadroner Lifreg:sbrigadens husarer och ett åkande batteri (grefve Wrangels) genast skulle samlas och uppbygga (med kvarlämnande af 50 man pr inf.-bataljon till skansarnes försvar och arbetena därstädes). Manskaper skulle vara försedda med proviant för två dagar samt 2 jungfrur brännvin pr man till extra förplägning. Furaget skulle eftersändas följande morgon och stanna vid Morast, där vidare order skulle erhållas; så mycket furage, som kunde föras på hästarna, skulle dock medtagas. Uppbrottet skulle ske helt tyst, liksom marsch och inkvartering. Marschdirektion och inkvartering skulle anvisas af stabsadjutanten, grefve Ankarsvärd¹.

Något vidare anfall af de danska trupperna i Norge märktes nu ej mer, lika litet som något krigsföretag mot Norge kom till utförande från västra arméns sida. Kriget afstannade, och fiendligheterna så godt som upphörde. Anledningen härtill torde vara att finna ej minst i den oerhörda sjukligheten, som rådde bland såväl trupperna som den civila befolkningen på ömse sidor om gränsen, om ock de underhandlingar, som fördes om stillestånd, mycket bidrogo härtill.

Som förut anförts, uppgick sjukprocenten vid Sammanslagna jägarebataljonen under maj till omkr. 24,3 %. Vid armén i dess helhet upp-gifves den under juli till 10,23 %, under augusti till 13% och i oktober till 21,87 %, hvaraf bl. a. Värmlands regemente hade 22,57 % och Skaraborgs regemente ända till 53,29 %.

Till vinnande af snygghet och sundhet i allmänhet, samt i synnerhet »till undvikande af smittor, hvilka hos allmogen i åtskilliga landsorter förmärktes», befalldes å gen.-order den 14. juni samtliga befälhafvare att, så länge årstiden tillät, ej låta truppen »ligga i hus på landet», utan för densamma inrätta baracker och hyddor, så sunda och rymliga, som lokala förhållanden tilläte. Dessa hyddor skulle göras så solida, att de äfven kunde användas under hösten. För öfrigt skulle de anläggas endast efter militära bestämmelser och, så vidt möjligt, ej för nära böningshus och byar.

Enligt bataljons-order den 17. sept. inlades då i Sammansl. jägarebataljonens hyddor golf af klufvet virke med granris ofvanpå, hvilket hvar 3. och 4. dag ombyttes »för att hindra den fuktighet från jorden, som är högst skadelig».

*   *

*

Från de dystra förhållanden, som nu under dessa höstmånader rådde, är föga af intresse att omtala.

¹ Dennes anvisningar hafva emellertid ej återfunnits.

Dock torde böra i minnet återkallas uppsättandet af den skidlöparekår, som kom till stånd vid 1:a brigaden enligt gen.-order af den 15. nov., för att kunna möta de norska skidlöpare, hvilka under föregående vinter varit till stort gagn för de danska trupperna.

Till denna frivilliga skidlöparekår uttogos 20 man på hvarje infanterikompani, 50 man från hvarje jägare-kompani. Detta manskap fördelades till tre bataljoner med benämning Nerikes och Värmlands I. och II. samt Fältjägarne skidlöpare-bataljoner.

Denna senare, uppgående till 200 man, ställdes under befäl af löjtnant Belfrage samt indelades på tre kompanier, och kommenderades till 1. komp:t löjtnant Braun och underlöjtnant Egerström, till 2. komp:t löjtnant G. Ugglä och fanjunkare Magnell samt till 3. komp:t löjtnant W. Ugglä och fänrik v. Matern.

Bataljons-cheferna ålades att uppfinna och anskaffa dels skarbågar, dels »järns pjut med skidor på skidstafvarne». Som denna kår emellertid bildades så sent, kom den icke till användning för något krigsföretag.

De förda underhandlingarne hade emellertid ledt till, att vapenhvila öfverenskoms den 25. nov. emellan de båda arméernas befälhafvare, med 48 timmars uppsägning, räknadt från den tid, uppsägningen ankommit till högkvarteret.

Den 1. december afmarscherade Ner. o. Värml. reg:tes Lif- och Majorens bataljoner, med undantag af Nordmarks kompani, för att förläggas på rotarne.

Samtidigt flyttades af *1.-a brigaden* i fält kvarvarande styrka:

Brigadkvarteret till Norserud i Arvika socken, Lifreg:tsbrig:ns gre-nadjär-kår och Öfverstelöjtnins båt. af Ner. o. Värml. reg:te till Ny socken och västra delen af Arvika socken samt ett 6- <§ rigtbatt. af Svea art. -reg:te till byarne Allebyn och Kyrkebol, medan Sammanslagna jägarebataljonen och två skvadr. Lifreg:tsbrig:ns husarer kvarblefvo vid Eda.

Kungl. Maj:t befallde den 11. december ännu en ny indelning af västra armén, hvilken därigenom minskades än mera och därefter skulle utgöras blott af Värmländska fördelningen och Sammanslagna brigaden.

Värmländska fördelningen ställdes under befäl af generaladjutanten m. m., öfversten grefve Leijoiistedt, hvilken skulle stå under generalens en chef för västra armén order och befäl, men tillika rapportera direkt till Kungl. Maj:t om, hvad som rörde fiendens företag och krigsoperationerna, hvarjämte den 13. dec. å generalorder befalldes, att alla trupperna vid Värmländska fördelningen skulle stå under brigad-chefen grefve Leijonstedt såsom fördelnings-befälhafvare, utan något intermediärt brigad-befäl under honom.

Sammanslagna brigaden utgjordes af arméns of riga kvarvarande samlade trupper under öfversten m. m., frih. Posse som brigad-chef.

12. *Värmlands fältjägare.*

Den 16. afreste general en chef till Stockholm, och generaladjutanten för västra armén, f rih. Thure Cederström mottog då befälet of ver armén

*   *
*

Kl. 7 fm. den 19. dec. utryckte Sammanslagna jägare-bataljonen — utom 1. komp:t — på By-sjön, då generalmarsch slogs och bataljon formerades, hvarefter bataljonen afmarscherade för att intaga kantonne-ringskvarter i Boda kapellförsamling och den del af Brunskogs socken »som ligger öster om den elfven (som) rinner utur Mangensjön, förbi Åmot Gull(er)sbyn». 1. komp:t marscherade direkt till Strand och förenade sig där med bataljonen.

Denna bestod då af:

1 bataljons-chef,
1 reg:ts-kvartermästare,
1 adjutant,
1 auditör,
1 bataljons-präst,
1 underläkare,
1 reg:ts-kommissarie,
1 pistolsmed,
19 komp.-officerare,
8 spel samt
493 underofficerare och jägare.

*   *
*

Vid slutet af december månad innehade Värmländska fördelningen följande ställning:

I. bataljon Dalreg:t (med återstoden af II. båt. och friskyttarne) i Fry-keruds socken.

Öfverstelöjtn:ns båt. af Ner. o. Värml. reg:te i Kils socken.

Skidlöpare-komp:t (Nordmarks komp.) af Ner. o. Värml. reg:te i Brunskogs socken.

Sammanl. jägare-bataljonen i Brunskogs s:n och Boda kapellförsaml.

En skvadr. (V:a Nerikes) af Lifreg:tsbng:ns husarer i Grums socken.

En skvadr. (Ö:a Nerikes) af Lifreg:tsbrig:ns husarer i Grafva socken.

Ett 6-f£:igt batt. af Svea art.-reg:te i Karlstad.

Ett 6-<ffi:igt batt. af Svea art.-reg:te i Borgvik.

Västgöta kavalleris vargerings-bat., Värml. landtvärns-bat. och »den ständiga artillerikommenderingen» i Eda, som garnison.

Enligt fördelningsorder af den 22. december skulle Sammanslagna jägare-bataljonen, då order ankomme antingen från generalbefälet eller

fördelnings-chefen, genast utrycka ur sina kvarter direkt till Lerhol, som utsetts till fördelningens allmänna rendez-vous-plats, för att marschera framåt Eda. Den yttersta skyndsamhet anbefalldes härför, och borde bataljonen inom 6 timmar efter erhållen order eller signal vara samlad vid Lerhol. Samma skyndsamhet skulle iakttagas af de i Frykemel och Kils socknar kantonierande trupperna, och borde de förra inom 12, de senare inom 18 timmar kunna sammanträffa vid Lerhol. För detta ändamål befalldes, att vårdkasar och larmstänger genast skulle uppföras vid kvarteren till afgifvande af signal om uppbrott, hvarjämte ridande avertissementer ögonblickligen skulle lämnas. Trupperna skulle afmarschera utan annan tross än ammunition, hvarvid 30 skarpa skott och provianten skulle bäras af manskapet.

Sammanslagna jägare-bataljonen och Nordmarks kompani (af Ner. o. Värml. reg:te) hänvisades under denna tid att proviantera och furagera vid Arvika magasin, till dess Räflinge magasin kom i ordning.

År 1808 gick till ända och ett nytt år började. Förhållandena vid Värmländska fördelningen voro vid årsskiftet och en god del af det nya året fortfarande sorgliga i sanitärt afseende, så mycket mer som brist på läkare uppstått vid armén. En chef kommenderande generalen anmodade då doktor Högberg i Värmland att biträda vid sjukvården därstädes, hvilket denne ock »temporärt» åtog sig utan att därför vilja åtnjuta någon aflöning. Detta doktor Högbergs patriotiska uppförande kungjordes med anledning därpå af arméns generalorder.

Emellertid synes i början af mars en förbättring i hälsotillståndet hafva inträdt, ty den 3. mars meddelades å bataljons-order, att Samman-slagna jägare-bataljonens enskilda sjukhus skulle upphöra, sedan tillräckligt antal sjuksängar då funnos lediga på allmänna och nederlags sjukhusen. Till följd därpå afpolletterades den 4. på förmiddagen till Vikane såväl alla på bataljonens sjukhus då liggande jägare som ock de, som lågo sjuka i kvarteren.

VÄRMLÄNDSKA FÖRDELNINGENS MARSCH TILL STOCKHOLM 1809.

De förhållanden, som rådde i landet, då Värmländska fördelningen genom öfveradjutanten, numera öfverstelöjtnanten Georg Adlersparres åtgärder uppbröt och samlades den 6. och 7. mars 1809 i Karlstad, äro för väl bekanta för att här behöfva upprepas.

Sedan fördelnings-chefen, öfversten grefve Leijonstedt den 6. mars på aftonen satts i arrest i sitt hem, voro den 7. på morgonen samlade i Karlstad Överstelöjtnantens och Majorens bataljoner af Ner. och Värmlands regemente, I. bataljonen af Dalregementet, Sammanslagna jägare-bataljonen (under befäl af kapten von Matern sedan den 15. januari, då major von Echstedt enligt order afrest till Stockholm), två skvadr. Lifreg:ts-brigrns husarer och ett G-igt batteri af Svea art.-reg:te samt en kom mending af landtvärnet.

Hvad detta angår, ålades dess officerare att fråga de under deras befäl stående landtvärnister, huruvida de önskade återgå till sina hemvist eller fortsätta med tjänstgöringen, och finga officerarne vid landtvärnet rätt att hemförlofva dem, som ej själfmant ville fortfara med tjänstgöringen; dock fick från kommenderingen i Karlstad ingen afgå, förr än åt alla öfver jord liggande lik blifvit öppnad graf af tillräckligt djup.

Sedan öfverstelöjtnant Adlersparre tagit befälet öfver Värmländska fördelningen, utgaf han den 8. mars sina »general-order» för den tilläm-nade revolutions-marschen till Stockholm.

Enligt dessa order förordnades kaptenen frih. Ankarsvärd till chef för staben, med befogenhet att utfärda alla order från »Ofverbefälet» och att mottaga alla rapporter.

Till förpost-chef förordnades majoren i Värml. fältjägare-bataljon von Gerden¹, hviken skulle besörja allt, som bidrog till kantoneringskvartrens, lägrens eller de marscherande truppers trygghet genom avant-och arriärgarden, förposter, vedetter och patruller.

Till militär-intendent förordnades kapten Ekman vid Dalregementet, med uppdrag att från trupperna emottaga alla rekvisitioner på pennin-

¹ Denne hade den 11. febr. 1808 erhållit afsked, men synes nu hafva återinträd! i tjänst.

gar, proviant och annan förplägning, samt klädes- och gevärspersedlar, äfvensom att ombesörja »all ekonomisk gemenskap emellan armén, generalkrigs-kommissariatet och fälttygmästare-ämbetet».

Generalkvartermästare-tjänstens förrättande uppdrogs åt kaptenen vid Värml. fältjägare-bataljon Belfrage, som hade att besörja truppernas inkvartering och kvarterens förläggning äfven i afseende på militär trygghet samt truppernas fortskaffande genom skjuts m. m.

Chefen för staben, förpostchefen, militär-intendenten och generalkvartermästaren skulle rådpläga med hvarandra i hvad som rörde hvarje befallning samt fordra gemensam öfverläggning och inbördes biträde. De skulle »räcka hvarandra handen i alla arméns angelägenheter och råd-pläga med chefen för generalkrigs-kommissariatet». Allt hvad de själfva kunde afgöra och besörja, skulle ej anmälas hos öfverbefälhafvaren.

Till öfverkommendant öfver Karlstad, Eda skansar och alla i Värmland kvarblifvande trupper och förråd af alla slag förordnades majoren vid artilleriet von Post; kommandantskaps-befattningen vid Eda skulle bibehållas af kapten von Arbin, och befälet öfver de i Värmland kvarblifvande trupperna uppdrogs åt major Oxehufwud. Kommandants-befattningen i Karlstad skulle vid truppernas afmarsch återtagas af kaptenen vid Ner. och Värml. reg:te Hans Juel.

Från och med dagen för hvarje trupps ankomst till Karlstad bestods manskapet en extra förplägnad af två jungfrur brännvin pr man, hvar-jämte tobaksskillingen ökades för samtliga — utom för landtvärnet • • med 1 sk. b:o pr man.

Sedan utrustning, proviantering och furagering ägt rum och »krigs-kassa» anskaffats genom beslagtagande af ränteriets och kronofogdarnes kassor, skedde uppbrottet från Karlstad den 9. mars, och den 12. var man framme i Örebro, där Lifbataljonen af Ner. och Värml. regemente samt två skvadr. Lifreg:tsbrig:ns husarer tillstötte.

Följande dag fortsatte avantgardet — Ner. och Värml. reg:tes Lifbataljon och två skvadr. Lifreg:tsbrig:ns husarer — marschen, och dagen därpå, den 14., följde fördelningens öfriga trupper. Denna dag möttes frih. Adlersparre, som följde avantgardet, af en kurir med underrättelse, att konungen föregående dag arresterats, och den 15. anlände kapten Rehnberg med riksföreståndarens, hertig Carls, proklamation och order, att af västra fördelningen endast befälhafvaren jämte »hälften af de mest pålitliga trupperna» skulle fortsätta till Stockholm, medan återstoden skulle förläggas i och omkring den trakt, där dessa order inhändigades.

Utan att fästa afseende härfpå fortsatte frih. Adlersparre marschen och inryckte den 15. i Västerås, där Västmanlands regemente var samladt och förmåddes att sluta sig till rörelsen.

Den af öfverstelöjtnanten, frih. Georg Adlersparre nu kommenderade styrkan utgjordes således af:

	Officerare	Under-officerare	Manskap	Summa
I. bataljonen af Dalregementet	24	18	510	552
Västmanlands regemente	26	20	500	546
Nerikes och Värmlands regemente.....	34	38	1,420	1,492
Sammanslagna jägare-bataljonen.....	20	20	513	553
Fyra skvadroner Lifregementsbrig:s husarer	13	12	100	125
Ett batt. ur Svea och Göta artillerireg:ten	6	8	90	104
Summa	123	116	3,133	3,372

Sedan man hvilat i Västerås under den 17., fortsattes färden den 18. medelst marche forcée (hvarvid 1,105 hästar togs i anspråk).

Efter att vid Nykvarn hafva mötts af en ny, uttrycklig order från riks • föreståndaren att genast hemsända trupperna och själf, åtföljd endast af några officerare, infinna sig i Stockholm, höll frih. Adlersparre i Grans gästgifvaregård en rådpläging med bataljons- och skvadrons-cheferna, hvarvid öfverenskoms, att styrkan odelad skulle intåga i Stockholm, och att ingen skulle skilja sig från öfverbefälhaf våren. Den 21. på aftonen var i enlighet härmed hela styrkan samlad vid Barkarby, där frih. Adlersparre utfärdade följande »general-order»:

»1:o) I morgon uppbyta alla trupperna så tidigt, att de kunna upp-ställa sig i Jerfva kl. 10 fm., där jag emottager dem, hvarefter först marscheras till Hagalund och sedan inryckes i Stockholm.

2: o) Uppställningen är följande enligt deras nummer inom armén med intervaller enligt reglementet. Kanonerna ställas i bataljonsluckorna, två kompanier jägare på hvardera af infanteriets flyglar, tvenne skvadroner ytterst på hvardera arméns flygel.

3:o) Under marschen och paraden nyttjas syrtuter och kappor af befäl och manskap.

4: o) Officerare kommenderas att förrätta regements-kvartermästare-tjänsten i de till Stockholm kommenderade regements-kvartermästarnes ställe, så att skjutsreglering går med yttersta ordning.

5:o) Militär-intendenten låter utdela i dag en gratifikation af tobak på manskapet.»

Sedan i enlighet härmed uppbrott ägt rum från Barkarby den 22. på morgonen till Jerfva och trupperna därifrån framkommit till Haga, där frukost utspisades, jämte det att den dagliga extra förplägnaden utdelades, fortsattes marschen in i hufvudstaden under feststämning, om än truppernas beklädning och utrustning i öfrigt buro vittne om de brister, som rådt vid västra armén under fälttåget.

Följd af sin stab, red frih. Adlersparre i täten af de honom följande trupperna genom Norrtull in på Drottninggatan och öfver Gustaf-Adolfs-torg—Norrbro—Myntgatan—Riddarhustorget—Stora Nygatan till Skeppsbron, där riksföreståndaren och generalen Adlercreutz med staber mot-togo och hälsade trupperna.

Öfverallt, där dessa marscherade fram, hälsades de af hurrarop och viftningar från folkmassorna på gatorna och åskådarne i fönstren.

Från Skeppsbron begaf sig frih. Adlersparre med sin stab till slottet, där han mottogs af riksföreståndaren, hvarefter han tog sitt högkvarter i Vestmanska huset (numera Vetenskapsakademiens f. d. hus) vid Adolf Fredriks plan. Trupperna fingo begifva sig till för dem beredda kvarter och under veckans återstående dagar rasta och hvila. De skulle dock alla dagar kl. 11 fm. samlas vid kompani-chefernas kvarter, då allt befäl skulle vara närvarande. Truppen rangerades då för att i samma ordning samlas vid påkommande larm. Vid mild väderlek skulle truppen öfvas i handgrepp och vändningar samt vara samlad endast en halftimme, om kompani-cheferna i anseende till ekonomien funno det nödigt.

Från och med den 27. mars fick dock fördelningens infanteri deltaga i »gardestjänstgöringen» i tur med Kungl. Maj:ts Lif-regemente och Kungl. von Engelbrechts regemente.

Sammanlagda jägare-bataljonen undantogs dock från allmänna garnisonstjänstgöringen, men beordrades i stället att ensam besörja vakten vid Vestmanska huset (d. v. s. vid frih. Adlersparres »högkvarter'-) från och med den 29. mars med 1 off., 2 underoff., 2 spel och 50 mau korpraler och jägare.

Till *samlingsplatser* vid påkommande larm bestämdes:

för I. båt. Dalregementet, |

Västmanlands regemente och j Brunkebergstorg;

Lifbat. af Ner. o. Värml. reg:te|

» Överstelöjtnantens och

.....,

af Ner. o. Värml. reg:te: Regerigsgatan;

Majorens bat:r

» Sammansl. jägare-bataljonen: Adolf Fredriks kyrkogård;

» tre skvadr. Lifreg:ts brig:ns husarer: på »Bangården»;

» en skvadr. Lifreg:tsbrig:ns husarer: planen vid Röda bodarne;

s> art.-batteriet: »där deras piécer äro uppförda». Alla ammunitionsvagnarne sammanfördes under den 27. mars till Adolf Fredriks kyrkogård.

Den 3. april tillkännagafs å gen.-order, att »sedan H. K. H. Riksföreståndaren den 16. sistl. mars i nåder uppå generaladjutanten m. m. grefve Leijonstedts underdåniga begäran lemnat honom tillsvidare tjänstledighet från det honom nådigst anförtrödda befäl öfver de vid Värm-

ländske fördelningen hörande trupper», hade H. K. H. i nåder förordnat öfveradjutanten, öfverstelöjtnanten och ridd. Adlersparre till fördelnings-chef vid samma trupper.

Trupperna hade emellertid förutom vaktgöringen föga alt göra. Offi-cerarne fingo många tillfällen att ägna sig åt hufvudstadens umgänges-lif, och för underofficerare och manskap anordnades fester, hvarjämte enligt fördeln.-order af den 15. april äfven underofficerarne fingo komma i åtnjutande af den extra förplägning, 2 supar om dagen, som utdelades åt manskapet.

Den 23. april utgafs emellertid vid Jägare-bataljonen bat.-order om exercis alla dagar kl. 10,30 fm.—12,30em., då kompaniernaskulleutrycka med allt tjänstfritt befäl och så starka, de möjligen kunde vara, 1. och 2. kompanierna på Adolf Fredriks samt 3. och 4. på Johannes kyrkogård.

Revolutionen var visserligen utförd, innan Värmländska fördelningen kommit fram, men de politiska inrikes förhållandena voro därför ej stadgade, om än riksdagskallelse utgått.

Fördelnings-chefen utfärdade i känsla häraf den 24. april följande hemliga order:

»Alla högre och lägre befälhafvare behagade med fördubblad verksamhet vaka of ver truppens tänkesätt och ton; om något mindre förmanligt i den vägen upptäckes, rapporteras det genast direkt till mig. Denna föreskrift efterlefves med yttersta noggrannhet och vid allvarsammaste ansvar.»

Därjämte underrättades hvarje husar, artillerist, soldat eller jägare därom, att då de angåfvo och med vittnen styrkte, att de på näringsställen eller annorstädes hört förgripligt tal till den då varande regeringens eller arméns skymfande och vådliga ryktens eller skadliga begrepps utspridande, skulle de erhålla till belöning 2 R. Rg. s:mynt per man utom den högre belöning, som skulle åtfölja betydligare angifvelser. Den som tvärtom fördolde, hvad han sålunda hört, skulle med yttersta stränghet afstraffas.

Den 1. maj firades vederbörligen dels genom en middag, som frih. Adlersparre då gaf i Vestmanska huset för samtliga officerare, underofficerare, kommissariats-ämbetsmän, regements-pastorer och bataljons-predikanter samt till fältläkare-kåren hörande vid fördelningen, dels genom en festlighet för korpraler och manskap, som genom militär-intendentens försorg erhöll en extra förplägning af 2 supar brännvin och 1 kanna »särdeles godt öl» för att dricka 1:o Fäderneslandets, 2:o H. K. H. Riksföreståndarens, 3:o Riksens höglofl. ständers skålar, hvilken högtidlighet verkställdes kl. 6 em. kompanivis. Därvid var allt befäl beordradt närvara, dels för att hindra alla oordningar, dels emedan befälets täta sammanvaro med truppen vid alla möjliga tillfällen ansågs böra i all-

mänhet på det högsta rekommenderas, så att hvarje officer och soldat väl kände hvarandra.

Då riksdagen den 9, maj öppnades, voro af Värmländska fördelningen utkommenderade »till parader och haies formerande» I. båt. Dalregementet och I. båt. Västmanlands reg:te, en båt. Ner. och Värml. reg:te samt af Jägare-bataljonen 300 man med erforderligt befäl.

Klädda i »full parad» samlades dessa trupper kl. 8,45 fm. å Skeppsbron, då regementenas fanor blottades, hvarefter bataljonerna under musik afmarscherade, Dal- och Västmanlands regementens bataljoner till Södra slottsporten samt Ner. och Värml. regementes bataljon och Jägare-bataljonen till Storkyrkotrappan, där de mottogos af tjänstgörande öfveradjutanten af dagen till haies formerande.

Jägare-bataljonens kompanier fingo, för att kunna uttrycka »så stora som möjligt», den dagen äfven taga i anspråk officerames uppappare, och hade kompani-cheferna å båt.-order anbefallts att då hafva alla nya munderingspersedlar i godt stånd, hvarjämte såväl de utlämnade sablarne som gevär och knappar skulle vara »väl rena» samt banden på spelets jackor påsydda efter den modell, som kapten Lillieström utvisade.

För att aflägga tro- och huldhetseden samlades i Stockholm varande trupper den 7. juni kl. 10 fm., klädda till full parad; Svea Lifgarde och Lifgardet till häst på Kungl. slottets inre borggård, Lifreg:tsbrigadens kyrassiär-kår och samtliga till Värmländska fördelningen af västra armén hörande truppförband vid Skeppsbron, Svea artilleri-regemente med därunder hörande landtvärnstrupper på Artillerigården, Lifreg:ts-brigadens vargerings-bataljon, Arméns flotta och Stockholms läns landtvärns-bataljon på Skeppsholmen, samtliga medhafvande 2 lösa skott per man till generalsalfvors gifvande.

Alla militära chefer och ämbetsmän, som skulle aflägga eden inför konungen, voro befallda att inställa sig följande dag kl. 12 midd. i konungens rum.

Efter att först hafva utsatts till den 27. juni, ägde därefter konung Karl XIII:s och hans gemåls kröning rum den 29. under stora högtidligheter, då Jägare-bataljonen kl. 8 fm. under full musik marscherade från sin samlingsplats till slottet, där den jämte öfriga Värmländska fördelningens trupper bildade haie. »Mellan leden skred kröningsproce-sionen fram, i hvilken konungen och drottningen gingo under himlar, burna af åtta öfverstar (bland dem öfversten greve Leijonstedt). Trupperna skyldrade gevär, musikkåreerna spelade, segerrika fanor vajade för vinden, och salvor skötes bataljonsvis — af de mest pålitliga af manskapet.»

Denna högtidlighet följdes den 1. juli af en ny, konungens hyllning å Skeppsbron framför hans mördade broders, Gustaf III:s, ärestod.

Som naturligt var, utdelades nu också under dessa dagar en del veder-mälen af kunglig nåd. Så utdelades den 5. juli en del guldmedaljer för tapperhet i fält, men som ett flertal af Värmlands fältjägare-bataljons officerare redan af den afsatte konungen tilldelets sådan medalj, blef nu blott en, nämligen adjutanten von Matern benådad därmed. I stället blefvo till riddare af Svärdsorden utnämnda — och den 10. juli dubbade i öfre stora galleriet¹ —: majoren J. A. von Matern (kröningsdagen den 29. juni befordrad till major), kaptenerna Lillieström och Belfrage samt löjtnanterna G. Ugglä och W. Ugglä, samtliga vid Värml. fältjägare-bataljon, äfvensom kaptenen i armén Braun vid Sammansl. jägare-bataljonen.

De dagar, som ej upptogos af paraderingr och fester, ägnades, som förut anförts, delvis åt exercis, såväl å Adolf Fredriks och Johannes kyrkogårdar som någon gång på Ladugårdsgärdet och i Karlbergsallén. Från och med den 13. juni uppställdes hvarje kompani vid kompani-chefens kvarter kl. 7,30 fm. då klädseln för manskapet var i västar och gamla munderingar utan gevär. En officer skulle då alltid vara närvarande (i tur) samt alla underofficerarne. Så ofta det ej var exercis, på eftermiddagarne, samlades äfven kompanierna kl. 8 em. på samma sätt som om morgnarne.

Men äfven under vistelsen i liufvudstaden hemsöktes Värmländska fördelningen af sjukdomar; de sjukas antal växte dag för dag, så att fördelningens sjukhus i Mazérska huset på Kungsholmen blef otillräckligt, och ett nytt måste upprättas i »Claes på hörnet» vid Regeringsgatan, hvarförutom en del sjuke inlades på kust-arméns sjukhus, Dödligheten var ej ringa, trots läkarnes bemödanden. De döde jordades å fördelningens begravningsplats å Laboratoriehagen.

Efter kröningshögtidigheternas slut fick Värmländska fördelningen återvända från Stockholm. Den 14. juli befalldes densamma att upp-bryta och aftåga från Stockholm, näml. Sammansl. jägare-bataljonen den 16., Ner. och Värml. reg:tes Lifbat. och Överstelöjtnantens båt. den 17., sam Majorens båt. och Dalreg:ts båt. den 20., Lifreg:tsbrig:ns husarer den 23. och artilleri-batteriet den 24. juli. I enlighet härmed uttryckte Sammansl. jägare-bataljonen den 16. juli kl. 3,45 fm. på Adolf Fredriks kyrkogård, medförande full packning.

Där voro då för bataljonens räkning uppbådade hästar enl. följande specifikation:

För bataljons-chefen	2
hästar	
» reg:ts-kvartermäst med furirer och furirskyttar	6
»	
» adjutanten	1 »
» reg:ts-pastorn	1 »

¹ I Kungl. slottet.

För reg:ts-fältskären med medicinal- och instrumentkista	1 hästar	
» reg:ts-kommissarien	1	»
» bataljonens ammunitionsvagnar	6	»
» en reservvagn för ammun	2	»
» två komp.-off. vid hvarje komp. 4 hästar = ...	16	»
» underofficerarne vid hvarje komp. 2 hästar = ...	8	»
» manskapets ränslar vid hvarje komp. 6 hästar = ...	24	»
» löjtnant A. v. Matern m. 1 und.-off. och ryssarne T.3		»
» en reserv-vagn för sjuke, som medföljde trossen	2	»
	Summa 75 hästar	

Marschen gick öfver Tibble, Enköping, Västerås, Örebro, Kristinehamn till Karlstad, där Jägare-bataljonen var framme den 31. juli, då kompani-cheferna fingo tillstånd att permittera manskap därifrån till deras rotar och hemvist; dock borde detta manskap antingen under bataljonens blifvande nattkvarter under marschen till Eda eller allra senast den 10. aug. på fm. vara bataljonen till mötes vid Eda skans. Det permitterade manskapet fick medaga alla sina persedlar och aflönades under permissionstiden med kontant för hela portionen.

PÅ FORTSATT GRÄNSBEVAKNING 1809.

Den 3. augusti uppbröt Jägare-bataljonen från Karlstad och marscherade till Eda, där densamma förlades vid Morast och sedan, fr. o. m. den 10. aug, i N:a och S:a Emterud.

Enligt fördeln.-order den 11. aug. fick bataljonen den 12. aug. aflösa de från garnisonen i Eda utsatta posteringarne uti Emterud, Magnor-»bro »-tull och Granvägen samt framför Morast på vägen åt Magnor och utsatte med anledning däraf följande vakter:

Vid Magnorbro-tull: 1 u.-off., 1 korpr. och 6 man, »
 Granvägen 1 korpr. och 9 man, » N.-a Emterud
 2 korpr. och 6 man, » Snurran (hökv.-vakt) 6
 man.

Den 11. aug. återkom äfven major von Echstedt till bataljonen samt återtog befälet öfver densamma.

Uppå vederbörandes tillstyrkan och såsom nödvändigt för soldatens välfägnad bestods nu alla till Värmländska fördelningen hörande trupper tills vidare en jungfru brännvin per man om dagen i stället för det kvantum ättika, fältstaten bestod under sommarmånaderna.

Allt efter som de öfriga trupperna, tillhörande fördelningen, anlände förlades de i och kring Eda skans; högkvarteret togs i Morast.

Som det ju råde stillestånd, ägde inga krigsföretag rum; men för att trupperna i någon mån skulle sysselsättas, befalldes å bat.-order den 17. aug. exercis kompanivis kl. 7—9 fm. å tjänliga platser i närheten af kvarteren.

Enligt bat.-o. af den 12. aug. inlämnades för omprägling de tapper-hetsmedaljer, som då innehades vid Jägare-bataljonen, nämligen 10 officers-guldmedaljer och 49 und.-off:s och manskaps-silfvermedaljer.

Tyvänn hafva förteckningar öfver dessa medaljer återfunnits för allenast chefens och 2. kompaniet, hvilka nedan anföras. Det synes som hade antalet varit 11 å 13 per kompani enligt följande

*Förteckning på tapperhetsmedaljörer den 12. aug. 1809 vid
Sammanslagna jägare-bataljonen:*

Officerare: Major von Matern (R. S. O.), kapten Lillieström (R. S. O.), löjtnanterna Belfrage (R. S. O.), Wilh. Ugglå (R. S. O.), Ekman, Eger-ström, Poignant, G. Ugglå (R. S. O.), adjut. von Matern och kapt. i armén Braun (R. S. O.) — 10 st.

Underoff. och manskap:

vid chefens komp.: Fältväbel Wahlberg, fältjäg. 7 Sköld, 12 Harsell, 24 Skantz, 31 Eld, 34 Åsberg, 43 Munter, 48 Wibom.

Ner. o. Värml. reg:tes jägare: Korpr. 166 Wässman (Nordin, k.), 120 Nordfjäll (3:e maj:ns k.), 77 Lidman, 164 Skiäring (Älfalds k.) = 11 st.

Vid 2. komp.: Fanj. Bratt (vid Maj. v. Materns komp.), fanjunk. Mag-nell (vid Nordmarks komp. af Ner. o. Värml. reg:te): sergeant Frumerie (vid 1. Majorens komp. af Ner. o. Värml. reg:te).

Fältjäg. 36 Katt, 46 Blom, 85 Res, 88 Mark, 89 Högd, 38 Hamberg, 64 Schön.

Ner. o. Värml. reg:tes jägare: 85 Bock (Nordm. k.), 156 Stark (Nordm. k.), 168 Kling (2. Maj:ns k.) = 13 st.

Vid 3. och 4. komp:a: 25 st.

De bland underofficerarne och manskapet, som varit tjänstgörande i Stockholm, erhöilo den 24. aug. kröningspenningar, som då anländt från konungens generaladjutants-expedition.

Söndagen den 10. september anordnades på fördelnings-chefens önskan under eftermiddagen dans för manskapet på hvarje trupps förläggings-plats, livar vid truppförbands-cheferna ägde att till »välf ägnad» använda på fördelnings-order anslagna 3 jungfrur brännvin pr man samt 3 skill. silfvermynt pr man till inköp af »dricka eller annan välf ägnad».

* *
*

På Magnors gästgifvaregård afslöts den 14. september en öfverens-kommelse, enligt hvilken den vapenhvila, som ingåtts, skulle fortfara till lands och sjös, och befälhafvarne förbundo sig att hemsända sina trupper, med undantag af erforderliga gränsvakter och besättningar, samt att, så länge vapenhvilan räckte, inga truppsamlingar skulle äga rum emellan Klarälven, Vänern, Göta älf och riksgränsen, eller på norska sidan mellan gränsen och Glommen.

På fördelnings-order meddelades med anledning häraf den 17. sept. att fördelningens trupper nu skulle komma att uppbröta från deras då inne-hafvande stationer. Ner:s och Värml. reg:tes jägare beordrades omedelbart afgå från Sammanslagna jägare-bataljonen, hvarefter Värmlands fältjägare-bataljon den 22. skulle uppbröta och marschera till Karlstad, där 100 man med befäl och hela musiken skulle kvarlämnas i garnison och den öfriga styrkan upplösas, så fort den blifvit afmönstrad.

•Vid Eda skulle blott kvarblifva hälften af Ner :s och Värml. reg:tes vargerings-bataljon, medan den andra hälften och en del af Västgöta dragon-regementes vargering den 24. skulle afmarschera till Karlstad, för att där förblifva i garnison under öfverstelöjtnant Oxehufwuds befäl.

Den 18. sept. kl. 7 fm. aflämnade kapten Braun till fältjägare-bataljonnens kompani-chefer de fältjägare, som tillhört 4. kompaniet, och kl. 8 fm. samlades allt befäl och manskap af Ner:s o. Värml. reg:tes jägare och afgingo till sitt regemente.

Befälet of ver Värmlands fältjägare-bataljon fördes sedan den 12. sept. åter af major von Matern.

Som fördelnings-chefen, numera statsrådet frih. Adlersparre önskade taga farväl af trupperna, innan de åtskildes, inbjöd han samtliga officerare samt en underofficer af hvarje kompani och två man af hvarje korpralskap till middag den 22. sept. uti sitt kvarter vid Morast, och voro officerarne anmodade att benäget besörja ,att »de öfriga gossarne» voro försedda med hvar sin tallrik, knif och sked samt, så vidt sig göra lät, »något att dricka utur».

Fördelningens samtliga bataljoner beordrades på grund häraf att den 22. före kl. 11 fm. inträffa vid Snurran i Morast.

Enligt fördelningsorderna af den 17. sept. uppbröto därefter samma dag — den 22. sept. — Värmlands fältjägare-bataljon, Öfverstelöjtnan-tens bataljon af Ner:s o. Värml. regemente samt Lifreg:tsbrig:ns husarer. Af Ner:s och Värml. reg:tes öfriga styrka uppbröto Majorens bataljon och Lifbataljonen den 23., och regementets halfva vargerings-bataljon den 24., hvarefter Dalregementets bataljon jämte friskyttarne och samma regementes vargerings-bataljon anträdde hemmarschen den 25.

Samtliga till hemorterna afgående trupper skulle fortfarande stå under

fördelnings-befällets order och ingifva mönstringsförslag till fördelnings-expeditionen, hvars adress nu blef Karlstad.

Manskapet af lönades från och med den 21. sept. med kontant, och den enligt fördelnings-orderna af den 11. ang. utgående extra förplägnaden af 1 jungfru brännvin pr man om dagen fortfor, så länge trupperna marscherade efter fältstat, och uppmanades manskapet att hushålla med sin proviant.

*
*
*

Som det i trakten af Eda boende manskapet af Värmlands fältjägare-bataljon den 21. permitterades, hade de beordrats ditskaffa erforderliga civila kläder, för att kunna inlämna alla kronans persedlar, hvilka inpackades för att medtagas till Karlstad. Den 21. på aftonen fördes kompaniernas packlårar och bagage öfver färjan vid S:a Emterud, där en post utsattes till dess bevakning. Hästar uttogos af de därtill berättigade i N:a Emterud den 22. sept. kl. 5 fm., hvarefter kompanierna så fort som möjligt afmarscherade och inväntade hvarandra, »där vägen från S:a Emterud förenar sig med landsvägen åt Magnor».

Att åtfölja bataljonen från Morast till Karlstad beordrades kapten Löwenborg, löjtnant Roos och underlöjtnant Belfrage.

Den 26. september var bataljonen i Karlstad, där den inkvarterades och provianterades t. o. m. den 29. Under den 27. fördelades genom lottning de ryska desertörerna, 10 på hvarje kompani; underofficeren placrades till tjänstgöring på chefens kompani, dit äfven en ofärdig ryss kommanderades, hvilken vid mönstringen skulle föreslås till afsked.

Fredagen den 29. sept. kl. 8 fm. undergick bataljonen på yttre Salttorget af- och kassationsmönstring, som förrättades af öfverstelöjtnanten m. m. von Post, hvarefter bataljonen, med undantag af till garnisons-tjänstgöring kvarbeordrad styrka, upplöstes och hemiörlovades, med order att hålla sig färdig att samlas vid första order.

Till redogörelse med Kungl. krigs-kommissariatet för fälttåget beordrades regements-kvartermästaren kvarstanna i Karlstad, där för garnisons-tjänst kvarbeordrades majoren m. m. von Matern, kaptenerna Ekman och Löwenborg, löjtnanten m. m. G. Ugglä och underlöjtnanten grefve Oxenstierna, regements-fältskären Trapp, musikdirektören, rustmästare Sippelius med hela musik-kåren samt af chefens kompani 2 und.-off. och 33 man, af major v. Materns kompani, 2 und.-off. och 34 man, af kapt. von Lagerlöfs kompani 1 und.-off. och 33 man, s:a 100 man, däribland alla ryssarne.

Denna styrka ökades enl. extra general (fördeln.)-order af den 30. nov. till 150 man samt adjutanten och 2 sub.-officerare jämte erforderligt underbefäl.

Kapten von Lagerlöf, som beordrats tjänstgöra som kommandant, befriades den 12. dec. från tjänstgöringen vid garnisonen, och skulle i stället äldste officeren vid fältjägare-kommenderingen mottaga kommandantsbefattningen.

i =

Den 4. januari 1810 meddelades å generalorder, att sedan numera fred blifvit slutemellan Sverige och Danmark, hade Kungl. Maj:t befallt, att generalstaben vid västra armén äfvensom det i generalorder förordnade gränsbefälet skulle upplösas, samt att alla regementen och kårer skulle återvända till sina hemorter och vanliga stationer, där de skulle försättas på fredsfot, utom Karlstens fästnings garnison, som tills vidare skulle bibehållas vid sin dåvarande styrka.

Med anledning häraf beordrades den i Karlstad varande kommanderingen att tills vidare kvarblifva, men skulle densamma minskas, så mycket vaktgöringen tillät, i den mån förrådena blefvo bortflyttade.

Först den 16. februari kunde detta ske, då garnisonsstyrkan minskades till 2 officerare, 3 und.-off., 6 korpraler och 44 fältjägare samt 2 spel.

* *

1808—1809 års fälttåg var således slut, och bataljonen fick nu några år ägna sig åt fredslifvet i hembygden efter ett par nog så växlingsrika år, under hvilka Värmlands fältjägare, i livad på dem ankom, hade såväl visat sin redliga vilja och förmåga att mot rikets fiender sig manligen och väl förhålla som ock tåligt fördragit de svårigheter, som fältlifvet och allmänt gängse sjukdomar fört med sig.

1810—1812.

Under fredsförhållanden 1810—12.

1810.

Under den 3. april 1810 transporterade Kungl. Maj:t majoren m. m. J. A. von Matern till chef för Kungl. Värmlands fältjägare-bataljon, och den 25 maj börjades under hans ledning befälsmötet i Karlstad. Den 1. juni skedde samling och utrustning till bataljonsmötet, som nu för första gången förlades på Varpnäs-mon, dit bataljonen afmar-scherade kl. 11 fm. Dit hade redan förut af gått en arbetskommen-dering om 50 man under regements-kvartermästarens befäl för att verkställa röjning af exercisfält. Detta röjningsarbete fortsattes sedermera under hela mötet.

För utspisningen anordnades marketenterier kompanivis, i hvilka manskapet ovillkorligen skulle intaga sin mat enligt i marketenteri-stånden uppspikade taxor of ver marketenteriprisen.

Bataljons-chefen hade sitt kvarter i Lillerud, och truppen var förlagd i läger.

Underrättelse anlände vid detta mötes början, att kronprinsen Carl August den 28. maj under exercis å Kvidinge hed »nedfallit af hästen med tecken till ett anfall af slag samt oaktadt den skyndsammaste hjälp med döden aflidit». På grund häraf anbefalldes anläggande af djup sorg och att musiken skulle vara förstämnd samt trummorna beklädda med svart etc.

Efter mötets slut den 14. juni hemförlofvades bataljonen och endast 1 of f. samt 3 furirer, 3 korpraler och 21 man behöllos kvar till garnisonstjänst i Karlstad.

Den 21. augusti valdes som bekant franske marskalken Bernadotte till Sveriges kronprins under namn af *Carl Johan*, hvarigenom en ny sera i svensk politik inleddes.

1811

medförde ånyo ett chefsskifte, i det att major von Matern den 15. januari erhöll nåd. afsked och samma dag efterträddes af majoren vid Kungl. Skaraborgs regemente m. m. Johan Jakob Holmstedt, som den 5. april mottog bataljonsbefälet.

Den 26. maj ägde samling rum i Karlstad till befälsmötet och den 1. juni kl. 8 fm. afmarscherade bataljonen till sitt 14 dagars möte å Varpnäs mö, hvarefter bataljonen återvände till Karlstad, där inlämning af gevärs-, munderings- och utredningspersedlar ägde rum å rustkam-rarne, hvarefter hemförlofning skedde. Då Värmlands fältjägare följande år inkallades, voro stora förändringar inträdde i deras organisation, hvarför nedan skall närmare redogöras.

* * *

Denna tids politiska förhållanden påkallade rustningar inom landet, och man beredde sig bland annat på att tillämpa 1810 års ständers beslut om försvarets stärkande i händelse af krigsfara. Detta innebar dels rotering af oroterad jord, dels därutöfver uttagande af *förstärkningsmansk*ap genom värfning eller lottning, allt efter sockenstämmornas beslut. Båda delarna begyntes sättas i verket, däribland utskrifning af 15,000 man förstärkningsmanskap. Äfven Gottland sattes i försvarstillstånd genom inrättande af Gottlands nationalbeväring.

Å generalorder af den 16. okt. beordrades därjämte regements-eheferia att med all möjlig omtanke befordra regementenas iståndsättande såväl med afseende på manskap som beklädnad, beväring, tross och utredning, så att allt vore i fullkomlig ordning till midten af därpå följande mars månad.

Orsakerna härtill torde vara att finna i den starka spänning, som inträdt mellan de franska och svenska regeringarna på grund af de anspråk, som framställdes bl. a. om afstående af svenska sjömän till fransk sjötjänst och om anställandet af franska tulljänstemän i Göteborg samt om fritt genomtåg för franska trupper till Norge m. m., allt anspråk, som den svenska regeringen ej kunde tillmötesgå. Härtill kommo äfven de kaperier, som af danska och franska fartyg bedrefvos i Östersjön, äfvensom kanske de i hemlighet i Åmål förda underhandlingarna med England, mot hvilket Sverige den 17. november 1810 af kejsar Napoleon tvungits att förklara krig, ett krig, som dock endast fördes som ett skenkrig, tack vare engelsmännens erkänsla för att Gustaf IV Adolf in i det sista troget hållit fast vid förbundet med dem.

1812 års politik.

Nyåret 1812 medförde ett af görande i den politiska krisen, i det kejsar Napoleon då lät marskalk Davoust inrycka i Pommern.

Underhandlingarna mellan Sverige, England och Ryssland ledde till de hemliga fördragen med Ryssland i Petersburg den 5. och i Stockholm den 9. april, enligt hvilka 15,000 å 20,000 man ryska trupper den 13. maj skulle vara tillreds att träda under kronprins Carl Johans befäl

13. *Värmlands fältjägare.*

för att medverka till en operation mot Seeland, hvarigenom Danmark skulle förmås att afstå Norge åt Sverige. Därefter skulle kronprinsen med den ryska kåren och 25,000 å 30,000 man svenska trupper göra en diversion på tyska kusten för att oro franska arméns operationer.

Kallelse till urtima riksdag utfärdades i januari, och i april sammanträdde riksdagen i Örebro, där ständerna den 15. maj biföllo en annan form för försvarets stärkande än föregående års försök med förstärkningsmanskapat, hvilket misslyckats. I stället beslöts nu, att alla vapenföra män mellan 20 och 25 år skulle ingå i den s. k. *beväringen*, hvilken efter behof skulle af Kungl. Maj:t kunna uppåddas och inöfvas till krigstjänst klass efter klass, dock med lejningsrätt för de beväringsskyldiga.

Den 17. juli af slöts i Örebro freden såväl mellan Sverige och England som mellan England och Ryssland.

VÄRMLANDS FÄLTJÄGARE-REGEMENTE.

Omorganisationen och 1812 års vapenöfningar.

Bland öfriga åtgärder för försvarets stärkande, som under denna tid vidtogos, var det för Värmlands fältjägare så betydelsefulla beslut, som den 14. febr. 1812 fattades af Kungl. Maj:t.

Detta beslut, som då expedierades till Krigs-kollegium, var af följande innehåll:

»Carl etc. Wår ynnest etc. Sedan Wi i nåder befriat en del af bergslagera i Nerike ifrån extra roteringens utgörande i manskap emot det att nämnda bergslag erlägger en viss årlig vakansafgift, för hvilken en ny fältjägare-bataljon af 300 man, fördelad i 3:ne kompanier, skall uppsättas och införlifvas med den förut varande Värmlands fältjägare-kår, hvilken således kommer att utgöra ett regemente på tvenne bataljoner, har vår tjänstgörande generaladjutant för armén, statsrådet m. m. herr friherre Adlercreutz inkommit med ett underdånigt projekt till organisation af detta regemente jämte hemställan, att uppsättningen af den nya bataljonen måtte ske med de ackordssummor, befälet efter ackordsreglementet bör erlägga, och den kostnad, som öfverstiger summan af dessa ackorder, utaf Oss och Kronan vidkännas, att vanliga beklädnads- och aflöningsstater för berörda regemente enligt den nya organisationen, i likhet med hvad för Värmlands fältjägare förut fastställt är, måtte uppgöras, och att ihändelse bergslagens vakansafgift icke skulle förslå till bestridande af i sådant afseende större kostnad, hvad som brister, måtte utgå de vakansmedel, rusthållarne vid Västgöra regemente erlägga. Och som Wi i nåder gillat det af statsrådet herr friherre Adlercreutz afgifna underdåniga förslag till organisation af Värmlands fältjägare-regemente, vilja Wi nu i nåder hafva anbefallt Eder att i enlighet med detta projekt, hvilket vi Eder härhos i afskrift tillsända, upprätta vanlig beklädnadsstat för bemälda regemente, hvilket kommer att underlyda Nerikes och Värmlands regemente, äfvensom Wi uppdrage Wårt och Rikets statskontor att behörig aflöningsstat författa. Börande uppsättningen af den nya bataljonen och de därmed åtföljande kostnader bestridas på sätt herr statsrådet Adlercreutz i underdånighet hemställt,

samt öfverslelöjtnants-lönen i of ngt utgå i likhet med den, som för öfverstelöjtriant vid Wårt Eget värfvade regemente å stat uppförd är. Wi befalle Eder etc.

Stockholms slott den 14. februari 1812.

CARL

/s. W. Carpelan.»

Under den 25. febr. skedde med anledning häraf följande utnämningar vid Kungl. Värmlands fältjägare-regemente:

till öfvertselöjtnant och sekund-chef: majoren m. m. J. F. Holmstedt, till 1. major: öfveradjutanten hos konungen, majoren m. m. M. Clair-felt, till 2. major: kaptenen m. m. N. F. Lagerlöf, till major i regementet: kaptenen m. m. C. H. D. Lillieström, till kapten för de två »tillökte» kaptens-kompanierna: stabskaptenen D. Poignant, kaptenen i reg:t C. Ekman, till stabskapten: kaptenen i armén W. Ugglå, till kapten och regements-kvartermästare: löjtnanten vid Mörnerska husar-regementet J. A. Stjernschantz, till stabskapten: löjtnanten vid Lifreg:tsbrigadens grenadjär kår frih. C. G. Koskull.

Därjämte befordrades den 3. mars:

till 1. löjtnanter: 2. löjtnanterna C. Å. Sabelfelt och H. C:son Roos samt löjtnanten v. Jämtlands hästjägare-komp. N. G. Lundeberg, tillstabs-1. löjtnanter: löjtnanten i armén, placerade underlöjtnant G. A. Mont-gomerie och underlöjtnant E. M. Belfrage, till 2. löjtnanter: löjtnanten i armén, placerade underlöjtnant G. Tawaststierna, underlöjtnanterna J. von Matern och S. G. Noréen, till stabs- 2. löjtnanter: underlöjtnanterna A. Wappengren, S. Brissman och G. E. Geijer, till underlöjtnanter: utex. kadetterna frih. C. G. Fleetwood, frih. J. G. Ugglå och A. F. Norden-skjöld, till stabsunderlöjtnanter: utex. kadetten O. Ulfsparre samt kam-marpagera A. Aminoff och frih. O. Flemming, till 1. adjutant: flaggjunkaren v. K. arméns flotta G. A. Ramsay, till 2. adjutant: fanjunkaren v. Lifg. t. häst. frih. R. von Vegesack.

Och den 7. mars beviljades nåd. afsked åt kaptenen i armén R. S. O. G. O. Ugglå¹ från irmehafvande 1. löjtnantsbeställn. vid regementet.

Den 24. mars placerades och förordnades ryttmästaren i armén Carl Gyllenhaal till kapten och utex. kadetten frih. H. Kruise till underlöjtnant vid regementet.

Officerarnes fördelning på kompanierna blef nu vid sek.-chefens komp.: stabskapten E. G. Löwenborg, stabskapten 1. löjtnant på stat löjtnant G. Anclersin, 2. löjtnant S. Brissman, underlöjtnant O. Ulfsparre: vid 1. majorens komp: stabskapten R. C. W. Ugglå, stabskapten 1. löjtnant G. A. Montgomerie, 2. löjtnant G. E. Geijer, underlöjtnant A. Ami-

¹G. G. Ugglå

noff; vid 2. majorens komp.: stabskapten frih. C. G. Koskull, stabskapten 1. löjtnant E. M. Belfrage, 2. löjtnant A. M. Wappengren, underlöjtnant frih. Ö. Flemming; vid majoren m. m. Lilljeströms komp.: 1. löjtnant N. G. Lundeberg, 2. löjtnant S. G. Noréen, underlöjtnant A. F. Norden-skjöld; vid kapten Poignants komp.: 1. löjtnant H. C:son Roos, 2 löjtnant J. v. Matern, underlöjtnant frih. J. G. Uggla; vid kapten Ekmans komp.: 1. löjtnant C. Å. Sabelfelt, 2. löjtnant C. G. Tawaststierna, underlöjtnant frih. C. G. Fleetwood; hvarjämte till tjänstgöring placerades vid sekund-chef ens komp.: kapten C. Gyllenhaal, löjtnanten i armén H. Moberg samt underlöjtnanterna frih. H. Kruise och Hertzman, hvil-ken senare dock aldrig anmälde sig vid regementet (se pers.-hist.).

Äfven inom underofficers-kåren medförde organisationsförändringen en del befordringar. Sålunda befordrades den 9. april följande under-officerare :

till fältväblar: N. Ärss och C. Andersson, till sergeant: N. Strömmer; till förare: O. Redling, till furirer: B. Nyman och G. Welin samt till rustmästare L. Rudin, Petter Petterson och J. Helander; hvarjämte fanjunkaren Nils Bratt den 20. maj befordrades från furirbeställning till sergeants.

*

På regementsorder den 7. april 1812 meddelades, att sedan Kungl. Maj:t i nåder befallt, att en ny jägare-bataljon af 300 man, fördelad uti tre kompanier, skulle upprättas och införlifvas med den förutvarande Värmlands fältjägar-kår, hvilken således skulle komma att utgöra ett regemente på tvenne bataljoner af tre kompanier på hvardera bataljonen, så skulle vid alla tillfällen, då någon af bataljonerna särskildt skulle nämnas, benämningen blifva Kungl. Värmlands fältjägar-regementes första eller andra bataljon.

Sedan Kungl. Maj:t den 21. mars befallt sekund-chefen för Värmlands fältjägar-regemente att, så fort årstiden och väderleken tilläte, »på något tjänligt ställe» sammandraga alla nu anvärfvade rekryter till exercis, utfärdades den 20. april regementsorder, att II. bataljonen, — 1. majorens, kaptenerna Poignants och Ekmans kompanier — skulle samlas den 14. maj på fm. i Karlstad för att den 15. börja mötet. Kungörelse utfärdades äfven för 200 man af nämnda bataljon.

Den 14. maj börjades äfven i Karlstad befälsmötet för regementets öfriga officerare och underofficerare samt musik-kåren.

På grund af Kungl. Maj:ts beslut, att förstärkningsmanskapet skulle sammandragas den 20. juni till 18 dagars öfning — in- och utrycknings-dagarne oräknade — befalldes sekund-chefen å gen.-order att med Ko-

nungens befallningshafvande öfverenskomma om lämpligaste öfnings-platser inom länet, hvarvid afseende borde fästas å tillgången å kanton-neringskvarter och exercisplatser, men i synnerhet å tillgången å föda, så att manskapet kunde »lefva för kontant å 8 sk. b:o om dagen».

Enligt skedd fördelning skulle regementet erhålla 200 man af Karlstads läns förstärkningsmanskap.

Som vid II. bataljonens samling den 14. maj de för densamma af Krigs-kollegium beställda munderingarne då ännu ej voro färdiga, erhöll sekund-chefen bemyndigande att låta använda de i Karlstad varande 200 munderingar, som förfärdigats för förstärkningsmanskapet, för hvars beklädande Krigs-kollegium därefter ville vidtaga åtgärder.

II. bataljonens den 14. maj i Karlstad inryckande rekryter möttes vid tullarne af underofficerare, som gåfvo dem anvisning på kvarteren samt order att kl. 3 em. mangrant infinna sig å Stora torget. Där fördelades de då genom lottning å kompanierna samt bekläddes och utrustades.

Följande morgon kl. 10 fm samlades bataljonen, klädd i full parad, under gevär utanför sekund-chefens kvarter för afläggande af krigsmari-naeden.

Bataljonen fick först använda I. bataljonens studsare, men sedan 200 gevär anländt från Göteborgs arsenal, utdelades dessa den 29. maj.

Den 30. maj kl. 3 em. uppmarscherade bataljonen klädd till parad, på Stora torget för att inför sekund-chefen undergå approbationsmönstring.

Som Kungl. Majrt bestämdt, att en bataljon af regementet skulle göra årets möte uti Åmål, befalldes å regementsorder, att hela regements-staben samt I. bataljonen — hvilken tills vidare skulle utgöras af sekund-chefens, 2. majorens och kapten Poignants kompanier — jämte hela harmonimusiken den 1. juni skulle af marschera till Åmål, medan II. bataljonen, — 1. majorens, major Lillieströms och kapten Ekmans kompanier — samma dag skulle afmarschera till Varpnäs.

Med anledning häraf uttryckte den till Åmål beordrade styrkan den 1. juni kl. 5 fm. på Stora torget, där då I. bataljonen formerades. **Vid** samma tid var trossen packad och rangerad på vänstra sidan af Thing-vallagatan Förutom avant- och arriärgarde (1 und.-off. och 6 man till hvarje) voro kommenderade 1 underofficer och alla rekryter till tross-bevakning samt 1 und.-off. och 6 man till ammunitionstransporten, hvilka skulle efterse att eldarne i alla hus nära vägen, där ammunitionen passerade, voro släckta och att hvem det vara månne, som mötte eller förbipasserade ammunitionskärran, ej rökte tobak, hvarom den eller de af underofficeren på ett höfligt sätt skulle tillsägas. Omedelbart efter samlingen på torget skedde afmarsch, och nattkvarter togs i Malöga gäst-gifvaregård. Efter den 2. juni skedd samling vid Kyrkobyn, fortsattes

marschen till Åmål, där inkvartering var beredd och där nu kompanierna under mötet exerceade på Stora torget, vid Bränneriet och »på Trädet».

Under detta möte beordrades kompanierna att låta förfärdiga mål-skjutningsaflor, målade med soldatfigurer, hvilka således nu för första gången synas hafva kommit till användning.

Under mötet erhöll manskapet portion in natura enligt fältstat.

Den 7. juni var »assemblée» i källarmästaren Jakobssons gård, där då en vakt om 1 korpral och 12 man paraderade.

Det korta mötet slutade den 14. juni, då bataljonen uppbröt och af-marscherade till Karlstad. Manskapet var då genom korpralerna tillfrå-gadt om, huru många som önskade proviant — torrföda — under de båda marschdagarne, samt erinradt om, att det i kvarteren ej fick begära någon mat, än mindre ålägga allmogen att anskaffa sådan.

Dagsmarschen blef lång; den gick den 14. ända fram till Lillerud, hvarifrån uppbrött den 15. skedde kompanivis så tidigt, att bataljonen, kunde formeras kl. 9 fm. vid Fredrikslund utanför Karlstad.

II. bataljonen hade den 1. juni kl. 9,30 fm. af marscherat från Karlstad till Varpnäs, hvarifrån densamma återkom den 14. juni kl. 7,30 em.

Med anledning af gen.-order af den 7. juni meddelades å reg:tsorder den 15. s. m., att regementet (som nu skulle hemförlofvas), efter undfån-gen uppbrotsorder, skulle samlas i Karlstad, hvarför ingen af manskapet fick permitteras utom länet, och skulle noggranna adresslistor uppgöras, så att personalen kunde inkallas genom budkaflar. Rustkamrarne skulle därjämte sättas i stånd, att de kunde aflämnas till kronan.

Sedan truppen inlevererat sina persedlar och till fullo likviderats, hem-förlofvades nu regementet samma dag.

Den 23. juni kungjordes å regementsorder, att sedan Kungl. Maj:t (som förut omnämnts) ytterligare i nåder befallt, att 200 man af Karlstads läns förstärkningsmanskap skulle tilldelas regementet och K. Maj:ts be-fallningshafvande tillkännagifvit, att detta manskap samma dag skulle ankomma till staden, komme exercismötet med detta manskap att vara i 18. dagar, hvarifrån dock skulle afdragas några dagar, förstärknings-manskapet varit samladt på Varpnäs-mon.

Till detta möte beordrades kapten Ekman med 3 löjtnanter, 1 adjutant, 3 underlöjtnanter, reg:ts-läkaren, 2 fältväblar, 2 sergeanter, 2 förare, 2 furirer, 1 rustmästare, 6 korpraler, 2 fältjägare och 2 trumslagare, och ställdes öfningarna under tjänstgörande majorens inseende.

Officerarne, underofficerarne samt korpraler och spel erhöillo under exercistiden traktamente efter resereglementet, och manskapet tilldelades dagen efter inryckningen på Kungl. Maj:ts nådiga befallning en extra förplägnad af 8 sk. b:o pr man.

Den 14. juli anlände till Karlstad beklädnads- och utrednings- m. fl.

persedlar för regementet samt mottogs af tj. f. regements-kvartermästarren, kapten Roos, som jämte två tillkallade magistratspersoner följande dag var närvarande vid packlårarnes öppnande, för att efterse, att allt enl. Krigs-kollegii förteckningar då fanns.

De för förstärkningsmanskaper afsedda munderings- och utrednings-persedlarne öfverlämnades därefter till kompanierna.

* *

1812 års truppsammandragning.

På grund af gen.-order af den 15. juli utgafs den 19. s. m. regements-order, att regementets båda bataljoner jämte regementets förstärknings-manskap den 1. därpå följande augusti skulle samlas i Karlstad för att därifrån afmarschera, I. bataljonen till Västervik och II. till Göteborg.

Den 23. juli på em. väntades H. K. H. Kronprinsen till Karlstad, då samtliga officerare samt en särskild inkommenderad vaktstyrka och spelet i paraddräkt kl. 3 em. samlades vid sekund-chefens kvarter för att närvara vid det högtidliga mottagandet af högst densamme.

Med anledning af det väntade höga besöket hade regementets i Karlstad varande styrka den 23. kl. 5 fm. samlats till exercis på Salttorget, då äfven det till staden för tillfället inkommenderade vaktmanskapet öfvades i allt hvad vid kungl. vakter var att iakttaga.

Dagen därpå, den 24. juli, hemförlofvades den inkommenderade vaktstyrkan, sedan kronprinsen af rest, samt af lönades för två dagar med 16 sk. b:o per man och 10 sk. b:o i extra förplägnad, som H. K. H. tilldelat densamma. H varje underofficer erhöi 20 sk. b:o i extra förplägnad.

Till följd af ankomna gen.- order meddelades den 28. juli, att det å r.-o. den 19. befallda uppbrottet skulle uppskjutas på tio dagar, hvarför såväl regementet som dess förstärkningsmanskap fick återvända till sina hemvist för att samlas den 11. aug., hvilken order den 4. aug. ändrades till, att regementet först den 25. aug. skulle samlas; dock skulle office-rarne och underofficerarne inställa sig dagen förut »tidigt på dagen».

Den för II. bataljonen nu färdiga nya beklädnaden mottogs den 4. aug. af resp. kompani-chefer.

I enlighet med de utfärdade ordena samlades regementet den 25. aug. i Karlstad, då det »öfverkompleta» manskapet genast hemförlofvades, sedan det uppgifvit sin vistelseort och erhållit behöriga värningsbevis, samt blifvit i beskrifningsjournalen infördt, och tillsades detta manskap att anvärfva så inånga till krigstjänst dugliga rekryter, som kunde erhållas, då de skulle undfå 32 sk. b:o i gratifikation för hvarje.

Regementet öfvades nu i Karlstad under tiden den 25. aug.—7. sept., hvarvid exercisen försiggick med rekryterna på Bränneri-gården, två

kompanier på Djäkne-fältet, två på Nya Salt-torget och två på Gamla Salt-torget.

Som vanligt var truppen inkvarterad, och borgerskapet åtog sig att till det manskap, som saknade kapotter utlåna sängtäckten.

Befälet åtnjöt under exercistiden traktamente efter 1811 års fältstat, och manskapet aflönades med bröd och 6 sk. b:o kontant om dagen.

I allmänhet utgjordes nu kompanierna af 4 officerare, 4 und.-office-rare, 2 trumslagare, 100 korpraler och jägare samt 33 man förstärkningsmanskap.

Till följd af ankomna gen.-order uppbröt den 8. sept. I. bataljonen samt regementsstaben och harmonimusiken kl. 9 fm. från Karlstad för att afgå till Karlskrona, hvarjämte II. bataljonen den 9. anträdde marschen till Göteborg.

Båda bataljonernas kompanier minskades till en manskapsstyrka af 100 man pr kompani, friskt och duktigt manskap; återstoden af regementet fick kvarstanna i Karlstad.

Som brist rådde på kapotter, fingo de kompanier, som saknade sådana medtaga »bondrockar», för hvilka ersättning lämnades.

Den till Karlskrona destinerade delen af regementet — regementsstaben, I. bataljonen under befäl af major von Lagerlöf och harmonimusiken — fick sina nattkvarter den 8. i Rudsberg, den 9. och 10. vid Krontorps bruk, den 11. vid V:a Torpa, den 12. i Torfved, den 13. i Valla, den 14. och 15. i Sköfde, den 16. i Dimbo, den 17. i Kärr (g. g.) och den 18. i Jönköping, där densamma enl. g.-o. beordrades stanna tills vidare.

II. bataljonen — under befäl af öfverstelöjtnant Glairfelt — afmarschade den 9 sept. kl. 7,30 fm. från Karlstad, och blefvo dess nattkvarter den 9. i Malöga—Segmon, den 10. vid Gösta krog, den 11. och 12. i Åmål, den 13. i Lund, den 14. i Dykällan, den 16. i Vänersborg, den 17. i Gerdhem, den 18. i Lilla Edet, den 19. i Kattleberg, den 20 i Kungälf samt den 21. utanför Göteborg.

Den mot Danmark afsedda aktionen, som ursprungligen tillämnats i slutet af maj, hade oupphörligen måst uppskjutas på grund af Englands tvekan, riksdagen, augustimötet i Åbo m. m., men skulle nu i början af oktober sättas i verket. För detta ändamål indelades svenska hären i två arméer, den ena under kronprinsens befäl, omkr. 28,000 man för operation mot Seeland, den andra, omkr. 15,000 man under fältmarskalken von Essens befäl, afsedd att vid behof användas mot Norge.

Sedan kronprinsen mottagit befälet öfver den honom underställda armén, utgåfvos den 4. sept. generalorder för bildandet af kronprinsens generalstab. De för det beramade fälttåget afsedda trupperna voro då till större delen under marsch till samlingsplatserna.

Under den 8. sept bestämdes å gen.-order fältarméns indelning i fyra fördelningar, af hvilka den I. sammandrogs till Stockholm, den II. beordrades till Karlskrona, den III. till Göteborg och den IV. till Skåne.

Af dessa fördelningar erhöll Andra fördelningen följande sammansättning: Chef: generallöjtnanten m. m. frih. von Vegesack. Tr.: 7. *brigaden*: Chef: öfversten m. m. grefve G. Mörner.

Tr.: Lifgrenadjär-regementet (6 bat:r). 2.

brigaden: Chef: öfversten m. m. von Plåten.

Tr.: Hälsinge regemente (2 bat:r), Kalmar regemente (3 bat:r, I. båt. Värmlands fältj.-regemente. Lifreg:tsbrig:ris husarer (8 skvadr.).

En division art, (om 12 st. 6-<8> kanoner och 2 st. haubitser).

Tredje fördelningen sammansattes sålunda: Chef: generalmajor m. m. frih. Sandels. Tr.: 1. *brigaden*: Chef: öfversten m. m. frih. Posse.

Tr.: Skaraborgs regemente (3 bat:r), Älfsborgs regemente (3 bat:r). 2. *brigaden*: Chef: öfversten m. m. grefve Ankarsvärd.

Tr.: Bohusläns regemente (2 bat:r), Nerikes regemente (2 bat:r), II. båt. Värmlands fältjägare-regemente.

Fyra skvadr. Skånska karbinjärer.

Fyra skvadr. Mörnerska husarer.

En division åkande artilleri.

Därjämte utgåfvos den 10. sept. generalorder för truppernas embar-kering och tross samt om fältaflöning och portion m. m.

Emellertid uteblefvo de ryska hjälptrupperna — Napoleons inmarsch i Ryssland hade kommit hindrande i vägen —; redan den 14. utfärdades generalorder om inställande tillsvidare af uppbrottet för en del af de Andra fördelningen tilldelade trupperna, medan de andra den 16. beordrades t. v. kvarstanna där de voro, bland dem, som nämnts, Värmlands fältjägare-regementes I. båt. i Jönköping.

Där fick bataljonen sig anvisad larmplats å »torget» samt exercisplats vid »släta verket utanför västra tullen».

Som manskapet nu åtnjöt proviant och ej kontant aflöning, ålades allt befäl att på det noggrannaste dagligen visitera i kvarteren ej allenast om eftermiddagarne, sedan tapto gått, utan äfven under dagen för att tillse, att manskapet ej borbytte eller försålde sin proviant för brännvin och otjänlig föda, och att jägarne kokade de proviantsorter, som på sådant sätt borde användas samt däraf erhöillo en varm och hälsosam spis. Sedan underrättelser anländt, att de ryska trupperna ej kunde komma

— slaget vid Borodino den 7. sept. och Moskvas intagande den 14 sept. omöjliggjorde nu deras afsändande —, och som årstiden framskridit så långt, och därtill kom en felslagen skörd, måste företaget mot Danmark uppskjutas för året, och under början af oktober utgåfvos häraf föranledda general-order om truppersnas hemförlofvande.

På bataljoris-order kungjordes till följd häraf den 14. oktober, att kronprinsen befallt, att den i Jönköping varande I. bataljonen af Värml. fältj.-reg:te genast skulle uppbyta och aftåga till hemorten följande dag.

Kl. 7 fm. den 15. sept. formerades bataljonen på torget och afmarsche-rade till V:a Kjärr, där första nattkvarteret togs. Den 17. var bataljonen i Sköfde, där den inkvarterades i kringliggande byar Våm, Tovatorp, Segerstorp och Hene, utom staben och kompani-cheferna, som erhöilo kvarter i staden samt harmonimusiken, som förlades till Käpplunda.

Den 19. okt. bröt bataljonen upp från Sköfde och förlades på aftonen i Grefby gästg.-g., den 20. och 21. i Torfveds g. g., den 22. i Krontorp, den 23. i Gerdbergs g. g., den 24. i Lundaholm, och den 25. inmarscherade den i Karlstad, där manskapet hemförlofvades den 26. och befälet den 27. oktober, sedan allt befunnits »i behörigt skick».

II. bataljonen, som den 21. sept. framkommit och förlagts *i* »förstaden» utanför Göteborg, fick i af vaktan på händelsernas utveckling ägna sig åt öfningar på exercisplatser, som kompani-cheferna ägde att utse inom vederbörande kompanis »station». Exercistiden, att börja med två timmar på fm., utsträcktes den 25. sept. till fyra timmar, två på fm. och två på em., och öfvades särskildt rekryterna flitigt. För öfrigt öfvades kompanierna i förposters utsättande, rekognosceringar, patrullers förande, etc. »i allt livad som tillhör fälttjänst».

För att vinna likhet uti regementenas jägare-exercis såväl till grunderna som ock öfningen fingo fr. o. m. 29. sept. dagligen hälften af inf.-regementenas jägare, alternerande brigadvis, afmarschera till »Gammelstaden», där de under öfverstelöjtnant Clairfelts inspektion undervisades och öfvades uti allt hvad jägare-tjänsten tillhörde.

För förplägnaden gällde följande

stat för proviantering på landet: 2
marker mjukt bröd, $\frac{8}{4}$ marker
sill, 1 jungfru brännvin. 4 sk.
b:o i kontant.

Som bataljonen saknade egen läkare, kommenderades å fördelnings-order den 25. sept. en underläkare från Skaraborgs regemente att tillvidare tjänstgöra vid bataljonen.

Å generalorder bestämdes den 20 sept., att vid inträffande svårighet att kunna lefva för kontant ägde befälet och dess drängar att utbe-

komma portioner in natura från fältmagasinen, hvilka portioner skulle ersättas genom afdrag på aflöningen å 7 sk. b:o.

Ännu den 30 sept. voro planerna på en aktion emellertid ej öfvergifna, ty då meddelades å brigadorder embarkeringslistor för regementena.

Den för II. bataljonen utfärdade hade följande utseende:

» Förteckning

på de fartyg, hvarå Kungl. Värmlands fältjägare-bataljon skall embar-kera vid den nu förestående transporten:

N:o	Fartygets sort	Fartygets namn	Kaptenernas namn	Läste-antal	Officerare	Man	Hästar	
15	Galeas ...	Justitia...	Wicken	$72\frac{9}{108}$	—	18	18	{ 9 man och hästar af Värml. fältjägare. Lika antal af Nerikes regemente.
25	Skeppet...	Rättvisan	Gren	125	15	322	—	
76	Galeas ..	Fortuna...	J. Schumacker	$54\frac{6}{10}$	—	20	—	{ 5 man med jägare-ba- taljonens tross. 15 man af Nerikes re- gemente med rege- mentets tross.

Göteborgs Nya Varf den 25, sept.
1812.

J. BRANDT.

/ Paulina,

Enligt brigad-chefens permission fick bataljonens officers-kår under den 1. oktober göra en utfärd till engelska amirals-skeppet »Victory» och den 2. okt. ägde besiktningsmönstring rum »på berget bakom den s. k. Fåfången», då bataljonen kl. 10 fm. där samlades, medhafvande full packning och iförd parad.

För skottställning af bataljonens nya studsare erhöll bataljons-chefen brigad-chefens order den 9. okt. att använda 3 skarpa patroner per studsare af den medförda ammunitionen, och som målskjutningstaflor ej funnos i Göteborgs förråd, fick tj. f. regements-kvartermästaren gå i författning om 3 taflors förfärdigande af inom bataljonen varande snickare.

A förut anförd generalorder af den 8. okt angående truppernas hem-föiofning befalldes bl. a., att Värmlands fältjägare-regementes II. båt. skulle afgå till Åmål samt där afvakta vidare order, och sedan alla till Tredje fördelningen hörande trupper fått tills vidare order afgå till sina hemorter, meddelades å gener.-order den 10. okt., att fördelnings- och brigad-cheferna jämte staber äfven tillsvidare tillätos att återgå till sina stationer.

Dessa generalorder meddelades den 14. okt. vid III. fördelningen jämte föreskrift till trupperna att uppbygga på de dagar och efter den marschroute, som vederbörande truppförbands-chef ägde att uppgöra med Konungens befallningshafvande i Göteborg.

II. bataljonen kom i enlighet härmed ej att uppbygga förr än den 19. okt. och dessförinnan hade anländt en gen.-orer af den 13 okt., att bataljonen skulle genast fortsätta tåget till hemorten.

Med anledning af Konungens befallningshafvandes tillkämiagifvande om svårigheten att i den del af Bohuslän, hvarigenom II. bataljonen skulle komma att »tåga», förse trupperna med föda i kvarteren mot kontant, provianterades bataljonen genom kommissariatets i Göteborg försorg till den dag, densamma skulle anlända till Vänersborg, d. v. s. till och med den 23., och fick bataljonen efter rekvisition hos länsstyrelsen erforderlig skjuts till proviantens fortskaffande under vägen.

Den 19. okt. uppbröt bataljonen, som ofvan nämnts, och samlades kl. 10 fm. på »allmänna vägen mellan herr von Holtens egendom och Hospitalet» samt afmarscherade till Kungälf, där nattkvarter togs. Öf-riga nattkvarter blefvo den 20. i Hede, den 21. i Holm, den 22. i Intaka och Åkerström, den 23. och 24. i Dykälla och Forssane, den 25. i Mel-lerud, den 26. i Lund, den 27. och 28. i Åmål, den 29. i Göstakrog, den 30. i Kyrkebyn och den 31. i Karlstad, där bataljonen därefter följande dag hemförlovades,

1813 och 1814 års fälttåg.

I. Förberedelser.

Det under 1812 planerade företaget mot Danmark hade, som i det föregående anförts, måst inställas, men därför uppgåfvos ej af krönprinsen Carl Johan tankarne på Norges förening med Sverige.

Sedan Sverige den 3. mars 1813 ingått ett nytt fördrag med England — bl. a. på villkor att 30,000 man svenska trupper skulle under kronprinsens befäl på kontinenten jämte de ryska trupperna deltaga i operationerna mot »de gemensamma fienderna Frankrike och Danmark» — afslöts den 22. april ett alliansfördrag mellan Sverige och Preussen, hvarigenom Sverige garanterades besittningen af Norge, hvarjämte

Preussen (som den 28. febr. slutit fördrag med Ryssland), förband sig att i norra Tyskland ställa en preussisk kår under Carl Johans befäl.

De diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Frankrike hade vid 1812 års utgång upphört, och i Sverige fortsattes på nyåret 1813 krigsförberedelserna.

•Bl. a. utgafs den 5. januari geii.-order, att armén till den 15. därpå följande april skulle vara i marschfärdigt stånd, hvilken gen.-order den 14. januari kompletterades med en ny, däri det hette, att »då sistlidet

år krigsrustningarna inställdes, förutsatte sådant, att armén borde var; i färdig till uppbrott, när omständigheterna det fordrade, och order ankomma, hvilket förhållande ännu är gällande, oaktadt generalorder af den 5. dennes föreskrifva, att armén till den 15. nästkommande april skall vara i marschfärdigt stånd».

Den 23. februari meddelades generalintendenten Billberg föreskrifter att genast gå i författning om 4 veckors underhåll för en kår af 6,000 man infanteri och 150 hästar, som skulle sammandragas i Karlskrona den 12. mars.

Samma dag — den 23. februari — utfärdades äfven general-order med förteckning å artilleribatterier och pjäser, som skulle sättas i marschfärdigt stånd (näml. nio batterier åkande art., ett batt. 3 "Bl., ett batt. ridande samt i reserv fem batrr 6-®. äfvensom en del belägrings-artilleri).

Följande dag erhöll generalintendenten order om befraktande af fartyg för den expedition, som skulle afgå från Karlskrona och Karlshamn, hvarjämte åt generalamiralen Puke uppdrogs »hela befattningen med försvarande af expedition».

Den 28. mars utfärdades general-order till de för deltagande i fälttåget afsedda trupperna — bland dem Värmlands fältjägare-regemente — att trenne dagar efter erhållna order vara färdiga till uppbrott, och följde därefter samlings- och uppbrottsorderna.

Att ingå i den under kronprinsens befäl ställda armén, som skulle öfverföras till Tyskland, ställdes omkr. 30,000 man på krigsfot, medan en omkr. 14,000 man stark reservarmé under fältmarskalken frih. von Essens befäl afsågs att i rikets västra delar tjäna som observationskår mot Norge och Danmark, hvarjämte en styrka af omkr. 3,000 man i Skåne under fältmarskalken frih. Toll skulle trygga detta landskap.

II. Truppernas uppbrott, öfverförande till Tyskland och förläggning därstädes samt krigshändelser till stilleståndet.

Enligt general-order af den 24. februari 1813 utnämndes generallöjtnanten m. m. frih. Sandels till chef för den »armékår», som att börja med afsågs att afgå från Karlskrona, och bestämdes, att armékåren skulle utgöras af:

- en båt. Smålands infanteri,
- två » Kronobergs regemente,
- en » Konungens eget värfvade regemente,
- en » Norra Skånska inf.-regementet,
- en » Södra Skånska inf.-regementet, samt
- två skvadr. Mörnerska husarer¹ jämte
- två åkande batterier (hvardera om sex 6-IB:a kanoner och två haub.j.

¹ Eg. fiO beridna husarer med erforderligt befäl samt 150 oberidna.

Denna armékår skulle den 16. mars samlas i Karlskrona, där generallöjtnanten frih. Sandels beordrades inställa sig den 12. mars, då äfven generalmajorerna von Engelbrechten och frih. G. Boye skulle infinna sig därstädes, hvar och en med två stabsadjutanter.

Till de för armékåren afsedda truppförbanden utgingo äfven samma dag samlings- och iippbrottsorder.

Men redan innan denna armékår hann att samlas, ansågs det lämpligt att med en mindre styrka göra en expedition till Pommern, hvadan adjutanten hos H. K. H. Kronprinsen, öfverstelöjtnant af Wirsén den 5. mars beordrades att med en bataljon af Kronobergs regemente om 5 å 600 man redan den 12. mars inträffa i Karlskrona för att enligt kronprinsens särskilda förhållningsorder afgå till Pommern.

* *

⋈

Den 9. mars 1813 utrymdes Riigen och Svenska Pommern af de franska trupperna, hvarom öfverstelöjtnant von Hennings till konungen den 16. mars ingaf rapport, i hvilken han äfven anmälde, att han på af pommerska regeringen gifven anledning sammandragit de i landet kvarlämnade militärpersoner, så befäl som gemenskap, och däraf formerat en bataljon till ordningens bibehållande inom landet.

Efter att den 13. mars hafva lämnat Karlskrona samt därefter debar-kerat vid Perth (emellan Nord- och Syd-Perd) å Riigen, intågade öfverstelöjtnant af Wirsén den 20. mars med den honom underställda bataljonen af Kronobergs regemente i Stralsund, där bataljonen öfver-tog garnisonstjänsten.

* *

*

Den enligt g.-o. af den 24. febr. till Karlskrona beordrade armékårens truppförband inträffade där på bestämd tid, och den 15. mars utgaf generalmajoren m. m. von Engelbrechten (under frih. Saiidels' från-varo) en fördelnings-order, i hvilken det bl. a. sades:

»Till följd af fördelnings-chefens order, indelas de till den tillämnade expeditionen hitkommenderade trupperna uti 2:ne brigader:

Första brigaden, som står under mitt befäl, består af Kungl. Smålands infanteri-bataljon, Kalmar regementes båt., I. båt. af Konungens eget värfvade regemente och Södra skånska infanteribat.

Andra brigaden, som kommer att stå under herr öfversten m. m. von Hederstjernas befäl, utgöres af 2:ne Kronobergs reg:tes bataljoner och en bataljon af Norra Skånska infanteri-regementet».

Denna brigadindelning tog sin början fr. o. m. den 18. mars, och till chef för »armékårens» generalstab förordnades generalmajoren m. m.

frih. Boye, hvarjämte hvarje brigad tilldelades en skvadr. af Mörnerska husar-regitiet om 75 man (däraf 25 beridne), ett batt. åk. art (om sex 6"-S!: a kanoner och en haub.).

Den 18. och 19. mars embarkerade armékårens infanteri i Karlskrona — kavalleriet och artilleriet gingo ombord i Karlshamn —, och den 20. lättade eskadern ankar samt anlände till Riigen den 25., då debar-keringen från linjeskeppen och de större fartygen skedde vid Perth och från de mindre vid Lanckerbach.

Efter debarkeringen förlades armékåren på Rugen i och omkring Bergen, Garz, Putbus, Dubkewitz och Rambin samt med en mindre del vid Altefähr och med högkvarteret i Bergen.

Den 29. mars flyttade generallöjtnanten frih Sandels högkvarteret och krigs-kommissariatet till Stralsund, dit af ven 1. brigaden af gick, och den 30. mars afmarscherade Kronobergs regementes II. båt. till Greifs-wald, hvarifrån detachementer och poster utsattes för arméns vänstra flygel.

Samtidigt förlades af Kalmar regemente en båt.-chef med stab uti Redebas samt 110 man jämte erforderligt befäl till Redebas, Löbnitz och Stecknitz att utgöra högra flygelns förposter.

Då frih. Sandels, som äfven förordnats till guvernör öfver Svenska Pommern och Riigen, såsom nyss nämnts, flyttat sitt högkvarter till Stralsund, utgaf han därifrån samma dag, den 29. mars, en förklaring, att H. M. konungen af Sverige nu återtagit äganderätten och besittningen af alla i Pommern och på ön Riigen belägna domäner.

Den 1. april utgafs gen.-order, dels att Konungens eget värfvade regementes fältbataljon skulle den 3. april afmarschera till Rostock enligt bataljons-chefen meddelade särskilda instruktioner, och dels att 2 däckade kanonslupar skulle afgå till Warnemunde utanför Rostock och där fatta posten enligt till befälhafvaren för denna kanonslupsafdelning af öfverstelöjtnanten af Wirsén lämnade instruktioner.

»Under kanoners lossande och garnisons paraderande» afsjöngs därefter den 4. april ett högtidligt »Te Deum» i Stralsunds S:t Nicolai-kyrka för att högtidligen fira landets befrielse från den franska ockupationen.

Sedan de af landets befolkning till husar- och artillerikommande-ringarna af lämnade hästarne blifvit besiktigade och mottagna, utgafs den 9. april gen.-o., att brigad-chefen, öfverste Hederstjerna skulle följande dag afmarschera med I. båt. af Kronobergs reg:te samt den i Stralsund varande delen af Kalmar reg:tes bataljon jämte två art.-pjäser (med nödig attiralj och ammunition) samt 1 of f., 1 und.-off. och 18 man beridna af Mörnerska husar-regitiet. Manskpet skulle vara försedt med utfängen ammunition, 30 skott per man, och dessutom skulle vid infanteriet full reservammunition för hela styrkan medtagas. Första

nattkvarteret för detachmentet angafs blifva i Behrenshagen och kringliggande gårdar, och sedan skulle marschen inrättas så, att styrkan på 5 dagar kunde ankomma till dess destination.

Att marschen skulle gå till Mecklenburg, låg nära till hands att antaga, då det i samma g.-o. punkt 4 sades:

»från och med morgondagen utgöres tillsvidare 2. brigaden af K. Kronobergs reg:tes I. båt., den delen af K. Kalmar reg:te, som afgår till Mecklenburg, samt Konungens eget värfvade regementes fältbataljon; alla of riga trupper upptagas vid 1. brigaden.»

Syftet med expeditionen var att ockupera Wismar och ön Poel i öfverensstämmelse med kronprinsens order och »där tillfälligt etablera sig för att därifrån debouchera till Mecklenburg».

Till hertigen af Mecklenburg-Schwerin skref äfven generallöjtnant Sandels på kronprinsens order för att förbereda honom på den nära ankomsten af en svensk kår om 1,000 man till Wismar och af en annan om 6,000 man till Rostock. Och hertigen försäkrade i sitt svar, att de svenska trupperna skulle finna ett godt mottagande i hans stater samt utbad sig underrättelser om, när H. K. H. skulle komma till Stralsund, äfvensom om, när kronprinsen ämnade passera genom Mecklenburg.

Ett liknande svar erhöill generallöjtnant Sandels på ett till senaten i Liibeck sändt bref med afseende på en kår af 6,000 svenskar, som skulle anlända dit.

Bland de åtgärder, generallöjtnant Sandels enligt kronprinsens order därefter vidtog, må anföras det pommerska landtvärnets återupprättande och organisation — det upptecknades och besiktigades af därtill beordrade officerare i Greifswald, Frantzburg och Grimmen — samt Drottningens lifregementes och von Engelbrechtens regementes försättande på fältfot (hvarefter det förra upptogs på 2. brigaden och det senare på 1. brigaden), hvarjämte en ständig arbetsstyrka beordrades till befästningarna vid Stralsund. Därjämte raserades de af fransmännen vid Niederhof och Neuhof anlagda forskansningarna.

Äfven iordningställdes i Stralsund sjukhus för armén i Bryggare-societetens hus vid Heilige Geiststrasse och i ett skolhus.

Den 15. april mönstrades Pommerska legionens kavalleri-kår och af-marscherade följande dag till Greifswald, där densamma förlades i kantonnerings-kvarter och fick börja exercera enligt det svenska kavalleri-reglementet. Af det uppbådade pommerska landtvärnet uttogs manskap till höjande af kavalleriets numerär, hvarvid det nya manskapet in-

14. *Värmlands fältjägare.*

förlifvades med stam-manskapet och försågs med hästar samt bevä-rings- och beklädnadspersedlar.

*   *
*

Till Stralsund anlände därefter, den 24 .april, statsrådet, generalen af kavalleriet m. m. frih. Adlercreutz för att i egenskap af chef för kronprinsens generalstab mottaga befälet öfver alla till Pommern ankomna och efter hand ankommande trupper.

Några dagar efter hans ankomst — den 27. — meddelades, att en särskild kår skulle komma att formeras under generalmajoren frih. Boyes befäl, och fingo de till denna kår afsedda trupperna befallning att fr. o. m. nämnda dag ställa sig under frih. Boyes befäl. (Jämf. nedan.)

*   *
*

I enlighet med de ingångna alliansfördragen skulle en armékår, som kommenderades af engelsk-ryska generalen grefve v. Wallmoden föras kronprinsen till mötes. Denna kår, som var sammansatt af Tschernitscheffs, Tettenborns och Dörnbergs trupper af tillfångatagna tyskar, som varit i fransk tjänst, och af landtvärn från Westphalen, Hannover och Mecklenburg, befann sig i trakten af Ltibeck, hvarifrån grefve v. Wallmodens generalstabschef, öfversten baron Suchtelen, den 26. april afsände en skrifvelse till generallöjtnant Sandels med begäran, att de svenska trupperna skulle närma sig Elbe för att i händelse af behof understödja grefve v. Wallmodens kår mot den gemensamme fienden. Knappast hade gen.-löjtnant Sandels i samråd med general Adlercreutz af-sändt svar härå, förrän baron Suchtelen den 29. april inträffade i Stralsund. Han medförde underrättelser, att fienden med öfverlägsna krafter, omkr. 20 å 25,000 man, under marskalk Davoust och general Castevain anryckte på vänstra Elbestanden och hade tvungit de allierade trupperna att återgå till högra stranden af nämnda flod, hvadan baron Suchtelen nu enträget förnyade sin begäran om de svenska truppernas framryckning, hvilken begäran emellertid hvarken gen.-löjtnant Sandels eller general Adlercreutz ansågo sig auktoriserade att efterkomma.

*   *
*

Den kår, som enligt g.-o. den 27. april ställdes under generalmajor Boyes befäl, synes hafva utgjorts af:

Konungens eget värfvade reg:tes fältbataljon,
Kronobergs regemente (två bat:r), en båt.
Kalmar reg:te,

Södra skånska inf.-reg:ets fällbat,
1 off., 1 und.-off. och 18 man Mörnerska husarer samt
en afdelning (två kanoner) af Vendes art.-reg:te.

Af dessa hade, som förut nämnts, en del redan afgått till Mecklenburg under öfverste Hederstjernas befäl; med de of riga fick generalmajor Boye nu afgå till Rostock, där generallöjtnanten frih. von Döbeln skulle lämna vidare order, så vida icke öfversten Bergenstrahle innan dess ankommit till Mecklenburg och haft tillfälle inhämta generallöjtnant von Döbelns order.

Kronprinsen hade nämligen den 30. mars befallt generallöjtnant von Döbeln att afresa till Pommern för att där emottaga befälet öfver en af arméns fördelningar.

*   *
*

Bland de svenska truppförband, som afsågos att deltaga i fälttåget mot Napoleon var äfven, som förut nämnts, Värmlands fältjägare-regemente,

Den 11. april 1813 meddelades å regements-order, gen.-ordern af den 28. mars s. å., ur h vilken må anföras:

»1:o H. K. H. Kronprinsen har i nåder befallt, att Kungl. Värmlands fältjägare-regemente håller sig färdigt att uppbyta inom 3:ne dagar efter erhållne order.

2:o Regementet uppbyter med så stor styrka, möjligt är, af ordinarie och förstärkningsmanskapet. Skulle några af de sistnämnda låtit lega sig af conscriberade, skola de sådant oaktadt åtfölja regementet.

3:o Alla regements-officerare, regements-kvartermästaren och 2 adjutanter, 1 regements-präst, regements-auditören, regements-läkaren och 1 underläkare vid hvarje bataljon samt ringare stabsbetjente medfölja; vid hvarje kompani bör finnas 1 kapten, 1 löjtnant, 1 fänrik, 5 underofficerare, 6 korpraler och 2 trumslagare.

Af kompanibefälet kvarlemnas i landet 1 kapten, 1 löjtnant och 1 fänrik. I stället få placerade officerare, där de finnas, åtfölja regementet, så kompani-befälet blir komplett.

4:o Regements-befälhafvåren får medtaga 2.-ne hästar, bataljons-chef, regements-kvartermästare och adjutanten hvar sin häst.

5:o Manskpet bör vara försedt med 2 skjortor, 2 par strumpor och 2 par skor samt 1 par linnerockor.

6:0 Af tross och utredningspersedlar medtages 1 kärra för regements-kansli, 1 medicinal-kärra för hvarje bataljon, 1 ammunitions-, 1 sjuk-och 2 pack-kärror för hvarje kompani. På de sistnämnda föras kok-kittlar, yxor, spadar och kompani-befällets bagage. Äfven tält för bataljon. För ammunitions- och medicinal-kärrorna medtages egna hästar, således 10 hästar och 37 kärror, hvaraf 27 fortskaffas med kronoskjuts.

I fall ofvannämnda antal ammunitions- och sjuk-kärror ej finnas, så må till de bristande tagas pack-kärror.

Om regementet ännu har vagnar, skola företrädesvis sådana medta gas, då en vagn med 3 hästar får beräknas på 2 kärror, 1 vagn med 2 hästar för 1 Va kärria, och inföväntas rapport om, huru många vagnar, som medtages -----.

7:o Fyra tross-soldater per kompani rekvireras af chefen för Värmlands regemente äfvensom trosshästar.

8:0 Skulle regementet komma att gå med marche forcée, erinras om iakttagande af hvad gen.-order den 17. sept. 1812 föreskrifver.

9:o Full fältammunition medtages, hvaraf 30 skott skola bäras af soldaten och 30 föras på ammunitions-kärrorna.

10:o Under tåg får regements-befälhafvaren 2:ne, bat.-cheferna, rege-ments-läkaren och kommissarien begagna 1 skjutshäst hvar, som af dem själfva bestås.

Emellertid kom ej hela denna gen:order till verkställighet, ty den 5. april af gick från Stockholm följande gen: order till sekund-chefen för Värmlands fältjägare-regemente:

»H. K. H. Kronprinsen har i nåder befallt, att en bataljon af 400 man af Värmlands fältjägare uppbyter och afgår, så fort ske kan, till Göteborg under öfverstelöjtnanten och ridd. Holmstedts befäl.

Med K. Maj:ts Befallningshafvande öfverenskommes om allt, som rör marschen och underhållet, och i händelse det faller sig lättare på landet att fortskaffa -truppen med marche forcée, får sådant ske; för öfrigt iakttages hvad enligt general-order den 28. sistlidne mars före-skrifves.

Till generalstabs-expedition inrapporteras hvem som för regements-befälet hemma i landet äfvensom dagen, då regementet skall inträffa i Göteborg.»

På samma gång som ordena till Värmlands jägare utgingo, meddelades äfven order till Västgöta, Skaraborgs och Älfsborgs regementen att afgå till Göteborg, dit generalmajoren m. m. frih. Posse den 8. april äfven beordrades afresa för att taga befälet öfver nu nämnda trupper, hvilka jämte en division artilleri där skulle embarkera. Där-jämte meddelades honom, att generalamiralen m. m. frih. Puke erhållit order om erforderliga transportfartyg.

Vid Värmlands fältjägare-regemente var man ju förberedd för upp-brottet, och den 15. april 1812 utgafs följande regements-order:

»1:o Fanjunkare Bratt, som med 8 man kommer att transportera I. bat:ns ammunition till Göteborg efter den marche-route Konungens Befallningshafvande härstädes utsatt, blifver sekund-chefen öfverstelöjt-

naiiten och ridd. Holmstedt personligen ansvarig för ammunitionens vårdande samt att trosshästarne under vägen på bästa sätt skötas; vid alla nattläger ställes ammunitionskärran på sådana ställen, där fruktan för eld ej är att befara, äfvensom en post då utsattes.

2:o Herrar officerare och underofficerare placeras vid I. båt. på följande sätt till tjänstgöring vid kompanierna: *Sekund-chefens kompani:*

Stabskapten C. Ä. Sabelfelt, underlöjtnant S. Brissman, underlöjtnant frih. Flemming, fältväbel N. M. Årсс, sergeant fanjunkare N. Bratt, sergeanten vid 1. majorens komp. P. Schön, furir (S) Östin.

Andre majorens kompani:

Kapten frih. C. O. Palmstierna, placerad t. tj.-gör. vid komp:t, andre löjtnant frih. C. G. Fleetwood, underlöjtnant J. A. Tersmeden, fältväbel O. Redling, förare C. A. Nildman, rustmästare N. Bengtsson. *Kapten och ridd. Ugglas kompani:*

kapten C. W. Ugglа, 1. löjtnant S. G. Noréen, 2. löjtnant frih. J. G. Ugglа, fältväbel Björkman, sergeant Hammarström, förare J. Magnell, furir Hellström, rustmästare O. M. Gillström.¹

Regementskvartermästare-tjänsten förrättas vid nämnde bataljon af kaptenen i regementet N. G. Lundeberg, samt adjutants- af andre löjtnanten G. A. Ramsay, och dessutom kommenderas därvid auditören G. A. Salmenius, regements-läkaren J. C. Trapp och regements-pastorn N. Atterberg. Regements-kommisariat-tjänsten förrättas tills vidare af mönsterskrifvare Schröder och musikdirektörens af Sippelius, regements-trumslagarens af C. F. Melander, som under den 22. sistl. mars blifvit befordrad af sekund-chefen till sergeant med bibehållande af dess rust-mästare-lön vid regementet; som pistolsmed gesällen Jon Diiring och stockmakaren Johan Pettersson; en profoss kommer framdeles att tillsättas. Hela harmonimusiken utom bataljons-trumslagare och spel i nummer åtfölja af ven.»

Följande dag — den 16. april — uppställdes kl. 5 em. på Stora torget regementets förstärkningsmanskaf för uttagning af erforderlig komplettering till I. bataljonen, hvarefter de, som uttagits, fingo utbyta sina gevär af generalfälttygmästaren Helvigs konstruktion med musköt-kaliber mot studsare med pistolkaliber.

Den 17. april slogs revelj kl. 3 fm., och regementets marsch blåstes kl. 4 fm., hvarefter förgaddring gick kl. 5 fm., hvarvid början skedde vid sekund-chefens kvarter, och musikkåren sedan gick genom de delar af staden, där bataljonen var inkvarterad.

Kl. 5,30 fm. uppryckte I. bataljonens kompanier på Stora torget, klädda i gröna jackor och hvita långbyxor och med full packning.

¹ Vid kompaniet placerades före afmarschen äfven underlöjtnant O. Ulfspärre.

Därefter formerades bataljon, och förslag aflämnades af major Lillje-ström (som aftonen förut mottagit expeditionen vid den afgående bataljonen).

Från Stora torget afmarscherades därefter till Lilla Salt-torget, där kronoskjutsen stod, med kärrorna rangerade med luckor mellan kompanierna, utanför västra tullen utåt vägen till Våxnäs på vänstra sidan. Tj. f. regements-kvartermästaren, kapten Lundeberg utdelade skjutsarne till staben och kompanierna samt afreste sedan i förväg med 3 furirer och 6 furirskyttar. Sedan alla intagit sina platser, börjades färden, för hvilken det var befalldt, att kärrorna skulle tätt åtfölja hvarandra, och att manskapet skulle hålla gevären mellan benen, med hanen och eldstålet alltid nedfällda. Första nattkvarteret togs i Åmål, och den 20. april finna vi bataljonen framme i Göteborg, där densamma redan följande dag fick börja bestrida högvakten och en magasinsvakt. Därefter förrättades af öfverkommendanten Silfversköld besiktning- och afleveringsmönstring med bataljonen samt öfriga trupper, som skulle embarkera i Göteborg, hviken mönstring börjades med Värmlands fältjägare den 27. kl. 9 fm. på Masthuggs-torget.

Den 1. maj. kl. 7 em. samlades kompanierna vid sekund-chefens kvarter, hvarefter de på aftonen — jämte öfriga trupper i Göteborg — paraderade vid kronprinsens ankomst. Från hvartdera sekundchefens och 2. majorens kompanier voro för tillfället uttagna 117 och från kapten Ugglas kompani 116 fältjägare, »af det vackraste folket», och iaktogs för öfrigt »den mesta möjliga propreté». All musiken var ock närvarande.

Följande dag meddelades på öfverkommendants-order, att kronprinsen tilldelat de trupper, som paraderat, en gratifikation af 2 dagars traktamente för underofficerare och 1 dags för hvarje korporal eller soldat.

Fördelnings-chefen, generalmajoren frih. Posse var nu anländ och utgaf under de närmaste dagarne order, af hvilka kunde slutas, att upp-brottets stund nalkades.

Den 3. maj utfärdades sålunda fördelnings-order, att regementenas tross skulle hållas i ordning att med största skyndsamhet kunna gå vidare, och den 4. maj meddelades kronprinsens befallning, att de under generalmajor Posses befäl varande trupper äfvensom garnisonstrupperna i Göteborg skulle erhålla en extra förplägnad af 1 jungfru brännvin per man.

Med fördelnings-ordern den 5. maj följde så embarkeringslistorna, och befalldes, att de 30 skarpa skott, som manskapet medhade, skulle ombord medföras i fjärdingar för att till fartygens arklimästare öfver-lämnas.

Därjämte tillkännagafs, att fältläkaren följande dag skulle förrätta morgonvisitation med regementenas sjuka.

För embarkeringen innehöll sedermera fördelningsordern den 6. maj bl. a. följande bestämmelser:

»1:o I morgon embarkeras truppen, utom den del af Kungl. Vestgöta regemente, som kommer att gå ombord på skeppet Fams (Farna?), hvarpå embarkeringen sker lördagen den 8. kl. 9 fm.

Truppernas embarkering verkställes från bryggan vid Nya varfvet med kanonslupar. Med Kungl. Elfsborgs regemente börjas kl. 8 fm., Skaraborgs regemente kl. 11 fm., Värmlands fältjägare-båt, och den del af artilleriet, som går på engelska fartyg kl. 3 em., med Vestgöta regemente kl. V_2 7 em., med artilleriets hästar, som gå ombord vid Röda stenen eller Pralssons (Pack-hus?)-brygga kl. 8 fm., Vestgöta regementes hästar vid Gamla varfvet kl. 9 fm.

2:o Vid embarkeringen äro bataljons-cheferna tillstädes för att efterse ordning och tystnad; på sluparne få icke blandas besättningen för flere fartyg, och då sluparne fästas, bör hvarje fartygs styrka vara uppställd och uppropad efter embarkeringsrullan.

3: Majoren och ridd. Funck är embarkerings-chef och har befattning med allt hvad transporten om bord tillhör.

3:o-----

4:o Så snart transportfartygen äro iastade. går vakten därå ombord. Elfsborgs regemente och Jägarne, som gå på svenska fartyg, embarkera i morgon eftermiddag, och på de svenska fartygen, som äro tilldelat artilleriet, verkställes embarkeringen efter majoren och ridd. Edenholms förordnande, dock så att lördags fm. kl. 10 allt är slut.

5:o Provianteringen ombord börjar med lördagen.

6:0 På engelska fartygen erhålla officerarne proviant lika med soldaten, och besörjes matordningen af dem själfva. På de svenska fartygen kunna äfven portioner erhållas, om så åstundas, i annat fall förse de sig själfva med mat, såvida ej öfverenskommelse med skepparen kan träffas.

7:o _ _ _

8:0 Regementenas mindre sjuka convalescenter, som gå ombord, inrymmas på samma fartyg med regements-läkaren, som då kan hafva omsorg om deras skötsel. Det är ett godt tillfälle att sköta benskadur och att vid den visitation, som vid debarkeringen kommer att verkställas, utröna, hurvida läkarens bemödande varit allvarligt och varsam.

9:o De fartyg, som hafva tross ombord och således ammunition i kärror eller vagnar, provianteras endast med torrföda, emedan ingen kokning ombord för dem kan ega rum.

10:o, 11:o, 12:o-----

13:o Den af H. K, H. Kronprinsen nåd. tilldelta gratifikation -----
— medföljer. Värmlands fältjägare-bataljon erhåller för 14 underofficerare 9 Rdr 16 sk. b:o, 443 man 92 Rdr 14 sk. bro, summa 101 Rdr 30 sk. b:o.

14:o Värmlands fältjägare-batrn's tross föres ombord i morgon fm. kl. 5.

Göteborg som ofvan
C. H. POSSE Generalmajor och
fördelnings-chef.

J. E. Hierta.»

Till efterkommande af denna embarkerings-order samlades fältjägare-bataljonen den 7. maj kl. 12 midd. vid sekund-chefens kvarter, och var truppen då iförd gröna jackor, hvita långbyxor och kapotter samt i öfrigt med full packning, hvarefter embarkeringen skedde kl. 3. em.

Någon embarkeringslista har ej återfunnits, men synes bataljonen hafva fått gå ombord på engelska fartyg, af hvilka ett, skeppet »Near-chus», anvisades bataljonsstaben och större delen af sekund-chefens kompani, medan återstoden af samma kompani fick gå ombord på en galär (»Galeuren»).

Fördelnings-chefen med stab gick ombord på skeppet »Doris».

För vistelsen ombord utfärdade generalmajor Boye en lång och detaljerad förhållningsorder till befäl och trupper.

Utöfver denna förhållningsorder, befalldes den 7. maj å båt ror der, att truppen ombord skulle vara iklädd jackor och hvita linnebyxor; endast det på däck kommenderade manskapet skulle nyttja undergevär, och den 8. maj befalldes, att åtta man skulle ligga i hvarje brits och indelas i vaktlag, af hvilka det första, eller 3 man, skulle vara på däck kl. 8—12, det andra, 3 man, kl. 12—4, samt det tredje, 2 man, kl. 4—8 såväl för- som eftermiddagarne.

Den 10. maj hade »Nearchus» hunnit till Vinga sund, där skeppet kvarlåg till den 16. el. 17. Först den 19. maj finnes antecknadt »till segels i Öresund». Men redan dagen därpå, den 20., låg skeppet äler till ankars, denna gång på Falsterbo redd.

Den 21. var man emellertid ånyo »till segels», nu i Östersjön, liksom den 22; och den 23. anlände »Nearchus» till Göhren Nord Perd å Riigen, dit galären anlände först den 25. maj.

Bataljonens hufvudstyrka afmarscherade omedelbart efter debarke-ringen den 24. till Tetzitz (väster om Gr. Jasmunder Bodden), en marsch, som af en deltagare uppgifves till 6 tyska mil (i verkligheten 5 tyska mil el. 37 kilom.), och som föreföll ganska långsam och tröttande för den af sjöresan och den engelska matordningen utmattade truppen. Af-

smaken för den engelska kosten och ovanan därvid hade försvagat truppen samt framkallat den försmädliga benämningen »svältkosten». Fältjägare-bataljonen förlades, som sagdt, i trakten af Tetzitz (där sekund-chef ens kompani den 24. maj—31. maj förlades i Cartzitz, Lussmitz, Schweikvitz och Klein Banzelwitz).

Nordväst om fältjägare-bataljonen förlades Älfsborgs regemente (med III. båt. i Neuendorf), medan Skaraborgs och Västgöta regementen förlades söder ut (Västgöta reg:te i Rambins och Alte Fährs pastorat), och fördelnings-kvarteret togs i Bergen.

För öfrigt hade mi till Riigen ankommit en del andra svenska trupper, hvilka förlagts i kvarter på ön.

*   *
*   *

Under tiden hade kronprinsen (hvars stab den 19. april anländt till Karlshamn), efter sitt förut omnämnda besök i Göteborg, i sin egenskap af generalissimus öfver krigsmakten den 8. maj till sina vapenbröder inom riket från Karlskrona utfärdat en proklamation, däri det sades,

»att konungen befallt H. K. H. att taga befälet öfver dess armé i Pommern och att i Sverige kvarlemna två armékårar till tillräcklig styrka för att bevara tryggheten af rikets gränser och för att gå anfallsvis tillväga, där Fäderneslandets heder och intresse sådant fordra».

Af sikten med kriget sades vara »icke att störa folkslagens lugn utan tvärtom att medverka till en allmän fred».

Sedan generalen frih. Adlercreutz den 25. april ankommit till Stralsund för att i egenskap af chef för H. K. H:s generalstab mottaga befälet öfver alla till Pommern ankomna och efter hand ankommande trupper, meddelades å gen.-order sammansättningen af denna generalstab, och den 2. maj utfärdades gen.-order om arméns indelning på tre divisioner, hvilka genast skulle organiseras efter hand, som trupperna öfverkommo till Pommern.

Den 17. maj ankom kronprinsen till Perths redd, åtföljd af bl. a. fältmarskalken m. m. grefve v. Stedingk, och den 18. tog han sitt högkvarter i Stralsund, där vid hans intåg garnisonen paraderade och stadens invånare beredde honom ett storartadt mottagande.

På grund af de generalorder, som nu utgåfvos till komplettering af och ändring i g.-o. af den 2. maj, blef

Svenska arméns i Tyskland sammansättning:

Fältmarskalk under H, K. H:s eget höga befäl: grefve von Stedingk.

Stab: 1 öfveradjutant, 4 adjutanter.

Tjänstgör, generallöjtnant: generallöjtnanten frih. von Vegesack.

I fördelningen: chef: t. f. guvernören, generallöjtnanten frih. af Sandels, fr. o. m. d. 31 maj generallöjtnant Sköldebrand.

Tr.: 1. *brigaden*: chef: generalmajor v. Schulzenheijn.

Tr.: en båt. Svea lifgarde, en båt. 2. gardet, Lifrege-mentets grenadjär-kår, Lifgrenadjär-regementet (två bat:r), Drottningens lifregemente (två bat:r).

2. *brigaden*: chef: öfversten L. Reuterskjöld.

Tr.: Upplands regemente (tre båt:r), Södermanlands regemente (tre bat:r), en båt. N:a skånska inf.-reg:t.

Lifgardet till häst (fyra skvadr.) Svenska pommerska legionen

till häst (underställd sekund-ch:n för Lifg. t. häst).

Smålands dragoner (sex skvadr.),

en div. af Göta art.-reg:te.

II. fördelningen; chef: generalmajoren frih. Posse (tillika chef f.

arméns 4. brig.).

Tr.: 3. *brigaden*: chef: generalmajoren Brändström.

Tr.: Västgöta regemente (två bat:r), Västmanlands regementet (tre bat:r), Nerikes regemente (två bat:r).

4. *brigaden*: chef: generalmajoren frih. Posse (se ofvan).

Tr.: Skaraborgs reg:te (tre bat:r), Älfsborgs regemente (tre bat:r), I. båt. Värml. fältjägare-reg:te,

Skånska husar-regementet (sex skvadr.),

en division fältartilleri.

III. fördelningen: chef: generallöjtnanten frih. von Döbeln, aflöst af generalmajor Lagerbring (i sin tur aflöst af generallöjtnanten frih.

Sandels).

Tr.: 5. *brigaden*: chef: öfversten Hederstierna(?)

Tr.: en båt. Smålands inf.-reg:te, Jönköpings reg:te (tre bat:r), Engelbrechtsens reg:te (två bat:r), en båt. S:a skånska inf.-reg:t.

6. *brigaden*: chef: generalmajoren frih. Boye.

Tr.: Kalmar reg:te (tre bat:r), Kronobergs reg:te (två bat:r),

en båt. Konungens eget värfvade reg:te, Svenska pommerska legionen till fot, Mörnerska husar-regitet (åtta skvadr.), en div.

art.

Kavallerireserv: chef: generallöjtnanten m. m. Skjöldebrand (se ofvan).

Tr.: Lifreg:ts karyssiärer (fyra skvadr.), Skånska

karbinjär-reg:tet (fyra skvadr.).

Genom g.-o. den 26. maj befalldes äfven, bl. a. att I. fördelningens högkvarter skulle tagas i Greifswald, samt att af fördelningen den ena

brigaden skulle förläggas i och omkring Greifswald, sträckande sig emellan Loitz och Gutzkow, med Smålands dragoner närmast preussiska gränsen. Af den brigad, som låg kring Stralsund, skulle alltid en bataljon förläggas på Riigen.

Att tillsvidare taga befälet öfver I. fördelningen beordrades, den 31. maj generallöjtnant Sköldebrand.

Af II. fördelningen beordrades Nerikes regemente att den 27. maj uppbräta och afgå till Rostock. Fördelningens öfriga trupper befalldes den 31. maj att öfver Alte-Fähr marschera genom Stralsund till Rostock. På grund häraf beordrades Västgöta reg:tes I. båt. och Värmlands fält-jägare-reg:tes 1. båt. att afgå den 2. juni, Älfsborgs reg:te den 3. juni och Skaraborgs reg:te den 4. juni.

III. fördelningen, i hvilken uppgingo den först anlända Sandelska »armékårens» flesta trupper, ställdes att börja med under befäl af generallöjtnanten von Döbeln, då generallöjtnanten frih. Sandels, som förut nämnts, togs i anspråk för befattningen som guvernör i Pommern.

Generallöjtnant von Döbeln anlände i början af maj till Mecklenburg, där då generalmajor Boye befann sig med en del af fördelningens trupper, och dit de öfriga voro under marsch, eller, i den mån de anlände till Riigen, skulle komma efter.

Fördelningens högkvarter togs i Wismar, hvarifrån generallöjtnant von Döbeln af från Hamburgs borgerskap utsända bevektes att beordra generalmajor Boye att med en mindre styrka (fyra bataljoner) afmarschera till Hamburgs undsättning mot fransmännen. Den svenska styrkan kom då i strid med de af general Vandamme kommenderade franska trupperna, hvaröfver kronprinsen blef mycket missnöjd, emedan hans plan att ännu ej komma på krigisk fot med fransmännen därigenom stördes.

Generalmajor Lagerbring afsändes på grund häraf till Mecklenburg för att i befälet aflösa den varmhjärtade hjälten från Juutas, hvilken ställdes inför generalkrigsrätt i Stralsund den 28. maj. Ordförande i krigsrätten var generallöjtnanten frih. von Vegesack. Generallöjtnant von Döbeln blef dömd att arkebuseras men fick nåd och straffet mildradt till ett års fängelse å Vaxholms fästning.

Den svenska truppstyrkan fördes den 26. maj genom generalmajor Lagerbrings åtgärder från Hamburg till trakten af Wismar, hvarefter Hamburg besattes af de franska trupperna.

* *

*

Kejsar Napoleon hade emellertid förutsett, att hans fiender ej skulle dröja länge med att rikta afgörande företag mot honom.

Efter reträtten ur Ryssland hade han skyndat hem till Frankrike och därifrån börjat organisera nya trupper.

Af den stora arméns kvarlevor hade en del hemsändts och en del inlagts som besättning i de preussiska fästningarna, medan resten (omkr. 11,000 man) dragit sig till Berlin under befäl af vicekonung Eugen, under hvars order då äfven trädte en s. k. avantgardes-kår, kommanderad af S:t Cyr (och uppgående till 25,000 man). Emellertid ansåg Eugen i början af mars 1813 sin ställning vid Berlin så farlig, att han den 6. s. m. drog sig tillbaka till Wittenberg, samtidigt som general Morand d. y. utrymde svenska Pommern, som han hållit besatt med 3,000 man, och drog sig bakom Elbe.

Organisationsarbetet i Frankrike resulterade i, att kejsar Napoleon i slutet af april 1813 var redo att börja fälttåget med en styrka af 182,000 man med 400 kanoner.

Den styrka, de allierade nu hade att ställa häremot, stod under befäl af ryske öfverbefälhafvaren Kutusow, och var dess för operationer disponibla numerär tj större än omkr. 70,000 man ryska och preussiska trupper, fördelade på två flyglar.

Högra flygeln, under befäl af ryske generalen Wittgenstein, utgjordes af:

en rysk armékår, under general Wittgenstein, en preussisk kår under general York, en preussisk kår under general v. Biilow samt en preussisk brigad under general Borstel.

Vänstra flygeln, under preussiske generalen Bliicher, bestod af:

en preussisk kår under general Bliicher och en rysk kår under general Winzingerode.

Så snart vicekonung Eugen utrymt Berlin, ryckte Wittgenstein dit med högra flygeln, samtidigt som Bliicher med sin flygel befann sig i Schlesien och Kutusow med ryska reserven framryckte i Polen.

Som de allierades öfverbefälhafvare ej ville göra någon längre framryckning, innan de ryska hufvudkrafterna framkommit, inskränktes de första operationerna till ett infall i Sachsen.

I slutet af april bröt Wittgenstein upp från Berlin och gick med sina hufvudkrafter mot Wittenberg och med en mindre del mot Magdeburg. Vid samma tid hade Eugen på Napoleons order vid Magdeburg gått öfver Elbe till dennas östra strand, hvadan Wittgenstein för att skydda Berlin vände alla sina krafter mot Eugen och den 5. april tvang honom att draga sig tillbaka bakom Elbe.

Bliicher satte sig i besittning af Dresden och fortsatte fram till trakten af Magdeburg, där han tillsvidare stannade i afvaktan på de ryska hufvudkrafterna, som den 24. april anlände till Dresden. Två dagar därefter afled Kutusow.

Napoleon blef emellertid färdig förr än hans motståndare tänkt sig. Han hade beslutit att taga vägen genom Sachsen, dels för att hålla dess konung kvar vid förbundet med Frankrike, dels för att utöfva tryck på Österrike.

Den 25. april inträffade han i Erfurt och befunno sig då Eugen med V., VII. och XI. kårerna vid nedre Saale, Ney med III. kåren framför Weimar, Mortier, med gardet i Erfurt, Marmont med VI. kåren vid Gotha, Bertrand med IV. kåren vid Saälfeld och Oudinot med XII. kåren vid Koburg.

Efter Kutusows död hade Wittgenstein öfvertagit befälet öfver de allierades samtliga trupper, af hvilka 23,000 man under Bliicher stodo vid Altenburg, 22,000 man under Wittgensteins eget befäl mellan Nedre Mulde och Saale, 10,000 man under Winzingerode vid Liitzen samt hufvudarmén med en del förtrupper, 11,000 man, vid Chemnitz sarnt den öfriga delen, 18,000 man, under Tormassow i Dresden. I afsikt att i högra flanken angripa Napoleons öfver Weissenfels och Merseburg mot Leipzig anrykande armé hade Wittgenstein 'den 1. maj sammandragit Bliichers, sina egna och Winzingerodes trupper vid Zwenkau och Rötha, medan af hufvudarmén förtruppen dirigerats till Altenburg, till skydd för vänstra flanken, och hufvdkrafterna under Tormassow dragits till Lobstädt.

Men det blef nu Napoleon, som inledde fälttåget med en seger. Sedan den rysk-preussiska armén den 2. maj gått öfver Elster och Flossgraben, stod densamma kl. 11 fm. mellan Werben och Domsen med flankgruppen på marsch från Altenburg till Zeitz och Tormassows trupper som reserv vid Pegau samt gick till anfall, hvilket Napoleon lyckades ej blott parera utan ock på aftonen vända till ett nederlag för de allierade. Dessa måste nu prisgifva både Leipzig och Dresden samt draga sig tillbaka till trakten af Bautzen, där de den 19. maj invid Spree samlat omkr. 100,000 man, mot hvilka Napoleon den 20. och 21. gick till anfall med omkr. 160,000 man och lyckades vinna ännu en seger. De allierade drogo sig, utan att deras återtag stördes, nu tillbaka till Schlesien och de franska hufvudkrafterna följde efter till Breslau och Schweidnitz.

Napoleons snille hade visserligen åter segrat, men förhållandena bland hans egna trupper förmådde honom att den 4. juni erbjuda ett stille-stånd, som afslöts i Paschwitz vid Jauer till den 26. juli och sedan förlängdes till den 16. augusti. Strax innan stilleståndet ingicks, hade Davoust bemäktigat sig Hamburg, hvars besättning endast utgjordes af en svag ströfkår, som förgäfves väntat, att de svenska trupper, som befunno sig i Mecklenburg, skulle lämna dem hjälp.

Sedan Värmlands fältjägare-regementes I. båt. intagit sina första kvarter på Riigen i trakten af Tetzitz, fick bataljonen där i flere dagar hämta sig efter sjöresans besvärligheter, Visserligen var det ej ett »dolce far niente», ty enligt g.-o. af den 25. maj fick ingen dag försummas att exerceras, och på dagrapporten skulle upptagas, hvarest och huru många timmar regementen och kårer föregående dag exercerat. Dagligen skulle en del af exercistiden användas till manskapets undervisning uti fälttjänst. Och det uttalades i gen.-ordern den förmodan, att regements-och kårchefer ej »hade någon möda ospard att tillse, att öfver- och underbefälet icke allenast hade den reglementerade kännedom af tjänstgöringen, utan ock att de med urskiljning efter lokala beskaffenheten dem om sina skyldigheter underrättade».

Under denna tid samlades äfven kompanierna kl. 12,30 em. den 30. maj till gudstjänst i Rappins kyrka, »klädda till full parad, med fullt öfver- och undergevär samt packning och för öfrigt på bästa sätt snyg-gade». Officerare och underofficerare voro vid tillfället klädda i syrtuter.

Enligt fördeln.-order den 27. maj beordrades kaptenen frih. Palm-stierna samt regements-kommissarien Schröder den 28. att genast afresa från Tetzitz öfver Alte-Fähr till Stralsund för att hämta förskott till af-löning, hvarjämte kaptен Palmstierna hos fördelnings-chefen skulle emottaga order. Dessutom skulle båda »underrätta sig, huru truppen kunde transporteras öfver vattnet vid Alte-Fähr och hvad tid för hvarje bataljon därtill kunde åtgå».

Den 31. maj bröt fältjägare-bataljonen på grund af extra förd.-order af samma dag upp från sina första förläggningssorter och samlades kl. 10 på aftonen vid Carzitz, hvarefter bataljonen afmarscherade och för följande dag förlades närmare Alte-Fähr, med staben på denna plats och kompanierna i Rumsbud, Giesendorf, Casselwitz och Dam-dorf samt angränsande byar.

Regements-kvartermästaren beordrades nu den 1. juni att af gå till Stralsund för att hos fältmättnings-brigadchefen major Nisbeth, erhålla behöriga marschrouter, och löjtnant Brissman afsändes till öfverkom-mendanten i Stralsund (generalmajoren m. m. v. Engelbrechten) för att rapportera bataljonens styrka.

Dagen därpå — den 2. juni — brödmönstrades den då till full parad klädda bataljonen kl. 5 fm. vid Alte-Fähr af öfversten m. m. Adler-creutz, hvarjämte öfverstelöjtnant Holmstedt förrättade brödmönstring med Västgöta regemente, och majoren frih. Posse med Älfsborgs regemente. Omedelbart efter brödmönstringen öfverfördes bataljonen till Stralsund och förlades sydväst om staden vid Liissow.

För fortskaffande af trossen under den enl. g.-o. af den 31. maj an-

befallda marschen, som gällde Rostock, fick jägare-bataljonen rekvirera fordon och hästar i Stralsund.

Under marschen skulle enligt fördeln.-order af den 1. juni iakttagas, att den skedde med samma ordning och vaksamhet som uti ett fientligt land. Det framhölls äfven som nödvändigt att öfva truppen och det yngre befälet uti rekognosceringar och patrulleringar, hvarför rege-ments- och bataljons- chefer anmodades att använda all möda vid instruktionerna och mottagandet af rekognoscerings- och patrullbefälhaf-vares rapporter.

Den 3. juni »formerades bataljon» vid Steinhagen och af gick till Trib-sees, där den förlades of ver natten. Den 4. kl. 9,45 fm. gick förgaddring, därefter slogs regementets marsch kl. 10,30 fm., då kompanierna uppmarscherade på torget, hvarefter bataljonen formerades och marschen ställdes till Tessin, där kvarter intogs i staden och i dess omgifningar.

Här kvarblef bataljonen nu under någon tid, hvarunder i regeln re-veljen slogs om morgnarna kl. 4 och tapto kl. 9 på aftnarna.

III. Stilleståndet.

Den 8. juni utgåfvos order för II. fördelningens förläggning i trakten af Rostock, och blefvo då Skaraborgs och Älfsborgs regementens jägare tills vidare ställda under öfverstelöjtnant Holmstedts befäl — till synes för bevakningsändamål.

Dessa jägare förlades då emellan Spreutze- och Teschower-sjöarna i de kvarter, öfverstelöjtnant Holmstedt anvisade, och ålades Värmlands fältjägare att haf va största uppmärksamhet på vägarne till Gnoien och Giistrow.

Fältjägare-bataljonens förläggning blef, sedan flere ändrade order utfärdats:

Stabens och sekundchefens komp. i Tessin,

2. majorens komp. i Carmin, Deppersdorff och Jarmwantz,

kaptan Ugglas komp. i Wohrendorff, Kl.-Tessin, Weitendorff och Pranzendorff.

Från och med den 9. juni utsändes om morgnarna något före dagnin-gen, patruller, en från Tessin till Weitendorff och en från Weitendorff till Carmin. Den från Tessin utgående patrullen hade order att kvar-stanna i Weitendorff, till dess patrullen från Carmin återkommit och fick då af denne, jämte de underrättelser, som inhämtats, äfven ett märke, som vid återkomsten till Tessin öfverlämnades till bataljonsexpeditionen. Samtidigt afsändes enligt samma grunder en patrull från Tessin till Wohrendorff, hvarifrån en patrull afgick till Gositz. Äfven till Wolthoff utgick vid samma tid en patrull, som därifrån återvände till Tessin.

Dessa patruller hade till åliggande att efterhöra, om någon fientlig

trupp vore i annalkande, samt att noga undersöka de byar och gårdar, som lågo i vägen, innan de passerade dessa förbi. De ålades att »ej ifrån sig lemna gevären», ej heller fingo de »ingå i något hus». Om misstänkta personer under patrulleringen anträffades, skulle desamma arresteras och föras till Tessin, och om dessertörer infunno sig, skulle de desarmeras och af patrullen medföras.

Som exempel på den tidens ordergifning må följande, af öfverstelöjt-nant Holmstedt den 11. juni utgifna order anföras:

»P. M.

Patrullvägar för Skaraborgs, Älfsborgs och Värmlands jägare.

1:a Patrullvägen:

Värml. jägare från Tessin öfver Weitendorff, Pranzendorff och Car-min till Teschow.

Skaraborgs (jägare) från Teschow öfver Kossow och Wohrendorff till Kankel, där Nerikes regemente är förlagdt.

2:a Patrullvägen:

från Kossow öfver Kätwin och Lentow till Krons-kamp.

Älfsborgs (jägare) från Krons-kamp och Strissdorff till Sprenz, där Nerikes regemente är förlagdt.

Från Krons-kamp patrulleras äfven öfver Leukendorff—Waland—Dud-ringhusen till Hohenspring äfvensom från Leukendorff till Wetterdorff.

3:e Patrullvägen:

Värml. jägare från Tessin till Wohrendorff och Depedsdorff samt därifrån utåt Recknitz å.

4:e Patrullvägen:

Värml. jägare från Tessin öfver Vilz till Repnitz.

Tessin den 11. juni 1813

J. Holmstedt öfverstelöjtnant
och sec.-chef.»

Den 16. juni fick kapten Palmstierna, till följd af fördelnings-chefens till öfverstelöjtnant Holmstedt gifna order, i uppdrag att utföra en rekognoscering af Recknitz-floden, och skulle därvid noga anmärkas »djupets beskaffenhet, alla broars, stränders bredd samt nära intill belägna höjder». Till biträde vid rekognosceringen erhöll kapten Palmstierna en und.-off. och sex man af 2. majorens komp., och utfördes uppdraget den 19. juni.

Samma dag ägde vid fältjägare-bataljonen äfven målskjutning rum med skarp ammunition.

Midsommardagen, den 24. juni, erhöilo underbefäl och manskap på kronprinsens befallning en extra förplägnad af 1 jungfru brännvin, 1 stop öl och 1 aln rulltobak eller kardus, svarande mot 1 skilling per man.

Samma dag skedde omförläggning af fältjäg.-bataljonens kompanier och den 26. på morgonen utryckte 3. brigaden jämte ett batt. artilleri i läger utanför Rostock, dit i stället 4. brigaden, som förut varit förlagd på landet, inryckte.

Värmlands fältjägare-bataljon samt II. fördelningens indelta jägare-divisioner beordrades likväl att under öfverstelöjtnant Holmstedts befäl intaga kantonneringskvarter i de byar, generalmajor Brändström för dem utvisade.

Före afmarschen till dessa nya kvarter skedde likvid i de gamla och provianterades med torrföda för en dag, hvarjämte från borgmästaren i Tessin samt värdarne på landet togs bevis öfver truppens uppförande. Med patrulleringei åt landsbygden upphördes genast, och vakterna in-drogos kl. 1 fm. den 26., hvarefter reveljen slogs i Tessin kl. 1,30 fm. samt generalmarsch kl. 2,45 fm. då kompanierna uppryckte på torget samt därefter afmarscherade genom Rostock till de nya kvarteren i och kring Gross Schwass.

Från och med den 27. juni provianterades II. fördelningen ur såväl de i lägret utanför Rostock inrättade, som ur de i staden varande magasinerna, och trosshästarne släpptes på grönbeta.

Visserligen rådde nu stillestånd, men i lägret skulle dock fälttjänst of vas med »sådan noggrannhet enligt reglementet som om en fiende vore lägrad i trakten af Doberan».

Till *generalmajor af dagen* kommenderades öfversten frih. v. Ötter, h vilken erhöll befälet öfver såväl alla fält- och lägervakter som förposterna, *öfverste af dagen* blef öfverstelöjtnant Leijonflycht, som under generalmajoren af dagen hade befälet öfver lägervakter och piketer, medan öfverstelöjtnant Holmstedt enligt förut utgifven order erhöll befälet öfver alla regementenas jägare och ägde att i egenskap af *förpostchef* utsätta alla fältvakter och vedetter, hvarom han ägde att af lämna behörig rapport till generalmajoren af dagen, och skulle han därjämte dagl. kl. 7 fm. »för alla jägare» insända dagrapport till brigadkvarteret i Barnsdorff.

För öfrigt ordnades tjänsten i 3. brigadens läger så, att reveljen slogs kl. 4 fm., tapto kl. 9 em., hvartill signal gafs af det i lägret varande batteriet, som å nämnda tider lät frampå fältet utföra en kanon, hvarmed lossades dag- och nattskott. För hvarje dag beordrades en piket (om 100 man med erforderligt befäl), hvilken vid tapto samlades framför vederbörande regementens lucka och afvaktade of verstensafidagens order

Den 27. juni utgaf öfverstelöjtnant Holmstedt följande order:

»Ordet: Icke, Lösen: Mer, Fältrop: Sitta!

I:o Tillkärinagifves, att undertecknad mottagit befälet öfver förposterna. Mitt kvarter är i Gross Schwass.

2o: Som lokala omständigheter ej tillåta en ordentlig förpostkedja, så kommer i det ställe följande fältvakter genast att utsättas:

Fältvakt N:r 1 består af 1 und.-off. och 12 man uti Bramow af Kungl. Västgöta jägare. Den utsattes 50 alnar framför byn och har en dubbel post vid stranden, 25 alnar framför fältvakten.

Fältvakt N:r 2: 1 und.-off. och 12 man uti Schiitow af Kungl. Elfsborgs jägare. Fältvakten utsattes på vägen, ungefärligen 70 alnar från byn och har äfven en dubbel vedettpousserad 25 alnar framom fältvakten.

Fältvakt N:r 3: Värmlands fältjägare uti Gross Schwass, 1 officer, 1 underofficer, 2 korpr. och 30 man. Fältvakten utsattes 150 alnar framom byn, där vägen till Doberan löper, och detacheras från denna fältvakt 1 korpral och 6 inan till Parchentien, där en dubbel vedett utsattes, äfvensom en dubbel vedett 25 alnar från fältvakten på samma väg utsattes.

Fältvakt N:r 4, bestående af 1 und.-off. och 12 man af Kungl. Nerikes jägare uti Wilsen; den utsattes äfven 50 alnar framför byn åt Doberan samt en dubbel vedett 25 alnar framför fältvakten.

Fältvakt N:r 5, bestående af 1 und.-off. och 12 man af Kungl. Västmanlands jägare uti Gitzmow, 50 alnar framför byn på vägen åt Litl.t Stove med en 25 alnar från fältvakten pousserad dubbel vedett.

Fältvakt N:r 6, bestående af 1 und.-off. och 12 man uti Biestow af Kungl. Skaraborgs jägare; den utsattes 100 alnar framom byn äfven på vägen åt Liitt Stove och har en dubbel vedett 50 alnar framom vakten.

3:o Fältvakterna patrullera flitigt sinsemellan äfvensom framåt de vägar, på hvilka de äro utsatta, likväl få patrullerna ej avancera längre framåt än högst 600 alnar från fältvakten.

Fältvakten vid Bramow patrullerar äfven längs kusten.

4:o Dagrappporter insändas till mig alla morgnar kl. 5.

5:o och 6:0-----

7:o En brefordonnans från hvarje kår hitskickas alla fm. kl 10.

8:0 Till fältvakternas visiterande i em. kommenderas kapten Aminoff af Västmanlands jägare.

Gross Schwass som ofvan

J. Holmstedt öfverstelöjtnant
och förpost-chef.»

Äfven vid I. fördelningen, kring Greifswald, förlades under denna tid hälften af infanteriet i kantonneringskvarter och hälften i läger («å fältet»), hvarmed turades med ombyte, hvar 14. dag.

De trupper, som kamperade å fältet, öfvades i bataljons- och linje-exercis samt i »lilla kriget».

Därjämte fortsattes organisationsarbetet vid svenska armén äfvensom befästringsarbetena vid Stralsund, där generalmajoren m. m. von Engel-

brechten sedan den 23. maj var förordnad till öfverkommendant. Ändamålet med dessa befästningsarbeten var att sätta denna plats i stånd att mottaga de svenska trupperna, om de blef ve tvungna att draga sig tillbaka.

* *

*

Kronprinsen inspekterade den 28. juni lägret vid Barnstorf, och voro då de af jägarne, som ej voro på vakt eller eljest kommenderade, beordrade att utrycka på exercisfältet »å andra sidan Barnstorf» under öfverstelöjtnant Holmstedts befäl, formerade på tre bataljoner, hvarje kompani om 32 rotar; klädseln var parad, manskapet hade packning utan tornister. Vid inspektionen fingo jägare-bataljonerna under öfverstelöjtnant Holmstedts befäl utföra exercis »såväl i spridda tjänstgöringen som i kolonnformeringar som deployader.»

Att inspektionen lämnade ett för truppen gynnsamt resultat, torde framgå däraf, att följande dag extra förplägnad gafs åt jägare-bataljonerna med 10 pomm. cour, till hvarje underofficer samt 4 sk. till korporaler, spel och öfrigt manskap.

Den 2. juli samlades Värmlands fältjägares officerare kl. 7,30 fm. hos sekund-chefen för att därefter i Rostock presenteras för kronprinsen, hvilken därefter redan den 3. juli inspekterade I. fördelningens läger vid Neuenkirchen (utanför Greifswald).

II. fördelningens indelta jägare skulle enligt fördeln. order af den 7. juli återgå till sina brigader, och som därigenom förpostkedjans förläggning ansågs behöfva undergå förändring, uppdrogs åt öfverste Reuter-sköld — som äfven beordrades att t. v. förrätta brigad-chefstjänsten vid 4. brigaden, hvilken nu var i tur att förläggas i läger — att efter godt-finnande och lokala omständigheter rätta och förändra kvarteren för Värmlands fältjägare-bataljon.

I öfrigt förflöt tiden i allsköns lugn; exercis och någon gång målskjutning synes hafva omväxlat med en eller annan paradering. Den 21. juli t. ex. uttryckte hela II. fördelningen kl. 2 em. för att paradera och exercera med hemkomst kl. 11 em.

I Prag hade en fredskongress börjat för att åvägabringa en allmän fred, och under tiden arbetades med febril ifver af alla länders härledningar på att i högsta grad höja och utveckla stridskrafterna.

Redan genast efter stilleståndets ingående hade de allierade sökt åstadkomma en gemensam operationsplan. Förslag till en sådan uppgjordes af ryske generalen v. Toll och af preussiske generalen von Knessebeck samt af kronprinsen Carl Johan, utan att man kunde enas om någon af dem.

Emellertid hade viktiga händelser inträffat.

*• *

*

Chefen för svenska arméns I fördelning, generallöjtnant Skjöldebraiid, hade af kronprinsen fått i uppdrag att afresa till tsar Alexander för att till honom »framföra vänskapsförklaringar och att tillkännagifva det kronprinsen vore färdig förena sig med de allierade och genast träda i verksamhet» m. m., äfvensom att föreslå ett personligt möte mellan honom och kejsaren. Ett sådant aftalades att äga rum den 9. juli i Tra-ehenberg, dit kronprinsen inbjöds och då möttes af Rysslands tsar och konungen af Preussen, Kronprinsen framlade därvid sina åsikter om ställningen och dikterade ett förslag till gemensamma operationer, hvilket antogs af monarkerna. Äfven hade från Wien ankommit förklaring om österrikiske kejsarens beslut att äfven ingå i alliansen.

De beslut, som fattades i Trachenberg, hafva i »Trachenberger Protokoll» bevarats för eftervärlden, och hafva ansetts¹ vara en kompromiss af de tre förut framställda förslagen (af generalerna v. Toll och von Knesebeck samt kronprinsen Karl Johan).

Enligt Trachenberger-protokollet antogs de allierades styrka till 370,000 å 390,000 man, hvilka borde så grupperas, att i Böhmen uppställdes en af österrikare, ryssar och preussare bestående hufvudarmé, medan i Mark-,Brandenburg ställdes en andra armé om 12,000 man samt i Schlesien en tredje om 50,000 man. Med afseende på operationerna skulle för alla tre arméerna gälla som allmän grundsats en handlingskraftig offensiv. Samtliga stridskrafter skulle vända sig åt det håll, där fiendens hufvud-krafter befunno sig. »Fiendens läger skall vara samlingsplatsen.»

Vidkommande de tre arméernas särskilda uppgifter bestämdes, att böhmiska arméns rörelser alltid skulle hafva till mål fiendens hufvud-styrka, med öppen rätt att efter omständigheterna vända sig till Schlesien, Sachsen, Bayern eller Donau. Nordarmén skulle, med kvarlämnande af 20,000 man mot Hamburg och Lubeck, öfverskrida Elbe mellan Torgau och Magdeburg och framrycka i riktning mot Leipzig, medan schlesiska armén slutligen skulle försöka att öfvergå Elbe, för att sedan förena sig med nordarmén, såvida ej förhållandena dessförinnan kräfde en afmarsch till Böhmen.

För alla tre arméerna uppställdes som regel att ömsesidigt understödja hvarandra, så att, om Napoleon vände sig mot en af dem, de båda andra genast hade att gå anfallsvis mot hans rygg och flanker.

Vid Trachenberger-sammankomsten hade ej någon representant för österrikiska hären närvarit; det blef därför nödvändigt att förelägga planen för österrikiska generalstaben. Här hade man redan fått en af generalstabschefen von Radetzky uppgjord plan gillad och stadfäst af kejsar Franz, och Trachenberger-öfverenskommelsen måste följaktligen ändras och lämpas därefter. Något skriftligt upptecknande af

¹ Af öfverste R. Friederich i »Der Herbstfeldzug 1813», Berlin 1912.

de till följd häraf fattade besluten har ej kunnat företes, men antages, att muntlig öfverenskommelse träffats i de allierades högkvarter i Reichenbach.

Hurusomhelst härmed, så ställdes nu den omkr. 255,000 man starka hufvudarmén, *Böhmiska armén* — (127,500 österrikare, 82,000 ryssar och 45,000 preussare) — under befäl af österrikiske fältmarskalken furst Schwarzenberg.

Schlesiska armén, omkr. 105,000 man (66,500 ryssar och 38,500 preussare), fick till befälhafvare preussiske generalen v. Bliicher.

Nordarmén, som ställdes under kronprinsens af Sverige befäl, utgjordes af omkr. 118,000 man (kårerna v. Biilow, Winzingerode och v. Wallmoden samt svenska armén), till hvars operationer skulle medverka den IV. preussiska kåren v. *Tauentzien* (med omkr. 33,000 man), hvilken likväl ägde att operera själfständigt.

Emellertid ingick den 11. augusti till fredskongressen i Prag kejsar Napoleons afböjande svar å ett honom tillständt ultimatum, och därmed var krigets fortsättande oundvikligt.

* *

Ä

Då kronprinsen den 16. juli återkommit från mötet i Trachenberg, utfärdades generalorder (den 20. juli), bl. a. meddelande, att sedan H. K. H. nu öfvertagit befälet öfver flere armékårer af de allierade makternas trupper, skulle denna sammanslagna armé benämnas den **För-
enade Tyska Norra armén**, samt att då H. K. H. i egenskap af generalis-simus för denna armé icke kunde föra enskilda befälet öfver svenska armén, som utgjorde en del af den kombinerade armén, hade H. K. H. uppdragit åt fältmarskalken grefve v. Stedingk befälet öfver svenska armén. Därjämte meddelades sammansättningen af H. K. H:s generalstab, till hvars chef förordnades generalen frih. Adlercreutz, hvarjämte till chef för högste befälhafvarens för svenska arméns generalstab nämndes generalmajor Lagerbring.

* *

Bland under tiden före stilleståndets utgång vidtagna organisationsåtgärder kan anföras, att för ordnande af förhållandena vid *trossen* tillsattes *öfvervagnmästare* (en vid generalstaben och en vid hvarje fördelning samt en vid generalkrigs-kommissariatet), hvarjämte order ut-gafs för ordnande af *sjukvården*, så att hvarje fördelning skulle till en början vara försedd med en *flyttande sjukhusinrättning* för 200 sjuke, på samma gång som det meddelades, att Stralsund och Bergen utgjorde *ncderlagsfsjukhns* för 1,000 man.

Under fältmarskalken grefve v. Stedingks order ställdes äfven de mecklenburgska trupper, öfver hvilka generallöjtnanten frih. Vegesack den 15. juli fått befälet. Dessa trupper, som utgjordes af hertigl. meck-lenburg-schwerinska brigaden (med hvilken skulle förenas fyra svenska eller pommerska infanteri-bataljoner och ett batteri), skulle utgöra en särskild fördelning af svenska armén. Mecklenb.-schwerinska brigaden hade den 25. juli uppbrutit och hade den 31. juli inträffat i trakten af Röbel, där den intog kvarter.

*   *

+

För att inspektera de under hans befäl ställda preussiska trupperna afreste kronprinsen den 23. juli från Stralsund till Berlin, hvarifrån han den 1. aug. inträffade i Neu Strelitz, där han uppehöll sig till den 4. aug., då högkvarteret förlades till Demmin för att den 6. åter befinna sig i Stralsund.

Fältmarskalken grefve v. Stedingk bröt den 26. juli upp från Stralsund till Demmin, där han etablerade sitt högkvarter.

Dessförinnan hade, den 24. juli, order utgifvits om II. fördelningens uppbrott från Rostock, för intagande af kantonneringskvarter i och kring Malchow, Giistrow och Laage.

Enligt dessa order fick Skånska husar-regementet uppbryta den 25. och marschera väster om Warnow-floden samt förlades med tre skvadr. i Krakow och med tre skvadr. i Malchow.

Af fördelningens öfriga trupper uppbröt samma dag 3. brigaden och intog kvarter »söder om det vattendrag, som går norr om och långs med vägen emellan Giistrow och Tetterow sträcker sig i väster».

Artilleri-di visionen uppbröt den 26., då äfven Värmlands fältjägare-bataljon afmarscherade som betäckning för artilleriet.

Sedan de sjuke afpolleterats till sjukhus i Rostock och som vanligt kvitto tagits i kvarteren samt skarp ammunition utdelats (30 patr. per man), bröt bataljonen kl. 4 fm. upp från kvarteren, klädd i parad, samt inträffade kl. 5,30 fm. i Rostock, hvarifrån marschen den dagen gick till Schwaan, där nattkvarter togs. Följande dag fortsattes marschen kl. 6 fm. till Giistrow, där artilleriet förlades öster om Warnow(Nebel)-floden och Värmlands fältjägare, enligt särskild dislokationslista med staben i Rauhoff, och kompanierna i Hägerfelde. Mehlergertz (Mühlen-geez), Schönwalde, Karcheez, Biilow och Biilowerburg m. fl. ställen där i trakten.

4. brigaden (utom Värml. fältjäg.-bat.) uppbröt först den 27. och förlades med brigadkvarteret och två bataljoner i Giistrow samt med öfriga trupper i trakten däromkring.

Den under fältmarskalken grefve von Stedingks befäl nu ställda **Svenska armén i Tyskland** var den 29. juli i dess helhet sålunda förlagd:

Högkvarteret: i Demmin.

I. fördelningen; Fördelningskvarteret: i Faulenhorst.

1. *brigaden:* i trakten af B'enzlin (Penzlin).

2. *brigaden:* i trakten af Malchm och Teterow.

Smålands drag.-reg. i trakten af Neu Brandenburg och kringliggande byar.

En div. Göta art.-reg.: i Benzlin (Penzlin).

II. fördelningen; Fördelningskvarteret: i Giistrow.

3. *brigaden:* brig.-kv.: i Bellin.

Västg. reg:te i trakten af Malchow. Västmanl. reg:te i trakten af Krakow. Nerikes reg:te i trakten af Leiper (Liepen?).

4. *brigaden:* brig.-kv.: i Giistrow.

I. båt. Skarab. reg.: i trakten af Kritzkow. II. båt. Skarab. reg.: i trakten af Giistrow. L båt. Älfsborgs reg.: i trakten af Laage. II. båt. Älfsborgs reg.: i trakten af Recknitz. Värml. fältjäg.-bat.: i trakten af Biilow.

Skånska husarreg:t 1. båt.: i trakten af Malchow. II. båt.: i trakten af Krakow.

En div. Vendes art.-reg.: i trakten af Giistrow.

Kavallerireserven, uppdelad med Lifreg:ts kyrassiärer t. II. fördeln. i Giistrow och Skånska karbinjär-reg:t t. I. fördeln. i Sv. Pommern

Reservartilleriet och
Parken i Svenska Pommern;

III. fördelningen i trakten af Wismar (eller under samling dit.).

* *

Sedan Värmlands fältjägare lämnat kvarteren utanför Rostock, kom-mo den 26. juli i Schwaan ett par befordringar bland officerarne till bataljonens kändedom. 2. löjtnant Brissman hade näml. den 19. s. m. transporterats till stabs-1. löjtnant och underlöjtnant Ulfsparre till 2. löjtnant.

Under vistelsen i de nya kvarteren kring Biilow inlämnades dag-och sjukrapporterna kl. 5 fm., och som uppbrott snart ånyo väntades, befalldes kompanierna att använda dessa dagar till att iordningställa alla persedlar och företaga en säkert välbehöflig tvätt af skjortor och linnebyxor m. m.

Den 2. aug. brödmönstrades bataljonen af öfversten m. m. Adlercreutz kl. 8 fm. i Bauhoff.

För öfrigt exercerades, då väderleken så tillät, alla förmiddagar, kl.

5_8 eller, om väderleken då lagt hinder i vägen därför, samma timmar på eftermiddagarna, om ej af ven då väderleken var »otjenlig för exercis».

Då emellertid uppbrott snart väntades, befalldes fördelnings-cheferna att med landets auktoriteter reglera, att marschkommissarier inställde sig hos dem för att, så snart uppbrottsorder erhållits, föranstalta om förläggning, underhåll och furage.

Därjämte föreskrefs, att sedan brigad-cheferna från fördelnings-cheferna erhållit marschroute angifvande i hvilken riktning eller ställning eller i hvilka byar nattläger tilldelades hvarje brigad, skulle brigad-cheferna fördela dessa kvarter regementena emellan. Därefter skulle hvarje bataljons-chef så tidigt, omständigheterna medgåfvo, skicka en officer eller bataljons-kommissarie med erforderligt antal furirskyttar i förväg för att efterse, att vid bataljonens ankomst allt var i sin ordning i de afsedda nattkvarteren.

Äfven erinrades om, att, då nu reservammunition ankommit till fördelnings-artilleriparkerna, bataljonerna alltid skulle vara försedda med det fastställda antalet af 60 patroner per man.

Under dessa dagar befarade man i högkvarteret, att någon öfver-raskning vore att förvänta från Napoleon — hvilken man trodde ämna bryta stilleståndet — och ålades armékårens befälhafvare »att därom underrätta sina posteringar och vidtaga alla möjliga försiktighetsmått».

Afven synes man hafva befarat fientliga spionerier, och får man väl häri finna anledning till följande orderpunkt:

»Hädanefter skall hvarje från och till sjukhusen af gående soldat vara försedd med marschroute, som tillika upptager dess utseende m. m. Alla, som anträffas utan en sådan, arresteras och afsändas till sin kår. En noga uppmärksamhet fästes vid de soldater, som söka detaljerade underrättelser om styrkan och ställningen af den förenade arméns särskilda kårer, och böra dessa likaledes arresteras och bevakas.»

Ett nog så belysande exempel på den tidens uppfattning i fråga om den numera så uppmärksammade »orienteringen om läget».

Men å andra sidan uraktlät man ej att spionera hos fienden, hvarom det i ordena föreskrefs:

»De spioner, som till fienden afskickas, skola vara försedda med så lydande pass:

»*Förposterna låta innehafvaren här af passera*», hvarefter följer bc-skrifningen på dess utseende. Dessa pass böra äfven innehålla för huru lång tid, de äro gällande, öfverlemnas till befälhafvaren för den yttersta förposten, och skola af honom återsändas till den, som de samma utfärdat. »

För de kommande marscherna föreskrefs, att, »vid rörelse af trupper såväl infanteri som kavalleri marscheras hädanefter, så länge den varma årstiden varar, från kl. 4 till 8 å 9 frn. och eftermiddagarne från kl. 6 till 10 å 11, mellantiden hvilar folket och hästarne, och bör manskapet, så vidt omständigheterna och fiendens afstånd det tillåter, afkläda, tvätta och bada sig».

I enlighet med öfverenskommelsen i Trachenberg hade generallöjtnanten grefve v. Wallmoden erhållit befälet of ver den armékår, som skulle tillhöra nord-armén och samlas i Mecklenburg för att iakttaga de franska och danska truppers rörelser utefter nedre Elbe i trakten af Hamburg och Liibeck samt i Holstein äfvensom för att intränga i denna provins, om fientliga krafter ställde sig emot honom.

Denna armé-kår sammansattes af de trupper, grefve v. Wallmoden dittills haft under sitt befäl, och en svensk-meckleiburgsk fördelning, som nu organiserades. Fördelnings-chef blef generallöjtnanten frih. v. Vege-sack och de honom underställda trupperna utgjordes af en svensk brigad, en mecklenburgsk brigad samt kåren Liitzow och bataljonen Reiche.

Den svenska brigaden togs från III. fördelningen, som enligt g.-o. den 2. aug. »förändrades» så, att därefter 5. *brigaden* afdelades att ingå i svensk-mecklenburgska fördelningen och skulle utgöras af:

en båt. Smålands infanteri,
 Jönköpings regemente (tre bat:r),
 en båt. Södra skånska inf.-reg:t,
 Konungens eget värfvade regemente (en båt.),
 en skvadr. Mörnerska husar-reg:t,
 fyra skvadr. Skånska karbinjär-reg:t,
 ett hatt. (åkande) Vendes art.-reg:te.
 Samtidigt detacherades

6. *brigaden* under generalmajoren frih. Boyes befäl till II. fördelningen och skulle densamma utgöras af:

Kronobergs regemente (två bat:r),
 Kalmar regemente (tre bat:r),
 en båt. (fältbat.) af v. Engelbrechtens reg:te,
 Mörnerska husarreg:t (utom en skvadr.),
 ett batt. (åkande) Vendes art.-regte.

Den III. fördelningen förut tillhörande Pommerska legionen till fot afdelades samtidigt till I. fördelningen.

I samma g.-o. befalldes 6. brigaden att sätta sig i marsch (från Wis-mar) till Röbel och Waren samt däromkring liggande trakt vid Miirit-

zer-See, samt generallöjtnant v. Vegesack att uppbryta med den Mecklenburg-Schwerinska brigaden från Röbel och marschera öfver Plau, Goldberg, Sternberg till Bruel, Warin och byn Mecklenburg. Personligen skulle han infinna sig i Wismar hos generallöjtnant Sandels för att af honom mottaga instruktioner och aflösa honom i befälet öfver de svenska trupperna i Wismar och därefter träda under generallöjtnant v. Wallmodens befäl.

Generallöjtnant Sandels skulle å sin sida infinna sig hos kronprinsen för att mottaga hans order.

5. brigaden, hvilken med ofvan anförd sammansättning skulle ingå i den svensk-mecklenburgska fördelningen, var den 8. aug. samlad i trakten af Wismar, hvarifrån fördelningschefen, generallöjtnant v. Vegesack samma dag rapporterade, att han förstärkt sina förposter och

»tranquillt» afvaktade hvad hända kunde. Hans styrka uppgick då till

omkring 3,000 man svenskar och 2,000 man mecklenburgare. Kavalleriet var då ännu under marsch dit.

6. brigadens trupper bröto (i enlighet med g.-o. den 2. aug.) den 5. och 6. aug. upp från Wismar och inträffade den 9. aug. på följande platser:

Brigadkvarteret i staden Waren,

Kronobergs regemente i och omkr. Röbel,

Kalmar regemente i och omkr. Waren, med täten framsträckt till byn Kratzburg (i Mecklenb.-Strelitz),

Mörnerska husar-reg:tet (utom en skvadr.) i Plau och kringliggande byar,

ett batt. (åkande) af Vendes art.-reg:te i staden Waren.

IV. Koncentreringen i trakten af Berlin.

Kejsar Napoleon befann sig denna tid omgifven af tre fientliga armégrupper. Hans flyglar voro betäckta af den bayerska observationskåren vid Inn och kåren Davoust vid Hamburg. Därjämte var han i besittning af nästan alla fästningar vid Weichsel-, Öder- och Elbe-linjen. I denna ställning kunde han genom operationer på de inre linjerna uppträda med öfverlägsna krafter på alla afgörande punkter. Det var således antagligt, att han enligt sin vana skulle besluta sig för en offensiv vid stilleståndets utgång. Kronprinsen Carl Johan förmodade då af många skäl, att denna offensiv skulle riktas mot Berlin och de i Mark-Brandenburg stående trupperna af nordarmén. Därför ämnade kronprinsen till en början i trakten af Berlin hålla sig till defensiven och inveckla de, som han antog, öfverlägsna franska stridskrafterna i ett utmattande småkrig, tills de båda andra allierade arméerna hunnit framtinga en aflastning i den kejsarliga offensiven.

Under den 4. aug. utgaf kronprinsen i enlighet härmed order för

nordarméns koncentrerings till trakten af Berlin, och den 6. augusti anträdde svenska armén på två kolonner till den ändan sin marsch söderut.

Under generallöjtnant Skjöldebrands befäl uppbröt I. fördelningen nyssnämnda dag för att intaga kantonneringskvarter med täten vid Oranienburg, kön vid Templin, medan II. fördelningen — utom Värmlands fältjägare-bataljon — afmarscherade till de utsedda kvarteren med täten vid Nauen och kön vid Alt-Ruppini. Under marschen åtföljde fördelningens art.-division 4. brigaden.

Båda fördelningarnas kavalleri förlades mellan sjön Miiritz samt städerna Zehdenik och Alt-Ruppin.

Värmlands fältjägare-bataljon, som erhållit order att den 6. aug. kvarblifva i sina kvarter, uppbröt den 7. så tidigt, att densamma kl. 7 fm. kunde sammanträffa med brigaden vid Bellin, hvarefter marschen fortsattes till Plau(en).

Samma dag lämnade äfven fördelningschefen Giistrow och begaf sig till Wittstock för att den 8. inträffa i Fehrbellin, där fördelnings-kvarteret tillsvidare etablerades.

Den 8. kl. 6 fm. forsatte 4. brigaden marschen i följande marschordning: *avantgarde*: Älfsborgs reg:tes jägare; *hufvudstyrka*: artilleriet, Älfsborgs regemte (utom jägarne), Skaraborgs regemente, Värmlands fältjägare-bataljon. Marschen gick denna dag till Wittstock, där brigaden intog kvarter med Värmlands fältjägare-bataljon förlagd i Babitz och Gr. Hasslow. Artilleriet förlades i centern af hvarje fördelning.

Den 9. synes hafva varit rastdag, ty den 10. uppbröt 4. brigaden för att taga kvarter i Wusterhausen. Marschordningen, som intogs vid Herz-Sprung, var: *avantgarde*: Skaraborgs reg:tes jägare; *hufvudstyrka*: Skaraborgs reg:te (utom jägarne), Värmlands fältjägare-båt., Älfsborgs reg:te, artilleriet »för sig själf, efter dess bekvämlighet».

Enligt brigadorder af den 10. aug. uppbröt Värmlands fältjäge-bat. den 11. kl. 5 fm., då kompanierna uppställdes »på gatan, som för till Willbergerdorff», där bataljonen formerades vid tullen. Därefter marscherades till Neu-Ruppin, hvarifrån bataljonen den 12. kl. 2 em. af-gick för att i trakten sydost om Alt-Ruppin intaga kvarter i Greiben, Riitnik, Glambeck och Gr. Mutz. Därifrån utsattes brefposteringar i Grieben och Herzberg för kommunikation med brigadkvarteret i Ra-densleben.

De »på landet» förlagda bataljonerna voro anvisade att från kvarteren taga vägvisare, som anvisade genaste vägen till brigadens samlingsplats.

Truppernas marsch var inrättad med afseende på deras »bekvämlighet och konservation», och beräknades marschen på det hela af 3

tyska mil (omkr. 22 kilom.) om dagen utan rastdag eller $4\frac{1}{2}$ tyska mil (omkr. 34 kilom.), då hvar tredje dag rastades.

I kvarteren åtnjöt truppen tillräcklig och god föda och, då uppbrötet skedde tidigt om morgonen, voro kvartervärdarne skyldiga att gifva soldaten »något i dess tornist att ätas vid rasten». Äfven fordon och hästar rekvirerades i kvarteren, hvarå liksom på underhållet gafs kvittenser.

»All sjukattiraljen» sändes den 8. aug. till Alt-Ruppin, då alla vid fördelningens sjukhus i Giistrow varande sjuke afpollerades till sjukhuset i Rostock.

Den 8. aug. beordrades generallöjtnanten frih. Sandels att taga öfver-befälet öfver den af generalmajoren frih. Posse kommenderade II. fördelningen och den generalmajoren frih. Boye underställda 6. brigaden, hvilka båda enheter nu skulle utgöra en särskild kår (underställd fältmarskalken, men som därefter i gen.-orderna kallades än »divisionen Sandels», än »II. divisionen»). Samtidigt beordrades 6. brigaden (jämte bataljonen ur v. Engelbrechtsens regemente, som numera tillhörde brigaden) att under brigad-chefens befäl uppbryta från sina innehavande kvarter i trakten af Röbel och följa samma väg som II. fördelningen, hvars trupper fingo rycka närmare Nauen för att lämna rum för 6. brigaden.

Generalmajor v. Engelbrechten förordnades den 9. aug. att som mi-litärbefälhafvare öfver Pommern och Riigen hafva befäl och inseende öfver alla militära anstalter därstädes och att som öfverkommendant i Stralsund hafva speciellt inseende öfver alla försvarsanstalterna uti och kring denna stad och å halfön Darst.

I Stralsund öfvertogs garnisonstjänsten den 9. aug. af de dit anlända engelska trupperna, medan 250 man af v. Engelbrechtsens regem:te jämte mecklenburgska och pommerska bönder fingo fortsätta de påbörjade befästningsarbetena under chefens för ingenjör-brigaden, öfver-ste Sparres, ledning.

Samtliga verk skulle vara sammanslutna och alla ställen tillslutna till den 15. aug. på aftonen.

Genom den 14. och 16. aug. från Oranienburg och Potsdam ut-gifna bestämmelser gafs en fastare organisation åt den pommerska landstormen, som uppgick till en styrka af omkr. 14,000 man och som befalldes vara i tjänstbart stånd till den 20. aug., så att den kunde sättas i aktivitet, när omständigheterna det fordrade.

Kronprinsen förlade den 10. aug. sitt högkvarter till Oranienburg — dit han själf anlände den 12. —, där detsamma förblef till den 15. aug., hvarefter det flyttades till Potsdam.

Den 13. aug. voro nordarméns kommenderande generaler kallade

till en sammankomst i Oranienburg hos kronprinsen för att få del af hans afsikter med afseende på de förestående operationerna.

Om än kronprinsen på grund af terrängens beskaffenhet och andra skäl haft väl grundade anledningar att föredraga en uppställning af armén norr om Berlin, bestämde han sig dock för att samla armén söder därom, kanske ej minst med hänsyn till den rådande allmänna opinionen, som kräufde Mark-Brandenburgs och Berlins skyddande mot fiendtlig invasion.

Svenska armén hade därför — dagen före sammankomsten i Oranienburg — erhållit order att intaga en mer sammandragen ställning nära Oranienburg och Nauen, med täten vid Spandau, hvilken order den 13. fullständigades med bestämmelsen, att kåren Sandels (II. fördelningen och 6. brigaden) skulle hafva täten i Potsdam och kön i Nauen, samt I. fördelningen (Skjöldebrand) skulle hafva täten vid Spandau och kön i Oranienburg.

I samband härmed anvisades kåren Sandels att hafva sitt nederlags-sjukhus i Neu-Ruppin och I. fördelningen sitt i Liebenwalde, hvilka båda sjukhus fingo »appuyera» på Neu Brandenburg, hvarest en större sjukhusinrättning formerades.

Till följd af dessa order uppbröt Värmlands fältjägare-bataljon den 14. ang., med samling kl. 5,30 fm. i Sommerfeld, och fick efter en kort marsch gå i nya kvarter i Bergen (Berge?) Kuhorst, Dreibriicken, Kö-nigshorst och Tellenforst.

4. brigaden förlades i övrigt i trakten af Lentzke (5 kilom. väster om Fehrbellin), med brigadkvarteret i denna by.

Följande dag var rastdag, och den 16. kl. 9 fm. afmarscherade fältjägare-bataljonen till nya kvarter, som först togos i Bornstedt utanför Potsdam, men sedan truppen väl blifvit förlagd och man ordnat sig med vakter m. m. samt börjat putsa munderingar och gevär, fick bataljonen — sedan utöfver de vanliga 30 skotten pr man ytterligare 20 utdelats ----uppbryta därifrån redan kl. 7 em. och intaga nya nattkvarter i Potsdam.

Samtidigt förlades chefens för I. fördelningen kvarter till Seeland och generallöjtnant Sandels' till Fahiiand.

Kronprinsen hade dagen förut flyttat sitt högkvarter till Potsdam, hvarifrån den 16. en bulletin utfärdades med tillkännagifvande att, då underhandlingarna i Prag ej lämnade något hopp om framgång, hade vapenstillståndet den 10. blifvit uppsagdt, så att fientligheterna den 17. kunde taga sin början.

V. Gross-Beeren.

Vid stilleståndets slut var den förenade norra armén grupperad i följande ställningar:

- 1) *Svensk-mecklenburgska fördelningen*, under befäl af generallöjt-

nanten frih. v. Vegesack, emellan Wismar och byn Meckleihurg med detachement mot Schweriner-sjön;

2) *Observationskåren vid nedre Elbe*, under generallöjtnanten grefve v. Wallmoden, med hufvudstyrkan i trakten af Wittenburg och en del i trakten af Boitzenburg samt med högkvarteret i Schwerin;

3) *Preussiska observationskåren* — en division af preuss. IV. armé kåren — under generalmajor Hirschfeld, med omkr. 2,000 man vid Havelberg, omkr. 10,000 man echelonnerande emellan Genthin och

Burg samt omkr. 5,000 man framför Magdeburg;

4) *Ryska armén*, kommenderad af generallöjtnant Winzingerode, med högra flygeln stödd mot Brandenburg och med vänstra flygeln utsträckt till Ketzin, med förposterna på Havelns vänstra strand och infanteriet på dess högra;

5) *III. preussiska armékåren*, under befäl af general v. Biilow, med divisionerna Krafft och Hessen-Homburg emellan Potsdam och Berlin, med divisionen Thiimen vid Trebbin och Thyrow samt med divisionen Borstell i Zossen, Mittenwalde och Königs-Wusterhausen;

6) *Svenska armén*, under fältmarskalken grefve von Stedingk, emellan Potsdam och Spandau; samt

7) *IV. preussiska armékåren* (utom divisionen Hirschfeld) kommen derad af general v. Tauentzien¹, med en del blockerande Stettin, en del som reserv vid Miillrose och en del vid Fiirstenberg (vid Öder) samt med högkvarter i Miincheberg.

Kronprinsen, som genom sina hemliga agenter fått vissa rapporter, meddelade en 16. generalerna frih. Winzingerode och Hirschfeld samt fältmarskalken grefve v. Stedingk, att kejsar Napoleon marscherade från Luckau till Baruth och att han tagit sin riktning på Berlin, hvadan det vore högst sannolikt, att en stor batalj skulle förefalla inom trenne dygn, efter all anledning att tro i trakten af Berlin.

Svenska armén fick därför order att kl. 2 fm den 17. af tåga för att begifva sig till Charlottenburg, och ryska armén (med undantag af 3,000 man kosacker och 3,000 man lätt infanteri samt erforderligt artilleri, som skulle anfalla den från Baruth mot Berlin marscherande franska arméns flank och rygg), beordrades att med forcerad marsch begifva sig till Spandau, med sin tät stödjande sig på de svenska trupperna vid Charlottenburg. General Hirschfeld åter fick befallning att, kvarläm-nande 5 å 6,000 man mot Magdeburg, sammandraga minst 10,000 man mellan Brandenburg och Genthin.

General von Biilov tillställdes order att hålla sina trupper stridsfärdiga med hufvudkrafterna på höjderna vid Tempelhof utanför Ber-

¹ Hvilken visserligen skulle äga att operera själfständigt, men dock under denna tid erhöi order af kronprinsen.

lin och en brigad vid Zehlendorff (mellan Potsdam och Berlin). Äfven generalen grefve v. Tauentzien befalldes att med sin reserv afgå till Berlin, dit också general Bliicher fick uppmaning att påskynda sin marsch. Om än den terräng, i hvilken kronprinsen valde att möta kejsar Na-poleons anfallsrörelse, ej af alla erkännes såsom väl vald, erbjöd den dock möjlighet att gå fram emot det väntade anfallet. 3 å 4 km. från Berlin sträckte sig ett i genomsnitt 4 mil bredt oafbrutet skogsbälte, som hvars gräns i norr kan anses linjen Saarmund—Trebbin—Zossen—Königs-Wusterhausen samt i södra linjen Treuenbrietzen—Juterbogk—Golssen—Buchholz. Denna terräng var då mer än nu svårtillgänglig på grund af sumpmarker, genom hvilka man så gott som endast å de få vägarna kunde komma fram.

*   *

*

Till efterkommande af g.-o. af den 16. aug. uppbröt svenska armén kl. 2 fm. den 17. från Potsdam och förlades i läger vid Charlottenburg, dit kronprinsen den 18. flyttade sitt högkvarter. Som rapporterna då läto förmoda, att fienden rörde sig framåt, befallde kronprinsen för den 20. en sammandragning af trupperna åt högra flygeln.

Under det den förenade norra tyska armén dessa dagar var koncentrerad att skydda Berlin, uppstodo en del svårigheter med provianteringen; särskildt gjorde sig brödbrist gällande. Från och med den 20. aug. utdelades dagligen endast 1 ^{<B>} bröd per man, men fördubblades i stället portionen af gryn, ärter eller potatis; äfven erhöilo underofficerare och manskap som ersättning för brödminskningen en särskild gratifikation.

Medan Värmlands fältjägare-bataljon var förlagd i lägret vid Charlottenburg, bestreds dess vaktgöring af en lägevakt om 1 und.-off., 1 korpr. och 12 man samt en trossvakt om 1 korpr. och 9 man; därjämte var en piket beordrad om 1 off., 1 und.-off., 1 korpr. och 30 man, som samlades vid tapto kl. 9 em., då densamma indelades och sedan skulle vara färdig att utrycka endast i fall af påkommande larm.

Två nya officerare ankommo under denna tid till bataljonen, näml. underlöjtnanterna Aminoff och von Pläten.

Den 21. aug. blef svenska armén beordrad att kl. 7 fm. bryta upp från lägret vid Charlottenburg och af marschera till Potsdam, hvarest till samlingsplatser bestämdes

för 1. fördelningen mellan Babitz Miihle och Teltower förstad samt för kåren Sandels (II. fördeln. och 6 brig.) framom Pirsch- och Schaf-Bricke.

Armén skulle för öfrigt hålla sig beredd att vid första order upp-bryta, och skulle erforderliga smärre kavalleri-posteringar utsättas, på det att ingen surprise skulle kunna äga rum.

II. fördelningens marsch gick »genom skogen» Grunewald, och in-
kvarterades 3. brig. i Potsdam, 4. brigaden och artilleriet »på andra
sidan» Potsdam, i Bornstädt och angränsande byar.

Kavalleriet förlades: I. fördelningens i Macken och Stangdorff, II.
fördelningens och 6. brig:ns i Neuendorff och därtill gränsande byar.

Ammunition, medicinalier och verktyg medfördes vid trupperna, all
öfrig tross skulle sedan sändas of ver Spandau till Fahrland:

Under samma dag kommo till dessa order nya, så lydande:

»Enligt nu ankomne order uppbyter armén genast, så att infanteriet
och artilleriet i natt kl. 12 kunna vara församlade i Potsdam för att
därifrån kunna utrycka på exercisplatsen vid Teltower Vorstadt.

Utom ammunitions- och medicinalvagnar och en sjukvagn pr batal-
jon, som medtages, afgår den öfriga trossen, så snart trupperna upp-
brutit, till Spandau under betäckning af 10 man pr bataljon och 1 offi-
cer af hvarje brigad men stannar, sedan den passerat Potsdam och for-
merar sig utanför berörda stad.

Manskapet inedtager tvenne dagars proviant. Det utfallna bränn-
vinet och officerarnes kantiner medföras på vagnar, hvilka alltid
för-blifva $\frac{1}{3}$ mil bakom armén.

Armén håller sig färdig att slåss».

-7

Dessa order voro föranledda af de operationer, som företagits af
kej-sar Napoleon. Denne hade först begifvit sig till Schlesien för att
rikta ett kraftigt slag mot sin där stående motståndare, men af böhmiska
arméns framryckning mot Dresden sett sig föranlåten återvända dit.

Då stilleståndet utgick, voro Napoleons trupper i stort sedt sålunda
grupperade:

/. *Hufvudkrafterna, till betäckning för Dresden:*

1) öster om Dresden vid Pirna och Königstein: XIV. kåren (S.'t Cyr)
och I. kav.-kåren (Lhéritier),

2) vid Bautzen: I. kåren (Vaidamme),

3) mellan Görlitz och Zittau: Gardena (Mortier), II. håren (Victor)
och en kav.-kår (Latour-Maubourg).

4) framför dessa som avantgarde mot böhmiska gränsen: VIII. kåren
(Poniatowski) och en kav.-kår (Kellerman),

5) på fronten Hainau-Goldberg: III. kåren (Ney) och V. kåren (Lau-
riston) samt en kav.-kår (Sebastiani),

6) bakom dessa på fronten Bunzlau—Löwenberg: VI. kåren (Mar-
mont) och XI. kåren (Macdonald).

CARL XIV JOHAN

//. För offensiven mot kronprinsen af Sverige :

1) i nedre Lausitz, i linjen Kottbus—Luckau: *Berlin-armén* under marskalk Oudinot, sammansatt af IV. (Bertrand), VII. (Reynier) och

XII. (Oudinot) kårerna samt III. kav.-kåren (Arrighi),

2) mellan Magdeburg och Wittenberg: »mellankåren» Girard (en af två svaga divisioner bildad förbindelsekår), samt

3) vid Hamburg: XIII. kåren (Davoust)

Genom denna gruppering afsåg kejsar Napoleon att genom hufvud-krafternas hållande i defensivställningar möta de anfall, som schlesiska och böhmiska arméerna kunde vilja företaga, och samtidigt hafva fria händer att öfvergå till offensiven vid gynnsamt tillfälle, samt att först söka ett afgörande mot nordarmén.

Napoleons stora förbindelseväg med Frankrike gick öfver Leipzig—Erfurt—Rassel—Mainz och skyddades medelst reservkårer och fästningsverk.

* f.
ii.

Den af kronprinsen af Sverige natten till den 17. aug. igångsatta spänningen konstaterade, att terrängen söder om sump- och skogsmarkerna den 17. på aftonen var besatt af talrika fientliga trupper. Den 18. och 19. förflöto under obetydliga avantgardesstrider.

Den 19. aug. förenade Oudinot sina trupper — omkr. 70,000 man med 216 kanoner — och satte sig under en draging åt väster i marsch till linjen Baruth—Luckenwalde, i afsikt att närma sig den från Magdeburg kommande Girard, samt använde den 20. till rekognosceringar.

På grund af en denna dag anländ kategorisk order från Napoleon att med undvikande af hvarje rörelse åt sidan gå rakt fram till genombrytning af nordarmén, framryckte han den 21. på tre kolonner mot linjen Trebbin—Saalow, och hans avantgarden kommo samma dag till häftiga strider med v. Bulows, till Trebbin, Nunsdorff och Mellen framskjutna trupper.

Innan kronprinsen fått säkra rapporter härom, anordnade han för den 22. en förening af ryska och svenska arméerna samt preussiska kåren v. Biilow (utom två divisioner) till Saarmund i afsikt att falla den ur skogsterrängen utträdande fienden i flanken, på samma gång som han ämnade låta de båda divisionerna Thiimen och Borstell (af kåren v. Biilow) från Trebbin och Mittenwalde anfalla honom i fronten, samt beordrade general v. Tauentzien med sina till Berlin ankomna krafter till Klein Beeren till understöd härför. Därjämte beordrades general Hirschfeld att, medförande infanteriet på vagnar, begifva sig till Potsdam, och därifrån till Saarmund.

16. *Värmlands fältjägare.*

Svenska armén var, enligt den förut omnämnda ordern af den 21., sedan kl. 12 midnatt generalmarsch slagits, kl. 2 fm. den 22. under gevär i Potsdam. Sfcottväxling hördes då på afstånd. Brigaderna marscherade bataljonsvis utom Wittenberger Thor, där gevären skarp! addades, hvar-efter marschen fortsattes till den lilla staden Saarmund. Där gjordes en 4 timmars halt.

Rapport hade nu ingått, att fienden anryckte i massa att forcera defiléerna vid Wietstock, hvadan kronprinsen kl. 9,30 fm. gaf order om intagande af en beredskapsställning med ryska armén vid Giitergotz, svenska armén vid Ruhlsdorff och kåren v. Biilow till vänster därom, med vänstra flygeln stödd mot Heinersdorff. Preussiska divisionen Thumen anvisades att besätta defiléerna vid Jiihnsdorff, Wietstock och Wilmersdorffer Weinberg med förtrupper, och ryska armén att med 3,000 kosacker och en lätt infanteribrigad besätta Beelitz och Treuen-brietzen samt oroa fienden i flank och rygg.

Till efterkommande af dessa order afmarscherade från Saarmund först ryska kavalleriet och artilleriet och därefter svenska armén, som passerade genom ryska infanteriets bivacker och skyndade mot fältet vid Teltow. Där uppställdes armén med front mot Gross-Beeren och med högra flygeln stödd mot ryska armén — som följt efter till Giitergotz — och med vänstra åt byn Ruhlsdorff, dit kronprinsen äfven begaf sig och etablerade högkvarteret vid därvarande väderkvarn.

Af IIL preussiska kåren (v. Btilow) samlades två divisioner (Hessen-Homburg och v. Krafft) vid Heinersdorff, medan de båda ofriga stodo, v. Thiirnen i trakten af Jiihnsdorff, Wietstock och Wilmendorfer Weinberg och v. Borstell vid Mittenwalcle.

General v. Tauntzien, som af kronprinsen den 21. underrättats om fiendens framryckning mot Trebbin och Zossen, hade dragit sig till Blanken-felde med disponibel styrka af IV. preussiska kåren, samt dirigerade på kronprinsens order den 22. divisionen Wobeser att för oroande af fiendens högra flank afgå till Lieberose, hvarifrån divisionen sedan beordrades öfver Friedland till Buchholtz.

Marskalk Oudinot hade för den 22. aug. dirigerat två divisioner, en af XII. och en af VII. kåren mot Wilmersdorff, ytterligare en division af VII. kåren väster om Rangsdorffer See mot Jiihnsdorff för att sätta sig i besittning af passagen vid Blankenfelde

Kl. f ram emot 11 började frammarschen, som på eftermiddagen ledde till tre häftiga strider vid Wilmersdorff, Wietstock och Jiihnsdorff, som preussiska divisionen Thumen efter tappert motstånd nödgades utrymma för att draga sig norrut, där densamma på aftonen förenade sig med III. preussiska kårens hufvudstyrka vid Heinersdorff.

Att den förenade norra tyska armén, som ofvan anförts, under dagens

lopp var uppmarscherad i linjen Giitergotz—Ruhlsdorff—Heinersdorff. synes ej hafva kommit till marskalk Oudinots kännedom, ty han ordnade sig för följande dags framryckning så godt som under fredsmarsch på tre kolonner mot Berlin. ; .

På morgonen den 23. anryckte således mot Blankenfelde IV. kåren (Bertrand), mot Gross-Beeren VII. kåren (Reynier) samt mot Ahrens-dorff XII. kåren (Oudinot) och III. kav.-kåren (Arrighi).

Vid Blankenfelde stod då divisionen Dobschutz af IV. preuss. kåren (Tauentzien) med 32 kanoner. Xär kl. mot 9. anmarschen af-fientliga kolonner rapporterades.lät general von Tauentzien avantgardet besätta sydutgången af byn och tog med öfriga styrkan ställning å höjderna på ömse sidor därom. Frammot 2-tiden på em. slutade den strid, som nu uppstod, med fransmännens återtag till Jiihnsdorff.

I den beredskapsställning, de ryska och svenska truperna den 22. intagit i linjen Giitergotz—Ruhlsdorff, fingo de den dagen och följande natt bivackera. Den 23. på morgonen befallde kronprinsen intagande af slagordning med första linjen i »bataljordning», andra och tredje linjerna »i massa». Trupperna väntade nu »att med mod få mäta sig med fienden». Till den framför svenska armén belägna byn Ruhlsdorff var af delad en mindre infanteristyrka, och i terrängen $\frac{1}{2}$ å $\frac{3}{4}$ mil söder om byn voro svenska jägare — bland dem Värmlands fältjägare — på förpost.

General v. Biilow erhöll under dagen order att koncentrera sig vid Heinersdorff och Gross Beeren, dit äfven general Borstell beordrades af gå för att förena sig med sin kår samt, om så behöfdes, understödja general Tauentzien. Som emellertid general v. Biilow hade sitt hufvud för sig, marscherade han förbi Heinersdorff ända till Lichtenrade, hvar-ifrån han först på en bestämd order af kronprinsen återvände och efter en onödig 12 km:s marsch kl. 1 em., under ett strömmande regn, återin-tog bivack vid Heinersdorff med sina af marschen rätt medtagna trupper. Något senare anlände äfven divisionen Borstell dit.

Dagen förflöt emellertid, utan att något anmärknings var dt inträffade, och klockan var mellan 5 och 6 på aftonen, då general v. Biilows på grund af kronprinsens ofvan anförda order till Gross-Beeren framskjutna bataljoner kommo tillbaka därifrån i full reträtt. De hade nödgats vika för VII. franska kåren, som emellertid, efter att hafva tagit Gross-Beeren i besittning, afbröt sin framryckning och helt sorgglöst började gå i bivack.

General v. Biilow sände genast rapport till kronprinsen och erhöll dennes order att gå till anfall.

För dettas utförande fick divisionen Hessen-Homburg utgöra högra flygeln och divisionen v. Krafft bilda vänstra flygeln, medan divisio-

nen v. Thiimen samt reservkavalleriet och reservartilleriet ställdes baikom som reserv. Divisionen Borstell beordrades att öfver Klein-Beeren kringgå fiendens högra flygel.¹ Därjämte fingo 60 kanoner köra upp på flyglarne och framför centern af fronten.

Hela dagen hade det oupphörligt regnat, hvilket hade till följd, att infanteriets gevär med svårighet eller alls ej brunno af, och fransmännen märkte ej preussarnes anryckande, förr än dessas artilleri började öfversålla väderkvarnshöjden vid Gross-Beeren med projektiler.

De franska trupperna — bland hvilka en del voro sachsiska — fingo emellertid äfven sitt artilleri i verksamhet, och det kom under 1¹/₂ timme till en artilleristrid, som visserligen å båda sidor vållade förluster, men dock .ej medförde något af görande i det anfall, till hvilket general von Biilows infanteri framgick.

På sin därom gjorda underdåniga hemställan erhöll då chefen för svenska fältartilleriet, öfverste von Gardell, kronprinsens order, att med det ridande batteriet utrycka till den terräng framom svenska arméns uppställning, där III. preussiska armékåren nu var häftigt engagerad med fienden.

Då batteriet under sin framryckning kom till stora slätten bakom byn Ruhlsdorff, märkte öfverste v. Gardell oförmodadt åt höger och långt bakom preussiska högra flygeln en betydlig fientlig styrka af alla vapen, förnämligast artilleri, mot hvilken genast batteri formerades. I starkaste fart anrycktes nu på drufhagels-håll och skjutning börjades med kulor och granater, »såsom mest verksamt mot artilleri».

Denna skjutning blef lifligt besvarad, men likväl »mot en vida öfver-lägsen artilleristyrka fortsatt», till dess en mängd (franska) tiraljörer kastades ut i en i batteriets vänstra flank befintlig liten skog, hvarpå »då batteriets ställning på ett vidsträckt öppet fält och för mycket af-lägsen från sin soutien blef äfventyrlig, samt då ändamålet fullkomligt vunnits, att mala fiendens rörelser bakom preussiska högra flygeln. till dess nödig uppmärksamhet därå blifvit väckt, åter uppbröstades och i skymningen till bivacken återvändes, sedan likväl en officer med underrättelse förut blifvit af sänd till general Biilow».

Batteriet af sköt under striden 45 st. 6-@:iga kul- och karteschkott. 6 st. 8-U:iga granater samt 5 st. 8-<ffi:iga kartescher. Dess förluster voro: 3 man och 3 hästar döda och saknade, 1 officer och 3 inan samt 9 hästar blesserade.

Batterichefen, kapten v. Miühlenfels, liksom batteriets öfriga officerare och truppen hade »på förut vanligt sätt utmärkt sig genom köld», ocl. fienden hade »erhållit ett litet prof af svenska artilleriets verksamhet-.

¹ Enligt öfverste Friedrich, var divisionen af v. Biilow ställd som reserv i andra linjen, men general Borsteils offensivanda dref honom till en dragning åt vänster och mot fransmännens flank mot v. Bulows order.

Under tiden hade gerjeral v. Biilow låtit sin högra flygeldivision framrycka i echelonner (med första linjens bataljoner deployerade och den andra linjens i kolonner)... Då gjorde sig äfven divisionen Borstels anfall öfver Kl.-Be.eren gällande i fiendens högra flank. General v. Biilow lät då heja armékåren under artillerisalfvornas fördubblade framrycka till bajonettanfall, inför hvilket de franska trupperna ej kunde hålla stånd utan veko från Gross-Beeren, som kl. omkr. 8 em. togs af divisionen v. Krafft, och; dit general v. Biilow lät såväl divisionen Hessen-Homburg som den i reserv hållna divisionen v. Tmlmen rycka fram i höjd med divisionen v. Krafft.

Då det svenska ridande batteriet bröstdade upp och återgick till bi-vacken; framred det till högra preussiska flygeln af delade reservkavalleriet (under general.von Öppen) till attack..mot den af öfverste von Gardell beskjutna franska styrkan, af hvars artilleripjäser en del demonterats. Attacken skedde med den kraft, att fransmännen äfven här blefvo slagna; en stor del af dem togs tillfånga och deras artilleri, 16 pjäser, togs såsom byte af det preussiska reservkavalleriet.

Den förenade norra tyska armén hade segrat, dess preussiska III. och IV. armékår hade så godt som ensamma räddat sitt lands hufvudstad, utan att arméns båda öfriga till städes varande kårer — ryska och svenska arméerna — dittills blifvit utsatta för anfall från den mot dem framgående XII. franska kåren (Oudinot).

Denna kår hade vid 6-tiden på em. nått Ahrendorff på marsch mot Gu-tergotz. Den i tåten varande kavalleridivisionen Fournier förmåddes då af kanonåskorna vid Gross-Beeren, att inslå riktningen mot Ruhlsdorff, följd af divisionen Guilleminot. Fournier ankom vid 8-tiden till slagfältet och uppmarscherade under fullkomligt mörker vid Neu-Beeren, där Guilleminot inträffade en half .timme senare. Det vid skogsbrynet stående preussiska 1. Lifhusar-regementet märkte då det fientliga kavalleriet och varskodde det i närheten varande preussiska infanteriet, som bildade fyrkanter och afmarscherade mot väderkvarnen vid Gross-Beeren. För att betäcka infanteriet anföllo Lifhusarerna det franska kavalleriet, men anföllos i sin tur af två franska jägare-regementen och jagades i riktning mot Gross-Beeren, där ytterligare preussiskt kavalleri drogs med i vild jakt, och hela massan rusade norrut genom kåren v. Biilow, som i mörkret och helt förvirrad ej kunde skilja vän från fiende. Först vid Heinersdorff löste sig kavallerimassorna från hvarandra'och fransmännen sökte på omvägar komma tillbaka till Neu-Beeren.

Men äfven svenska armén fick en känning af denna Gr.-Beeren-dagens slut-akt.

En fransk kavalleristyrka red kl. omkr. 9 em. i mörkret mot Värmlands fältjägares vedettkedja; det fientliga kavalleriet kunde med möda

urskiljas i mörkret, - och skotten brunno till följd af=regnet med svårighet eller alls ej af. Fienden blef emellertid »så väl mottagen af husarerna och jägarne, att han ånyo såg sig tvungen att återtaga», sedan han dock först tillfogat kapten Ugglas kompani en af sevärd förlust.¹ Icke mindre än 24 man på vedettkedjans vänstra flygel blefvo mer eller mindre svårt sårade, hvilket väl till stor del får tillskrifvas den omständigheten, att Värmlands fältjägare *saknade bajonetter* och med sina korta studsare hade svårt att under mörkret värja sig i handgemäng mot kavalleri.

De bleserade voro:

N:ris 2 Schön, 13 Fox, 15 Pino, 29 Alfrid, 40 Kluck, 41 Axberg, 45 Barth, 46 Turk, 47 Amor, 49 Thor, 70 Atis, 72 Brinck, 80 Hallden, 82 Adrian, 85 Häger, 86 Flodberg; 87 Ferm, 88 Blinck, 91 Carolini, 93 Barck, 95 Skarp, 96 Sten och 98 Fassold.

Som kompaniet räknade — med befäl — 159 man, medförde detta en förlust af 15,1 %.., '..>

*   *
*

De båda franska divisionerna Fournier och Guilleminot dröjde en stund i närheten af slagfältet, därefter anträdde äfven de återtåget, som gick till Ahrensdorf f. Kl. f rameinof 2 på morgonen d. 24. af marscherade XII. kåren till Gross Beuthen, den IV. till Saalow och på fm. den 24. befann sig den franska »Berlin-armén» bakom den linje, densamma förut intagit och nu på reträtt.

Denna skedde ined stor hastighet och under förföljande af ryska lätta kavalleriet under general Tschernitscheff. På aftonen den 24. aug. befann sig IV. kåren emellan Gadsdorff och Saalow, VII. vid Gottow, och XII. drog sig öfver Trébbin till Baruth.

*   #
*

III. preussiska armékårens förluster uppgifvas hafva varit 1,774 man (döde, sårade och fångne), hvilket, då kåren den 20. aug. räknade 48,400 man/blir 3,7 %.

* .   •-•;# i

Den segrande förenade norra tyska arméns hufvudkrafter stannade öfver den 24. aug. i trakten af slagfältet, där armén vunnit en så god

¹ AF kohipaiiet voro 70 man under befäl af löjtnant Ulfsparre utsatta som vedetter å förpostkedjans vänstra flygel, utan att något svenskt kavalleri fanns utanför flanken. På grund därpå frikändes Ulfsparre af, följ. dag hållen krigsrätt från allt ansvar, men däremot fick »general C. några dagars ar.rest för sin försummelse att på vänstra flygeln af förpostkedjan placera kavalleri». (Öfv. Ulfsparres minnesbok.)

grundval för det, kommande fälttåget, och under dessa dagar anlände en deputation från Berlins magistrat till kronprinsen af Sverige för att tacka honom för Berlins räddning, hvilket erkännande väckte en viss afund hos general von Biilows vänner, som ansågo, att äran af dessa dagar var hans.

Berlins invånare bisprungo på allt sätt de sårade, och armén i dess helhet omhuldades på bästa vis genom vitsändande af lifsmedel m. m.

VI. Mot Elbe-linjen.

Under den 24. aug. befallde kronprinsen general, v. Biilow att »harce-lera» fienden i fronten samt general v. Tauentzien att med sitt avantgarde fatta position emellan Wietstock och Weinberg till vänster om Schulzendorff och med hufvudstyrkan af sin kår stanna vid Jihnsdorff samt förena sig med general Wohbeser, hvars division från linjen Mittenwalde—Zossen borde söka kringgå och anfalla fiendens högra flank, medan kosackerna skulle försöka taga fienden i ryggen.

General Hirschfeld fick med sin division återgå till sin förra ställning i Brandenburg, för att drifva tillbaka de franska trupper, med hvilka general Girard utryckt från Magdeburg för att söka förenig med marskalk Oudinot.

Af ryska armén framsände kronprinsen som avantgarde hela lätta kavalleriet, hvars verksamhet dock betydligt inskränktes af den »mycket eländiga marken».

Hufvudkrafterna af ryska armén samt svenska armén fingo tillsvidare kvarstå i sina ställningar, emedan kronprinsen ännu ej var säker för sin högra flank på grund af de rapporter, som ingått om Davousts och Girards operationer.

Den 25. synes i detta afseende full klarhet ha vunnits, att det ej var Davoust, utan endast Girard, som anryckt från Magdeburg, och utgåfvos då order för ryska och svenska arméernas marsch söderut.

Ryska armén beordrades afgå öfver Beelitz till Treuenbrietzen. Svenska armén — med undantag af Värmlands fältjäg.-bat. och Mörnerska husarreg:t (utom en skvadr.) — uppbröt den 26. aug. från bivacken vid Ruhlsdorff, h vartill tecken gafs med trumpet från väderkvarnsbacken.

Förpostkedjan indrogs kl. 8 fm., dock fingo 1, brigadens reg:rens jägare fortfara att patrullera till den trakt, förpostkedjan före uppbrottet innehade, till dess trosskolonnen af gått från bivackplatsen, då nämnda jägare jämte eii skvadr. Mörnerska husarer utgjorde trossbetäckning.

Värmlands fältjägare-bataljon jämte Mörnerskahusar-regementet (utom en skvadr.) ställdes tills vidare under öfversten frih. Cederströms befäl enligt särskilda order, såsom nedan omtalas.

Svenska armén förflyttades nu under korta dagsmarscher, den 26. till Saarmund och den 27. till slätten vid Mietgendorff och Schies, för att den 29. kl. 9 fm. intaga en ställning bakom Beelitz-skogarna. Kronprinsen tog samma dag sitt högkvarter i Beelitz och förklarade sitt nådiga välbehag med den ordning, som under dagens lopp rådt vid truppernas marsch. Den 30. afgick svenska armén till Buchholz och den 31. till Treuenbrietzen.

Det detachement, som den 26. aug. ställdes under öfversten frih. Cederströms befäl, befann sig den 27. och 28. mellan Philipsthal och Ahrensdorff. Enligt kronprinsens order af den 28. aug. förstärktes de-tachementet då med en af I. fördelningens reg:rens jägare bildad bataljon — som i början stod underbefäl af kapten Weidenhielm, fr. o .m. den 30. under befäl af major Brunau — samt fyra 6-® :iga kanoner och beordrades genast afgå till Beelitz för att bilda reserv åt general Winzin-gerode, som ägde att gifva detachementet nödiga order och instruktioner.

I enlighet härmed följde detachementet den 29. det ryska kavalleriets framryckning till Treuenbrietzen — där första gången under flere dagar tillfälle blef att köpa mat och brännvin. Den 30. passerades staden Niemeck, hvarefter detachementet samma dag framkom till Gr.-Mar-zehns vid sachsiska gränsen.

Dittills hade detachementet under rådande stark hetta följt ryska kavalleriet, men måste den 31. lämna sig efter under den rekognoscering, general Winzingerode då på kronprinsens order företog mot fiendens vänstra flygel, som var rapporterad emellan Marzahna och Kröp-sta3dt. Franska trupper visade sig i en närbelägen by, hvarvid den ryske generalen befallde, att de båda svenska jägare-bataljonerna skulle anfalla. Som dessa emellertid voro en half mil bakom, kunde detta ej genast verkställas, och då de sedermera framkommo, hade fienden formerat en linje, som uppskattades till 50.000 man. Detachementet fick då återgå till Gr.-Marzehns och därifrån under nattens lopp till Niemeck, medan de franska trupperna bibehöllo sin ställning i trakten af Feldheim.

Den 1. sept. beordrades, att detachementet skulle återsändas till svenska armén och de till detsamma hörande trupperna återgå till sina fördelningar, brigader och regementen, dock skulle den ur I. fördelningen uttagna jägare-bataljonen fortfarande stå under major Brunaus befäl och tillhöra 1. brigaden.

Därjämte utgfs g.-o., att en *kavallerifördelning* skulle formeras under generallöjtnant Skjöldebrands befäl (bestående af Lifreg:ts-brigadens kyrassiar-kår, Smålands dragon-regemente, Skånska husar-reg:t jämte ett ridande batt. Vendes art.-reg:te), och beordrades till följd däraf generalmajoren frih. Posse att öfvertaga befälet öfver I. fördelningen.

Svenska armén beordrades den 2. sept. att intaga ställning emellan Haselöff och Rietz samt fick — efter att den 3. hafva rastat — den 4. be gifva sig till klostret Rabenstein (Rabén), där densamma uppmarscherade på slätten med kavalleriet vid Kl.-Marzehns och avantgardet — som stod under befäl af generalmajor Boye, och i hvilket Värmlands fältjägare-bataljon fått ingå — vid Gr.-Marzehns.

Där af delades på grund af kronprinsens order öfverstelöjtnant Holm-stedt med fältjägare-bataljonen och »25 hästar men utan kanoner» samma dag att kommunicera med general Tschernitschew, som då var i Kerzedorff, Berkau och Straach, och befann sig bataljonen till följd där af den 5. i Berkau.

Den 5. utgafs extra g.-o., att svenska armén skulle kl. 2 fm. den 6. sätta sig i marsch till Lobessee och befalldes, att de-båda fördelningscheferna samt befälh. generaladjutanten för artilleriet skulle kl. 1,30 fm. möta fältmarskalken vid Rabenstein, under det att kavallerifördelningen och avantgardet skulle genom adjutanter erhålla ytterligare order om marschriktningen.

All umbärlig tross (äfvén ekipager m. m.) skulle genast göras i ordning för att kunna <gå till Belzig; om möjligt skulle den samma afton dirigeras på den vägen för att på- första order kunna fortsätta marschen.

* *

*

VII. Dennewitz.

Kronprinsen hade i början af september för afsikt att gå öfver Elbe och därefter inrättat sina rörelser.

Kejsar Napoleon hade emellertid den 27. aug. vid Dresden vunnit en seger öfver de allierades böhmiska armé, hvilken efter stora förluster måste återgå till Böhmen, men däremot hade hans under Mac-donald stående trupper vid Katzbach lidit nederlag mot general Bliicher. Han hotades nu i norr af kronprinsens armé och sände då marskalk Ney att taga befälet från Oudinot för att utföra det denne gifna uppdraget att gå mot Berlin och ämnade själf komma efter, då han fick underrättelse om, att böhmiska armén ånyo ryckte an mot Dresden.

Ney hade order att den 4. sept. bryta upp från Wittenberg, dit Oudi-nots vid Gross-Beeren slagna »Berlin-armé» dragit sig, samt öfver Juter-bogk marschera österut till Baruth (5 mil söder om Berlin) J

Först den 5. bröt han upp, men förflyttade sig denna dag ej långt. Den 6. fortsattes marschen med IV. kåren rakt på Jiiterbogk, VII. kåren något till höger om och bakom den förra, båda i utvecklad formering och XII. kåren bakom den VII.

Af den förenade norra tyska armén befunno sig den 4.—5. septem-

ber de till hufvudgruppen hörande trupperna ungefär i följande läge: *Preussiska observationshåren Hirschfeld* med en brigad i trakten af Nedlitz och Hagendorf samt med hufvudkrafterna vid Grochewitz (Grochennitz?);

Ryska armén' med hufvudkrafterna vid Niemegek och kavalleriet med en del under Woronzow vid Schmickendorff och en del under Tscherna-tscheff i trakten af Berkau:

Svenska armén i trakten af Rabén, med, avantgardet vid Marzahna och ett detachement — Värml. fältjäg.-bat. — vid Berkau;

III. *preussiska armékåren* (v. Biilow) med hufvudkrafterna vid Marzahna och en division fv. Krafft) vid Kropstaed samt en division (Bor-stell) vid Köpnick; ,samt

IV. *preussiska armékåren* (v. Tauentzien) med divisionen Dobschiitz vid Sayda och Zahna samt med divisionen Wobeser emellan Luckau och Dahme.

Genom chefen- för generalstaben hade kronprinsen låtit tre expeditioner afgå till general v. Tauentzien med de för honom utfärdade ordena att beordra general Wobesers division till Sayda och själf med divisionen Dobschiitz gå till Dennewitz, hvarvid afsikten varit att tränga på fienden i dess högra flank med 12,000 man af general v. Tauentziens kår, under det att detsamma skulle ha skett i hans vänstra flank och han därjämte skulle anfallas i fronten, och hade kronprinsen manövrerat i enlighet därmed. General Tauentzien, som ej ställt sig dessa order till efterrättelse, fick nu förnyade order att gå till Dennewitz, och general v. Biilow fick befallning att meddela ordena till general Wobeser. Den 5. sept. hade kronprinsen erhållit rapport från general v. Biilow, att fienden sannolikt ville gå på Torgau (således i syd-sydost-lig riktning, hvilket skulle innebära, att något allvarsamt anfall ej skulle riktas, på norra armén). Kronprinsen blef dock ej öfvertygad härom, utan trodde snarare fiendens afsikt vara att forcera general v. Biilows ställning, och gaf därför denne order att i förening med general v. Tauentzien hålla sig kvar »för att kunna slå fienden med fördel och invänta svenska och ryska arméernas ankomst», hvilka fått order att skynda till hans hjälp. III. preussiska kåren skulle för detta ändamål bevaka passen vid Köpnick och Kropstaedt och med hufvudkrafterna sammandragas antingen vid Wergzahna, Schönefeld eller Kurz-Liepsdorff, allt beroende på fiendens rörelser, för att kunna öfver-flygla dess vänstra flygel, i fall han ryckte mot Jiiterbogk.¹ (Sami.

•"Häri genom torde såsom ovederhäftigt kunna afföras general von Bulows yttrande i. bref den, 1. okt. till general Bliicher: »des Kronprinzen System ist nichts thun — — zo bin Ich am 5. September von Marzahna ohne seine Befehle abmarschiert und habe am 6. ohne seine Befehle bei Dennewitz geschlagen; derselbe Fall var bei Gross-Beeren.» (»Der deutsche Sturm.»)

af Bref, ordres etc. Till gener. v. Biilow, genr., baron Winzingerode, von Biilow, grefve v. Tauentzien och fältm. grefve v. Stedingk den 5. sept. 1813.)

Redan dagen förut — den 4. — hade kronprinsen därjämte gifvit general v. Tauentzien order, att divisionen Dobschutz ej skulle envist hålla sin ställning, emedan, om han tvingades till retrograd rörelse antingen på Göhlsdorff (Görsdorf), Dennewitz eller Jiiterbogk, skulle general v. Biilow angripa fienden i vänstra flanken. På aftonen anfölls äfven divisionen Dobschiitz, men afslog emellertid anfallet.

På samma gång som svenska armén den 5. erhöll uppbrottsorder till Lobessen, fick äfven ryska armén order att afmarschera dit, med kvar-lämnande af avantgardet och general Tschernitscheffs kossacker i dess innehafvande ställning, dock skulle detta i händelse af strid åt Zahna-hållet ingripa i fiendens flank. Därjämte fick general v. Hirschfeld genast sätta sig i marsch till Rabenstein och därifrån till Lobessee.

Samma dag anföllos på nytt general Dobschiitz' trupper vid Zahna, och måste släppa såväl denna ort som Sayda, och general v. Tauentzien, som under dagen var i högkvarteret, erhöll ny order af kronprinsen att draga sig närmare general v. Biilow samt »stödja sig på honom, för att strida och falla of ver fienden».

Divisionen Dobschiitz hade då dragit sig norr om Åke-bäcken till trakten emellan Dennewitz och Jiiterbogk, där general v. Tauentzien vid återkomsten från högkvarteret fann sina trupper i bivack. De tre franska armékårenna stannade öfver natten vid Sayda, Zallmsdorf och Naundorf.

*   *

*

I enlighet med g.-o. af den 5. sept. slogs den 6. kl. 2 fm. i Rabén generalmarsch för svenska armén, som samlades och uppställdes vid skenet af uppgjorda eldar, och kl. 3 fm. ägde afmarschen rum till Lobesse, där svenska och ryska arméerna inträffade på förmiddagen och gjorde halt »på en ofantligt stor slätt, hvarpå byn Marzahna var belägen».

Här meddelade kronprinsen, att general v. Biilow fått order att genast draga till sig vid Kurz-Liepsdorf general Borstells division, formera sin armé (-kår) och hålla sig stridsfärdig samt, om fienden gjorde någon rörelse mot Jiiterbogk, icke tveka att angripa honom, medan v. Tauentzien skulle hålla sig vid Jiiterbogk så länge som möjligt.

Därjämte beordrade kronprinsen ryska och svenska arméerna af ven-som divisionen Hirschfeld att framrycka till Feldheim.

Marskalk Ney hade vid 7-tiden på morgonen satt sina trupper i marsch, med direktion för XII. kåren mot Oehna, för VII. kåren mot

Rohrbeck och för IV. kåren söder om och förbi Jiiterbogk, samtliga med Dahmi som marschmål. . . . . / ;• .

General v. Biilow trodde då, att IV. kårens rörelse afsåg ett anfall mot hans flank, och drog sig tillbaka till Eckmansdorf, sedan han rapporterat till kronprinsen, att fienden »samlade sig i massa för¹ att anfalla Jiiterbogk och att han var alldeles öfverflyglad». Kronprinsen befälde då general v. Biilow att genast anfalla fienden i hans vänstra flank, innan general v. Tauentzien hann blifva öfvermannad af mängden.

Under tiden hade svenska och ryska arméerna formerats i jämnhöjd med hvarandra, den ryska till höger, den svenska till vänster med svenska kavalleri-fördelningen på vänstra flygeln och med ett af generalmajor Boye kommenderadt avantgarde, som utgjordes af 6. brigaden, förstärkt med Värmlands fältjägare-bataljon samt II. fördelningens 'regementens jägare-bataljon.¹

Den stora linjen (som utgjordes af 70 bataljoner infanteri) avancerade på fm. med front mot en framför slätten varande skog, genom hvilken en landsväg gick, hvarpå franska trupper framryckte mot Dennewitz.

Ungefär vid middagstiden hade den rysk-svenska linjen tillrygga-lagt »nära nog halfva stora slätten», då halt gjordes,

Kronprinsen, som med sin stab och diplomater under frammarschen följt centern af svenska armén, satt då af och tog en kikare samt spade därmed mot skogen. . . . .

Då anlände adjutanter från general v. Biilow med begäran om snar hjälp, emedan han var hårdt ansatt.

Efter att vid 11-tiden på fm, hafva gått till anfall mot IV. franska kåren, som då framkommit till Dennewitz, hade general v. Tauentzien efter knappt en timmes strid blifvit tillbakalagen med blodiga förluster, men dock lyckats hejda fiendens vidare framryckning, till dess III. preussiska kåren hann att komma fram. Det var också i sista stund general v. Biilow kunde låta sin först anlända division, v. Thiimen, i hast framrycka mot den höjd nordväst om Dennewitz, å hvilken, nu minnesmärket öfver slaget står. Detta anfall möttes emellertid så kraftigt af franska divisionen Morand, att v. Thiimen ej hade annat öfrigt än att så fort som möjligt draga sina trupper ur området för den fientliga elden. General v. Biilow framsände då förstärkning från den, nu anlända divisionen Hessen-Homburg samt förstärkte äfven artilleriet, och nu lyckades det på nytt företagna anfallet mot höjden, från hvilken divisionen Morand nödgades vika till en ny ställning mellan en liten

¹ I. fördelningens jägare-bataljon var enligt generalmajor Boijes rapport den ⁶/₉ på morgonen ej återkommen från en den ⁵/₉ anträdd »hemlig expedition åt staden Roslau».

skogsdunge och väderkvarnshöjden, i hvilken linje hela den franska IV. kårens artilleri kört upp.

I förbindelse med general v. Tauentziens trupper lyckades nu v. Thiimen att intränga i skogsdungen, och därifrån undankasta där stående delar af divisionerna Fontanell! och Franquemont samt därifrån flankera divisionen Motand, som tvangs att draga sig till Rohrbeck. Marskalk Bertrands försök att med sina sista reserver återställa stridslyckan strandade mot preussarnes artillerield, och därmed var terrängen norr om Åke-bäcken i v. Biilows händer.

Under tiden inträffade vid 2-tiden VII. kåren — Reynier — på slagfältet. Den hade med divisionen Durutte nått Dennewitz och med de båda sachsiska divisionerna framkommit till terrängen mellan Dennewitz och Göhlsdorf. Efter att hafva intagit Göhlsdorf utvecklades kåren mellan Dennewitz och Göhlsdorf samt besatte väderkvarnshöjden norr om sistnämnda by med en stark artillerilinje. Inför denna kunde då de preussiska divisionerna v. Krafft och Hessen-Homburg ej framtränga.

Marskalk Reynier ansåg sig dock böra afvakta ankomsten af XII. kåren — Oudinot —, innan han igångsatte ett afgörande anfall. Då emellertid nu såväl divisionen Borstell som äfven svenska och ryska arméerna på afstånd syntes, beslöt general v. Biilow, att göra ett försök att bringa segern på sin sida, innan fienden fått förstärkningar.

På hela linjen mellan Dennewitz och Göhlsdorf igångsatte han då ett allmänt anfall, som på vänstra flygeln ledde till en envis eldstrid, men på högra kröntes med framgång, så att Göhlsdorf utrymdes af sachsarne. Härvid understöddes preussarnes anfall på ett verksamt sätt af det svenska ridande batteriet, som general Adlercreutz fört fram jämte två skvadroner af Skånska husar-regementet. Medan de preussiska trupperna på detta sätt tappert kämpade för sin hufvudstad, följde kronprinsen uppmärksamt stridens utveckling.

Diplomaterna, med ryska ambassadören general von Suchtelen i spetsen, badö »enstämmeligen, att general Biilow skyndsamligen måtte blifva understödd». Kronprinsen afvisade dem med handen och sade: »Laissez moi tranquille» samt fortsatte kikandet mot skogen.

En god stund därefter fällde han ned kikaren, vände sig mot diplomaterna och sade med en bister ton: »Comment, le maréchal Ney, ose-t-il faire un mouvement de flanc dans ma presence? Allons! Marchons! La victoire est à nous.»

Därpå blef larm i den svensk-ryska linjen, alla trummor slogo ställning, och marschen börjades åter med dragning åt vänster för att upp nå en väg, som ledde till Dennewitz.

Som af ståndet dit var ett par tyska mil (15 km.), dröjde det naturligt nog, innan ryska och svenska arméerna hunno fram, men kronprinsen

beordrade chefen för svenska fältartilleriet, öfverste von Gardell att med reservartilleridivisionen framrycka till preussiska truppernas understöd »framom arméns¹ vänstra flygel». Emellertid fann öfverste v. Gardell den anvisade terrängen redan af fienden of vergifveri, hvarför, då med detsamma order ankom, att 12-ffi:iga batteriet skulle kvarstanna på stället, öfverste v. Gardell framryckte med det 6-li:iga reservbatteriet till fiendens uppsökande. Han träffade då en öfverstelöjtnant vid preussiska generalstaben, som var skickad för att anhålla om något svenskt artilleri till understöd åt preussiska högra flygeln, divisionen Borstell, som nu framkommit och ingripit i striden.

Då öfverste v. Gardell fann detta svarande mot ändamålet med sitt framryckande, begaf han sig genast i fullt traf till nämnda flygel, som han vid sin ankomst fann beskjuten af ett talrikt fientligt artilleri »i begrepp att pliera». Öfverste v. Gardell lät då genast »formera batteri» emot fienden och attackerade med en verksam eld. Sedan äfven general Borstells artilleri bragts i ställning och hans infanteri förlängt preussiska stridslinjen vid södra delen af Göhlsdorf, vägde striden här jämnt.

Ungefär sådant var läget, då vid Va 4-iden XII. kåren — Oudinot — anlände och på Reyniers anhållan ingrep på VII. kårens vänstra flygel och kastade preussarne ut ur Göhlsdorf samt tvang divisionen Borstell tillbaka.

Då begick marskalk Ney det felet att beordra kåren Oudinot till Rohrbeck för att på högra flygeln vinna öfverlägsenhet, just i samma ögonblick som v. Biilow gaf order till nytt anfall öfver hela linjen.

Då kåren Oudinot aftågat, kimde VII. kåren ej längre hålla stånd; inom kort nedstades dess artilleri af elden från divisionen Borsteils artilleri och det af öfverste v. Gardell ledda svenska reservbatteriet, till hvilket nu anslutit sig äfven det svenska ridande batteriet tillika nied några ryska kanoner.

I detta läge — kl. var omkr. 5 em. — inträffade svenska och ryska arméerna i närheten af stridsfältet »i slutna attack-kolonner med öppna mellanrum», och svenska regementenas jägare-divisioner beordrades att under kapten Aminoffs (vid Västmanlands reg:te) befar gå till storms mot Göhlsdorff, som då ännu innehades af de franska trupperna. Innan kapten Aminoff .— som var oberiden — hann att mottaga befälet och ordna den till omkr. 1,500 man uppgående jägarestyrkan, frambröt divisionen Borstell och återtog å nyo den så omstridda byn.

Värmlands fältjägare och 6. brigadens jägare detacherades nu till preussiska kåren v. Biilow och fingo med denna deltaga i förföljandet

¹ Svenska arméns.

af marskalk Reyniers vikande trupper. Äfven de svenska batterierna deltog häri på närmaste af stånd under avancerande »med prolonge och charge med kartescher». De vikande försökte flere gånger hålla stånd, men artilleriets öfverlägsna och verksamma kanoneld, understödd af preussiska infanteriets jämna och tappra charger, återförde dem jämt på flykten.

Marskalk Ney, som uppgifves hafva under striden tagit plats i ett högt kyrktorn och därifrån ledt sina truppers rörelser, såg nu ryska och svenska arméerna framför sin vänstra flank, färdiga till anfall, och gaf då order om reträtt. Hans trupper voro emellertid då redan så hårdt engagerade, att reträtten ej kunde ske med ordning, utan i det tilltagande mörkret slutligen förvandlade sig uti en fullkomlig »déroute», som vitsordades af öfverallt kvarlämnade pjäser, ammunitionsvagnar, fältmedjor, gevär m. m., liksom af döde och sårade, hvar-med slagfältet var betäckt.

»Oordningen uti franska armén» (säger frih. Palmstierna i sin recension af en berättelse om slaget) »som möjliggjorde de stora förlusterna af fångar, kanoner m. m. kunde ej härröra så mycket af preussarnes bemödande — — — som icke långt mera af häpenheten att efter dagens strid mot aftonen få se en ny armé komma anryckande i full ordning och färdig att börja sitt arbete.»

Svenska artilleriets förluster i striden voro: för ridande batteriet: 1 off., 1 underoff., 8 man och 10 hästar blessejade samt 5 hästar döds-skjutna och för reservbatteriet: 2 man blesserade.¹

Dessa förluster äro ju knappast nämnvärda i jämförelse med preussarnes, hvilka utgjorde 10,510 man och fransmännens, hvilka i rundt tal förlorade 22,000 man i döde och fångne, förutom 53 kanoner, 412 fordon och 4 fanor (eller örnar).

Marskalk Neys kårer voro skingrade, själf skref han till sin kejsare: »Jag är fullkomligt slagen, och ännu vet jag ej. onl min här åter samlat sig. Eder flank är blottad, var på er vakt. Jag tror, att det är tid att lämna Elbe och draga sig tillbaka på Saale.»

Svenska armén förlades den 6. på aftonen vid Rohrbeck med avantgardet (utom Värml. fältj. och 6. brigadens jägare) vid Görndon. Här fick generalmajor Boye order att med 6. brigaden samt »svenska arméns alla jägare», två skv. Skånska husarer och två skv. Mörnerska husarer träda under general v. Biilows befäl såsom en från svenska armén detacherad kår. I enlighet härmed af marscherade generalmajor Boye med »6. brigadens infanteri och artilleri» till general v. Biilow, men då hade redan före hans ankomst de till detacherade kåren

¹ Någon annan uppgift har ej anträffats om de förluster, Värmlands fältjägare led än att löjtnant O. Ulfsparre blesserades (öfv. Ulfsparres minnesbok.) ”

hörande jägarne från II. fördelningen, däribland Värml. fältjäg., under preussiskt befäl afmarscherat på Schweinitz-vägen. Generalmajor Boye fick då den 7. sept. gå i bivack med 6. brigaden vid Oehna.

I den förenade norra tyska armén firades segern med högtidligt »Te Deum».

I svenska arméns hufvudstyrkas bivack vid Rohrbeck samlades trupperna den 8. kl. 9,30 fm. och formerades i fyrkanter regementsvis med artilleriet i luckorna. Sedan »Te Deum» af sjungits, fick hvarje trupp bilda linje, och salfvor af lossades; därefter utdelades en gratifikation af 2 sk. pom. per man.

Då general von Biilow den 9. afmarscherade med sin armékår från Oehna, gaf han generalmajor Boye direktiv att bibehålla sin ställning där såväl med 6. brigaden som de svenska jägare-bataljonerna och två husar-skvadroner, hvilka skulle återvända från Jessen, dit de på v. Biilows order fått framrycka. På em. samma dag anlände äfven till Oehna två skv. Skånska husarer jämte Värmlands fältjägare samt af I. fördelningens jägare: Andra gardets, Lifgrenadjärernas, Södermanlands och Norra Skånska inf.-reg:tets divisioner; och af II. fördelningens jägare: Västgöta, Skaraborgs, Älfsborgs, Västmanlands och Nerikes regementens divisioner; äfvensom 6. brigadens jägare: Kronobergs och Kalmar reg:tens divisioner. På morgonen den 10. ankom äfven Mörnerska husar-regementet till Oehna. Till följd af under natten till den 10. ankomna gen.-order afsände gen.-major Boye den 10. ett detachment om 1 ryttmästare, 2 sub.-off. och 53 ryttare af Mörnerska husar-regementet, att öppna förbindelse med general v. Biilows kår, äfvensom 1 off. och 50 man af Värmlands fältjägare på en »hemlig expedition» under preussiske kaptenen baron Klassnows befäl.¹ I öfrigt fingo arméns jägare (utom den under major Brunaus befäl stående bataljonen) och kavalleri-skvadronerna den 10. återgå till sina truppförband, men generalmajor Boye med avantgardet beordrades kvarstå och träda under generallöjtnanten frih. Sandels befäl. Värmlands fältjägare (utom den detacherade afdelningen) synas ock hafva fått återgå till sin brigad, ty den 11. sept. är dagrapporten från 2. majorens kompani afgifven från »lägret vid Jiiterbogk».

VIII. Wittenberg—Koswig—Roslau—Dessau—Wörlitz.

Af den förenade norra tyska armén beordrades general v. Tauentzien att vid Dahme återförena sig med general Wohbeser och, förstärkt med två kosackregementen, med hela sin kår förfölja fienden. Mot Wittenberg beordrades armén i öfrigt intaga följande ställning:

Någon rapport från denna »hemliga expedition» har ej anträffats.

III. preussiska kåren (v. Biilow) med tre divisioner vid Sayda och Zahne samt en division (Borstell) vid Schweinitz och Jessen; divisionen Hirschfeld vid Euper och Thiessen; ryska armén vid Kerzendorf och Berkau med general Tsehernit-scheffs kossacker framskjutna till Reinsdorf, Pisteritz och Apollendorf; samt svenska armén vid Koswig.

& £

Först den 11. sept. fick svenska armén bryta upp samt sätta sig i marsch på två kolonner — den högra bestående af kavalleri-fördelningen, I. fördelningen och reservartilleriet, den vänstra af 6. brigaden och II. fördelningen — till trakten af Sayda, hvarifrån marschen den 12. fortsattes till Zahne på en kolonn till Mockau, där nattkvarter togs.

4. brigaden — och med densamma Värmlands fältjägare-bataljon — frammarscherade redan den 12. till Koswig, och blefvo under marschen dit två fältjägare — 28 Nordin och 59 Tid vid sekund-chefens kompani — blesserade af åtta stycken »till utseende som kossacker utan att veta af hvad nationalitet». Den senare af de båda blesserade måste sedermera afpoletteras till Koswigs sjukhus.

Efter att den 13. hafva framkommit till och rastat i Koswig, fortsatte armén den 14. marschen och anlände kl. omkr. 3 em. till trakten af Roslau, där densamma förlades i kringliggande byar med samlingsplats emellan Rodleben och Roslau och med front mot Elbe. I händelse af larm skulle signal gifvas med 5 kanonskott från arméns högkvarter, som togs i Roslau. På arméns högra flygel detacherades t. v. Skånska husarregementet. Avantgardet — 6. brigaden och Värmlands fältjägarebataljon — förlades under general Boyes befäl till Koswig, där densamma genom vänstra flygeln skulle hålla förbindelse med general Hirschfelds division.

Denna division ställdes nu under befäl af general v. Biilow, som erhöll order att med densamma och hela sin kår belägra Wittenberg, medan general v. Tauentzien fick i uppdrag att söka intaga broskansen i Torgau.

Kronprinsen ansåg nämligen, att så länge broskansen vid Torgau och Wittenbergs fästning befunno sig i Napoleons makt, kunde Berlin ej vara lugnt.

Ryska armén beordrades att med hufvudkrafterna fatta posto till höger om svenska armén vid Zerbst med general Tschernitscheffs kossacker på vänstra Elbestanden.

I Koswig förordnade generalmajor Boye kaptenen vid Kronobergsregemente Törneblad till kommandant och beordrade utsättande af en fältvakt, 1 off., 1 underoff. Och 30 jägare af Värmlands fältjägarbataljon. Denna fältvakt utsattes framför slottet att bevaka Elbe åt den sidan samt patrullera framför staden och till stranden. Därjämte beordrades ur bataljonen en piket om 1 kapten, 2 sub.-off., 3 underoff., 9 korpraler och 91 fältjägare att uttrycka i händelse af larm.

Vid fältjägarbataljonen förättades unde dessa dagar korum kl. 6 fm. och 6,45 em. vid kompani-chefernas kvarter.

Från Roslau vidtog fältmarskalken, grefve v. Stedingk en del militära och administrativa åtgärder. Bl. a. lät han förfärdiga en färja, som kunde bära 100 man samt lät postera en styrka om 100 man på vänstra Elbe-stranden och utsände täta patrulleringar till Dessau och omgifningarna. Af ven hade chefen för ingenjörkåren, generalmajoren frih. Sparre uppgjort plan till en »tete du pont», som var mycket rymligt tilltagen och, som man hoppades, sådan som kronprinsen önskade. Därjämte hade man börjat att pallisadera det nya, krenelerade tullhuset, hvilket skulle tjäna som redutt för brohufvudet.

Omkring 3,920 livrés bröd, som fransmännen rekvirerat, förvissade man sig om, och soldaterna blefvo i kvarteren sysselsatta med att tröska 1 ladorna varande säd, för hvars malande man lade beslag på sex inom räckhåll varande kvarnar.

Truppen, fann sig i öfrigt väl af att vara förlagd under tak; den erhöi nu äf-ven förplägnad hos kvartervärdarne, så vidt möjligt var.

Till kommandant vid färjstället öfver Elbe kommenderades tillsvidare majoren vid Södermani. reg:te v. Engelbrechten, och bevakningen i och kring Roslau ordnades så, att fältvakterna öster om staden bestredos af i Roslau förlagda bataljonerna af I. fördelningen, medan en bataljon — turvis livar 3. dag aflöst af de båda fördelningarna — förlades på södra Elbe-stranden.

För öfrigt befallde kronprinsen, att man på allt sätt skulle söka underrättelser om fienden. •

Den 21. september upplöstes den under majoren Brunaus befäl sammandragna bataljonen af I. fördelningens jägare, som tillsvidare fingo återgå till sina regementen.

Till arbete på broskansen användes uppbådade bönder under tillsyn af 4 officerare och 12 underofficerare från I. fördelningen och under bevakning af 100 man inf. jämte erforderligt befäl.

Å bat.-order den 18 sept. kommenderades kaptenen frih. Palmstierna, löjtnanterna v. Matern, Brissman, frih. Fleetwood och Ulfsparre samt underlöjtnant Tersmeden att med 5 underoff. och 100 fältjägare samt 2 trumsl. och 2 hornblåsare inställa sig samma dag kl. 3 em. vid sekund-

chefens kvarter för att enligt särskilda order af marschera, och utdelades till denna styrka en extra förplägnad af 2 jungfrur brännvin per man.

Anledningen till denna kommendering var en på konprinsens befallning den 16. sept. utgifven order, att öfversten m. m. Björnstierna med två kompanier af Värmlands fältjägare-bataljon och två kompanier af arméns jägare samt 20 å 30 husarer skulle företaga en rekognoscering på vänstra Elbestrapden åt Wörlitz och så långt framför denna plats som möjligt var, »utan att äfventyra- detachementet».

För utförande af detta uppdrag öfvertransporterades detachementet efter skedd samling till södra Elbestranden på 4 i Koswig befintliga småbåtar »eller så kallade kahner», sedan dessa för ändamålet blifvit istandsatta.

Förutom kontingenten ur Värmlands fältjägare-bataljon och två kompanier af Kalmar regementes jägare hade generalmajor Boye med-sändt två infanteri-kompanier »till secours», men däremot hade blott 6 husarer kunnat medsändas, hvilkas hästar genom simning öfver-transporterats. De of riga husarerna skulle sändas efter, så snart en halfbränd och försänkt färja, som upptagits ur Elbe, blifvit ombyggd, hvarmed man arbetat under två nätter vid lyktor.

Med denna färja och de redan i:gång varande, reparerade båtarne kunde detachementet sedan återkomma, om reträtt blefve nödvändig, så. mycket mer som förbättrings- och forskansningsarbetena omkring blockhuset vid Koswig samt förhuggningarna däromkring redan fortskridit så långt, att de lämnade tillfälle till ett längre försvar.

Öfverste Björnstierna framförde under den 18. sitt detachement till Wörlitz och intog därstädes position för att af vakta ankomsten af de of riga, honom tilldelade husarerna samt detacherade löjtnant Pauli med 24 Kalmar regementes jägare of ver Schönitz till Rehsen och löjtnant Hallgren. med en lika stor styrka (af Kärnar reg:te) till Rother Hof för att där »embusqueras» och uppsnappa fientliga poster.

Kl. omkr. 9 em. ankom till den plats, där löjtnant Pauli var »em-busquerad» en polsk officer med 25 ulaner, »förmodligen' för att rekognoscera». På gifven signal sprungo Kalmar-jägarna på dem med bajonetterna,¹ hvarvid under mörkret och hällregn ulanerna sprängdes, flere dödades eller blesserades, men blott en kunde tagas till fånga. Denne uppgaf, att general Dombrowski med tre polska inf.-reg:ten och två skvadroner ulaner befann sig i byarne emellan Dessai och Wittenberg

För.öfrigt inhämtade Öfverste Björnstierna, att böhmiska armén' bemäktigat sig Altstadt. i Dresden, samt att Leipzig fortfarande' innehades af fransmännen

¹ Arméns jägare hade, i motsats till Värmlands fältjägare, bajonetter till sina gevär.

Sedan han afsändt löjtnant Aminoff att söka förbindelse med ett ryskt detachement, som skulle befinna sig i Dessau, och de väntade husarerna anländt, beslöt öfverste Björnstierna att söka öfverraska ett 100-tal ulaner, om hvilkas uppehåll i staden Kemberg han fått under rättelse, och satte sig den 20. sept. kl. 5 fm. i marsch.

Då han hade blott litet kavalleri och ville närma sig Kemberg utan att upptäckas, dirigerade han sin marsch genom Uthausen- och Rotta-skogarne samt delade sitt detachement i fyra afdelningar, af hvilka tre skulle cernera de särskilda tillgångarne till staden, medan öfverste Björnstierna själf med den fjärde forcerade tillgången åt Leipziger-sidan. Tyvärr hade ulanerna några timmar förut gifvit sig i väg. I staden fanns blott ett 15-tal sachsiska husarer, som vid öfverstens åsyn togo till flykten genom en trädgård. Med 20 husarer förföljde öfverste B. dem på vägen åt Pretzsch, då han kom rakt emot ett italienskt infan-teri-detachément, som med sin eld tvang honom att afstå från förföljandet.

På återvägen till Kemberg fick öfverste B. underrättelse om, att den-polska legionen under general Dombrowskis befäl den 19. på aftonen under stor brådska passerat Kemberg för att bege sig till Leipzig.

Som öfverste B. då antog, att Wittenbergs omgifningar voro utrymda, satte han sig i marsch däråt och tog vid sin ankomst dit en yttre vakt om 1 und.-off. och 7 man, äfvensom en spansk ordonnans, medförande depescher, hvilka afsändes till fältmarskalken.

Därefter rekognoscerades brohufvudet, hvaröfver croquis uppgjordes, hvarefter detachementet återvände till Wörlitz.

Vid detachementets förposter framom Wörlitz inställde sig den 23. sept. i dagningen två sachsiska officerare, hvilka meddelade, att deras bataljon var färdig att öfvergå på de allierades sida. Öfverste B. begaf sig då med nära husarer dit för att mottaga dem, hvarvid den sachsiske bataljons-chefen i hela sin trupps namn förklarade, att bataljonen begärde strida för Tysklands frihet under kronprinsens befäl. Med påskrufvade bajonetter och klingande spel intågade därefter den af 8 officerare och 350 man bestående bataljonen i Wörlitz.

Emellertid hade bron öfver Elbe vid Roslau den 20. sept. blifvit så pass färdig, att den kunde passeras af fotgängare, och samtidigt hade tullhuset därstädes blifvit pallisaderadt och grafven fått anbefalld bredd.

»

Samma dag uppbröt på kronprinsens order generalmajor v. Schulzenheim med 1. brigaden från kvarteren kring Brambach och marscherade till Dessau, där brigaden förlades såsom avantgarde.

Kronprinsen hade nämligen på grund af fiendens rörelser kommit till den åsikten, att dessa bebådade »någon stor afsigt», och be-

fälde därför af ven, att arbetet på broskansen vid Mulde och de verk, som förenade Mulde med Elbe, skulle fortfara dag och natt.

Den 22. underrättades generalmajor v. Schulzenheim från högkvarteret, att marskalk Ney sammandrog sin armé emellan Bitterfeld och Leipzig, hvadan största vaksamhet skulle anbefallas förposterna, hvar-jämte avantgardet skulle draga sig tillbaka bakom broskansen vid Roslau, om fienden anfölle, emedan kronprinsen ej ville, att detsamma skulle inlåta sig på någon affär. För öfrigt stod general Tschernitscheff framför avantgardet, men om dennes operationer skulle aflägsna honom, fick generalmajor v. Schulzenheim handla efter omständigheterna. Han erhöll därjämte till förstärkning två skvadr. Skånska husarer.

Den spaning, generalmajor v. Schulzenheim den 24. på grund häraf anordnade, gaf till resultat, att fiendens främsta afdelningar befunno sig i Grafenhainichen och Jessnitz, och att samband erhållits med öfverste Björnstiernas detachement, som då var i Oranienbaum. Därjämte hade en styrka af 800 kossacker, hvilka den 24. bivackerat utanför Dessau, marscherat vidare åt Oranienbaum framför brigadens vänstra flank.

*   *
*

Den 25. sept. aflöstes äfven det till Koswig förlagda förutvarande avantgardet — 6. brigaden och Värmlands fältjägare-bataljon — och förlades på landsbygden, norr om Koswig, hvarvid fältjägare-bataljonen fick intaga kvarter i Zicko, dock skulle den till detachement et i Wörlitz afdelade kontingenten tills vidare kvarblifva där.

Detta detachement hade (på grund af rapporter om, att 4 å 5,000 man af fienden befunno sig i skogarne emellan Oranienbaum och Döcke-rode) den 24. upbrutit från Wörlitz och öfver Riesigh förbi Schleesen marscherat till Goltevit och Oranienbaum utan att påträffa något fientligt, men däremot, soin of van anförts, sammanträffat med en af 1. brigadens spaningsafdelningar.

Kronprinsen hade emellertid befallt, att, som Wittenbergs förstad blifvit besatt af general v. Biilows trupper, löpgrafven öppnad, och bombarderingen förestående, öfverste Björnstierna å sin sida skulle göra demonstrationer för att dela fiendens uppmärksamhet och förmå honom — »torde hända» — att själf antända bron öfver Elbe. Öfverste B. skulle undvika att blottställa sig för motgång, och som fienden om natten och i mörkret ej kunde veta, om han hade att göra med en talrik eller fåtalig fiende, skulle öfversten använda blott en obetydlig del af sitt det:t och hafva det of riga i beredskap att understödja honom, om så behöfdes, eller trygga hans reträtt, då den blef nödvändig. Han

fick därjämte till förstärkning 40 kosacker från general Woronzow äfvensom 1 off. och 25 man af Mörnerska husar-regementet samt 2 kanoner och befalldes »agera» i öfverensstämmelse med general Y. Biilow.

Kl. 12, natten mellan den 25. och 26. sept. uppbröt öfverste Björn-stierna tillföljd häraf till Wittenberg och ankom i dagningen under fästningens kanoner.

Som öfverste B. ansåg hufvudändamålet för denna expedition vara brons förstörande, avancerade han med sina kanoner »i full galopp» 300 steg nära broskansen och placerade dem, på en plats, hvarifrån bron kunde beskutas.

Infanteriet formerades på ett led >; för att inbilla fienden, det styrkan vore betydlig»; kavalleriet utgjorde kanonbetäckning.

Elden börjades samt besvarades af fästningens kanoner. Sedan öfverste B. bortskjutit större delen af sin ammunition, fann han rådligast att retirera, synnerligast som en betydande fientlig styrka var förlagd i detachementets rygg vid Kemberg, h vilken således med lätthet hade kunnat afskära reträtten.

Bron tycktes hafva lidit skada, men antändes ej. Detachementets förluster blefvo: af Kalmar regites jägare 1 dödsskjuten och 1 blesserad samt vid artilleriet 1 blesserad.

Vid Bösen upptäcktes en fransk kolonn om tre bataljoner infanteri och två skvadroner, som marscherade till vänster om detaehementet och i samma riktning, hvadan öfverste B. ställde sin marsch öfver Schönitz och kl. 12 em. den 26. befann sig »på höjden af« Wörlitz när mare Elben» för att afvakta en förmodad attack.

Denna lät ej heller länge vänta på sig. Redan kl. 1 em. attackerades detaehementet vid Wörlitz af omkr. 3,000 man inf. och några hundra man kavalleri på tre kolonner, som deboucherade öfver Riesigk, Horst-dorf och Griesen. På samma gång fick öfverste B. underrättelse från ryske öfversten Stael, som med två »pulk» kosacker låg i Oranienbaum, att han blifvit anfallen och tvungen att retirera.

»Ögonblicket var brydsamt» — skref öfverste B. i sin rapport — »ty 1:o var truppen utfatigerad genom min hastiga marsch till Wittenberg, 2:o bevakningen af de många till Wörlitz gående vägarne gjorde att min förpostkedja var mycket vidsträckt och 3:o var genom fiendens framträngande öfver Oranienbaum min reträtt till Dessau redan af-skuren, och hotades den till blockhuset och färjan gående ganska vanskliga af den öfver Griesen anryckta fientliga kolonnen.»

Den noggranna kännedom af lokalen, öfverste B. under sitt vistande i Wörlitz förvärfvat, hjälpte honom likväl. Han var lycklig nog att på olika vägar genom parken kunna sammandraga sitt detachement. hvarefter hän långsamt och med ordning verkställde sin reträtt, hvar-

under Värmlands fältjägare utgjorde arriärgardet. Han ankom i skymningen till blockhuset, där han enligt generalmajor Boyes befallning började öfverfarten till Koswig.

Både befäl och manskap vitsordades hafva utmärkt sig genom ihärdighet och god »contenance».

Kejsrerlige ryske majoren Marclay hade med sina kossacker gjort de-tachement stora tjänster genom dess vaksamhet och aktivitet.

Artillerilöjtnanten frih., Åkerhielm hade vid alla tillfällen riktat och fört sina kanoner, kaptenen vid Värmlands fältjägare, frih. Palmstierna, löjtnanten vid Kronobergs reg:tes jägare Heideman samt öfverste B:s adjutanter löjtnant Hagelbeck och fänrik Backman hade utmärkt sig »genom köld och rådighet».

Detachementets förluster voro inalles:

	Döde	Sårade	Saknade	Summa	Anm.
Af Kronobergs reg:tes jägare.....	—	3	1	4	
» Kalmar » »	1	2	—	3	
» Värmlands fältjägare.....	5	6	3 ¹	14	återkommo följande dag.
» Mörnerska husar-regementet	1	—	1	2	
» artilleriet	—	1	—	1	
» kossackerna	1	—	—	1	
Summa	8	12	5	25	

De saknade Värmlands-fältjägarna tillhörde en på sidan om Wör-litz utsatt postering, som af öfverste B:s adjutanter bortglömdes med order om reträtten; de drogo sig emellertid till Elbe-strandens busksnår och gjorde sig där flottar af buskvirke och säf samt lyckades på dessa svaga farkoster komma öfver floden till Koswig.

Efter slaget vid*Dennewitz hade marskalk Ney dragit sin armé öfver till vänstra Elbe-stranden, att börja med till linjen Wurzen—Diiben, ocii sedan han af Napoleon befallts att koncentrera sig kring Torgau, stannade han den 16. sept. (efter en del fram- och återmarscher) i linjen Schildau—Beckwitz—Torgauw-Dommitzsch.

Den nu i operationerna inträdda hvilopausen använde han att ge sin armé en ny organisation, så att densamma därefter kom att utgöras af två armékårer (Bertrand och Reynier) och en kavallerikår, tillsammans omkr. 32,000 man med 88 kanoner, hvartill kom den honom äfven underställda divisionen Dombrowski med 3,200 man och 8 kanoner.

Den 20. sept. erhöill marskalk Ney underrättelse om, att Wartenburg blifvit besatt af preussiska trupper, samt att kåren v. Biilow följande dag skulle få en brygga färdig vid Elster, äfvensom att redan starkare krafter af nordarmén stodo vid Dessau, där de slagit två broar.

På sin rapport härom till kejsar Napoleon erhöill Ney order att genast förena kårerna Reynier och Bertrand vid Wittenberg.

Redan innan denna order ankommit, hade Ney på eget initiativ an-trädt en framryckning mot denna stad samt den 23. afdelat divisionen Morand mot Wartenburg, där denna til Ib ak adr ef ett svagare preussiskt detachement, men ej vågade framtränga till bron, emedan rapport ingått, att v. Biilows hela kår stode där.

Ney fortsatte sina rörelser mot Wittenbergs-trakten och stod den 24. på aftonen med sina hufvudkrafter emellan Schmiedeberg och Ora-nienbaum, samt med divisionerna Dombrowski och De France vid Mulde.

Af marskalk Neys rörelser hade general v. Biilow föranledts att draga divisionen Hessen-Homburg till Wittenbergs närhet från Elster, som han lät divisionen Borstell besätta. Vd ett andra anfall, som Moraiid den 24. gjorde mot Wartenburg, lyckades han visserligen undantränga preussarne till högra Elbe-standen, men han fick ock den uppfattningen, att vid Elster stodo 15 å 20,000 man beredda att följande dag gå öfver Elbe. Af hans rapport därom föranleddes nu Ney att sammandraga hela sin armé vid Wartenburg för att hindra öfvergången.

Kronprinsen hade emellertid ej samma åsikt som general v. Biilow om vikten af bron vid Elster, utan anmodade v. Biilow den 24. att låta aflösa divisionen v. Hirschfeld, som skulle få ett särskildt uppdrag, och sammandraga sin styrka samt förlägga tre divisioner till Apollendorf, Ketzberg, Möllensdorf och Dobien, medan den fjärde borde kringräna Wittenberg på andra sidan, och endast ett svagt detachement stannade för bevakning vid Elster.

Till följd af kronprinsens order afmarscherade divisionen Borstell den 26., och marskalk Ney, som den 25. förgäfves väntat bli anfallen, föranleddes nu den 26. af underrättelsen, att delar af nordarmén framryckte från Dessau mot Wittenberg, att dirigera kåren Reynier mot Dessau, medan han lät kåren Bertrand kvarstanna vid Wartenburg. Då på aftonen underrättelse ingått att preussarne utrymt vänstra Elbe-stranden och brutit bron vid Elster, befallde Ney äfven kåren Bertrand att ansluta till kåren Reynier, men lät den 27. kårerna stanna i sina ställningar, inskränkande sig till att låta utföra en rekognoscering mot Dessau.

Generalmajor v. Hirschfeld hade emellertid den 24. företagit en stormning af Wittenbergs förstäder, hvilken lyckades så väl, att dessa intogos,

och kronprinsen uttalade sin tillfredsställelse med anfallet, som han ansåg hafva beredt v. Hirschfeld mycken heder.

På grund af kronprinsens order, att, om Dessau den 27. blefve anfallet, generalmajor v. Schulzenheim med avantgardet skulle draga sig bakom broskansen vid Mulde, ja, t. o. m. på högra Elbestanden, om så påfordrades, utrymdes nu den 27. Dessau af avantgardet, då Neys ofvan anförda rekognoscering kom till utförande. Utan att — undantagandes vid förposterna — hafva lossat skott och utan annan förlust än 5 sårade från skärmytslingen kvällen förut drog sig avantgardet öfver till högra Elbe-stranden, där fältmarskalken v. Stedingk lät fortsätta med arbetena, och där hela den öfriga svenska arméns huf-vudkrafter samt två preussiska kavalleri-regementen bivackerade på norra slutningarna, hvilka voro »garnerade med artilleri».

*   *

Värmlands fältjägares Wörlitz-kontingent som — enligt hvad förut anförts — den 26. på aftonen återkommit till Koswig, af gick den 27. därifrån till Zicko (dit bataljonens öfriga del uppbrutit den 25.), och skulle fältjägare-bataljonen, så snart nämnda kontingent återkommit, ånyo af marschera från Zicko till 4. brigaden, som då skulle vara förlagd omkring Dessau, och anmäla sig hos brigad-chefen.

Innan dessa order kommo till utförande, var emellertid Dessau ut-rymdt af svenskarne och besatt af franska trupper.

Sedan kronprinsen likväl under dagens lopp fått rapport, att fransmännen dragit sig tillbaka och att Dessau och Raguhn besatts af kos-sacker, befallde han fältmarskalken, grefve v. Stedingk att »efter fullkomlig visshet, att fienden utrymt Dessau», den 28. i dagningen utsända öfverste Björnstierna med ett detachment, bestående af:

en båt. Svenska arméns jägare,
 Värmlands fältjäg.-bat.,
 en båt. af Drottningens lifreg:ie,
 en skvadr. Skånska husar-reg:t,
 en skvadr Mörnerska husar-reg:t samt
 en afd. (2 kanoner) art.

En af dessa bataljoner skulle besätta Dessau, en intaga ställning framför floden och den tredje »underhålla gemenskapen med Elben».

Denna kronprinsens order anlände den 28. kl. 4 fm. till fältmarskalken. Emellertid hade öfverste Björnstierna då återvändt till Koswig och kunde ej vara tillbaka vid Roslau förr än vid 10-tiden på fm.

Medan man väntade på honom, rapporterade general Brändström — som förde befälet i retranchementet —, att han blifvit anfallen, då

fältmarskalken begaf sig dit. Det visade sig emellertid endast ha varit en rekognoscering af fienden. Med hjälp af en kossackafdelning framryckte, sedan allt blifvit lugnt, öfveradjutanten major v. Döbeln med en af delning af förposterna mot Dessau, och ett par timmar efteråt kom rapport, att v. Döbeln fördrifvit fienderna och var herre öfver staden. Men glädjen häröfver blef kort. Fransmännen samlade sig på kyrkogården (i södra delen af Dessau) och gingö till anfall, hvarvid v. Döbeln blef tvungen att retirera. I bästa ordning utförde han • sin reträtt genom staden, förföljd till stadsporten, och drog sig därefter tillbaka till retranchementet med en förlust af 25 blesserade och 5 döde.

Stabsadjutanten, kaptenen vid Värmlands fältjägare-regemente Stjern-schantz, som åtföljde major v. Döbeln, erhöll under striden en lätt kon-tusion.

Emellertid hade de för öfverste Björnstiernas detachement bestämda trupperna samlats till bron vid Roslau, och kl. 11 fm. af gick detachementet.

Staden Dessau — hufvudstaden i hertigdömet Anhalt — är belägen på vänstra stranden af Mulde, omkr. 3 km. från dennas utlopp, midt för Roslau, i Elbe, och var på gammalt tyskt maner omgifven af en ganska hög mur, som dock saknade graf eller jordvall utanför. I stadens östra del befinner sig det hertigluga slottet, skildt från Mulde genom en liten trädgård.

Då öfverste Björnstierna — som nu erhållit order att »gå fienden till mötes» — anryckte, drog fienden sig hastigt tillbaka inom staden och tillslöt stadsportarne.

Under den strid, som nu uppstod, kunde det svenska detachementet ej sätta sig i besittning af staden, som var besatt af en vida öfverläg-sen styrka.

»Några unga officerare och soldater, hänförda af en för djärf tap-perhet, rusade oaktadt en stark muskötter-eld från husen och murarne mot porten, i afsigt att sönderhugga densamma; järnbommarne och spikarne hindrade det.»

Öfverste B. gaf då order, att detachementet skulle återgå till bro-skansen. Då han var på 50 famnars afstånd, öppnade fienden stads-portarne och sköt med 3 kanoner. Öfverste B. stannade, svarade med sitt artilleri och marscherade mot fienden, som återvände till staden och tillslöt portarne, hvarefter detachementet återvände till Ros-lau. Dess förluster blefvo: 3 dödsskjutna och några sårade officerare samt omkr. 3 å 4 soldater dödsskjutne och omkr. 40 soldater blesserade. Här af kommo på Värmlands fältjägare:

2 döde: 89 Storm och 78 Mörk (aflidna d. 5. okt.):

,12;sårade: 48 Beth, 104 Sten, 106 Winter vid sek.-ch:ns komp.;
 ,.-.-. 18 Löke, 31 Eld, 46 Elg, 95 Sundgren, 53 Kantz, 54
 Kräk

vid maj:ns komp.;
 >...; ;'.» 51 Berggren, 114 Örn, 115 Munter vid kapten Ugglas komp.

På aftonen den 28. ryckte fienden åter ut ur staden emot första bron
 of ver Mulde, bevakad af en bataljon under befäl af öfverste_ Adler-
 creutz. Denne gick of ver bron, angrep fienden och kastade
 honom

tillbaka i staden, hvars portar genast tillslötos.

Ett allvarligare försök att sätta sig i besittning af brohufvudet och
 bron vid Roslau gjorde emellertid marskalk Ney den 29. på morgonen.
 Där befann sig då en »fältvakt», kommenderad af kaptenen
 vid Älfsborgs regemente G. A. Östbom och sålunda sammansatt:

	Officer.	Und- officer.	Man- skap	Sum- ma	Anm.
Af Västgöta regementes jägare	1	2	30	33	
» Skaraborgs » »	3	5	140	148	
» Älfsborgs regemente (inf.).....	3	—	139	142	
» » » jägare	2	6	131	139	
» Västmanl. » »	1	—	109	110	
» Smålands dragon-regemente	1	1	50	52	
Summa	11	14	599	624	

Vedettekdan utgjordes af Västg., Skaraborgs och Västmanl. reg:ens
 jägare samt 1 off. och 24 man af Älfsborgs reg:te med högra flygeln
 långs Mulde, den vänstra stödd mot Elbe. Den öfriga delen af fält-
 vakten var placerad 600 alnar bakom vedettekdan nära Elbe.

Kl. omkr. 5,30 fm. stötte en från fältmarskalken utsänd rekognosce-
 ring på fienden, som anryckte med tre bataljoner mot vänstra flanken
 och med såväl spridd som sluten eld attackerade rekognosceringen och
 vedettekdan.

Fienden framträngde mellan sjön Löbben och Elbe öfver
 Neuen-graben, som på flere ställen var torr.

Ehuru fiendens eld med mycken liflighet besvarades, nödgades först
 vedettekdan och sedan fältvaktens öfriga del retirera med all möjlig
 långsamhet, tills fältvakten upptogs af nu utryckt undsättning.

Gen.-löjtn Sandels hade nämligen vid rapport om anfallet befallt ut-
 sändande af en bataljon till fältvaktens understöd och själf begifvit sig
 fram till stridsfältet. Chefen för 4. brig., öfverste Reuterskiöld, beord-
 rade då II. båt. af Skaraborgs reg:te (kommenderad af majoren frih. v.
 Knorring) att utrycka till förstärkning samt att öfverstelöjtnanten frih.
 Posse skulle taga befälet öfver denna och den anfallna fältvakten.

En del af den förlorade terrängen återtog nu af Skaraborgs-batal-

jonen, hvilken emellertid, då den snart nog bortskjutit sin ammunition, af löstes af en annan bataljon af samma reg:te (kommenderad af major Reuterskiöld), som äfven beordrats utrycka.

Ehuru fienden ofta med »skarp eld» — äfven med artillerield — sökte tvinga den svenska styrkan tillbaka, behöll denna likväl nu sin terräng.

Då emellertid »fienden envisades att bibehålla dess ställning», befallde generallöjtnanten frih. Sandels, att reträtt skulle ske sakta. Detta verkställdes också med ordning.

Förlusterna under striden blefvo:

	D ö d e			S å r a d e			Summa
	Offi- cerare	Under- officer.	Man- skap	Offi- cerare	Under- officer.	Man- skap	
Af Skaraborgs reg:te (900 man).	1	1	34	6	7	157	206
» Älfsborgs » (270 »)	—	—	10	1	2	41	54
» Västgöta » (30 »).	—	—	—	—	—	—	—
Summa	1	1	44	7	9	198	260 ¹

Dessutom erhöilo 4 officerare af Skaraborgs regemente mer eller mindre svåra kontusioner.

Striden var, som synes af förlustsiffrorna, skarp, och vitsordades, att »truppen varit het att skjuta men villig i elden» och att befälet gjort sin skyldighet.

Brohufvudet hade emellertid visat sig för starkt och för väl försvaradt för att kunna tagas genom ett vanligt anfall, hvadan Ney beslöt sig för att genom en regelrätt belägring få det i sitt våld. Under det han dagen därpå vidtog förberedelser härför, erhöil han underrättelser om en förnyad brobyggnad vid Elster, hvarigenom han föranleddes att redan samma dag — den 30. — åter afsända delar af kåren Bertrand till War-tenburg, dit han den 2. okt. lät t. o. m. hela återstoden af samma kår begifva sig.

För att draga fiendens uppmärksamhet från Dessau och Roslau hade kronprinsen näml. den 27. och 28. sept. befallt general v. Bii-low att åter låtsa sig vilja anlägga bron vid Elster.

Därjämte hade general v. Tauentzien beordrats att — med kvar-lämnande af 4,000 man framför broskansen vid Torgau — med hela sin of riga styrka i snabbmarscher begifva sig till Jessen och Schweinitz vid Elster och där sluta sig till general v. Biilows vänstra flygel.

¹ Enligt öfverste Reuterskiölds rapport hade äfven 115 man af Värmlands fältjägarebataljon deltagit i elden, men dels finnas inga förlustsiffror angifna, dels har ej annan uppgift därom anträffats.

Till förstärkande af trupperna vid Roslau fick därjämte general v. Hirschfeld order att den 30. kl. 6 fm. med sitt infanteri vara i Roslau, där han skulle återtaga befälet öfver sitt förut ditkommenderade kavalleri och artilleri.

*

Genom generalorder den 1. okt. betygade kronprinsen sitt synnerliga välbehag öfver svenska truppernas uppförande i drabbningarna den 28. och 29. september. Det var »med en känsla af tillfredsställelse och tacksamhet som H. K. H. erfarit, att soldater som transporterat blesserade, genast återvänt till striden.»)

Därjämte meddelades å g.-o. den 3. okt., att H. K. H. »för tapperhet och välförhållande under mot fienden förefallna affärer den 23. sist-lidne augusti samt den 6. och 28.¹ september» utnämnt:

till riddare af K. S. O. majoren vid Västg.-Dals reg:te, öfveradjutan-ten von Döbeln, kaptenen vid Svea lifgarde Ridderstolpe och kaptenen vid Värmlands fältjägare-regemente, stabsadjutanten E. Stjernschantx; samt

till innehafvare af *gulmedalj för tapperhet i fält*:

kaptenen vid Andra lifgardet, stabsadjutanten von Hohenhausen, kaptenen vid Skaraborgs regemente frih. Palmstierna, löjtnanten vid Lifreg:tsbrig:ns kyrassjär-kår af Wetterstedt, löjtnanten vid Mörnerska husar-regementet Hammarsten, löjtnanten vid Älfsborgs regemente Ehrenreich, löjtnanten vid Kalmar regemente Hagelbeck, fänriken vid Kalmar regemente Backman samt underlöjtnanten! vid artilleriet Jansson.

Till 4. brigadens manskap utdelades sedermera (enl. brig.-o. den 4. dec.) 15 st. *silfvermedaljer för tapperhet i fält*, hvilka fördelningschefen disponerade: till Skaraborgs regemente 8, till Älfsborgs regem:te 4 och till Värmlands fältjägare-bataljon 3.

*   *

*

Värmlands fältjägare-bataljon, som den 1. okt. förlagts till Jiitrichau, fick samma dag order att genast uppbryta och innan mörkret taga kvarter i Rietzmeck, hvarjämte 25 man af bataljonen »försedda med goda studsare» samt under befäl af 1 off. och 1 und.-off. beordrades att enl. g.-o. tidigt på morgonen följande dag aflösa 100 man af regementenas jägare af I. fördelningen, som då voro kanonbetäckning på högra Elbestranden, och skulle bataljonen sedermera dagligen aflösa denna kommendering.

*   *

Äfven den 26. vid Wörlitz.

Kejsar Napoleon hade under augusti visserligen segrat vid Dresden öfver böhmiska armén, men hans underbefälhafvare däremot blifvit slagna, Oudinot vid Gross-Beeren af kronprinsen af Sverige, Macdonald vid Katzbach af general Blucher, Gérard vid Hagelberg samt Vandamme vid Kulm, hvartill kom, att Davousts operationer mot Wallmoden ej ledt till något resultat.

Sedan han — som förut anförts — dirigerat Ney mot kronprinsen, vände Napoleon sig i början af sept. först mot schlesiska armén, som då af b röt sin offensiv och drog sig tillbaka, till sin gamla ställning i trakten af Neisse vid Hochkirch och Pfaffenberg, som nåddes den 4. sept.

Böhmiska armén åter hade efter nederlaget vid Dresden retirerat mot Böhmen och samlades i början af sept. till trakten af Kulm och Teplitz, hvarifrån en ny offensiv försöktes för att bereda schlesiska armén en lättnad. Denna offensiv möttes då af en den 8. sept. af Napoleon från Dresden igångsatt framstöt mot Böhmen, hvilken han dock snart uppgaf för att den 15. göra ett nytt, det sista försöket åt detta håll, hvilket företag den 17. sept. tillbakaslogs vid Kulm.ⁱ

Som han ännu ej ville uppgifva Dresden, gjorde han nu den 25.—27. sept. en ny offensiv mot schlesiska armén, då han fick rapport att en del af denna företagit en afmarsch åt höger, tydande på en tillämhad Elbe-öfvergång, så mycket mer sannolik, som Ney anmält preussarnes broslagning vid Wartenburg. Kejsar Napoleon beslöt då utrymma högra Elbestranden och stannade tills vidare i Dresden, där han den 1. okt. fick rapport, att böhmiska armén gjort en afmarsch åt vänster. Mot denna vidtog han då sina motåtgärder, under vilkas utförande han den 4. okt. fick underrättelse om, att general Blücher med schlesiska armén verkställt en afmarsch åt höger.

Den 26. sept. hade näml. general Bliicher anträdt detta för hela kriget så betydelsefulla företag och riktat sin marsch mot Miihlberg, då han den 30. — under förberedelserna för öfvergången därstädes — erhöll meddelanden, som kommo honom att ändra sina dispositioner.

Han hade näml. i ett den 27. sept. afsändt bref till kronprinsen meddelat sina åtgärder och därå erhållit ett, den 29. sept. afgifvet svar, däri kronprinsen uttalade den önskan, att schlesiska armén snart kunde gå öfver Elbe, samt föreslagit »punkten Elster» som den förmånligaste för, general Bluchers öfvergång.

I enlighet med detta förslag drog general Bliicher sig nu till Elster, dit han framkom den 2., och där han den 3. gick öfver Elbe samt slog de vid Wartenburg stående franska trupperna.

Sedan kronprinsen erhållit underrättelse om Bluchers framkomst till Elster och Jessen, gaf han general v. Tauentzien order att genaste och

bästa vägen bakom kåren v. Biilow begifva sig till Koswig. Därjämte började han förberedelser för nordarméns Elbe-öfvergång, för hvilken han den 3., efter meddelande om Bliichers framgång, vid Wartenburg, utgaf order. • -' <••-.

Dessa innehöllo bl. a.:

att general v. Biilow så snart, han kunde, skulle sätta sig i marsch med tre divisioner, om möjligt kl. 4 fm. den 4. okt., till Roslau och där gå öfver floden före svenska armén, med kvarlämnande af en division (16,000 man) för att kringräna Wittenberg på högra stranden;

att från svenska armén skulle utsändas rekognosceringar såväl till Dessau som till Wörlitz, och att armén skulle sammandragas den 4. senast kl. 7 fm. vid Roslau för att öfvergå Elbe, samt att generallöjtnanten frih. Sandels skulle anföras avantgardet;

att general v. Tauentzien skulle sammandraga sina trupper i Koswig och under den 4. uppehålla sig på en mils afstånd från Roslau för att den 5. gå öfver Elbe och formera arméns reserv; samt •

att af ryska armén den i Zerbst förlagda divisionen skulle kl. 6 fm. utrycka och utgöra svenska arméns reserv direkt under kronprinsens order, och att den of riga ryska armén skulle samlas vid Åken med af lätta kavalleriet till Jessnitz, Bitterfeld och längs Mulde utsända stropartier samt med det reguljära kavalleriet »en mil på andra sidan om Åken, något till vänster». , > - ••' !

Emellertid blefvo dessa order ej till alla delar utförda.

Ryska armén gick visserligen öfven Elbe den 4. på morgonen vid Åken och general Winzingerode lät general Woronzow med avantgardet framrycka till Köthen, men II. preussiska armékåren (v. Biilow) blef ej på anbefalld tid färdig att gå öfver Elbe före svenska armén, hvadan denna på morgonen fick gå öfver bron vid Roslau och framrycka till Dessau, med förposterna framskjutna till Raguhn och Jessnitz, sedan marskalk Neys trupper kl. 5 fm. utrymt Dessau och Jessnitz.

III. preussiska armékåren — utom den framför Wittenberg kvarlämnade divisionen v. Thiimen — passerade först den 5. okt kl. 6 fm. bron vid Roslau och framryckte till Dessau, följd af IV. preussiska armékåren (v. Tauentzien), af hvilken dock divisionen v. Hirschfeld fick stanna i Roslau till brons bevakande. ,...--,

Innan kronprinsen nu företog några vidare rörelser, afvaktade han nyheter från general Bliicher. Denne hade, som förut anförts, den 3. okt. slagit den af marskalk, Ney till Wartenburg dirigerade kåren Bertrand, hvarigenom Ney tvangs att uppgifva det tillämnade företaget mot Roslau samt utrymma Dessau och draga sig tillbaka öfver Bitterfeld till Delitsch, förföljd af ryska kavalleriet. ••."

Svenska armén var den 5. oktober sålunda förlagd:

I. fördelningen: 1. brigaden i Dessau, 2. brigaden i bivack utanför

Dessau utefter vägen till Leipzig.

II. fördelningen: 3. brigaden i bivack i Dessau, 4. brigaden (utom Värml. fältjäg.-bat.) i bivack utanför Dessau, 6. brigaden i bivack utanför Dessau, Värmlands fältjägare-bataljon (på förpost) vid Törten.

Kavalleri-fördelningen: vid Mosigkau och Kochstädt samt Hinsdorf, Schirati och Priorau.

Under den 5. och 6. fick III. preussiska armékåren framrycka of ver Hinsdorf till Jessnitz med avantgardet vid Bitterfeld, hvarjämte ryska armén fick uppmarschera på svenska arméns högra flygel vid Dessau med alla kOisSacker, som voro på högra Muidestranden, dirigerade till Halle och Merseburg.

Som general Bliicher den 5. okt. förlagt sitt högkvarter till Diiben, voro den förenade norra tyska arméns och schlesiska arméns avantgarden den 6. okt. endast V* mil aflägsna från hvarandra, och den stora böhmiska armén hade inryckt i Sachsen.

IX. Mot Leipzig.

På aftonen den 4. oktober innehade kejsar Napoleons trupper ungefär följande ställningar:

vid Dresden: fem inf.-kårer och en kav.-kår (omkr. 116,000 man); längs Elbe, mellan Strehla och Meissen: en inf.-kår (omkr. 15,000 man); vid Mulde, mellan Eilenburg och Bitterfeld: den s. k. »Berlinarmén» samt inf.-kåren Marmont och en kav.-kår (omkr. 72,000 man); på fronten Altenburg—Freiberg: fyra inf.-kårer (omkr. 43,000 man); i och kring Leipzig: en inf.-division och en kav.-division (omkr. 7,200 man); mellan Weissenfels och Naumburg: en kombinerad kav.-kår (omkring 5,000 man); samt på marsch mot Leipzig: en inf.-kår och en kav.-division (omkr. 12,700 man).

Kejsaren beslöt sig för att först rikta sitt anfall mot schlesiska och norra arméerna, medan konungen af Neapel fick i uppdrag att med de på linjen Altenburg—Freiberg stående kårerna skydda hans rygg mot den långsamt anryckande böhmiska armén.

Till dess att han kimde hinna förena sina krafter, underställde han marskalk Ney förutom den förutvarande »Berlinarmén» äfven den vid Diiben stående kåren Marmont med I. kav.-kåren samt den vid Meissen varande kåren Souham.

Ney höll ännu den 5. okt. Mulde-linjen besatt, men då de hans vänstra flygel skyddande kavalleri-divisionerna Fournier och Defrance trängdes tillbaka till Delitsch och äfven divisionen Dombrowski gick tillbaka dit från Bitterfeld, ansåg han sig böra uppgifva Mulde-linjen

och intog under natten till den 7. okt. med sin härafdelning linjen Torgau—Wurzen—Taucha.

Sedan general Bliicher den 5. okt. Jåtit den schlesiska armén framrycka till trakten af Diiben, dock utan att öfverskrida Mulde, hade hans kavalleri sökt framtränga till Leipzig, men vid Holzweissig och Miihlbeck af öfverlägsna fientliga krafter hindrats att framtränga vidare.

Af norra tyska armén befunno sig svenska och ryska arméernas huf-vudkrafter på aftonen den 6. okt. kring Dessau med ryska avantgardet vid Gröbzig samt ryska kavalleriet väster om vägen till Radegast och svenska kavalleriet öster om samma väg, medan af preussiska armén divisionen Hirschfeld stod mellan Roslau och Coswig, IV. kåren (v. Tauentzien) mellan Roslau och Dessau samt III. kåren (v. Biilow), (utom den vid Wittenberg stående divisionen Thiimen) framryckt till Jessnitz med avantgardet vid Bitterfeld, spanande mot Leipzig. Därjämte hade ett ryskt kossack-regemente beordrats till Halle.

General Bliicher stannade tillsvidare vid Mulde och begagnade aftonen den 7. okt. till en sammankomst med kronprinsen.

Denne hade för den 7. okt. beordrat ryska avantgardet att framgå till Sylbitz samt besätta Weltin och Halle, medan ryska arméns hufvudstyrka fick framrycka till Radegast.

Dit beordrades äfven svenska armén, som den 7. kl. 10 fm. fick sätta sig i marsch i följande marschordning:

Avantgarde: kavallerifördelningen, som kl. 12 midd. samlades vid Hinsdorf på vägen till Radegast för att därefter sätta sig i marsch framför 6. brigaden.

Hufvudstyrka ($1/4$ mil bakom avantgardet): I. fördelningen, II. fördelningen, Reservartilleriet, samt

»Rörliga trossen» ($*/4$ mil bakom reservart.).

Den öfriga trossen sändes under vanlig eskort tillbaka att uppställas inom retranchementet emellan Mulde och Elbe.

Vid framkomsten till Radegast fick svenska armén kampera »bakom staden» med högra flygeln midt för densamma, stötande till ryska arméns vänstra flank.

Samma dag flyttade kronprinsen sitt högkvarter från Dessau till Zehbitz.

Armén beordrades att hvarje ögonblick hålla sig beredd att slåss.

I öfrigt befallde kronprinsen bl. a. III. preussiska armékåren att bibehålla sin ställning vid Jessnitz, general v. Tauentzien att med alla sina trupper gå till Hinsdorf, samt general Hirschfeld att senast kl. 7 fm. den 8. inträffa vid Åken till skydd för ett däremot befaradt företag från Magdeburgs garnison.

Kronprinsen ämnade den 9. okt. framrycka till linjen Halle—Brehna,

medan general Bliicher skulle gå till Eilenburg, och ordena härför voro redan den 8. expedierade, då på aftonen nya underrättelser in-gingo, som kommo kronprinsen att vid midnatt utgifva andra order. General Bliicher hade nämligen fått veta och meddelat kronprinsen, att kejsar Napoleon gått utför Elbe med sitt garde, och att två armékårar framkommit till Leipzig. Kronprinsen befallde med anledning här af, att den rörelse, som för den 9. okt. var anbefalld, skulle inställa till dess nya rapporter inkomme, och att ingen fick röra sig ur stället, förrän nya order utgifvits. Hvarje armékår skulle således bibehålla den ställning, den innehade,

Kejsar Napoleon hade den 7. okt. på morgonen satt sina vid Dresden stående trupper i marsch å ömse sidor af Elbe mot Meissen, där han kl. 10 fm. från Ney erhöll rapport, att de allierade uppgifvit marschen mot Leipzig och i stället utbredde sig på högra Muldestranden, till synes för att täcka Wittenbergs belägring. Han föranleddes nu att inslå genaste vägen till Diiben för att redan mellan Elbe och Mulde nå schlesiska armén och tvinga denna till batalj.

Han sammandrog därför under loppet af den 8. inom området Taucha—Eilenburg—Dahlen en styrka af 22 inf.- och 12 kav.-divisioner (tills. omkr. 150,000 man), med hvilka han ämnade följande dag i trakten af Diiben slå den, som han trodde, där stående nordarmén och schlesiska armén, hvilka han uppskattade till omkr. 100,000 man. På aftonen samma dag — den 8. — fick han visserligen nya underrättelser, att endast Bliicher stode med 60,000 man vid Diiben och Mockrehna, kronprinsen af Sverige däremot vid Dessau med 40,000 man.

Kejsaren anträdde den 9. tidigt på morgonen marschen mot Diiben och Mockrehna, hvarvid Macdonald, Ney och Marmot förde befälet öfver hvar sin af de tre kolonner, i hvilka Napoleon delat sin styrka. Hufvudkolonnen under Ney framgick på ömse sidor om Mulde mot Diiben men påträffade blott ett kossack-regemente, som hastigt drog sig undan, så att då vid 3-tiden på em. kolonnen nådde Diiben, var hela trakten utrymd af schlesiska armén, så när som af dennas arriärgade, som utan resultat anfölls.

Kejsar Napoleons förhoppning att förmå general Bliicher till batalj hade strandat, och hela företaget blef en stöt i luften.

Anledningen härtill var, att kronprinsen (till hvilken Bliicher den 8. på aftonen genom en adjutant hänvänt sig) föreslagit, att schlesiska armén den 9. skulle gå öfver Mulde -till trakten mellan Jessnitz, Zörbig och Bitterfeld till förening med norra armén, en rörelse, som Bliicher gjorde ehuru ogärna, då han därigenom nödgades uppgifva sina förutvarande förbindelser bakåt.

För den 9. befallde general Bliicher sina i linjen Mühibeck—Pouch—

Mockrehna stående kårer att afinarschera till Mulde med Jessnitz, Muhlbeck och Diiben som marschmål. , , ,

Föga syntes han ana, att Napoleon redan var i marsch mot Diiben. Med kåren Langeron dröjde han i Diiben, väntande, att kåren Säcken skulle komma från Mockrehna. Visserligen fick han rapport, såväl att fienden anryckte från Wurzen mot Eilenburg som att en marschkolonii närmade sig på vänstra Muldestranden i samma riktning, men begick det misstaget att tro den på den högra Mulde-stranden anryckande kolonnen vara kåren Säcken och fördröjde därför sin afmarsch. Häraf kom sig, att knappt en timme efter det Bliicher med kåren Langeron lämnat Diiben, inryckte där det franska kavalleriet, då det af Bliicher kvarlämnade arriärgardet tvangs att intaga en stridsställning för att täcka högkvarterets och kåren Langerons afmarsch.

Med knapp nöd hade Bliicher med sina trupper undkommit öfver-makten; kåren Säcken var dock afskuren från sitt marschmål, Diiben, men lyckades på omvägar sent på aftonen framkomma till Schköna (13 km. nordost om Bitterfeld) och därifrån öfver Raguhn komma i förbindelse med armén, som under natten och följande morgon — den 10. — intog bivacker i trakten af Jessnitz, tätt intill III. preussiska kåren (v. Biilow).

Schlesiska armén hade på detta sätt lyckligen, tack vare kronprinsens välgrundade råd, räddats från faran att träffas af kejsar Napoleons anfallsstöt.

Svenska armén förlades den 10. okt. sålunda:

I. fördelningen i kantonner.-kvarter i byarna Opell (Kapelle?), Her ringsdorf, Zutenhausen och Wadendorf, med artilleriet i Salzfurth.

II. fördelningen i bivack framför Zehbitz, med artilleriet och Värmlands fältjägare-båt, i Salzfurth.

6. brigaden (jämte dess artilleri) i kvarter i Radegast och med två skv. Mörnerska husarer i Sporen.

Kavallerifördelningen (utom två skv. Mörn. hus.) och Reservartilleriet i förutvarande kvarter.

Armén beordrades uppbyta följande dag kl. 5 fm. för att afmarschera.

>

*

#

*

General Bliicher hade den 9. på aftonen utförligt underrättat kronprinsen om fiendens rörelser och föreslagit honom, att norra förenade armén skulle intaga en ställning mellan Halle och Leipzig, medan schlesiska armén i en ställning bakom Zörbig afvaktade fiendens vidare företag. Kronprinsen afböjde emellertid detta och föreslog i stället, i enlighet med sitt ursprungliga förslag, att schlesiska armén skulle gå

öfver på vänstra stranden af Mulde och begifva sig till trakten mellan Jessnitz, Zörhig och Bitterfeld, hvarigenom de allierade skulle i en »sammanträngd ställning» förfoga öfver mer än 110,000 man och »då kunna få en vacker affär».

General Bliicher gick blott motvilligt in härpå och satte den 10. kl. I em. sina trupper i marsch i enlighet härmed.

Under marschen sammanträffade Bliicher med kronprinsen, men upp-gifves samtalet hos Bliicher hafva efterlämnat en ton af missnöje och misstro till kronprinsen, som ej ville gå in på hans förslag. Detta ledde till, att Bliicher satte sig i förbindelse med general v. Biilow, som ej var svår att locka till en hemlig öfverenskommelse om samverkan.

Medan schlesiska armén den 10. var under marsch för intagande af de anbefallda ställningarna, hade för norra förenade armén utgifvits bl. a. följande order:

att general v. Tauentzien omedelbart skulle gå att fatta posto i Dessavi, där han skulle afskära alla broar och uppbränna alla pålverken, och om han blefve ansatt af fienden, draga sig bakom broskansverken vid Roslau; dock skulle han, om fienden ginge till Wittenberg och tvingade general Thiimen till reträtt, draga till sig såväl general Thiimens som alla öfriga på högra Elbe-stranden varande preussiska och förbundna trupper utom v. Wallmodens samt handla efter omständigheterna;

att svenska armén omedelbart skulle sätta sig i marsch för att intaga ställning med infanteriet vid Gröbzig och med kavalleriet vid Lobejiin, med en kavalleripiket vid Petersberg, samt att en ingenjööfficer skulle af sändas för att låta slå en bro öfver Saale vid Alsleben;

att general Hirschfeld skulle afsända två bataljoner med två kanoner till Bernburg, hvilka där skulle träda under befäl af ryske öfversten Löwenstern (som med en mindre styrka befann sig där och den 9. anfallits af franska trupper); samt

att generalen baron Winzingerode skulle samla allt ryska arméns kavalleri bakom dess infanteri och från general Woronzow (i Halle! inhämta underrättelser om, hvad som passerade.

Sedan kronprinsen efter sitt sammanträffande med general Bliicher tagit sitt högkvarter i Gross-Weisendt, utfärdade han därjämte samma dag, den 10. okt., en dagorder, i hvilken han meddelade, att schlesiska och norra förenade arméerna följande dag skulle gå öfver till vänstra stranden af Saale.

Öfvergången skulle ske af schlesiska armén och III. preussiska armékåren (v. Biilow) vid Weltin, af ryska armén vid Rothenburg och åt svenska armén vid Alsleben eller Bernburg.

Under det dessa rörelser företogos, skulle general Woronzow bibehålla sin ställning vid Halle.

Sedan general v. Biilow gått öfver floden, skulle han »taga sin batalj-ordning» vid sidan af schlesiska armén, på tre linjer med hvarje division på en linje.

Rörelsen skulle börja kl. 4 fm. den 11. okt.

Som emellertid kronprinsen sedermera fick veta, att bron vid Weltin icke dugde till öfvergång för kåren Biilow tillika med schlesiska armén, befallde han general v. Biilow att företaga öfvergången vid Rothen-burg efter ryska armén. Äfven svenska armén kunde ej gå öfver Saale vid Alsleben utan måste göra detta vid Bernburg, där densamma stannade, hvarvid Värmlands fältjägare-bataljon fick gå till den söder därom vid Saale belägna byn Gröna.

Schlesiska armén hade på morgonen den 11. okt. uppbrutit från sina ställningar vid Zörbig och Raguhn mot Weltin, men då — enligt uppgift af en framsänd officer — hvarken bro eller förberedelse därför var till finnandes, beslöt Bliicher att gå till Halle och där verkställa öfvergången. Först under natten till den 12. voro kårerna Langeron och York öfver på vänstra stranden och bivackerade kring Halle; kåren Sacken inträffade kort före midnatt (dess kavalleri först följande morgon) vid Weltin och bivackerade på högra Saale-stranden.

* * *

†

Kejsar Napoleon, som vid middagstiden den 9. okt. inträffade i Du-ben, blef mycket förstämnd öfver att se sin plan korsad, hvartill kom, att han sväfvade i ovisshet om, hvart Bliichers armé tagit vägen. Visserligen fick han senare en del underrättelser, hvilka föranledde honom att kl. 4. em. gifva order om sin armés framryckning till linjen Graf-enhainchen—Kemberg—Wittenberg i förhoppning att följande dag få batalj med schlesiska armén. De under natten till den 11. okt. ingångna rapporterna bragte emellertid ej full klarhet i läget och kejsaren beslöt då att den 11. låta sina hufvudkrafter göra en framstöt genom Wittenberg och där tvinga preussiska divisionen Thumen till aftåg samt därefter vända sig mot brohufvudet vid Roslau, medan en mindre del af hans armé täckte vänstra flanken, samtidigt som han med en del kavalleri hölle förbindelsen uppe med Leipzig.

Mot aftonen den 11. okt. ledde detta till att general Thumen tvangs att vika från Wittenberg till Koswig.

Mellan den 11. och 12. okt. inkomna rapporter föranledde Napoleon att den 12. låta Neys härafdelning gå till anfall mot den, som han trodde, vid Dessau stående nordarmén, under det att den i trakten af Halle inrapporterade styrkan blott skulle iakttagas eller uppehållas, om den framryckte mot Leipzig.

I enlighet härmed framryckte Neys härafdelning den 12. på morgonen mot Wörlitz och Dessau samt tillbakakastade där stående preussiska trupper af kåren v. Tauentzien, hvilka efter svåra förluster under panikartad flykt måste utrymma Dessau.

Äfven de genom Wittenberg på norra Elbestanden framryckta franska trupperna vunno denna dag framgång mot divisionen Thumen, som på aftonen drog sig till Roslau.

Kejsar Napoleon hade under dagen stannat i Diiben, otåligt väntande rapporter om läget. Sådana anlände äfven, hvilka kommo honom att afbryta operationerna norr om Elbe. Bl. a. ingick nämligen rapport från Murat, att Böhmiska armén vore under frammarsch mot Leipzig, samt att Murat själf gått tillbaka till Cröbern och sannolikt måste vika än längre tillbaka. Napoleon beslöt då att förena sina hufvudkrafter vid Leipzig och endast låta tre kårer fullfölja företagen mot broarne vid Roslau och Åken, efter hvilkas förstörande äfven dessa kårer skulle draga sig till Leipzig.

I enlighet härmed satte han den 13. sina trupper i marsch, men de franska trupperna voro af de senaste dagarnes' ansträngningar och till följd af vägarnes, genom ihållande regn orsakade dåliga skick utmatade, hvadan marschmålen ej nåddes på beräknad tid, och den 14. på aftonen befunno sig de franska hufvudkrafterna ännu echelonnerade norr om Leipzig, dit de först den 15. på aftonen samlades, i och kring staden.

%

Under den 12. okt. befann sig förenade norra tyska armén med svenska armén vid Bernburg, ryska armén och III. preussiska kåren (utom den norr örn Elbe mellan Koswig och Roslau varande divisionen Thumen) vid Rothenburg samt med IV. preussiska kåren (v. Tauentzien) (utom den vid Åken stående divisionen Hirschfeld) vid Dessau med avantgardet i linjen Oranienbaum—Wörlitz, hvarjämte schlesiska armén befann sig i trakten af Halle.

Kronprinsen, som då hade sitt högkvarter i Rothenburg, erhöll under dagens lopp rapport om fiendens f rambrytning genom Wittenberg och om Dessaus intagande. Han fick då den uppfattningen, att kejsar Napoleon ämnade förlägga kriget norr om Elbe och gå mot Berlin, hvadan han ansåg nödvändigt att åter närma sig Elbe för att genom sina operationer hota fiendens förbindelser och gaf fördenskull order för arméns koncentrerung vid Köthen. < • .

Den 13. okt. kl. 3 fm. af marscherade dit ryska armén och III. preussiska kåren (utom div. Thumen), efter hvilka svenska armén (utom 6. brigaden, Boye) följde kl. 5 fm.

IV, preuss. kåren (utom div. Hirschfeld) fick i uppdrag att hålla broskansen vid Roslau; divisionen Hirschfeld fick samma uppdrag med af seende på broskansen vid Åken.

På grund af händelserna vid Dessau och Roslau befalldes den 14. den vid Bernburg kvarlämnade 6. svenska brigaden att genast afgå till byn Drose vid vägen till Åken, en order, som dock synes hafva upphäfts.

Som nämligen rapporter ingingo om det genom Napoleons åter-marsch mot Leipzig förändrade läget, utgafs från kronprinsens högkvarter i Köthen samma dag, den 14., en dagorder, enligt hvilken *nordarmén* följande dag skulle sätta sig i marsch i följande ordning och på två kolonner:

///. preuss. armékåren (utom divisionen Thiimen) kl. 3 fm. genom Edderitz—Lobejiin—Teicha—Trotha till Halle;

svenska armén kl. 3 fm. genom Gr.-Wiilknitz—Gröbzig—Diemnitz (Dörnitz?) och därifrån på stora landsvägen till Halle; samt

ryska armén kl. 8 fm .samma väg som III. preussiska armékåren.

Preuss. divisionen Hirschfeld skulle enl. denna dagorder uppbyta kl. mellan 2 och 3 fm. och följa efter svenska armén, men fick senare en ny order att t. v. kvarstanna vid Åken, medan till *IV. preuss. armékåren* gafs order att oförtöfvadt ånyo intaga ställningarna framför Dessau och återställa bron vid Roslau. General v. Tauentzien hade emellertid, under trycket af händelserna vid Dessau och på norra Elbestranden, totalt förlorat fattningen och, då han ansåg sin hufvuduppgift vara att skydda Berlin, redan på aftonen den 12. dragit sig öfver till högra Elbe-stranden samt förstört bron vid Roslavi efter sig. Under sena natten till den 13. marscherade han »hals öfver hufvud», sedan han dragit med sig divisionen Thiimen, till Berlin, där han efter fyra natt- och tre dagsmarscher inträffade med trupperna i fullständigt upplösningstillstånd, oförmögen till något försvar af hufvudstaden, om så hade krafts.

Af *schlesiska armén* hade den 12. okt. kåren Langeron stannat vid Halle, kåren Säcken öfverskridit Saale vid Wéltin och nått Deutschen-thal samt kåren S. Priest framskjutits till Merseburg, hvarifrån den satte sig i förbindelse med i ryggen på Murats härafdelning ströfvande kavalleriafdelningar från de allierades hufvudarmé. General Bliicher var under den 13. äfvenledes af den uppfattning, att Napoleon ämnade öfverskrida Elbe, och bibehöll tills vidare sin ställning, men den 14. kom han till den åsikten, att Napoleons rörelser emot Elbe blott voro beräknade att vilseleda hans fiender. Då emellertid under dagens lopp inkomna rapporter gáfvo vid handen, att Napoleon med alla sina krafter vore på marsch mot Leipzig, sände Bliicher genast meddelande därom till kronprinsen, hvilken han därjämte uppmanade att gå till

anfall mot de fiender, som ännu befunno sig på vänstra Mulde-stranden, samt öfver Bitterfeld gå fram mot Leipzig.

Kronprinsen hade, som förut anförts, redan innan denna Bluchers skrifvelse anlände, utgifvit sina order för norra arméns marsch söderut mot Halle till förening med sehlesiska armén.

På morgonen den 15. erhöll general Bliicher från böhmiska arméns öfverkommando del af dispositionerna för den 15. och 16, enligt hvilka sehlesiska armén borde framrycka öfver Schkeuditz mot Leipzig, om man kunde påräkna nordarméns deltagande i slaget. Han satte då kl. 11 fm. sin armé i marsch på högra stranden af Elster mot Schkeuditz.

Nordarmén hade, som förut sagts, samma dag anträdt sin marsch söderut. Till kronprinsen ankommo nu, som det sedan visade sig, oriktiga rapporter om, att starka fientliga kolonner voro under marsch mellan Dessau och Diiben, hvarigenom han fick det intryck, att hans vänstra flank starkt hotades. Från Sylbitz, där han stannat med högkvarteret, gaf han med anledning häraf order om marschens afbrytande med svenska armén emellan Weltin och berget vid Petersberg, III. preussiska kåren i linjen Petersberg—Radegast samt ryska armén vid Öppen (en by emellan Zörbig och Halle). Spaningsdetachement af sändes såväl framåt Leipzig-hållet som mot Elbe-trakten. För öfrigt väntade kronprinsen, att ett fältslag följande dag skulle stå i trakten af Leipzig och befallde därför, att alla skulle hålla sig stridsfärdiga, för hvilket ändamål armén följande morgon kl. 7 fm. skulle »gripa till vapen».

* * *

Med anledning häraf utgafs för svenska armén generalorder (daterad Halle den 15. okt), att armén skulle stanna och intaga ställning med högra flygeln i direktion af Weltin och den vänstra i direktion af Petersberg, hvarvid I. fördelningen skulle formeras väster om chaus-sén på tveiine linjer, II. fördelningen öster om chaus-sén i höjd med den I. och likaledes på två linjer. Värmlands fältjägare-bataljon blef härvid förlagd till Neutz. 6. brigaden skulle utgöra tredje linjen, formerad »å cheval» på chaus-sén, 1,000 alnar bakom andra linjen dock så, att vägen ej stängdes. Kavalleriet fick intaga byarne Trebitz, Wallbitz, Merkwitz och Jaschewitz samt reservartilleriet »närmast belägna by».

Parken fick stanna där den träffades af ordena och trossen likaså med order att följande morgon stöta till fördelningarne.

Fältmarskalkens högkvarter bestämdes till Gerwitz, men synes hafva flyttats till Lutewifz.

Därifrån utgafs följande morgon den 16. order, att armén kl. 7 fm. skulle vara marschfärdig, och borde »soldaten dessförinnan hafva kokat och ätit».

Kl. 6,30 fm. skulle, enligt kronprinsens order, svenska kavalleriet begifva sig »framom den position, som svenska armén innehade».

Dagens marschmål för norra armén bestämdes af kronprinsen till Landsberg, där armén vid framkomsten intog ställning med ryska armén till höger, svenska armén till vänster och III. preussiska kåren (utom div. Thumen) till vänster. Själf följde kronprinsen ryska och svenska arméerna.

Under dagens lopp kommo underrättelser om, att »batalj sannolikt ägde rum i trakten af Leipzig», hvadan kronprinsen från Hohenthurm utgaf order om arméns sammandragande följande dag, den 17. kl. 6,30 fm. bakom Landsberg i följande ordning:

ryska armén bakom staden och något till höger;

preussiska armén (d. v. s. III. preuss. armékåren utom div. Thiimen) äfvenledes bakom staden och något till vänster; hvar och en af dessa båda arméer formerad på två linjer utom reserverna;

svenska armén midt emellan båda arméerna på tre linjer, reserven oräknad.

Armén beordrades genast sätta sig i marsch för att taga del i den vid Leipzig väntade bataljen, och skulle vidare dispositioner göras på fältet i förhållande till de rörelser, fienden kunde göra.

Allt det manskap, som var urståndsatt att deltaga i striden, fick ej åtfölja armén utan sändes till Halle eller till trossbetäckning. Därjämte utdelades brännvin vid de truppförband, som hade något sådant.

Med armén fick ej följa andra åkdon än artilleriet och krutvagnarne, dock skulle medicinaltrossen och vagnar att föra de blesserade äfven-som generalernas kälescher sättas i marsch en timme efter armén.

Emellertid ankommo underrättelser om under dagen, den 16. förefallna strider vid såväl schlesiska armén som hufvudarmén, hvadan nya order vid midnattstid utgåfvos. Enligt dessa order skulle nordarmén genast gripa till vapen och sätta sig i marsch, och meddelades, att kronprinsen begaf sig till ryska och preussiska lägret »för att låta marschen begynna och sätta sig i spetsen för båda arméerna». Svenska armén befalldes att genast begifva sig till Landsberg, dit den hade att följa ryska arméns rörelser.

Kl. 2 på natten till den 17. ägde därefter af marsch från Landsberg rum.

*   *

*

Under de dagar, som förflutit, sedan svenska armén lämnat kvartieren vid Elbe, hade hälsotillståndet ej varit fullt så godt, särskildt hade rödsot börjat hemsöka trupperna och bland dem, som angripits däraf, var äiven sekund-chefen för Värmlands fältjägare-regemente, öfverste-

löjtnant Holmstedt, som måste sjukskrifvas, och fördes befälet öfver fältjägare-bataljonen nu af major Lillieström.

*   *

*•

Sedan ryska reservarmén, 42,000 man inf. och 11,500 man kav., den 26. september äntligen under Bennigsens befäl inträffat i lägret vid Teplitz och jämte kåren Colloredo och divisionen Bubna öfvertagit tryggandet af Böhmen, anträdde böhmiska eller, som den numer kallades, hufvudarmén sin framryckning medelst en vänsteraf marsch, som den 29. sept.—4. okt. riktades mot linjen Chemnitz—Zwickau.

Napoleon hade emellertid; som förut anförts, lämnat Murat öfver-befälet öfver samtliga sina mot de allierades hufvudarmé söderut framskjutna trupper, ornkr. 33,000 man, hvilka den 2. okt. stodo i linjen Frohburg—Mittweida—Freiberg. Under den 2. och 3. kom det nu till en del smärre strider mellan ströfkårer och avantgardena, med växlande framgång, och då under den 3. okt inkomna rapporter konstaterade Napoleoris återkomst till Leipzig, beslöt furst Schwarzenberg att den 4. okt. samla hufvudarmén emellan Chemnitz och Zwickau och att från sistnämnda ort draga fram vänstra flygeln mot Altenburg.

Under långsamina marscher och mer eller mindre obetydliga småstrider förflöto. dagarne, tills den 8. okt. underrättelser kommo, att Dresden var fullständigt utrymdt, och att Napoleon kastat sig mot Bliicher.

I ett af furst Schwarzenberg sammankalladt krigsråd uttalades nu enhälligt, att tiden vore inne för afgörande operationer, och att man nu måste framrycka i ilmarscher mot Leipzig.

Detta oakadt ryckte armén den 9. dock endast sakta fram, och för den 10. utgåfvos dispositioner för arméns samling till Altenburg.

Murat samlade den 9. sina hufvudkrafter och drog sig bakom Eula-eller Jordan-bäcken, hvilken ställning han den 12. lämnade för att intaga en ny, bakom Gösel-bäcken mellan Markkleeberg och Guildengossa.

Sedan underrättelser kommit til Altenburg om Bayerns anslutning till de allierade, samt att schlesiska armén befann sig vid Halle och att nordarmén ej vore långt därifrån, utgåfvos nu af furst Schwarzenberg den 13. de slutliga order, som i sig inneburo »marsch mot Leipzig».

X. Leipzig.

Staden Leipzig är belägen i en sänka å den vidsträckta slätt, som genom slagen vid Merseburg, Breitenfeld, Lützen, Rossbach och Gross-Görschen är världsbeaktad i krigshistorien. Tre floder, Parthe, Pleisse och Elster, förena sig där och dela det slagfält, där de följande dagarn?

så väldiga strider skulle utkämpas, i fyra af snitt af delvis rätt olika prägel.

Det söder och öster om staden varande området mellan Parthe och Pléisse bildar ett vidsträckt flackland, hvares ofverskådlighet blott ringa inskränkes af några låga, från öster till väster löpande åsar. Dessa åsar ägnade sig förträffligt till försvarsställningar, men som den mellan dem varande terrängen 1813 genomskärs af talrika grafvar, i hvilka vattnet till följd af dessa dagars regnväder öfversvämmat samt genomdränkt den eljest hårda marken, hade terrängens gångbarhet härigenom oer-hördt minskats. De öfver området talrikt spridda byarne utmärkte sig redan då för sina solida byggnader; breda vägar, massiva kyrkor, kringgårdade kyrkogårdar, tegelmurar och täta häckar gjorde trakten synnerligen lämplig för envist försvar. Och Parthe, som i norr begränsade detta terrängaf snitt, var till följd af sitt djup, sina branta bräddar och sina sumpiga stränder ett med svårighet öfvervunnet hinder.

Liknande beskaffenhet företedde afsnittet mellan Parthe och Elster norr om Leipzig; dock voro åsarne där lägre och sänkorna mindre djupa. Det svåraste hindret där bildade den af sänka stränder inramade Rietschkebäcken, som kommer från Lindenthal och vid Gohlis mynnar ut i Pléisse.

De båda omnämnda afsnitten begränsas mot väster af Pléisse och Elster, hvilka, från söder i spetsig vinkel delande sig i flere armar sammanflyta vid Leipzig. Det af dem inneslutna området var 1813 nästan fullständigt ofrafikabelt och lämnade därigenom ett förträffligt flankskydd för de söder om Leipzig stående franska trupperna. Här af framgår äfven betydelsen af vägen Leipzig—Lindenau, som utgjorde den enda återtagsvägen för franska armén genom detta oländiga område.

Väster om Elster höjer sig terrängen; de i och för sig obetydliga höjderna behärska de omedelbart vid Elster belägna byarne, hvilkas försvarsförmåga därför var vida mindre än byarnes på högra Pleisse-stranden.

Staden Leipzig bildade 1813 en oregelbunden fyrkant med fyra huf-vudingångar, Grimmaisches, Peters-, Neustädter- och Hallisches Thor. Af de gamla befästningarne voro ännu några rester kvar. Utanför den s. k. promenaden — den forna glacisen —, som omslöt den inre staden lågo de med murar, häckar och staket kringgårdade förstäderna, från hvilka tio yttre portar förde ut i det fria.

Af h vad-här i korthet anförts, torde framgå, att Leipzig och terrängen däromkring erbjödo synnerligen gynnsamma förhållanden för Napoleons afsikter att där bjuda de allierade spetsen. Hans armés flanker tryggades af Pléisse, Elster och Parthe; de omnämnda åsarne

erbjödo gynnsamma ställningar med god skottverkan, sänkorna i terrängen underlättade betäckt anmarsch och öfverraskande uppträdande af reserverna, de vidsträckta slätterna tilläto en massanvändning af kavalleriet, de talrika byarne utgjorde förträffliga stödjepunkter, och floder, grafvar, diken och sumpmarker voro talrika hinder för fiendens annalkande. Ställningens svaghet låg i, att blott en återtågsväg stod till buds i händelse af olycklig utgång, åtminstone västerut genom den svårframkomliga defilén till Lindenau, som lätt kunde spärras.

Den 14. okt. utfördes från de allierades hufvudarmé en större rekognoscering mot den af Murat intagna ställningen, och ledde detta till striden vid Liebertwolkwitz, den första akten af den väldiga folkslaktningen vid Leipzig.

Visserligen ledde denna strid ej till något af görande; den hade för fransmännen medfört svåra förluster i kavalleri, men för de allierade bragt visshet, att Murat ej ämnade draga sig tillbaka. De använde då den 15. att uppnå de platser, hvarifrån de den 16. skulle framrycka till anfallet mot Napoleons trupper.

Frammot aftonen den 15. inkom rapport, att fransmännen i flere träffn tog uppställning vid Liebertwolkwitz, och snart märktes på de högljudt skallande ropen: »Vive L'empereur!», att kejsaren inträffat och höll revy.

Af de allierades hufvudarmé befunno sig den 15. på aftonen:

1) *öster om Pleisse:*

vid Pomssen: kåren Klenau, vid Störmthal, Giildengossa och Gröben: kåren Wittgenstein, vid Belgershain (två brig:r) samt vid Magdeborn och Cröbern (den öfriga delen af) kåren Kleist, emellan Espenhain och Magdeborn: ryska reserven (Bennigsen) och kyrassiärdivisionen Dukla;

2) *emellan Pleisse och Elster:*

vid Zwenkau: kåren Merveldt, vid Audigast: de österrikiska reserverna samt rysk-preussiska gardena;

3) *väster om Elster:*

vid Liitzen, Markranstädt och Schönau: kåren Gyulai med divisionen Lichtenstein samt ströfkåreerna Thielmann och Mensdorf;

4) *under marsch:*

vid Penig: hufvudstyrkan af kåren Colloredo, hvars förtrupper nått Rochlitz och Frohburg.

Enligt utgifna dispositioner skulle den 16. okt. väster- och söderifrån riktas ett koncentriskt anfall mot Leipzig.

De ursprungligen härför af furst Schwarzenberg utgifna dispositionerna väckte mycket missnöje, särskildt hos de ryska generalerna, hvilket hade till följd tsar Alexanders ingripande och däraf föranledda ändringar.

Enligt dessa samlades den 16. på morgonen:

- 1) i linjen Fuchshain—Grosspösna—Giildengossa—Cröbem för anfall mot fronten Liebertwolkwitz—Wachau—Markkleeberg under Wittgensteins befäl kårerna Kleist, Wittgenstein, Klenau och Pahlen samt därbakom som reserv vid Grubna grenadjärkåren Rajewski och ryska kyrassiärbrig. Gudowitsch samt vid Rötha de rysk-preussiska gardena och reserverna;
  - 2) vid Gautsch, emellan Pleisse och Elster, för tagande af öfvergången vid Connowitz och för en framstöt därifrån i franska härens rygg: under arfprinsen af Hessen-Honiburg kåren Merveldt och de österrikiska reserverna:
  - 3) på fronten mot Lindenau för att därifrån gå mot Leipzig: kåren Gyulai, divisionen Moritz Lichtenstein samt ströfkårerna Thielmann och Mensdorf; äfvensom
  - 4) vid Schkeuditz för anfall därifrån mot Leipzig: schlesiska armén.
- På Bennigsens och Colloredos trupper räknade man ej denna dag, men man hoppades, att kronprinsen af Sverige skulle kunna dels demonstrera mot den fientliga ställningen vid Leipzig, dels understödja schlesiska arméns vänstra flygel.
- Nordarmén oräknad, disponerade de allierade för första bataljdagen omkr. 205,000 man.

Kejsar Napoleons förhoppningar att redan på aftonen den 14. kunna samla sina trupper till Leipzig för att sedan den 15. gå till anfall mot de allierade hade ej gått i fullbordan; han måste uppskjuta anfallet till den 16.

Om sina fiender hade han blott knapphändig kunskap, och hans under den 15. utförda kavallerispaning hade ej lyckats bringa klarhet i läget.

De beslut, han senare på aftonen fattade, gingo ut på att tidigt följande morgon från fronten Markkleeberg—Wachau—Lieberwolkwitz med den Murat underställda armégruppen anfälla böhmiska armén och tvinga densamma till utveckling af hela dess styrka. Med kårerna Macdonald och Augerau samt kavallerikårerna Latour-Maubourg, Se-bastiani och Pajol ämnade han därefter omfatta de allierades högra flygel, för att därigenom förmå sina fiender att insätta sina sista reserver eller, om de ej hade några sådana kvar, försvaga sin hufvudfront genom borttagande därifrån af trupper mot omfattningsrörelsen. Sedan detta syfte nåtts, ämnade han på lämplig punkt sätta in de bakom Liebertwolkwitz samlade gardena till den af görande stöten.

Ett eventuellt anfall från norr skulle marskalk Ney afvärja med kårerna Souham och Bertrand, divisionen Dombrowski och kavalleri-

kåren Arrighi. Aiven dessa trupper hoppades han snart kunna använda söderut, enär han ej väntade något anfall norrifrån.

Den för tillfället ännu nordväst om Leipzig stående kåren Marmont beordrades att ställa sig på-tre echelonner mellan Leipzig och Liebert-wolkwitz för att efter behag användas som reserv.

Då de allierade den 16. okt. kl. 8 fm. gingo till anfall befann sig franska hären i ungefär följande läge:

1) *På fronten mot söder* eller under marsch dit:

a) echelonnerade på linjen Connewitz—Lösning—Dölitz—Markkleeberg: divisionen Lefol, kåren Poniatowski och kav. kåren Kellerman,

b) i linjen Wachau—Liebertwolkwitz: kårerna Viktor och Lauriston samt (bakom Lauriston) det unga och en div. (Curial) af gamla gardet,

c) bakom Zuckelhausen: kåren Axigerau,

d) vid Probstheida: div. Friant af gamla gardet, gardeskavalleriet och kav.-kåren Pajol,

e) på marsch till schäferiet Meusdorf: kav.-kåren Latour-Maubourg, samt

f) på marsch till Holtzhausen: kåren Macdonald och kav.-kåren

Sebastiani;

tillsammans mot böhmiska arméns hufvudkrafter omkr. 138,000 man.

2) *På fronten mot Lindenau:*

en del af Leipzigs garnison och en brig. af III. kav.-kåren; tillsammans omkr. 3,200 man.

3) *På fronten mot norr:*

a) vid Breitenfeld och Lindenthal: kåren Marmont och resten af III. kav.-kåren,

b) på marsch till Klein-Wiederitzsch: divisionen Dombrowski,

c) vid Eutritzsch: kåren Bertrand,

d) på marsch till Mockau: divisionerna Brayer och Ricard samt

e) i anmarsch från Diiben: divisionen Delmas af kåren Souham; tillsammans på norra fronten omkr. 49,400 man.

Napoleons totala styrka den 16. okt. i och kring Leipzig uppgick således till omkr. 190,000 man, förutom vid reservparker och kolonner varande personal,

%   %

#

Då det den 16. okt. dagades, rådde kyla och regn, och en tät dimma höljde Leipzig och dess omgifningar. De allierades kl. 8 på morgonen igångsatta anfall ledde till fyra särskilda strider: å södra fronten vid Wachau, vid Connewitz och vid Lindenau samt å norra fronten vid Möckern.

Redan kort efter stridens början blef det klart, att de allierade hade

för svaga krafter insatta på högra Pleisse-stranden, hvadan tsar Alexan, der sände uppmaning till furst Schwarzenberg att skyndsamt sända förstärkning från fronten mot Lindenau till högra Pleisse-stranden, h vilket föranledde furst Schwarzenberg att vid 12-tiden på middagen dit öfver-flytta två inf.-divisioner och en kav,-division.

Sedan vädret klarnat, och kejsar Napoleon bättre kunde öfverblicka situationen, kom han till den uppfattning, att han hade emot sig blott delar af sina fienders stridskrafter, och af vaktade med otålighet verkan af Macdonalds anfall mot Kolmberg. Då vid 2-tideii på em. så godt som samtliga de allierades anfallstrupper tillbakaträngts till sina utgångspunkter, trodde Napoleon framgångens timme inne. Han sände bud till konungen af Sachsen med underrättelse, att »allt gick väl» och lät ringa i kyrkklockorna i Leipzig »för att för armén förkunna de uppnådda framgångarna».

Alla förberedelser för afgörandet vidtogos nu, blott Marmont fattades. Neys medverkan var dock tvifvel underkastad, sedan rapport vid 11-tiden kommit om starka fientliga krafters anryckande från Halle.

Ehuru Marmont ej anländt ,ville kejsar Napoleon, då kl. blef 2 em., ej längre vänta utan gaf order om allmän framryckning.

Häftiga voro de strider, som nu upplågade öfver hela linjen och på-gingo till den inbrytande mörkningen, då de brinnande byarne Lösning, Cröbern, Dölitz, Wachau, Giidengossa och Markkleeberg belyste slagfältet, som företedde en bild af elände, som, enligt dåtida vittnesbörd, ingen penna förmår att skildra.

De under bataljen inträffade ryska och österrikiska reservernas uppträdande tvungo Napoleon att för dagen uppgifva striden, efter hvars slut de till det yttersta utmattade trupperna i allmänhet stannade i de ställningar, de under senaste skedet intagit.

Den af de allierade besatta linjen sträckte sig från Seifertshain och sydliga delen af Niederholtz öfver Universitätswald, Giidengossa och Auenhain till Markkleeberg samt på vänstra Pleisse-stranden längs denna flod.

Gentemot dem befunno sig de franska stridskrafterna på den ungefärliga fronten Kleinpösna—Kolmberg—Niederholz—Liebertwolkwitz—Wachau samt därefter längs högra Pleisse-stranden.

Af de stridande på denna front hade således i stort sedt ingendera parten vunnit eller förlorat.

Äfven på fronten mot Lindenau blef resultatet ungefär detsamma.

På *norra fronten* hade marskalk Marmont till efterkommande af kejsar Napoleons order af den 14. -^ att intaga ställning, i hvilken han kunde hålla sig i 24 timmar — valt linjen Breitenfeld—Lindenthal—Wahren och väntade att den 16. anfallas af åtminstone delar af schlesiska armén.

Napoleon trodde emellertid ej härpå utan gaf, som förut anförts, Mar-mont order att den 16. hålla sig emellan Leipzig och Liebertwolkwitz till förfogande.

Emellertid hade Marmont knappast satt sig i marsch söderut, innan rapport inkom om schlesiska arméns anryckande. Med marskalk Ney, som i egenskap af öfverbefälhafvare på norra fronten anländt, öfverens-kom Marmont då, att hans kår skulle göra halt och uppmarschera i nya ställningar i linjen Eutritzsch vid Rietschke-bäcken — Möckern vid Elster, samt att kåren Souham skulle rycka fram till höger om honom för att möta Bliichers anfall.

Napoleon gillade efter erhållen rapport dock ej detta utan beordrade kåren Souham att ingå i sin reserv, hvadan Marmont i stället sände fram kav.-divisionerna Fournier och Defrance samt den svaga divisionen Dombrowski till Wiederitzsch.

General Bliicher, hvars kavalleri sedan kl. 6 fm. den 16. okt. spanade mot Leipzig, stötte vid Wahren, Radefeld, Lindenthal och Freyroda på fientligt infanteri. Som äfven starka fientliga krafter inrapporterats på vägen från Diiben, fick Bliicher nu den uppfattningen, att fienden ämnade upptaga strid å platån mellan Lindenthal och Radefeld eller i trakten af Podelwitz. Då nu äfven kanondundret från Lindenau och Wachau hördes, beslöt Bliicher att genom ett anfall binda så stor fientlig styrka som möjligt norr om Leipzig, ehuru han under dagen erhållit meddelande, att han ej kunde räkna på medverkan af nordarmén, all-Han dirigerade då kåren York mot Lindenthal och kåren Langeron mot den stund denna först samma dag på aftonen kunde uppnå Landsberg. Freyroda och Radefeld samt kårerna Säcken och S. Priest att som reserver följa efter Langeron.

Kl. 10 fm. sattes trupperna i marsch, och under densamma föreföllo en del smärre strider, tills kl. omkr. 2 em. klarhet vunnits om läget.

Kåren York kämpade nu ensam mot fiendens hufvudställning vid Möckern, kåren Langeron mot Wiederitzsch—Birkholz. Under växlande häftiga strider sökte Bliichers trupper tränga fram, men kastades upprepade gånger tillbaka. Vid 5-tiden på em. insatte då York sin sista reserv, hvarefter preussarne fram mot kvällningen lyckades taga och behålla Möckern. Som Langeron äfven vid samma tid tagit Wiederitzsch, måste Marmont efter svåra förluster och under mörkrets skydd draga sig tillbaka. Han samlade senare på kvällen återstoden af sina trupper på vänstra stranden af Rietsche-bäcken mellan Gohlis och Eutritzsch.

Schlesiska armén bivackerade på valplatsen.

Vid mörkrets inbrott på aftonen den 16. hade Napoleon begifvit sig till Meusdorf, där hans tält uppslagits bland hans gamla garde. Har mottog han nu de inkommande rapporterna, som gáfvo en dyster bild af läget. Trupperna hade lidit stora förluster och saknade framför allt ammunition.

Emellertid utgaf han order för stridens fortsättande.

Tidigt på morgonen den 17. kallades trupperna genom generalmarsch åter under vapen och fingo besätta sina gamla ställningar samt väntade under strömmande hällregn på anfallet, som emellertid uteblef.

De allierades trupper hade i allmänhet bibehållit sina ställningar, man väntade blott på framkomsten af ännu ej anlända delar af Bennig-sens och Colloredos trupper. Då emellertid de förra dröjde, uppsköt furst Schwarzenberg anfallet till kl. 2 em.

Vid denna tid sammanträdde ett stort krigsråd på höjden bakom Giidengossa. Man beslöt därvid, då allt syntes lugnt på franska sidan, att i afvaktaii på Bennigsens och kronprinsens af Sverige framkomst ytterligare uppskjuta anfallet till den 18.

General Bliicher, som ej nåtts af order från hufvudarmén, undanträngde på morgonen de norr om Parthe varande franska trupperna, då han senare på dagen fick underrättelse om det uppskjutna anfallet, hva-dan han för dagen ej sökte framtränga längre.

Då de allierades anfall den 17. uteblef, och under dagens lopp ytterligare insikt om läget vunnits, bestämde Napoleon sig för att vidtaga förberedande åtgärder för återtåg. Han dirigerade kåren Bertrand (förstärkt med en division och en kav.-brigad) till Weissenfels, dit äfven all öfverflödigt träng under natten skulle sändas. I stället för Bertrand fick marskalk Mortier med sina båda divisioner af unga gardet öfvertaga försvaret af Lindenau.

För det den 18. väntade slaget drog Napoleon samtliga sina kring Leipzig stående trupper närmare staden, med kvarlämnande af små detachement i linjen Wachau—Liebertwolkwitz, hvilka där underhöllo vakteldarne, för att dölja afmarschen.

Den nya ställningen togs från Connowitz till Dölitz längs Pleisse, därifrån öfver Probstheida, Zuckelhausen och Holzhausen till Zweinaun-dorf, hvarifrån den drog sig öfver Paunsdorf och Schönfeld till Parthe samt längs Parthe öfver utanverket Pfaffendorf till Gohlis,

I denna ställning grupperades trupperna på följande sätt:

Högtra flygeln, under Murat: kårerna Poniatowski, Augerau och Viktor från Connowitz till Probstheida, därbakom gardena och största delen af kavalleriet vid Stötteritz.

/ centern, under Macdonald: XI. kåren i linjen Zuckelhausen—Holzhausen—Steinberg samt därbakom mellan Stötteritz och Probstheida,

med delar äfven i Zweinaundorf och Mölkau, kåren Lauristoi samt kav.-kåren Sebastian!.

Å *vänstra flygeln*, under Ney: i och vid Paunsdorf den sachsiska divisionen, i anslutning till denna och till vänster därom divisionen Du-rutte (båda af kåren Reynier) samt kåren Marmont, därbakom i andra linjen mellan Schönfeld och Volkmarsdorf kåren Souham samt en och en half div. af kav.-kåren Arrighi.

7 *Leipzig, Hallisches Vorstadt och längs Pleisse till Gohlis*: divisionen Dombrowski, Leipzigs garnison . och kav.-divisionen Lorge. 7

Lindenau, under Mortier: två divisioner af unga gardet. - Allt som allt förfogade Napoleon, med afdrag af under den 16. lidna förluster, nu öfver omkr. 160,000 man.

*   *
#

Före uppbrottet från Landsberg hade kronprinsen af Sverige beordrat general Winzingerode med 4 å 5,000 man af ryska kavalleriet till Kölsa för att hålla förbindelse med schlesiska armén samt betäcka dennas vänstra flank. Därjämte gaf han den 17. på morgonen order om framsändande till Taucha af ett kossack-regemente, hvilket emellertid kort efter sitt inträffande där fördrefs af franska kåren Reynier, som kom från Eilenburg och förbi utanverket Heiterer Blick gick i bivack i trakten af Paunsdorf.

Kronprinsen hade under dagens lopp fått närmare underrättelser om föregående dagens händelser. Han antog nu — liksom inånga med honom — att Napoleon skulle söka bana sig väg norrut, och då därtill kom, att hans armé genom kåren v. Taueitziens och divisionen Timmens marsch till Berlin afsevärdt försvagats, var han ej böjd för att ställa sig direkt i kejsarens väg med risk att blifva krossad, utan valde därför att tillsvidare intaga en ställning, hvarifrån han kunde gå till anfall mot Napoleons flank vid dennes eventuella utbrytningsförsök.

Han lät därför nordarmén stanna, hvarvid ryska armén beordrades att besätta Breitenfeld, förlängande vänstra flygeln åt Klein Podelwitz mot Seehausen. Preussiska III. kåren fick kampera till vänster om den ryska samt besätta Seehausen, och svenska armén beordrades kampera vid Freyroda och Radefeld. Ryska reservkavalleriet, under general Winzingerode, gafs order att stanna, där det befann sig, framför armén, och större delen af preussiska kavalleriet, ryska och svenska kavalleriet ställdes som arméns reserv.

Tidigt på morgonen den 18. sammanträffade i Breitenfeld, dit kronprinsens högkvarter förlagts, H. K. H. med prins Wilhelm af Preussen och general Bliicher. Det blef då öfverenskommet, att nordarmén

skulle deltaga i dagens anfall mot Napoleon och fördenskull draga sig till Taucha, för att genom sin vänstra flygel sätta sig i förbindelse med general Bennigsen, samt att general Bliicher skulle ställa kåren Langeron under kronprinsens befäl, som ersättning för kåren v. Tauentzien.

Några ögonblick därefter började kanonaden höras från den batalj, de allierades hufvudarmé då började. Kronprinsen dirigerade nu III. preuss. kåren (v. Biilow) till Taucha, för att öfver denna stad framtränga öfver Parthe och fatta posto där framom samt träda i förbindelse med general Bennigsen, som antogs befinna sig i trakten af Brandis.

Då general v. Biilow verkställde sin passage, skulle ryska armén under general Winzingerodes befäl begifva sig till Taucha och följa kåren v. Biilows rörelse. Samtidigt skulle kåren Langeron låta slå broar öfver Parthe och verkställa sin öfvergång väster om Taucha.

Svenska armén skulle framgå emellan kåren Langeron och ryska armén.

Sedan trupperna kommit öfver på vänstra stranden af Parthe, skulle de »ställa sig i bataljordning, första divisionen af hvar armé i spridd ordning, de andra divisionerna i anfallskolonner bataljonsvis och på hela distanser». Skarpskyttarne vid hvarje bataljon skulle »stå långt framför fronten och till vänster om första linjen; de lätta styckena emellan skarpskyttarne och första bataljlinjen». Det öfriga artilleriet skulle slå i reserv och framom bataljonsluckorna.

Hvarje general, som förde befälet öfver en armékår, skulle disponera sitt kavalleri så, att minst 2,000 man af hvarje kår vid behof funnos färdiga att »agera gemensamt».

För svenska armén utgafs från högkvarteret i Freyroda på grund häraf följande order:

»Armén afmarscherar nu genast vänster af till Breitenfeld, Plauzig (Portitz?) och Taucha i följande ordning:

Ett kavalleriregemente som avantgarde på chaussén.

6. brigaden:

Artilleriet på chaussén, tvenne bataljoner 500 alnar till höger och en bataljon 500 alnar till vänster om densamma.

//. fördelningen:

Artilleriet på chaussén, 3. brigaden 500 alnar till höger och 4. brigaden 500 alnar till vänster om densamma.

/ . fördelningen:

i samma ordning som den II.

Reserv-artilleriet

på chaussén under betäckning af en bat:n af I. fördelningen, som marscherar 500 alnar till höger om densamma.

Parken och trossen

under vanlig eskort. *Resten af kavalleriet* marscherar 500 alnar till höger om 3. och 1. brigaderna.»

*   *
*

Ordalydelsen af furst Schwarzenbergs anfallsorder för den 18. okt. lär icke kunna återfinnas, men hans afsikter torde dock framgå af de allierades ställningar tidigt på morgonen. Därpå finner man de allierade indelade i följande sex anfallsgrupper:

1) under befäl af arfprinsen af Hessen-Homburg: österr. kårerna

Colloredo och Merveldt, divisionerna Bianchi och Weisenwolf och kav. div:n Nostitz, med en mindre del tryggande mot fientliga företag från Connewitz samt understödjande anfallet på vänstra Pleissestranden, och med hufvudkrafterna dirigerade från Markkleeberg längs stora landsvägen mot Leipzig;

2) under befäl af general Barclay: ryska kårerna Kleist och Wittgeistein samt rysk-preussiska gardena och reserverna mot fronten Wachau—Liebertwolkwitz och efter dessa byars tagande i riktning mot Probstheida;

3) under general v. Bennigseii: polska reservarmén, österr. div. Bubna och kåren Klenau samt preuss. brigaden Zieten och Platows kossacker, med uppgift att kringgå den fientliga vänstra flanken och framtränga från Fuchshain och Seifertshain mot Zuckelhausen och Holzhausen;

4) under kronprinsen af Sverige: nordarmén (utom div. Timmen af III. preuss. kåren och IV. preuss. kåren), förstärkt med preuss. kåren Langeron (från schlesiska armén), dirigerad att öfvergå Parthe vid

Taucha samt upprätta förbindelse med hufvudarmén;

5) under general Bhlcher: schlesiska armén (utom kåren Langeron) med uppdrag att vända sig mot Leipzigs nordvästra front; samt

6) under fälttygmästaren grefve Gyulai: österr. kåren Gyulai, div. Mor. Lichtenstein samt detachementen Mensdorff och Thielman, att

från Klein-Zschocher framgå mot Lindenau.

Med afdrag af under den 16. lidna förluster (omkr. 35 å 40,000 man) kan beräknas, att de allierade för dagens afgörrande förfogade öfver omkr. 295 å 300,000 man; således en betydlig öfvervikt, hvarvid ej bör förgätas, att Napoleon nu intagit en försvarsställning.

Efter de senaste veckornas ihållande regndagar, bröt den 18. okt. fram-emot kl. 9 fm. solen fram med strålande glans genom molnen, af alla hälsad med glädje. Redan före daggryningen stodo de allierades anfallsgrupper beredda till framryckning.

Då denna började, hade emellertid Napoleon redan fem timmar-

verksamhet bakom sig. Han hade lämnat sitt högkvarter Stötteritz och under nattens mörker besökt de viktigaste punkterna af sin ställning samt återvände vid 8-tiden på morgonen till högkvarteret. Sedan han därefter ridit utefter de af hans trupper besatta fronterna, begaf han sig till Quandtska tobakskyarnen i närheten af Probstheida, där han stannade under dagen.

Emellertid framryckte arfprinsens af Hessen-Homburg grupp och vann till en början framgång, men då Napoleon sände marskalk Oudi-not med en division af unga gardet till motanfall, blef läget för denna grupp vid Dölitz så kritiskt, att furst Schwarzenberg icke blott måste sända dit ryska grenadjärkåren Rajewski och en kyrassiärdivision till förstärkning utan äfven beordrade Gyulai att med sin styrka afmarschera från Lindenau till Cröbern, dit densamma först vid middagstiden anlände utan att då komma till användning. Vid 2-tiden på em. var det kritiska momentet emellertid öfvervunnet, och fransmännen tillhaka-kastade till sin hufvudställning. Arfprinsens trupper höllo då linjen Monarchenhugel—Dölitz.

General Barclays anfallsgrupp framryckte vid 8-tiden på morgonen från linjen Universitäs-Wald—Giildengossa, satte sig i besittning af Liebertwolkwitz och Wachau samt fortsatte framåt ungefär på kanon-skotthåll från Probstheida, där halt gjordes för att afvakta Bennigsens grupp.

Denna grupp, som skulle kringgå fransmännens vänstra flank, hade längsta vägen att gå, men fann, att flere viktiga punkter utrymts, om hvilka man väntat hårda strider. Det oaktadt fortsatte Bennigsen sin vidtomfattande rörelse, och vid 1 O-tiden stodo hans trupper inför linjen Sommerfeld—Engelsdorf—Baalsdorf—Holzhausen—Zuckelhausen. Efter häftig strid togs först Holzhausen, sedan Zuckelhausen. På högra flygeln togs efter ett par timmar af divisionen Bubna den af kåren Reynier starkt besatta Paunsdorf, som dock vid middagstiden måste utrymmas vid ett af Reynier företaget energiskt motanfall. Vid 2-tiden på em. hade gruppen Bennigsen visserligen kastat fienden tillbaka från delar af hans framskjutna ställningar, men ännu voro byarne Paunsdorf, Mölkau och Zweinaundorf i fransmännens ägo.

Emellertid närmade sig kronprinsen af Sverige med nordarmén slagfältet.

I enlighet med kronprinsens order gick general v. Biilows kår till Taucha, dit äfven ryska arméns kavalleri drog sig. Taucha var emellertid starkt besatt af franska trupper, hvilka fördrifvit de kossacker, hvilka general v. Winzingerode dagen förut ditsändt.

En skarp strid uppstod nu om Taucha, som emellertid togs af ryska kavalleriet, tack vare verksamt understöd af dess artilleri, och ryska

kavalleriet ryckte därefter vidare framåt samt kom i förbindelse med divisionen Bubna, tillhörande Bennigsens anfallsgrupp.

Under tiden gick ryska armén öfver Parthe i närheten af Grasdorf samt svenska armén mellan denna by och Plaussig (Portitz?)

Medan striden om Taucha pågick, gaf kronprinsen framemot middagstiden order till generaladjutanten för svenska artilleriet, Suremain, att framrycka med en del af svenska artilleriet. General Suremain framryckte då med I. art.-divisionen samt gaf order till reservartilleriet att äfven avancera. Ankommen till Plaussig, fruktade Suremain, att ammunitionen kunde skadas i anseende till vadets djuplek, hvarför han passerade vadet högre upp vid Segeritz(?). Han erhöll nu af general Adlercreutz order att upprycka med sitt artilleri på vänstra flygeln af general v. Biilows kår. Denna hade emellertid då redan framkommit till Taucha, och »som affären nu redan var slut på den sidan», gick general Suremain på kronprinsens order med artilleridivisionen bakom byn, Paunsdorf, som då var i österrikarnes händer.

Under framryckningen hade Suremain underrättat chefen för reservartilleriet, generalmajor Gardell, om svårigheten af passagen vid Plaussig, hvadan Gardell sökte och fann ett mindre djupt vad längre nedför floden, vid Plösen, hvarefter han drog sig till byn Schönfeld, där han förenade sig med den schlesiska armén tillhörande ryska kåren St. Priest och fick därvid »tillfälle att göra stor nytta».

General Bliicher hade nämligen af oro för, att rörelsen mot Taucha skulle vålla nordarméns för sena ingripande i bataljen, befallt general Langeron (som erhållit kronprinsens order att tills vidare stanna vid Mockau och Plösen till betäckning för nordarméns marsch) att genast gå öfver Parthe vid Mockau. Till följd däraf kom Langeron redan vid 9-tiden i känning med fienden. Hans artilleri bragte snart nog Marmonts kanoner, som tagit ställning vid Thekla Kirche, strax söder om Plösen till tystnad, och tvang det fientliga artilleriet att draga sig till Schönfeld. Kåren Langeron gick nu öfver floden och framryckte till området mellan Mockau och Thekla Kirche, där densamma stannade, afvaktande nordarmén.

Under tiden hade schlesiska arméns hufvudkrafter, som stodo framför Hallischer Vorstadt ånyo börjat striden. Sedan Napoleon med en division af unga gardet förstärkt den där i linjen Pfaffendorf—Rosental stående svaga divisionen Dombrowski, blef vid 11-tiden på fm. här jämnvikt i läget och Bliicher kunde ej vinna vidare terräng.

Till följd af det samtidiga hotet mot Paunsdorf af divisionen Bubna och från Taucha af ryska kavalleriet och kåren v. Biilow samt från Mockau—Plösen af kåren Langeron hade Ney funnit sig nödsakad att utrymma Parthe-linien samt dragit kårerna Marmont och Reynier till-

baka till linjen Paunsdorf—Schönfeld, med reserv af kåren Souham vid Volkmarsdorf samt delar af III. kav.-kåren vid Schönfeld och Stiintz.

Kl. mellan 1 och 2 em. började kåren Langerons artilleri, som gått fram till ny ställning vid Abt Naundorf, att beskjuta Schönfeld, och kort därefter sände kronprinsen order till general Langeron att taga Schönfeld »kosta, hvad det kosta ville».

Vid 2-tiden på em. hade de allierade således ännu ej vunnit några väsentliga framgångar; den franska hufvudställningen var ännu ej berörd och återtågsvägen till Weissenfels fri, sedan Gyulais förtrupper lidit ett grundligt nederlag vid Klein-Zschocher och hans hufvudstyrka beordrats afmarschera till Cröbern.

Äfven på eftermiddagen kunde arfprinsens af Hessen-Homburg anfallsgrupp trots alla försök ej framtränga mot Connewitz. Viserligen togos och behöllos byarne Dosen och Dölitz samt Lössnig, men längre kom man ej, emedan Napoleon insett Connewitz' betydelse för återtåget och dirigerat starka krafter till detta område.

Lika litet lyckades gruppen Barclay, trots heroiska ansträngningar, sätta sig i besittning af Probstheida, den viktiga stödjepunkten på denna del af fronten. Två gånger stormades byn men måste åter utrymmas, sista gången då Napoleon där satte in, förutom kåren Lauri-ston, af ven en division af gamla gardet.

Under tiden hade gruppen Bennigsen, hvars linjer till följd af den stora omfattningsrörelsen blifvit allt glesare, med längtan afvaktat nordarméns ankomst.

Kl. mellan 1 och 2 em. framkommo då till trakten af Paunsdorf de första af nordarméns trupper från Taucha, nämligen divisionen Hessen-Homburg af III. preuss. kåren. Med där då varande trupper af österrikiska divisionen Bubna enades den preussiske divisionschefen om uppdelning af anfallsfronten, så att preussarne skulle anfalla norr om österrikarne söder om Paunsdorf. Härigenom kunde Bennigsens öf-riga trupper mer koncentreras mot Zweinaundorf och Mölkau. Det dröjde nu ej länge, förr än Patmsdorf togs gemensamt af österrikarne och preussarne, under kraftig medverkan af deras artilleri, och af för-svararne flydde divisionen Durutte (af kåren Reynier) tillbaka till Sellerhausen, medan två sachsiska brigader af samma kår begagnade tillfället att vända de franska fanorna ryggen och gingo öfver till de allierade.

Vid 3-tiden gjorde därefter Ney ett försök till motanfall med divisionerna Delmas och Durutte från Volkmandorf och Sellerhausen, då kronprinsen befälde ryska kavalleriet att chargera. Fienden hejdades, och han återkastades i byarne. Nu voro emellertid nordarméns öf-riga trupper framme inom området mellan Parthe och Paunsdorf,

först III. preussiska kårens båda öfriga divisioner, Krafft och Borstel, därefter ryska armén samt i andra linjen svenska armén, hvarigenom vid 4-tiden kretsen af de allierade var sluten kring Leipzig.

Framför Molkau och Zweinaundorf hade härunder striden blifvit stående.

Då nu ett från Stötteritz utgående motanfall af franska gardeskavalleriet syntes hota att tränga emellan nordarméns vänstra flygel och Bennigsens högra, och den senares trupper syntes för svaga, gaf kronprinsen order till divisionen Hessen-Homburg att förstärka dem. Prinsen af Hessen-Homburg utförde denna rörelse »med samma ordning som på en paradplats»; det franska kavallerianfallet afvärdades, till stor del äfven tack vare den frontförändring, som anbefalldes af general Bubna. Genom gemensamt anfall af divisionerna Hessen-Homburg och Bubna togs nu äfven Molkau och strax därefter Unter-Zweinaundorf af Bennigsens ryssar. Det franska infanteriet som försvarade dessa byar tvangs nu att gå tillbaka till Stötteritz.

Härunder hade österr. kåren Klenau jämförelsevis lätt bemäktigat sig Ober-Zweinaundorf. Större svårigheter mötte densamma dock vid försöket att taga Stötteritz, hvilket ej lyckades. Äfven härifrån gjordes ett motanfall, som dock, till följd af det inbrytande mörkret, ej hade något resultat. Sent på kvällen samlade Klenau sina trupper mellan Zweinaundorf och Zuckelhausen.

Samtidigt som kronprinsen dirigerat divisionen Hessen-Homburg söderut, hade han äfven gifvit general v. Biilow order att med sina båda öfriga divisioner gå till anfall mot byarne Stiintz och Sellerhausen, »som voro starkt packade med kanoner». Motståndet var häftigt, men general v. Biilow intog dock byarne med storm och lyckades sedan hålla sig där oaktadt fiendens förnyade bemödanden. Vid mörkrets inbrott drogo sig fransmännen till trakten af Reudnitz.

Emellertid gjorde Napoleon ännu ett försök till motanfall mot nordarméns vänstra flygel. Kronprinsen uppdrog då åt ryske generalen, baron de Witt att å dess vägnar anmoda befälhafvaren för det sachsiska batteriet, som öfvergått till de allierade, »att göra bruk af sitt artilleri, intill dess arméns pjäser, som stodo i en defilé, hunno ankomma». Batteri-chefen efterkom genast denna anmodan och riktade nu sina 10 pjäser mot de franska trupperna, hvilkas anfall misslyckades, sedan äfven det ryska artilleriet, som var förenadt med v. Biilows kår, komit fram.¹

Medan dessa händelser pågingo, hade kåren Langeron haft en het strid om Schönfeld, som kl. omkr. 4,30 em. efter kraftig artilleribe-

- ¹ Möjligen var äfven den af general Suremain förda 1. svenska artilleri-divisionen med här, ehuru rapport därom ej anträffats.

skjutning togs med bajonetterna. Marmonts divisioner drogo sig ur den i alla hörn brinnande byn tillbaka till Reudnitz.

Marskalk Ney hade emellertid ännu en och en half division af III. kåren (Souham) i reserv, som han nu ej tvekade att sätta in. Ehuru såväl Ney som Souham genast i början svårt sårades, lyckades det fransmännen att återtaga Schönfeld.

Där befann sig nu, förutom kåren Langeron, äfven den schlesiska armén tillhörande ryska kåren St. Priest, och då denna saknade artilleri, blef läget mycket kritiskt. Då anlände i galopp det af kronprinsen, som förut anförts, framsända svenska reservartilleriet, hvars tjugu pjäser under generalmajor Cardells ledning »genom en mycket häftig och jämn eld», snart understödd af elden från general Winzin-gerodes artilleri, som kronprinsen äfven ditsände, nödgade fienden »att med skyndsamlighet» draga sig tillbaka. General Langeron lät nu också hela sin kår gå fram, och inför denna öfvermakt utrymde kåren Souham Schönfeld med en förlust af omkr. 5,000 man samt drog sig vid 6-tiden tillbaka till Reudnitz.

Först framemot 9-tiden på aftonen af stannade här striden.

Schlesiska armén hade ej lyckats föra igenom sitt anfall mot Pfaffen-dorff och Rosental; äfven här gjorde mörkret slut på den fram- och återböljande striden.

Resultatet af dagens batalj kan i korthet sammanfattas sålunda:

På linjen Connewitz—Probstheida hade Napoleon under den 18. okt. afslagit alla de allierades anfall och behållit sin ställning så godt som oförändrad. I centern och på vänstra flygeln hade han förlorat sina främre positioner och trängts tillbaka till hufvudställningen Stöt-teritz—Crottendorf—Reudnitz. Norr om Leipzig var läget fullständigt förändradt, tack vare nordarméns ingripande, men vid Lindenau hade de allierade blifvit slagna och vägen till Saale fri för fransmännen. Afgörandet hade således ej fallit.

Napoleon hade större delen af dagen uppehållit sig invid den af kulor genomsållade Quandtska tobakskvarnen. Två gånger begaf han sig till Probstheida, ställningens nyckelpunkt, och vid underrättelsen om sachsarnes öfvergång till fienden, red han genast till vänstra flygeln och satte i gång sitt stora motanfall med gardeskavalleriet. Emellertid hade han redan före kl. 11 fm. utgifvit sina förberedande order för återtåget, och kl. framemot 5 em. hade han, utmattad af en sömlös natt och dagens ansträngningar, slumrat in på en trästol framför vaktelden. Väckt af en i elden nedslående karteschkula, började han med vanligt lugn diktera ordena för återtåget och red därefter fram-emot kl. 6,30 em., följd af Murat, till Leipzig, där han stannade öfver natten i Hotel de Prusse vid Rossmarkt.

Ryska och preussiska monarkerna, till hvilka äfven kejsaren af Österrike på eftermiddagen slutit sig, tillbrakte hela dagen jämte furst Schwarzenberg på den nu mer s. k. »Monarchenhügel», en liten höjd nära Meusdorf. Kl. framemot 6 em. samlade furst Schwarzenberg där alla i närheten varande generaler och utgaf ordena för följande dag.

Dessa gingo i korthet ut på, att de allierade skulle på fem kolonner framrycka mot och storma Leipzig. Föga vidtogs för att störa de napoleonska truppernas reträtt.

Endast kåren York sändes öfver Halle mot Merseburg, och den af Gyulai kommenderade styrkan, förstärkt med österr. reservkåren Ledere, dirigerades mot Pegau.

Den mörka natten och den af franska trupperna förträffligt utförda bevakningstjänsten underlättade ett obemärkt utrymmande af ställningarne, och först på morgonen upptäckte de allierade,, att Connewitz, Probstheida och Stötteritz ej längre höllos besatta.

Redan vid mörkrets inbrott den 18. hade emellertid återtåget mot och ur Leipzig börjat. Att erforderlig ordning ej härunder iaktogs, kan ej synas så synnerligen märkvärdigt. Men de vid ett i hast aii-ordnad återtåg oundvikliga rubbningarna stegrades nu till högsta oordning, då franska kavalleriet och artilleriet anträdde sin marsch och hänsynslöst for fram öfver allt, som var i vägen. När infanteriet mot morgonen satte sig i rörelse, lystes vägen dock upp af månen och möjliggjorde för resterna af kårerna Victor, Augerau och Lauriston att något så när ordnad utföra sitt återtåg. Sprängda skaror från de mest olika truppförband och talrika, af hunger och utmattning efter-blifna slöto sig till de bortmarscherande truppförbanden och gån det hela prägel af upplösning af all disciplin och ordning. Gräslig var den lott, som kom alla de sårade till del, hvilka utan förband eller näring fingo tillbringa natten på gatorna eller de öppna platserna i staden. Vid 2-tiden på natten till den 19. började de till stadens hållande kvarlämnade trupperna att lämna sina ställningar i omgifningarne och drogo sig tillbaka till förstäderna, där de började inreda sig till försvar.

Då den 19. på morgonen dagningen äidtligen inföll efter den för trupperna i allmänhet svåra natten, och bivackeldarne började slockna, uppgick solen strålade på en klar himmel, och de allierade började sina förberedelser för förnyandet af föregående dagens anfall.

Enligt Napoleons order hade marskalk Macdonald fått i uppdrag att med VII., VIII. och XI. kårerna utgöra arriärgarde samt försöka att hålla staden under 24 timmar. Sedan de sista delarne af armén dragit bort, skulle den till Lindenau lörande bron sprängas.

De till Leipzigs hållande kvarlämnade trupperna voro på morgonen sålunda fördelade:

I. Under marskalk Souham: i Hallischer Vorstadt: div:a Durutte af VIII., Delmas och Brayer af III. kåren samt Leipzigs garnison och i anslutning till dessa och till höger därom intill Hinter Thor: divis. Ricard af III. och divis. Friederichs af VI. kåren

II. Under marskalk Marmont: från yttre Grimmaisches Thor till Windmuhlen Thor: divis:a Ledru och Gérard af XI. kåren samt därbakom som reserv divis:a Charpentier och Marchand, den ena till höger bakom Boseschen Garten, den senare (hessisk) framför den mellersta Grimmaisches Thor.¹

III. Under marskalk Poniatowski: från Windmuhlen Thor till Miinz Thor vid Flossgraben: brig:n Roltenbourg af gamla gardet, kåren Poniatowski och div:n Dombrowski.

IV. Under grefve v. Hochberg: i det inre af staden: två badensiska bataljoner och en italiensk båt. äfvensom ungefär 1,200 sachsare.

Totala styrkan torde hafva uppgått till omkr. 30,000 man.

Klockan var omkr. 7 fm., då de allierades anfallskolonner satte sig i marsch, dock fördröjdes schlesiska arméns anfall till kl. 10 fm. i äf-vaktan på kåren Langerons ankomst. Under tiden hade nordarmén avancerat. Redan kl. 5 fm., då fransmännen utrymde Volkmarsdorf och drogo sig inåt förstäderna, hade kronprinsen befallt general v. Biilow att bemäktiga sig staden. Denne uppdrog då anfallet åt divisionen Hessen-Homburg, som skulle understödjas af divisionen Borstel. följd af divisionen Krafft. Kåren v. Biilow framryckte på grund häraf och »i några timmar vexlades en högst liflig eld på båda sidor af både musköter och kanoneld». De fåtaliga fransmännen kunde ej längre hålla stånd utan drogo sig tillbaka, helst som nu nordarméns öfriga kårer anryckte. »Snart återstod icke mera någon punkt utom staden, som icke af fienden lemnades, och af våra allierade besattes. Intet en aln togs, som icke kostade blod, och ett allmänt raseri härskade på båda sidor. Sachsare kastade från sig gevär och gingo ofver hoptals till oss».²

Vid 9,30-tiden hade kåren v. Biilow hunnit ungefär i höjd med Hoch-gericht.³ Vid samma tid hade Bennigsens kolonn nått området emellan Crottendorf och Strassenhäuser och hans artilleri hade börjat eld-

¹ I följande framställning har utgått från att Grimma-portarna voro tre: den *yttre* vid ingången till Grim. Vorstadt, den *mellersta* vid gamla vallgravens östra kant mellan Allén och Grim. Steinweg och den *inre* vid gamla murens escarpe vid Alléns västra sida. Detta antag, grundas på en karta i Kr. ark. o. öfv. Friedr.-s karta.

² Ljunggren, Kr. ark.

³ Omkr. 400 m. öster om yttre Grimmaisches Thor.

gifningen mot Leipzigs sydöstra del för att öppna bräsch i murarne. Af Barclays kolonn hade kåren Wittgenstein tagit ställning väster om Strassenhäuser och öppnat eld mot de franska batterierna vid Sand-och Windmiihlen Thor. Något senare kom kåren Kleist upp i höjd med Quandtska kvarnen, och kolonnen Colloredo hade gått fram på Pegau-vägen i höjd med Probstheida.

Kl. framemot 10 gjordes på ryske tsarens föranstaltande ett uppehåll i framryckningen på en halt' timme. En deputation från Leipzigs magistrat hade nämligen anländt till de på Thonberg samlade monarkerna, något senare äfven ett sändebud från sachsiske konungen, för att utbedja sig segrarens nåd för staden och underhandla om den-sammas öfverlämnande mot truppernas fria aftåg.

Ett par officerare sändes nu till Leipzig för att underhandla med sachsiske konungen, men då den bestämda fristen utlupit och hornsignalerna vid de preussiska trupperna angåfvo, att de återupptagit striden, afbrötos underhandlingarna. Anfallet mot förstäderna började nu.

Vid nordarmén, som under pausen uppmarscherat, lät kronprinsen nu sina främst insatta trupper, kåren v. Biilow, fortsätta framryckningen. Under svåra förluster kommo divisionen Borstels tiraljörer fram till Grimma-förstadens inhägnader, och några af delningar lyckades intränga i trädgårdarne. Nu utspann sig ett förbittradt handgemäng mot Mar-monts trupper, och preussarne kunde blott med största ansträngning hålla sig kvar, sedan en del af deras slutna afdelningar framkommit till hjälp. Af desa hade bataljonen Mirbach vändt sig mot den yttre Grimma-porten.

Denna bestod af två murade pelare och hade å ömse sidor om den af dessa bildade hufvudingången mindre ingångar, afsedda för fotgängare. Samtliga ingångar voro nu barrikaderade. Oaktadt den lifliga flankerande elden från omgifvande byggnader, lyckades bataljonen Mirbach dock att få så stora hål i sidoportarne, att en del af truppen, en efter en, kunde krypa igenom. Så småningom samlades bataljonen innanförl porten, men var för svag för att komma längre helst som man måste sprida det från alla håll beskjutna manskapet. Midtelingången var ännu spärrad, angränsande hus och kyrkogården («Gottes Åker») starkt besatt. Kronprinsen sände då fram tre bataljoner af divisionen Hessen-Homburg till förstärkning. På ett svagare ställe i muren lyckades det den främsta af dessa, landtvärnsbataljonen Friccius, att åstadkomma en öppning och att så småningom tränga in i förstaden, där preussarne nu utbredde sig åt alla sidor och inifrån kunde öppna portens hufvudingång.

Nu inträffade franska reserver, och på Johaniisplatz uppstod en förbittrad strid på nära håll, under hvilken prinsen af Hesen-Homburg sårades af en kula, och preussarne drevos tillbaka till porten.

Svenska armén hade emellertid kl. 10 fm. nalkats förstaden, företrädd af en anfallskolonn, bildad af infanteriets jägare-bataljoner och Värmlands fältjägare-bataljon.

Då emellertid rapport ankom till general Adlercreutz, »att fienden af ven lät framrycka kanoner,» gjorde Adlercreutz framställning hos kronprinsen om ett batteri. Ett sådant hade redan förut på kronprinsens order afmarscherat under kapten Järnskölds befäl till terrängen framför förstaden, där det till preussarnes understöd börjat äflossa några skott. Som kronprinsen emellertid funnit hästarne utmattade och batteriets effekt därför ringa, hade batteriet fått återgå. Nu fram-sändes af generaladjutanten Suremain två pjäser af kapten Sjöströms batt. af Göte art.-reg:te, hvilket batteri var nära till hands.

Under tiden frambeordrade kronprinsen de »svenska jägarnes anfallskolonn», som var »formerad med I:a brigadens jägare i täten och Värmlands fältjägare i kön».

Kolonnens sammansättning och marschordning synes hafva varit: af I. fördeln.: 1. brig:ns jägare-båt., sammansatt af Svea lifgardes, Andra gardets, Lifreg:tsbrig:ns gren.-kårs, Lifgrenad-järreg:ts I. och II. fältbataljoners jägare-divisioner.

2. brigais jägare-båt., sammansatt af Upplands, Södermanlands och Norra skånska inf.-reg:tenas jägare-divisioner;

af II. fördeln.: 3. brig:ns jägare-båt., sammansatt af Västgöta, Västmanlands och Nerikes regm:tens jägare-divisioner, 4. brig:ns jägare-båt., sammansatt af Skaraborgs och Älfsborgs regimentens jägare-divisioner, samt Värmlands fältjägare-regementes I. bataljon.¹

Kolonnen stod under befäl af öfveradjutanten, major von Döbeln. Under divisions-chefens, major Edenhielms eget anförande hade emellertid den frambeordrade kanonafdelningen framryckt, åtföljd af general Suremain, som själf dirigerade de båda kanonernas eld mot den starka infanterikolonn, som nu syntes vilja framgå mot den svenska jägarekolonnen, hvilken med general Adlercreutz och major von Döbeln i täten nu ryckte an mot den yttre porten. General Adlercreutz gaf då order, att I. fördelningens jägare-bataljoner skulle med bajonetten rusa fram och vinna terräng. Då bataljonerna kommo fram till porten, möttes de af en ytterst häftig eld, major von Döbeln blef döds-

¹ 6. brig:ns jäg.-bat. synes vid detta tillfälle ej hafva varit med; åtminstone namnes deo ej i någon tillgänglig rapport.

skjuten, och major v. Edenhielm samt de båda kanonernas befälhaf-vare, löjtnant v. Giers, blessrades svårt. De båda bataljonerna stannade, och manskapet i täten började tiraljera mot husen (å ömse sidor porten) och af ven där intränga. Följden bléf, att hela anfallet kom i stockning och att de bakomvarande, II. fördelningens jägare-båt:r och Värml. fältjägare-båt., ej kunde komma fram. Löjtnant Ramsay (vid Värml. fältjägare) öppnade då, medan täten af kolonnen stod stilla, hål på muren af ett hus för att inkomma i staden. Då tog emellertid major Lillieström, befälhafvaren för Värml. fältjäg.-bat., som gick sist i kön, befälet öfver kolonnen. I samma ögonblick kom adjutanten hos kronprinsen — hvilken följt strax efter kolonnen — ofverstelöjtnant Wirsén fram med utrop: »Gå på!», då löjtnant v. Hohenhausen, med Andra gardets jägare gick till höger förbi I:a gardets, hvarpå hela kolonnen avancerade oaktadt det häftigaste motstånd, öfver kanonerna hade fältmarskalken grefve von Stedingks öfveradjutant, major Petré, tagit befälet och general Suremains adjutant, underlöjtnant Bildt, »serverade själf en kanon i täten af kolonnen med största köld och verkan».

Jägarekolonnen kom nu fram, »ehuru med mycken förlust», genom den omstridda yttre porten, »så till sågandes öfver stupade krigskamrater, i synnerhet af preussarue». »Fienden hade besatt alla fönster i de hus, som lågo närmast (för-) stadsmuren och underhöll därutur den mest mördande eld; altaner på husen, afrifna tak, kullslagna murar, gathörnen och t. o. m. källargluggarne nyttjades af dem att dölja sig för att säkrare skjuta, men ingenting kunde återhålla den framträngan de myckenheten, i hvilken de stupade jämnt ersattes af friska kamrater.» I hast nedrefvos några på sidan om porten varande hus jämte etr, stycke af stadsmuren, och kolonnen framträngde »till slutet af första gatan», där befälhafvaren för sekund-chefens kompani af Värmlands fältjägare-regemente, kapten Sabelfeldt, stupade, skjuten till döds.

Med en del af 2. brigadens jägare och hälften af Värmlands fältjägare gick då major Lillieström framåt »torgets» (Johannisplatz') högra sida, medan »de of riga marscherade på vänstra sidan». »Oaktadt beständigt motstånd af fienden avancerade trupperna så småningom på bägge sidor och blef därvid tillökt af en hop preussiska soldater. Uti *allén* utmed grafven på högra sidan af torget¹ erhöi major Lillie-(ström en svår kontusion», hvarpå kaptenen frih. Palmstierna »emottog befälet öfver Värmlands fältjägare-bataljon och avancerade, sedan en del af den medhafvande truppen stannat vid (mellersta Grimma-) porten, inåt staden».

¹ D. v. s. vid östra delen af nuvarande Augustas Platz, som 1813 bar benämningen »die Allée».

Här hade då framför den inre Grimma-porten utspunnit sig en för-tviflad strid mellan resterna af divisionerna Charpentier och Marchand å ena sidan samt nordarméns från alla gator, hus och trädgårdar framträngande trupper. Marchands mellan Hinter- och Neugasse stående hessiska brigad hade efter tappert motstånd lyckats genom den lilla Georgs-porten till större delen rädda sig in till det inre af staden, men en del af brigaden hade trängts undan mot den stängda inre Grimma-porten, där ett förfärligt tumult uppstod under häftig gevärs- och kartescheld. Åtföljd af löjtnant Ramsay och två plutoner framkom nu kapten Palmstierna »till *alléns* slut, där elden för ett ögonblick tystnade», och en fransk kavalleri-skvadron,¹ som kapten Palmstierna »bedragen af deras utrop, trodde vara sachsare», som ämnade gå of ver, red förbi. »En infanteri-bataljon följde dem och gaf eld på tillfrågan om deras afsigt och blesserade flere (falt) jägare, men hvilka sauverade sig i de till höger varande buskarne.». Understödda af en kanon fort satte de franska kavalleristerna anfallet på den vid mellersta Grimma porten kvarstannade hufvudstyrkan af jägarekolonnen, som visserligen underhöll »jämna eld», så att de franska kavalleristerna retirerade, men dock kommit i oordning. Major Petré, som nu framkommit med de båda kanonerna, återställde då ordningen, och fienden drefs tillbaka mot den inre porten som nu gaf vika för de retirerandes ansträngningar, och »massorna strömmade in i staden». Visserligen lyckades vakten vid porten att åter stänga och barrikadera densamma samt besätta murarne, men som allt flere trupper kommo fram till den stängda porten, gaf densamma snart nog vika, lemnande vän och fiende tillträde till stadens inre. Sedan allt motstånd därstädes upphört, samlades därefter 1., 3. och 4. brigadernas jägare till större delen »på högra sidan af torget² och 2. brigadens på vänstra sidan» samt marscherade enligt order af major Petré åter till sina brigader.

Då striden upphörde »vid egentliga stora barriererna, som skilja staden Leipzig från dess förstäder», »ropades från fönstren »Leben die Schweden!» och man hälsade med näsdukar och schalar de in tågande segrarne».

»De fångar, som togos, aflämnades genast på de ställen, där sådana samlades, och kan således ej deras antal bestämmas — däribland voro flere officerare», anförde kapten Palmstierna i sin rapport, hvilken utmärker sig för sin anspråkslöshet i fråga om egna bedrifter. Han vitsordar dock, att »såväl officerare som underofficerare och manskap hafva

¹ Uppgifves i Palmstiernas rapport som husarer, men säges i andra rapporter hafva varit kyrassiärer.

² D. v. s. nuvarande Augustus-Platz.

gjort sin skyldighet och många (gjort sig) förtjente af belöning för sitt utmärkta förhållande».

Medan de svenska jägarnes anfall pågick, hade kronprinsen gifvit order om fem ryska bataljoners framryckning till understöd. Dessa lyckades komma in genom den då oförsvarade Hospitals-porten och att därifrån på Johannisgasse komma fram till allén, där ett franskt kavallerianfall kastade den ryska stormkolonneii tillbaka i »vild upplösning» till porten/ och endast efterföljande preussiska bataljons fasta hållning förmådde densamma att stanna och återvända till allén. Då ryssarne framkommo, var emellertid fransmännens motstånd brutet och striden så godt som slut.

Äfven längre norrut, framemot Georgen-Vorwerk, hade kåren v. Bii-lows trupper haft att utstå svåra strider och härunder tvungits att vika tillbaka till Purzelgraben. General Borstel, som öfvertagit befälet efter prinsen af Hessen-Homburg, sände då fram till understöd fyra bataljoner, hvilka kastade Marmonts trupper tillbaka till Quergasse. »Efter fram- och återböljande strider, hvilkas detaljer undandra sig alla försök till skildring, lyckades det i allmänhet preussarne att tränga fram of ver hela linjen och slutligen i oordnade hopar uppnå »die Allé» emellan Grimmaische Steimveg och Hintergasse. Lika häftiga voro striderna längre till höger om Milch-Insel och Hinter-Thor. Först fram-gångarne på vänstra flygeln synas här hafva. möjliggjort ett framträngande. De genom Hinter-Thor framträngande preussarne hejdades vid Holzmarkt, i hvars närhet emellertid schlesiska armén då lyckades storma Parthe-bron; och anfallet kunde fortsättas. General Bliicher hade, då vid Il-tiden skottväxlingen i östra förstäderna an-gåfvo, att nordarmén var i verksamhet, satt sitt anfall i gång utan att invänta kåren Langeron, som blef tillbakalagen, och vann först då framgång, när fransmännen drogo sig mot Parthe, inför nordarméns anfall.

Bennigsens anfallskolonn hade äfvenledes haft framgång. Den hade vänt sig mot Sand-Thor, Windmiihienschlag och Peters-Thor samt framträngde ungefär samtidigt med nordarmén till stadens inre, där den framkom till Allén, Rossplatz och Esplanaden.

Genom kolonnen Bennigsens utbredning åt vänster blef ej något utrymme öfrigt för Barclays och Colloredos trupper, hvilka därigenom ej fingo någon användning.

Klockan var omkring 12,30 em. då de allierade tagit förstäderna och inträngde i stadens inre, där franska trupperna nu sökte uppnå det räddande Lindenau. Detta ledde till en del sammanstötningar inuti staden mellan de vikande och de inträngande motståndarne, af hvilka strider det ej är möjligt att gifva en öfverskådlig bild.

Efter att vid 9-tiden på morgonen hafva tagit afsked af konungen af Sachsen, lämnade kejsar Napoleon Leipzig genom Ranstädter-Thor och begaf sig till Merseburg.

Af general Bliichers trupper hade en del af kåren Säcken genom Rosenthal slagit in på vägen till Ranstädter Steinweg, och vid dess framkomst några hundra steg från den till Lindenau förande vägen, på livilken täta massor af franska armén vällde fram, öppnade den eld mot de bortdragande. En fransk korpral, som missförstått gifna order, sprängde då bron öfver Elster, och de retirerande stodo inför valet att söka räddning i att genom simning taga sig öfver floden eller sträcka vapen. En och annan, såsom marskalk Macdonald, lyckades nå motsatta stranden, medan flere hundra, däribland furst Poniatowski, funno döden i vågorna. De öfriga, och det var största delen, sträckte vid 1-tiden på em. vapen.

Redan dessförinnan redo tsar Alexander och konung Friedrich Wilhelm, åtföljda af en lysande svit, in i den eröfrade staden, där de på Marktplatzen möttes af kronprinsen af Sverige, Bennigsen, Blücher och Gneisenau. Sedan därefter kejsaren af Österrike anländt, begåfvo sig monarkerna jämte kronprinsen till Reudnitz, där revy då hölls med den till parad uppställda svenska armén.

Under segerjublet tänkte man ej mycket på den bortdragande fiendens förföljande. Endast från schlesiska armén sändes en del kavalleri att öfver Schkeuditz hålla kännning med fienden, och af Bennigsens armé sändes före aftonen äfven endast kavalleriet och en inf.-division öfver Elster.

Så hade man ändtligen nått målet. Detta hade dock kraft stora offer. Dagarne den 14.—19. oktober hade kostat de allierade omkr. 1,800 officerare och 52,000 underbefäl och manskap. Fördelade på de olika härarne uppgifvas förlusterna i stupade och blesserade hafva varit:

	Officerare	Underbefäl och manskap	Summa
Preussare	498	15,535	16,033
Ryssar	865	21,740	22,605
Österrikare	420	14,538	14,958
Svenskar	9	169	178
Summa	1,792	51,982	53,774

20. Värmlands fältjägare.

De franska förlusterna uppgifvas till: *Troféer och utrustning:*

<i>Personal:</i>		Örnar och fanor.....
Döde och sårade	37,000 man	28
Fångne	15,000 »	Kanoner .....
Sjuka och sårade å		325
sjukhus i Leipzig	15,000 »	
Öfvergångna till de allierade,		
skingrade och deserterade ...		
5,000 »		

Summa 72,000 man

Bland de franska generalerna voro 6 döda, 12 sårade och 36 fångne:

Af kejsar Napoleons stora armé torde blott omkr. 80,000 man under den 19. och 20. hafva öfverskridit Saale.

De svenska förlusterna voro, som af ofvan anförda siffror framgår, relativt små, om man betraktar dem i proportion till de allierades och i förhållande till svenska arméns totala numerär. Som emellertid af svenska arméns vid slaget närvarande truppförband endast ett i sin helhet deltog i bataljen, nämligen Värmlands fältjägare-regementets I. bataljon, torde de förluster, densamma fick vidkännas få anses hafva varit betydande nog och bära värtaligt vittnesbörd om Värmlands fältjägars välförhållande i striden. Till belysning häraf meddelas de förluster, som drabbade denna bataljon jämförda med 3. brigadens.

Förluster i slaget vid Leipzig den 19. okt. 1813.

Värmlands fältjäg. reg:tes I. bat.	Döde under bataljen	Blesserade		Summa	3. brigaden	Döde	Blessade	Summa	Anteckningar
		Döde å sjukh.	Öfrige						
Officerare.....	1	—	2	3	Västgöta reg:te	4	9	13	
Underofficerare	—	1	2	3	Västmanl. »	3	9	12	
Und.-befäl af mansk.	1	—	3	4	Nerikes »	4 ¹	9 ²	13	¹ däraf 1 offic.
Menige	6	6	24	36					² » 1 und. »
Summa	8	7	31	46	Summa	11	27	38	

De vid Värmlands fältjägare under bataljen lidna förlusterna voro:

Döde ' under stormningen: Kapten C. A. Sabelfeldt. Sekundkorpr. 137/1 Richard, fältjäg. 135/1 Cato, 11/2 Pluto, 33/2 Löf, 52/3, Kraft, 53/3 Strong, 117/3 Blixt.

Döde å sjukhus i följd af blesyrer: Förare J. G. Magnell, f alt j. 9/1 Snell, 29/1 Hög, 72/1 Carlmark, 111/2 Hjelm, 123/2 Apell, 135/2 Ban.

Öfrige bleserade: Bataljonschefen, major C. H. Lillieström, löjtnant G. A. Ramsay, serg. P. Schön, rustmäst. M. Rex, sek.-korpr. 67/1 Ed, 1.

korpr. 101/1 Skyldig, 2. korpr. 48/2 Liten, fältjäg. 69/1 Ram, 117/1 Ax, 119/1 Wik, 128/1 Blad, 133/1 Stor, 2/2 Mark, 29/2 Lill, 52/2 Nord, 58/2 Grund, 86/2 Ahl, 89/2 Lund, 93/2 Dag, 114/2 Lund, 130/2 Råse, 146/2 Boll, 5/3 Dristig, 7/3 Carolo, 27/3 Alfred, 38/3 Snell, 49/3 Thor, 86/3 Flodberg, 93/3 Bark, 105/3 Härtz, 141/3 Granberg.

Under tumultet i Allén framför inre Grimmaporten utmärkte sig i synnerhet, förutom kapten Palmstierna, löjtnant Ramsay, som »alltid var längst fram, så att en fiende satte sin bajonett för bröstet» på honom; af ven sergeant Schön, — som blesserades — uppförde sig »med utmärkt mod, ordning och köld», liksom 1. korpralerna 86/1 Rex, 90/2 Ed och 12/3 Stjernlöf, fältjägarna 26/1 Pihl, 66/1 Örn och 67/1 Ed. Framför de öfriga utmärkte sig fältjägarna 81/2 Rapp, »genom mod och ordning». Vid kyrassiärernas anfall blef 29/1 Hög »huggen och tagen men slog sig lös» liksom 48/2 Liten, hvilken »blef kullriden och tagen men slog sig åter lös». Tappert motstånd mot kyrassiärer-na presterades särskildt af 130/2 Rase, hvilken ock blef blesserad, äfvensom af 36/2 Hjärpe, som »utmärkte sig genom sin djärfhet».

Som exempel på de blesyrer, som åsamkades fältjägarna, må anföras, att 86/3 Flodberg erhöi fem sabelhugg å högra armén, 2/2 Mörk (el. Mark) fick en muskötkula i hufvudet, så att han miste ena ögat, 5/3 Dristig fick ena benet afskjutet, och 72/1 Carlmark blef skjuten genom båda låren och afled sedan å sjukhuset (efterlämnande i hemlandet fattig moder och 7 små syskon).

De flesta blesyrerna voro emellertid orsakade af sabelhugg. Nu liksom vid Stralsund 1807 voro Värml. fältjägare ej utrustade med gevär och bajonett, med hvilka vapen arméns öfriga jägare voro försedda. Fortfarande hade fältjägarna sina korta studsare utan bajonetter, och att de då under slagets vid Leipzig slutakt i samlad slutentrupp ej ställde sig i vägen för de franska kyrassiärernas chock torde vara naturligt. De kunde väl ej annat göra än »sauvera sig» och söka betäckning bland de i Allén varande buskarne och enligt för jägare-exercisen gällande föreskrift »tiraljera» mot fienden.

*   *

*

Senaste fankommitténs beslut att ej tillerkänna Värmlands fältjägare rätten att å sin 1885 nådigst tilldelade fana bära inskriften »Leipzig 1813» torde helt visst hafva grundats på hvad som blifvit kommittén förelagdt af den eller dem, som fått i uppdrag att göra utredning i ärendet. Att vid denna utredning om de värmländska fältjägarnes förhållande, de rätta källorna ej funnits, torde få anses bevisadt af kommitténs beslut.

Att stridens böljor svallade fram och tillbaka, dragande med sig alla de stridande arméernas trupper i sitt vågsvall, erkännes ej minst vidkommande de preussiska trupperna af de tyska författare, som skildrat kriget, men det har ej fallit någon af dessa författare in att därför utan skäl söka förringa värdet af någon trupps insats i striden.

Lika litet finnes fog för att beskylla Värmlands fältjägare för bristande mannamod, under slaget vid Leipzig. De ställdes med de vapen, de nu hade, sist i en stormkolonn, i hvilken de, då de framförvarandes fram-ryckning hejdades, ryckte fram till täten, och där fingo de då också taga emot första chocken af de franska kyrassiärerna. De veko då ej, utan sökte, så fort görligt var, intaga sådan formering och den betäckning, som gaf dem tillfälle att på jägaresed bjuda fienden motstånd. Att de värjde sig efter bästa förmåga och mot rikets fiender sig manligen och väl förhöllo, torde vara bevisadt af såväl på platsen lidna förluster och de blesserades antal som af i behåll varande rapporter.

Det har äfven anförts, att inga belöningar för i slaget visad tapperhet kommo på bataljonens lott. Härvid bör beaktas, att regements-chefen var sjuk, bataljons-chef en sårad, en kompanichef stupad och en annan sjuk, samt att den tredje, den yngste, under slaget fått öfvertaga befälet öfver bataljonen, hvilken, som i det följande skall anföras, fick stanna kvar i Leipzig efter den öfriga armén. Bataljonen hade således, afgangen ur brigadförband, ej någon vid armén närvarande, som kunde taga vara på dess intressen under de dagar, då förslagen till belöningar uppgjordes omedelbart efter bataljen.

Härtill kommer, att Värmlands fältjägare från föregående krigsår inom sina led räknade ett i förhållande till sin numerär stort antal såväl officerare som manskap, hvilka redan innehade utmärkelsetecken för tapperhet i fält.

Häri torde anledningen till uteblifna utmärkelser den 26. okt. 1813 i Arten vara att söka.¹

Emellertid blef kapten Palmstierna sedermera den 8. november 1815 i Hildesheim i tillfälle att ingifva förteckning öfver dem, som utmärkt sig i bataljen vid Leipzig den 19. okt., och synes detta haft till resultat, att 3 medaljer för tapperhet i fält den 4. dec. 1813 kommo bataljonen till del. Dessa tillfölo korpralerna 26/1 Pihl, 91/2 Ed och 12/3 Stjern-löf. Flere än 3 medaljer tilldelades då ej någon af de i bataljen deltagande jägare-bataljonernas manskap. Två af Värml. fältjäg:bat:s offi-

¹ De vid detta tillfälle utdelade utmärkelserna tillfölo för öfrigt hufvudsakligen medlemmar af kronprinsens generalstab och svenska arméns generalstab samt artilleriet äfvensom fyra, säger fyra, vid arméns jägare-bataljoner tjänstgörande officerare, näml. vid Andra gardet löjtnant v. Hohenhaussen, vid Södermanlands reg:te löjtnant Klingspor och underlöjtnant Ulfsparre samt vid Västgöta reg:te löjtnant Drakenberg.

cerare erhöllo dock guldmedaljen för tappperhet i fält, näml. kapten Palm-stierna, som för sin del erhöll densamma kort efter bataljen, hvar till han sedan fick svärdsorden, samt löjtnant Ramsay, som sedermera tilldelades guldmedalj för tappperhet i fält för sitt vid Leipzig ådagalagda välförhållande.

Ur öfverste O. Ulfsparres minnesbok må här inflyta följande, som i sin mån torde förklara åtskilligt: »Någon tid därefter [d. v. s. d. 21.—23. maj 1814] mönstrade kronprinsen Carl Johan jägare-bataljonen, då kronprinsens adjutant baron S. vid samtal med vår dåvarande befäl-hafvare major L [illieström]¹ sade, att kronprinsen icke visste, att jägarne varit med i bataljen vid Leipzig med flere ställen och bad L [illieström] att han skulle vid mönstringen anmäla, huru många döde och sårade som blifvit vid hvarje af de bataljer, vi varit med (om). Så skedde, då kronprinsen Carl Johan alldeles förvånad skickade efter general A[dler-creutz], som för kronprinsen måste förklara detta, emedan kronprinsen ej fått rapport om att jägarne varit med annat än vid Gross-Beeren och Dennewitz. General A. bleknade, erkännande sin oförlåtliga uraktlåtenhet att ej lemna ordentliga rapporter, [och] anbefalltes han [att] gå i arrest (14 dagar) och detta rättvisligen, helst missämja med vår chef vid jägarne of verste [-löjtnant] Holmstedt gifvit anledning till generalens handlingssätt.

På stället framför bataljon utnämndes major L [illieström] till öfverste-löjtnant (blesserad vid Leipzig), kapten P [almstierna] till svärdsriddare; löjtnant R [amsay] fick guldmedaljen för tappperhet i fält (afven blesserad vid Leipzig) samt manskapet gratifikation af en dags aflöning kontant.

En vacker och rättvis upprättelse för Jägare-regementet.»

* * *

Segern var visserligen vunnen, men det gällde nu att skörda segerns frukter.

Under den 20. okt. bestämdes, att de allierade arméerna skulle den 21. förfölja fienden.

Emellertid anträdde marschen ej förrän den 22. okt., hvadan svenska armén under återstoden af den 19. samt den 20. och 21. okt. fick hvila ut i bivacken vid Reudnitz. Kronprinsen befallde då, att armén skulle på bästa sätt förplägas, hvadan fördelnings-cheferna beordrades att »genom alla uptänkliga medel» anskaffa proviant, brännvin och furage. Med anledning häraf fingo brigad-cheferna rätt att permittera officerare in till staden för att träffa anstalter för officers-kantinernas försättande »i marschfärdigt stånd».

¹ Secund-chefen, dåvar. öfv.-löjtnant Holmstedt var då bortkommenderad såsom kommandant i Travemunde.

Det blef emellertid ej så lätt att proviantera under dessa dagar. Genom anhopning af så mycket trupper i trakten blefvo lifsmedels-förråden uttömda, och bröd stod ej att få till något pris.

Kronprinsen tog sitt högkvarter i Leipzig, där Lifreg:ts grenadjär-bat. den 20. fick emottaga högvakten hos H. K. H.

Från I. fördelningen beordrades en bataljon med befäl jämte regementsmusik, som på em. samma dag paraderade vid den under bataljonen stupade öfveradjutanten major von Döbelns begrafning.

Alla vid armén varande krigsfångar och arrestanter sändes till byn Schönfeld, där ett jägare-kompani ur hvardera I. och II. fördelningar-ne fingo taga hand om dem för vidare transport öfver Landsberg till Åken.

XI. Mot Danmark.

De allierade skulle nu förfölja sin slagne fiende, som retirerade öfver Erfurt. Enligt de öfverenskommelser, som träffades, skulle därvid böhmiska armén (utom Bennigsens armékår) »oroa» den retirerandes vänstra flank (från de förföljande räknadt),

schlesiska armén »följa fienden» och

norra förenade armén (utom IV. preussiska kåren v. Tauentzien) men förstärkt med v. Bennigsens armékår »beständigt följa och oroa» dess högra flank, medan IV. preussiska kåren skulle söka bemäktiga sig Wittenberg och Torgau.

Den 22: okt. bröto de allierade upp från Leipzig under klart väder och frisk blåst. Af norra förenade armén satte sig ryska armén i rörelse kl. 3 fm. mot Merseburg, kl. 6 fm. följd af svenska armén. Af denna blefvo dock en bat. af I. fördelningen och Vämlands fältjägares bataljon kvar-beordrade att utgöra garnison i Leipzig. III. preussiska kåren, v. Bii-low, fick gå till Dornburg (Diirrenburg?) och om möjligt söka slå en bro öfver Saale. Den till denna kår hörande divisionen v. Thiimen erhöill order att stöta till armén.

Kronprinsens högkvarter förlades samma dag till Merseburg.

Följande dag utgick emellertid order, att de båda i Leipzig kvarbe-ordrade svenska bataljonerna skulle afgå därifrån till Merseburg, där de inträffade den 24. på aftonen. Af Värmlands fältjägares bataljon kvar-kommenderades dock i Leipzig 1 officer, 1 und.-off., 1 trumsl. och 46 man.

Från trakten af Merseburg fortsatte nordarmén genom en vacker och behaglig nejd, som tedde sig allt mer och mer romantisk, öfver Querfurt, Artern och Sondershausen till Muhlhausen, där kronprinsen inträffade den 27. okt. Det var för armén en stor vällust att harva kommit bort ur den förpestade atmosfären i Leipzig och åter andas ren och frisk luft.

De stora följderna af slaget vid Leipzig utvecklade sig nu för hvarje dag. Från Erfurt hade kejsar Napoleon inför trycket af de allierade dragit sig till Gotha, hvarifrån han fortsatte sitt återtåg mot Bheii. Hans vid Dresden kvarlämnade marskalk S:t Cyr samt garnisonerna i Torgau, Wittenburg och Magdeburg gåfvo dock anledning för de allierade att bilda en armé för att af skära S:t Cyr från reträtt och möjlighet till förenig med nämnda garnisoner. Denna armé ställdes under befäl af general v. Bennigsen, som fick med sig två af sina kårer samt IV. preussiska kåren, men fick aflämnat kåren Stroganow, hvilken vid Heldrunen trädde under general v. Winzingerodes befäl.

Sedan Cassel den 26. okt. tagits i besittning af ryska kåren Woronzows avantgarde och af ven schlesiska arméns kår S:t Priest inryckt där, beordrade kronprinsen den 28. framryckning dit samt tog den 30. sitt högkvarter i Heiligenstadt.

Häriifrån beordrade han svenska armén att den 1. nov. sätta sig i marsch och taga kvarter i Göttingen och trakten däromkring.

General v. Biilow fick order att den 2. nov., »med frihet att anordna sina marscher efter behag», af marschera of ver Holzmiinden och Hamelii till Minden och generalen baron v. Winzingerode befalldes att efter två da gars rast afdéla en kår af omkr. 5 å 6,000 man till Braunschweig samt med den öfriga delen af ryska armén öfver Paderborn begifva sig till Bremen.

:

Kronprinsens afsigt angifves af honom själf nu hafva varit att i första hand gå till Elbe för att rikta ett anfall mot marskalk Davoust, som vid denna tid i förenig med danska trupper tagit ställning vid Streknitz-floden i Holstein. Därefter ämnade kronprinsen finna »utvägarne att återföra Danmark till de tänkesätt, som tyckas åläggas detsamma af dess geografiska läge och sakernas nuvarande tillstånd i Europa», d. v. s. till Norges afstående åt Sverige.

Det gällde då att afskåra möjligheten för Davoust att öfver Holland draga sig till Frankrike samt att intaga Hamburg och slå Davousts stridskrafter.

För det första af dessa syften dirigerades v. Biilow och v. Winzingerode till Minden och Bremen; för vinnande af de senare disponerades svenska armén och de båda ryska kårerna Woronzow och Stroganow för en operation norrut till samverkan med generallöjtnant von Wallmo-dens i Mecklenburg stående kår.

Den 2. nov. på morgonen fick svenska armén lämna sina kantonne-ringskvarter i trakten af Göttingen, och marschen gick nu öfver Nort-heim till Einbeck, dit armén-framkom den 4. nov.

Dagen förut formerades Värml. fältj:s bataljon enl. g.-o. på två kom-

panier, alldenstimd dess numerär i följd af lidna förluster och sjukdomar väsentligt minskats.

1. kompaniet utgjordes nu af löjtnant Brissman (komp.-befälh.) löjtnanterna frih. Flemming och frih. v. Vegesack, samt sekundchefens kompani äfvensom 2 und.-off. och tre korpralskap af kapten W. Ugglas kompani.

2. kompaniet sammansattes af löjtnant Ramsay (komp.-befälh.), un derlöjtnanterna Tersmeden, Aminoff och v. Plåten, 2. majorens kompani samt 2 und.-off. och tre korpralskap af kapten W. Ugglas kompani.

Då såväl regements-ehafen som en kompani-chef voro sjuka alltsedan afmarschen från Roslau, bataljons-ehafen blesserad och en kompani-chef stupad, fick den yngste och ende tjänstbare kompani-ehafen, kaptenen frih. Palmstierna fortfarande föra befälet öfver bataljonen, med löjtnant v. Matern, såsom tj. f. regements-kvartermästare.

Belysande för den starka afgang, som vållats sedan uppbrottet från Koswig, torde vara nedestående sammandrag öfver:

Värmlands fältjägare-regementets I. bataljons manskapsstyrka.	Närvarande i kvarter	Sjuka och blesserade		Kommen- derade		Saknade och efterblifna	Vakanta	Summa	Anteckningar
		på sjuk- husen	i Leipzig	i öfrigt					
1) Vid inspektion den $23/9$ 1813 i Koswig.									
Korpraler, fältjäg. och spel.....	257	36	—	—	7 ¹	1	301	återkommo sedan nyss anlända	
Trumslagare.....	6	—	—	—	—	—	6		
Förstärkningsmanskaper.....	134	18	—	—	1 ¹	—	153		
Beväringsmanskaper.....	25	—	—	—	—	—	25		
Summa	422	54	—	—	8	1	485		
2) I Hildesheim den $8/11$ 1813.									
Korpraler, fältjäg., förstärknings- manskaper och spel i n:r.....	174	6	185	51	8	17	11	452	
Spel.....	7	1	—	—	—	—	—	8	
Beväringsmanskaper.....	19	—	5	—	1	—	—	25	
Summa	200	7	190	51	9	17	11	485	

Af de 14 officerarne voro ej mindre än 8, och af de 13 underofficerarne 2 afpolletterade till sjukhusen. Anledningen till den stora sjuksiffran var den i Koswig utbrutna rödsotsepidemien, som grasserade hos alla arméns trupper. Värmlands fältjägare-bataljon var ej det enda truppförband, som fick på detta sätt omorganiseras; samma öde drabbade exempelvis Västmanlands regemente, som redan dessförrinnan fick indelas på två i stället för tre bataljoner.

Från Einbeck utgaf kronprinsen den 4. nov. order till gen.-löjtnant v. Wallmoden att sammandraga den s. k. Liitzows frikår till Celle och Tettenborns kossack-detachement med infanteriet till Limburg, Celle och Tilly och med kavalleriet framför Zollenspicker och Harburg, sedan visshet vunnits, att general v. Winzingerode framkommit till Bremen.

Ryska kåren Woronzow beordrades att den 6. nov. vara i Braunschweig och af svenska armén skulle generalen frih. Sandels med II. fördelningen samt 6. brigaden öfver Alfeld i två dagsmarscher begifva sig till Hildesheim, medan fältmarskalken grefve v. Stedingk med det öfriga af armén, likaledes i två dagsmarscher, skulle framrycka till Hannover. Vid framkomsten till Hildesheim kommenderades ur 3. brigaden en bataljon som beredskap, och till bevakning af fördelningens ställning af-delades från 4. brigaden två fältvakter, hvilka utsattes omkring 5 km. nordost och norr om staden för att betäcka, den ena vägarne till Braunschweig och Wolfenbittel samt den andra vägarne åt Bergdorf och Celle.

Sedan kronprinsen den 5. nov. flyttat sitt högkvarter till Elze, utgaf han därifrån följande dag order till gen.-löjtn. grefve v. Wallruden att utan tidsutdräkt sammandraga de hannoveranska och engelska fördelningarnas hufvudkrafter emellan Wittenburg. Boitzenburg och Hagenow samt generallöjtnanten frih. v. Vegesacks »kår» — svensk-mecklenburgska fördelningen — vid Gadebusch och Rehna, med hufvudstyrkan vid sistnämnda ort. Kronprinsen, som nu fått säkra underrättelser, att marskalk Davoust kvarstod i sin ställning, var nu besluten att gå till anfall mot honom.

Den 7. nov. förlades högkvarteret till Hannover, och den 9., sedan paradering ägt rum inför kronprinsen, fick svenska arméns II. fördelning fortsätta marschen till Braunschweig, dit den anlände den 11. på aftonen, då sedvanlig bevakning utsattes. 6. brigaden kom först denna dag till Hildesheim.

*   *
*   *

Dagen efter Värml. fältjägare-bataljons framkomst till Braunschweig ankom dit kapten C. W. Uggla, som nu tillfrisknat och öfvertog befälet öfver bataljonen. Två dagar därefter eller den 14. anlände emellertid äfven regementschefen, öfverstelöjtnant Holmstedt, som då återtog befälet, och kapten Uggla beordrades att förrätta majorstjänsten inom bataljonen.

Under dessa dagar, »då i det närmaste hvar och en återfått hvad Napoleon honom beröfvat», synes kronprinsen hos de allierade hafva vunnit gehör för sin åsikt, att nu blott återstode »att vara rättvis och

tacksam mot Sverige», d. v. s. att han nu kunde ägna sig af ven åt de operationer, som erfordrades för att förmå Danmark att afstå från Norge.

Från Hannover utgaf han då sina order härför. Fortfarande bibehöll han dock befälet öfver de af nordarméns trupper, som för detta ändamål ej togos i anspråk, näml. v. Winzingerodes och von Biilows, till Rhentrakterna dirigerade kårer.

För sina operationer mot Davoust och Danmark disponerade han nu svenska armén i Tyskland.....	omkr. 24,000
man	
gen.-löjtnanten grefve v. Wallmodens armékår . .	» 26,000
» generalmajoren v. Tettenborns kossack-detach:t. .	»
1,300 »	
gen.-löjtnanten Woronzows ryska kår.....	» 9,000
»	
» Stroganows ryska kår	» 5,500
»	

S:a omkr. 65,800 man.

Däriifrån torde det stora antalet sjuke och detacherade böra frånräknas, hvadan antalet för strid disponible ej torde hafva utgjort mer än 50 å 55,000 man.

Enligt hvad förut anförts, hade von Wallmodens armékår under fälttågets föregående skede från stilleståndets slut i augusti opererat i Mecklenburg mot de franska och danska stridskrafter, som befunno sig yid nedre Elbe.

Dessa, som stodo under befäl af marskalk Davoust, utgjordes af XIII. franska armékåren och en dansk fördelning.

Den XIII. *franska armékåren* bestod af tre divisioner (el. fördelningar) med en i öppna fältet användbar styrka af omkr. 25,000 man.

Danska fördelningen, äfven benämnd den danska hjälpkåren eller »den bevaggelige Armédivision», stod under befäl af prins Fredrik af Hessen och räknade i början af oktober 12 bataljoner, 14 skvadroner och 4 batterier med i rundt tal 10,000 man.

I början af november 1813 hade marskalk Davoust sina hufvudkrafter vid Ratzeburg, men drog sig den 13. november däriifrån bakom vattendraget Delvenau—Streckenitz med de franska trupperna på högra flygeln mellan Molin och Elbe och de danska på den vänstra till Lii-beck och Travemiinde.

Vattendraget Delvenau—Streckenitz utgöres dels af floden Delvenau, som vid Lauenburg har sitt aflopp i Elbe, dels af floden Streckenitz, som vid Liibeck flyter ut i Trave, äfvensom af en gräfd kanal, som förbinder Delvenau med Streckenitz, hvarigenom således Elbe och Trave förenas med hvarandra.

Af allt att döma tycktes marskalk Davoust ämna draga XIII. franska

kåren bakom det befästa Hamburg, som nu var en ganska stark vapenplats med brohufvuden vid Haarburch och Zollspicker.

De order, kronprinsen, som of van anförts, utgaf under den 14.—24. nov., afsågo att samla von Wallmodens armékår emellan Ratzeburg, Gallin och Wittenburg, ryska kåren Woronzow i trakten af Winsen och Haarburch samt von Tettenborns kossackdetachment och svenska armén till Liineburg, medan kåren Stroganow vände sig mot Stade för att söka intaga detta af franska trupper besatta fäste.

* . *

Den 16. nov. bröt svenska arméns II. fördelning brigadvis upp från kvarteren i och kring Branuschweig, och dess 4. brigad marscherade under dagen till Gifhorn, där Värmlands fältjägare fingo utsätta en fältvakt »på vägen åt Bromma vid bron som för öfver Ise-floden». Denna fältvakt utgjordes af 2 sub.-off., 2 und.-off., 1 trumsl., 4 korporaler och 46 man. Fördelningen fortsatte den 18. till Olzen och den 19., då 4. brigaden samlades vid Kirchweyhe, till Liineburg, där ett längre uppehåll nu följde.

Under den första tiden, II. fördelningen var här kanntonerad, bestreds vakthållningen i staden af 3. brigaden, medan den yttre bevakningen ålåg 4. brigaden, som fick utsätta två fältvakter, en på vägen till Artlenburg (vid klostret Liine) och en på vägen till Haarburch och Bremen (vid byn Ruppenstedt).

Den 21. nov. bröt en del af 4. brigaden, däribland Värmlands fältjägare, upp från Liineburg och förlades i byarne norr och nordost om staden, hvarvid fältjägarna fingo kvarter i Adendorf, Ahlsdorf och Schernebeck. Här fick nu bataljonen mottaga en välbehöflig utdelning af skjortor, skor och strumpor, äfven anlände nu från Potsdam en del konvalescenter under befäl af löjtnant Ulfsparré.

Enligt fördelningsorder fick fältjägare-bataljonen den 24. ånyo byta kvarter för att »tjäna som replie» för de kavalleri-posteringar (ur Skånska och Mörnerska husar-regementena, som nu framskjutits till Elbe. Bataljonen förlades för detta ändamål i byarne S:t Dionys och Briet-lingen med en fältvakt vid Liidershausen. 4. brigadkvarteret och en del af 4. brigaden förlades samtidigt i Bardowiek.

Svenska arméns öfriga trupper anlände nu från Ulzen och Celle, och den 26. beordrades Värmlands fältjägare att framrycka till Elbe för att tillsammans med de där förlagda två skvadronerna af Skånska husar-regementet utgöra II. fördelningens förposter med förläggning i Sassendorf, Holmsdorf, Artlenburg och Avendorf. Sekund-chefen, öfver-stelöjtnant Holmstedt. erhöll befälet öfver bevakningslinjen enligt särskild för densamma utfärdad instruktion.

Af Skånska husar-reg:et fingo de öfriga skvadronerna återgå till kavaleri-fördelningen i trakten af Brackede.

För att utgöra »repliepost» för Värmlands fältjägare förlades en bataljon af Älfsborgs reg:te från Bardowiek till Brietlingen och S:t Dionys med en fältvakt i Liidershausen.

Af Värmlands fältjägare fick nu med anledning häraf kaptenen frih. Palmstierna genast afmarschera med 1 sub.-off., 2 und.-off. och 50 man till Holmsdorf samt i öfrigt af kompaniet detachera 1 off., 1 und.-off. och 20 man till Sassendorf äfvensom 1 off., 1 und.-off. och 20 man till Avendorf. Därjämte erhöll han order att genast undersöka, om i byarne fanns tillgång på material, tjänligt till byggande af färjor, minst så stora, att 50 man därpå kunde öfverföras, äfvensom om större eller mindre båtar funnos att tillgå.

Som beredskap vid bataljonens hufvudstyrka i Artlenburg kommanderades löjtnant Noréen med 1 sub.-off., 2 und.-off., 1 trumsl. och 40 man, hvilka skulle utrycka å larmplatsen på aftonen vid skymningen och i dagningen.

*   *

*

Sedan kronprinsen den 24. nov. anländt till Luneburg, vidtog han därifrån vidare åtgärder för fullföljande af sina afsikter. Dessa gingo nu närmast ut på att öfvergå Elbe för att samla sina för operationen mot Davoust och Danmark afsedda stridskrafter mellan Schaal-sjön., Molin och Ratzeburg samt därefter framrycka mot sina fienders ställning vid Delvenau—Strecknitz för att genombryta densamma och sålunda skilja de danska trupperna från de franska.

De härför erforderliga rörelserna innefattade på samma gång en *flodöfvergång* och ett *ombyte af operationslinje* samt i förening därmed förläggandet af förbindelserna till den ursprungliga operationsbasen, Pommern och östra delen af Mecklenburg.

Svenska armén befalldes att hålla sig färdig att den 27. sätta sig i marsch för att öfvergå Elbe vid Boitzenburg samt fördenskull medtaga proviant och brännvin för 8 dagar.

För detta ändamål skulle erforderliga proviantartiklar den 27. och 28. vara tillgängliga till afhämtning i Luneburg, och efter förnödenheternas framkomst till trupperna skulle däraf 3 dagars föda utdelas att bäras af hvarje man i ledet, Härigenom skulle ett större antal vagnar bli lediga dels till brännvinsankarnes vidare fortskaffande, dels till förnyadt afhämtande af proviantartiklar från Luneburg.

För öfrigt befallde kronprinsen den 27. nov. bl. a.,

att gen.-löjtn:t *von Wallmodens* armé (kår) (utom Liitzows frikår och Tettenborns kossack-detachement) skulle sammandragas mellan Ratze-burg, Gallin och Wittenburg med bibehållande af sina posteringar framför Liibeck, Molin och »långs utåt Strecknitz»;

att, då order om framryckning gafs, af *svenska armén, I. fördelningen* skulle gå till Boitzenburg och i förening med den fördelnings-chefen nu underställda, v. Liitzows frikår utsätta sina förposter »ända fram till vänstra stranden af Strecknitz och ganska nära dess utlopp» (Delvenau) .samt upprätta förbindelse med posteringarna från Wallmodens armékår; samt *H. fördelningen och 6. brigaden* skulle gå i kantonnerings-kvarter »bakom Boitzenburg och på vägen till Wittenburg i en sträckning af en eller högst half annan mil;» äfvensom att två bataljoner svenska jägare skulle skickas till Artlenburg och försöka att där gå öfver Elbe natten till den dag, som föregick »anfallet på Strecknitz»;

att *Woronzows armékår* skulle den 29. nov. med kvarlämnande af mindre detachement framför Haarburg samt mellan Winzen och Bar-doviek begifva sig till Liineburg, den 30. fortsätta till Bleckede och den 1. dec. gå öfver Elbe.

Von Tettenborns kossack-detachement och *kåren Stroganow* fingo tills vidare kvarstå i sina ställningar.

Den 28. nov. kl. 12 midd. samlades i Artlenburg de båda jägare-bataljonerna ur I. och II fördelningarne, hvardera om 300 man, jämte en kanon och 8 husarer under öfveradjutanten, majoren frih. Cederströms befäl och demonstrerade där i linjen Sassendorf—Artlenburg—Tespe. :Samma dag gick svenska kav.-fördelningen öfver den nu färdiga bron mellan Brackede och Boitzenburg samt fortsatte' därifrån till trakten nordväst och väster om Wittenburg.

II. fördelningen förlades den 28. i trakten af Bleckede och Neetze med förposterna — Värml. fältjäg.-bat. och två skv. Skånska husarer — i Sassendorf och med »repliebataljonen» ur Älfsborgs reg:te i Barvede. Den 29. på morgonen fingo fältjägare-bataljonen och Älfsborgs-bataljo-nen uppbyta så tidigt från sina kvarter, att de inträffade vid bryggan kl. 10 f. m., då de passerade densamma och därefter vid Boizenburg inväntade brigaden samt vid dennas ankomst medföljde denna.

II. fördelningen hade nämligen gjort uppbrott i daggryningen och därefter afmarscherat brigadvis till bron, efter hvars passerande marschen ställdes till de för natten bestämda kvarteren, för 3. brigaden i Gr.- o. KL- Benzersdorf och där bredvid belägna byar, för 4. brigaden i Dussin, Brahlsdorf m. fl. byar — med Värml. fältjägare i Hiihnebusch och Kuhlfelden —, för art.-divisionen i Dersenow och med fördelnings-kvarteret i Dameritz.

De båda skånska husar-skvadronerna, som tillhört förposterna, åter-

gingo vid Zarrendorf till kav.-fördeln. Följande dag förlades II. fördelningen i och kring Hagenow, hvarvid Värml. fältjäg:e tilldelades kvarter i Hof och Dorf Schwechow.

Under denna dag passerade den öfriga delen af armén öfver bron, och den 1. december var svenska armén grupperad sålunda:

kavalleri-fördelningen norr och väster om Wittenburg; 7.

fördelningen jämte detachementet Cederström dels vid

Lauenburg, dels i byarna långs vägen Boitzenburg—Wittenburg;

77. *fördelningen* i och omkring Hagenow;

6. *brigaden* i och i trakten af Wittenburg.

Därjämte öfvergick under dagen ryska kåren Woronzow bron och intog kvarter i och omkring Boitzenburg.

Allt efter som de svenska trupperna anlände, utrymde kåren v. Wall-moden i mån af behof sina kvarter och samlades mellan Schaal-sjöri, Molin och Ratzeburg.

Ryska kåren Stroganow, som satt sig i besittning af Stade, kvarstod ännu på vänstra Elbe-stranden, iakttagande Haarburg.

Den skarpa köld, som den 20. nov. inträdt, hade nu gifvit med sig, och slutet af november hade medfört töväder omväxlande med ymniga snöfall. »Snön föll mycket jämnt och dref tillsammans förfärliga drif-vor, som fördröjde våra transporter och truppers rörelser», enligt, hvad en af deltagarne i fälttåget antecknat.

Under ett den 22. nov. hållet krigsråd hade Davoust angifvit sin af-sikt vara att med sin XIII. armékår taga ställning bakom Bille, medan danska fördelningen droge sin högra flygel till Castorf eller, i händelse att fienden trängde på, längre tillbaka till Oldesloe.

Då Davoust erhållit underrättelse om, att kronprinsen gått öfver Elbe, utförde han af ven denna sin af sikt och gaf den 30 nov. därför erforderliga order. Därigenom kom visserligen XIII. kåren närmare Hamburg, men emellan de danska och franska trupperna uppkom en lucka af omkr. 25 kilom., bevakad endast af ett svagt detachement. Danskar och fransmän voro således redan nu så godt som åtskilda.

Under den 1. dec. beordrade kronprinsen bl. a. von Tettenborns kossack-detachement att öfvergå Elbe samt gen.-löjtnant von Wallmo-den att sammandraga sin kår emellan Gr.-Grönau och Ratzeburg samt framrycka »på andra sidan om Strecknitz och Holstein så långt fiendens närvaro tillät», och med v. Vegesacks fördelning emellan Schlutup och Schönberg med förposterna »ända fram under murarne af Lubeck».

Därjämte befallde han kåren Woronzow att framrycka till Lauenburg och med kossackerna om möjligt övergå Bille-floden, hvarjämte v. Liitzows frikår tills vidare underställdes grefve Woronzow.

Svenska armén erhöll samma dag order att samlas vid Molin (där äfven detachementet Cederström skulle rycka in till armén), med förposterna »ända fram till Bille» och anslutande till kåren Woronzows.

Med svenska armén och kåren Wallmoden ämnade nu kronprinsen vända sig mot de danska trupperna och Liibeck, medan Woronzows och v. Tettenborns ryssar skulle gå mot XIII. franska kåren och Hamburg.

På grund af order från marskalk Davoust hade prins Fredrik den 1. eller den 2. dec. dragit sin vänstra eller 1. brigad bakom Trave, hvarigenom hans högra vid Castorf stående 2. brigad blef isolerad och nödgades gå tillbaka till Boden. Den 3. dec. drog Davoust sig med XIII. kåren inom Hamburgs befästningar, efter att kvällen förut hafva skrivit till prins Fredrik, att för denne nu intet ögenblick vore att förlora med Liibecks utrymmande och återtåg till Oldesloe, då nu fienden innehade vägen till Liibeck, och förbindelsen mellan danska och franska trupperna var afbruten. Innan detta bref framkom, befallde prins Fredrik 2. brigaden att den 4. göra en rörelse framåt för att återställa förbindelsen med fransmännen, hvilka han antog vara vid Bille. För att vara närmare den 2. brigaden drog sig då den 1. västerut till Reinfeld.

Under den 2. dec. befallde kronprinsen, att gen.-löjtn. von Vege-sack skulle låta företaga en rekognoscering mot Liibeck, samt att von Tettenborns kossack-detachement skulle begifva sig till Trittaw och rycka in emellan svenska armén och kåren Woronzow.

Den 3. dec. kommo nu kronprinsens order till utförande, och svenska armén samlades i trakten af Molin med *kavalleri-fördelningen* framskjuten väster om Delvenau—Strecknitz på de till Oldesloe ledande vägarne.

6. brigaden och L fördelningen förlades i Molin och trakten närmast norr därom;

//. *fördelningen* med fördelningskvarteret i Molin, 3. brigaden i byarne öster om Molin och 4. brigaden i byarne väster därom med Värmlands fältjägare i Ancker och artilleri-divisionen i Brunsmark.

Under marschen, före hvars anträdande order gifvits om hästarnes skarpskoning eller åtminstone förseende med broddar, hade lätta trossen fått följa brigaderna, den tunga hade följt $\frac{1}{2}$ mil bakom trupperna och parkerades vid framkomsten utanför Molin.

Utanför kvarteren utsattes fältvakter »framåt Strecknitz», och från Ancker patrullerade Värmlands fältjägare till Pappmühle. (Enligt »Berättelser ur frih. Carl Otto Palmstiernas lefnad», sid. 36 skulle denne som chef för fördelningens avantgarde hafva kommenderat »i affären vid Pakmihlen och Gross Grönau den 13. och 14. november 1813»,

där 90 fångar och en lanciärfana togos. Ehuru ingen rapport härom återfunnits, synes härmed åsyftas någon sammanträffning, som den 3.—4. dec. ägt rum under Värmlands fältjägares bevakning och patrul-lering till det i närheten af Gr.-Grönau belägna Papiihle.)

Från Ratzeburg, dit kronprinsen samma dag flyttade sitt högkvarter, utfärdade han nu ordena för operationerna den 4. och 5. dec.

Enligt dessa order skulle *kåren v. Wallmoden* (utom fördelningen v. *Vege sack*) samlas vid Klinkrade och därefter den 5. begifva sig till Oldesloe för anfall mot där stående fiender, som skulle tvingas tillbaka of ver Trave, hvarigenom danskarne skulle vara af skurna från fransmännen. *Von Tettenborn* skulle flankera kåren Wallmodens vänstra flygel och framrycka så långt som möjligt emellan Segeberg, Brom-stedt och Hamburg. Kåren *Woronzow* skulle sända ett starkt avant-garde till Schwarzenbeck och söka intaga Bergedorf och i öfrigt under-stödja v. Tettenborn samt »noga vaka över allt, som skulle kunna gå ut ur Hamburg».

Svenska armén skulle den 5. samlas vid Gr.-Grönau och marschera till Liibeck, medhafvande så mycket stegar, som kunde anskaffas, för den stormning af staden, kronprinsen nu tillämnade, och i h vilken *fördelningen v. Vege sack* skulle deltaga.

I dagningen den 4. december uppbröt svenska armén och framryckte till trakten af Gr.-Grönau. Under natten till den 5. vidtogos förberedelser för iståndsättande af den på vägen Grönau—Liibeck belägna lilla bron, som vid Grönauerbaum ledde öfver Landwehr, en lång å eller afloppsgraf, hvars stränder voro bevuxna med småskog. I dagryningen var bron iståndsatt. Därefter framryckte öfverste Ridder-stolpe med Lifreg:tsbrigadens grenadjär-kår, 1. och 5.¹ brigadernas jägare, en skv. Mörnerska och en skv. Skånska husarer samt fyra kanoner af 1. fältart.-div:n på stora landsvägen Grönau—Liibeck, medan of ver adjutanten, öfverstelöjtnant Petré med 2. brigadens jägare och en bataljon infanteri öfvergick Landwehr vid Crumesserbaum på vägen Crumesse—Liibeck till anfall i fiendens högra flank.

Kl. 8 fm. hade svenska arméns hufvudkrafter samlats brigadvis »framom» Kl. Grönau, efter att hafva medtagit alla under vägen anträffade stegar och med kvarlämnande af all umbärlig tross. Omedelbart efter framkomsten formerades brigadvis kolonn, I. fördelningen till höger och II. fördelningen till vänster om vägen, hvarje brigad »de-ployerad på en linje med 300 stegs afstånd mellan brigaderna» och udda brigad i täten. Artilleriet formerades på landsvägen i »kolonn af delningsvis» med I. fördelningens division framför II. fördelningens.

¹ Torde hafva varit 6. brigads, alldenstund 5. brigaden tillhörde svensk-mecklen-iburgska fördelningen.

Ehuru svenska armén nu befann sig »nästan inom skotthåll från val-larne», hördes ingen kanonad af. Liibecks försvarsstyrka utgjordes af omkring 4,500 man, största delen danskar och några skvadroner polska ulaner under befäl af frasmannen Lallemand, då generalmajor i dansk tjänst. Vid bron öfver Landwehr möttes öfverste Ridderstol-pes detachement af en från staden afdelad bevakningsafdelning, som dock efter en kort skottväxling snart drog sig tillbaka till Liibecks förstad. Härunder sårades dödligt den i täten för 1. brigadens jägare gående löjtnant Mellin vid Svea Lifgarde, en »skicklig och tapper officer», som allmänt saknades. För öfrigt utgjorde förlusten å svenska sidan 2 döde och 6 sårade.

Armén hade emellertid stannat på fältet, väntande på stormstegar och annan för stormningen erforderlig materiel. Härunder inledde fältmarskalken underhandlingar om stadens uppgifvande och fram sände chefen för sin generalstab, öfverste Björnstierna, med uppfordran till generalmajor Lallemand att kapitulera. Härtill var Lallemand benägen under villkor, att han finge kvarstanna i staden till kl. 6 följande morgon och då finge fritt aftåga. Kronprinsen, hvilken detta svar underställdes, förkastade det emellertid, och Lallemand beredde sig nu till kraftigt motvärn. Då visade stadens invånare en fientlig hållning mot de danska trupperna, mot hvilka de t. o. m. började skjuta, hvarigenom Lallemand förlorade modet och kl. 3 em. kapitulera. Bland de viktigaste villkoren voro: Liibecks utrymmande före kl. 10 em. och fritt aftåg för de danska trupperna, som ej fingo förföljas förr än den 6. i daggrynningen, samt att svenska förposter ej fingo utsättas längre bort än $\frac{1}{4}$ mil från staden.

Kronprinsen och fältmarskalken togo nu sina högkvarter i den festligt illuminerade staden, hvars invånare mottogo dem med lifliga gläd-jebetygelser.

Af svenska armén förlades kavalleri-fördelningen i några byar väster om staden, medan armén för öfrigt fick gå i kvarter söder om denna, hvarvid 4. brigaden — och med densamma Värmlands fältjägare-båt. — kom till Vörrede och däromkring belägna byar.

Den svensk-mecklenburgska fördelningen beordrades afmarschera till Crumesse för att förena sig med kåren *von Wallnwden*, hvars avantgarde under framryckning mot Oldesloe anfallit de fientliga förposterna söder om nämnda stad.

Vid underrättelsen om Liibecks kapitulation utrymde prins Fredrik natten till den 6. dec. Oldesloe och marscherade till Segeberg. Dit ankom han på förmiddagen, och strax därefter inträffade där äfven Lallemand med sina efter nattmarschen mycket uttröttade trupper. I afsikt att öfver Bornhöved och Preetz draga sig till Kiel med sina båda briga-

21. *Värmlands fältjägare.*

der, bröt prinsen upp efter några timmars rast, sedan han beordrat Lallemands trupper, som nu benämndes »lätta brigaden», öfver Neu-münster och Nortorf till Rendsburg. Lallemand stannade under natten kvar i Segeberg, där han bivackerade och utsatte bevakning i riktning mot Liibeck och Oldesloe, i hvilken senare stad trupper af kåren von Wallmoden inryckte.

Svenska armén skulle den 6. dec. på morgonen inrycka i Liibeck, och skulle fördenskull II. fördelningen samlas med 3. brigadens tät kl. 9 fm. vid Weinberg, där 4. brigadens tät skulle vara en half timme senare. Trupperna skulle då vara »snyggt och väl klädda».

Emellertid uppges i exc. Skjöldebrands memoarer, att armén fått order att redan kl. 5 fm. inrycka i staden, där vid 6-tiden på morgonen stor trängsel då rådde, när kavalleriet passerade.

Af svenska armén fick den 6. dec.

kavalleri-fördelningen börja förföljandet af fienden kl. 6 fm.; då generallöjtnant Skjöldebrand — hvars styrka minskats genom detachering af Lifreg:tsbrig:ns kyrassiär-kår och tre skvadr. Smålands dragon-reg:t men tillagts Skånska karbinjär-reg:t och två skv. Schills husarer — satte sig i marsch och på aftonen nådde trakten af Segeberg, där dan-skarne då ännu voro kvar; medan

I. fördelningen afmarscherade till Reinfeld, och

II. fördelningen inryckte i Liibeck, där en båt. Västmanl. reg:te beordrades som garnison med ett komp. afdeladt till det af danskarne utrymda Travemiinde, samt

6. brigaden intog kvarter nordost om Liibeck.

Af kåren von Wallmoden gick svensk-mecklenburgska fördelningen (v. Vegesack) med hufvudkrafterna från Crumesse till Boden och Sie-benbäumen samt med en båt. (af Södra skånska inf.-reg:t) till Odesloe, där von Wallmoden inryckt på morgonen men därefter fortsatt genaste vägen mot Neumunster, sedan han afdelat gen.-maj. v. Dörnberg att med fyra bataljoner och åtta skvadroner förfölja den till Segeberg afmarscherade Lallemand.

Von Tettenborn nådde denna dag Bramstedt och utsände därifrån detachment mot Neumunster och Itzehoe.

%   &

*

Lång blef ej denna gång vistelsen i Liibeck för II. fördelningen och med den för Värmlands fältjägare. Af bataljonen kommenderades emellertid und.-löjtnanten frih. Flemming att föra befälet öfver det i staden varande sjukhuset. Redan den 7. dec. fick bataljonen fortsätta marschen, i det *II. fördelningen* då bröt upp och gick till nya kvarter mellan Oldesloe, Wesenberg och Lochfeld, i hvilken sistnämnda by fält-

jägare-bataljonen förlades för natten. Samma dag marscherade 7. *fördelningen* och tre skvadr. Lifreg:tsbrig:ns kyrassiärer till byarne emellan Segeberg och Oldesloe, hvarjämte tre skvadr. Smålands dragon-reg:te, förlagda i byarne öster om Segeberg, trädde under fördelningschefens befäl.

För öfrigt förflyttades denna dag

reserv-artilleriet till Hamborge och Hansfelde på vägen Lubeck—Oldesloe, hvarvid dock det 12-^o riga batteriet och det engelska raketbatteriet fingo stanna kvar i Lubeck och art.-parken öster därom mellan Grönau och Schlutup; hvarjämte

kåren von Wallmoden framryckte till Neumiinster med fördelningen von Vegesack till trakten mellan Kl.-Gladebriigge och Segeberg; samt *von Tettenborn* från Bramstedt mot Rendsburg.

* *

*

Den 6. på aftonen hade, som sagdt, kavalleri-fördelningen nått trakten af Segeberg, där då ännu danska trupper, medhafvande artilleri, voro kvar. Som därtill kom, att de befunno sig i en fördelaktig ställning och terrängen ej var gynnsam för kavallerianfall, lät generallöjtnant Skjöldebrand fördelningen gå i kvarter i byarne öster om Segeberg. Innan dagningen den 7. kom nu rapport, att danskarne fortsatt norrut, då Skjöldebrand äfven befallde uppbrott. I trakten af Gr. Rönnau nåddes han nu af order, att öfversten grefve Axel Mörner skulle med tre skvadroner Smålands dragon-regemente »vid första af väg åt höger» marschera till Pion och Eutin. Med sin sålunda än mer minskade fördelning, som således nu utgjordes blott af Skånska och Mörnerska husar-regementena, Skånska karbinjär-regementet och två skv. Schills husarer, fortsatte Skjöldebrand därefter norrut och fick vid Hamdorf kännning med fiendens arriärgarde.

Prins Fredrik hade nämligen den 7. på morgonen samlat sina trupper norr om Bornhöved och låtit sin 2. brigad afmarschera till Preetz Den 1. brigaden hade han beordrat uppbryta till Kiel, men knappt hade denna anträdt marschen, förr än rapport ankom, att Lallemand häftigt förföljdes af det svenska kavalleriet. Prinsen lät då brigaden gå i ställning norr om Bornhöved, medan Lallemand vid sin framkomst stannade omedelbart söder därom. Kl. omkr. 3. em. red nu generallöjtnant Skjöldebrand med sitt kavalleri till attack och vann här öfver danskarne en vacker seger, under en strid, hvars detaljer torde ligga utanför området af dessa anteckningar.¹

¹ Enligt öfverste Ulfsparrs minnesbok hunno Värmlands fältjägare, »som ej kunde följa de fyrfotade djuren», fram just vid slutet af affären, »då ännu icke gevären voro till segervinnarne aflämnade», och fingo fältjägarna tillfälle att biträda vid gevärens emot-tagande samt därjämte »ordna de fångar, som icke genom en hastigare flykt undkommo».

Danskarne retirerade norrut, och prins Fredrik sökte utverka ett stille-stånd, hvarpå Skjöldebrand svarade, att han ej hade order att ingå i någon underhandling men skulle afsända prinsens bref till kronprinsen. Prins Fredrik drog sig nu till Kiel, där »lätta brigaden» fick besätta öfvergångsställena öfver Eider vid Hainmer, Steinfurth, Masutendorf och Achterwehr, medan 2. brigaden tog ställning vid Dorfgarten och 1. brigaden förlades i Kiel som reserv. Till Kiel hade då äfven anländt Travemiindes garnison samt en del kusttrupper från östra Holstein.

Med bevakning på de till fienden ledande vägarne stannade Skjöldebrand vid Pastfeld i närheten af korsvägen till Preetz. Här erhöil han nu den 9. förstärkning af Lifgrenadjär-regementet och två kanoner, och då rapport ingått, att fienden lämnat Preetz samt utrymt Kiel och dragit sig norr om Eider-kanalen, inryckte Skjöldebrand i Kiel, hvarifrån han utsände detachement till kanalen för att iståndsätta de af danskarne rifna broarne öfver densamma.

Då det nu var af vikt att hindra prins Fredrik att med de danska truperna draga sig in i det befästa Rendsburg, beordrade kronprinsen von Wallmoden att vidtaga därför erforderliga åtgärder. Denne sände då ett detachement under generalmajor Lyon att demonstrera mot Rendsburg från Jevensstedt och lät fördelningen v. Vegesack gå till Nortorf samt afdelade ett detachement att under generalmajor v. Dörnberg gå till Cluvensiek, dit han själf följde efter med sina hufvudkrafter.

Detachementet v. Dörnberg fortsatte öfver Eider och afdelade vid Sehestedt två bataljoner samt framryckte därefter till Gr. Wittensee och besatte Eckernförde med kavalleri.

Läget var således föga gynnsamt för prins Fredrik, men motvägdes detta i viss mån af. att von Wallmoden allt för mycket splittrat sina krafter. Kronprinsen insåg äfven detta och gaf von Wallmoden en ny order, att mer samla sina trupper. Innan denna order hann till utförande, utrymde prins Fredrik den 9. på aftonen Kiel och gick öfver Eidern, där han ref broarne efter sig, samt drog sina trupper till Holt-see, hvarifrån han satte sig i marsch mot Rendsburg. Hans avantgarde kom nu i strid med v. Dörnbergs vid Sehestedt stående bataljoner, sedermera förstärkta med detachementets hufvudkrafter från Gr. Wittensee. Efter en häftig strid banade emellertid prinsen sig vid 4-tiden på em. väg till Rendsburg, innan von Wallmodens hufvudkrafter hunno fram. Efter striden drog sig detachementet von Dörnberg till Gr. Wittensee, och Lyons detachement från Jevenstedt till Kluvensiek, medan fördelningen v. Vegesack stannade vid Nortorf och v. Wallmodens hufvudkrafter förlades till trakten af Westensee.

När rapport härom anlände till kronprinsen, hade han redan fått underrättelse om Kiels utrymmande. Han hade därför redan beordrat

v. Tettenhorn att lämna Friedrichstadt och begifva sig till Thielenheim och söka förbindelse med v. Dörnberg samt innesluta Rendsburg på den sidan. Von Wallmoden tillställdes order att stanna kvar framför Rendsburg och bevaka fästningen på högra (sydöstra) stranden och lämna endast von Dörnbergs detachement på andra sidan af Eidern i trakten af Hohn och Oha på vägen från Rendsburg till Thielenheim.

Von Tettenhorn besatte nu städerna Schleswig och Flensburg samt intog den på Eiderstedt-halfön belägna skansen Vallerwiek (väster om Tönning), där bl. a. 28 kanoner blefvo hans byte.

Den 12. dec. tog kronprinsen sitt högkvarter i Kiel, där det förblef under fälttågets återstående del. Af ven fältmarskalkens högkvarter, som den 11. varit i Preetz, den 12. å slottet Botchamp, förlades den 14. till Kiel.

Af *svenska armén* gick kavalleri-fördelningen öfver Eider-kanalen och förlades norr därom med detachement i det av v. Tettenborn, som nämnts, redan besatta Schleswig för att vaka öfver fiendens rörelser och utröna, om nya fientliga trupper anländt från Seeland och Fyen. Schills två skvadroner fingo begifva sig till Bramstedt för att utsända ströfpartier till Elbe och Gliickstadt.

För att fullständiga åtgärderna för Rendsburgs inneslutande förlades armén i öfritt i linjen Kiel—Bramstedt med

I. fördelningen i Kiel och trakten däromkring, med order att bemäktiga sig skansen Freidrichsort vid Kielerhafen;

II. fördelningen med högra flygeln i byarne Resdorf och Bissee och med vänstra flygeln i byarne Einfeld och Gr. Harrie, med täten i Bordesholm och Schmalstede; samt

6. brigaden och Lifreg:ts kyrassiär-kår till vänster därom mellan Neunrunster och Bramstedt.

* * *

*

Efter att den 7. och 8. dec. hafva varit inkvarterade i Lochfeld, an-kommo Värml. fältjägare med 4. brigaden den 9. till Traventhal och förlades den 10. till Rickling samt den 11. till Nettelsee. Härifrån fingo de nu vända sig i sydvästlig riktning och kommo den 12. till Einfeld, efter att hafva verkställt denna senare marsch »med militär försigtighet», hvarefter vid framkomsten vidtogos erforderliga åtgärder för kvarterens tryggnad. Brigadkvarteret förlades till Devenau, fördelningskvarteret i Bordesholm, dit tre kompanier af 3. brig:n beordrades att jämte af 4. brig:n dit förlagda trupper utgöra förposter mot Rendsburg. Larmplats för fördelningen bestämdes blifva emellan Bordesholm och Schmalstede.

Sjukligheten var nu betydligt stegrad inom armén, äfven Värmlands fältjägare rönte inflytande däraf. På bat.-orderna inskärptes nu hos

såväl befäl som trupp vikten af hälsovården, officerarne uppmanades att vaka öfver att antalet sjuke ej ökades, hvarigenom bataljonen löpte fara att »förlora en förut till äfventyrs erhållen reputation». Befälet i öfrigt ålades tillse, att manskapet vid ankomsten till kvarteren »ombytte strumpor och skor, tvättade smutsen af ansikte och händer, af-toge och upphängde sina våta kläder för att torka och sedan rengjorde desamma, äfvensom att tillräcklig och ren halm att ligga på fanns att tillgå, samt att fältjägarna kommo i åtnjutande af sund och varm spis. Dessutom befallde kronprinsen utdelning af dubbel portion brännvin dagligen.¹

De underhandlingar, som inledts med den danske öfverbefälhafvaren ledde den 15. dec. till stillestånd intill den 29. kl. 12 midn. samma månad; dock innefattades häri ej Friedrichsort och Glickstadt.

Förstnämnda fäste kapitulerade den 19. dec. efter några dagars belägring af en särskildt afdelad belägringskår ur I. fördelningen, och samtidigt besattes ön Femern af Nerikes regm:tes jägare.

För att under stilleståndstiden bättre tillgodose de sanitära krafven fingo trupperna nu intaga en glesare förläggning inom vidgade kanton-neringsområden, och tiden användes bl. a. till iståndsättande och reparation af munderings- och gevärspersedlar. Äfven exercerades, då väderleken så tillät, två timmar om dagen, »på det att truppen efter de fati-guer, den utstått icke genom stillaliggande må ådraga sig sjukdomar».

Bevakningen mot Rendsburg fortsattes emellertid och Värml. fältjägare-båt, förlades den 18. dec. i Detien och Schmalstede till tryggande af II. fördelningens förläggningsområde och beordrades därifrån utsätta två posteringar, hvilka dock snart aflöstes af Älfsborgs regementes jägare, då Värmlands fältjägare förlades till Schönebeck, där de fingo stanna till den 25. dec. De kommo då till Steinhorst, Ovendorf, Schön-hagen och Lönndorf, där jul- och nyårshelg firades.

På g.-o. den 22 dec. befalldes bl. a., att arméns trosskuskar skulle beklädas med en särskild uniform, och bestämdes i sammanhang därmed antalet kuskar, som vid fältjägare-bataljonen hädanefter fick vara 4 vid tunga och 14 vid lätta trossen. För att spara kavalleriet och befria det från trossens eskorterande gjordes därjämte 6 man vid hvarje brigad beridna på från kavallerifördelningen i utbyte mot remonter aflämnade hästar, för hvilka betsel och sadelmunderingar rekvirerades från krigsorten.

* * *

*

¹ Till råga på de af den oblida väderleken vållade sanitära missförhållandena kom nu äfven, att en smittosam boskapssjukdom utbrutit inom Lauenburg och spridt sig till Holstein, hvadan bevaknings- och afspärningsåtgärder däremot måste vidtagas.

För ordningens bibehållande förordnade kronprinsen en kommission till styrelse för hertigdömet Holstein, och det ingångna stilleståndet förlängdes till den 5. jan. 1814.

*   *
*

Den 17. dec. hade 6. brigaden brutit upp från trakten af Bramstedt, och jämte de båda, brigad-chefen underställda Schillska husarskvadro-nerna afmarscherat för att belägra Glickstadt. Dit anlände då äfven österrikiske öfverstelöjtnanten Hackert för att leda brigadens ingenjörsarbeten. Sedan den 22. och 23. dec. gjorda utfall af visats och kommandanten den 25. vägrat efterkomma till honom ställd uppmaning att dagtinga, bombarderades Glickstadt både från land- och från sjösidan, dit en del af engelska flottan anländt. Sedan äfven v. Liitzows frikår (tre inf.-bat:r med 8 kanoner) tillkommit, var den 4 jan. 1814 allt färdigt till stormning, då en parlamentär anlande från fästningen, som nu kapitulerade, mot det att fritt aftåg beviljades garnisonen, som då bestod af 80 officerare och 3,064 man med 5 kanoner. Det byte, som tillföll segrarne, var betydligt. De svenska trupperna (Kronobergs och Kalmar regementen, en båt. Konungens eget värfv. reg:te och ett 6-U :kanon-batteri) inmarscherade och inkvarterades i staden, medan de truppafdelningar. som tillhörde v. W allmodens och Woronzows kårer, fingo återgå till dessa.

*   *
*

Sedan kronprinsen försport, att prins Fredrik erhållit befallning att utrymma Rendsburg och öppna sig väg till Apenrade eller Kolding, ut-gaf han den 6. jan. order om skärpning af åtgärderna för Rendsburgs inneslutning och uppdrog åt von Wallmoden befälet öfver cernerings-trupperna. Dessa voro på vänstra stranden af Eider-kanalen hans egen kårs hufvudkrafter samt på högra stranden fördelningen von Vegesack och Hanseatiska legionen äfvensom de trupper ur I. fördelningen (Lif-grenadjär-reg:t, en båt. Uppl. reg:te, Lifreg:tsbrig:nskyrassiär-kår, Skånska karb.-reg:t och ett rid. batt.), hvilka under generalmajor v. Schul-zenheims befäl efter Friedrichsorts intagande förlagts till Sorgbrtick och Feldshude.

I öfrigt förlades af svenska armén kavallerifördelningen till Gr. Wit-tensee, hvarifrån generallöjtnant Skjöldebrand inryckte i Flensburg. Därjämte gafs order om 4. brigadens förläggande »utåt vägen» från Kiel till Achterwehr för att tjäna till reservkår för de trupper, som kringrände Rendsburg.

Med anledning häraf afgick 4. brigaden den 7. dec. till nya kvarter med brig.-kvarteret i Qvarnbeck, Skaraborgs reg:te i Melsdorf, Qvarnbeck, Millsdorf och Fegefeuer, Älfsborgs reg:te i Bussee, Schönwald och Achterwehr, samt Värmlands fältjägare (som förpost) i Flemhude,

Till brigadens larmplats bestämdes Achterwehr och utanför byarne uppsattes larmstänger på lämpliga höjder.

Emellertid fortfor sjukligheten inom armén, och sjukhuset i Kiel blef öfverfyllt, så att inga flere sjuka kunde dit afpolletteras. Trupperna fingo därför den 11. jan. intaga en glesare förläggning ined I. fördelningen (utom det:t v. Schultzenheim) i och emellan Preetz, Botchamp, Flintbeck och Rönne, samt

II. fördelningens 3. brigad (utom ett par bat:r) i Kiel och dess 4. brigad i t. o. m. Wittenbeck, Schwarzenbeck och Kronhagen vidgade kvarter, hvarvid Värml. fältjägare tilldelades byarna Flemhude, Qvarnbeck, Hohenmuhle och Strebriick, hvarifrån de fingo utsätta en postering vid Landwehr.

Därjämte bestämde kronprinsen, att de bataljoner, som nu voro under 400 mans styrka, skulle afsända sina fanor till Liibeck, där de skulle förvaras hos kommandanten, och att de bataljoner, som voro öfver 400 man ej skulle medtaga sina fanor, då de detacherades mot fienden. Med anledning häraf uttalade fältmarskalken sin förhoppning om, att regements- och bataljons-chefer skulle genom omtanke och vård om manskapet söka hålla sina bataljoner så fulltaliga, att de finge behålla sina fanor.

Fredsunderhandlingarna hade emellertid nu krönts med framgång, så att fred den 14. januari 1814 afslöts i Kiel, hvarigenom, som bekant, Norge afträdde till Sverige mot vederlag af Svenska Pommern.

Till följd häraf fingo nu II. fördelningens till Rendsburgs cernerung afdelade trupper, den 18. jan. afgå till nya och bättre kvarter öster och nordväst om Kiel, där fördelningskvarteret förlades till Hof Hagen och 4. brigadkvarteret i Schrevenborn, Skaraborgs regemente i Schönhorst, Appendorf och Schönhorde, Älfsborgs regemente i Schönkirchen, Diet-richsdorf och Schrevenborn samt Värmlands fältjägare i Mönkeberg.

Enligt kronprinsens order afreste omedelbart efter fredsslutet generaladjutanten frih. Tawast i särskild mission till danske konungen, och blef kaptenen vid Värml. fältjägare frih. Palmstierna beordrad att åtfölja frih. Tawast till Köpenhamn.

Den 18. januari återkommo till bataljonen löjtnanerna von Matern och Aminoff efter återvunnen hälsa.

* *
*

I Liibeck, där generallöjtnant Suremaiii förordnats till öfverkommen-dant med öfverstelöjtnant Hallencreutz som kommandant, blef fältjägare bataljonen nu kvar till i början af juni 1814. Under tiden förrättades dagligen korum kompanivis kl. 8 fm. och 5 em. utanför vederbörande kompanichefs kvarter, och utgåfvos bataljonsorderna kl. 1 em. Till Travemiinde, där öfverstelöjtnant Holmstedt beordrades som kommandant, afdelades 1 sub.-off., 1 und.-off., 1 trumsl. och 50 fältjägare, och i Liibeck turade fältjägare-bataljonen därefter med garnisonens öf-riga truppförband att bestrida vakthållningen. Allt bataljonens spel beordrades att kl. 7,30 om aftnarne och 10,30 förmiddagarne samlas vid högvakten för att tillsammans med garnisonens öfriga musikkårer utföra tapto och förgaddring. Söndagarne bevistade bataljonen gudstjänsten i Jacobi-kyrkan och om hvardagarna exercerades. Af i Liibeck varande konvalescenter, tillhörande arméns i fält varande regementen, bildades i början af februari en konvalescent-bataljon, vid vilken 4 sub.-off. från garnisonen beordrades tjänstgöra.

Till larmplatser bestämdes den 11 febr. för Smålands inf.-båt. och Royal de Suède: den s. k. Paradenplatz, för Värmlands fältjägarer bataljon: Klingbergplatz (där en år 1875 som »Siegesdenkmal» uppförd, 11 m. hög brunn nu befinner sig) och för konvalescent-bataljonen: Altmarkt.

Den 12. febr. kommenderades löjtnant Ramsay som adjutant hos generalbefälhafvåren och öfverkommendanten, och den 1. mars förrättades brödmönstring med bataljonen. Den 21. maj kl. 4 em. exercerade bataljonen för kronprinsen, som då anlände till Liibeck, och bestredo Värml. fältj. högvakten hos honom den 22. och 23. Under dessa dagar befallde kronprinsen, att sedan Värml. fältjägarer bataljon nu blifvit samlad, densamma åter skulle försättas på tre kompanier, hvarjämte H. K. H. förordnade till stabskapten efter kapten Sabelfelt löjtnant J. von, Matern, till premierlöjtnant 2. löjtnant Geijer och till 2. löjtnant underlöjtnanten frih. Flemming.

Dessutom tilldelade H. K. H. för ådagalagd! välförhållade vid Leipzigs stormande guldmedalj för tapperhet i fält åt löjtnant Ramsay¹, som således nu, om än sent, fick erkännande för sitt raska uppträdande under fälttåget, särskildt vid Leipzig.

Äfven underofficerare och manskap vid bataljonen fingo bevis på H. K. H:s välvilja, i det de tillerkändes en särskild gratifikation, som utdelades den 27. maj.

Den 27. maj fingo kompani-cheferna ingifva rekvisition på nya mösor; äfvenså fick bataljonen denna tid nya munderingspersedlar.

Samma dag samlades hos kommandanten samtliga i Liibeck varande officerare för att taga afsked af generallöjtnant Suremain, som befallts

¹ Jämf. sid. 309.

afresa till Stockholm, och som efterträddes af gen.-maj. grefve von Rosen, för hvilken äfven uppvaktning ägde rum. Därefter samlades hela garnisonen kl. 12. midd. på Paradenplatz till parad för den nye öfver kommandanten.

Emellertid närmade sig nu vistelsen i Liibeck sitt slut och enligt g.-o. 31. maj skulle armén i Tyskland återgå till Sverige och efter ankomsten dit förblifva på tre fördelningar och sex brigader. Tillika hade bestämts, att trupperna under befäl af gen.-löjtnanten frih. von Sandels till större delen skulle embarkera i Rostock för att öfver Ystad, Karlshamn eller Göteborg samlas till det fälttåg, som förestod för att bringa Norge till erkännande af Kieler-fredens villkor, d. v. s.. Norges förening med Sverige.

Värmlands fältjägares I. bataljon kom dock nu ej längre att tillhöra svenska armén i Tyskland, emedan kronprinsen förordnat, att densamma skulle afgå från Liibeck till Ystad och vidare landsvägsledes till Jönköping, där bataljonen skulle träda under befäl af befälhafvaren för reservarmén, fältmarskalken grefve v. Essen.

Öfverstelöjtnant Holmstedt återtog den 7. juni befälet öfver bataljonen, och sedan all tross behörigen mönstrats samma dag, afsändes hästar och fordon den 8. till Travemiinde att där embarkeras. Bataljonen afmönstrades äfven samma dag kl. 1 em. på Kaufbergs-torget, men någon affärd kunde dock ej ske den dagen på grund af rådande motvind.

Först den 10. juni var vinden gynnsam för öfverfarten. Värml. fältj:s. nu på tre kompanier indelade I. bataljon uppryckte då på Kaufbergs-torget, så snart ske kunde efter ordernas utgifvande, och afmarscherade till Burg-Thor, hvarifrån densamma jämte Smålands infanteri-bataljon samt afmönstrade konvalescenter vid regementet Royal de Suède af gick till Travemiinde, där embarkering skedde å »Konungens skepp Gustaf III».¹

Trots den gynnsamma vind, som rådde vid embarkeringen den 10. juni, ankom ej linjeskeppet förr än den 16. till Ystad, där fältjägare-bataljonen, klädd i den i Liibeck erhållna nya munderingen följande dag kl. 10,30 fm. uppryckte på Stora torget. Härifrån afmarscherades nu

¹ I de extra order, »som af fartygschefen Silfversvärd utfärdats att gälla under transportexpeditionen,» voro befälhafvarne anmodade att J hålla sitt manskap tysta och ej tillåta någon man att gå ifrån sina ställen, där de blifvit placerade utan på Galjeren». Trupperna placerades med hälften på hvarje batteri samt med lika många man på hvarje sida bordvarts, så att en gång blef emellan dem och »skjärstocken». Ankartågen fingo ej belamras, trampas eller röras från sina ställen, ej heller fingo jägarne och soldaterna vara i vägen, då sjömännen skulle arbeta. Allt tobaksrökande ombord var strängeligen förbjudet; den som därmed beträddes, skulle straffas efter krigsartiklarne. Kl. 10 om aftnarne skulle alla ljus vars släckta, och den största tystnad iakttagas. Vid proviantens uttagande skulle 1 å 2 officerare samt 2 eller flere underofficerare och korpraler närvara; hälften af manskapet erhöi hvarje dag kokad mat och hälften torrföda, hvarmed alternerades. För öfrigt skulle största snygghet och ordning iakttagas.

till Huggestad i Rödunge s:n, där första nattkvarteret togs. Nu påto-gos åter de gamla munderingarne, undantagandes mössorna, och de nya inlades i ränslarne, dock medtogos å trossen de tomma lårarne. »emedan de framdeles torde behöfvas». Den 19. kl. 4 fm. samlades bataljonen i Rödunge, hvarifrån marschen fortsattes, dock ej till Jönköping, som de ursprungliga ordena angifvit, utan öfver Riseberga till Göteborg, dit bataljonen framkom den 23. och förlades i Gammelstaden.

Med anledning af den förestående marschen mot Norge måste nu officerarnes och underofficerarnes bagage minskas, så att officerarne ej fingo medföra mer än en liten kappsäck och kantin samt underofficerarne blott så mycket, som de kunde bära. Det på grund häraf ej medförda bagaget skickades med en skeppare till Karlstad, dit äfven de gamla munderingarne afsändes.

Med kvarlämnande af invaliderna samlades bataljonen den 28. juni på stora vägen till Kongelf och marscherade till Hede, hvarifrån den 29. marschen fortsattes öfver Bäck och Holmen till Åsen och den 30. genom Uddevalla till Erestad samt den 3. juli till Hede i Tanums s:n, där bataljonen den 4. fick rasta. Den 5. formerades bataljonen kl. 4 fm. vid Hede gästgifvaregård på vägen åt Strömstad och marscherade till Bloms-holm i Skee s:n samt trädde där under befäl af förpost-chefen i Bohuslän, öfverste Hajj.

* * *

&

På krigsberedskap mot Norge.

I 1813.

Som förut sagts, skulle den 1813 i Sverige kvarlämnade *reservarmén* under fältmarskalken, grefve von Essens befäl i västra delarne af landet utgöra en observationskår mot Norge och Danmark.

Till de trupper, som afsågos att ingå i reservarmén, utfärdades i medio af april 1813 order från fältmarskalken om nogaste efterlefnad af kronprinsens order af den 28. mars s:a år att tre dagar efter erhållna order vara färdiga till uppbrott. När sedermera uppbrottsorderna anlände, befanns emellertid, att blott en mindre del af reservarmén var afdelad till de västra gränstrakterna, medan större delen af trupperna kommo till användning vid arbetena på Göta kanal.

Reservarmén indelades i fyra brigader, hvilka erhöillo till chefer: 1. *brigaden*: gen.-majoreii fri h. E. Rosenblad, 2. *brigaden*: öfverste G. F. Mörner, 3. *brigaden*: öfverste C. P. Gahn, 4. *brigaden*: öfverste J. F. Eck. Brigad-cheferna erhöillo emellertid ej det omedelbara befälet öfver brigaderna tilldelade trupper, till hvilka order och meddelanden utfärdades direkt från högkvarteret. Detta förlades till Vänersborg

och bevakningen uppdrogs i norra gränstrakterna åt 4. brigaden samt 1 Värmland, Dalsland och Bohuslän åt den från den öfriga delen af armén afdelade och befälhafvaren för reservarmén direkt underställda »*Västra gränsbevakningen*», under befäl af öfverste E. H. Haij, hvilken att börja med tog sitt kvarter i Åmål.

Bland de trupper, som afdelats till »*Västra gränsbevakningen*», var äfven Värmlands fältjägare-reg:tes II. bataljon, som tilldelats 3. brig:n. Bataljons-chefen, major N. F. von Lagerlöf, hade den 17. april vid I. bat:ns affärd till Tyskland af sekund-chefen, öfverstelöjtnant Holm-stedt emottagit regements-befälet »hemma i landet». Han utfärdade nu (på grund af g.-o.) reg:tsorder den 22. april om samling i Karlstad dels den 2. maj »tidigt på dagen» af 50 man korpraler och fältjägare »af gamla stammen», hvilka skulle komma att exerceras af 1 kapten,

2 sub.-off. och 3 und.-off. för att utbildas till instruktörer för årets beväringmanskap, dels den 9. maj af officerare och underofficerare samt spelet till befälsmöte.

Innan denna order kom till utförande, hade emellertid uppbrottsordern anländt, och den 1. maj var bataljonen samlad i Karlstad. Det förut anbefallda befälsmötet inställdes nu, och i stället vidtogos åtgärder för bataljonens fältutrustande, hvarvid de fältjägare och förstärkningskarlar, som tillhörde I. bat:ii och ej kommit att medfölja denna till Tyskland, nu fördelades på II. bat:ns kompanier. Att kvar-stanna i Karlstad beordrades kapten Löwenborg som befälhafvare samt löjtnanterna J. v. Matern och J. G. Uggla, 3 underoff., 1 trumsl. och 50 man »af gamla stammen» för beväringmanskapets öfvande.

Bataljonens officerskår, som förut ej var vidare talrik, blef nu således afsevärdt minskad. Den kom således att utgöras blott af: bat.-chef: major N. F. v. Lagerlöf, reg:ts-kvartermästare: löjtnanten frih. Kruise, adjutant: underlöjtnant Lilliehök, vid 1. majorens komp.: stabskapten Roos (befälh.j, vid kapten Löwenborgs komp.: löjtnant Geijer (t. v. befälh.), vid kapten Gyllenhaals komp.: löjtnant Wappengren och underlöjtnant v. Bahr.

Den 2. maj på aftonen var allt klart, och den 3. maj gick reveljen kl. 4 fm. Sedan regementets marsch kl. 6 fm. tonat på residensstadens gator, slogs förgaddning kl. 7 fm., då den fältrustade bataljonen upp-marscherade på Stora torget, klädd i gröna jackor, hvita långbyxor med damasker och hattar, hvilkas ståndare och kordonger inlagts i räislarne.

På Salt-torget hade dessförinnan uttagits skjutsar, hvilka därifrån kördes utanför västra tullen, där de rangerades kompanivis till vänster på landsvägen åt Sandbäcken. Dit afmarscherade nu bataljonen samt tog plats i fordonen och färdades därefter under dagen till Strand och följande dag till Eda.

Då bataljonen framkom dit, fanns där under befäl af löjtnant Collan ett detachment om 1 off., 2 underoff., 1 trumsl. och 50 man af Västerbottens regemente samt en mindre kommendering om 2 konstaplar och 12 man ur Svea artilleri-regemente, hvilka nu trädde under major v. Lagerlöfs befäl, då han den 5. maj öfvertog kommandantskapet på Eda skansar. Dessa voro då till antalet fem, hvaraf en större, den senare inrymmande kommandantshus och kaserner (baracker) m. ni.

Mer än årslång blef nu den tid, bataljonen fick tillbringa vid Eda till gränsens bevakande, och tjänstgöringen blef ett mellanting emellan fält-lif och garnisonstjänst.

På högvakt i den stora skansen beordrades dagligen: 1 off., 1 und.-off., 1 korpral och 12 man samt till vakter i skansarne n:r 1 och 2: 1 korpr. och 3 man till hvardera och i n:r 3 och 4: 1 korpr. och 6 man till hvardera. Vaktombytet bestämdes till kl. 9 fm., och till exercis kompanivis eller i s. k. stångbataljon anslogs att börja med tiden kl. 6—8 fm., sedermera längre tid, uppå fälten vid de mindre skansarne. Rekryterna utbildades särskildt, hvarjämte trumslagare och halfmånister fingo öfva sig kl. 6—8, 10—11 fm. och 4—7 em. De underofficerare, som ännu ej passerat graderna, fingo börja därmed och befalldes att flitigt öfva sig samt läsa exercis- och tjänstgöringsreglementena »för att vinna färdighet i tjänsten». Äfveii officerarns samlades för genomgång af nyutkomna reglementen, särskildt »Instruktion för Värmlands fältjägare-regemente». Därjämte undervisades samtliga officerare och underofficerare af tygofficern Carlberg i kanonexercis, och garnisonen fördelades till artilleripjäsernas serverande på skansarna sålunda:

I Eda (stora) skans: bastion n:r 1: 1 off., 2 artillerister och 18 fältjägare, bastion n:r 2 och 3: 1 off., 1 underoff., 2 artillerister och 30 fältjägare, bastion n:r 4 och 5: 2 off., 3 underoff., 6 artillerister och 66 fältjägare. I skansen n:r 1: 2 underoff., 1 artillerist och 18 fältjägare, i skansen n:r 2: 1 off., 2 underoff., 1 artillerist och 18 fältjägare samt i skansarne n:r 3 och 4: 1 off., 1 underoff., 2 konstaplar, 1 artillerist och 36 fältjägare.

Under ledning af öfversten i armén Ljungberg utfördes en del förstärkningsarbeten i befästningarna af ur garnisonen kommenderadt manskap, sedermera förstärkt med civila arbetare, hvilka inkvarterades vid Haga gård. Som en del murar voro bristfälliga, förbjöds all eldning i stora skansens kaserner, tills de blifvit reparerade, och för garnisonen inrättades kokugnar utom skansarne.

Sedan kapten Gyllenhaal anländt, förordnades han den 23. maj att förrätta placemajorstjänsten med bibehållande af befälet öfver kompaniet. Samtidigt fick löjtnant Wappengren befälet öfver kapten Löwenborgs kompani, och löjtnant Geijer placerades å 1. majorns komp., hvar-

jämte underlöjtnant Lilliehöök beordrades tjänstgöra å det Löwen-borgska kompaniet.

Hvarje morgon utdelades den jungfru brännvin per man, som dagligen bestods enligt provianteringsstaten. Icke förty uppträdde under sommaren och hösten här liksom i Tyskland rödsot och andra sjukdomar, och de därpå angripna sändes till för dem särskildt inrättade sjukhus, medan konvalescenterna, tillhörande Eda garnison förlades till Mellby gård, tills de fullkomligt tillfrisknade.

Enligt order af förpostchefen för västra gränsbevakningen afmarsche-rade den 9. maj löjtnant Collan med dess kommendering af Västerbottens regemente för att upprätta kommunikation emellan den vid V:a Ed på Dalsland varande kommenderingen ur Bohusläns regem:te och Eda skansar. För detta ändamål beordrades löjtnant Collan att förlägga en postering om 1 underoff., 2 korpraler och 15 man vid Ulfs-hufdane gård i Järnskogs s.-n och med återstoden af sitt detachement utgöra postering vid Töcksmark och därifrån utsända patruller utefter riksgränsen såväl söderut till norra ändan af Leesjön, där de skulle motas från posteringen vid V:a Ed, som norrut. Därjämte skulle vägarne från nämnda sjö till Magnor bro och Eda samt från Töcksmark till Åmål och från Kongsvinger observeras. Posteringen i Ulfhufdane ålades att patrullera of ver N:a Line- och Ifvarsby-gårdarne till Rom-menas i Östervallskogs och Skillingmarks socknar.

Kommenderingarne fingo ej gå öfver riksgränsen, såvida ej skriftliga order därom meddelades, men alla inom svenska gränsen anträffade misstänkta personer skulle anhållas och noga examineras samt, om de befunnes vara spioner, afsändas till Åmål eller till gränsbevakningschefens högkvarter.

Enligt af fältmarskalken, grefve von Essen den 13 juni utgifven g.-o. uppdelades förposterna i »högra flygelns förposter» samt »centers och vänstra flygelns förposter», med uppgift att bevaka, de förra: Värmlands-och Dalslandsgränsen till V:a Ed, de senare: Dalslands- och Bohuslänsgränsen från V:a Ed till Skagerak. Högra flygelns förposter, som utgjordes af »alla de trupper, som voro i Värmland», ställdes under befäl af kommendanten vid Eda, majoren N. F. v. Lagerlöf, medan centers och vänstra flygelns förposter fortfarande underställdes öfverste Haij. I sammanhang härmed beordrades Värmlands regemente att lämna kanalarbetena och med marche forcée begifva sig till Vänersborg, hvarifrån två kompanier under bat.-chefens befäl afdelades till V:a Ed att jämte två kompanier af Västgötadals reg: te och en af delning art. med två partikanoner bevaka framför varande del af gränsen.

Den 28. juli anlände kaptan Löwenborg med regementets beväring-kontingent (årsklassen 1813), som jämte den å densamma kommen-

dera de stampersoialen fördelades på kompanierna. Därefter förlades turvis ett kompani utanför skansarne i kvarter i Hultebergs och Väsby samt kringliggande gårdar, hvarest kvartervakler utsattes och patruller utsändes om nätterna till Tälle, As och Hög m. fl. gårdar i nejden.

På grund af fältmarskalkens order afgick den 6. augusti Västerbottens reg:tes detachement från Töcksmark till förening med sin bataljon i Vänersborg och ersattes med en kommendering från V:a FA ur Värmlands regemente.

Sedan den 10. sept. g.-o. ankommit, meddelande underrättelse om den vid Gross-Beeren vunna segern, firades den 26. i samma månad segern vid Dennewitz med ett högtidligt »Te Deum» vid Eds kyrka. För deltagande däri samlades II. fältjägare-bataljonen kl. 10,30 fm. nyssnämnda dag, klädd i »full parad» å exercisplatsen vid proviantmagasinet och afmarscherade till kyrkan, medhafvande till generalsalfvors lossande 2 patroner per man af fältammunitionen, hvarur kulorna bort-tagits. Genom tygofficerns försorg voro 8 st. 12-^åga kanoner placerade på paradplatsen bakom artillerigrafven, och voro tygofficern, 2 konstaplar, 12 artillerister samt 28 fältjägare kommenderade till kanonernas betjänande vid salfskjutningen, för hvilken signal gafs med en raket, då artilleriet aflossade salfvor med 64 skott i 2 omgångar.

Den 28. sept. inspekterade chefen för 3. brigaden, öfverste Gahn, Eda skans, och fältjägare-bataljonen paraderade då och utförde bataljonsexercis för honom. Enligt de order, han då utfärdade, aflöstes följande dag Värmlands reg:tes postering vid Töcksmark af 1 off., 1 underoff. och 25 man ur fältjägare-bataljonen.

Sedan höstkylan inträdt och började göra sig kännbar, utdelades den 16. okt. då ankomna »bommar» och täcken till kompanierna i kasernerna.

En månljus natt i början af oktober blef en vid Strand i Nössemark från Värmlands reg:tes detachement i V:a Ed utsatt postering öfver-rumplad, hvilket vållade en del förtret och gaf anledning till skärpta bestämmelser om vaksamhet. Från och med den 17 okt. utsändes därför från Eda skansar dagligen ett detachement om 1 off., 2 underoff., 2 korpraler och 48 man på rekognoscering, hvarjämte ur fältjägarebataljonen äfven utsändes ett detachement under en subalternofficers befäl till Bön i Töcksmarks s:n, hvilket sedermera beordrades att den 5. nov. »intaga postering» i Rallåker och Lefverby gårdar, »där vägen från Töcksmark framkommer på stora Holmedalsvägen». Befälhaf-varen befalldes iakttaga försiktighet mot »en möjlig surprise genons ombyte af kvarter och nattstationer».

Trupperna vid Värmlands-gränsen förstärktes äfven; att börja med af I. båt. af Västerbottens regem:te, hvaraf i medio af oktober ett kompani turvis beordrades till Eda skansar, dit äfven en mindre kontin-

gent ur Svea artilleri-regemente anlände den 29. okt. I midten af november förlades äfven II. båt. af Värmlands regemente till trakten af Eda (medan I. båt. af s:a reg:te beordrades till Vänersborg), och etablerades då brigadens sjukhus vid Vagge.

Den 21. nov. firades segern vid Leipzig med högtidligt »Te Deum», då signal till korum gafs kl. 10, 10,30 och 11 fm., och fältjägare-bataljonen jämte den öfriga garnisonen formerades på paradplatsen i stora skansen. Liksom förra gången skötes äfven nu generalsälfvor, och af 8 st. M-@dtå kanoner, uppställda på planen vid soldattorpet, aflossades 128 skott i 2 omgångar (64 i hvarje). Till garnisonen utdelades extra förplägning.

I början af december aflöstes Värmlands regementes II. båt. vid Eda •af en båt. ur Hälsinge regemente, och Värmlands regemente hemiörlof-vades den 20. december.

Aret gick emellertid till ända, utan att något vidare anmärkningsvärdt inträffade, och nyåret 1814 ingick med fortsatt gränsbevakning för II. fältjägare-bataljonen.

II. 1814.

Då norrmännen, som bekant, ej ville foga sig efter Kieler-fredens bestämmelser, blef det för svenska regeringen nödvändigt att uppträda med större kraft.

Enligt under januari utgifna g.-o. förstärktes trupperna vid västra gränsen, och bl. a. fick Värmlands regemente ånyo samlas och förlades *ined* I. och II. bataljonerna till trakten af Eda samt med III. bat:n till Ämål. Jämte Västerbottens reg:te och II båt. af Värmlands fältjägare-reg:te ingick då Värmlands reg:te i reservarméns 3. brigad under öfverste Gahn, hvilken nu synes hafva fått det direkta befälet öfver brigaden och högra flygelns förposter. De öfriga brigaderna blefvo dock ännu ej sammandragna, och deras chefer fingo ej heller nu det direkta befälet öfver dem tilldelade truppförband och förpost-chefer.

I februari beslöts därjämte att förstärka reservarmén med 1813 års beväringssklass från de län, där denna klass ej redan inkallats, och med anledning häraf ankom i början af april Södermanlands regementes beväringss-bataljon under befäl af major S. v. Hederstierna till Värmland, där densamma uppdelades på Västerbottens regemente, som därigenom kunde indelas på tre bataljoner. Sedan major v. Hederstierna med sistnämnda reg:tes nybildade III. båt. den 9. april ankommit till Eda, fick II båt. af Värml. fältjägare-reg:te bryta upp och afmarschera på förpost till Emteruds-gårdarne, där förutom erforderliga kvartervakter två fältvakter utsattes, den ena vid »N:a gården», den andra vid Magnor bro. Samtidigt aflämnade major v. Lagerlöf kommandant-skåpet öfver Eda skansar till major v. Hederstierna

»Centerns och vänstra flygelns förposter», omdelades äfven nu i två grupper så, att förposterna i Dalsland blefvo »*centerns förposter*», hvilka ställdes under befäl af öfverstelöjtnanten v. Post, och förposterna i Bohuslän blefvo »*vänstra flygelns förposter*», allt fortfarande under öfverste Haij.

*   *

*

Två af fältjägare-bataljonens underofficerare, fanjunkarne Christian Andersson och Sven Hedin, blefvo under dessa dagar af fältmarskalken tillerkända officers fältaflöning. Fr. o. m. den 29. april sammandrogos kompanierna jämte spelet under gevär dagligen kl. 7,30 fm. och 4 em., två timmar hvarje gång för exercis, inlärande af signalerna och förhör i fältjägare-instruktionen äfvensom för att åhöra uppläsandet af några §§ af krigsartiklarne.

Till hvarje kompani utlämnades dagligen en kanna »Tinctura stoma-catis», som blandades enl. g.-o. d. 25 april i det till provianten hörande brännvinet, och gafs af blandningen V₂ jungfru dagligen innan kl. 7 fm.

åt manskapet.

*   *

#

Då, enligt från Norge erhållna underrättelser, ställningen därstädes erhållit en ny riktning, som antogs föranleda till allvarsamma åtgärder från svenska sidan, befalldes den 5. maj förpost-cheferna i Dalsland, öfverstelöjtnant v. Post och i Bohuslän, öfverste Haij att beordra de vid förposterna förlagda trupperna att använda den största uppmärksamhet och aktivitet i deras tjänst. Härtill kom i slutet af maj, att prins Christian meddelat de danska kommissarier, hvilka skulle till Sverige öfverlämna de danska fästningarne, att han blifvit utropad till konung i Norge.

I Sverige gafs nu med anledning häraf ökad krigsberedskap åt reservarmén. Cheferna för 1. och 2. brigaderna fingo nu det direkta befälet öfver deras brigader tilldelade trupper. Den förutvarande förpostkor-dongen skulle dock vara oförändrad, till dess brigad-cheferna efter förutgången inspektion annorlunda befallde. Chefen för »centerns förposter», öfverstelöjtnant v. Post, underställdes dock chefen för 1. brigaden, och chefen för »vänstra flygelns förposter» trädde under chefens för 2. brigaden befäl, hvarjämte den direkta förbindelsen mellan generalbefälet och förposterna upphörde. I sammanhang härmed vidtogos en del förändringar i brigadernas sammansättning; så skulle bl. a. Värmlands reg:tes tre inf.-bataljoner afgå till 1. brigaden från 3. bri-

gaden, vid hvilken af nämnda regemente blott dess jägare-bataljon blef kvar. Därjämte öfverflyttades Värmlands fältjägar-regementes II. bataljon till 2. brigaden.

Till följd häraf utfärdade chefen för 2. brigaden, gen.-majoren grefve, G. F. Mörner den 31. maj order, att bataljonen skulle den 4. maj medelst tågmarsch afgå till trakten af Hofsäter i Bohuslän.

Till verkställighet häraf slogs då i fältjägar-bataljonens kvarter i Emteruds-gårdarne den 4. juni kl. 3 fm. revelj; regementets marsch gick en halftimme därefter och förgaddning kl. 4,30 fm., då bataljonen formerades på larmplatsen samt därefter afmarscherade till Ottebol, där första nattkvarteret togs. Vid passerandet af Amot afgick från bataljonen kapten Löwenborg med 2 sub.-off., 4 und.-off. och 25 fältjägare »af gamla stammen» till »nya beväringsskorpens» (årsklassen 1814) exercerande på Varpnäs-mon, med inryckning där den 10. juni.

Af hela Värmlands läns beväring, som enligt rullorna uppgick till 777 man, skulle 500 exerceras till infanteri och 277 till jägare. Länets beväring fördelades under exercistiden ej på något visst regemente utan fick bilda en bataljon med majoren vid Nerikes regemente Roos som bataljons-chef.

II. fältjägar-bataljonen marscherade därefter den 5. juni till Tösse-bol (Töresbol?), den 6. till Stömne, den 7. till Ökna, där den 8. blef rastedag. Den 10. nåddes Steneby, den 11. Taxviken och den 12. var bataljonen framme vid Loviseholm, hvarifrån den fick fortsätta den 13. till Nafverstad. Där intogos nu kantonneringskvarter med larmplatser för 1. majorens och kapten Löwenborgs komp:r vid Långevallsbro och för kapten Gyllenhaals komp. på landsvägen utanför Östads gård. Bataljonsstaben förlades till Nafverstads prästgård. Som tillgång till halm för tillfället ej fanns, fick manskapet tills vidare ligga på granris och ljung.

Underlöjtnanten G. A. Lilliehöök och »tj.-förrättande officern» frih. A. W. Kruise, hvilka varit kommenderade vid Värmlands regementes jägare-bataljon, beordrades nu den 16. juni af fältmarskalken att återgå till tjänstgöring vid II. fältjägar-bataljonen.

Denna hade nu — liksom I. båt. i Liibeck — erhållit ny mundering, och de nya jackorna användes första gången den 19. juni vid paradering för brigadchefen, grefve Mörner, vid Långevallsbro.

Vid detta ställe byggdes därefter ett läger, i hvilket kapten Gyllenhaals komp. förlades den 23. juni och kapten Löwenborgs den 3. juli. Från och med den 27. juni utgick en kommendering af 1 sub.-off., 1 und.-off., 2 korpr. och 30 man till bevakning för den vägreparation, som verkställdes emellan Långevallsbro och Loviseholms bruk, hvarjämte den 28. juni 1 korpr. och 12 fältjägare i »melerad tjänstgöring» med

en därtill kommenderad styrka ur Dalreg:ts I. båt. deltog i en rekognoscering. För öfrigt användes tiden till exercis och målskjutning (8 skott per man) samt vaktgöring.

Den 18. juli anlände under kapten Löwenborgs befäl från Värmland den som en bataljon organiserade beväringkontingent, som tilldelats fältjägare-regementet och fick denna tillsvidare kvarstanna vid Långe-vallsbro. Till densamma utdelades nu ammunition, 90 skott per man, hvaraf 30 skott genast tilldelades hvarje man, och resten förvarades i ammunitionslådor, »så inrättade alt de i nödfall kunde bäras».

Enligt förpost-chefens order den 20. juli bröt II. bataljonen den 23. juli kl. 12,30 fin. upp och af gick till Hustyft (nära Svinesunds mynning], där den inträfade dan 24. juli.

* *
*

Fälttåget i Norge 1814.

Redan den 2. augusti 1813 hade i Norge utarbetats en plan för all möta då befaradt anfall från Sverige. Denna af öfverste F. Seyersted uppgjorda plan lades till grund för dispositionen af den norska krigsmakten, då denna efter underrättelsen om fredsslutet i Kiel mobiliserades i januari och februari 1814.

I enlighet härmed förlades norska armén i stort sedt sålunda:

På högra flygeln: under generallöjtnant Staffeldts befäl: en brigad med 6 bataljoner och två S-Suga fotbatterier väster om Glommen från dennas mynning till Onstadsund och med två bataljoner öster om Glommen äfvensom en bataljon under öfverstelöjtnant Stabell framskjuten mot gränsen, tillsammans omkr..... 8,000 man,
 samt garnisonerna i Fredrikssten och Fredriksstad ..... 2,100 » io,100 man.

/ centern: under öfverste Hegermans befäl: en brigad med sex bataljoner och ett 3-igt fotbatteri väster om Glommen, från Enebak till Ullensaker; äfvensom en bataljon vid gränsen, underställd öfverstenant Stabell, omkr ..... 6,600 man,
 samt garnisonen på Blakier skans ..... 300 » g
 000 man.

Transport 17,000 man

Transport 17,000 man

<i>På vänstra flygeln:</i> under öfverste Rode: fyra bataljoner, två skvadroner, ett rid.-jägare kompani samt ett S-S.-igt batteri väster om Glommen från Nses till Vang i He demarken, omkr.	2,865 man,		
under öfverstelöjtnant Krebs vid Kongsvinger två bataljoner, omkr.	1,800	»	
garnisonen i Kongsvinger	1,200	»	5,865 man.
<i>/ reserv:</i> under generalmajor Arenfeldt: en brigad vid Drammen: två depå-bataljoner, en rekryt-bataljon, en infanteri-bataljon och 300 man landtvärn samt ett S-fSiigt fotbatteri, tillsammans omkr.			
			3,190 man.
<i>Till garnisoner</i> på Akershus och i Fredriksvsern: landt värn, tillsammans			1,200
»			

Summa 27,255 man

Medan armén samlades till dessa positioner, hölls, som bekant, den 16. febr. 1814 möte i Eidsvold mellan prins Christian Fredrik af Danmark och några af Norges mest ansedde män, då det beslöts, att Kieler-freden ej skulle anses bindande, och att prinsen skulle öfvertaga regentskapet, till dess att riksförsamlingen kunde sammanträda.

Under våren fann man emellertid nödvändigt att permittera en stor del af manskapet för vårbruket, och då de permitterade åter kallades till vapen, hade förhållandena ändrats, hvadan det ansågs nödvändigt att göra en ny indelning af trupperna och förlägga dem delvis i andra ställningar.

*   *
*   *

Då Värmlands fältjägare-regementes I. bataljon den 5 juli anlände till Blomshohn, befann sig som förut sagts, regementets II. bataljon vid Långevallsbro.

I den 6 juli utgifven förpost-order befallde öfverste Haij, att öfverstelöjtnant Holmstedt skulle med I. båt. intaga kantonneringskvarter från Eigst till trakten kring Blomsholm, Flateby och Wässby. Af bat:n skulle dels 1 off., 2 und.-off. och 50 man korpr. och fältjägare detaché-ras till Östby för att aflösa en där förlagd fältvakt af Bohusläns reg:tes jägare samt öppna förbindelse därifrån till bataljonen, dels 1 off., i und.-off. och 18 man med 1 trumsl. emottaga vakten vid Svinesuiid (med 4 mans brefpostering vid Haugdal). I händelse af fientlig attack skulle bataljonen samlas till Blomsholm. För sin egen säkerhet skulle

bat:n utsätta »nödiga vakter», och minsl en gång i veckan skulle 1 off. med 40 å 50 man utgå på rekognoscering på gränsen åt Helle, Pilgården och trakten af bat:ns eget förlägningsområde.

Bataljonen förlades till följd häraf den 9. juli i trakten af Dyne och Högdal med samlingsplats vid Dyne, samt fick förutom ofvan anförda vakter därifrån utsätta en vakt vid Saltbacken om 1 fanj. och 12 man samt en vakt å Vagnarbergen om 1 off., 1 und.-off., 1 korpr. och 26 man.

Vid Dyne kvarstod bataljonen till den 25. juli och bevistade härunder den 24. gudstjänsten i Högdals kyrka, iförda gröna jackor och nya, hvita linnebyxor med stibletter och med full packning samt under gevär. Efter gudstjänsten utdelades $\frac{1}{2}$ jungfru brännvin per man.

- * -

Sedan å g.-o. den 10. juli meddelats, att H. K. H. kronprinsen återtagit befälet of ver hela svenska krigsmakten till lands och sjöss samt den 15. s:a m. till en början tagit sitt högkvarter i Göteborg, tillkännagafs därjämte, att H. K. H. själf återtagit befälet öfver den från Tyskland återkomna armén, som därefter skulle benämnas svenska arméns 1. armékår. Därtill meddelades, att den under fältmarskalken, grefve von Essens befäl varande reservarmén, hädanefters skulle benämnas svenska arméns 2. armékår, samt att fältmarskalken skulle anses som sekundchef för hela den armé, som skulle agera mot Norge, äfvensom att generalen, frih. Adlercreutz utsetts till chef för arméns generalstab.

Till förekomande af misstag befallde kronprinsen därefter den 24 juli ändring i benämningarna för 2. armékårens fördelningar (divisioner) och brigader, och blef på grund häraf nu

2. Armékårens sammansättning.

Chef: fältmarskalken grefve H. H. von Essen.

Armékårstab: Chef: generalmajoren grefve N. Gyldenstolpe.

IV. fördelningen: Chef:

V. fördelningen:

generalmajoren grefve G. F.

Chef: generalmajoren frih. E. Rosenblad.

Mörner.

Tr.: 7 brigaden: Chef: öfversten F. von Plåten.

Tr.: 9 brigaden: Chef: öfversten C. A. Klingspor. Tr.:

Tr.: Lifgren.-reg:t ..... 4 bat:r

Hälsinge reg:te... 4 batT

Reg:tRoyal Suedois... 2 »¹

Västgötadals reg:te ... 4 »

Värml. fältjäg.-reg:te 2 » 8

10 brigaden: Chef: öfverstez

brigaden: Chef: öfversten E. H.

C.P, Gahn.

Haij.

Tr.: Västerbottens reg:te 4 bi: l

Tr.: Dalregementet... 4 bat:r

Värmlands reg:te 4

Bohusläns regemente 3 »¹

Afgick den $\frac{28}{7}$ till 2. brigaden.

³ Fr. o. m. den $\frac{30}{7}$ endast regementets jägare-bataljon.

11. brigaden: Chef: öfversten J. F. Eck.
Tr.: Jämtlands regemente... 3 bataljoner
Jämtlands hästjägare-skvadron, ett 3-B
partibatteri.

Kavalleri-brigaden: Lifregementsbrigadens husar-kår, 8 skvadroner.

Fältartilleriet: tre 6-ffi fältbatterier (2, 3 och 8) om 6 st. 6-§:a och 2 st. 3-8:a kanoner; ett 3-⊙ åk.-metallbatteri om 6 kanoner; ett 3-⊗ bergsbatteri om 4 kanoner; ett 8-1? haubitsbatteri om 4 haubitser.

2. *Fortifikations-brigaden:* Ett sappör-kompani, ett pontonjär-kompani.

11. brigaden afsågs att utgöra en särskild observationskår på Jämtlands-gränsen utan att tillhöra någon viss fördelning.

De trupper, som för tillfället funnos i Skåne eller framdeles där skulle sammandragas, ställdes fortfarande under befäl af fältmarskalken Toll.

*   *

Efter framkomsten till Hustyft trädde II. båt. af Värml. fältjäg.-regte den 25. juli under regements-chefens befäl. På grund af erhållna ordeiv befallde då öfverstelöjtnant Holmstedt i sammadagutgifvenreg:ts-order, att II. bat:n genast skulle aflösa I. bat:ns vakter vid Svinesund, Saltbacken och Vagnarbergen och med 100 man under kaptens befäl aflösa den kommendering af Bohusläns reg:te, som då befann sig vid Östby, samt att I. bat:ri genast efter aflösningen skulle afmarschera till Strömstad för att där utgöra garnison.

Öfverstelöjtnant Holmstedt efterträdde nu öfverste Haij som förpostchef med kvarter i Strömstad och med löjtnanten vid regementet Ram-say som förpost-adjutant.

På högvakt i Strömstad beordrades den 26. juli 1 off., 1 und.-off., 3 trumsl., 3 korpr. och 72 man ur I. bat:n.

Den 27. inträffade kronprinsen och hertigen af Södermanland i Strömstad, då kapten Ugglå med 2 sub.-off., 1 und.-off., ö korpr. och 94 man beordrades på vakt hos kronprinsen samt fänrik v. Döbeln som ordonnans hos hertigen.

*   *

*

Kronprinsens afsikt var nu att med arméns i Dalsland och Bohuslän samlade hufvudkrafter framrycka öfver linjen Tistedals-älven—Svinesund, i första hand till Glommen-linjen, och i samverkan med flottan bemäktiga sig öfvergångarne därstädes. Samtidigt skulle demonstrationer ske af 10. brigaden från Värmland mot Kongsvinger och af 11. brigaden från Jämtland mot Trondhjem.

Den svenska flotta, som samlats till bohusländska skärgården, stod under befäl af generalamiralen frih. J. Puke med vice amiralen frih. O. R. Cederström som ställföreträdare och öfversten G. af Klint som flaggkapten. Den utgjordes af

örlogsflottan (eller stora flottan), om 8 linjeskepp och 5 fregatter samt *skärgårdsflottan*, om 12 däckade och 61 öppna kanonslupar samt 5 mörsar-slupar.

Befälet fördes öfver örlogsflottan af generalamiralen själf och öfver skärgårdsflottan af öfverste Wirsén.

Dessutom hade sammandragits 65, till transport af omkr. 3,500 man afsedda skärgårdsfartyg.

I enlighet med ingångna af tal skulle af ven engelska sjöstridskrafter blockera Norges kuster, en blockad som emellertid ej synes hafva utförts med någon vidare effekt.

*   *
*
*
*

Då det i Norge hempermitterade manskapet efter vårbrukets afslutande åter inryckte till tjänstgöring, vidtogos, som förut anförts, en del förändringar i dispositionen af norska hären. Dennas gruppering sunnanf jälls af såg nu såväl hufvudkrafternas försvar af Glommen-linjen, med bevakningsafdelningar framsända österut mot gränsen, som äfven att möta ett befaradt anfall mot Christiania-fjordens kustland. I stort sedt stodo trupperna den 27. juli under prins Christian Fredriks öfver-befäl i följande ställningar:

A. I Glommen-linjen.

På högra flygeln: generallöjtnant Staffeldts brigad:

emellan Onsö och Onstadsund med

sex bataljoner, omkr.....	4,600 man,		
två kompanier dragoner	150	»	
två 3-® fotbatterier	280	»	5
030 man.			

I centern: 1) öfverste Hegermanns brigad:

emellan Enebak, St. Nses och

Ullensaker,

(med jägare-divisionerna öster om Glommen

i Urskoug och på Manglefjället):

sex bataljoner, omkr.....	5,500 man		
ett 3-^ fotbatteri	140	»	5 640 man
Transport 10,670 man			

	Transport 10,670 man
2) öfverstelöjtnant Krebs kommando: i Odalens och Vingers prästgäll, å ömse sidor om Glomnien:	
tre bataljoner, omkr	2,150 man
ett ridande jägare-kompani	70 »
ett hälft 3-ffi fotbatteri	70 » 2,290
man.	
<i>På vänstra flygeln:</i> öfverste Rades brigad: i trakten af Elverum:	
en bataljon och en division skidlöpare ...	450 man
en bataljon landtvärn	600 »
sex kompanier dragoner	420 »
ett hälft 3-<8 fotbatteri	70 »
1,450 man.	
/ <i>reserv:</i> generalmajor Arenfeldts brigad:	
1) i Christiania och omnejd:	
tre bataljoner, omkr	2,250 man
ett batteri ridande artilleri	160 »
ett 3-⊙ fotbatteri	140 » 2,550 man
2) i Folloug och Möss:	
två bataljoner, omkr.....	1,500 man
två kompanier dragoner	JjjLjL- ¹ 650 man ⁴ >200 man

B, På förpostkedja: från

Enninge-dalen längs gränsen intill trakten af Kraak-
fos under befäl af öfverstelöjtnant Stabell:

två bataljoner, omkr..... 2,000
man

(hvarjämte en del jägare-divisioner ur de i
Glommen-linjen förlagda brigaderna äfvensom ett ridande
jägarekompani detacherats och underställts Stabell).

C. På västsidan af Christiania-fjorden:

generalmajor Majtenders brigad:

två bataljoner, omkr..... 1,500 man
en kontingent landtvärn..... 300 »
ett 3-<K fotbatteri .....

140 »
^940 man.

D. I fästningarna och skansarne:

I Fredrikssten 900 man, i Fredriksstad 1,400 man, i
Blakier skans 600 man, i Kongsvinger 1,200 man, i
Elverums skansar 420 man, å Akershus 600 man, och
i Fredriksvsern 600 man, tillsammans (hufvudsakligen
landtvärn)..... 5,720 man

Summa 28,360 man.

Härtill kom den väpnade allmogen och kustvärnet, hvars antal dock är okänt.

Den sjöstyrka, som stod till buds, utgjordes af 7 briggar och 150 kanonbåtar under befäl af kapten Fasting, och däraf var blott den mindre delen, omkr. 40 kanonbåtar och kanonjollar, stationerad vid Hvalöarne, den öfriga delen spridd längs kusten i Throndhjem, Bergen och Christianssand.

*   *

*

Under den 19.—24. juli utgaf kronprinsen Karl Johan en del order för det nu förestående anfallet mot Norge. Bl. a. gaf s'befallning till fältmarskalken att sammandraga 2. armékåren, så att densamma kunde vara färdig att lördagen den 30. juli inrycka i Norge, äfvensom attgeneral-löjtnanten, frih. v. Vegesack skulle föra befälet öfver avantgardet för den del af armén, som var utsedd att från Bohuslän inrycka i Norge. I detta avantgarde skulle äfven Värmlands fältjägare-regemente ingå.

Därjämte bestämdes, att en under chefen för IV. fördelningen, gen.-majoren grefve Mörner, ställd styrka (omkr. 3,960 man, hufvudsakligen ur IV. fördelningen) skulle som en detacherad kår tillsvida tillhöra 1. armékåren för en särskild expedition. I stället ställdes gen.-löjtn. frih. Sandels med stab och *II.* fördelningen under fältmarskalken frih. v. Essens befäl. Äfven blef belägrings- och positionsartilleriet »såsom särskildt vapen» direkt ställt under gen.-major Suremains disposition och öfv.-löjtnant Silfverstolpes befäl.

Natten till den 26. juli inskeppades i Strömstad gen.-major Mörners detacherade kår, som var afsedd att i första hand taga Hvalöarne i besittning i samband med, att svenska flottan gick till anfall mot där-varande norska sjöstyrka, »så att ingen fiende måtte undkomma». Vid 7-tiden på morgonen den 26. var inskeppningen verkställd och transportflottiljen segelklar. Den norska flottiljen hade emellertid fått order att utan strid draga sig tillbaka och lyckades trots svenska flottans öfver-makt att utföra detta med förlust blott af två kanonjollar och en pro-viantbrigg. Dess roll var emellertid utspelad, och svenska flottan be" härskade hafvet i dessa trakter, hvarjämte Hvalöarne blefvo tagna i besittning.

Fältmarskalken v. Essen flyttade sitt högkvarter den 25. juli till Yx-näs bruk på Dalsland, den 28. till Gillanda i Gesäters s:n och den 29. till Loviseholms bruk. För den förestående inmarschen i de svårtrafi-kabla gränstrakterna befallde han, att de »marscherande bataljonernas tross skulle delas i två delar, den *lätta*, som skulle medfölja och innehålla ammunition, medicinalier och sjukbårar samt yxor, spadar och

järnstörrar, och den *tunga*, innehållande all öfrig tross, hvilken skulle samlas vid Hästeskede och därefter gå öfver den bro, som skulle slås vid Svinesund.

Då täten af 1. armékåren framkommit till Strömstad, af löstes Värmlands fältjägare-reg:te såväl i staden som från förposterna och vid Östby, hvarefter regementet enligt från frih. v. Vegesack erhållna order den 28. juli på aftonen afmarscherade till för detsamma bestämd bivack vid Flöghults-tjärnet »framom Häcke skjet» (fjället?). I. båt. uppbröt kl 10. em. från Strömstad och II. båt. samt beväring-bataljonen vid 6-tiden på em. från Hustyft. Ingen tross medtogs från kompanierna utom kokkittlarne, spadar och yxor samt för officershästarne afsedt furage, som bars af manskapet. Före upprottet hade officerare och underofficerare fått aflämna alla öfverflödiga effekter, så att de endast medhade »nödiga uniformspersedlar, så till parad som eljest» samt erforderligt linne till ombyte. Af kompaniernas expeditionshandlingar medtogos blott order- och förslagsjournaler samt sådana handlingar, som kompani-cheferna ansågo nödvändiga. Den öfriga trossen fick under bevakning komma efter till den nya förläggningsplatsen. Vid upprottet voro kompanierna provianterade med torrföda för 3 dagar, som utdelades vid framkomsten till bivackplatsen att användas fr. o. m. den 1. aug.

Enligt utgifna order fingo inga trupper under då rådande varma årstid marschera »midt på dagen», om ej särskilda order så föreskrefvo, utan borde marschen alltid ske kl. 3—9 fm. samt kl. 6—10 å 11 på aftnarne. Därjämte befallde kronprinsen, att trupperna, så vidt tillgång funnes, de 4 å 5 första dagarne skulle i bivackerna erhålla brännvin 2 gånger om dagen, 1 jungfru hvarje gång, och sedermera, så länge de bivackerade, 1 jungfru dagligen.

Efter framkomsten till Flöghults-tjärnet utsattes af fältjägare-regementets bataljoner — äfven från beväring-bataljonen — vakter midt framför hvarje bataljon om 1 korpral och 5 man. Därjämte beordrades kompanierna att anskaffa 6 stänger för hvarje kompani till bärandet af ammunitionslådorna.

Ungefär samtidigt med att Värmlands fältjägare-regementets bataljoner afmarscherade till Flöghults-tjärn, eller den 28. juli samlades 2. armékårens öfriga trupper (utom 10. brigad och den till 1. armékåren detacherade kåren) enligt följande tillfälliga indelning:

Armékårstaben: vid Loviseholm.

Högra kolonnen: Chef: chefen för V. fördeln., gen.-majoren frih. E. Rosenblad.

Avantgarde: vid Loviseholm.

Chef: gen.-majoren frih. G.. A. B. Cederström.

Trupper: Hälsinge reg:te (utom I. båt.), Jägare-båt, af Västgötadals reg:te, en skv. Lifreg:tsbrig:ns husar-kår, en S-& kanonafdeln, af 2. fält-bat:t, Sappörkomp.-t (utom 50 man), arbetsmanskap (ur Lifgrenadjär-reg:t och Värml. reg:te).

Hufvudslyrka: vid Loviseholm.

Trupper: I. och III. bat:a af Lifgrenadjär-reg:ts rothållsfördelning, en båt. af Lifgrenadjär-reg:ts rusthållsfördelning, I. båt. af Hälsinge reg:te, Värmlands reg:te (utom jäg.-bat:n), kavallerireserven: fyra skv. Lif-reg:tsbrig:ns husar-kår, 2. 6-® fältbatt:t (utom den S-^ga af delningen)

Höger sidodetachment: vid V:a Ed.

Trupper: I. båt. af Västgötadals reg:te.

Vänstra kolonnen: Chef: gen.-löjtnanten frili. J. A. Sandels.

Avantgarde: vid Flöghultstjärnet. Chef:

gen.-löjtnanten frih. E. E. G. von Vegesack.

Trupper: Värmlands fältjägare-reg:te, Jäg.-båt:n af Dalreg:t, 50 man af Sappörkomp:t.

Hufvudstrka: vid Vassbotten.

Trupper: II. fördelningen, en skv. af Lifreg:tsbrigadens husar-kår, 3. fältbatteriets S-fåaga kanonafdelning.

Af armékåren var dessutom III. båt. af Dalreg:t förlagd till Pilgården, Krokstrand och Sandviken (1 ³/₄ kilometer söder om Krokstrand).

Medan 2. armékåren sålunda grupperades, förlades 1. armékåren med L fördelningen i trakten af Högdal och med III. fördelningen omkring Skee samt med förposterna, en bataljon och en skvadron vid Hustyft, hvarifrån posteringar voro utsatta i linjen Hälle—Mossviken—Svine-sund—Vagnarbergen.

Enligt kronprinsens order skulle gränsen öfverskridas den 30. juli af 2. armékåren, och fördenskull fick dess högra kolonns avantgarde bryta upp den 28. juli på kvällen till Haugesund för att tillförsäkra högra kolonnen ostörd öfvergång af nämnda sund samt slå en bro däröfver. Först kl. 9 fm. den 29. var avantgardet framme vid sundet, där ingen fiende syntes. Under skydd af i båtar till andra stranden öfverförda 200 hälsinge-jägare börjades då broslagningen, som likväl gick ytterst långsamt framåt. Under tiden utfördes spaning mot Pragstebakke, hvar-vid nian ej stötte på något fientligt, men fann, att vägen dit var »så högst miserabel, att den af åkdon icke utan mycket arbete kunde passeras». Den 30. kl. 2 fm. sände frih. Cederström rapport såväl härom som om brobyggnadens långsamma gång äfvensom om, att avantgardet var till ytterlighet uttröttadt, hvarjämte han begärde nya order, då bron ej var stark nog, att de S-^iga kanonerna, husarskvadronen och trossen kunde passera densamma.

Då emellertid bron vid 7,30-tiden på morgonen blifvit så pass färdig.

att avantgardets infanteri kunde gå öfver, lät avantgardes-chefen detta framrycka till Luksvands-bäcken. Sedan kolonn-chefens order att fort sätta enligt förut gifna order anländt, kvarlämnade frih. Cederström vid bron skvadronen, de båda kanonerna och trossen samt ryckte med infanteriet och några, med hjälp af båtar öfverförda husarer fram mot Prsestebakke.

Högra kolonnens hufvudstyrka, med hvilken fältmarskalken och armékårstaben följde, hade enligt order brutit upp kl. 4 fm. den 30. från Loviseholm. Det G-Sdga batteriet hade dock på grund af avantgardes-chefens rapport sändts öfver Fagerhult till Skee. Då hufvudstyrkan framkom till Haugesunds-bron, var denna fortfarande så svag, att endast infanteriet kunde komma öfver och fortsätta marschen mot Prassestebakke, hvadan hela kolonnens kavalleri, S-Uriga artilleri och lätta tross måste bli kvar vid bron.

Vid denna vanns förbindelse med den som höger sidodetachment af-delade I. båt. af Västgötadals reg:te (af hvilken 300 man lämnats kvar till magasinsvakt vid V:a Ed). Detta detachment hade natten till den 30. varit förlagdt vid Jakobsrud och anslöt .nu på fm. till hufvudstyrkan vid Haugesund och medföljde denna fram till Pra;stebakke, dit högra kolonnen utan att hafva sett någon fiende framkom först kl. mellan 8 och 9 på kvällen och utsatte bevakning af »nödiga fältvakter», som utsände två spaningsdetachment.

Emellertid hade vänstra kolonnens avantgarde med Värmlands fält-jägare-regrte i täten kl. 4 fm. den 30 juli satt sig i marsch från Flöghults-tjärnet och efter två timmars marsch framkommit till den i ordena bestämda linjen Ende—Örebakke, sedan vid sistnämnda ställe en liten fientlig postering imdandrifvits.

Denna tillhörde den af kapten Spörck kommenderade högra flygeln af den öfverstelöjtnant Stabell underställda norska förpostkordongen.

Till linjen Ende—Örebakke framkom kl. 10,45 fm. äfven vänstra kolonnens hufvudstyrka. Denna hade kl. 4 fm. brutit upp från Vassbotten på en kolonn, men vid Signeböen delats på två kolonner, livar-dera om en brigad och 10 husarer, den högra dessutom tilldelad den S-^riga kanonafdelningen. Efter framkomsten förlades 3. brigaden och de båda kanonerna vid Glende och Ende samt fördeln.-staben och 4. brigaden vid Berbye och Örebakke, medan gen.-löjtnant v. Vegesack med avantgardet tryggade intagandet af förläggningen.

Härunder anlände vid middagstiden kronprinsen, som, åtföljd af hertigen af Södermanland och generalstaben, ridit från Strömstad till Berby för att där träffa fältmarskalken. Då han emellertid fick höra, att frih. v. Essen ej anländt eller hörts af, återvände han efter att af Sandels och v. Vegesack hafva mottagit rapporter om dagens marsch.

Generallöjtnant v. Vegesack framryckte därefter med avantgardet till Folkesseter.

Från Värmlands fältjägare-regemente utsattes nu genast två fältvakter, sedan »byarne» Buer och Brekke först rekognoscerats. Fältvakterna, en från hvarje bataljon, utsattes och instruerades af bataljons-cheferna, majorerna v. Lagerlöf och Lillieström, personligen. De utgjordes hvar-dera af 1 of f., 1 underoff., 2 korpr. och 24 man och förlades, II. bat:ns i Beer med vedetter nära Tomon och med patrullering åt korsvägen, där vägarne till Fredrikshald och Prsestebakke sammanstötte; samt I. bat:ns vid Brekke med vedetter på vägen i trakten emellan Brekke och Knegtegården (Knegteröd), patrullerande på Aarebakke.

Regementet förlades för öfrigt i bivack i Folkesseter, där på lägervakt kommanderades 1 und.-off., 1 korpr. och 12 man från hvarje bataljon.

Då fältmarskalken med högra kolonnen först kl. mellan 8 och 9 på aftonen framkom till Prastebakke, skyndade han sig därifrån till Ber-by i hopp att där träffa kronprinsen. Som han anlände dit först vid 1 O-tiden, var kronprinsen, som sagts, redan borta; i stället möttes frih. v. Essen af en ordonnansofficer, som öfverbragte kronprinsens efter återkomsten till Strömstad utfärdade direktiv för följande dags operationer.

I enlighet härmed befallde fältmarskalken uppbrott följande morgon den 31. juli för afmarsch mot Idde-slätten i följande ordning:

Avantgardet:

Chef: generallöjtnanten frih. v. Vegesack.

Tr.: Värmlands fältjägare-regemente, 1 jägare-bataljonen af Dalregementet, en bataljon af Kalmar regemente, en bataljon af Skaraborgs regemente, en skvadron af Lifregementetsbrigadens husarer, 50 sappörer.

med samling vid Folkesajter kl. 8 f. m. för framryckning på vägen öfver Knegteröd, Aarebakke, Liholt m. m. till Furuvarps-ån.

Hufvudstyrkan:

Armekårstaben och

1. kolonnen: Chef: generallöjtnanten frih. Sandels.

Tr.: II. fördelningens återstående trupper (nio bataljoner infanteri och brigadernas två jägarebataljoner), en skvadron Lifregementetsbrigadens husarer, en af-delning S^a kanoner

med samling vid Prastebakke kl. 8 f. m. för marsch förbi Stenansröd och Lundene utför Böekleven mot Idde kyrka.

2. *kolonnen*: Chef:

generalmajoren frih. Rosenblad.

Tr.: V. fördelningens återstående trupper (tio och en half bataljon infanteri och brigadernas jägare), en skvadron Lifrege-mentsbrigadens husarer, sappör-kompaniet (utom 50 man).

med samling kl. 10 f. m. vid Praestebakke för marsch till en början samma väg som 1. kolonnen.

Af de båda spaningsdetachementen, som den 30. på aftonen utsändes från Praestebakke, hade det ena under natten framkommit till Nordbakke, där en norsk postering om 20 man anträffades, hvilken efter några skott hastigt drog sig tillbaka till Nordgaard. Efter att hafva fastställt, att intet fientligt anfall härifrån vore att befara, återvände detachementet till Praestebakke, där det inträffade den 31. på morgonen. Det andra spaningsdetachementet anträffade ej något fientligt men konstaterade, att vägen fram till Idde-slätten var spärrad af flere förhuggningar.

Som förut anförts, utgjordes de norska krafter, som i Enningedalen mötte 2. svenska armékåren blott af kapten Spörcks kommando, bestående af två divisioner jägare (Söndenfjeldska) och ett komp. (Lser-dals) af Bergenhus skarpskytte-bataljon, tillsammans omkr. 500 man. Ehuru kapten Spörck trodde, att det från svenska sidan nu blott var frågan om en demonstration, hade han dock inrapporterat broslagningen vid Haugesund och begärt förstärkning, men i stället fått order att låta Lserdals-kompaniet återgå till sin bataljon, hvilken kantonnerade i Askims och Eidsbergs prästgäll. Han befallde då det honom frantagna kompaniet att till en början ej gå längre tillbaka än till Hveden i Tistedalen och taga ställning där, tills närmare order kunde komma. Med sina båda jägare-divisioner sökte han nu hålla sina ställningar uppe i fjällen söder om Idde-slätten i hopp om undsättning.

Då emellertid de i täten af v. Vegesacks avantgarde på utsatt tid framryckande Värmlands fältjägare framkommo till Aarebakke, undanträngde de snart Spörcks postering därifrån. Då samma öde snart vederfors hans postering vid Lundene inför kolonnen Sandels' avantgarde, beslöt kapten Spörck sig för reträtt och drog sina afdelningar från bergen till Idde-slätten.

För de svenska trupperna hade emellertid marschen varit ytterst besvärlig. För Sandelska kolonnen tedde sig vägen »som ingen väg alls», och äfven v. Vegesacks avantgarde hade det föga mindre besvärligt. På flere ställen hade truppen nödgats bära kanonerna för att få dem med sig. Först fram på em., då Värmlands fältjägare-

regementes förtrupps-spets redan kommit fram till början af Idde-slätten, upptäcktes »vid en herrgård» ett stycke fram på slätten en något större styrka och ett stycke längre bort dess understödstrupp. Kapten Spörck hade nämligen låtit en del af sin ena division (Beetz-mann) draga sig på sidan om den på vägen till Böe-kleven anryckande kolonnen Sandels för att trygga sin reträtt öfver slätten samt med sin hufvudstyrka tagit ställning mellan Idde prästgård och Heirgårdarne. Därifrån öppnade han liflig eld mot Värmlands fältjägares spets, som då hejdades ett ögonblick. Generallöjtnant v. Vegesack hade emellertid genast frambeordrat en bataljon af Värmlands fältjägare-regemente och Dalreg:ts jägare-bataljon med order att, sedan fienden drifvits tillbaka, fatta posto, tills kavalleriet och de båda kanonerna hunnit öfver fjället. Kapten Spörck höll nu ej längre stånd inför detta anfall utan drog sig, sedan några skott lossats, med kvarlämnande af en mindre eftertrupp vid Ödeborg tillbaka till Hvedens gård norr om Tistedals-älven. Där besatte han då norra älfstranden till Skaanings-forsen samt ref 5 broar öfver Tistedals-älven. I samma ögonblick, som norrmännen retirerade, varseblef v. Vegesack till höger om sig en betydande truppstyrka, kommande ned på slätten genom Böeklevne. Då han kunde förstå, att det var avantgardet till Sandelska kolonnen, fortsatte han genast fram till Idde kyrka, där han vid 7-tiden på aftonen lät sina trupper gå i bivack på slätten mellan kyrkan och Furuvarp med bevakning på berget norr om Furuvarp i riktning mot Fredriksstens fästning. Huru denna bevakning ordnats, har ej kunnat till fullo utrönas af tillgängliga handlingar, dock innehåller II. fältj.-bat:ns order den 31. juli föreskrift om kommendering »på fältvakt i afton» af 1 korpr. och 6 man samt om kvartersvakt af 1 und.-off., 1 korpr. och 12 man. Antagligt är, att I. fältjäg.-bat:ns bevakning ordnats efter samma enkla grunder.

En timme efter det v. Vegesacks avantgarde gått i bivack, lägrade sig efter hand till höger därom, norr om Böe och Nordby gårdar den Sandelska kolonnen (II. fördelningen). Denna hade under sin svåra marsch vid Lundene påträffat en fientlig patrull, som aflossade sina skott och drog sig tillbaka, samt vid Krösholt undandrifvit en något större afdelning, som där utvecklats i jägarkedja och efter kort eldstrid hastigt retirerade öfver fjällen norrut.

Sedermera framkom äfven den Rosenbladiska kolonnen (V. fördelningen), som gick i bivack till höger om den Sandelska, så att hela 2. armékåren kom att under natten ligga på en linje snedt öfver slätten från Idde-fjorden »upp emot bergen». Fältmarskalken tog sitt högkvarter på Böe gård strax bakom linjen.

Enligt hvad såväl Björilin som Kleen uppgifva hade under dagens

affärer ingen å svenska sidan dödats eller blesserats. Emellertid säger sig dåvarande löjtnanten, sedermera öfverste Colliander, efter affären å Idde-slätten hafva blivit »beordrad att såsom befälhafvare med bevakning af regementet (begifva sig) till Strömstad för att öfverföra alla fångar och blesserade, hvilka senare aflämnades på där inrättade fält-lasarett; och skedde transporten öfver Idde-fjorden på segelbåt utan sjövant folk».

Medan bivackerna ordnades »under den skönaste natt», utsatte II. fördelningen en förpostkedja med fältvakter i linjen Berger—»uppåt berget», där v. Vegesacks fältvakter togo vid, och med hvilka förbindelse vanns. En sammanhängande vedettkedja framsköts ett stycke längre fram i terrängen och bakom fältvaktlinjen utsattes »replie-posteringar» i Stumbergs gård m. fl. ställen. Förpostens hufvudstyrka (3. brig:ns jägare-bataljon) bivackerade på Idde kyrkogård med en detacherad postering på berget öster om kyrkan. V. fördelningen ordnade sin bevakning med fältvakter vid Aas och i gårdarne öster därom.

Det vid Haugesunds-bron kvarlämnade kavalleriet hade en timme före Rosenbladiska kolonnens uppbrott från Prsestebakke framkommit dit och fått medfölja nämnda kolonn. Däremot kunde den S-^iga ka-nonaf delningen och trossen först den 1. aug. framkomma till Idde-.slätten efter en synnerligen svår marsch. Vid Praestebakke hade upprättats ett fältsjukhus och till vakt vid detsamma hade kvarläm-nats ett detachment om 1 sub.-off. och 100 man af Värmlands reg:te samt 6 husarer, hvilken styrka äfven fick till uppgift att trygga armékårens rygg och förbindelsen bakåt¹.

Af armékårens fältartilleri hade blott två 3-Sia kanonafdelningar medföljt till Idde. Sedan den tredje 3--ffi:a kanonafdelningen afdelats till Mörnerska detacherade kåren samt en afdeln. af S-^ia haub. batteriet afgått till III. fördelningen, skulle återstoden, d. v. s. 2., 3. och 8. 6-^{ti}:ä fältbatterierna (utom de tre 3-@:a afdelningarna) och en S-^ haub.-afdeln. från Krokstrand transporteras öfver Iddefjorden till Ystehede. Till skydd härför hade ett batteri anlagts vid Pilgården, och för att underlätta urlastningen byggdes den 31. på aftonen vid Ystehede en brygga af 50 man af v. Vegesacks avantgarde. Emellertid blef blott ett, 6. fält-batteriet (utom den 3-15:a kanonafd.) den 1. aug. öfver-transporterad, sedan hästarne under natten förts landsvägen öfver Berby och Prsestebakke till Böe.

Natten till den 1. aug. förflöt i lugn och ro i 2. armékårens bivacker på Idde-slätten. På grund af från kronprinsen erhållna direktiv befallde fältmarskalken vid ¹/24-tiden på morgonen, att två spaningsdetache-ment skulle utgå.

¹ Efter ett par dagar flyttades sjukhuset till Loviseholm och vakten indrogs. 23.

Det ena af dessa, under befäl af gen.-maj. Brändström och bestående af II. fördelningens båda jägare-bataljoner, en båt. af Västgöta och en båt.- samt 50 man arbetsmanskap af Västmanlands reg:te, en skv. Lifreg:ts brig:ns husarkår samt en 3-® kanonafdeln., samlades kl. 8 fm. vid Idde kyrka med uppgift att rekognoscera mot Tistedals-ställ-ningen.

Det andra detachementet, som ställdes under gen.-löjtnant v. Vege-sacks befäl, bestod af två bat:r jägare och två bat:r inf.¹ samt en skvadr. af Lifreg:tsbrig:ns husarkår, och skulle framgå öfver Rishagen till rekognoscering mot Fredrikssten samt för att skydda detachementet Brändströms vänstra flank.

Värmlands fältjägare-regemente synes enl. II. batrns order för dagen hafva kvarstått i oförändrad bevakningsställning.

v. Vegesacks detachement, som synes hafva uppbrutit före Brändströms, blef 2 å 3,000 alnar från fästningen därifrån beskjutet med 3 kanonskott, som dock ej nådde fram. Detachementet stannade då utom kanonhåll vid Rishagen och utsatte en vedettkedja från Tistedals-älven till de svenska förposterna, därigenom afstängande fästningen från förbindelse med det af svenska trupper besatta området söder om Tistedals-älven. Vid 10-tiden på fm. afsände v. Vegesack stabsadjutanten, kaptenen vid Värmlands fältjägare-regemente frih. C. O. Palmstierna som parlamentär till fästningen med uppfordran till kommandanten att öfverlämna denna, hvarå dock erhöles ett nekande svar.

Emellertid hade detachementet Brändström satt sig i marsch men behöfde af okänd anledning för den 5 ² km. långa framryckningen till Tistedals-älven fyra timmar.

Som under vägen order kommit, att detachementet skulle vinna »all den terräng, som kunde erhållas», gick Brändström till anfall för att fördrifva den norska styrkan från Tistedals-älven.

Efter två timmars inledande eldstrid igångsatte han samtidigt anfall mot fiendens båda flyglar, då kapten Spörcks underlägsna styrka måste utrymma sin ställning. Det svenska detachementet förföljde och tog 45 fångar, men på Brändströms order inställdes snart förföljningen. Striden hade kostat svenskarne 3 döde och 15 sårade, däribland *i* officerare.

Efter striden återställdes bron i byn Tistedalen öfver älven, så att den på aftonen kunde passeras äfven af artilleri.

Brändström förlade sitt detachement norr om älven i trakten af Hveden, dit fältmarskalken sände två bataljoner och 12 husarer till hans förstärkning.

² Enl. Björnin antagligen Dal- och Hälsinge reg:tens jägarebatr samt en båt. af hvardera Skaraborgs och Nerikes reg:ten.

Spörck, som under striden erhållit förstärkning dels af frivilliga från Fredrikshald, dels af ett par plutoner af norska jägare-kåren, fick af dessa senare underrättelse, att Rokke socken, dit han ämnat retirera, hotades af svenskarne, hvadan han terrängledes drog sig norrut mot Kjolen. Hans sammanlagda förlust var omkr. 100 man, hvaraf 45 fångar, således omkr. 55 døde, sårade eller saknade.

Under vägen till Kjolen erhöi han ytterligare förstärkning af norska jägare-kårens 2. komp., som då slöt sig till honom.

Emellertid hade det visat sig förenadt med större svårigheter, än man väntat, att proviantera den v. Essenska armékåren öfver vägen Prasstebakke—Idde, hvadan fältmarskalken under dagen omlade sin etapplinje öfver Ystehede—Krokstrand.

Som det konstaterats, att endast svaga fientliga krafter stått emot 2. armékåren, framryckte enligt kronprinsens direktiv dennas hufvud-styrka under skydd af en framför Fredrikssten kvarlämnad blockadkår den 2. aug. från Idde öfver Tistedals-älven till Hveden, där det Brändströmska detachementet anslöt och marschen fortsattes förbi Berg fram till trakten af Torpum, hvarest bivacker anordnades. Vid Berg hade förbindelse vunnits med 1. armékåren, från hvilken ett spaningsdetachement framsändts öfver Svinesund, sedan därvarande norska bevakningsstyrka dragit sig tillbaka.

Den af 2. armékåren framför Fredrikssten kvarlämnade *blockadkåren*, som ställdes under gen.-löjtnanten v. Vegesacks befäl, bestod af:

Värmlands fältjägar-regte,

Jägarbat:n af Dalregt,

en båt. af Lifgrenadjär-reg:tets rothålls-fördeln.,

en » » Skaraborgs reg:te,

en » » Hälsinge reg:te,

en » » Kalmar reg:te,

en skvadr. Lifreg:tsbrig:ns husar-kår,

en 3-U kanon-afdelning.

Denna blockadkår samlades den 2. aug. kl. 3 fm. vid Rishagen för att besätta alla tillgångarna till fästningen emellan Tistedals-älven och Idde-fjorden, så att den med säkerhet kunde skydda armékårens huf-vudkrafter marsch förbi fästningen. Den grupperades i enlighet härmed sålunda:

Kårkvarteret: i Stora Holm.

Förpostlinjen: för bevakning emellan Tistedalsälven och

Idde-fjorden i linjen

Lillja—Öberg—Rishagen—Eskevig. Ch.:

öfverstelöjtnant J. Holmstedt. Tr.: å högra

flygeln: I. hat. Värml. fältj.-reg:te vid Lillja,

i midten: II. båt. Värml. fältj.-reg:te vid Öberg, å vänstra flygeln:
 Jäg.-båt. af Dalreg:t söder om Overbjerget, antagl. vid
 Lindholt. *Understödslinjen*: Ch.: öfverstelöjtnant L. J. Reuterschiöld.
 , Tr,: å högra flygeln: en båt. af Skarab.
 reg:te

(utom två plutoner) vid Grinna, i midten: en båt. af
 Kalmar reg:te vid Stockholmen, å vänstra flygeln:
 en båt. af Hälsinge reg:te vid Vold,

å fältvakt vid Tistedals-bron: en plut. af Värml. fältjäg.-reg. samt
 två plut. Skaraborgs reg. *Reserven*: Ch.: öfverstelöjtnanten frih. C.
 M. Strömfelt. Tr.: en båt. Lifgren.-reg:t och en 3-<3! kanonafdeln. i
 Vestby,

en skvadr. Lifreg:tsbrig:ns husarer i Berger och Stumberg.

Af det på förpostlinje kommenderade Värmlands fältjägare-regemente
 bestreds bevakningen öfver regementets hela front af II. bat:n med
 följande fältvakter (enl. båt.-o. d. 2. o. 3. aug.):

»på berget vid Vorkasen» (n. v. om Lillja?): 1 korpr. och 9 fältjägare,
 vid »Harkasen» (Vorkasen, = Lillja?): 1 off., 1 und.-off., 2 korpr. o.
 30 fältjägare,

vid Rishagen: 1 und.-off, 1 korpr. o. 23 fältj.

Dessutom voro på kvartervakt hos secund-chefen: 1 korpr. och 6
 fältj. samt på lägervakt 1 und.-off., 1 korpr. och 12 man af
 beväring-bataljonen.

Huru vänstra flygelns bevakning ordnats, har ej kunnat utrönas. För
 I. armékåren hade emellertid förhållandena utvecklats sig synnerligen
 fördelaktigt vid Svinesund. Där drog sig nämligen den från general
 Staffeldts brigad afdelade bevakningsstyrkan, en båt. (utom ett
 komp.) af norska jägare-kåren, utan vidare tillbaka norrut.
 Batal-j"ons-chefen, major Butenschön, hade visserligen fått order att ej
 lämna Svinesund, förrän positionen vid Hveden forcerats eller hans
 reträtt på annat sätt hotades, men icke förty redan den 1. aug. kl. 2
 fm. lämnat sin ställning, där han ansåg sig hotad, om Spörck nödgades
 vika från Hveden.

Efter erhållen rapport om Butenschöns aftåg, lät då chefen för ar-
 mékårens förposter, öfverste Ridderstolpe i daggroningen ro sig öfver
 till norra stranden, konstaterade faktum och lät då en del af förposten
 gå öfver sundet och framryckte därmed på rekognoscering mot
 Vest-gaard och Torpum, där trakten befanns besatt af fienden.
 Efter verkställd spaning drog sig Ridderstolpe tillbaka till svenska
 sidan, efter att dock hafva kvarlämnat en postering i trakten af
 Torpum.

När kronprinsen frampå förmiddagen fick underrättelse om detta läge, gaf han order, att I. armékåren skulle följande dag gå öfver sundet, äfvensom att fördenskull en af pontonier-kompaniet vid Strömstad förfärdigad båtbygga oförtöfvadt skulle bogseras till Saltbakken, samt att en del vägförbättringsarbeten skulle verkställas. Därjämte skulle rekognoscering ske norrut.

Under natten till den 2. fortsattes således spaningen, och i daggroningen gick öfv. Ridderstolpe å iio öfver sundet med ett spanings-detachement, med hvilket han under förmiddagen, utan att träffa någon fiende, framryckte till Bergs kyrkoby, där, som förut omtalats, förbindelse vanns med 2. armékåren. Emellertid hade spaningen gif-vit vid handen bl. a., att fiendens hufvudstyrka, 6—7,000 man, sammandrogs vid Glommen, och att 400 man »Staffeldtska jägare» under natten varit förlagda vid Ingedal.

Under skydd af I. fördelningens på färjor öfverförda avantgarde slogs nu den 2. aug. på em. under ledning af chefen för pontonier-komp:t, kapten J. Forsell, på 20 minuter den 85,5 m. långa pontonbron, hvars delar då framkommit till Svinesund. I. fördelningen marscherade därefter öfver bron och fortsatte fram till trakten af Torpum, där densamma förlades, och där då förut 2. armékårens hufvudkrafter gått i bivack. Arméns hufvudkrafter voro således nu förenade.

Nästa dag, den 3. aug., blef rasteday för de svenska trupperna vid Torpum. III. fördelningen fick på em. gå öfver bron vid Svinesund och framrycka till Hede, och de bakom armén lämnade truppadelningarna fingo draga sig till vederbörande förband.

Som kronprinsen emellertid ej var tillfreds med blockadkårens gruppering framför Fredrikssten, hade han den 2. aug. på em. befallt ändring däri, i syfte dels att få vägen Fredrikshald—Rakkestad bevakad och dels att skydda hufvudarmén för utfall från fästningen. För detta ändamål skulle v. Vegesack, enligt den 3. på morgonen utfärdade nya order, dela sin styrka i två kårer, en norr och en söder om fästningen. Af dessa skulle den *norra* under hans eget befäl utgöras af tre bat:r och husar-skvadronen samt besätta vägkorset, där vägarne från Rakkestad och Fredrikshald förenade sig, med två bataljoner med front mot Fredrikshald, och med en bataljon utsätta två posteringar, en vid Kjolen och »en vid Rokke. Den *södra* »kåren», tre bat:r, den S-^a kanonafdelningen och några ryttare, skulle innesluta fästningen från sydsidan. Den sjunde bataljonen skulle besätta defilén vid Tistedalen eller af v. Vegesack disponeras efter behag.

v. Vegesack nödgades således göra en fullständig omgruppering i enlighet härmed, och synes han till posteringsarne vid Kjolen och Rokke hafva afdelat Hälsinge regementes bataljon samt förlagt Värm-

lands fältjägare-regemente (utom beväring-bat:n) i Tistedalen med 25 mans vakt vid bron. Regementets beväring-bataljon synes hafva tilldelats södra »kåren». Själft tog v. Vegesack sitt kårkvarter i Strube gård. Detaljerna i öfrigt hafva ej kunnat utrönas.

Från fästningen stördes dessa omgrupperingar ej på minsta sätt, hälst som besättningens uppmärksamhet togs i anspråk af 4 kanonbåtar och 3 mörsarefartyg, som på aftonen började bombkastning mot fästningen.

Då emellertid under 3. aug. ingen fiende syntes i svenska hufvud-arméns front, började kronprinsen ana, att norrmännen hade i sinnet att göra en motstöt norrifrån. På grund häraf fick frih. v. Vegesack senare på aftonen en ny order om ytterligare ändring i blockadkårens gruppering. Han befalldes nu att »lemna en bataljon emellan Idde och Fredrikshald för att afstänga fästningen på den sidan», och borde denna bataljon »låta konstruera en redutt eller ett retranchement vid Ysteheds-kilen af Idde-f jorden. »Med det of riga af sin styrka» skulle han »taga en ställning emellan Berg och Fredrikshald, så nära fästningen som möjligt». Därjämte skulle han af sända två detachement, ett »ända till styrkan af en bataljon till Kjolen och ett »ända till 200 man» till Rokke. Dessa detachement borde vara anförda af skickliga officerare och hvarterda medhafva 2 å 3 kavallerister. De borde re-kognoscera framåt vägen till Rakkestad, ja ända fram till detta ställe, så vida de kunde komma så långt.

Med anledning häraf kvarlämnade v. Vegesack den 4. på morgonen såsom blockadkår en bataljon af Lifgren.-reg:ts rothållsdivision och Värmlands fältjägare-regementets beväring-bataljon att under öfverste-löjtnant frih. Strömfelts befäl »instänga» fästningen på sydsidan, besatte Tistedalsbron med 25 man af Värml. fältjägare och drog sig med återstoden eller hufvudkrafterna af sin styrka (Värml. fältjägare-reg:te, Jägare-bataljonen af Dalreg:t, en båt. af Skarab. reg:te och en båt. af Kalmar reg:te, en husarskvadr. och en 3 -® kanonafdelning) till trakten norr om Fredrikshald. Här utgick enligt order underlöjtnanten (sedermera öfversten) A. E. Colliander, medtagande under bevakning en del allmoge från Tistedalen, och bortförde med biträde af manskap ur regementet den i en kvarn vid fästningen befintliga spannmålen.

Från sin nya ställning rapporterade frih. v. Vegesack den 4. aug. på förmiddagen, att »general Staffeldt med en betydande styrka fattat posto vid Kiönne fjäll», hvartill han på kvällen kl. 11,30 kunde till-lägga, att några fientliga jägare visat sig men tillbakakastats och antagligen retirerat bakom Kjolen-fjället för att repliera på Rokkestad.

Innan denna senare rapport hann afsändas, kom en ny rapport från chefen för den till Kjolen afsända bataljonen af Hälsinge reg:te, major

Fahnehjelm, att så betydliga fientliga krafter uppträdt mot honom, att han behöfde förstärkning. Frih. v. Vegesack afsände då Skaraborgs-bataljonen till förstärkning samt rapporterade förhållandet. Detta hade till följd, att kronprinsen red till Berg för att orientera sig om läget vid blockadkåren. Vid Berg möttes då kronprinsen af en ny rapport från v. Vegesack, att flere fientliga bataljoner anländt till Kjolen, men att han trodde sig med framgång kunna gå till anfall mot dem.

Kronprinsen utfärdade då order med tillåtelse för frih. v. Vegesack att utföra anfallet med kvarlämnande af blott två bataljoner till fästningens inneslutande. Samtidigt underrättades v. Vegesack, att chefen för III. fördelningen, generallöjtnant frih. Boije skulle med en brigad •— den 5. — och fyra kanoner af sin fördelning marschera till Berg för att i händelse af behof understödja anfallet.

* * *

—

Vid svenska hufvudarmén hade, som förut sagts, den 3. aug. varit rastedag. Natten till den 4. förflöt lugnt. På förmiddagen ankom till kronprinsen rapport från flottan, att svensk flagg vajade uti Fredriksstad. Den Mörnerska detacherade kåren hade under flottans medverkan besatt Kragerön, och därefter hade från skärgårdsflottan en del fartyg rott fram och börjat bombardera Fredriksstads fästning, som redan den 4. aug. dagtingade.

Vid de rekognosceringar, som från hufvudarmén under den 4. aug. företogos dels mot trakten mellan Hafslund och Ssekkeland, dels öfver Jalsgårdarne mot Sannesund äfvensom på vägen till Fredriksstad, till Ulleröd och Berge, hade fienden öfverallt i fronten vikit undan nästan utan strid. Allt tydde således på att därifrån ej någon motstöt var att vänta. Däremot kunde en sådan befaras å vägen Rakkestad—Kjolen, hvilket ju äfven öfverensstämde med den norska försvarsplanen, af hvilken fältmarskalken på obekant sätt fått en afskrift i handom.

Då nu v. Vegesacks rapporter, som anförts, anlände, blef läget fullkomligt klart för kronprinsen, som beslöt att låta v. Vegesack undan-drifva fienden från Kjolen och förfölja honom till Rakkestad samt därifrån trygga arméns högra flank.

* * *

*

Å norska sidan hade i början läget felbedömts, och först den 3. aug. hade man kommit till klarhet om verkliga läget. Christian Fredrik beslöt då att i enlighet med försvarsplanen göra ett stort anfall mot

den svenska hufvudarméns flank och rygg och för detta ändamål till Rakkestad sammandraga en kår, bestående af brigaderna Staffeldts och, Hegermanns hufvudkrafter samt Stabells detachment. För att själv leda det stora anfallet flyttade Christian Fredrik den 3. aug. sitt högkvarter från Möss till Askim. Då emellertid den 10. svenska brigadens anfall från Värmland bundit öfver fem bataljoner och V₂ batteri, föfogade Christian Fredrik den 4. aug. på aftonen för det beramade anfallet blott öfver omkring 6,000 man, nämligen fyra bataljoner och ett batteri af brigaden Hegermann vid och norr om Rakkestad samt två bataljoner och ett batteri af brigaden Staffeldt vid Rakkestad. Framför dessa trupper befann sig öfverstelöjtnant Stabeils kommando (två Akerhusiska skarpskyttebat:r och fyra jägaredivisioner) med kapten Spörcks detachment vid Kjolen samt major Butenschöns båt. af norska jägare-kåren vid Sekkeland. Anfallet skulle nu utföras den 5. aug. under gen.-löjtnant Staffeldts befäl. Innan Christian Fredrik emellertid kunde besluta sig för att gifva de slutliga ordena för anfallet, blef det svenskarne, som anföllo.

Som förut nämnts, hade den till Kjolen af v. Vegesack sända Hälsingebataljonen mött öfverlägsna fientliga krafter den 4. aug. Fiendens styrka, som uppskattades till 2,000 man, utgjordes af öfverstelöjtnant Stabells kommando, som utvecklats i Kjölen-afskärningen. Sedan emellertid den till hälsingarnes förstärkning afsända Skaraborgs-bataljonen framkommit, gingo båda bataljonerna under befäl af öfveradjutanten, majoren frih. J. F. E. v. Vegesack (son till gen.-löjtnanten frih. v. V.) fram till närheten af den norska ställningen vid Kjolen, där frammarschen emellertid afbröts, emedan fienden syntes vara för öfverlägsen för att kunna drifvas därifrån. Major v. Vegesack lät därefter Hälsingebataljonen utsätta bevakning inom synhåll från Kjolen, medan Skaraborgs-bataljonen sändes till Rokke för att där bestrida bevakningen.

I arla morgonstund den 5. aug. satte därefter gen.-löjtnanten frih. v. Vegesack hufvudkrafterna af de under hans befäl stående trupperna i marsch från Tistedalen för att enligt order taga vägen till Kjolen.

Marschordningen synes hafva varit:

Avantgarde: Chef: of v.-löjtnant Holmstedt.

Trupper: Värmlands fältjäg.-reg:te.

Hufvudstyrka: Dalreg:ts jäg.-bat:n, en båt. Kalmar reg:te, en skvadr. Lifreg:tsbrig:ns husar-kår, en 3-⊗ kanon-afdeln.

Som v. Vegesack fått den uppfattning, att Staffeldts avantgarde stod på ett betydligt afstånd från sin hufvudstyrka, hade han vid afmarschen från Tistedalen sändt en af sina adjutanter till Skaraborgs-bataljonen vid Rokke med order att föra densamma på en liten gångstig öfver fjället i ryggen på det fientliga avantgardet. Detta hade emellertid redan

dragit sig tillbaka, då v. Vegesack med sina hufvudkrafter 'kl. 7 fm.; framkom till Kjolen. Öfverstelöjtnant Holmstedt fick då order att med; avantgardet framrycka till fiendens förföljande. »Efter någon tids fram-marsch upptäcktes fienden af Öfverstelöjtnant Holmstedt, hvilken i spetsen för Värmlands fältjägare dref honom på flykten», innan Skaraborgs-bataljonen hunnit fram till det planerade anfallet i ryggen.¹

Öfverstelöjtnant Stabell synes nämligen hafva fått rapport om Skaraborgs-bataljonens marsch² och funnit sig nödgad att under strid draga sig tillbaka till Degernses, som han hade order att besätta. Vid ankomsten till Degernses uppdrog han åt kapten Spörck att ordna den utsedda ställningen, medan han själf for till Rakkestad och där af Christian Fredrik erhöll order att i stället för Degernses besätta och försvara Björnstads-bron.

Affären emellan Kjolen och Degernses synes hafva vållat Värmlands fältjägare en del förluster, sålunda finnes efter dagrapporten från 2, majorens komp. den 4. aug. införd följande »*Anmärkning*: 74 Dahl, 89' Lund och 95 Sundgren under affären i dag bleserade».³

Då det Stabellska avantgardet för Värmlands fältjägars anfall vek tillbaka från Kjolen, fortsatte frih. v. Vegesacks kolonn sin framryckning till fiendens förföljande, upplagande de förstörda broarne. De båda Skaraborgs- och Hälsinge-bataljonerna anslöto till kolonnens hufvudstyrka, och marschen fortsattes till Ertevandet, hvarest trupperna vid 5-tiden på em. fingo gå i bivack vid Vatvet och hvila efter en ansträngande dag i svårframkomlig terräng. Härifrån afsände v. Vegesack kl. 9 em. rapport om dagens händelser och sade sig följande dag ämna försöka den af kronprinsen befallda attacken mot Rakkestad.

Sedan utsända kunskapare återkommit och ändtligen några invånare anträffats, »instämde de alla däruti, att fienden med mer än 3,000 man och 4 kanoner fattat postö vid Rakkestad, hvars fördelaktiga och viktiga position han ämnade försvara».

Under trycket af underrättelsen om Stabeils återtag från Kjolen och Butenschöns rapport om starka svenska krafter framryckning mot hans ställning, hade Christian Fredrik beslutat att draga sig tillbaka. Hufvud-krafterna af de vid Rakkestad samlade norska trupperna skulle gå tillbaka öfver Glommen för att intaga en flankställning med brohufvudet vid Langenass som utfallsport vid svenskarnes eventuella framryckning mot Trögstad. För att täcka återtagets beordrades Butenschön och Sta-

¹ Af Björllins och Kleens framställningar synes, som skulle Holmstedt hafva igångsatt sitt anfall förtidigt, men torde häremot kunna invändas, att han hade order att framgå till fiendens förföljande. ² Enl. Schnitler.

³ Då den 4. aug. ingen affär förekom, synes detta syfta på sammanstöten den 5. auj.

bell att blifva stående vid resp. Bodal och Björnstad samt långs Rakke-stads-älften, och utgjordes deras styrka af 2 å 3,000 man med 4 kanoner.

I Rakkestads-ställningen förfogade Stabell öfver en styrka af 1,206 man med 2 amysetter. Som han emellertid ej vågade behålla två divisioner af Akerhuska skarpskytteregementet, hvilka gjort myteri vid Degernass, sände han dessa tillbaka öfver Glommen och minskade på detta sätt sin styrka med 340 man.

Återstående 866 man utgjordes af:

två divisioner (Riis och Nelle) af III. båt. Akerhuska skarpskyttereg:t, i bataljonsförband under befäl af öfv.-löjtnant N. F. R. Huitfeldt,

2. komp. (Bredal) af Norska jägare-kåren, jäg.-div:n (Wiegh) af Bergenhuuska skarpskyttebat:n, en jäg.-div:n (Spörck) af Sunnanfjällska inf.-reg:t, en div:n af Nordanfjällska inf.-reg:t, två amysetter.

Till Stabeils förstärkning hade dessutom beordrats tre divisioner af Nordanfjällska inf.-reg:ts bataljon Widding, hvilka emellertid af oekant anledning icke anlände förrän den 7. aug. på förmiddagen.

Till skydd för den ena af de båda vägar, som söderifrån ledde in i Rakkestads-stälktingen, var Butenschön beordrad att den 6. aug. vid middagstiden med sitt detachement inträffa vid Bodal. Det oaktadt afdelade Stabell af sin fåtaliga styrka öfv.-löjtn. Huitfeldt med sina båda divisioner till Bodals-brons försvar.

För att skydda sig mot »tournering» i vänstra flanken utsatte Stabell två observationsposter om tillsammans 24 man vid de båda broar, som en km. väster om Gjölstad och vid Fosser, st. ledde öfver Rakkestads-älvens öfre lopp. För öfrigt refvos broarne öfver älften.

Själva Rakkestad-ställningen besattes så, att tre divisioner utvecklades på kyrkhöjden och en division ställdes som reserv och betäckning för de vid kyrkan placerade båda amysetterna.

Kronprinsens order till v. Vegesack för den 6. aug. var att intaga ställningen vid Rakkestad.

På grund häraf uppbröt v. Vegesack från Vatvet den 6. aug. kl. 2 på morgonen, hvarvid, som förut, Värmlands fältjägar-regemente utgjorde avantgarde, hvars »spets» (eller till förtrupp afdelade kompani) för dagen fördes af stabsadjutanten kapten Bergenstråhle.¹ Kl. 8 fm. hade trupperna passerat Haugby². Under det avantgardet påskyndade sin marsch, företog v. Vegesack, åtföljd af husar-skvadronen, nu en rekognoscering af fiendens ställning. Det befanns nu, att bron nedanför kyr-

¹ Hufvudstyrkan utgjordes nu af: en båt. Skaraborgs reg:te, Dalreg:tets' jägare-båt., en båt. af Hälsinge reg:te, en båt. af Kalmar regite, en skvadr. af Lifreg:ts-brig:ns

husarer och en 6-15 afdeln. (2 kanoner) art. samt en 3-*S afdeln. art.

² I rapporten står »Gjölstad», hvilket af Björnin påvisas vara ett misstag beroende på en felaktig fältkarta, som upptog namnet »Gjölstad» ungefär där gården Haugby nu är belägen. Gjölstad ligger näml. omkr. 3 km. öster om Rakkestad kyrka.

kan var rifven, och att uppe på kyrkbacken låg ett fältverk, bestyckadt med, efter hvad det tycktes, två kanoner. Då v. Vegesack med sin stab och husar-skvadronen visade sig i skogsbrynet, öppnades af amysetterna från kyrkbacken en »jämn eld», hvilket dock ej hindrade spaningens fortsättande å ömse sidor om vägen. Sedan v. Vegesack öfversett fiendens ställning, beslöt han att forcera passagen öfver strömmen på fiendens högra flygel.¹

Stabsadjutanten, kapten Bergensträhle framkom nu med den af honom förda spetsen (ett komp. af II. fältjäg.-bat:n) och ryckte ned midt emot kyrkbacken till den plats, där den af fienden förstörda bron legat, för att där företaga ett låtsadt öfvergångsförsök. Spetsen följdes af major von Lagerlöf med II. fältjägare-bataljonens öfriga två kompanier, som under öfverstelöjtnant Holmstedts befäl utvecklades till höger om spetsen, och elden blef nu häftig på båda sidor om strömmen; sär-skildt sköto de båda norska amysetterna från kyrkbacken synnerligen häftigt mot fältjägarna. . Därför gaf v. Vegesack order till, sina två 6-Såga kanoner att rycka fram och tysta fiendens eld eller åtminstone sysselsätta honom, under det att för hufvudanfallets utförande en bro kunde hinnas förfärdigas på fiendens högra flank. För detta ändamål hade I. fältjägare-bataljonen — som tillhört avantgardet — omedelbart efter framkomsten fått rycka ned till älfven, till synes väster om Björne-stadsgårdarne, där densamma genast började anordna en nödfallsbro på en plats, som dels låg undandragen fiendens såväl artilleri- som in-fanterield, dels skyddades af II. bataljonen.

Under tiden framkom äfven kolonnens hufvudstyrka — Skaraborgs, Dal-, Hälsinge- och Kalmar reg:tens bataljoner och (möjligen) den 3- (8>: a kanonafdelningen — till Björnestad, och fick där uppmarschera, antagligen bakom skogsbrynet sydost om Björnestad.

I. fältjägare-bataljonen hade, under öfverstelöjtnant Lillieströms befäl, tack vare fältjägarnes oförtrutna arbete, snart nog flått sin bro färdig — virke togs från Björnestads-gården — och genast rusat öfver till andra stranden.

För att hindra öfvergången skyndade Stabell att framsända några kompanier², hvilka emellertid kommo för sent; Lillieströms fältjägare voro dem för raska.

Då nu därtill gen.-löjtnanten frih. v. Vegesack beordrat öfveradju-tanten major v. Vegesack att med Skaraborgs-bataljonen följa efter I.

¹ I v. Vegesacks rapport står »vänstra» flygel, hvilket emellertid med blyerts ändrats till »högra» flygel, en läsart som användes af såväl Björnin som Kleen, och där jämte bekräftas af Schnitler vid dennes skildring af anfallet.

² Enligt v. Vegesacks rapport fyra å fem kompanier; enligt Kleen antagligen Huit feldts båda divisioner från Bodal och reservdivisionen från kyrkbacken.

f alt j äg. -bataljonen, blef Stabeils högra flygel alldeles öfverrumplad och trängdes tillbaka bakom några gärdesgårdar. Där gjorde den emellertid min af att själf gå fram till motanfall. Innan detta emellertid kom till utförande, hade Skaraborgs-bataljonen fällt bajonett, och norrmännen fördrefvos. Deras artilleri hotades nu i högra flanken och ögonblicket att bemäktiga sig detsamma var kommet. I det afgörande ögonblicket, just som fältjägarna och Skaraborgarne skulle framgå till ett sista anfall, anlände emellertid nya norska förstärkningar västerifrån, och norrmännen spände sig själfva för draglinorna samt droga de båda pjäserna tillbaka i skydd bakom sina jägare-kedjor. Endast ammunitionsvagnen måste de lämna kvar. Stabell nödgades emellertid nu lämna sin hufvudställning i de båda svenska bataljonernas händer och drog sig, betäckande sin reträtt, tillbaka till skogsbrynet nordväst om Rakkestad, där striden då blef stående.

Som anförts, hade emellertid Stabell fått förstärkning. Enligt order hade nämligen Butenschön under natten brutit upp från Ssekkeland med Bergenhuska skarpskytte-bataljonen och norska jägare-kåren (utom ett komp.), som förut ingått i Stabeils styrka, grundligt förstörande alla broar efter sig. Vid framkomsten insattes Butenschöns hufvudstyrka i striden på Stabeils högra flygel och förstärktes snart med åerstoden.

Stabell hade således blifvit afsevärdt öfverlägsen den svenska vänstra flygelgruppen, som då ensam stod på norra sidan af älfven, men han fattade dock beslutet att gå tillbaka. Efter två timmars strid verkställde han återtåget, kvarlämnande i Rakkestads-skogen till skydd härför Butenschön med dennes båda bataljoner¹.

Mot dessa båda bataljoner hade II. fältjägare-bataljonen och Skaraborgs-bataljonen en hård strid, innan de kunde tvinga dem tillbaka till skogsbrynet sydost om Fladestad², där norrmännen ånyo satte sig fast och hejdade förföljarne för en stund. Dessa fingo emellertid snart *nog* i sin tur förstärkning. Gen.-löjtnant v. Vegesack hade nämligen funnit nödvändigt att söka få äfven sin högra flygel öfver till norra älfstranden för att understödja den vänstra, då denna, fullföljande sina fördelar, sökte tränga fienden ur Rakkestads-skogen.

Åtskilliga som kadetter i simning utbildade officerare summo då öfver älfven och förde tillbaka det å andra stranden befintliga virket, hvarmed broslagningsarbete påbörjades och, tack vare vänstra flygelgruppens raska

¹ Det till Stabell förut detacherade 2. kompitt af Norska jägare-kåren fick nu återgå till sin bataljon.

² Kleen uppgifver att de båda svenska bataljonerna härvid gingo till bajonettanfall; som emellertid Värmlands fältjägare fortfarande saknade bajonetter, måste de anfalla utan sådana.

framträngande, ostördt kunde pågå. Snart nog blef det möjligt för öfverstelöjtnant Holmstedt att med II. fältjägare-bataljonen gå öfver på denna bro. Han framryckte därefter hastigt till och insatte bataljonen på vänstra flygelgruppens högra flygel.

I Fladestad-skogen hade Butenschöns trupper hållit sig ungefär en timme under envist motstånd, skickligt begagnande sig af terrängen, då II. fältjägare-bataljonen anlände. De tre svenska bataljonerna gingo emellertid nu till samfäldt anfall¹. Sedan det af kapten Bergensträhle förda fältjägare-kompaniet, uppmuntrad af sin befälhafvares föredöme, brutit igenom den norska jägare-kedjan och öfverstelöjtnant Holmstedt med den af major v. Lagerlöf anförda II. fältjägare-bat:ns öfriga två kompr hunnit upp i linjen, »blef fiendens flykt allmän», och »affären slöts kl. 3 em.» Butenschön drog sig tillbaka till den väster om Flade-stad belägna skogen, där han för tredje gången tog ställning, men som han då i ryggen hade en å, öfver hvilken blott en enda bro ledde, beslöt han att draga sig till skogen väster om ån, där han intog ställning i skogsbrynet. Som han här icke angreps, drog han sig sedermera i god ordning norrut till Grönsund, där han med sitt detachement öfvergick Glommen. De tre svenska bataljonerna, som varit på marsch sedan kl. 2 på morgonen och i strid under många timmar, förföljde ej längre än en fjärdingsväg från Fladestad.

En timme efter det öfverstelöjtnant Holmstedt med II. fältjägare-bataljonen gått öfver bron var denna så pass förstärkt, att kavalleriet och artilleriet kunde passera däröfver. Hela reserven med husar-skva-dronen och artilleriet gick då öfver bron och stannade framom Flade stad, där frih. v. Vegesack då förlade hela sitt detachement.

Dagens strid hade således till resultat, att v. Vegesack lyckades utföra kronprinsens order att taga Rakkestad och alltså nu var herre öfver därvarande viktiga vägknut. För norrmännen hade striden dessutom medfört en förlust af 1 kapten och 97² man i fångar samt dessutom enligt v. Vegesacks rapport »åtminstone 100 man»³.

De svenska förlusterna voro 15 man döde, 2 und.-officerare och 34 man blesserade, »mest alla af Värmlands fältjägare». Kaptenen vid Värml. fältjägare-reg:te Gyllenhaal var den ende officer, som sårades, i det han erhöill en svår blessyr i hufvudet.

Det har ej varit möjligt att återfinna namnuppgifter på alla de Värmlands fältjägare, som stupade eller sårades under denna regemen-

* Något bajonettanfall kunde Värmlands fältjägare af förut angifvet skäl ej utföra., men gingo det oaktadt fram.

² Enl. öfverste Ulfsparrs minnesbok.

³ Antalet döde, sårade eller saknade å norska sidan har ej kunnat utrönas; Schnitler medger dock, att norska förlusterna voro »betydliga, 100 döde påstå svenskarne».

tets hedersdag. Ur ett krigsrättsprotokoll (angående förlorade effekter) hafva dock några namn kunna fastställas, nämligen:

döde: vid 1. majorens komp. fältjägarna 14 Blom, 16 Nyberg och 22 Ström, samt

vid kapt. Gyllenhaals komp. fältjägarna 33 Oberon och 74 Raphael;

sårade: vid chefens komp. fältjäg. 33 Lind,

vid 1. majorens komp. korpr. 51 Halsberg, fältjäg:ne 20 Norrman, 31 Frantz, 53 Pihl, 73 Olin och 85 Mattsson samt bev.-k. 12 Ung.

Dessutom saknades vid affärens slut förstärkningskarlen vid chefens komp. 106 Winter.

De stupade, Blom, Nyberg, Ström, Oberon och Raphael, återfunnos efter stridens slut på slagfältet »plundrade intill bara kroppen», och de blesserade, som tillrättakommo, befunnos alla hafva blifvit beröfvade sina skor samt en del andra persedlar.

Under affären följdes gen.-löjtnanten frih. v. Vegesack af adjutanten hos kronprinsen major v. Thun, medan ordonnansofficeren hos H. K. H. kaptenen frih. Falkenberg följde avantgardet.

I sin rapport till fältmarskalken, skref frih. v. Vegesack bl. a.:

»Det är med nöje jag hos E. Exc. rekommenderar de under mitt befäl varande trupper, hvilka med glädje angripit fienden och i intet enda ögonblick förgätit, hvad de äro skyldiga den furste, som leder dem. Min plikt fordrar, att jag framdeles har äran anmäla de soldater, som mest utmärkt sig.

De officerare, hvars exempelvärda uppförande i denna affär i synnerhet väckt min uppmärksamhet äro: öfverstelöjtnant Holmstedt, major (v.) Lagerlöf, min adjutant Bergensträhle och underlöjtnant (Gust. Alex.) Lilliehöök. Jag anhåller ödmjukast att E. Exc. tackes frambära detta välförtjenta loford till H. K. H. Kronprinsen.

Samtliga truppernas officerare och officerarne af min stab hafva gifvit nya prof af skicklighet och oförtrutenhet.»

Striden vid Rakkestad var ju ej någon slaktning i större bemärkelse, men dess följder voro dock stora. I själfva verket kan fälttåget sägas hafva afgjorts genom v. Vegesacks seger vid Rakkestad.

Å svensk sida insattes i början mot Stabells 842 man endast avantgardet, Värmlands fältjägerregemente, och två 6-^a kanoner, tillsammans omkr. 1,050 man i ledet, en öfverlägsenhet alltså blott af omkr. 300 man, som dock genom Skaraborgs-bataljonens insättande ökades med omkr. 400, d. v. s. inalles 700 man. Vid detachmentet Buten-schöns ankomst till stridsplatsen blefvo dock svenskarnes i striden insatta 1,450 man ungefär lika mycket underlägsna antalet af de öfver

2,100 man, som Stabell då disponerade. Men icke förty blef segern på svenska sidan och hedern af dagen Värmlands fältjägare-regementes och Skaraborgs-bataljonens¹.

*

*

*

Genom den rapport, som v. Vegesack den 5. aug. afsändt från Erte Vand, hade krigsläget ytterligare klarnat i det svenska högkvarteret, och den 6. på morgonen utgäfvos order för operationernas fortsättande.

v. Vegesack underrättades om, att en norsk truppstyrka, omkr. 1,000 man, tagit ställning vid Sekkeland och Isse bruk (hvilken han möjligen genom ett raskt framträngande till Rakkestad kunde af skära), samt att 6. brigaden fått order att framrycka till Berg för att den 7. på morgonen fortsätta till Rakkestad, hvadan han kunde räkna på understöd af hela III. fördelningen med dess artilleridivision.

Ett till Berg under öfverste Peyrons befäl framskjutet detachement upplöstes och i stället afdelades 2¹/₂ båt. af Värmlands regemente att förstärka den vid Fredrikssten stående blockadkåren, som ställdes under befäl af generalmajor de Suremain, som nu skulle leda belägrings-arbetet och härför äfven fick disponera belägringsartilleriet. Att på

¹ Ofvanstående främställning af striden vid Rakkestad har grundats på i Krigsarkivet befintliga officiella rapporter. Som emellertid öfverste Otto Ulfsparrs minnesbok innehåller en annan framställning däraf, synes följande därur böra åter-gifvas: »... vid Rakkestad brobyggnad hade 4,000 man posterat sig på andra sidan om Glommen [läs: den i Glommen utfallande Rakkestadsälven] och posterat kanoner, som vid vår ankomst gifvo oss några salfvor. General von Vegesack], som kommenderade svenska brigaden, bestående af trenne regementen infanteri, Värmlands jägare med beväring (1,000 man) samt tveime skvadroner Lifreg:tets husarer, gjorde nu halt och lät rekognoscera terrängen för att komma öfver älven Glommen [d. v. s. Rakkestadsälven]; men ehuru ingen öfvergång syntes möjlig, gaf generalen order till öfverste [löjtnant] H[olmstedt] att gå öfver med sitt regemente. H-, ingalunda rådlös, gaf oss, några till simning invande som kadetter [order] att laga oss öfver och fälla träd, som stod i för fienden doldt läge. Så skedde af mig och några kamrater med yxor lika många fastbundna på våra ryggar. Efter ett par timmars arbete hade vi fällt ett par stockrader till begagnande för ett tjog timmermän, som jämte oss därefter fullkomnade en öfvergångsbrygga för regementet, men då vi voro väl öfverkomna, så fördes hela vår bro bort af det starka strömdraget, och icke en enda man af de andra regementena kom öfver Glommen [Rakkestads-älven] förrän senare på dagen.

Nu var öfverste [löjtnant] H[olmstedt] med sitt jägare-regemente uti en ganska kinkig belägenhet, emedan 4,000 norrmän med artilleri voro posterade helt nära, men öfverste [löjtnant] H[olmstedt], en lika tapper som i allo duglig krigare befallde helt lugnt spridning på dubbla distanser för hela regementet samt, sedan allt detta skett, lät han både jägarehornen och öfriga musiken stämma upp »gå på marsch» som om hela svenska fördelningen kommit öfver Glommen [Rakkestadsälven]. Norrmännen utan att rekognoscera trodde, att hela svenska fördelningen var öfver----- och i full marsch för att taga norrmännen i ryggen.

Sekkelands-vägen mot Rakkestad förfölja den under Butenschöns befäl retirerande styrkan (Norska jägare-kåren, förstärkt med en bataljon af Stabeils kommando) beordrades gen.-maj. frih. A. B. Cederström med fyra bat:r, fyra skvadr. och fyra kanoner, hvarjämte I. fördelningens hufvudstyrka framdrogs till »höjden vid Hafslund» för att intaga en ställning med front såväl mot Glommen som mot Sekkeland.

I öfrigt drogos svenska hufvudarméns trupper den 6. aug. närmare Glommen, samt III. fördelningen — Boye — med 5. brigaden till Vatvet och med 6. brigaden till Berg och Strube.

På morgonen den 6. aug. afmarscherade gen.-maj. Cederström med sitt detachement från bivacken vid Hafslund mot Isse-ån och under marschen dit erhöill han kl. 10,30 fm. underrättelse om gen.-löjtnant v. Vegesacks framryckning. Han fortsatte då men hindrades af att broarne rifvits samt befann sig kl. 8,30 em, vid Mickelshytten på Stallefjället $\frac{1}{2}$ mil från Isse samt kl. 12 midnatt vid Kjenner utan att något märkligt förefallit under vägen. En mot Bodal framsänd spaningspatrull hade där sammanträffat med en från gen.-löjtnant v. Vegesacks detachement utsatt vakt samt till Cederström medfört underrättelsen om den för de svenska vapnen lyckosamma striden vid Rakkestad.

Hade norrmännen anat och undersökt förhållandet så hade följden blifvit, att vi genom deras fyrdubbla styrka emot oss icke kunnat hålla stånd, tills de andra regementena kunnat komma öfver, utan blifvit tagna eller kastade i Glommen [Rakke-stads-älfvenj, då ingen brygga fanns att komma öfver på, men den *tillstyrande Guden* hade annorlunda beslutat.

Hela norska fördelningen retirerade, icke med krigarens lugn utan med marsch, marsch, utan någon särdeles ordning.

Jag fick då befallning att taga befälet öfver högra flygelns yttersta pluton (30 •man) för att genom språngmarsch söka upphinna de flyende och om möjligt komma förbi deras högra [läs: vänstra] flygel; detta verkställdes som sagdt med språngmarsch, och mina jägare (lika glada som jag själf att få komma i någon slags handgemäng med de flyende) voro alla så lättfotade, att vi inom kort stötte •på ett kompani, som trodde sig vara skyddadt och därför gjort halt sedan det funnit sig upphunnet.

Jag lät genast sprida mina jägare med båda flyglar fram samt lät blåsa ekL Norrmännen, som redan afskjutit några salfvor insågo snart, att hela fördelen väv på vår sida, emedan hvarje af mina jägares skott verkade, då däremot deras salfvor föga eller intet uträttade, hvarutaf följden blef, att norrmännen lade ner sina gevär i öfvertygelse att de voro öfvermannade. Jag befallde då eldens slut och sammandragning af min pluton, som Gud *vare tack* icke saknade mer än 2:ne man, då däremot af norrmännen några och tjugu voro döda, men när befälhafvaren för norrmännen funnit, att de blifvit slagne af en så obetydlig styrka till numerären, togo de sina gevär, innan jag med min lilla styrka hann att hopsamla dem, och började åter ladda för att skjuta ner oss. Men lika lugnt som hastigt befallde jag spridning •och eld samt omringar nu på närmare håll så att, innan deras salfvor gjort någor. betydligare verkan, hade våra välriklade skott återigen nedlagt ett rätt stort antai

Sedan gen.-löjtnant v. Vegesack den 7. på förmiddagen meddelat gen.-maj. Cederström — som då fortsatt fram till Bodal — sin afsikt att förfölja fienden öfver Eidsberg till Onstadssund samt uttalat sin önskan, att Cederström likaledes måtte framtränga öfver Trömborg och Mysen till Onstad-sund, satte' denne sig kl. 12 midd. i marsch från Bodal. Vid Trömborg anträffades en fiendtlig postering, bestående af tvenne inf.-kompanier, hvilka attackerades och efter en kort affär dref-vos på flykten. Marschen fortsattes därefter till Mysen, som befanns nyss förut utrymdt. Fienden förföljdes förbi Momarken, men där började terrängen blifva mindre passande för kavalleri, och jägarne — Västgötadals reg:tes jäg.-bat. och 3. brigms jäg.-bat. — voro så uttröttade, att de icke förmådde förfölja längre.

Resultatet af dagen blef 19 fångar och »en allmän consternation bland de norska lätta eftertrupperna», hvilka kommenderades af öfver-stelöjtnant Stabell med biträde af kapten Spörck.

Från Rakkestad hade Butenschön med den Norska jägare-kåren gått öfver Glommen til! Grönsund, medan Stabell dragit sig upp mot Trömborg, som ofvan anförts, förfölja af detachementet Cederström än längre norrut. Vid Jörentvedt fick han förstärkning af en de] till Örje-bro

af norrmännen och därjämte tvenne af befälet dödade. Återigen nedlades gevären men nu befallde jag, innan min eld upphörde, att gevären skulle kastas längre bort, hvilket skedde. Men som en del af dem voro laddade, så efter noggrann undersökning, afskötos de och lades i en hög invid en åldrig ek.

Jag afdelte därefter en underofficer med 10 man att eskortera det fångna kompaniet, som nu utgjorde utom befäl 97 man; 53 man dels døde dels sårade lågo kvar på valplatsen, som af sina kamrater vårdades. Utaf de døde togs linnepersedlar till förbindning af de sårade, som ej kunde medfölja de friska.

Med mina från 30 man reducerade till 15 med 1 underofficer [och] 2 korpraler fortsatte jag marschen och hade möda nog att få reda på vårt regemente, som ej förrän om aftonen påträffades. Vid ankomsten till general [löjtnanten] von V[ege-sack] blef den norske kaptenen Bisk icke så särdeles väl emottagen, emedan han både bedröfvad och förargad öfver att fången med hela sitt kompani och eskorterad af endast tio man blef general [löjtnanten] von Vegesack föreställd, af tog han ej sin hufvudbonad, hvilket förargade generalen (den tiden brukades icke nuvarande hälsning med högra handen vid mössan) och därför i vredesmod gaf han kaptenen en örfil så, att mössan föll i marken med yttrande, att sådan hälsning förtjenar den,, som af 30 man låtit tillfångataga sig med 150 man.

Kronprinsen Carl Johan, som mötte dessa fångar• med sin 10 mans vakt vid sidorna, frågade hvem som tagit tillfånga detta kompani, fick af en underofficer veta, att det var löjtnant Ulfspare vid Värmlands fältjägar-regemente. [Då] sände H. K. H. sin ordonnansofficer, grefve P. A. Lewenhaupt för att i sporrsträck rida och befalla mig göra halt; jag anträffades och gjorde halt. Kronprinsen kom efter en stund och begärde af mig rapport om förhållandet med det tillfångatagna kompaniet, och när så det blifvil muntligt fullgjort, fick jag af kronprinsens egen hand emottaga guldmedaljen för tapperhet i fält tillika med de uppmuntrande orden: 'Det har Du väl förtjänt. Jag skall aldrig glömma denna händelse!', som också sedan besannades.» 24. *Värmlands fältjägare.*

afdelade trupper och satte sig fast vid Tveten i närheten af Tryg-stads kyrka.

Efter att på eftermiddagen den 7. hafva gått i bivack i närheten af Lindhol, omkr. V? mil norr om Eidsbergs kyrka, fortsatte detachementet v. Vegesack den 8. mot Onstadsund, hvaremot då äfven det:t Cederström framryckte efter att hafva kvarlämnat en bataljon vid Jörentvedt (hvar-ifrån densamma följande dag drogs tillbaka).

Vid Onstadsund hade norrmännen slagit en pontonbro öfver Glöm-men, till hvars skydd ett brohufvud, monteradt med 4 kanoner, uppförts, hvarjämte på västra älfstranden äfvenledes anlagts starka batterier. Brohufvud-skansen var besatt med två bataljoner af Oplandska reg:t och tre divisioner af Valderska skarpskytte-bataljonen. Befälet fördes af öfverste Hegermann.

Efter att hafva undanträngt de norska förposterna framkommo de båda svenska detachementen den 8. på aftonen till Askim och gingo där i närheten i bivack med förposterna i trakten af Langenass.

I daggryningen den 9. företog Hegermann med I. båt. af Oplandska reg:t, de tre skarpskytte-divisionerna och två regementskanoner ett an-fall mot de svenska förposterna vid Langenses. Dessa utgjordes vid högra el. Cederströmska det:t af Västg.-dals regites jäg.-bat., kommenderad af kapten Goldkuhl, följd af öfveradjutanten major Ström, »som disponerade rörelserna». Vid vänstra el. v. Vegesackska det:t bestreds förposten af major von Lagerlöf med II. bataljonen af Värmlands fält-jägare-reg:te.

Under strömmande hällregn gingo gudbrandsdölingarne till anfall mot den svenska förpostlinjen, och striden blef skarp nog. Till följd af regnet brunno skotten ej af, och på flere ställen kom man i handgemäng, hvar-vid Värmlands fältjägare mot norrmännens bajonetter blott hade sina studsarekolfvar. Anfallet blef emellertid tillbakaslaget, och då vid fem-tiden på morgonen kronprinsens order anlände, att v. Vegesack skulle drifva fienden tillbaka öfver Glommen, fingo de båda svenska förpost-bataljonerna framrycka till motanfall. De drefvo nu norrmännen tillbaka in i skansen, trots en mycket häftig eld. Såväl von Lagerlöfs Värmlands fältjägare som Goldkuhls Västgötadals reg:tes jägare-bataljon visade därvid en oförskräckthet i striden, »som måste hafva ingifvit fienden den bästa tanke om deras mod». Fiendens ställning var emellertid för stark, och inför hans artillerield såväl från brohufvud-skansen som från andra sidan älfven förmådde de båda svenska bataljonerna ej, i saknad af eget artilleri, att komma de norska kanonmynningarna närmare än omkr. 100 steg. Efter ett par timmars skarp fäktning ansåg v. Vegesack striden gagnlös och drog kl. omkr. 10 fm. de båda bataljonerna tillbaka, innan de hunnit förstärkas af den bakomvarande hufvudstyrkan. En

stund efter stridens slut rapporterade befälhafvaren i broskansen till prins Christian, som tillstädeskommit, att bron kunde beskjutas af svenskarne från en plats, som ej var åtkomlig för skansens kanoner. Skedde detta, och blefve bron skjuten i sank, vore besättningen förlorad. På grund däraf utrymdes skansen under natten till den 10., och bron refs med sådan hast, att pontonerna fingo flyta bort och 3 kanoner kommo i älfven.

Under affären hade å den svenska sidan omkr. 100 man stupat eller blifvit sårade, hvadan förlusterna för de båda bataljonerna (som vid af-marschen till Kjolen den 5. aug. räknat tillsammans endast 655 man) uppgingo till omkr. 15 %. Bland de stupade var underlöjtnanten vid Värmlands fältjägare-regemente J. O. von Bahr. Några namnuppgifter å öfriga stupade och de blesserade hafva tyvärr ej kunnat återfinnas.

Medan detachementen v. Vegesack och Cederström framträngde norr-ut, hade III. fördelningen — Boije — den 7. aug. med 5. brig:n ryckt efter till Eidsberg samt besatt öfvergångarne vid Os och Grönsund och med 6. brig:n gått till Rakkestad, hvarjämte I. fördelningen — Posse — nått Bodal.

Den 8. på kvällen hade gen.-löjtnant Boije förlagt 5. brig:n till Löken samt 6. brig:n till trakten af Eidsberg för att i fall af behof kunna understödja v. Vegesack och Cederström.

Kronprinsen hade emellertid nu beslutit att sätta i verket sin »stora plan» att innesluta norska armén emellan Möss och Glommen och befallde därför bl. a, byggande af en bro öfver Glommen vid Fredriksstad samt att af flottan en eskader skulle inlöpa i Christiaaiia-fjorden för att underlätta arméns framryckning öfver Onsö och Isse bro mot Möss. Knappt hade dessa order utgifvits, förrän rapport ingick att hela Rolfsö var besatt af IV. fördelningen — Mörner — hvarjämte Tunö besatts af spaningsdetachement från 2. armékåren. På grund af rapport från gen.-löjtnant v. Vegesack om hans framkomst den 8. på aftonen till Askim och Onstadssund afsändes under natten order från kronprinsen, att v. Vegesack så fort som möjligt skulle göra sig till herre öfver Trygstads-ställningen, där en fientlig styrka inrapporterats, och observera vägarne öfver Baastad och Hemnes. Därjämte ställdes den 10. alla svenska trupper i trakten af Eidsberg och Trygstad under v. Vege-sacks öfverbefäl. Denne fick således nu befälet öfver en »armé-kår», bildad af: hans eget detachement, 4 bat:r, 1 skvadr. och 2 kanoner, Cederströms det:t, 4 bat:r, 4 skv. o. 4 kanoner samt III. fördelningen under Boijes kommando.

För att efterkomma kronprinsens nyssnämnda order afmarscherade gen.-löjtnant v. Vegesack den 10, på aftonen med tre bataljoner i angifven riktning. Ankommen till Mörkved, erfor han att fienden, förstärkt af

Kongsvinger-kåren, posterat sig vid Trygstad med 6,000 man och 4 kanoner. Utförd spaning och fiendens bivackeldar gåfvo stöd åt dessa underrättelser. »Till uppfyllande af ändamålet och under hopp att äntligen (få) gifva ett afgörande slag», fingo generallöjtnant Boije och gen.-major Gederström, den senare med en del af de vid Askim varande trupperna, order att förena sig med v. Vegesack.

Den vid Trygstad stående norska styrkan utgjordes af de trupper, hvilka Stabell efter reträtten från Rakkestad kunnat samla dit jämte »betydliga förstärkningar». Han förfogade således den 11. aug. öfver

en båt. Nordenfj. inf.-reg:t,
 två » Akerhusiska skarpsk.-reg:t,
 en » Bergenhusiska »
 en » af 2. Trondhjemska inf.-reg:t,
 en jägare-div. (Spörck) af Söndenfj. inf.-reg:t,
 fyra jägarediv, af Nordenfj. inf.-reg:t,
 två ridande jägare-kompanier, samt
 sex regits-kanoner.

Denna styrka, som enligt plan skulle uppgå till 5,550 man, uppgifves dock af Schnitler ej hafva räknat större effektiv styrka än omkr. 4,000 man, hvilka Stabell låtit intaga försvarsställning vid Trygstad kyrka och Tveiten.

För anfallet häremot framryckte de v. Vegesack underställda svenska trupperna på två kolonner, den högra, III. fördelningen utom två bat:r, under gen.-löjtnant Boije från Moen mot Tveiten, den vänstra, v. Vege-sacks och Gederströms det:t, under gen.-löjtnanten frih, Cederström från Mörkved mot Kvernen. Till förbindelse emellan de båda kolonnerna gick samtidigt den fr. III. fördelningen afdelade II. båt. af Jönköpings reg:te rakt mot Trygstad.

En åttondels mil söder om Tveiten stötte högra kolonnen vid 1-tiden på em. på Stabells vedetter, hvilka, efter att hafva lossat några få skott, drogo sig tillbaka i terrängen. Ett stycke längre fram, eller strax före gästgifvaregården, kom spetsen i strid med en fientlig jägare-kedja, som utvecklats å ömse sidor om landsvägen, å hvilken två små kanoner stodo, medan en något större styrka skymtade fram i bakomvarande skogsbyn. Boije lät då 5. brig:ns jäg.-bat. utveckla sig i kedja samt med II. båt. af Jönköp. reg:te som understöd framrycka till anfall, följd af 5. brig:ns öfriga två bat:r och två o-Uta kanoner.

Striden kom nu i full gång, och inom kort drogo sig normmännen tillbaka till Trygstads kyrka, förföljda af Boijes förtrupp.

Härunder hördes skottväxling från den svenska vänstra kolonnen, med hvilken v. Vegesack själf följde.

Som avantgarde för denna kolonn gick Värmlands fältjägare-regemente, som i närheten af Trygstad kom i strid med fienden.

Då Stabell nu fick klart för sig, huru underlägsna hans trupper voro. och insåg omöjligheten af att försvara sin ställning, beslöt han genast att låta de båda Nordanfjeldska bataljonerna (utom jägaredivisionen) och Bergenhusiska skarpskytte-bataljonen gå tillbaka till Fedt-sund för att fortast möjligt där intaga ställning till betäckande af de öfrigas reträtt. På grund häraf fick nu den af honom vid Trygstads kyrka kvar-lämnade styrkan — omkr. 2,000 man med 4 kanoner — så länge som möjligt söka hålla ut.

De fyra vid sidan af kyrkan afbröstade kanonernas kartescheld tystades emellertid snart nog »efter några få ögonblick» af Boijes två 6-U:a kanoner, och inför trycket af vänstra kolonnens anfall samt 5. brig:ns jägare-bataljons häftiga anstormning måste Stabell kl. 4 em. lämna ställningen, hvilken hans trupper lämnade »retirerande, springande på vägen» iåt Löken.¹

De under striden af de svenska trupperna lidna förlusterna voro ej stora; vid högra kolonnen 1 dödsskjuten jägare samt 1 sårad artillerihäst, vid vänstra kolonnen 3 döde och 8 sårade, bland dem fältjägaren 25 Sol vid 2. majorens komp. af Värml. fältjäg.-reg:te.² Norrmännens förluster i döde och sårade antagas af v. Vegesack ej hafva varit betydliga, ehuru vida öfverstigande de svenska. En norsk kapten och 140 man gjordes dock till fångar, och dessutom togs af svenskarne 1 norsk fana.

Stabell drog sig med största delen af sin styrka förbi Hemnes tillbaka öfver Fedt-sund till andra sidan Glommen.

Af de svenska trupperna kvarlämnades 6. brig:n vid Trygstad och Löke för att försvara de däromkring varande gorger», och återstoden af III. fördelningen återgick till Eidsberg, kvarlämnande två bataljoner, en vid Momarken och en i Mysen, till förbindelsernas upprätthållande. Alla öfriga v. Vegesack underställda trupper — bland dem Värmlands fältjägare-regemente — marscherade till Askim, där v. Vegesack den 12. aug. tog sitt högkvarter.

*

Medan nu skildrade händelser timat mot och utefter Glommen-lin-jen, hade en svensk styrka drabbats af motgång.

För att genom en demonstration mot Kongsvinger binda därvarande fientliga krafter hade öfverste Gahn natten till den 1. aug. passerat gränsen vid Magnor med omkr. 1,600 man af 10. brigaden samt fram-

¹ Enligt Schnitler försiggick reträtten »i störste Orden».

² Som inga dagrapporter från öfriga kompanier vid Värml. fältj.-regte anträffats, kunna öfriga förluster ej uppgifvas.

trängt mot det i den befästa ställningen vid Lier stående, öfverlägsna detachementet Krebs. Hans den 2. aug. mot kronprinsens order företagna anfall hade afslagits, hvarefter han dragit sig tillbaka till Malmer och den 3. på aftonen fortsatt till Midskogs kyrka. Där hade då den 4. aug. en del af traktens befolkning på kallelse infunnit sig för att aflägga trohetseden till Sveriges konung. Denna ed mottogs af landshöfdingeei Elias von Echstedt, förutvarande chefen för. Värmlands fältjägare-bataljon.

Som emellertid Gahn fått veta, att de mot honom stående norska trupperna förstärkts, beslöt han draga sig tillbaka till gränsen och där intaga en mer koncentrerad ställning. Då reveljen kl. 3 fm. den 6. aug. slogs i Gahns bivacker, anföllos hans fältvakter af Krebs' trupper och nödgades efter ett par timmar retirera. Gahns vid Midskogs bro och kyrka midt emot Matrand varande hufvudstyrka måste då upptaga striden. Sedan man skottväxlat en timme, ansåg Gahn sig böra anträda återtåget och blef därunder kringränd i närheten af Skotterud. Efter en fyra å fem timmars strid i fientlig korseld från en öfverlägsen styrka, lyckades då Gahn slå sig igenom och återgå till sin utgångsställning vid Eda, med en förlust af 16 officerare, 7 underofficerare och 312 man döde, sårade och fångne. Bland de döde var äfven lands-höfding v. Echstedt (jämf. del II).

Gahn hade således taktiskt lidit nederlag, men han ansågs likväl strategiskt hafva fyllt sin uppgift, att binda en afsevärd del af fiendens trupper, hvilka eljest kunnat användas i den tillämnade norska offensiven öfver Rakkestad.

%   £

#

Efter striden vid Trygatad funnos inga norska trupper kvar öster om Glommen på norra delen af hufvudkrigsskådeplatsen, och någon vidare offensiv där var ej mer möjlig för den norska krigsledningen.

Då genom v. Vegesacks framgångar faran för svenska arméns högra flank var undanröjd, lät kronprinsen L, II. och V. fördelningarne rycka norrut.

I. fördelningen, som den 4. aug. uppbrutit från Gusland, fick framrycka efter detachementet Cederström till trakten mellan Sekkeland och Rakkestad, men kom under fälttåget ej i någon strid med fienden.

II. fördelningens avantgarde gick den 10. aug. vid Sannesund öfvev Glommen och dref vid Isse-bro undan den till Tun-öns försvar afdelade norska styrkan, medan fördelningens hufvudkrafter kvarstodo vid Hafslund och Sannesund.

V. fördelningens hufvudkrafter voro den 8. aug. jämte IV. fördelningen förlagda till Fredriksstad, och samma dag fördref gen.-maj.

grefve Mörner normännen från Rolfs-ön samt tilltvang sig den 14. aug. öfvergången vid Kjölbjergs bro, hvarigenom svenskarne fingo fast fot på Glommens västra strand. Sedan därjämte svenska trupper landsatts på Onsö-landet den 11. aug., från en då i Slezvigs hamn ankrad eskader, föranleddes den norska krigsledningen att efter återtåget från Rakkestad draga hufvuddelen af armén söderut.

Brigaden Arenfeldt förstärkt med fyra bat:r och ett batteri, skulle dia försvara Glommen-linjen söder om Isse bro, medan brigaden He-germann skulle från Svidal gå till flankanfall mot den styrka, som kunde framrycka mot Arenfeldt. Därjämte ställdes af Arenfeldts trupper en reserv — om tre bat:r, de oberidna dragon-kompanierna samt artilleriet — i trakten af Möss. Försvaret af GlomtJien-öfvergångarne emellan Öieren och Grönsund uppdrogs åt Staffeldt med endast två bat:r, ett dragon-kompani och ett S-® batteri, medan Stabell fick svara för området norr om Öieren, äfven han på högra Glommen-stranden, med tre bat:r vid Fedt, två bat:r och en landtvärnsbat:n vid Blakier samt något artilleri vid hvartdera stället.

Mot de således disponerade norska trupperna stod svenska armén den 14. aug. sålunda grupperad:

mot linjen Öieren—Grönsund: *v. Vegesacks kår* (som börjat broslagning vid Grönsund), 21 bataljoner och 4 skvadr. med 23 kanoner;

» » Isse bro—Raade—Tomb: *II. fördelningen*, 9 bat:r, 2 skv:r och 10 kanoner, på och närmast söder om Tun-ön, *IV. och V. fördelningarne* samt *kavalleri-reserven*, tills:s 14 bat:r, 17 skv:r, 12 kanoner och 4 haubitser, på Onsö-landet, Rolfs-ön och Krager-ön; samt mellan Rakkestad och Sekkeland: *I. fördelningen* med 12 ³/₄ bat:r, 12 kanoner och 2 haubitser.

Dessutoom kryssade *svenska flottan* mellan Fredriksstad och Möss beredd att utföra landstigningar i norska arméns flank och rygg.

Det militära läget hade således bragts därefter, att det utöfvade ett oemotståndligt tryck på de underhandlingar, som förts sedan fälttågets början. Krigets närmaste mål vanns nu också, då den norske konungen nedlade sin krona och vapenhvila afslöts den 14 aug. i Möss.

* *

*

Med anledning af den utgång, öfverste Gahns ofvan anförda demonstration mot Kongsvinger erhöi, afsändes från hufvudarmén till Eda ett mindre detachement. Detta ställdes under befäl af öfveradjutan-ten major J. A. Stjernschantz och bestod af Värmlands fältjägerregementes beväring's-bataljon, 240 man, underbefälet inräknadt, under

kommando af kapten E. G. Löwenborg, då tillhörande blockadkåren utanför Fredrikssten.

Enligt ordena skulle detachementet öfver Asak och Aremark afgå till Örje bro för att därifrån söka förbindelse såväl med den v. Vege-sackska kåren vid Onstadssund som med 10. brigaden samt, om marschen med trygghet kunde fortsättas, gå vidare öfver Töcksmark, Karlanda och Järnskog till Eda, där Stjernschantz skulle ställa sig under Gahns befäl. På det han lättare skulle kunna taga sig fram genom de eländiga bygderna, fick han tillstånd att uppköpa ett antal hästar, på hvilka en del af fältjägarna kunde göras beridna. Detta synes emellertid ej hafva varit möjligt på grund af vägarnes beskaffenhet.

Som fältjägare-regementets beväringbataljon den 10. aug. bestred bevakningstjänsten i Tistedalen på en mycket vidsträckt linje, kunde Stjernschantz deri dagen blott indraga bevakningen, hvars sist inkommande afdelning anlände först fram på aftonen. För att ej fördröja afmarschen genom proviantering från Svinesund beslöt Stjernschantz att låta sitt detachement — som var provianteradt till den 13. — lefva på minskade portioner och i öfrigt låta manskapet mot kontant ersättning sörja för sitt underhåll. Han bröt därför upp från Tistedalen den 11. tidigt på morgonen och inträffade kl. 5 fm. i Asak, där han gjorde en längre rast, och där han inhämtade underrättelser om den väg, han skulle följa. Ortsbefolkningen berättade då, att vägen till största delen bestod af stigar öfver fjäll och moras samt ledde öfver många vattendrag, från hvilka alla färjor sades vara bortförda. Allt som ej bars, måste klöfjas. Äfven den obetydliga tross, han medförde, kunde således ej framföras. Han sände den då under befäl af en korpral att genom Sverige afgå till Eda. Endast ammunitionen behölls och bars af därtill lejda norska bönder. På obanade fjällstigar fortsattes marschen från Asak till Böe, hvarunder öfvergången af ån i Torpedal vållade mycken tidsutdräkt, emedan enda öfverfartsmedlet, en gammal färja, som endast rymde åtta man, först måste repareras. Emellan Böe och Skodsberg var vägen bättre, men öfvergången af sundet stötte på samma svårigheter som vid Torpedals-ån. Ett vid Skodsberg påträffadt norskt mindre batteri, uppfördt af timmer och jord samt behärskande öfvergången öfver sundet, nedrefs. Enligt befolkningens utsago hade den norska posteringen två dagar förut dragit sig tillbaka till Rakkestad. Från Skodsberg fortsattes fram till Fladeby, där bivack intogs efter en dagsmarsch af omkr. 20 km. i svår terräng, genom en i högsta grad fattig trakt, i hvilken de norska gränsposterin-garne for sitt underhåll uttagit det mesta af ortens tillgångar. Stjernschantz erhöll dock kreatur, som betalades till öfverenskommet pris, och truppen kunde utspisas med färskt kött och soppa.

Med en bonde sändes rapport om marschen till högkvarteret. Från detta ankom med en kurir besked, att detachementet skulle få förstärkning af två kompanier af Värmlands regemente från blockadkåren vid Fredrikssten, samt order, att Stjernschantz, sedan dessa kompanier anländt, borde fortsätta marschen till Örje och där rasta samt öppna förbindelse till v. Vegesacks och Boyes kårer. Därefter skulle han fortsätta längs västra stranden af Örje-sjön till Basmo och stanna i vägkorset vid Lund. Därifrån skulle å nyo förbindelse sökas med v. Vegesack och Boye, under hvilkas befäl Stjernschantz då skulle anmäla sig, hvarjämte han skulle sända öfverste Gahn meddelande om nämnda generalers samt detachements ställning. För öfrigt skulle han utsprida, att kronprinsen med 12,000 man ärnade sig fram öfver Blakier mot Christiania, samt bland befolkningen utdela ordern bilagda proklamationer.

På em. den 12. fortsatte Stjernschantz från Fladeby till Ödemark, där halt gjordes den 13. före kl. 9 fm. Ortsbefolkningen omtalade då, att föregående dag en fientlig postering om 100 man hållit Örje bro besatt. En stark officerspatrull utsändes då dit och återkom kl. 7 em. med rapport, att den norska posteringen under eftermiddagen den 12. dragit sig tillbaka från Örje bro till trakten öster om Örje-sjön mot Krog och Opsal till förening med de mot Gahn stående trupperna.

Omedelbart efter denna rapport's ingång bröt Stjernschantz upp till Örje bro, som befanns rifven. Brons iståndsättande påbörjades då af jägarne, hvilka sedermera fingo hjälp därmed af traktens bönder, som uppbådats.

Medan detta arbete pågick, framsändes till Lund ett spaningsdetachement, hvilket kl. 10 em. återkom med rapport, att ingen fiende fanns förrän bortom Hemnes. Detta stämde öfverens med hvad några rymmare från Akerhusiska skarpskytte-regementet berättat, som deltagit i striden den 11. aug. vid Trygstad, i hvilken strid »baggarne fått stryk» och retirerat till Blakier skans.

Enär vägen till Lund enligt rapporten var synnerligen dålig, lät Stjernschantz nu bygga en stor timmerflotte för transporterande af packsaker och sjuke till någon plats, hvarifrån vägen var bättre.

Till åstadkommande af förbindelse med Gahn afsändes en med trakten bekant jägare, och till v. Vegesack afsändes rapport, som framkom den 14. Då hade v. Vegesacks förbindelse till Eda varit fri redan i två dagar. Stjernschantz ämnade den 14. på aftonen framrycka till Lund men erhöll före uppbrottet en ny order från kronprinsen att från Örje fortsätta enligt den honom först gifna ordern till 10. brigaden vid Eda och under marschen hålla v. Vegesack, Boye och Gahn orienterade om detachementets rörelser.

På grund af de ändrade ordena afmarscherade nu detachementet den 15. från Örje för att of ver Töcksmark och Karlanda gå till Järnskog. Vägen var som vanligt dålig, och marschen gick långsamt. Provianteringen vållade ock svårigheter. Under den 10. kom en ny kurir med order, att marschen skulle påskyndas och ej gå till Eda utan till Skillingmark, hvarifrån förbindelse skulle öppnas med Gahn. Och de båda kompanierna af Värmlands regemente kommo ej efter, som be-stämmt var, utan hade den 13. fått order att i stället gå till Kjolen på bevakning.

Stjerschantz sände nu order till sin tross (som marscherat genom Sverige till Eda) att proviantera därstädes och tillstöta detachementet vid Järnskog. Där lastades nu trossen på båtar och fördes sjöledes till Skillingmark öfver Vadjungen och Björklången. Den 17. kom ny order från högkvarteret om framryckning till Fossen, 6 km. nord nordväst om Kraakfos, hvarjærnte meddelades, att en svensk bataljon fanns vid Höland, hvarifrån afdelningar framsändts till Blakier och Fedt.

Då detachementet följande dag uppbröt från Skillingmark, kunde trossen ej transporteras öfver fjällen. Provianten — kokföda — lades då i stora kärl, som buros af särskildt kommenderadt manskap, hvilket mycket försvårade marschen.

Spaniigsdetachement utsändes till Stangnes och Ljöner, utan att något fientligt märkes; marschen af b röts likväl, och bivack intogs emellan Högsäter och riksgården, på grund af rykten om af norrmännen anordnade bakhåll. Spaningspatruller utsändes, utan att dock något bakhåll påträffades. Under natten arresterades »en norrbagge, allmänt känd för spion och dålig conduite redan under det förra ki-iget i Norge».

De pålitliga spioner, Stjerschantz under natten utsände, berättade samstämmigt, att endast svaga fientliga krafter funnos i Kongsving^r och Lier, samt att ett fientligt kompani befann sig i Nord- och Syd-Mangen, från hvars vakt ofta patrullerades öfver Fossen och Stangnes till Eidskog, där en förpost från Lier var utsatt.

På grund af dessa underrättelser afmarscherade Stjerschantz den 19. kl. 9 fm. från bivacken norr om Högsäter till Fossen. Där sammanlöpte flere vägar, på hvilka patruller utsändes. Emellertid ansåg Stjerschantz sin ställning »vådlig» och lätt kunna »tourneras» samt föreslog därför Gahn en del åtgärder till afhjälpande däraf. Därjærnte vållade provianteringen honom mycket bekymmer. Han anhöll emellertid hos kronprinsen om extra förplägning för sin trupp, som varit på marsch ofbrutet fem dagar, af hvilka fyra i fjäll- och skogsmark, där endast gångstig funnits. Dessa strapatser gjorde, att detachementet antagligen slitit mest ondt i hela armén.

Emellertid gaf öfverste Gahn den 19. aug. order, att detachementet skulle afmarschera till Eda, där detsamma skulle undergå besiktningsmönstring för att sedan anträda hemfärden.

Kronprinsen hade nämligen den 16. befallt öfverste Gahn att hem-förlofva större delen af honom underställda trupper och hade äfven samtidigt befallt, att Stjernschantz skulle återvända till högkvarteret.

*   #
                 *

I nåd. skr. af den 14. aug. hade kronprinsen gifvit såväl gen.-löjtn. v. Vegesack som de under hans befäl stående trupperna tillkänna »icke allenast H. K. H:s fullkomliga tillfredsställelse of ver deras ådagalagda tapperhet och de tjänster, de därigenom gjort Fäderneslandet utan af ven uppmuntrat dem att därmed vidare fortfara».

*   *
                 *

Enligt kronprinsens order emottog gen.-löjtnant Boye den 15. aug. befälet of ver en del af de trupper, som stått under gen.-löjtnant v. Vegesacks befäl, hvilka enligt senare ankomna order tillökades med Värmlands fältjägare-regemente, som då fick afgå till 6. brigaden och bestrida förpost-tjänsten norr om Trygstad.

Å gen.-order den 17. aug. meddelades därefter, att endast två fördelningar under stilleståndstiden skulle kvarstanna i Norge under fältmarskalken, grefve von Essens befäl. De öfriga trupperna, liksom 1813 och 1814 års »beväringar» beordrades vidtaga alla anordningar för uppbrott på vidare order.

Bland de truppförband, som i enlighet härmed skulle få återvända till Sverige, var äfven Värmlands fältjägare-regemente, som den 18. aug. befann sig i bivack med regementsstaben och I. bat:n vid Hör-sät (Hoerset?) samt med II. bat:n vid Hemnes, med posteringar vid Östby och Hoel.

Den 22. aug. inträffade kronprinsen i Trygstad, och fick då regementet kl. 10 fm. paradera inför H. K. H., som tillade manskapet »en sup brännvin pr man till extra förplägnad». Sekund-chefen, öfverste-löjtnant Holmstedt blef nu äfven befördrad till öfverste.

Enligt de order, som nu utgåfvos, fick regementet den 24. aug. på morgonen bryta upp för att anträda hemmarschen. II. bataljonen marscherade dagen förut från Hemnes till regements-chefens kvarter, där regementet samlades och afmarscherade till Trygstad för att öfver Töcksmark och Eda begifva sig till Karlstad. All regementets tross sändes öfver Svinesund till Karlstad under befäl af kapten Löwenborg

samt under betäckning af 1 und.-off. och 12 man af hvarje bataljon, trosskuskarne inberäknade.

Den 25. ang. fick regementet nattkvarter i Torneby, h varifrån den 26. marscherades bataljonsvis öfver Bön och Skillingmark till Lesse-rud, där bataljonerna förlades för natten.

I Åmål mottog major von Lagerlöf den 28. reg:tsbefälet af öfverste Holmstedt, som i förväg afreste till Karlstad. Kl. 7 fm. den 29. fortsattes marschen bataljonsvis från Åmål till Ottebol, Skattebol och Öls-byn, där kvarter intogos. Den 1. sept. var regementet vid Hammarsten och den 2. marscherades bataljonsvis till Karlstad, där inmarschen den 3. skedde i »full parad» med hel grön mundering. Den 6. sept. 1814 upplöstes regementet, och manskapet hemförlofvades.

Sedan den tiden hafva Värmlands fältjägare ej mer kallats under vapen mot rikets fiender. De hafva dock under fredens dagar troget och hängifvet häfdat svensk krigsmannaanda, tills 1901 års riksdagsbeslut upphäfde Kungl. Maj:ts år 1788 och 1792 afgifna utfästelser »att ständigt på värmländska gränsen underhålla en jägare-kår».

KÄLLOR.

- K. Krigsarkivets handlingar.
K. Värmlands fältjägare-kårs arkiv.
Generalstaben- Sveriges krig åren 1808 och 1809, första delen.
TEGNÉR, ELOF: Från Tredje Gustafs dagar. III. Gustaf Mauritz Armfelt.
BJÖRLIN, GUSTAF: Sveriges krig i Tyskland åren 1805—1807.
» » Kriget i Norge 1814.
Samling af bref, ordres, proklamationer och bulletiner m. m. 1813 och 1814.
HENR. SCHUCK: Exc. Grefve A. F. Skjöldebrands memoarer.
HILDEBRAND, EMIL: Sveriges Historia.
K. Krigs Vetensk. Akad:s Handl. och Tidskrift: en af L. T—n 1903 författad uppsats om fälttåget i Holstein 1813.
KLEEN, C. W.: Detaljer ur fälttåget i Norge 1814.
MELIER, C.: Kriget emellan Sverige och Danmark åren 1808 och 1809.
REDER: Danmarks Krigs- og Politiske Historie fra Krigens Udbrud 1807 til Freden i Jönköping den 10. December 1809.
SCHNITLER, DIDRIK: Blade af Norges Krigshistorie;
hvarjämte under arbetets tryckning tillfälle beredts att, taga del af öfverste
O. ULFSPAHHES minnesbok.